John Le Carré

İnsancıklar

HÜR YAYIN

DEV ROMANLAR

İNSANCIKLAR

George Smiley, kısa boylu, tıknaz, göbeklice bir adamdır. Alman edebiyatı en büyük tutkusudur. İngiliz gizli servislerinin üst düzey yöneticilerinden biri olarak uzun yıllar çalışmıştır ve okurla ilk karşılaşması, John Le Carre'nin ilk romanı *Ölümün Çağrısı*'nda olmuştur.

Aşağı yukarı yirmi yıl sonra, George Smiley *İnsancıklar*'la okurların karşısına son kez çıkmaktadır. Aslında, gizli servislerde yeni bir kuşağın yavaş yavaş iş başına gelmesi ve eskilerle çatışması sonucu, Smiley köşesine çekilmiştir. Çok sevdiği halde, devamlı kendisini aldatan karısı Ann'den kopmuştur. Köşesinde, eski Alman ozanlarını okuyarak günlerini doldurmaktadır. Ama geceyarısı gelen bir telefon, onu yeniden eylemin içine itecektir. Londra parklarından birinde, yıllar önce Smiley hesabına çalışan Baltıklı bir göçmenin ölüsü bulunmuştur. Gizli servisin yeni şeflerinin ondan istedikleri, bu olayı çözümlemek değil küllemektir. Paris'ten Hamburg'a, Kuzey Almanya kıyılarından Bern'deki bir kliniğe ve Berlin duvarına kadar uzayan bir kovalamaca beklemektedir artık Smiley'i.

İNSANCIKLAR

Orjinal adı: Smiley's People
Yazarı : John le Carre
Türkçesi: Nurten Arakon
Kapak düzeni: Bülent Erkmen

Yayın hakkı :
Authors Workshop A.G./Hür Yayın
Dizgi, baskı, kapak baskısı:
Hürriyet Ofset
Cilt: Çınar ciltevi
Birinci baskı: Şubat 1980

Hürriyet Yayınları: 242
Dev Romanlar Dizisi : 70

Hür Yayın A.ş.
Cemalnadir S.7
Cağaloğu-İstanbul

İNSANCIKLAR

J.LE CARRE

TÜRKÇESİ:
NURTEN ARAKON

1

Görünürde birbiriyle hiç ilgisi olmayan iki olay, Bay George Smiley'i kesinlik kazanmamış emekliliğinden geri çevirdi. İlk olay, Paris'te geçmişti ve mevsim de Parisllerin kentl, tıklım tıklım dolu otobüslerle gelen turistlere bırakmayı gelenek haline getirdikleri, cehennem sıcağı ağustos ayı, yani yazdı.

Ağustosun böyle günlerinden birinde, 4 Ağustosta ve saat tam tamına onikide-onikl olduğu kesindi, çünkü kilisenin çanı çalmış ve bir fabrika düdüğü de bunu doğrulamıştı —bir zamanlar hayli fakir Rus göçmenlerinin oturduğu semtte, kısa boylu ama sağlam yapılı, elli yaşlarında, elinde pazar çantası olan bir kadın, eski bir antreponun kuytuluğundan birden çıkıverdi ve her zaman yaptığı gibi, canlı ve kararlı adımlarla, otobüs durağına, yöneldi. Yürüdüğü sokak dar ve loştu ve kepenkleri kapalı binalar birkaç kötü otel ve sürüyle kediden oluşmuştu. Nedense tuhaf bir sessizlik vardı sokakta. Dayanıksız gıda maddeleri depolandığı için antrepo, tatil günlerinde de açıktı. Hafif esen rüzgârın dağıtamadığı, egzos dumanlarıyla kirlenmiş sıcak hava, fırın kapağı açılmışçasına kavuruyordu. Ama kadının Slav ırkına has yapısında, hiçbir şikayet izi görünmüyordu. Aslında ne yapısı, ne de kılığı böylesine sıcak bir güne göreydi. Üstelik çok kısa boylu ve şişman olduğundan yürürken adeta yuvarlanmak zorunda kalıyordu. Papazlarınkl kadar ağırbaşlı, siyah elbisesinde ne bir kemer, ne de iç açıcı başka bir şey vardı; Sadece yakada incecik bir beyaz dantelle zinciri göğsüne kadar inen, işçiliği iyi ama değeri olmayan bir haç. Panjurları kapalı evlerin arasından yürürken, burun kısmından parmaklarının çıkmasına ramak kalan eski pabuçları tak tak ses çıkarıyordu. Sabahın erken saatlerinden beri dolu olan eski çantası, yürürken sağa doğru hafifçe eğilmesine neden oluyordu ve hali, kadının böyle bir yüke alışık olduğunu açıkça belli ediyordu. Bununla birlikte, görünüşünde bir neşe, bir canlılık vardı. Ensesinde topuz yaptığı kır saçından kurtulan ve kaşlarına inen perçemi, badi badi yürüyüşüyle uyum sağlıyordu.

Kahverengi gözlerinde, sıkıntıyı alaya alan, muzipçe bir ışık vardı. Çene yapısı, mücadeleden kaçmayan biri olduğunu gösteriyordu ve ağzı, herhangi bir nedenle gülümsemeye, her an, hazırdı.

Her zamanki otobüs durağına gelince, alışveriş çantasını yere bıraktı ve sağ eliyle belinin, belkemiğine yakın noktasını ovuşturmaya başladı. Gerçi yararı pek az oluyordu ama bu masajı bu günlerde sık sık yapmaktaydı. Antrepoda kontrolör olarak çalışırken her sabah oturduğu taburenin arkalığı yoktu ve bu yokluk, her geçen gün biraz daha artarak, gücüne gidiyordu. Belinin ağrıyan yeri için, "Allahın belâsı," diye mırıldandı. Belini ovmak için ileri geri hareket eden kolu, kentin eski semtlerinde görülen, uçmaya hazır bir kuzgunu andırıyordu. "Allahın belâsı," diye yineledi. Derken, birdenbire, kendisine bakıldığını sezdi: Olduğu yerde çark etti ve kahverengi gözlerini kaldırıp, irlyarı, insanın tepesinden bakan adamı dikkatle süzdü.

Otobüs kuyruğunda adamla kadından başka kimse yoktu. Aslında, o an için, sokakta yalnız ikisi bulunuyordu. Adamın iri, kuşkulu ve terli yüzü tanıdık olduğu halde kadın onunla hiç konuşmamıştı. Bu adamı dün de görmüştü, evvelki gün de. Kadının bütün bildiği, daha önceleri de onu görmüş olduğuydu. Tanrım, bu kadın yürür-gezer bir günce değildi ya.Son üç dört gündür antreponun dışında, ya otobüs durağında bekleyen ya da bir aşağı bir yukarı gezinen bu kötü, bu insanın canını sıkan dev, kadın için sokağın bir parçası olmuştu. Dahası, akıldan çıkmayacak bir tipi vardı adamın ve kadın, bu hallerin hangisinin altını çizmeliydi. Adamın, bugünlerde birçok Parislinin yaptığı gibi, av peşinde olduğunu düşündü. Bu tipler, yolda, birbirleriyle selamlaşmaya cesaret edemeden yürürlerken yüzlerinde yoğun bir korku belirirdi. Bu, belki de, her yerde böyleydi de kadın bilemiyordu. Ayrıca, adamın kendisi ile ilgilendiğini birçok kez hissetmişti. Hatta, polis olup olmadığını bile merak etmişti. Bir ara gidip, bu ilgilinin nedenini adama sormayı bile tasarlamıştı. Bunu yapar mı yapardı; ne de olsa kentli ve kendini beğenmişin biriydi. Adamın kasvetli görünüşüne bakılırsa, polis olasılığı akla geliyordu. Terden ıslanmış elbisesiyle kolunda, eski bir üniforma gibi gereksiz taşıdığı yağmurluğu da bu olasılığı artırıyordu. Eğer kadının sandığı gibi, yani adam polisse, o zaman vakit gelmiş de geçiyordu bile. Demek sonunda salaklar, aylardan beri kadının çalıştığı ambardan ufak ufak aşırılan ama geçen süreyle dağlar gibi yığılan hırsızlığa karşı bir şeyler yapacaklardı.

Bu arada yabancı, gözünü dikmiş, kadına bakmaktaydı.

Sonunda tane tane ve klasik biçimde konuştuğu Fransızcasıyla, "Sırtımda bir ağrı var,ne zamandır çekiyorum,"dedi kadın.Sanki bir gizi açıklar gibiydi. "Ağrı geniş bir alanda değil ama çok fazla. Belki de siz doktorsunuz, ha? Ola ki çıkıkçısınız?"

Başını kaldırıp adama baktığında acaba hasta mı diye meraklandı ve yaptığı şakanın yersizliğini düşündü. Adamın çenesinde, boynundan

akan yağlı bir sıvı, parlıyordu ve nemli, iradesiz gözlerinde kaygı okunuyordu. Kadında, kendi kişisel sorunlarını gördüğü anlaşılıyordu. Tam kadın bunu sormak, yoksa âşık mısınız, acaba karınız mı sizi aldattı demek ve adamı bir bardak su ya da ıhlamur içmek üzere bir kahvehaneye götürmeyi düşündüğü sırada adam, hızla kadından uzaklaştı ve arkasına sonra da sokağın öbür tarafına baktı. O vakit kadın, adamın gerçekten bir şeyden korktuğunu anladı. Yalnız av peşinde değildi, aynı zamanda korkudan katılmıştı. Öyleyse, belki polisiklie hiç ilgisi yoktu da sadece hırsızdı. Gerçi, çok iyi bilirdi ki, aradaki fark çoğunlukla pek azdır.

Adam, ansızın, "Adınız Marla Andreyevna Ostrakova, değil mi?" diye sordu. Sorusundan kendi de ürkmüş gibiydi.

Her ne kadar Fransızca konuşuyorsa da, kendinde olduğu gibi, bunun, adamın ana dili olmadığını kadın anlamıştı. Hem kadının adını, soyadıyla birlikte söyleyişi, adamın aslı hakkında bir uyarı olmuştu. Fransızcasındaki bozukluğu ve dilinin yapısını kadın çok geç teşhis etti ve nasıl olduğunu bilemediği zorlu bir dürtüyle adama, "Öyle diyelim; peki, siz kimsiniz?" diye sordu. Bunu söylerken çenesini öne doğru uzatıp kaşını çatmıştı.

Adam, bir adım daha yaklaştı. İkisinin boyu arasındaki fark, birden, çok gülünç göründü. Adamın hatları, da, sevimsiz karakterini örtecek kadar gülünçtü. Boyunun kısalığından ötürü başını kaldırmış olan Ostrakova, adamın çaresizliği kadar korkusunu da görebiliyordu. Islak çenesi, yüzünün ekşiliğini yansıtıyordu ve güçlü görünmek için ağzını çarpıtmıştı. Ne var ki kadın, adamın, tedavisi olanaksız bir korkaklıktan kurtulmak için böyle yaptığını anlamıştı. Adamın, bir kahraman rolü oynamak için böyle kasıldığını düşündü. Ya da bir cani rolü. Kadın, adamın, bütün içgüdüsel davranışlardan soyutlanmış olduğunu sandı.

Yabancı, "Leningrad'da, 8 Mayıs 1927'de doğmuştunuz, değil mi?" diye sordu.

Kadın, belki de "evet" demişti ama daha sonra olanları düşündüğünde ne söylediğinden pek emin değildi. Adamın tekrar dudaklarını yaladığını ve ürkek, solgun gözlerini kaldırıp bakışlarını, yaklaşan otobüse diktiğini gördü. Paniğe çok yakın bir kararsızlığın onu sardığını ve —uzun vadeli işlerde olacakların sezilmesi de diyebiliriz— kendisini otobüsün altına itmeye niyetlendiğini anladı kadın. Ama kadını itmedi, ancak ikinci sorusunu, Moskovalı bürokratların kaba şivesiyle Rusça sordu:

"1956 yılında, hasta olan kocanız, vatan haini Ostrakov'a bakma gerekçesiyle Sovyetler Birliği'nden çıkma izni verilmemiş miydi size? Ayrıca başka amaçlarınız için de...?"

Adamın sözünü keserek, "Ostrakov vatan haini değildi," diye yanıtladı kadın. "O, bir yurtseverdi." Ve içgüdüsel olarak pazar çantasını yerden aldı, sapına sıkıca yapıştı.

Yabancı, bu ters duruma karşın konuşmasını sürdürdü ve otobüsün gürültüsünü bastırmak için çok yüksek sesle:

"Ostrakova, sana Moskova'daki kızın Aleksandra'nın ve bazı devlet dairelerindekilerin selamlarını getirdim," dedi. "Kızınla ilgili olarak seninle konuşmak istiyorum. Bu otobüse binmeye çalışma."

Otobüs durağa gelip durmuştu. Biletçi kadını tanırdı; Kadının çantasını almak üzere elini uzatmıştı. Yabancı, sesini yavaşlatıp müthiş bir tümce daha ekledi:

"Aleksandra'nın başında, bir annenin ivedi yardımını gerektiren önemli sorunlar var."

Biletçi, otobüse girmesi için kadına sesleniyor ve aralarında böyle şakalaştıkları için, yapay bir kabalıkla, "Hadi analık! Bu sıcakta aşk yapılmazl Çantanı uzat da gidelim!" diye sesleniyordu.

Otobüsün içindekiler gülüyorlardı. Derken birisinin, hakaret dolu sesi yükseldi: "Kocakarı milleti bekletiyor be!" Kadın, yabancının elinin, kolunda acemice gezindiğini duydu. Tıpkı, beceriksiz bir âşığın el yordamıyla kopçaları yoklaması gibi. Kadın, kendini çekip adamdan kurtardı. Biletçiye bir şeyler söylemek isteyip ağzını açtı, ancak konuşmayı unutmuştu sanki. Yapabileceği en iyi şey, başını sallamak oldu. Biletçi kadına yeniden bağırdı, sonra elini sallayıp omuz silkti. Hakaretler katmerleşti: "Kocakarı, gün ortasında bir orospu gibi sarhoş!" Olduğu yerde kalakalan Ostrakova, otobüsün gözden kayboluşuna baktı. Bu arada kendini toparlamayı ve yüreğindeki delice çırpınmanın dinmesini bekledi. "Şimdi bir bardak suyu gereksinen benim," diye düşündü. "Güçlü olandan kendimi korumayı bilirim, Tanrı beni zayıflardan korusun."

Adamın peşi sıra iyiden iyiye topallayarak, kahveye doğru gitti. Tam tamına yirmi beş yıl önce, zorunlu bir işçi kampında, kömürlerin kaymasıyla bacağı üç yerinden kırılmıştı. Bu 4 ağustos günü —tarihler peşini bırakmıyordu— yabancının verdiği haberin aşırı ağırlığı altında topal olduğu duygusu içini yeniden sarmış ve farkına varmadan bu duyguya yenilmişti.

Bu kahve, bütün Paris'te değilse bile bu sokakta, para atılınca plak çalan makinası bulunmayan, neon lambasız, ağustos ayında açık olan tek yerdi. Ama bilardo masalarının müşterileri hiç eksik olmazdı. Bunun dışında, kahve, kuşluk vaktinin şamatası, yani yüksek düzeyde siyasetle at yarışları ve Parisliler daha nelerden söz ederse onlarla doluydu. Bir de her zaman görülen, üçlü bir orospu grubu, kendi aralarında konuşuyorlardı. Asık suratlı, gömleği pis bir genç garson hemen davrandı ve kadınla adamı, üstünde kirli bir "Campari" tabelasıyla tutulmuş yazısı olan köşedeki bir masaya götürdü. Basmakalıp sözlerin edildiği anlamsız bir an gelip geçti. Yabancı iki kahve ısmarlamak istedi, ama garson, kahvenin en iyi masasına güpegündüz oturup sadece kahve içmek olmaz diye itiraz etti. "Patron buranın kirasını çıkarmak

zorunda, bayım." Yabancı, garsonun ağzından peş peşe çıkan garson Fransızcasını anlamadığından Ostrakova, Rusça'ya çevirmek zorunda kaldı. Yabancı kıpkırmızı kesildi ve Ostrakova'nın fikrini sormadan, yanında kızarmış patatesle salamlı ikl omlet ve alsas birası ısmarladı. Sonra kalkıp erkekler helasına gitti. Yeniden cesaretini toplamak, belki de kendine güvenini kazanmak istiyordu. Nasıl olsa kadın kaçamazdı. Dönüp geldiğinde yüzü kupkuruydu, saçı taranmıştı. Ama adamın —şimdi kapalı yerde olduğu için duyulan— pis kokusu Ostrakova'ya Moskova metrolarını, Moskova tramvaylarını ve Moskova soruşturma odalarını anımsattı. Erkekler helasından masaya kadar yaptığı kısacık yürüyüş kadına, adamın kimliğini, söyleyip söyleyeceği her şeyden çok daha belirgin olarak açıklanmıştı. Kadın, korktuğunun başına geldiğine inandı. Bu da onlardan biriydi. Adamın, saklamaya çalıştığı kurumu, bile bile kabalaşan halleri, kollarını masaya dayayışındaki görgüsüzlük ve ekmek sepetinden, mürekkep kalemini, hokkaya batırıyormuş gibi, sözde dalgınlıkla aldığı ekmekler her şey Moskova'da, hoşgörüsüz ve kötü niyetli bürokrasinin kendisini düşmüş kadın diye suçladıkları dönemdeki en berbat anılarını tazeledi.

Adam, "İşte böyle," dedi ve durdu. Sonra, kuvvet bulmak için sepetten bir ekmek aldı. Böylesi ellerle ekmeği, bir saniye içinde ufalaması işten değildi. Ama bunu yapmadı da, ekmek yemenin resmi usulü böyleymiş gibi, hanımefendilere yaraşır küçücük lokmaları yassı parmak uçlarıyla koparmaya başladı. Ekmek parçalarını ağzına attığı sırada kaşları kalkmıştı ve "ben, bir yabancı, bu yabancı memlekette," diye kendine acımıştı. Sonunda, "Rusya'da ahlakdışı bir yaşamınız olduğunu buradakiler biliyorlar mı?" diye sordu. "Belki de orospularla dolu bir kentte, buna kimse aldırmaz."

Kadının yanıtı dilinin ucundaydı: "Rusya'daki yaşantım ahlakdışı değildi. Ahlakdışı olan, sizin düzeninlz."

Ama kadın bunları söylemedi; Kaskatı sustu. Ostrakova, hem parlamayacağına, hem de dilini tutacağına kendi kendine yemin etmişti. Şimdi de bu yeminini unutmamak için, masanın altında, bileğinin iç kısmındaki yumuşak deriyi çimdikleyip duruyordu. Daha öncelerl, eski günlerlnde, yani soruşturmaların günlük yaşamının bir parçası olduğu günlerde —"Kocan, vatan haini Ostrakov'dan en son ne zaman haber aldın?" "Son üç ay içinde işbirliği yaptığın herkesin adını ver"— yüzlerce kez çimdiklediği gibi. Acı deneyleri sonunda, soruşturmanın öbür yöntemlerini de öğrenmişti. Bütün bunlar, tarih açısından, tam bir kuşak öncesine ait olsa bile, şu anda kadının belleğinin bir köşesinde, yeniden ortaya çıkmıştı. Sanki dünmüş gibi taptaze ve canlı. Hiçbir zaman kabalığı kabalıkla karşılama; kışkırtmalara kapılma, asla göze çarpacak işler yapma, nüktedan, başkalarından üstün ya da aydın görünüşlü olma; öfkeye, umutsuzluğa yahut beklenmedik bir umut dalgasına hiç kapılma ki başına bir iş açılmasın. Sıkıntıyı sıkıntıyla,

usulden olanları da usulüyle kabullenmek. Bütün bu aşağsamaları dayanılır kılan, yüreğinin ta derinliklerinde sakladığı iki gizi vardı kadının: Onlara duyduğu nefret ve damlayan suyun önünde sonunda taşı aşındırması gibi,bu çok ağır ilerleyen soruşturmanın sonunda bir mucize olacağı ve vermeyi bir türlü kabul etmedikleri özgürlük vizesini bir gün kendisine verecekleri umudu.

Adam, bir not defteri çıkardı. Moskova'da olsalardı bu, kadının dosyası sayılırdı, ama burada, Paris'te, parlak siyah deri kaplı sıradan bir defterdi ki, Moskova'daki devlet memurunda böyle bir not defterinin bulunması, kendini talihli saymasına yeterdi. Dosya ya da not defteri, giriş aynıydı:

"Marla Andreyevna Rogova olarak Leningrad'da, 8 Mayıs 1927'de, doğdunuz," diye yineledi adam." 1 Eylül 1948'de, yirmi bir yaşındayken, Kızıl Ordu'da piyade yüzbaşısı olan ve Estonyalı bir anadan doğmuş, vatan hainı İgor Ostrakov'la evlendiniz. "1950'de" diye devam etti adam, "Ostrakov Doğu Berlin'deydi. Sizi, Moskova'da bırakmıştı ve Estonyalı gerici göçmenlerin yardımıyla faşist Almanya'ya geçti. Oraya yerleşti ve daha sonra Fransız uyruğuna girip Paris'te Sovyet düşmanlarıyla ilişkisini sürdürdü.İhaneti sırasında kocanızdan çocuğunuz yoktu.Hatta gebe bile değildiniz. Tamam mı?"

"Tamam," dedi kadın.

Moskova'da olsaydı, "Doğru, Yoldaş Yüzbaşı," ya da "Doğru, Yoldaş Müfettiş," şeklinde konuşması gerekirdi. Ama burada, bu gürültülü Fransız kahvesinde böyle bir formalite yersizdi. Bileğinde çimdiklediği yer duyarsızlaşmıştı. Kan dolaşımını sağlamak için orasını bırakıp başka bir tarafını çimdiklemeye koyuldu.

"Ostrakov'un suç ortağı olduğunuzdan, çalışma kamplarında beş yıla hüküm giymiştiniz. Ama Mart 1953'te, Stalin'in ölümü nedeniyle çıkarılan aftan yararlanıp salıverildiniz. Tamam mı?"

"Tamam."

"Moskova'ya dönüşünüzde, dileğinizi yerine getirmenin olanaksızlığına karşın, Fransa'daki kocanızın yanına gitmek için pasaport başvurusunda bulundunuz. Tamam mı?"

Kadın, "Kocam kanserdi," dedi. "Başvurmamış olsaydım, karısı olarak üstüme düşeni yapmamış olacaktım."

Garson, omlet ve kızarmış patates tabaklarıyla iki Alas birasını getirmişti. Ostrakova garsona, limonlu çay getirmesini söyledi. Susamıştı ama bira istemiyordu. Garsona hitap ederken bakışlarıyla, aralarında bir köprü kurmak istedi ve gülümsedi. Ama garsonun taş gibi kayıtsız oluşu, kadını yenilgiye uğrattı. Kahvedeki üç fahişenin dışında, kendisinin tek kadın olduğunu farkettl. Not defterini bir ilahi kitabı gibi yanında tutan yabancı, yemeğini atıştırırken Ostrakova, bir eliyle öteki bileğini sımsıkı kavramıştı. Aleksandra'nın adı, beyninin içinde, kanı dindirilememiş bir damar yarası gibi atıyordu. Ve kadın, bir annenin

ivedi yardımını gerektirecek bin çeşit önemli sorunu aklına getirmekteydi.

Yabancı, bir yandan yemek yerken, bir yandan da kadının kabataslak öyküsüne devam etti. Yemeğini acaba canı istediği için mi yiyordu, yoksa yeniden dikkati çekmemek için mi? Kadın, adamın zorunlu olarak yediğine karar verdi.

Adam, önündekini yerken, "Bu arada," dedi.

"Bu arada," diye isteksizce fısıldadı kadın.

Adam, ağzı dolu, devam etti: "Bu arada, kocanız, vatan haini Ostrakov için gösterdiğiniz yapay ilgiye karşın, dışarı çıkamadığınız süre içinde, sözde müzik öğrencisi olan ve anti-sosyalist davranışlarından ötürü dört mahkumiyeti bulunan, Yahudi asıllı Gilkman Joseph ile zina yapmaktan geri durmadınız. Bu Yahudi ile, on üçüncü mahallede, bir dairede, birlikte oturuyordunuz. Doğru mu, yanlış mı?"

"Yalnız kalmıştım."

"Gilkman'la bu beraberliğinizin sonucunda, Moskova'daki Ekim Devrimi Hastanesi'nde bir kız çocuğu -Aleksandra- doğurdunuz. Ana-babalık belgesi, Gilkman Joseph ile Ostrakova Maria tarafından imzalanmıştı. Doğan çocuk, Yahudi Gilkman'ın soyadını almıştı. Doğru mu, değil mi?"

"Doğru."

"Bir yandan da, başvurunuzda, yabancı ülkelere gitmek, pasaport almak için ısrar ediyordunuz. Niçin?"

"Söyledim ya. Kocam hastaydı. Israr etmek görevimdi."

Adam yeniden yemeğine döndü. Bu kez ağzını öyle çok açmıştı ki kadın, onun çürük dişlerinin çoğunu gördü. "Ocak 1956'da, bebek Aleksandra'nın Moskova'da kalması koşuluyla, acındığından size pasaport lütfedildi. Siz ise, verilen sürede dönmeyip Fransa'da kaldınız; Hem de kızınızı terkederek. Doğru mu, yanlış mı?"

Kahvenin sokağa açılan kapısıyla duvarları camdandı. Dışarıdan bir kamyon park edince kahve, ansızın karardı. Genç garson, kadından yana bakmadan, çayı bırakıp gitti.

Kadın yeniden, "Doğru" derken bunun arkasından gelecek olanı biliyor ve hiç değilse bu sonuncusundan kuşku ve pişmanlık duymadığını göstermek için adama bakmaya çalışıyordu. Sonra da, meydan okuyarak, "Doğru" diye yineledi.

"Yetkililerin, ayrıcalık tanıyarak ele aldıkları başvurunuza eklenen bir koşul nedeniyle Devlet Güvenlik organlarına, Paris'teki oturma sürenizde bazı görevleri yerine getireceğiniz konusunda bir taahhütname imzalamıştınız. Bunlardan biri, kocanız, vatan haini Ostrakov'u Sovyetler Birliği'ne dönmeye razı etmekti."

Kadın, hafif bir gülümsemeyle, "Razı etmeye çalışmak," diye adamı düzeltti. "Bu öneri ona uygun düşmüyordu, zorunlu da değildi dönmek için."

"Ikincisi, Sovyet düşmanı, intikamcı göçmen gruplarının çalışmaları ve kimlerden oluştuğu konusunda bilgi toplamayı da taahhüt etmiştiniz. Hiç değeri olmayan iki rapor verdiniz, sonra arkası kesildi. Neden?"

"Kocam böyle gruplardan nefret ediyordu ve onlarla olan ilişkisini kesmişti."

"Kocanız olmadan da o gruplara girebilirdiniz. Bir belge imzalamış ama sözünüzü yerine getirmemiştiniz. Evet mi, hayır mı?"

"Evet."

"Bu yüzden mi çocuğunuzu Rusya'da bıraktınız? Bir Yahudiye? Devlete ihanet eden bir halk düşmanına daha çok zaman ayırmak, ona daha iyi bakabilmek için mi? Bu nedenle mi görevinizi ihmal ettiniz? Verilen süreyi aşıp Fransa'da kalmanız bundan ötürü mü?"

"Kocam ölmek üzereydi. Bana gereksinmesi vardı."

"Ya çocuğunuz Aleksandra? Onun size gereksinmesi yok muydu? Ölmekte olan koca, yaşayan çocuktan daha mı önemli? Bir vatan haini? Halka karşı çalışan bir kundakçı için mi?"

Bileğini gevşeten Ostrakova çay fincanına uzandı ve içinde limon dilimi yüzen fincanı yüzüne doğru kaldırdı. Bunları, bilinçli olarak yapıyordu. Fincanın öte tarafında, kirli mozaik yer döşemesini ve üzerine eğilerek istedikleri her şeyi yapacağına yemin etmesini, gitmek için gerekli belgeyi imzalamasını rica eden, yalvaran Glikman'ın sevgili, yabanıl ve sevecen yüzünü gördü. Bir kişinin özgür olması, üçünün tutsaklığından daha önemlidir, diye fısıldamıştı Glikman. Bizim gibi ana-babaların çocukları, sen gitsen de kalsan da, Rusya'da başarıya ulaşamaz. Sen git, biz de ardından gelmek için elimizden geleni yaparız. Git. Ne isterlerse imzala. Git ve hepimizin yerine yaşa. Eğer beni seviyorsan git.

Aşağı yukarı geçmiş günleri anan bir ses tonuyla yabancıya, "Gene de güç günlerdi o günler," dedi sonunda. "Siz daha çok gençsiniz. Hatta Stalin'in ölümünden sonrakiler bile sıkıntılı günlerdi; Hâlâ da öyle."

Yabancı, çok bilmiş bir tavırla ve tepeden bakarak, "Cani Glikman size mektup göndermiş miydi? diye sordu.

Kadın, "hiçbir vakit yazmadı" diye yalan söyledi. "Gözaltında tutulan kısıtlı yaşayan biri nasıl yazabilirdi? Fransa'da kalma kararını yalnız başıma verdim."

Açık verme sakın, diye düşündü kadın; onlara teslim olmamak için elinden geleni yap.

Cesaretini toplayıp, "yirmi yıl önce Fransa'ya gelişimden bu yana, Glikman'dan hiç haber almadım," diye ekledi. "Başkasından duyduğuma göre benim Sovyet düşmanı tutumuma öfkelenmiş. Artık benimle olan ilişkisini kesmek istemiş. Ben ayrılmadan önce, içten içe, kendini düzeltmek, yenilemek istiyordu."

"Ortak çocuğunuz konusunda da mı yazmadı?"

"Ne yazdı, ne de haber gönderdi. Bunları daha önce de anlattım ya."

"Kızınız şimdi nerede?"

"Bilmiyorum."

"Onunla aranızda bağlantı kuran var mı?"

"Elbette yok. Bir devlet yetimhanesine alındığını ve başka bir ad taşıdığını duymuştum. Benim varlığımdan haberi yok sanıyorum."

Yabancı, bir eliyle not defterini tutarken öbürüyle gene yemeğini yemeye devam etti. Ağzını iyice doldurmuş ama doğru dürüst çiğnememişti. Lokmalarını mîdesine biranın yardımıyla indiriyordu. Ne var ki yüzünde, karşısındakini küçümseyen gülümseme hâlâ yerli yerindeydi.

"Ve şimdi de ölen, cani Glikman," dedi yabancı. Küçük bir gizi açıklıyor gibiydi. Sonra yemesini sürdürdü.

Ansızın Ostrakova, yirmi yıl yerine iki yüz yıl geçmiş olmasını diledi. Bütün bu olup bitenden sonra keşke Glikman'ın yüzü hiç bana doğru eğilip bakmasaydı, onu hiç sevmemiş, onun için hiç üzülmemiş, yemeğini pişirmemiş, olsaydım bir işe girip çalışma haklarından yoksun bırakılarak sürgündeki tek odalı evimizde müzik çalışıp sevişmekten, ormanda yürüyüş yapmaktan başka uğraşımızın bulunmadığı; komşularımızca afaroz edildiğimiz ve ancak dostlarımızın yardımıyla geçinebildiğimiz günlerde birlikte, günbegün içip içip de sarhoş olduğumuz akşamları hiç yaşamasaydık diye düşündü.

Glikman, "Gelecek sefere tutukevini ya sen boylayacaksın, ya da ben, çocuğu nasıl olsa alacaklar. Aleksandra'yı nasılsa yitirdik" demişti. "Ama sen kendini kurtarabilirsin."

Kadın, "Buna, oraya gidince karar veririm" diye yanıtlamıştı.

"Şimdi kararlaştır."

"Oraya gittiğim zaman."

Yabancı, boşalan tabağını kenara itti ve bir kez daha parlak not defterini iki eli arasına aldı. Yeni bir bölüme başlayacakmış gibi sayfayı çevirdi.

Ağzı yiyeceklerle dolu, "Cani kızınız Aleksandra'ya gelince" diye konuştu.

"Cani mi?" diye fısıldadı kadın.

Yabancı, yeni bir suçlama bölümünü, kadını hayretler içinde bırakarak, ezbere okuyordu. Adam okurken Ostrakova'nın karşısındakiyle ve içinde bulunduğu anla son bağı da çözüldü. Gözünü, önündeki mozaik yer döşemesine dikti. Yerde Istakoz kabuklarıyla ekmek kırıntıları vardı. Ama aklı, dâvasının yeniden görülmekte olduğu Moskova mahkemesindeydi. Eğer kendisininki değilse, o zaman Gilkman'ınkiydi. Gerçi Glikman'ınki de değildi ya. Öyleyse kimin davasıydı görülen? İki celsesine dinleyici olarak gittiği ama bu gidişleri bile hoş karşılanmamış olan duruşmaları anımsadı. Dostların duruşmaları. İşledikleri suçlar nedeniyle dost oldukları insanlar: Yönetîcilerin yetki sınırını bilmek isteyenler, hoş karşılanmayacak bir Tanrıya tapanlar, ya da soyut resim

yapma suçu işleyenler, siyasal açıdan sakıncalı aşk şiirleri basanlar. Kahvede, kendi aralarında konuşan müşteriler sanki gitmiş, yerini, Devlet'in alaycı, paralı polisi almıştı. Bilardo masalarının gürültüsü, hızla kapatılan demir kapılara dönüşmüştü. Falan tarihte devlet yetimhanesinden kaçtığı için şu kadar ay ıslahevinde kalmak. Filan tarihte Devlet Güvenlik makamlarına hakaretten şu kadar ay ve ayrıca kötü davranışlar yüzünden şu kadar yıl, memleket içi sürgün. Ostrakova midesinin bulandığını hissetti ve hasta olabileceğini düşündü. Ellerini çay bardağına doğru uzatınca çimdiklediği bileğine kan oturduğunu gördü. Yabancı, ezberine devam ediyordu ve kadın, falan fabrikada çalışmayı kabul etmediği için kızının, iki yıla hükûm giydiğini işitti. Tanrı yardımcısı olsun, neden kabul etmesindi? Baş kaldırmayı nereden öğrenmişti? Ostrakova, kuşkuyla kendine soruyordu bunları. Çocuğu babasından ayırmalarından önceki kısa süre içinde Glikman kızına ne öğretmişti ki, Aleksandra'nın içine kendi damgasını vurmuş ve düzenin bütün çabalarını yenilgiye uğratmıştı? Ostrakova'nın beyninden korku, coşku, keyif karmakarışık çınlıyordu. Ta, yabancının kendisine söylediği bir şey bu çınlamayı, bıçakla kesercesine susturuncaya dek.

Uzun bir süre sonra kadın, "Duymadım" dedi. "Biraz üzüntüm var da. Şimdi söylediğinizi lütfen tekrarlar mısınız?"

Adam gene söyledi ve kadın önceden kendisini uyardıkları karşısına çıkarılacak bütün tuzakları bir bir hatırlamaya çalıştı. Lakin bu tuzaklar öylesine çoktu ki, artık kafası işlemiyordu.Kadında, Glikman'ın zekası kalmamıştı artık, bir zamanlar var idiyse bile. Yani, karşısındakilerin yalanlarını anlayıp oynadıkları oyunu anında açığa vurma yeteneği. Kadının bildiği bir şey vardı: Kendini kurtarmak ve sevgili Ostrakov'a yeniden kavuşmak için büyük bir günah işlemişti. Bir annenin işleyebileceği en büyük günahı. Yabancı, kadını tehdit etmeye başlamıştı ama bu tehdit, artık ona anlamsız göründü. İşbirliği yapmazsa -adam böyle diyordu- Sovyet makamlarına verdiği imzalı taahhütnamenin bir kopyası Fransız polisine gönderilecekti. Hiçbir işe yaramayan iki raporun suretleri (adam iyi biliyordu ki bunlar, sadece yetkililerin ağzını kapatmak için hazırlanmıştı) Paris'te hayatta kalan göçmenlere dağıtılacaktı. Gerçi, Tanrı bilir ya, bugünlerde pek azı yaşayan bu göçmenlerden usanmıştı! Ancak, nedeni anlaşılamayan bir acımayla hem kendini, hem de çocuğunu kurtarma olasılığını bu adam ve bu düzen kadına uzatırken, böylesine paha biçilemeyecek bir armağanı almak için işkenceye niçin teslim olmasındı? Bağışlanması için gece gündüz ettiği duaların, yaktığı binlerce mumun ve döktüğü sel gibi gözyaşlarının kabul edildiğini anladı kadın. Adama, üçüncü kez yinelettl. Kadının isteğine uyarak not defterini kırmızımtırak yüzünden çekince, adamın yarım yamalak gülümseyen ağzı göründü, ve Tanrı bağışı, akıl dışı sorusunu yinelerken -aptalcasına- kadının bağışlanmasını ister gibiydi.

"Sovyetler Birliği'nin bu bozguncu ve toplumdışı kişiden kurtulmak istediğini varsayalım. Kızınız Aleksandra'nın sizin izinizden Fransa'ya nasıl gelmesini isterdiniz?"

Bu karşılaşmadan sonra, Sovyet Büyükelçiliği'ne kaçamak yapılan ziyaretler, fiş doldurmalar, yeminli ifadeleri imzalamalar, geçici ikamet belgesi için birbiriyle eşgüdümlü Fransız bakanlıklarının kapılarını aşındırmalar gibi pek çok ama sessiz ve haftalar süren çalışmalar boyunca Ostrakova, bütün bunları, bir başkasının davranışlarıymış gibi izledi durdu. Sık sık dua ediyordu. Ama dua ederken bile bunu gizlilik içinde yapıyor ve böyle, zamanlı zamansız dua ederken görülmek istemediğinden her keresinde bir başka Rus Ortodoks kilisesine gidiyordu. Gittiği kiliselerden bazısı, kentin on beş ve on altıncı mahallelerindeydi ve normal bir evden daha büyük değildi. İçlerindeki haçların ahşaptan olduğu bu kiliselerin kapılarında kiralık oda arayanlarla, piyano dersi vermek isteyenlerin astıkları, yağmurla haşır neşir olmuş Rusça duyurular bulunurdu. Rus kilisesine, Kutsal Bakire'nin Hayaleti ve Aziz Serafin kiliselerine de gitti. Her kiliseye gidiyordu. Ta biri kapıyı açıncaya kadar zilleri çalıyor, zangoçun siyahlar içinde, solgun yüzlü karısı kapıyı açınca onlara para veriyordu. Onlar da kadını içeri alıyorlardı. Mum ışığı ile aydınlatılmış ikonaların önünde diz çöküyor ve nemli, soğuk kiliselerde, ta tütsüden başı tutuncaya kadar kalıyordu. Tanrı'ya adaklar adıyor, şükürler ediyor, yol göstermesi için yalvarıyor, sonra da, o yabancı da kendisi gibi Tanrı'ya yaklaşacak olursa tutumunun ne olacağını Yaradanına, teklifsizce soruyor ve geçmişteki davranışını bağışlatmak için, baskı altında oluşu yüzünden baş eğdiğini, aksi halde kendisini mahvedeceklerini anımsatmayı da unutmuyordu. Gene de, bu arada, susmak bilmeyen sağduyusu kendini göstermişti ve durmaksızın, niçin kendisi gibi bir kadının -vatan haini Ostrakov'un karısı, toplumdışı bırakılmış Glikman'ın sevgilisi, serkeş ve toplum düşmanı (böyle olduğuna inandırılmıştı) bir kızın annesi- hiç de alışık olunmayan bir bağışlanma için herkesten ayrı tutulduğunu soruyordu.

Sovyet Büyükelçiliğine ilk resmi başvurusunda, ne vatanını terk eden birine, ne de görevine ihanet etmiş bir casusa ya da yola gelmeyen bir anarşistin annesine yapılmayacak bir durumla karşılaşmış, düşünde görmeyeceği bir saygı ve itibar görmüştü. Bekleme odasına girmesini kabaca emreden olmamıştı. Tersine, görüşme odasına alınmış ve burada genç ve yakışıklı bir memur kendisine, Batılı nezaketi göstermiş; hatta, durumuyla ilgili formülleri doldururken kadının duraksadığı hallerde yardım bile etmişti.

Bunlarıkimselere anlatmamıştı. En yakınına bile. Zaten en yakını, yakınında değildi ki. Kızıl saçlı, kırmızı suratlı adamın uyarısı, gece gündüz, kulaklarında çınlıyordu: herhangi bir düşüncesiz hareket ve

boşboğazlık karşısında kızınız salıverilmeyecektir.

Öyleyse, bütün bunlardan sonra, Tanrı'dan başka kime yüzünü dönsündü? Lyons'ta oturan ve bir otomobil satıcısıyla evli olan üvey kızkardeşi Valentina'ya mı açılsındı? Ostrakova'nın Moskova'dan gelen bir gizli servis memuruyla konuşmuş olması düşüncesi bile Valentina'nın eteklerini tutuşturmaya yeterdi. Bir kahvede mi, Maria? Hem de güpegündüz Maria? Evet, Valentina. Ve bu adamın her söylediği doğru. Bir Yahudiden olma pis bir kızım var.

Kadını en fazla ürkuten, hiçlikti. Haftalar geçiyordu. Sovyet Büyükelçiliğinde, başvurusunun 'öncelik ve ayrıcalıkla' ele alındığını söylemişlerdi. Fransız yetkilileri, Aleksandra'nın en kısa zamanda Fransız uyruğuna geçirileceği konusunda güvence vermişlerdi. Kırmızı suratlı yabancı, Aleksandra'nın doğduğu tarihten bu yana düzeltme yapılarak Glikman soyadıyla değil, Ostrakov olarak geleceğini; böyle bir durumun Fransız yetkililerince de daha hoş karşılanacağını söyleyerek gönlünü almıştı. Uyruk değiştirme görüşmelerinde gerçi kızından çok söz etmemişti ama galiba söylediklerini yapmışlardı. Şimdi, birdenbire, her şey durmuştu sanki. Ne doldurulacak formüller vardı, ne aşılacak engel. Ostrakova, neyi beklediğini bilmeden, bekliyordu. Kırmızı suratlı yabancının yeniden ortaya çıkmasını mı? Artık ortalarda değildi adam. Belli ki, kızarmış patatesle salamlı omlet, biraz Alzas birası ve iki dilim kabuk ekmek onun, bütün gereksinmesine yetmişti. Yabancının, Sovyet Büyükelçiliğiyle olan ilişkisini kadın anlamıyordu. Kadına Büyükelçiliğe gitmesini, kendisini beklediklerini söylemişti; dediği doğruydu. Ama kadın, "Sizden gelen bey" hatta "Benimle ilişki kuran kızıl saçlı iriyarı bey" dediği zaman, ne dediğini anlamadıklarını gösteren bir gülümsemeyle karşılaşmıştı.

Böylece, beklediği her şeyin varlığı, yavaş yavaş ortadan kalkıyordu. Başlangıçta olaylar gözünün önündeydi, şimdi gerilerde kalmıştı her şey ve gelişmeler konusunda hiçbir bilgisi yoktu. Hiçbir şey yapılmıyordu. Acaba Aleksandra Fransa'ya gelmiş miydi? Beklediği belgeleri alıp yola mı çıkmıştı, yoksa defteri mi dürüimüştü? Ostrakova, ne yapabileceğini düşünmeye başladı. Olabilecek yeni ve onarılmaz bir düş kırıklığına hazır, sokaklardaki genç kızların yüzünü inceliyor ve Aleksandra'nın nasıl biri olduğunu merak ediyordu. Eve dönüşlerinde gözü, kendiliğinden paspasa takılıyor ve orada, elyazısıyla bir not bulmayı ümit ediyordu: "Anneciğim, ben geldim. Falan falan otelde kalıyorum..." Uçuş numarasını ve Orly havaalanına yarın, yahut bu gece inileceğini bildiren bir telgraf bulmak. Acaba Orly değil de Charles de Gaulle havaalanı mıydı? Hava yolları konusunda bir şey bilmiyordu. Bu nedenle de sadece sorup öğrenmek için, bir seyahat acentesine gitti. Her iki alan da olabilirdi. Aleksandra gelince belki telefon eder diye evine telefon koydurma masrafını bile göze aldı. Ama, bunca yıldan sonra ne bekliyordu Tanrı aşkına? Bugüne kadar hiçbir ilişkisi olmadığı,

yetişmiş evladına gözyaşları içinde kavuşmak mı? Bile bile sırtını döndüğü bir bağı -yirmi yıl gibi çok uzun bir süre geç kaldıktan sonra- yeniden kurmaya mı can atıyordu? Ostrakova, "Onun üstünde hiçbir hakkım yok" diye sert biçimde kendisiyle konuştu. Olsa olsa ona karşı borçlarım ve yükümlülüklerim var. Büyükelçiliğe sordu ama fazla bir şey bilmiyorlardı. Söylediklerine göre işlemler tamamlanmıştı. Onların bütün bildiği buydu. Eğer Ostrakova kızına para göndermek isterse? -kurnazca sormuştu kadın- yol parası, örneğin, vize alması için? Acaba kendisine bir adres, kızını bulacak büronun adresini verebilir miydiler?

"Biz posta hizmeti görmüyoruz" dediler. Elçiliktekilerin bu yeni, soğuk davranışı kadını korkuttu. Bir daha oraya gitmedi.

Ondan sonra, başvuru dilekçelerine yapıştırması için kendisine verilen birçok çamurlu fotoğraf için, bir kez daha, üzülmeye başladı. Kızıyla ilgili olarak gördüğü tek şey, sadece bu fotoğraflardı. Keşke çoğalttırmış olsaydı. Ama, aptallık edip bunu hiç düşünmemişti. Resimdeki insanın, yakında, aslına kavuşacağını sanmıştı. Fotoğraflar elinde bir saatten fazla kalmamıştı ki! Büyükelçilikten dosdoğru Bakanlığa götürmüştü resimleri ve Bakanlıktan çıktığında fotoğraflar, bir başka resmi işlem için, başkalarının eline geçmişti. Ama bunlara iyice bakmıştı. Tanrım, birbirinin aynı olup olmadığını anlamak için fotoğraflara nasıl, uzun uzun bakmıştı! Metroya bindiğinde, Bakanlıktaki bekleme odasında, hatta Bakanlıktan içeri girmeden önce, kaldırımda, evladının bu cansız tasvirine gözünü dikmiş ve var gücüyle, hiçbir şey ifade etmeyen gri gölgelerde, taparcasına sevdiği erkekten bir şeyler bulmaya çalışmıştı. Sonuç sıfırdı.O zamana kadar hep, ne vakit acaba nasıl diye düşünecek cesareti kendinde bulsa, yeni doğduğunda olduğu gibi, büyüyüp gelişen kızının tıpkı Glikman'a benzediğini düşlerdi. Onun kadar güçlü bir erkeğin zorlu, ve hiç silinmeyecek bir damga vurmamış olması olanaksız görünürdü. Ama Ostrakova, o resimlerde Glikman'dan hiçbir şey bulamadı. Yahudiliğini bir bayrak gibi taşırdı. Yahudiliği tek başına düşündüğü devrimin bir parçasıydı. Ortodoks değildi Glikman, hatta dindar bile denemezdi ona. Ostrakova'nın gizliden gizliye dua etmesinden, neredeyse, Sovyet bürokrasisinden olduğu kadar nefret ediyordu. Gene de kadının saç maşasını alıp, resmi makamların Yahudi düşmanlığına dikkati çekmek için -böyle demişti kendisi- dindar Musevilerin yaptığı gibi, favorilerini kıvırmıştı. Fotoğraftaki genç yüzde, ne Glikman'ın kanından iz vardı, ne de onun ateşinden bir kıvılcım. Gerçi Glikman'ın ateşi -yabancıya bakılırsa- onu şaşılacak şekilde etkilemişti.

Ostrakova, dairesinde, "Bu resmi çekmek için bir ölüye poz verdirdilerse" diye yüksek sesle düşündü, "hiç şaşmam". Ve bu kesin gözlemiyle kadın, içinde büyüyen kuşkuyu ilk kez dışa vurmuş oldu.

Antrepoda çalışırken, küçük dairesinde uzun geceler boyunca yalnız başına otururken, Ostrakova, güvenebileceği birini bulmak için beynini zorlayıp durdu. Öyle biri ki, suçlamasın, kusura bakmasın; kadına

destek olsun, hepsinin ötesinde bunları konuşmadan yapsın. Kadın, konuşarak, her şeyi mahvetmek istemiyordu. Çünkü kendisine, konuşursa Aleksandra'ya kavuşma olanağını eliyle yıkacağını kesinlikle söylemişlerdi. Derken bir gece, ya Tanrı, ya da durmadan işleyen kafası ona aradığını buldurdu: General! diye düşündü ve hemen kalkıp yatağının içinde oturdu, lambayı yaktı. Ostrakov'un kendisiydi kadına General'den söz eden! Kocası, "Bu göçmen grupları bir felaket" derdi hep. "Vebadan kaçar gibi onlardan sakın. Aralarında güvenebileceğin tek kişi Vladimir, yani General'dir. Kendisi ihtiyar şeytanın biridir, kadına çok düşkündür, ama erkektir; sağda solda birçok tanıdığı var ve sır tutmasını bilir."

Lakin Ostrakov bunu söyleyeli çok, şöyle böyle yirmi yıl olmuştu. Yaşlı generaller ölümsüz değillerdi ki. Üstelik Vladimir ama hangisi? Soyadını bile bilmiyordu. Hatta Vladimir adı, -Ostrakov karısına böyle demişti- orduda geçen hizmetleri sırasında aldığı bir addı. Çünkü gerçek adı Estonya dilindeydi ve Kızıl Ordu'da kullanılacak gibi değildi. Bununla birlikte, ertesi gün, Aziz Aleksandr Nevski Katedrali'nin yanındaki kitapçıya gitti. Buradan, çoğunlukla, sayıları gittikçe eksilen Ruslar hakkında bilgi alınabilirdi.O da ilk soruşturmasını yaptı. Bir ad, hatta bir de telefon numarası buldu ama adres yoktu. Ne var ki, telefon kesilmişti. Postaneye gitti ve memurlara dil döktü; sonunda "Baltık Özgürlük Harekâtı" listesini kapsayan, 1976 yılı rehberini alabildi. Bu örgütün, adresi Montparnasse'daydı. Aptal değildi kadın. Adreslere bakınca en azından dört örgütün daha listede adına rastladı: Riga Grubu, Sovyet Emperyalizmi Kurbanları Birliği, Özgür Letonya İçin Kırk Sekiz Komite ve Özgürlük İçin Tallinn Komitesi. Bu örgütlere üyelik ödentisi verdiği halde Ostrakov'un onlardan, nasıl zehirli bir dille söz ettiğini kadın, daha dünmüş gibi anımsadı. Yine de, bulduğu adrese gidip kapıyı çaldı. Bina, gittiği küçük kiliselerden biri gibiydi;eski moda ama hoş ve hemen hemen her zaman kapalı. Sonunda, giydiği yün ceketi yalan yanlış iliklemiş, elindeki bastona dayanan, karşısındakine yüksekten bakan yaşlı bir Beyaz Rus, kapıyı açtı.

"Herkes gitti" dedi bastonuyla arnavutkaldırımı yolu göstererek. "Taşındılar. Hesapları tamam. Daha büyük, daha iyi örgütlenmiş olanlar, berikileri saf dışı bıraktılar" diye gülerek ekledi. "Bir avuç insan, birçok gruba bölünmüş, çocuklar gibi dövüşüyorlardı. Çar'ın yenilmesine hiç şaşmamalı!" Yaşlı Beyaz Rus'un, ölçüsü iyi alınmamış takma dişleri vardı ve seyrek saçı, kelliğini gizlemek için, başına özenle, adeta yapıştırılmıştı.

"Peki, General?" diye sordu kadın. General neredeydi? Hayatta mı, yoksa...?

Yaşlı Rus sırıtarak, iş için mi aradığını sordu.

"İş değil" dedi Ostrakova kurnazca. General'in kadınlara kur yapmadaki ününü anımsayarak utangaç bir kadın gibi gülümsemeyi de

becerdi. Yaşlı Rus güldü; gülerken dişleri takırdadı. Tekrar güldü ve "Ah, şu General!" dedi. Sonra gidip bir adres getirdi. Mor posta damgası basılı küçük bir kart parçasındaki Londra adresini kadına verdi. "Şu General hiç değişmeyecek" dedi. "Cennete gittiği zaman meleklerin peşinden koşup onları da baştan çıkarmaya çalışacak, hiç kuşkum yok."

O akşam konu komşu uykuya daldıktan sonra, Ostrakova, ölen kocasının masasına oturup General'e, ancak yabancılara gösterdiğimiz açıkyüreklilikle, karşısındakinin tarafsızlığına daha çok yardımı olacağı için, Rusçadan çok Fransızcaya başvurarak mektup yazdı.General'in de kadınları, tıpkı Glikman'ın yaptığı gibi sevmiş olduğunu bilmekten rahatlık duyarak Glikman'a duyduğu aşkı, mektubunda anlattı. Mektubunun başında,Fransa'ya casusluk için geldiğini itiraf etti ve özgürlüğünün rezilce bedeli olarak iki önemsiz rapor düzenlediğini anlattı.Bunu istemeyerek yaptığını da yazdı.Uydurma, baştan savma ve bir hiçti bu raporlar. Ama ortadaydı, imzaladığı taahhütname de öyle. Ve bu ikisi, özgürlüğüne çok ciddi sınırlamalar getiriyordu. Daha sonra General'e kendi kişiliğinden söz etti ve Tanrı'ya dualarını, kapı kapı dolaştığı Rus kiliselerini anlattı. "Kızıl saçlı yabancının ortaya çıkışından bu yana" dedi, "düşte yaşıyor gibiyim." Yaşamını doğal akışı içinde sürdürmesini engelliyorlarmış gibi bir duyguya kapılmıştı. Hatta, azap veren bir yönteme itilmişti. General'e her şeyi, hiç birini saklamadan, yazdı. Duyduğu suçluluk duygularını, kızı Aleksandra'yı Batı'ya getirtmek için harcadığı çabalara değil, Ostrakov'a bakma uğruna Paris'te kalma kararına bağlıyorlardı. Kocası öldükten sonra dönmesine, zaten, Sovyetler izin vermezdi. Çünkü artık kadın, vatanından kaçmış durumdaydı.

"AmaGeneral,"diye yazdı,"eğer bu geceYaradanımla yüz yüze gelmiş olsaydım ve O'na yüreğimin en gizli köşelerini açsaydım, O'na şimdi size anlattıklarımı anlatırdım. General, Fransa'ya getirmemi istedikleri çocuk, benim evlâdım değil."

Mektubu bitirince, baştan okuyup fikrini değiştirmemek için, hemen zarflayıp mühürledi. Bir sevgili için mum yakarmış gibi, bilerek, zarfın üstünü posta ücretinden fazla pulla donattı.

Mektubun postalanışından sonra, tam tamına iki hafta geçtiği halde hiçbir şey olmadı. Kadınların anlaşılmaz hallerinden biri de budur: Bu suskunluk, kendisine rahatlık veriyordu. Fırtınadan önceki sessizlik gibiydi. Elinden geleni, az da olsa, yapmıştı. Zayıflıklarını, ihanetlerini ve tek büyük günahını itiraf etmişti. Bundan sonrası Tanrı'ya ve General'e kalmıştı. Fransız posta hizmetlerinde bir aksaklık olabileceği korkusunu duymadı. Bu gecikmeyi, daha çok, kaderinin bir cilvesi olarak görmeyi yeğliyor ve boyun eğiyordu. Halinden memnun, işine gidip geliyordu; Sırtının ağrısı geçmişti ve bunu kadın, iyi şeylerin belirtisi sayıyordu. Hatta gene, eskisi gibi, filozofça düşündüğü de

oluyordu. "Şöyle, ya da böyle" diyordu kendi kendine. "Aleksandra —eğer gerçekten Aleksandra ise— ya Batı'ya gelmişti ve durumu kendisininkinden iyiydi. Ya da Aleksandra daha önceden olduğu yerde ve eskisinden beter değil." Giderek, karakterinin bir başka yanıyla kadın, bu yapay iyimserliğinin farkına vardı. Üçüncü bir olasılık daha vardı ki, bu en beteriydi ve Ostrakova, yavaş yavaş bu olasılığın uygulanmış olabileceğine inanıyordu. Yani bir zamanlar Ostrakova'ya zorla yaptırdıkları gibi, Aleksandra'yı hayırlı olmayan, belki de çok kötü bir amaç için kullanıyorlar ve babası Glikman'ın aşıladığı insanlığı ve cesareti sömürüyorlardı. Böyle düşüne düşüne geçen ondördüncü günün gecesinde Ostrakova'nın suskunluğu bitti ve katıla katıla ağlamaya başladı. Gözyaşları yanaklarından aka aka, neredeyse Paris'i bir uçtan ötekine yürüyüp, o saatte açık bir kilise, hangi mezhebinki olursa olsun bir kilise aradı.Ta Aleksandr Nevski Katedrali'ne gelinceye kadar dolaştı durdu. Katedral açıktı. Diz çöküp saatlerce Aziz Joseph'e yalvardı, dua etti. Ne de olsa Aziz Joseph'in kendi de bir babaydı ve Glikman'ın ilk adı Joseph'di. Glikman bu rastlantıyı alaya alırdı ama manevi üzüntü ve çabalarla geçen gecenin ardından, hemen ertesi gün, duası yanıtsız kalmadı. Bir mektup geldi. Üstünde pul, ya da posta damgası yoktu. Bir önlem olarak iş adresini vermişti Ostrakova ve sabah işe gittiğinde mektubu buldu. Elden bırakmışlardı ve büyük olasılıkla biri, gece getirmişti mektubu. Çok kısaydı mektup ve gönderenin ne adı vardı, ne de adresi. İmzasızdı. Kendisininki gibi tumturaklı bir Fransızca kullanılmıştı ve el yazısıylaydı. Hemen hemen Napolyon'unkl gibi iri ve çarpık çurpuk bir el yazısı; yaşlı ve emretmeye alışık bir elden çıktığı belliydi. Kadın, görür görmez yazının General'inkl olduğunu anladı.

"Madam;" diye bir buyruk edası ile başlıyordu. *Mektubunuz, bu satırların yazarına salimen vasıl oldu.Bizden bir dava adamı,yakında size gelecek. Kendisi saygın bir kişidir ve kimliğini, yarısını bu mektuba eklediğim posta kartının öteki yarısını göstererek kanıtlayacak. O gelinceye kadar, bu konuyla ilgili olarak, hiç kimseyle konuşmamanızı rica ederim. Kendisi evinize, akşam saat sekiz ila on arasında gelecek. Kapı zilinizi üç defa çalacak. Kendisine, bütün varlığımla, güvenirim. Ona tamamen itimat edin Madam; size yardım hususunda her imkanı kullanacağız."*

Rahatlamıştı kadın. Mektubu yazanın üslûbundaki melodram havası, kadını, gizliden gizliye eğlendirmişti bile. "Mektubu niçin eve teslim etmediler acaba?" diye merak etti. "Bir İngiliz kartpostalının yarısını gösterdiklerinde kendimi daha güvencede hissetmemin nedeni ne? Çünkü Picadilly Meydanı'nı gösteren posta kartı ortasından değil, köşesinden başlayarak —keserek değil— yırtılarak ikiye ayrılmıştı. Rastgele değil, bir amaçla böyle yapılmıştı. Kartın üzerine bir şey yazılmamıştı.

Şaşılacak şey: General'in adamı o akşam geldi.

Mektupta yazıldığı gibi, zili üç kez çaldı. Kadının evde olduğunu biliyordu herhalde. Eve girişini, ışığı yakışını gözlemiş olmalıydı. Çünkü daire kapısındaki mektup kutusunun hızla açılıp kapandığını duydu kadın. Normal açıp kapamadan çok daha gürültülü yapılmıştı bu iş. Ostrakova kapıyı açıp bakınca, paspasın üzerine bırakılmış, yırtık posta kartını gördü. Kapıdaki, kızı Aleksandra'dan tek bir sözcük bulma umuduyla hep baktığı, aynı paspastı. Yırtık kartı alıp, öteki yarısına bakmak için yatak odasına koştu. Kendisindeki parçayı, İncil'in arasına koymuştu. Evet, parçalar, tamamdı. Tanrı, yüzüne gülmüştü. Aziz Joseph, kendisi için şefaat etmiş olmalıydı. (Gene de ne saçmalıktı bu iş!) Kadın kapıyı açınca adam, şakacı bir peri, bir gölge gibi içeri süzüldü. Kadife yakalı siyah bir palto giymişti ve bu kılık ona suikast yapacak bir eylem adamı havası veriyordu. Kadının ilk düşüncesi, "Bana, bir devi yakalasın diye cüceninkini yolladılar," oldu. Kavisli kaşlarını kaldırmıştı adam. Yüzünde derin çizgiler vardı. Şapkasını çıkarınca, sivri kulaklarının hemen üstünde havaya kalkmış olan siyah saçlarını avucuyla yatırıp düzeltmek için holdeki aynanın önünde durdu. Başka bir durum ve zamanda olsaydı Ostrakova, adamdaki bu saygısız ve gülünç hale, ömür boyu, katıla katıla gülebilirdi.

Ama, bu gece değil.

Bu gece adamın, her zamankinden ayrı bir ciddilik takındığını kadın hemen hissetti. İkisi de bu gece, uçaktan yeni inmiş, programları yüklü birer satıcı gibiydiler. Kadın, bu duyguyu karşısındaki adam için de duydu. O da bu kente yeni gelmişti: Üstünün başının düzeni, halindeki yolculuk havasıyla yalnızca işini yapmak istiyordu.

Adam, Rusça'yı Estonya şivesiyle konuşarak, çabuk çabuk, "Mektubumu kazasız belasız aldınız, değil mi Madam?" diye sordu.

"Mektubu General yazdı sanmıştım," dedi kadın yanıt olarak. Bunu söylerken —elinde olmadan— adamla arasına belli bir açıklık koydu.

Adam sıkıntılı, "General adına mektubu size getiren benim," dedi. İç ceplerinde bir şey arıyordu. Kadın, öteki iriyarı Rus'un yaptığı gibi parlak, siyah bir not defteri çıkaracağı duygusuna kapılıp dehşete düştü. Ama not defteri değil, bir fotoğraf çıkardı adam. Şöyle bir bakmak yeterdi: Solgun, pürüzsüz çizgiler, yalnız Ostrakova'yı değil, bütün kadınlığı küçük gören bir anlatım, arzulu ama korkak.

"Evet," dedi kadın. "Yabancı, işte bu."

Adamın hoşnutluğunun arttığını görünce kadın, karşısındakinin, Glikman'la arkadaşlarının, "bizden biri" dedikleri türden —böyle olmak için Yahudi olmak gerekmezdi— yürekli ve özlü biri olduğunu derhal anladı. O andan sonra adama içinden, "sihirbaz" adını taktı. Ceplerinin, akıllıca hazırlanmış hilelerle dolu ve şen gözlerinin ise birer sihir kutusu olduğunu düşünüyordu.

Gecenin yarısını, Ostrakova'nın çoktandır unuttuğu bir yoğunlukta, Sihirbaz'la konuşarak geçirdiler. Önce, her anını yeniden yaşayarak,

olan biteni bir bir anlattı. Anlatırken, mektubuna yazmadığı ne kadar çok şey olduğunu, içten içe şaşarak, farketti. Bu yazmadıklarını Sihirbaz, ezbere biliyor gibiydi. Duygularını açtı kadın; gözyaşlarını, iç dünyasındaki korkunç kargaşayı anlattı. Kızıl saçlı işkencecinin karşısında döktüğü zamansız terleri de... "Yabancı öylesine densizdi ki," —kadın, şaşkınlıkla bunu yineleyip duruyordu— incelik, inanç ve mahremiyettten nasibini hiç almamıştı. Şeytan'ın böylesine ters bir kimlikle karşısına çıkmış olması ne gariptil Karşısındakine salamlı omleti, kızarmış patatesi ve Alzas birasını anlattı kadın. Adam, hem bunlara, hem de yabancının tehlikeli diye niteleyip kadına yasaklar koyarak onu ürkütmesine, kahkahalarla güldü. Ostrakova'nın anlattıklarının pek çoğuna, sanki yabancıyla daha önceden iyi tanışıyorlarmış gibi, yürekten katılıyordu. Kadın, General'in de dediği gibi, Sihirbaz'a bütün kalbiyle güveniyordu. Kuşkulanmaktan bıkmış ve yorulmuştu. Daha sonra düşününce anladı ki, adamla son derece içtenlikle konuşmuştu. Tıpkı, anayurdunda, köyünde, Ostrakov'la aşklarının başladığı çocukluk yıllarında, bir daha buluşamayacaklarını sanıp birbirlerine sımsıkı sarıldıkları, yaklaşan silah seslerinin fısıl fısıl yayıldığı akşamlarda, ya da kapının tekmelenip Glikman'ı yeniden tutuklamalarını beklerken konuştukları gibi, içtenlikle konuşmuştu. Karşısındakinin dikkatli ve anlayışlı bakışlarına, bastırdığı kahkahasına ve acı çeken yanına —kadın bunu hemen sezinlemişti ve bu yanı adamın dinsel inançları bulunmayan, ama sadece topluma olan bağlılığının iyi yanıydı- hitap ediyordu Ostrakova. Ve yavaş yavaş konuşmasını sürdürürken kadınca içgüdüsü, adamın içindeki bir ihtirası doyurmakta olduğunu haber veriyordu; Bu kez aşk değil, adamın yönelttiği en önemsiz soruda bile atılım ve duygululuk kazanan özel ve belirgin bir nefret vardı. Nefret ettiğinin ne ya da kim olduğunu kadın bilmiyordu; kesin bir şey de söyleyemezdi.Ama kızıl saçlı yabancı ya da başkası,kim olursa olsun, bu Küçük Sihirbaz'ın nefret ateşini körükleyen kişi adına korktu Ostrakova. Glikman'ın ihtirası, anımsadığına göre, genelde, haksızlıklara karşı dur durak bilmeyen bir nefretti ve küçük büyük, her türlü adaletsizlik belirtisine yönelirdi. Lakin Sihirbaz'ınki tek bir ışık halinde, kadının göremediği bir hedefe çevrikti.

Her ne hal ise, şurası gerçek ki, Sihirbaz evden ayrıldığında —Tanrım, diye düşündü kadın, neredeyse işe gitme saati gelmiş!- Ostrakova, anlatması gereken her şeyi anlatmış ve Sihirbaz da karşılığında, kadının içinde o akşama kadar uyumuş ve yalnızca geçmişine ait olan duyguları uyandırmıştı. Sersem sepet bir kafayla tabaklarla boş şişeleri toplarken, Aleksandra'yla kendine ve ölen iki erkeğine değin duygularının karmaşıklığına ve yaptığı kadınca çılgınlığa katıla katıla güldü.

Yüksek sesle, "Sihirbaz'ın adını bile bilmiyorum," diye söylendi ve alaylı alaylı başını salladı. "Sizi nasıl bulabilirim?" diye sormuştu

kadın. "Eğer o yabancı dönüp gelirse size nasıl haber verebilirim?"

Sihirbaz'ın yanıtı, "Bulamazsınız beni!" olmuştu. Eğer bunalımlı bir durum ortaya çıkacak olursa kadının gene, General'in değişik bir adresteki İngiliz adına yazması gerekiyordu. Ağırbaşlı bir tavırla ve Fransız şivesiyle, "Bay Miller," dedi ve büyük harfle yazılmış, Londra'daki adresin bulunduğu kartı kadına verdi. "Ama ihtiyatlı olun." diye de uyardı. "Yazarken şifre kullanın."

Hemen o gün ve ondan sonraki bir çok gün, evden çıkıp yarı karanlık merdivenden süzülerek inen Sihirbaz'ın hayali, Ostrakova'nın gözünün önünden gitmedi. Adamın son bakışında bir amaç ve heyecan vardı. "Sizi selamete çıkaracağıma söz veriyorum. Beni silah başına çağırdığınız için teşekkürler," demişti. Kıvrım kıvrım merdivenden inerken, geniş trabzanın üstündeki küçük, beyaz eli, tren en yakın tünele girinceye kadar pencerede veda niyetine sallanan bir mendile benziyordu.

2

George Smiley'i (çekildiği köşeden) çıkaran olayların ikincisi, aynı yılın sonbaharında ve birincisinden birkaç hafta sonra meydana gelmişti. Hem de Paris'te değil, bir zamanlar tarihsel, özgür ve ticaret merkezi bir kent olan, kendi başarısından başı dönmüş Hamburg'ta. Ama şurası bir gerçek ki yaz, hiçbir yerde, suyunun henüz betonda kullanılmak için çekilmediği ya da yatağının betonla doldurulmadığı Alster ırmağının iki yakasında olduğunca görkemli altın ve turuncu renklere dönüşmemiştir. George Smiley, söylemeye gerek yok, ırmağın bu hüzünlü sonbahar görkemini görmemişti bile. Söz konusu gün, Aziz Meydanı'ndaki Londra Kütüphanesi'nin okuma odasında her zamanki masasında oturmuş ve meydanda boy atmış iki ağaca ara sıra bakarak isteksizce çalışıyor ve toplayabildiği kadar belge toplamaya bakıyordu. Hamburg'la tek bağı olarak gösterebileceği şey —daha sonra bu konuda çalıştıysa, ki çalışmadı— Alman barok şiirinde Parnasse ekolü olabilirdi. Çünkü o sıralarda ozan Opitz'e alt bir monografi kaleme almaktaydı ve gerçek tutkuyu, zamanının bezdirici edebiyat göreneğinden ayırmaya çabalıyordu.

Hamburg'ta saat, sabahın on birini birkaç dakika geçiyordu ve iskeleye giden keçiyoluna, yere düşen yapraklarla güneş ışıkları serpilmişti. Akkor gibi pırıldayan hafif bir sis, Aussenalster'in kımıltısız sularını örtmüş gibiydi ve nehrin doğu yakasındaki keskin yamaçları, sis yüzünden, ıslak ufuk çizgisine, hafif hafif dokunan, kımıldanan yeşil lekeler gibiydi. Kızıl sincaplar kıyı boyunca koşuşup, kış için, kestane ve meşe palamudu topluyorlardı. Ancak, iskelenin üstünde duran, koşu ayakkabısı giymiş, eşofmanlı, zayıf ve nedense anarşist görünüşlü genç adamın bunlara ne baktığı, ne de aldırdığı vardı. Kızarmış gözlerini yaklaşan istimbota dikmişti. Anlamsız yüzündeki tıraşı iki günlüktü. Kolunun altında Hamburg'ta çıkan gazetelerden birini tutuyordu. George Smiley'inki gibi dikkatli bir göz bunun bugünkü değil, dünkü gazete olduğunu farkederdi. Sağ elindeki alışveriş sepeti, bunun gibi çevik,

giysileri ıslanmış ve her an göle atlamaya hazır görünen bir atletten çok tıknaz Madam Ostrakova'ya daha çok yakışırdı. Sepetteki portakalların üstünde, İngiltere'de basılmış, sarı bir kodak zarfı duruyordu. İskele boştu ve suya inen sis, gencin yalnızlığını artırıyordu. Orada adamdan başka bir vapur tarifesi ve çok çok eski bir duyuru vardı. Savaştan kalmış olmalıydı. Yarı boğulmuş insanları ayıltmanın yollarını öğretiyordu duyuru, ama genç adamın aklı fikri General'in talimatındaydı ve durmaksızın, kendi kendine, dua eder gibi, aynı talimatı yineliyordu.

Tekne, yol kesip kıyı boyunca süzüldü ve delikanlı, danslı bir oyundaymış gibi, güverteye atladı. Önce bu dans adımlarının telaşı, sonra, müzik yeniden başlayıncaya kadar hareketsiz kalmak. Kırk sekiz saattir, gece gündüz, bu andan başka şey düşünmemişti, hep bu anı kurup durmuştu. Arabayı sürerken dikkatle yola bakmış ve karısıyla küçük kızı hep gözünün önüne gelmişlerdi; sonunda felâkete dönüşecek pek çok şeyin ters gidebileceğini düşünmüyordu. Kendinde, işleri tersine çevirme yeteneğinin olduğunu bilirdi. Ara sıra kahve içmek için mola verdiğinde portakalları bir düziye paket etmiş, yeniden sarıp sarmalamış; zarfı sepetin boyuna yanına koymuş, hayır, şuraya koymak daha iyi, yok burası daha uygun, buradan almak daha kolay, diye huzursuzlanmıştı. Kentten ayrılmadan para bozdurmuştu. Yol parasını tam vermek istiyordu. Yoksa biletçi bir şey der, havadan sudan konuşurlarsa ne olurdu? Yapması gereken şeyler için zamanı çok azdı. Almanca konuşmak yoktu, bunu becerecekti. Mırıldanacak, gülümseyecek, susacak, özür dileyecek, ama dilini yutacaktı. Ya da Estonya dilinden bildiği birkaç sözcüğü, babası Rusça öğrenmesi için üstelemeye başlamadan önce, Luther mezhebi öğrencisi olarak İncil'den belleđi bazı bölümleri söyleyecekti. Ancak şimdi, tam o an geldiğinde delikanlı, bu planda bir aksaklık olduğunu anladı. Ya teknedeki yolcular yardımına gelirlerse? Pek çok dil bilenlerin yaşadığı Hamburg'ta, Doğu Bloku henüz birkaç mil uzaktayken, altı kişi bir araya gelince birçok dil konuşulurdu. Susmak, taş gibi durmak daha iyiydi.

Keşke tıraş olsaydı, O zaman dikkati daha az çekerdi. Keşke.

Teknenin ana kamarasındaki delikanlı, hiç kimsenin yüzüne bakmıyordu. Gözlerini yere dikmişti. Çünkü General, başkasıyla göz göze gelmekten kaçınmasını söylemişti. Biletçi, yaşlı bir hanımla çene çalıyordu; genci farketmedi. Sakin görünmeye çalışarak, sıkıntı içinde, bekledi. Hemen hemen otuz kadar yolcu vardı istimbotta. Kadın olsun, erkek olsun, herkesin bir örnek, yeşil palto ve yeşil fötr şapka giymiş olduğunu gördü ve kimsenin kendisini istemediği duygusuna kapıldı. Bilet alma sırası gelmişti. Terlemiş avucunu açtı. Bir mark, elli fening ve bir yığın da bozukluk. Biletçi, yol parasını kendi seçip aldı; konuşmadılar. Delikanlı, tutuna tutuna kıç tarafa doğru beceriksizce kendine yol açıyordu; kıç tarafta oturacaktı. İskeleden uzaklaşıyorlardı. "Benim, bir tedhişçi olmamdan kuşkulanıyorlar," diye düşündü.

Ellerinde motor yağı lekesi vardı. Keşke yıkayıp temizlemiş olsaydı. "Ola ki, yüzümde de aynı lekeler vardır." *Sakin ol*, demişti General. *Bir köşeye çekil! Ne gülümse, ne de kaşını çat. Normal ol.* Sakin olmaya çalışarak kolundaki saate baktı. Eşofmanının sol kolunu, saate rahat bakabilmek için, daha önceden sıvamıştı. Uzun boylu olmadığı halde, başını eğerek yürüdü ve kendini birden kıç bölmede buldu. Burası, yalnızca bir saçağın koruduğu, açık bölümdü. Artık saniye sorunuydu. Günler ya da kilometreler, saatler ya da gece gündüz değil. Saniye. Saatinin, saniyeleri gösteren ibresi altıyı geçmişti. Yeniden altıya geldiğinde harekete geçeceksin. Tatlı bir meltem esiyordu ama adam, pek farkında değildi bunun. Zaman, canını çok sıkıyordu. Heyecanlanınca, zaman kavramını tümüyle yitirirdi. Aklı başına gelmeden önce saniye göstergesinin bir yerine iki kez dönmesinden, bir değil iki dakika geçmesinden korkuyordu. Kıç bölmedeki sıraların hepsi boştu. En sondaki sıraya hızla atıldı. Portakal sepetini, iki eliyle, kucağında tutuyordu; gazete ise kolunun altında: O benim işte, işaretlerimden anla. Pek aptal buldu kendini. Portakallar uzaktan da göze fazlasıyla çarpıyordu. Tıraşı uzamış, eşofman giymiş genç bir adam, ne halt etmeye bir sepet portakalla bir gün öncekî gazeteyi eline alsındı? Bütün motor kendisini farketmiş olmalıydı. "Kaptan —şu genç adam— oradaki -bombacının biri! Sepetinde bomba var. Ya bizi soyacak ya da tekneyi batıracak; niyeti öyle!" Kenardaki parmaklığın yanında, sırtı genç adama dönük, kolkola girmiş bir kadınla bir erkek, sise bakıyorlardı. Erkek çok ufak tefekti; kadından kısaydı. Erkeğin sırtında, yakası kadife, siyah bir palto vardı. Genç adamı görmezden gelmişlerdi. *Olabildiği kadar kıça ve motorun yan geçidine yakın oturmaya bak*, demişti General. Oturdu ve bir kerecik olsun işi başarmak, hiçbir türlü geriye çekilmek zorunda kalmamak için dua etti. Kızını düşünerek içinden, "Beckie, bunu senin için yapıyorum," diye geçirdi ve General'in sözlerini anımsadı. Luther mezhebi kökenli olmasına karşın boynunda, annesinin armağanı olan, tahta bir İstavroz vardı. Ama eşofmanın fermuarı kapalı olduğundan görünmüyordu. Haçını neden saklamıştı? Hilesine Tanrı tanık olmasın diye mi? Bilmiyordu. İstediği tek şey, yeniden direksiyonun başına geçmek ve eve kadar arabayı sürmek ya da salimen evde olmaktı.

General'in, *"Hiçbir yere bakma,"* dediğini hatırladı. Önünden başka bir yere bakmaması gerekti: *Sen bu işin pasif ortağısın. Fırsat yaratmaktan başka yapacak işin yok. Ne şifre, ne bir şey. Sadece sepetle portakallar ve sarı zarf ile kolunun altındaki gazete.* "Bunu hiç kabul etmemem gerekirdi,"diye düşündü."Kızım Beckie'yi tehlikeye atıyorum; Stella beni asla bağışlamaz. Vatandaşlıktan çıkaracaklar beni, her şeyi tehlikeye attım." General, *"Bunu, davamız için yap,"* demişti. General, benim böyle bir şeyim yok, benim davam değil; o, sizin ve babamın davasıydı. Bu nedenle de portakalları suya attım.

Ama atmadı. Gazeteyi, çıtalardan yapılmış sıranın üstüne yaydı. Kolunun altına sıkıştırdığı bölümünün terden sırılsıklam olup yırtıldığını gördü. Saatine baktı. Saniye göstergesi on'da duruyordu. Saat durmuştu. Son baktığından bu yana on beş saniye geçmişti ki bu olanaksızdı. Deli gibi sahile bakınca henüz gölün ortasında olduklarını anladı. Yeniden saatine bakınca saniye ibresinin on biri geçmekte olduğunu gördü. "Budala," diye düşündü, "kendine gel." Sağ tarafına eğilip, gazeteyi okuyormuş gibi yaptı ama gözünü kırpmadan saatin kadranına bakıyordu. Tedhişçiler. Başlıkları yirminci kez okuyarak. "Tedhişçilerden başka bir şey yok," diye düşündü. "Yolcuların, benim de onlardan biri olduğumu sanmalarına şaşmamalı." *Büyük ay.* Genişçaplı aramalar için bu deyim kullanılırdı. Almancayı böylesine hatırlamaktan keyif duydu. *"Bunu bizim davamız için yap."*

Ayağının dibinde duran portakal sepeti, devrilecekmiş gibi yan yatmıştı. *Ayağa kalkarsan, yerini başkasının almaması için, portakal sepetini koy,* demişti General. Ya sepet devrilirse? Hayalinde, portakalların, İstimbotun dümen suyunda yüzerek uzaklaştıklarını ya da güvertede yuvarlandıklarını, sarı zarfın da arada tersine döndüğünü, her yerde Beckle'nin fotoğraflarını gördü. Saniye göstergesi altıyı geçiyordu. Ayağa kalktı. *Şimdi.* Beli ve karnı üşümüştü. Eşofmanının üstünü, hızla, çekiştirdi ve istemeyerek annesinin armağanı haçın görünmesine neden oldu. Fermuarı kapadı. *Ağır ağır yürü. Hiçbir yere bakma. Hülyalı bir tipmiş gibi davran.* General böyle söylemişti. *Baban olsaydı, bir an bile duraksamazdı,* demişti General, *sen de duraksamayacaksın.* Sepeti, yavaş yavaş kaldırıp sıranın üzerine koyarken portakalların dökülmemesi için elleriyle dengeliyordu. Sonra, sepetin devrilmesini önlemek ve daha sabitleştirmek için arkaya doğru eğdi. Ondan sonra da iyi olup olmadığını denetledi. Abendblatt gazetesini ne yapacağını merak ediyordu. Gazeteyi alıp nereye bırakacaktı? Belki de kendisiyle ilişki kuracak kişi, işaretlerini hâlâ görmemişti. Paçavraya dönmüş gazeteye kim göz atmak isterdi? Gazeteyi aldı ve kolunun altına sıkıştırdı.

Motorun ana kamarasına döndü. Daha yaşlı ve çok ağırbaşlı bir çift, belki de hava almak için, kıç tarafa gitti. İlk çiftin cinselliği önemsedliği, arkadan bile, belli oluyordu: Ufak tefek adam, vücut hatları biçimli kız, her ikisindeki düzenli hal, şöyle bir bakmakla bile yatakta uyum sağladıklarını anlardınız. Ancak bu ikinci çift, genç adama, iki polismiş gibi geldi. Delikanlı, bunların, sevişmekten hiç zevk almadıklarından emindi. "Aklım nelere takılıyor?" diye geçirdi içinden. Delicesine. Bunun yanıtı, "Karın Stella'ya" idi. Bir daha asla geri gelmeyecek olan, uzun, enfes kucaklaşmalarınıza. Verilen emre göre, ağır ağır yürüyerek motorun yan geçidinden kaptanın oturduğu kapalı bölmeye doğru gitti. Hiç kimseye bakmamak kolaydı; zaten yolcular, arkaları dönük oturuyorlardı. Ancak, koşu ayakkabısıyla yavaş yürümek zordu.

Pabuçların yumuşaklığı, adama kuşkulu bir hava veriyordu. Yolculardan olabildiğince uzaklaştı. Kaptan, yüksekçe olan kamarasında, sol tarafta oturuyordu. *Kaptan köşküne git ve oradan, görüntüyü hayranlıkla seyret. Kamarada, tam tamına bir dakika kal.* Kaptan kamarasının tavanı daha alçaktı, eğilmek zorunda kalmıştı. Rüzgâr siperliği olan büyük camda, ağaçlar ve binalar oynaşıyordu. Genç adam, bir sekiz tekin peşinden tek çifteyle yalnız başına giden, sarışın bir Tanrıça gördü. "Memeleri heykel gibi," diye düşündü. Duruma, daha doğal bir hava vermek için ayağının biriyle kaptan platformuna vurdu. Tehlikeli an geldiğinde umutsuzca, "bana bir kadın verin," diye düşünüyordu. Sabahın alaca karanlığında yarı uykulu ve arzulu, "benim Stella'mı verin," diye geçiyordu içinden. Sol kolunu öne doğru uzatıp parmaklığı tutmuştu. Gözünü, saatinden ayırmıyordu.

Kaptan, "burası lostra salonu değil," diye homurdandı.

Delikanlı, telaşla, ayağını indirdi. "Artık benim Almanca anladığımı biliyor," dedi kendi kendine ve yüzünün, utançtan, karıncalandığını duydu. "Ama nasıl olsa bilirler," diye düşündü ahmakçasına, "yoksa ne demeye Almanca gazete taşıyayım?"

Tam zamanıydı. Olduğu yerde, birden dikilip, acele yerine dönmek için fırladı. İnsanların yüzüne bakmaması gerektiğini anımsamanın artık hiçbir yararı yoktu. Çünkü, iki günlük tıraşını, koşucu kılığını ve yabanıl görünümünü onaylamayan gözler, üzerine dikilmişti bile. Gözlerini bir yüzden, ancak bir başkasına bakmak için ayırıyordu. Usundan, böylesine suskun, kötü niyetli bir topluluğu, daha önce hiç görmemiş olduğu geçiyordu. Eşofmanının üstü gene yukarı çıkmıştı ve karnındaki bir sıra siyah tüy görünüyordu. "Stella, eşofmanı çok sıcak suyla yıkıyor; ondan çekiyor," diye aklından geçti. Yeniden, aşağı doğru çekiştirdi ve ağaçtan yapılmış İstavrozunu bir madalya gibi gururla taşıyarak açık havaya çıktı. O bunu yaparken, hemen hemen aynı anda, iki şey birden oldu. Sıranın üstündeki sepetin iki sıra ötesinde, aradığı, parlak kanarya rengi sarı tebeşirle yapılmış ve kendisine görevin başarıyla sonuçlandığını bildiren işareti gördü. Görür görmez de içini, utku duyguları doldurdu. Bunun, hangi kadın olursa olsun, bütün yaşamında hiçbirinin veremeyeceği bir doygunluk olduğunu biliyordu.

Niçin böyle yapmak zorunda kalıyoruz, diye General'e sormuştu. Neden böylesine dikkatle hazırlanması gerekiyor?

General'in yanıtı, *"Çünkü, bu olay bütün dünyada bir tane, benzeri yok,"* olmuştu. *"Bir eşi daha bulunmayan bir hazine. Kaybedilmesi, özgür dünya için bir trajedi olur."*

Delikanlı, gururla, "Kurye olarak *beni* seçti," diye düşündü. Gene de, ihtiyar kurdun, meseleyi büyüttüğü düşüncesini kafasından hâlâ atmamıştı. Sarı zarfı, telaşa kapılmadan aldı; eşofmanının cebine yerleştirdikten sonra fermuarı kapadı ve zarfın iyice yerleşip yerleşmediğini, parmağıyla kontrol etti.

Tam tamına aynı anda, gözaltında tutulduğunun farkına vardı. Parmaklığın yanında duran kadının sırtı, hâlâ kendisine dönüktü ve delikanlı kadının kalçasının çok güzel olduğuna, bacaklarının ise fena sayılmayacağına dikkat etti. Başka bir durumda karşılaşmış olsalardı, kadının yürüdüğü kaldırıma geç ve peşine takıl oğlum. Ama kadının siyah paltolu ve cinsi latife düşkün ufak tefek arkadaşı, genç adamı cepheden görebilmek için, olduğu yerde çark etmişti ve adamın yüzündeki anlatım, delikanlının biraz önceki güzel duygularına soğuk su dökmüştü. Böyle bir anlatımı yalnızca bir kez, İngiltere'ye gelişlerinden birkaç ay sonra ve buradaki ilk yuvaları olan Ruislip'teki tek odalı evlerinde, ölüm döşeğindeki babasının yüzünde görmüştü. Böylesi umutsuzluk, büyük ciddilik ve çaresizlik acaba bir başkasında da görülmüş müydü? Daha kaygı verici olanı bu —Ostrakova'nın da kesinlikle bildiği gibi— ufak tefek erkekle kadının doğal yapılarında bulunan, komedyenlerinki —ya da, Ostrakova'nın söylediği gibi Sihirbaz'ınki— gibi bir zıtlıktan doğan umutsuzluktu. Öyle ki bu ufak tefek, haşin yüzlü yabancının çok heyecanlı gözlerinde, son derece öfkeli ama yalvaran bir anlatım vardı: "Delikanlı, elinde taşıdığının ne olduğundan haberin yok! Yaşamın pahasına koru onu!" Adamın yüzündeki palyaço maskesinin arkasında ve yüreğinin ta derinlerinde, bir anda yanıp sönen ışıkta bunlar okunuyordu.

İstimbot durmuştu. Karşı kıyıya yanaşmışlardı. Delikanlı atlayıp sahile çıktı ve elinde sıkı sıkı tuttuğu sepetle, koşarcasına, alışverişe çıkmış insanların arasına daldı ve nereye çıktığını bilmediği yan sokakların birinden ötekine seğirtmeye başladı.

Dönüş yolunda, araba kullandığı uzun süre içinde, direksiyondaki devinim kollarını çekiçle dövülmüş gibi ağrıtmaya ve motorun sesi kulaklarında uğuldamaya başlayıncaya kadar, ıslak yolda hep aynı adamın yüzü, gözünün önündeydi. Saatler geçtikçe de bunun, üstlendiği görevin karmaşası içinde gözüne görünen bir hayal olup olmadığını merak etti. Kendi kendini yatıştırmak istercesine "Çok olası ki, gerçekte ilişki kurduğum insan tümüyle değişik biriydi; o ufak tefek adam değildi," diye düşünüp durdu. Yeşil fötr şapkalı, şişman hanımlardan biri, hatta biletçi bile olabilirdi. "Zihnen çok yorgundum," diye söylendi. "Tam dananın kuyruğunun koptuğu sırada, tanımadığım biri, olduğu yerde dönüp bana baktı diye bütün hikâyeyi adama mal ediyorum. Hatta, onu ölen babama benzetip, babammış gibi düşünüyorum."

Dover'a vardığında, adamı aklından çıkarmış olduğuna kendi de inanmıştı neredeyse. Tanrının belası portakalları bir çöp bidonuna boşaltmıştı. Sarı zarf, cebindeydi. Zarfın bir ucu, tenine değiyordu. Bütün derdi de işte bu kadardı. Yani, gizli suç ortaklığının bütün gereklerini yerine getirmişti. Unut hepsini. Hatta, büyük bir rastlantıyla haklıysan, yani o bomboş yüzlü adam gerçekte İstimbotta işaret verdiğin

adamsa bile, ne önemi var artık? Delikanlının, kendisine bakan birinin yüzünde gördüğünden çok emin olduğu tutkudan kimseye bir zarar gelmeyeceği için, General'e sözünü etmenin de alemi yoktu. Stella'ya duyduğu arzunun dayanılmaz boyutlara ulaştığını düşündü. Geçtiği her kilometreyle tutkusu daha da güçleniyordu. Hâlâ sabahın erken saatiydi. Karısını sevip okşayarak uyandırmayı düşledi. Kadının, yavaş yavaş ihtirasa dönüşen uykulu gülümsemesi gözünün önüne geldi.

Aynı günün akşamı Smiley, resmi çağrıyı aldı. İşin garibi, yaşı ilerlediği için hiç iyi uyuyamadığını söylediği halde o gece, yatağının başucundaki telefonu, ancak uzun uzun çaldıktan sonra işitebilmişti. Kütüphaneden çıktıktan sonra, dosdoğru, eve gelmişti. Sonra, ne olur ne olmaz deyip, önlem olarak, Olearius'un Yolculukları'nı yanına almış; King's Road'daki İtalyan lokantasına gitmiş, berbat bir yemek yemişti. Bywater sokağındaki evine döndüğünde, yapacak başka hiçbir işi olmadığından kendini, yeniden, üzerinde çalıştığı monografiye verdi. Birkaç saat sonra, bir şişe Burgonya şarabı açtı ve yarısına kadar içerken radyodaki berbat müziği dinledi. Telefon kesik kesik çalıncaya kadar da uyudu. Lacon'un sesini duyduğu an, ömrü boyunca hiç rahatsız edilmeden kalmak istediği bu cana yakın ve değerli yerden koparıldığı duygusuna kapıldı. Gerçi çabuk çabuk hareket ediyordu ama ona, giyinmesi çok uzun sürmüş gibigeldive ecel kapıya dayanınca yaşlıların böyle mi olduklarını düşündü.

3

Polis müfettişi, sesini yükseltmemeye özen göstererek, saygılı bir tavırla, "şahsen tanıyordunuz, değil mi efendim?" dedi. "Belki de bunu sormamam gerekirdi."

Bir çeyrek saattir birlikte oldukları halde Müfettiş'in ilk sorusuydu bu. Smiley, bir süre, işitmiş görünmedi. Ne var ki, suskunluğu kırıcı değildi. Yaratılıştan az konuşurdu. Üstelik, bir ölüye bakan iki adam arasında arkadaşlık da vardı. Hampstead Heath'te, şafaktan bir saat öncesiydi. Kimsenin sevmediği bir saatti; ne sıcak, ne soğuk; çok nemli ve dumanlı. Ağaçlar, Londra'nın üstlerine vuran kızıllığıyla cennetin renklerine bulanmış gibiydiler ve cilalı gibi parlıyorlardı. Kayın ağaçlarının sıralandığı geniş bir caddede, yanyana durmuşlardı. Müfettiş, bir baş daha uzundu; genç bir adamdı, saçı erken kırlaşmış, belki biraz azametliydi ama devlere özgü yumuşaklık onu, kolayca arkadaşlık edilir biri haline getirmişti. Smiley, anıtların açılış törenlerindeki belediye başkanları gibi, tombul ve küt parmaklı ellerini göbeğinin üzerinde kavuşturmuş, Müfettiş'in el fenerinin ışığında, ayağının dibindeki ölüye, dikmişti gözlerini. Besbelli, buraya kadar yürümekten yorulduğu için, bir yandan da soluyordu. Çevrelerini saran karanlıktan, polis telsizlerinin sesi geliyordu. Müfettiş, polis arabalarına lambalarını söndürmelerini emrettiği için, çevrede hiç ışık yoktu.

Uzun bir duraklamadan sonra Smiley, "birlikte çalıştıklarımdan biriydi sadece," diye açıkladı.

Müfettiş, "Anladım efendim", dedi.

Umutla bekledi, ama başka bir açıklama yapılmadı. Komiser, "o konuşmak istemezse sakın bir şey sorma," demişti. "Çünkü onu ve öteki iki herifi tanımıyorsun sen. Görmek istediği her şeyi göster ve istediklerini yap. "Şu ana kadar Müfettiş, söyleneni, harfi harfine yerine getirmişti. Ayak izlerine bakarak ihtiyar adamın yolunu buraya kadar izlemişlerdi. Müfettiş, cinayetin işleniş şeklini tekrar anlattı. Elinden geldiği kadar iyi yaptı bunu; Müfettiş yetenekliydi. Şimdi yolun

sonunda, geniş caddenin kıvrıldığı ve sisin en yoğun olduğu noktadaydılar. El fenerinin ışığında ölü her şeyin odak noktası olmuştu. Yüzükoyun düşmüştü; kolu, bacağı yana açılmıştı. Sanki, çakıllı yolda çarmıha gerilmiş gibiydi. Caddedeki ulu ağaçlar, gökyüzüne karşı bir kemer oluşturuyorlardı. Yerde yatan yaşlı biriydi. Geniş omuzları vardı. Savaşmış ve sıkıntılara katlanmış bir bedendi bu. Beyaz saçı, çok kısa kesilmişti. Güçlü ve damarlı eliyle, sağlam bir bastonu sıkı sıkı yakalamıştı. Sırtına siyah bir palto, ayağına lastik galoşla geçirmişti. Yanı başında, yerde, siyah bir bere vardı ve başındaki kumlu toprak, kandan kara bir renk almıştı. Oraya buraya saçılmış bozuk paralar, bir cep mendili ve işe yaramaktan çok anı olabilecek bir çakı. "Çok muhtemel ki efendim, üstünü aramaya başlamışlar, sonra da vazgeçmişler," demişti Müfettiş. "Rahatsız edilmiş olmaları da çok olası, Bay Smiley." Ve Smiley, bir an önce ateş edilmiş olan, henüz soğumamış bir bedene dokunmanın nasıl bir duygu uyandırdığını merak etti.

"Bir yüzüne bakabilseydim Müfettiş Bey," dedi.

Yanıtlamada geçiken, bu kez, Müfettiş olmuştu.

Biraz sıkılarak, "Bunu istediğinizden emin misiniz efendim?" diye sordu. "Bilirsiniz, kimliği saptamada *bundan* daha iyi yöntemler vardır."

Smiley kararlı ve aklı fikri gerçekten bu sorundaymış gibi, gülümseyerek, "evet, evet, eminim, vardır," dedi.

Müfettiş, ağaçlara doğru, yavaşça seslendi. O tarafta lambaları söndürülmüş arabalarının arkasına gizlenmiş adamlar, sıralarının gelmesini bekliyorlardı sanki.

"Polis memuru Hall. Çavuş Pike. Koşar adım gelin ve ölüyü çevirin."

Çabuk, demişti Komiser.

Gölgelikten, dikkatle ve usulcacık, iki adam ileri doğru fırladı. Daha yaşlı olanının siyah sakalı vardı. Dirseklerine kadar çıkan ve gri gri parlayan amellyathane eldivenleri giymişlerdi. Üstlerindeki mavi, arkadan açık önlükleri ve lastik çizmeleriyle bataklık kuşlarına benzemişlerdi. Daha genç olan polis memuru çömelip, uyandırmak istercesine, elini yaşlı adamın omuzuna koydu. Genç polis, sarışın ve solgun yüzlüydü ve el fenerinin ışığında yüzü, Noel kartlarındaki melekleri andırıyordu.

Müfettiş, çok kesin bir tavırla, "daha kuvvetle denemen gerek delikanlı," dedi.

Delikanlı çekiştirdi, sakallı çavuş yardım etti ve ölü, bir kolu havada kaskatı sallanıp, öteki hâlâ bastonu sımsıkı kavramış durumda, istemeyerek döndü.

Genç polis, "aman Tanrım," dedi. "Melun şeytan!" Ve eliyle ağzını bastırdı. Çavuş, polisi dirseğinden yakaladığı gibi oradan uzaklaştırdı. Geride kalanlar, öğürtüyü duyuyorlardı.

Müfettiş, hâlâ önüne bakarak ve hiç gereği yokken, Smiley'e,

"siyasetle başım hoş değildir," diye açıkladı. "Ne politikayla, ne de politikacılarla. Benim gözümde çoğu, ruhsatlı delidir. Bu nedenle poliste görev aldım işin doğrusu bu." Yoğun sis, Müfettiş'in el fenerinin ışığında, garip biçimde kımıldıyordu. "Bunu neyin bu hale koyduğunu sanırım bilmiyorsunuz, değil mi efendim? On beş yıldır böyle bir yara görmedim."

Düşünmek için biraz duraksadıktan sonra, Smiley, "korkarım, balistik incelemeler konunun dışında kalıyor," diye yanıtladı.

"Evet efendim, ben de öyle ummuştum. Daha bakmak ister misiniz, efendim?"

Smiley, besbelli, istemiyordu.

Müfettiş, "çok insan kurşunu göğsünden yemek ister, değil mi efendim?" diye akıllı akıllı fikir yürüttü. Bazı durumlarda kısa konuşmaların havayı yumuşattığını bilirdi. "Sizin, öldürmeyi amaçlamayan küçük kurşunlarınız, zarif delikler açıyor. Kurbanınız yavaş yavaş düşerken, ilahi bir koronun nağmeleri karşısında diz çöker gibidir. Bu sac'ece kurşununuzun cinsinden oluyor sanırım. Beri yandan kolları, bacakları koparan gerçek kurşunlarınız olduğunu, bu işi iyi bilen arkadaşlarım söylemişlerdi." Sesi, daha bilgiç bir havaya bürünmüştü. "Acaba eskiden bıyığı var mıydı, efendim? Çavuşum, üst dudağında beyaz bir bıyık olduğunu sanıyor."

Tekrar uzun bir suskunluktan sonra Smiley, "ordu tipi bıyık," dedi ve gözünü ihtiyar adamdan ayırmaksızın bıyığı, baş ve işaret parmaklarıyla, dalgın dalgın kendinde tarif etmeye başladı: "Acaba Müfettiş Bey, ölünün cebinden çıkanlara bakabilir miyim? Olabilir mi bu?"

"Çavuş Pike."

"Buyurun efendim!"

Müfettiş, "cesedi örtün ve Bay Murgotroyd'a söyleyin de cebinden çıkanları arabanın içinde sergilesin." Usul gereğince de "Çarçabuk," diye ekledi.

"Başüstüne efendim!"

"Buraya gelin." Müfettiş, çavuşun kolunu yavaşça tuttu. "Genç polis memuru Hall'a söyleyin. Kusmasına engel olamam ama ölüye karşı saygısızca konuşmasına izin vermiyorum." Çünkü Müfettiş, dindar bir Hıristiyandı ve bunun başkalarınca bilinmesine aldırış etmezdi. Ses tonunu daha yumuşatarak, "Bay Smiley, bu taraftan efendim," dedi.

Caddenin üst başına doğru hareket edince polis telsizlerinin gürültüsü azalarak sustu. Onun yerine, havada dönüp duran kargaların öfkeli sesleriyle uyuyan şehrin homurtusu duyuluyordu. Müfettiş, çevik adımlarla, iple çevrili yasak bölgeye doğru yürüdü; Smiley ardından seğirtti. İçinden soluk bir ışık gelen, arka kapıları açık, penceresiz bir araç, ağaçların arasına park etmişti. İçeri girip sert sıralara oturdular. Bay Murgotroyd'un saçları kırlaşmıştı ve sırtında,saçının renginde,gri bir giysi vardı . Önlerinde çömeldi ve plastik bir torbayı, saydam bir yastık

kılıfıymış gibi, iki görevliye gösterdi. Düğümlenmiş torbayı açtı. İçinde, küçük paketçikler, deniz dibi yaratıkları gibi yüzüyorlardı. Müfettiş, Bay Murgotroyd'dan birer birer aldıklarını, incelesin diye Smiley'e vermeden önce, el fenerinin ışığında etiketlerini okuyordu.

"Avrupa malı, parlak deriden bir adet bozuk para çantası. Ölünün sol cebinde, yarısı dışarı çıkmış durumda bulunmuş. Bozuklukları ölünün yanında gördünüz. Yetmiş iki peni. Üzerinden çıkan bütün para bu kadar. Başka cüzdanı yok muydu dersiniz, efendim?"

"Bilmiyorum."

"Tahminimize göre cüzdanını aldılar. Tam bozuk para çantasına davrandıkları sıra kaçtılar. Bir deste, çeşitli yerlere ait olduğu anlaşılan anahtar. Pantalonunun sağ ön cebindeydi." Müfettiş, anlatmaya devam ediyordu ama Smiley'in çok dikkatli incelemesinde herhangi bir gevşeme olmamıştı. Müfettiş, Smiley'in kafasını işine verişini görünce, "Bazı insanların işi hep bellekle," diye düşündü, "bazılarının da sadece bir belleği var işte." Müfettişin kitabına göre bellek, zekanın işe yarayan öteki yarısı demekti. Belleği, aklın başarısındaki ilk öğe sayardı ve en büyük değeri ona verirdi. Smiley'in bellek sahibi olduğunu da bilirdi. "Bir tane, V. Miller adına düzenlenmiş, Paddington Borough Kütüphane kartı; bir kutu, kullanılmış, Swan Vesta kibriti. Paltosunun sol cebinden çıkmış. Bir adet Yabancılar İçin Sicil Kartı,numarası raporda yazılı. Oda gene Vladimir Miller adına. Paltonun sol cebinde bir şişe hap. Haplar ne için acaba efendim, bu konuda bir fikriniz var mı? İlacın adı Sustac. Her ne içinse, günde iki ya da üç kez alınırmış."

Smiley, "kalp için," dedi.

"İslington'daki Dürüst ve Düzenli Mini-oto Servisi'nin on üç İngiliz liralık bir makbuzu."

Smiley, "bakabilir miyim? diye sordu. Müfettiş, tarihi ve şoförün imzasını okuyabilsin diye makbuzu Smiley'e uzattı. Kopyalı koçandaki J.Lamb imzasının altı kabaca çizilmişti.

Öteki torbada, mucize kabilinden kırılmamış, bir paket sarı tebeşir vardı. Okullarda kullanılan türden. Tebeşirlerin sivri uçları, sanki birer kere kullanılmış gibi, kahverengine dönüşmüştü. Fakat kalın uçlarına dokunulmamıştı.

Bay Murgotroyd, "bir elinde sarı tebeşir tozu vardı," dedi. İlk kez bir şey söylüyordu. "Korkarım, hangi el olduğunu unutmuşum." Yüzü, çimento tozu serpilmiş gibi, gri bir renk aldı. Sesi bile griydi, cenaze levazımatçılarının sesleri gibi yaslı.

"Öğretim kadrosundan olup olmadığını gerçekten çok merak ediyoruz," diye ekledi. Ne var ki Smiley, ya bilerek ya da duymadığı için Bay Murgotroyd'un bu dolaylı sorusunu yanıtlamadı. Müfettiş de Smiley'in dikkatini bu soruya çekmedi.

Bay Murgotroyd, bu kez, kısmen, kanlı, kısmen temiz; dikkatle ütülenmiş ve mendil cebi için üçgen biçiminde katlanmış pamuklu bir

mendili Smiley'e gösterdi.

Artık yanıt almayacağını bilerek, "bir toplantıya mı gidiyordu acaba? diye sordu Bay Murgotroyd.

Aracın ön tarafından, "komiser arıyor efendim," diyen bir ses duyuldu.

Smiley'i, Bay Murgotroyd'un elemli bakışlarıyla başbaşa bırakan Müfettiş, bir kelime bile söylemeden, yerinden fırladı ve karanlıklarda kayboldu.

Konuğunu uzun uzun İncelediklten sonra Bay Murgotroyd, "bir bakıma uzmansınız, değil mi efendim?" diye sordu.

Smiley, "hayır korkarım değilim," dedi.

"İçişleri Bakanlığı'ndan mısınız efendim?"

"Ne yazık ki, İçişleri Bakanlığı'ndan da değilim," dedi Smiley. Bunu söylerken, tatlı tatlı başını sallamıştı. Bu davranışla, nasıl olduysa, Bay Murgotroyd'un şaşkınlığını bölüşmüş oluyordu.

Müfettiş, başını aracın içine doğru tekrar uzatıp, "komiser, gazeteciler konusunda biraz kaygılı," dedi. "Galiba bu tarafa doğru geliyorlar efendim."

Smiley hemen dışarı fırladı. İki adam, caddede, yüz yüze durdular.

Smiley, "Bana karşı çok nazik davrandınız," dedi. "Teşekkür ederim."

Müfettiş, "Benim için şereftir," dedi.

Smiley, "tebeşirin hangi cepte olduğunu anımsadınız, değil mi?" diye sordu.

Müfettişin yanıtı, bir bakıma, Smiley'i şaşırttı: "Paltosunun sol cebinde."

"Ölü üzerindeki araştırmalarınıza göre, bu konudaki fikrinizi tam olarak açıklayabilir misiniz?'

"Sırt üstü çevirmek için ya zamanları kalmamıştı, ya da bu işe önem vermediler. Yanına çömelip cüzdanını aradılar, bozuk para çantası çıktı karşılarına. Buldukları ufak tefeği sağa sola attılar. Sonra yaptıklarını yeterli buldular."

Smiley yeniden, "teşekkür ederim," dedi.

Bir an, sonra da, şişmanlığından umulmayan bir çeviklikle, ağaçların arasında kayıplara karıştı. Ancak, Smiley gitmeden önce Müfettiş, o ana kadar, bir önlem olarak görüp yapmadığı bir şeyi yapmış ve el fenerini Smiley'e kaldırmış, bütün yüzünü aydınlatmıştı. Ve bu masal kahramanının yüzüne, polislere özgü bir dikkatle bakmıştı. Sadece, günün birinde, yaşlanınca, bir zamanların Gizli Servis Şefi olan George Smiley'in emekliliğinden sonra bir gece, fecî şekilde öldürülmüş bir yabancının ölüsünü incelemek üzere nasıl geldiğini torunlarına anlatmak için bakmıştı.

Müfettiş, gördüğünün yalnızca bir yüz olmadığını düşündü. Hele el feneriyle, aşağıdan yukarı doğru ve doğrudan doğruya aydınlatılma-

mış olunca. Daha çok bir yüzler dizisi; değişik çağların, insanların ve çabaların oluşturduğu bir yamalı yorgan. Hatta, diye düşündü Müfettiş, değişik inançların insanı.

Müfettiş'in bir zamanlar üstü olan ihtiyar Mendel, daha geçenlerde, dostça içki içerlerken Smiley için, "bugüne kadar tanıdıklarımın en iyisi," demişti. Mendel de, Smiley gibi emekli olmuştu. Mendel ağzından çıkanı bilirdi ve Funnies gibilerden ne kendisi hoşlanıyordu, ne de Müfettiş. Çoğu, her işe burnunu sokan, gösteriş budalası amatördü bu hergeleler. Smiley öylə değildi ama. Mendel, "Smiley farklıdır," demişti. Smiley, en iyileriydi, o güne kadar, mesleğinde tanıdıklarının en iyisi; ihtiyar Mendel ne dediğini bilirdi.

"Bir manastır gibi," dedi Müfettiş; kararlıydı bu düşüncesinde. Evet, Smiley'e manastır denirdi. Kilisede vaaz verme sırası kendisine gelince Müfettiş, bu konuyu işleyecekti. Birbiriyle çelişen değişik çağlardan, üsluplardan ve her türlü inançtan meydana gelen bir manastır. Müfettiş bu benzetmeyi beğendiği için üzerinde daha çok durdu. Eve gidince bu benzetmesini karısına açacak ve onun da fikrini alacaktı. "Tanrı'nın mimarı olan bir adam, sevgilim, çağların eliyle şekil bulmuş, çalışmasının ve başkalarından farklılığının ucu bucağı olmayan bir insan..."

Ama tam bu noktada Müfettiş, tumturaklı hayaline "dur!" dedi. "Belki de o kadar değil," diye düşündü. Dostum, biz, belki de habbeyi kubbe yapıyoruz."

Smiley'in yüzünde, Müfettiş'in kolay kolay unutamayacağı bir şey daha vardı. Daha sonra, pek çok şeyi olduğu gibi bu konuyu da Mendel'le konuşmuştu. Nem. Önce bunu ter sanmıştı. Ama bu terse, niçin Müfettişin yüzü kupkuruydu? Önsezisi onu aldatmıyorsa bu ter de değildi, sıkıntı da. Öyle bir şeydi ki bu, zaman zaman, en güçlü biçimde Müfettiş'le arkadaşlarının da başına geliyor; her yanlarını sarıyordu. Müfettiş, şahinin avını gözlediği gibi gözlüyordu. Çoğunlukla da çocuklarla ilgili sorunlarda —ansızın her şeyin boşuna ve anlamsız olduğu duygusuna kapıldığınızda— çocukların dövülmesi, suç sayılacak saldırılar ve çocukların ırzına geçmelerde. Ne ağlar, ne de göğsünüzü yumruklarsınız. Tiyatroya özgü devinimlerin hiçbirini yapmazsınız. Hayır. Sadece ellnizi yüzünüzde gezdirir ve yağlı ıslaklığı hissedersiniz. Ve İsa'nın ne diye münasebetsizlik edip öldüğünü —eğer gerçekten öldüyse— merak edersiniz.

"Bu ruh hali içindeyseniz," diye Müfettiş kendi kendine, ürpererek, söylendi, "yapabileceğiniz en iyi iş, birkaç gün izin almak ve karınızla Margate'e gitmektir. Ya da, ne halde olduğunuzun farkındaysanız, sağlığınıza kavuşmak için çevrenizdekilere biraz fazlaca kaba davranıp rahatlamak."

Müfettiş, "çavuş!" diye bağırdı.

Sakallı görüntü, Müfettiş'in önünde belirdi

"Lambaları yakın, her şey normale dönsün," diye emir verdi. "Hem Hallowes'e söyle, buraya damlasın ve nöbete girsin. Koşar adım," diye elinde olmadan ekledi.

Bir dakika sonra ağaçların arasından birer birer yanan ışıklarla ortalık canlandı. Soruşturmanın çok özenli ve genellikle tekdüze akışı eski haline döndü.

4

Kapıdaki zinciri açmışlar, ama paltosunu almadan önce sorgudan geçirmişlerdi; kesin ve dikkatle. Ölünün üstünde kuşku uyandıracak herhangi bir şey var mıydı George? Öldürülenin bizimle ilgili olduğunu gösteren herhangi bir ipucu? Tanrım, senin zamanın geçti!.. Yerini bildiğini unutup, elini yıkaması için tuvaleti gösterdiler. Bir koltuğa oturttular ve Başkanlığa bağlı Haberalma Servisinin Başı Oliver Lacon, vicdanı rahatsız bir adam gibi, havi dökülmüş halıda dolaşıp dururken, Smiley, koltuğunda, alçakgönüllü ve saf dışı bırakılmış olarak oturup bekledi. Odanın uzak bir köşesinde Lauder Strickland, eski model telefonuyla on beş kişiye aynı olayı on beş değişik biçimde yeni baştan anlatmıştı. "Beni hemen polis irtibat bürosuna bağla hanım," diyordu. Ve bu isteklerini, karşısındakinin yerine ve kudretine göre, ya emrederek ya da yaltaklanarak yapıyordu. Müfettiş'in aklı hem çok eskilere, hem de on dakika öncesine gitmişti. Daire, içki ve izmarit kokuyordu ve Hampstead Heath'e iki yüz metre kadar uzaklıktaki Kral Edward uslubunda yapılmış bir apartmanın çatı katındaydı. Smiley'in kafasından Vladimir'in parçalanmış yüzüyle odadaki insanların soluk çehreleri, birbirlerine karışmış olarak geçiyordu. Gerçi ölüm onun için bir şok olmaktan çoktan çıkmış ama sadece kendi varlığının da giderek tükendiğinin bir kanıtı haline dönüşmüştü. Smiley, olasılıklara karşın, yaşıyordu. Hiçbir şey beklemeden oturdu. Kasabanın istasyonunda, ekspresin geçişini seyretmek için bekleyen yaşlı biri gibi. Ama gene de seyrediyordu işte. Ve geçmişteki yolculuklarını anımsıyordu.

"Bunalımlar hep böyledir," diye düşündü. "Bir merkezde toplanmayan gelişigüzel konuşmalar. Bir telefonda, bir başkası ölmüş ve üçüncüsü volta atıyor. Ağır çekimin sinir bozucu sahnesi."

Çevresine bakındı ve kendinden başka düşünecek şeyler bulmaya çalıştı. "Yer yer boyası dökülmüş yangın söndürme gereçleri, Çalışma Bakanlığı'nın malı. Yayları fırlamış kahverengi kanapeler, üstündeki lekelerle biraz daha kötü görünüyor. Ama karşı taraf ajanlarının

bilmediği daireler, ihtiyar generallerin tersine, hiç ölmezler" diye düşündü. "Hatta unutulmazlar bile. Böyle güvenceli daireler, bizim meslekte, kışla görevini yapar." Eski anılar belleğinde taptaze duruyordu. Savaş yıllarında, tenha yerlere kurulmuş ve daha sonra yerel yönetimlerin de hiç dokunmadıkları kamp yerleri gibi, bu anılar da varlıklarını sürdürüyorlardı. Önündeki masanın üstünde, hayata döndürülmesi olanaksız bir konuğun anılarının yaşatılması için, ajan konukseverliği olarak konulmuş bir sürü şey vardı. Smiley, listeyi almıştı. İçinde erimiş buz olan kovada, Vladimir'in en sevdiği marka olan Stolichnaya votkası vardı. Tuzlu ringa balığı, hâlâ konserve kutusundaydı. Açık olarak, taneyle alınmış olan hıyar turşusu, kuruyup büzüşmüştü bile. Siyah bir çavdar ekmeği. Smiley'in tanıdığı her Rus gibi, bu koca çocuk da votkasını çavdar ekmeği olmadan içmezdi. İki tane, Marks ve Spencer votka bardağı; daha temiz olabilirlerdi. Bir paket Rus sigarası, açılmamış. Vladimir buraya gelmiş olsaydı, çoğu içilmiş olurdu. Öldürüldüğünde üstünden Rus sigarası çıkmamıştı.

Vladimir yok edilince kendisiyle ilişkisi kalmadığını Smiley, yineleyip duruyordu; usu düğümlenmiş ve teklemeye başlamıştı, tıpkı mendilindeki bir düğüm gibi.

Bir gürültü, Smiley'i dalgınlığından sıyırdı. Mostyn adındaki delikanlı, bir tabak düşürmüştü. Telefonda konuşan Strickland, susmalarını işaret ediyordu. Ama yeniden tabak gürültüsü oldu, Mostyn acaba ne hazırlıyordu? Akşam yemeği mi? Kahvaltı mı? Cenaze töreni için, susamlı, çöreotulu çörek mi? Ve Mostyn neydi? Kimdi Mostyn? Smiley, yüzündeki nemi titreyen eliyle sildi, sonra da delikanlının ne ya da kim olduğu konusunu hemen unuttu ve onun çok genç, nerede tanışmışlarsa bildik biri ve sıradan da olsa buradakilerden olduğunu düşündü. "Mostyn bizim derdimiz," diye gelişigüzel karar verdi; "şamar oğlanımız; "kayıpların, zaaf ve ölümün henüz acemisi. Cenazeyi cennete uğurlamak için yürürken, sararmış ve titreyen Mostyn de kafileye katılacak. Ve çekingen elleriyle, açık mezara toprak atacak.

Volta atıp durmakta olan Lacon, ansızın durdu.

"George! Üzgün görünüyorsun. Üzülme. Biz, hepimiz, bu sorunu çözümledik. Hepimiz!"

"Üzülmüyorum, Oliver."

"Kendinle çekişiyor gibi bir halin var. Bence öyle."

"Ajanlar ölünce..." dedi Smiley, ama cümlesini yarım bıraktı. Zaten Lacon da bitirmesini beklememişti. Daha yürünecek kilometrelerce yolu varmış gibi, yeniden, gezinmeye başladı. "Lacon, Strickland, Mostyn, " diye düşündü Smiley; bir yandan da Strickland'ın İskoç vurgulu bozuk İngilizcesi, çekiç sesi gibi takırdıyordu. Biri hükümetin üst düzeyde bir memuru; biri sanki sirk sunucusu, biri de benzi atmış bir delikanlı. Neden buradakiler gerçek insanlar, olayın içindekiler değil? Niçin Vladimir'in kuryesi değil, o adam her kimse? Niçin kuryelerin şefi olan

Saul Enderby değil?

Henüz Mostyn'in yaşındayken öğrendiği, Auden'ln iki dizesi geldi aklına:

Dik durabilen insanlarsak onurumuza değer verin.
Biz yatay olanlardan başkasını değerli bulmuyorsak da.

Ya da buna benzer bir dizeydi.

"Ve niçin Smiley'i seçtiler?" diye düşündü. "Her şey bir yana, niçin beni? Bütün bu insanların gözünde ben, ihtiyar Vladimir'den daha önce ölmüşüm."

"Çay ister miydiniz Bay Smiley, ya da daha sert bir içki?" diye Mostyn, açık mutfak kapısından soruyordu. Smiley, Mostyn'in renginin her zaman böyle, soluk olup olmadığını merak etti.

Lacon, hızla geriye dönerek, "sadece, çay içecek Mostyn!" dedi. "Teşekkür ederiz. Şoktan sonra çay daha iyi gelir. Şekerle içiyordun, yanılmıyorsam, değil mi George? Şeker, kaybedilen enerjiyi karşılar. Çok mu tüyler ürpertici ydi George? Senin için ne müthiş bir şey."

"Hayır, müthiş değildi, gerçeğin ta kendisiydi," diye düşündü Smiley. "Ona ateş edip öldürmüşlerdi; ölüsünü gördüm. Belki senin de görmen gerekirdi."

Belli ki Smiley'i yalnız bırakamayacağı için, Lacon, odaya döndü ve zeki ama anlayışsız gözlerini adama dikti. Tatsız yaratığın biriydi, ayağına çabuk ama gevşek; gençliği iyi geçmişse de fena yaşlanmış, gömlek yakasının boyun derisini sımsıkı sardığı yerde, sağlık işareti olmayan bir kırmızılık. Lacon'un sırtındaki siyah yelekle beyaz yaka, dindar birinin gözüyle bakılırsa, şafakla sabah arasındaki saatte papaz cüppesini andırıyordu.

Lacon, "bir merhabalaşmadık bile, " diye yakındı. Sanki bu Smiley'in suçuymuş gibi. "George. Eski dost. Aman Yarabbi.'

Smiley, "merhaba Oliver," dedi.

Lacon, hâlâ olduğu yerdeydi. Gözü karşısındakinde, bir sineği inceleyen bir çocuk gibi, yumurta biçimi başını bir yana eğmişti. Smiley, Lacon'un iki saat önce heyecanlı telefonunu yeniden kafasında canlandırdı.

"Güç bir durum, George. Vladimir'i anımsadın mı? George, uyanık mısın? İhtiyar General'i hatırladın mı? Hani Paris'te otururdu?.

"Evet, General'i anımsıyorum," diye yanıtlamıştı. "Evet, Oliver, Vladimir'i anımsıyorum."

"Onu eskiden tanıyan birine gereksinmemiz var, George. Öyle biri ki, en önemsiz huylarını bile bilsin, görünce onu tanıyabilsin ve çıkması olası rezaleti bastırsın. Sana ihtiyacımız var, George. Şimdi. George, uyan."

Uyanmaya çalışıyordu. Tıpkı, kendisi için çok büyük olan yatakta dikilip oturmaya ve telefonun alıcısını daha iyi işiten kulağına götürmeye çalıştığı gibi. Yatağın, karısının kendisini terkedişiyle boş

kalan, soğuk tarafına yayılmıştı; çünkü telefon o taraftaydı.

Smiley, "Ateş ettiklerini mi söylemek istiyorsun?" diye yinelemişti.

"George, niçin dinlemiyorsun? Ateş edip öldürmüşler. Bu akşam, George. Tanrı aşkına uyan, sana gereksinmemiz var!"

Lacon, yeniden odayı arşınlamaya başladı. Bir yandan da mühür yüzüğünü, parmağına çok sıkı geliyormuş gibi, çıkarmaya çalışıyordu. Smiley, Lacon'un odada dönmesine bakarken, *"sana ihtiyacım var,"* diye düşündü. *Seni seviyorum, senden nefret ediyorum, sana muhtacım.* Böyle, ancak kutsal kitabın sonundaki türden sözler ona, Ann'ın aşksız ya da parasız kaldığı zamanları anımsatırdı. "Cümlenin can alıcı noktası öznedir," diye düşündü. "Ne fiildir, ne de tümleç. Doyurulmayı bekleyen benlik'tir."

Yeniden, "Niçin bana gereksinme duydular?" diye aklından geçti. "Onları yatıştırmak için mi? Bağışlamam için mi? Ne yaptılar ki, geleceklerini kurtarmak için benim geçmişime gereksinim duyuyorlar."

Odanın girişine yakın bir yerde, Lauder Strickland, yetkili kişiyle konuşurken, kürsüye çıkmış bir faşist gibi tek kolunu havaya kaldırmıştı.

"Evet Şefim, şu anda yanımızda, başüstüne... Bunu da söylerim, başüstüne... Peki efendim, başüstüne... Bu haberi de kendisine iletirim... Evet efendim..." Niçin Güney İskoçyalılar heyecanlı işlere meraklıdırlar? Smiley, meslek yaşamı boyunca kaç kez olduğu gibi, gene merak etmişti işte. Gemi makinistleri, sömürge memurları, casuslar... İskoçlar, dinsel düşüncelere aykırılıklarının sonucu olarak, uzak ufuklardaki kiliselerin çekiciliğine kapılırlardı.

"George!" Strickland, birdenbire ve daha yüksek sesle, emreder gibi söylemişti Smiley'in adını. "Sir Saul, sana en içten ve kişisel selamlarını yolluyor, George!" Kolu hâlâ havada, olduğu yerde dönerken söylemişti bunu. "Daha rahat bir zamanda minnettarlığını, uygun düşen şekilde belirtmek istiyor." Telefona döndü: "Evet Şef, Oliver Lacon da yanımda. Ölenle ilgili eski ilişkimize değin konular ve basın için hazırlanacak D-bülteni, şu anda İçişleri Bakanlığı'nda Emniyet Müdürüyle görüşülmekte."

Smiley, *"Eski ilişki,"* diye aklında tuttu. Kurşunlanmış bir surat ve cepten çıkmayan sigaralarla *eskimiş bir ilişki.* Sarı tebeşir. Smiley, Strickland'ı içtenlikle inceledi: Zevksiz yeşil giysisi, elde örülmüş kareli kravatı, süet havası vermek için fırçalanmış domuz derisinden pabuçlar. Smiley'in gözlemlediği tek değişiklik, kızıl bıyığıydı ve Vladimir'in parçalanmadan önceki bıyığı gibi, ordu tipi bademi bıyık değildi.

"Evet efendim, sadece ve sadece tarihsel bağımız nedeniyle ilgilendiğimiz, sönüp gitmiş bir sorun," diye Strickland telefonda devam etti. Smiley, "sönüp gitmiş, doğru bir tanımlama" diye kafasından geçirdi. Sönüp gitmek, söndürülmek, söndürmek. "Terminoloji kesinkes böyledir," diye Strickland devam etti. "Ve Oliver Lacon, bunun.

D-bültenine kelime kelime alınmasını öneriyor. Yani o sözünü ettiğiniz hedef ben miyim? Oliver mi?"

Lacon, *"geçmişe ait,"* diye, sinirli sinirli, Strickland'ın yanlışını düzeltti. *"Tarihsel"* bağımız değil. Bu konuda 'tarihsel bağ' isteyebileceğimiz en son şeydir! "Geçmişe ait." Azametle yürüyüp pencereye gitti. Görünüşe göre, başlayan yeni günü seyrediyordu.

Lacon'un dönük sırtına doğru Smiley, "Bu işlere hâlâ Enderby mi bakıyor, Oliver?" diye sordu.

"Evet, hâlâ Saul Enderby bakıyor, senin eski düşmanın. Ve mucizeler yaratıyor," diye Lacon sabırsız ve sert bir karşılık verdi. Perdeyi çekti ve makaralarından kurtararak açtı. "Senin üslubunda çalışmıyor, kabul ediyorum ama zaten neden çalışsın ki? Atlantik'in öteki kıyısından o." Kanatlı pencereyi zorluyordu. "Böyle bir hükümetle çalışmak kolay değil, bunu söyleyebilirim." Pencerenin tokmağını, bir daha, hoyratça itti. Dondurucu bir hava akımı Smiley'in dizlerini sardı. "Bir yığın ayak oyununu gerektiren bir iş. Mostyn, çay nerede? Galiba ömrümüz beklemekle geçecek."

Smiley, "Hepimizin ömrü," diye içinden geçirdi.

Yokuşu tırmanmakta olan bir kamyonun gürültüsü arasında Strickland'ın, Saul Enderby ile hâlâ sonu gelmeyecek konuşmasını sürdürdüğünü duydu. "Kanımca, Basın'a karşı, öldürülenle *hiç mi hiç* ilişkimiz yokmuş gibi davranmayalım Şef. Böylesi olaylar can sıkar. Hatta özel yaşam açısından bile sakıncalıdır. İstediğimiz, bugün artık onunla hiçbir ilişkimiz olmadığının bilinmesidir. ...Oh, doğru, doğru, gerçekten Şef, haklısınız..." Tekdüze ve dalkavukça, durmaksızın konuşuyor ama dikkati de elden bırakmıyordu.

Sabrı tükenmeye başlayan Smiley, "Oliver..." diye başladı. "Oliver, bir sakıncası yoksa, şey..."

Ama, Lacon konuşuyordu, dinlemiyordu ki. Dirseğini pencere pervazına dayayıp, laf olsun diye, "Ann nasıl?" dedi. "Hâlâ berabersiniz ve saire ve saire umarım? Sürtüp durmuyor, değil mi? *Tanrım*, sonbahardan nefret ediyorum."

"İyi, teşekkür ederim. Şey nasıl..." Lacon'un karısının adını anımsamaya çalışıyor, ancak beceremiyordu.

"Beni bıraktı, kahrolası. Binicilik öğretmeni olan o tatsız herifle kaçtı. Tanrı belâsını versin. Çocukları üstüme yıktı. Bereket kızları yatılı okula verdim."

Ellerine yaslanıp ağaran gökyüzüne bakmak için uzanan Lacon, biraz önceki kabalığını gidermek için, "Şurada, bacaların arasında golf topu gibi duran Çoban Yıldızı mı?" dedi.

Aklı, kısa bir süre için Lacon'un bozulan evliliğine takılan Smiley, "Bu da bir başka türlü ölüm," diye düşündü. Ascot'daki, plansız yapılmış izlenimi yaratan evlerinin bahçesinde, güzel, insanüstü bir kadınla midillilere binip inen kızları anımsadı,

"Üzüldüm, Oliver," dedi.

"Niçin üzülecekmişsin? Senin karın değildi ki. Benimkiydi. Her erkek aşkı, kendi başına yaşar."

"Şu pencereyi lütfen kapatabilir misin?" diye Strickland seslendi. Bir yandan da telefonu çeviriyordu. "Burası kutba döndü."

Pencereyi sinirli sinirli çarpan Lacon, yeniden odada gezinmeye başladı.

Smiley, ikinci kez, aynı soruyu yöneltti: "Oliver, neler oluyor?" diye sordu. "Bana niçin gereksinme duydunuz?"

"Yalnızca, onu ta eskiden beri tanıyan biri olduğun için. Strickland, işin bitecek gibi mi?" Aptal aptal sırıtarak Smiley'e, "Strickland, havaalanlarında inen ve kalkan uçakları yolculara duyuran görevliler gibidir," dedi. "İşi hiç bitmez."

Tam lâmbanın altına geldiği sırada Lacon'un gözlerindeki kayıtsızlığı farkeden Smiley, "Dinlenebilse," diye düşündü. Umulmadık bir ilgi ve sevecenlikle, "Aşırı yoruldum," diye içinden geçirdi. "İkimiz de yorgunuz."

Gizemsel Mostyn, mutfaktan, çayla birlikte göründü. Yele gibi kahverengi saçları, parlak pantolonuyla çağdaş görünüşlü bir çocuktu. Çay tepsisini getirdiği sırada Smiley, Mostyn'i kime benzettiğini sonunda bulup çıkardı. Bir zamanlar Ann'ın, Wells İlahiyat Koleji'nden, papaz adayı bir sevgilisi vardı. Adamı arabasına alıp sabahın dördüne kadar gezmiş, sonra da uslu durmasını istemişti.

Smiley, yavaşça, "Hangi serviste çalışıyorsunuz, Mostyn?" diye sordu.

"Eklplerde, efendim." Bir Asyalı kıvraklığıyla masanın hizasına çömeldi. "Aslında sizin zamanınızdan beri efendim. Ayak işleri memurluğu. Daha çok, denizaşırı görevlere atanmayı bekleyenlerden oluşuyor."

"Anladım."

"Sarratt'daki Polis Yetiştirme Okulu'nda ders verdiğinizi duydum efendim. Mesleğe yeni girenlere 'Ajanlarla İlişkiler' konusunda. İki yıldır yapılan en iyi iş, sizin ders vermeniz."

"Teşekkür ederim."

Mostyn, çocuksu gözlerini, dikkatle Smiley'e dikmişti.

Smiley, biraz öncekinden daha şaşkın, yeniden, "Teşekkür ederim," dedi.

"Süt mü efendim, yoksa limon mu?" Mostyn, "Limon onun için," diye kendi kendine söylendi, sanki bu limona bir iltimasmış gibi.

Strickland telefonu kapatmıştı ve bir gevşetip bir sıkılaştırarak pantolon kemeriyle oynuyordu.

"Evet, yani, gerçeğe biraz değişik açıdan baksak George" diye Lacon, ansızın böğürdü. Kendi kişisel inancını ilan ediyor gibiydi. "Bazan insanlar suçsuzdur, ama koşullar onları hayli ters durumlara sokabilir.

Altın çağ, asla olmadı. Ne ifrat, ne tefrit; yalnızca ikisinin ortası. Bunu hatırdan çıkarmamalıyız. Yazıp duvara assak yeridir."

Strickland, odada aşağı yukarı, badi badi gidip geliyordu:

"Sen. Mostyn. Genç Nigel. Siz efendim!"

Mostyn, yanıt olarak, mahzun kahverengi gözlerini Strickland'a çevirdi.

Strickland, Mostyn'i, "Basına hiçbir haber sızdırmak yok," diye uyarırken, bıyığı ya da eli ıslakmış gibi, elinin tersiyle bıyığını sıvazlıyordu. "Duydun mu beni? Bu yukarının emridir. Hiçbir şey olmadı. Bu nedenle rapor mapor hazırlayacak değilsin. Çeneni kapamaktan başka şey yapmayacaksın. Anladın mı? Yaptığın harcamaları, genel küçük masraflar hesabına yazacaksın. Doğrudan doğruya bana vereceksin. Dosyaya hiçbir şey girmeyecek. Anladın mı?"

Mostyn, "Anladım," dedi.

"Sicile geçmiş kaldırım yosmalarının kulağına haber fısıldamak yok, nasıl olsa öğrenirim. Duydun mu beni? Şimdi bize çay ver."

Bu konuşmayı işitince George Smiley'in içinde bir şeyler oldu. Bütün bu diyaloglardaki gelişigüzellik ve ortaya çıkan sarsıcı gerçek Smiley'i, fırtına tutulmuş gibi altüst etti. Göğsünün içinde bir yerlerin çekildiğini duydu ve bir an için, bu odadan ve içindeki tekin olmayan üç adamdan koptuğu duygusuna kapıldı. *Olay* raporu? *Olay* yok. Mostyn ile Vladimir'in arasında bir *olay? Aman Tanrım,* diye düşündü, olanaksız bir şeyi yapmaya çalışarak, *Tanrım sen koru, bize şefaat et ve koru.* Mostyn, Vladimir'in kuryesi! *Şu koca adam, bir General, bir zamanlar bizim övüncümüz olan kişi, bu acemi oğlanın eline bırakılmış olsun!* Derken, bir başka çok daha güçlü olan bu duygu dalgasının, içindeki öfkenin patlamasıyla silinip gittiğini, hayretle, şaşkınlıkla gördü Smiley. Dudaklarının titrediğini, haksızlığa duyduğu tepkinin boğazını sıkıştırdığını, sözcüklerin düğümlendiğini hissetti ve Lacon'a döndüğünde, gözlük camlarının sıcaktan buğulandığını farketti. Üçüncü kez:

"Oliver, sence bir sakıncası yoksa buradaki işimin ne olduğunu bana artık söylesen," derken sesi mırıltıdan çok az farklıydı.

Kolunu uzatıp votka şişesini kovasından çıkardı. Şişenin kapağını açtı ve kendine okkalı bir kadeh votka doldurdu.

•

Bu soruya Lacon şaşırıp duraladı, düşünüp taşındı, gözleriyle bir şeyler aradı; geç kaldı. Lacon'un dünyasında dobra dobra sorulan sorular, zevksizliğin son kertesiydi ama dobra dobra verilen yanıtlar, bundan da beterdi. Odanın ortasında, tam eliyle koluyla hareketler yaparak konuşurken yöneltilen bu soruyla bir an için durdu ve Smiley'e inanmayarak baktı. Sarsıla sarsıla yokuşu tırmanan bir otomobil, pencerenin dışındaki gerçek dünyadan ses getiriyordu. Lauder Strickland çayını yudum yudum içiyordu. Mostyn, piyanosu olmayan bir piyano taburesinde, çekingen çekingen oturuyordu. Ama Lacon, kısa ve

silkinmeye benzeyen el kol hareketleri arasında, sözlerinin anlamını örtbas edip değiştirecek dört sözcüğü buldu ve söyledi:

"George," dedi. Başlayan sağanak pencereyi top ateşine tutmuş gibiydi, ama Lacon bunu duymazlıktan geldi. "Acaba Mostyn nerede?"

Mostyn, yerine henüz oturmuştu ki, birisinin sinirli sinirli istediği bir şeyi yerine getirmek için bir gölge gibi odadan dışarı süzülmüştü. Şimşek çakıp gök gürlediğini duydular. Vurmalı çalgılardan oluşmuş bir bando kadar ses çıkarıyordu gök gürültüsü. Yukarıdan aşağıya, binadaki bütün borulardan sesler geldiğini de işittiler. Lacon elini boynuna götürüp kızarıklıkları eliyle yokladı. İsteksiz isteksiz başladı:

"Üç yıl önce, George —hadi oradan başlayalım— sen bizim Sirk'ten ayrıldıktan hemen sonra —yerine geçen Saul Enderby, *değerli* halefin— her şeyle ilgilenen, meraklı bir Kabine'nin baskısı altında —*meraklı* derken hükümetin yeni kurulmuş olduğunu söylemek istiyorum— haber alma yöntemlerinde geniş kapsamlı değişikliklere karar verdi. Sana şimdi olayın *geri planını* anlatıyorum, George," diye kesik kesik konuştu. "Bunu sen sen olduğun için, eski günlerin hatırı için ve..." —parmağıyla pencereyi, dışarıda olanları işaret ederek— "orada olanlar yüzünden anlatıyorum."

Strickland, yeleğinin düğmelerini açmış, gece uçaklarındaki birinci sınıf yolcuları gibi karnı tıka basa dolu, şekerleme yapıyordu. Gene de, küçük, dikkatli gözleriyle Lacon'un her hareketini izliyordu. Kapı açılıp kapandı ve içeri giren Mostyn, piyano taburesine tünedi.

"Mostyn, söylediklerime kulağını kapatmanı istiyorum. Şimdi, üst düzeydekilerin tutumundan söz ediyorum. Bu, geniş kapsamlı değişikliklerden biri, George, bakanlıklararası bir komite kurma kararıydı. Bir karma komite —ellerlyle havada bunu çizlyordu— bir kısmı Westminster'den, bir kısmı hükûmet kesiminden; hem hükûmetle alışverişi olan belli başlı çevreleri, hem de Kabine'yi temsil eden, Akıl Hocası denecek adamlardan oluşacak bir komite. Haberalma şebekesiyle, George, Kabine arasında bir örgüt. Bir kanal, bir süzgeç, fren görevi yapacak bir kurum da diyebiliriz." Bir eli uzanmış, birbirinden çok farklı bu ögeleri nasıl bağdaştıracağını havada gösteriyordu. "Sirk'in omuzunun üstünden bakmak. Yani, Sirk'te olup bitenden Kabine'nin ve öbürlerinin haberdar olması. Bizi denetleyecek mekanizmayı kurmak, George. Kamuya daha açık bir hükûmette uyanık olmak ve sorumluluk yüklenmek istiyorlar. Hoşlanmadın bu işten. Yüzünden anladım."

"Ben bunun dışındayım," dedi Smiley. "Karar verecek durumda değilim."

Lacon'un yüzünde, birdenbire, müthiş bir anlatım belirdi ve sesi umutsuz denebilecek bir tona büründü:

"Onları duyman gerekirdi George, yeni efendilerimizi! Bizim Sirk'ten sözediş biçimlerini duymalıydın! Ben, onların şamar oğlanıyım, Allah kahretsin, biliyorum, her gün yeni baştan! Alaylar, kuşkular. Her adımda

yeni bir güvensizlik, hatta, bizi daha iyi tanıması gereken bakanlar bile aynı tutum içinde. Sanki Sirk, onların akıl erdiremeyeceği azgın bir hayvan. Sanki İngiliz Haberalma Örgütü, Muhafazakâr Parti'nin bir uzantısı ve bütünüyle sahip olduğu bir tür şirket. Sanki müttefikleri değiliz de, sosyalist yapı içinde özerk bir zehirli yılanız. Bin dokuz yüz otuzlar geri geldi. Biliyor musun, Amerikan modeli, İngiltere'de 'Haberalma Yasasına Özgürlük' görüşmelerini yeniden dirilitmek çabasındalar. Kabine'dekiler mi? Toplantıların açık olması, gizli kalanların açıklanması; hep kamuoyunun keyfi için! Şok geçirirdin, George! Hatta acı çekerdin. Böyle durumların, sadece moral yönden bile olsa, yapacağı etkiyi bir düşün. Bu kötü ün basında ya da başka yerde yayınlanmış olsaydı acaba Mostyn Sirk'e katılır mıydı? Ne dersin Mostyn?"

Bu sorunun Mostyn'i derinden sarstığı, zaten mahzun olan gözlerinin daha da hüzünlenip renginin değişmesinden anlaşılıyordu; iki parmağıyla dudaklarını bastırdı. Ama konuşmadı.

Lacon, neden sözettiğini birden unutup, "Nerede kalmıştım George?" diye sordu.

Smiley, karşısındakinin durumunu anlayarak, "Akıl Hocası Adamlar'da," dedi.

Lauder Strickland, bu konudaki bildirisini, kanapeden, açıkladı: "Kulahıma anlatsınlar. Sol kanattan bir grup para babası tüccar. Yaşamımızı kontrol altına almak istiyorlar. İşleri nasıl yapacağımızı bize onlar öğretecek. Hesabımızı doğru tutmazsak ensemize şaplağı indirmek niyetindeler."

Lacon, azarlayan bakışlarla Strickland'ı süzdü, ama söylediklerine karşı çıkmadı.

"Akıl Hocaları'nın en az tartışılan uygulamalarından biri, George, öncelikle yapacakları görevlerinden biri —bu görevleri onlara efendilerimiz, özellikle verdiler— evet, ortaklaşa kaleme alınan ve özenle saklanan bir ayrıcalık belgesi — bu belgenin onlara sağlayacağı *envanter* yapma hakkı. Sirk'in dünya çapındaki haber alma kaynaklarını incelemek, bir listesini yapmak ve bunları günün gerektirdiği meşru amaçlara uygun olarak yeniden düzenlemek. Onların gözünde günün yasal hedefleri nedir, diye bana sorma. Bu çok tartışmalı bir nokta. Neyse, konuyu saptırmayayım." Lacon, biraz önceki konuya döndü gene. "Şu kadarını söylemek yeter; altı ay gibi bir sürede dosyalar incelendi ve iplikler pazara çıktı." Birden durup Smiley'e baktı. Kararsız bir sesle, "Benden yana mısın George?" diye sordu.

Ama şu anda Smiley'in kimden yana olduğunu söylemek, hemen hemen olanaksızdı. Ağırlaşan gözkapakları neredeyse, kapanmıştı ve gözünün görünen kısmını, gözlüğünün kalın camları, perde gibi örtmüştü. Dimdik oturduğu halde başı öne, ta tombul çenesi göğsüne değinceye kadar, düşmüştü. Lacon, bir dakika daha duraksadı ve sonra

devam etti: "Şimdi, ipliğin pazara çıkmasının-eğer istersen envanterin diyelim- sonucu olarak -bizim Akıl Hocaları açısından gizli operasyonların bazı belirli kategorilerinde, sırf onların dediğine uyulduğu için, kural dışına çıkıldı. Yasak. Tamam mı?

Kanapede, boylu boyunca uzanmış olan Strickland, sonradan yalayacağı sözleri tükürmeye başladı: "Gizliden gizliye iz sürmeye hayır. Dost yüzlü tuzaklara hayır. Koşuşturmaya paydos. Tahrik sonucu vatanını terketmeye paydos. Göçmenlere hayır. Oğlancılara hayır."

Derin bir uykudan uyanmış gibi Smiley, "Bu da nesi?" diye sordu. Ne var ki, böyle dobra dobra konuşmalardan Lacon hoşlanmazdı. Bu nedenle de üzerinde durmadı.

"Rica ederim Lauder, budala olmayalım. Her şeyin temeline inelim. Burada asıl olan genelde ne düşünüldüğü. Bu nedenle de Akıl Hocaları, bir *formül kitabı* hazırladılar George," diye Smiley'e yeni baştan anlattı Lacon. "Yasaklanan işlemler kataloğu. Tamam mı?" Ama Smiley, dinlemekten çok beklemekteydi. "Bizimle ilişiği olan her alanı içine alan -ajanların iyi ve kötü kullanılmaları, Britanya İmparatorluğu'na bağlı memleketlerdeki konumuzla ilgili araştırma haklarımıza ya da bunların eksikliğine -yani, her şeyi içeren bir katalog. Dinleyiciler, denizaşırı casusları, sahte kimlikli operasyonlar, dev boyutlu görevler; cesaretle hepsinin üstesinden gelindi." Kendisinden başka herkes şaşkın şaşkın bakarken parmaklarını birbirine geçirdi, avuç içleri yere dönük, meydan okuyan bir sesle çatırdattı.

"Ayrıca, hazırladıkları 'yasaklar listesi'ne, bir de," diye devam etti Lacon, "Hem de kaba bir yöntemle George, -geleneklere saygı ise hak getire- evet, bir de klasik çifte ajan kullanma gibi hususları da koymuşlardı. Yeni efendilerimiz bu buluşlarına, *'Sabit Fikir"* adını koymaktan hoşnuttular. Senin zamanında karşı casusluğun vazgeçilmez yöntemleri olan gizli iz sürmeler, düşmanlarımızın casuslarını bizim tarafa çekip kendilerine karşı kullanma gibi eski oyunlar George, bugün, Akıl Hocaları'nın ortak kanısına göre, geçersiz sayıldı. 'Ekonomik değil, defedin gitsin,' dendi."

Yokuşu inen ya da çıkan bir başka kamyon homurdanıyordu. Tekerleklerinin, kaldırımın kenar taşlarına çarparken çıkardığı gümbürtüyü duydular.

Strickland, "Tanrım," diye mırıldandı.

"Ya da, -örneğin- bir başka eylemlerine, şöyle rastgele bir bakalım. Göçmen gruplar üstünde, gereğinden fazla durmaları?" diye Lacon devam etti.

Bu kez kamyon da yoktu ki görültüsüne sığınsınlar; sadece, yeni yöntemlerin ardından gelen derin ve suçlayıcı bir sessizlik. Smiley, eskisi gibi oturuyordu. Dinliyor, algılıyor, ama yargılamıyordu. Bütün dikkatini Lacon'a vermiş, ancak körlerde görülen keskin bir dikkatle onu dinliyordu.

Lacon, "Göçmen gruplara değgin bilgi edinmek istersin," diye devam etti. "Ya da daha uygun bir deyişle, Sirk'in bu gruplarla temas için eskiden beri uyguladığı ve değer verdiği yöntemler, Akıl Hocaları, artık kendilerine görev verilmeyen bu eski ajanlara *asalak* demeyi yeğliyorlar, ama bana kalırsa biraz fazlaya kaçıyorlar. Onlarla aynı fikirde değilim, ancak dediklerini yaptırıyorlar. Bugünkü yöntemleri tahrik edici, sürtüşmelere sebep olucu ve körükleyici. Hem, pahalı bir merak. Ancak, onların işine karışanların *cezası aforoz edilmektir.* Doğru söylüyorum George. İşi, bu kadar ileriye götürdük. Egemenliklerinin bir ucu da buraya kadar uzandı işte. Düşün bir."

Karşısına dikilip Smiley'in saldırısına engel olmak istiyormuşcasına kollarını iki yana açtı ve ayakta bekledi. Daha önce de olduğu gibi, Smiley'e dikkatle bakarken arkadan, Strickland'ın, İskoç şiveli sesi, bir kez daha hoyratça aynı gerçeği yineledi: "Grupların hepsi çöp tenekelik George. Yani, hemen hemen hepsi. Emirleri yukarıdan geliyordu. Bir kol boyu mesafeye kadar bile yaklaşamıyordun adamlara. Rahmetli Vladimir'in sonunu, ölüm ve zafer'i sahneleyenler de bu söylediklerime giriyorlar. Kendileri için beşinci katta hazırlanan, çift anahtarlı bir arşiv. Şef'in yazılı izni olmadan hiçbir memur giremez. Haftalık bültenin bir kopyası, Akıl Hocaları'nın denetiminden geçiyordu. Sıkıntılı günlerdi George, gerçeği söylüyorum, sıkıntılı günler."

Lacon, "Çalkantı dindi artık," diye huzursuzca konuşurken, ötekilerin işitmediği bir şeyi farkediyordu.

Smiley, bilinçli olarak, "Saçmalığın dik âlâsı," dedi.

Göğsüne düşen başını kaldırmış, gözleri faltaşı gibi açık, Lacon'a bakıyor, sanki yanılgısını vurgulamak istiyordu. "Vladimir *pahalı* değildi. Onunkisi, sıradan bir merak hiç değildi. Nerede kalmış ki masraflı olsun. Sen de çok iyi bilirsin ki, bizden parayı istemeyerek alırdı. Para alması için baskı yapmasaydık açlıktan ölürdü. Senin dediğin şu körükleyici, sürtüşmelere sebep olucu, yumuşamayı engelleyici -bu sözcüklerin anlamı her neyse- şeylere gelince, eh en iyi ajanlara bile uygulandığı üzere, Vladimir'i de ara sıra kontrol altında tutuyorduk, ama iş emirlerimizi almaya gelince, kuzu gibi olduğunu bilirsin. Sen de ona düşkündün Oliver. Vladimir'in değerini benim kadar sen de bilirsin."

Smiley'in sakin sakin konuşması, sesindeki gerginliği gizleyemiyordu. Lacon ise, Smiley'in yanaklarının tehlikeli şekilde kızardığını farketti ve birden, odadakilerin en güçsüz olanına döndü:

"Mostyn, bütün bunları unutmanı istiyorum. İşittin mi? Sen de söyle ona Strickland."

Strickland buna can atıyordu: "Mostyn, bu sabah saat tam on otuzda, Kâhyalar Derneği'nde hazır bulunacaksın. Orada, metnini benim hazırladığım kuramsal bir belgeyi, gene benim önümde imzalayacaksın."

Mostyn, kısa süren, ama kişiyi tedirgin eden bir duraksamadan sonra, "Peki efendim," dedi.

Şimdi artık Lacon, Smiley'in ileri sürdüğü noktaları yanıtlayabilirdi:

"George, *adama*, yani Şef'e hayranım, ama grubuna asla. Bak, burada kesin bir ayırım yapıyorum. Adama evet. Pek çok hususlarda, kabul et ki, bir kahraman gibi davranıyor. Ama çevresine topladıkları, kendisiyle çelişkili, kaprisli, acayip fikirli olanlarla düşkün, küçük soylular. Moskova Merkez'den sızan ajanları da öyle bağırlarına bastıkları yok. Akıl Hocaları'nın yadsıyamayacağımız bir amaçları var."

Gözlüğünü çıkaran Smiley, kravatının geniş ucuyla camını parlatıyordu. Perde aralığından sızan soluk ışıkta tombul yüzü nemli ve çaresiz kalmış görünüyordu.

Smiley, bir giriş yapmaya gerek görmeden, "Vladimir, gelmiş geçmiş en iyi ajanlarımızdan biriydi," dedi.

Smiley'in arkasında duran Strickland, alaycı bir sesle, "Çünkü senin adamındı; bunu mu demek istiyorsun?" diye konuştu.

"Çünkü iyi ajandı!" dedi Smiley, ısırır gibi. Odayı, insanı irkilten bir sessizlik kapladı; bu arada Smiley de kendini toparladı: "Vladimir'in babası Estonyalıydı ve ateşli bir Bolşevik'ti Oliver," diye daha yatışmış, daha sakin devam etti. "Bir avukattı. Babasının Bolşevikliğe bağlılığını Stalin, temizlik harekâtı sırasında avukatı öldürterek ödüllendirmiş oldu. Vladimir doğduğunda ona, Voldemar adını koymuşlardı. Ama Moskova'dan ve Devrim'den yana olmak, onları desteklemek için adını bile değiştirip Vladimir yapmıştı. Babasına yapılanlara karşın, gene de Devrim'e inanmak istiyordu. Kızıl Ordu'ya katıldı. Tanrı'nın bir lütfu olarak, temizlik harekâtı sırasında gözden kaçtı. İkinci Dünya Savaşı ona umut vermişti. Aslanlar gibi dövüştü. Savaş sona erdiğinde, ne zamandan beridir düşlediği liberalleşmeyi ve halkının özgürlüğe kavuşmasını bekledi. Bu düş, hiç gerçekleşmedi. Tersine, hizmet ettiği hükümetin Estonyalıları nasıl, acımasızca, kıyımdan geçirdiğine tanık oldu. Aralarında pek çok akrabasının da bulunduğu binlerce Estonyalı, kamplara gönderiliyorlardı." Lacon, bir şey demek için ağzını açtıysa da akıllılık edip sustu. "Talihi yardım edenler İsveç'e ve Almanya'ya kaçtılar. Onurlu, çalışkan, darmadağın edilmiş bir milyon insandan söz ediyoruz. Bir gece, umutsuzluk içindeki Vladimir, bize başvurdu ve hizmetimize girmek istedi. Bizim, İngilizlerin. Hem de Moskova'nın tam içinde yaşarken. Ondan sonra da üç yıl, başkentin göbeğinde, bizim hesabımıza casusluk yaptı. Bizim için, hergün, her türlü tehlikeyi göze alarak."

Strickland, "Ve söylemek bile gereksiz," diye homurdandı. "Onu buradan yöneten bizim George'du." Bununla, Vladimir artık yok, senin de George, burada işin yok, demek ve Smiley'e oyun dışı kaldığını ima etmek istiyordu. Ama Smiley, duracak değildi. Ayakta bekleyen Mostyn, gözleri alabildiğince açılmış, kendinden geçmiş bir halde dinliyordu.

"Eğer anımsarsan Oliver, Vladimir'e bir madalya bile vermiştik. Elbette takılacak türden bir şey değildi bu. Ama ara sıra bakmasına izin verilen ve gizli bir yerde tutulan, altında Krallığın mühürü bulunan, parşömen kâğıdına yazılı bir belge."

Lacon, "George, senin söylediklerin tarih oldu," diye güçsüzce karşı koydu. "O artık geçmişte kaldı, bugüne bakalım."

"Üç uzun yıl boyunca Vladimir, Sovyetlerin kuvvetleri ve niyetlerine değin —hem de Soğuk Savaş'ın en civcivli noktasında— en iyi haber kaynağı olmuştu. Karşı tarafın haberalma çevreleriyle yakınlığı vardı; onları da rapor ediyordu. Derken bir gün, görevle Paris'te bulunduğu sırada, eline geçen bir fırsatı kaçırmadı ve Batı'ya sığındı. Böyle yaptığı için Tanrı'ya şükürler olsun! Çünkü, aksi halde Vladimir'e öbür dünyayı boylatacaklarından Bill Haydon pek emindi. Vladimir'in bize çalıştığı sırada Bill'in de yurt dışında görev almış olması, düpedüz bir talih."

Lacon "George!" diye gene rica ederken Smiley'in kendilerini suçlamasını da durdurmaya çalışıyordu. "Bizler bu mesleğin insanlarıyız, George! Değişkeniz! Birtakım kutsal alevlerin bekçisi değiliz!"

Sakin ama yürekliydi. Smiley ve ihtiyar adamın yaşam öyküsünü henüz bitirmemişti. Belki de bunları anlatmanın, yalnızca kendisi için, bir kazanç olduğunu ve öbürlerinin aldırmadığını çoktan sezinlemişti.

"Dışarı çıkınca, yani Batı'ya geçince —işin doğrusu— bütün eski ajanlarda olduğu gibi, veriminde bir düşüş başlamıştı," diye devam etti.

"Yetti artık," diye Strickland pes perdeden söylendi.

"Paris'e yerleşti ve kendini tepeden tırnağa, her şeyiyle Baltık Özgürlük Harekâtı'na adadı. Haklısınız, bu kaybedilmiş bir davaydı. Bu gibi olaylar, bugün bile oluyor. İngiltere, Sovyetlerin üç Baltık devletini kendi topraklarına katmasını tanımayı reddetmişti. Neyse, siz buna aldırmayın. Estonya'nın, belki bilmiyorsunuzdur Oliver, Quenn's Gate'de çok saygın birorta elçiliği ve konsolosluğu var. Bir dava tümüyle yitirilmemişse, onu hâlâ destekleriz. Ta büsbütün yitirilinceye kadar. Daha önce değil." Derin bir soluk aldı Smiley. "İşte böylece Paris'te Vladimir bir Baltık Grubu kurdu, ama Grup zamanla çöküp gitti, bütün göçmen gruplarının ve yitirilmiş davaların başına geldiği gibi. İzin ver, devam edeyim Oliver; her zaman bu kadar uzun konuşmam!"

"Aziz dostum," dedi Lacon kızarıp bozararak, "İstediğin kadar uzun konuş." Bunu söylerken Strickland'dan çıkan yeni bir homurtuyu bastırmış oluyordu.

"Grubu parçalanmış, aralarında çatışmalar başlamıştı. Vladimir telaş içindeydi ve bütün hizipleri bir çatı altında toplamak istiyordu. Hiziplerin her birinin alınmış hakları vardı ve sonuçta uzlaşmadılar. Hiziplerin savaşımı üst düzeyde oluyordu. Bazılarının başını yediler. Fransızlar bunları sınır dışı etti. Vladimir'i, birkaç yardımcısıyla birlikte, Londra'ya aldırdık. Vladimir, yaşlılığında, atalarının bağlı olduğu Lüter

mezhebini kabul etmiş, Marksist Kurtarıcı'yı Hırıstiyan Mesih'le değiştirmişti. Kanımca, bu girişiminde de ona destek olmamız gerekirdi. Ama artık böyle bir yöntem uygulanmıyor. Şimdi Vladimir öldürüldü. Madem geçmişten söz ediyoruz, bu Vladimir'in geçmişi. Peki, ben niçin buradayım?"

Zil, bundan daha iyi bir zamanda çalamazdı. Lacon'un yüzü hâlâ oldukça kırmızıydı ve Smiley, sık sık soluk alırken, bir yandan da gözlük camlarını bir kez daha parlatıyordu. Saygılı bir tavırla yerinden kalkan genç Mostyn, kapının zincirini açtı; eldivenli elindeki bir deste anahtarı şıngırdatan ve siyah bir meleğe benzeyen, uzun boylu, motosikletli bir haberciyi içeri aldı. Mostyn, saygılı saygılı, anahtarı Strickland'a verdi. O da teslim aldığına değgin makbuzu imza ettikten sonra anahtarları, kütüğe kaydetti. Haberci, Smiley'e uzun uzun, adeta mimlercesine baktıktan sonra odadan çıktı. Strickland, nezaketten nasibini almamış bir tavırla anahtarları, Lacon'un açık duran avucuna attı.

Ansızın Lacon, "Haydi bakalım Mostyn, anlat ona" diye patladı. Böylece, Smiley'in hoşuna gitse de gitmese de, deminden beri sürdürdüğü şiddetli saldırısına son verdi. "Ona, kendin anlat."

5

Mostyn, kötü, haber bekleyen biri gibi, oldukça belirgin bir durgunluk içindeydi. Geçmişi acıyla anımsayarak, olanları sakin sakin anlattı. Mostyn'i dinlemek üzere Lacon, köşeye çekilmiş ve bir eliyle ötekini, yargıçlara yaraşır biçimde, burnunun altında kavramıştı. Ama Strickland, dimdik oturmuş, delikanlının konuşurken yapacağı hataları kaçırmamak için dikkat kesilmiş görünüyordu. Mostyn de dikkat kesilmişti.

"Vladimir, bugün, öğle yemeği sırasında Sirk'e telefon etti efendim." diye başladı Mostyn. "Efendim," derken odadaki üç kişiden kime hitap ettiği pek belli değildi. "Görevim ayak işleri servisinde olduğu için, telefonu benim yanıtlamam gerekiyordu."

Tatsız bir telaşla Strickland, Mostyn'in söylediğini düzeltti:

"Dün demek istiyorsun. Konuşurken çok dikkatli ol, e mi?"

Mostyn, "Bağışlayın efendim, dün," dedi

Strickland, "Peki, hata yapma," diye onu uyardı.

Mostyn, üstlendiği görevin öğle tatiline sığmayan birçok işi daha yapmak demek olduğunu, paydos saatinde masalarla çöp sepetlerini de kontrol etmek gerektiğini anlatıyordu. Ayak işleri personelinin yaşları küçük olduğundan gece nöbetine girmezlerdi. Bu nedenle de öğle yemeğiyle akşam paydos saatlerindeki nöbet cetveline alınmışlardı.

"Ve Vladimir," diye yineledi Mostyn, "Öğleyin, yemek saatinde, cankurtaranhattını kullanarak aradı."

Smiley, hayretle *"Cankurtaran hattı?"* diye yineledi. Ne demek istediğini iyi anladığımı sanmıyorum."

Mostyn, "Eski ajanlarla bağlantı sağlamak için kurduğumuz bir sistem efendim," dedi. Der demez de parmak uçlarını şakaklarına bastırarak: "Aman Tanrım," diye mırıldandı. Sonra yeni baştan aldı: "Yani, şunu demek istiyorum efendim, asıl işine dönmüş, artık ajanlık yapmayan ama hâlâ bizim ücret bordromuzda bulunanlar," dedi. Kırdığı pottan ötürü mutsuzdu Mostyn.

"Yani o telefon etti ve karşısına sen çıktın," dedi Smiley nezaketle. "Saat kaçtı o sırada?"

"Tam tamına on üç on beşti efendim. Ayak işleri servisi, Londra basınının haber odası gibidir, bilirsiniz. Serviste, on iki masa ile ta dipte servis şefinin kümesi var. Servisle kümesi, camlı bir bölme ayırıyor. Cankurtaran hattı, kilitli bir bölmede durur ve normal olarak anahtarı servis şefindedir. Ama yemek saatinde anahtarı, nöbetteki hergeleye verir. Bölmenin kapısını açtım ve yabancı şiveli bir sesin, 'Alo,' dediğini duydum.

Strickland, "Devam et Mostyn," diye homurdandı.

"Ben de 'Alo," dedim Bay Smiley. Her zaman böyle yaparız. Numarayı söylemeyiz. Bana, "Ben Gregory, Maks'ı arıyorum. Ona iletilecek çok acele bir şey var. Lütfen bana, derhal Maks'ı bulun," dedi. Usulden olarak, nereden aradığını sordum. Cevap olarak sadece çok bozuk parası olduğunu söyledi. Gelen telefonların nereden olduğunu araştırmamız için verilmiş bir talimat yok. Hem zaten bu iş çok vakit alır. Cankurtaran hattının yanında elektrikli bir kart selektörü var. Telefonu açık tutmasını söyledim ve karta 'Gregory' yazdım. Nereden telefon edildiğini sorduktan sonra yapılacak ikinci iş budur. Selektörde cevap çıkmıştı: 'Gregory eşittir Vladimir, eski ajan, eski Sovyet generali ve Riga Grubu'nun eski lideri. Sonra da dosyadaki bilgilerle, Maks yazınca sizi buldum efendim." Smiley, başıyla, hafifçe onayladı. "Maks eşittir Smiley. Ondan sonra da 'Riga Grubu' yazdım karta ve sizin yaşam boyu onların papazı olduğunuzu anladım efendim."

Lacon, "Onların *papazı* mı?" dedi. Sanki Hıristiyan inançlarına ihanet eden birini bulup çıkarmış gibiydi. "Smiley onların en son *papazı* ha Mostyn? Ne halt etmeye..."

Smiley, Lacon'un sözünü keserek, "Ben, senin bütün bunları bildiğini sanırdım Oliver," dedi.

Lacon, "Yalnızca özünü, ayrıntılarını değil," diye sert bir karşılık verdi. "Sıkıntılı zamanlarda insanlar işin sadece özüne bakar."

İskoç şiveli İngilizcesini ezip büzerek ve bir yandan da gözünü Mostyn'dan ayırmadan, Lacon'un istediği açıklamayı yaptı. Strickland:

"Riga Grubu ve benzeri örgütlerde, geleneksel olarak iki kurye bulunur. Bunlardan postacı denileni, grubunun bütün güç işlerini yüklenir. Papaz denilen temsilci ise, savaşımın dışındadır. Baba yerine koyarlar onu," derken Smiley'den yana başını, yarım yamalak ve "öyle değil mi?" anlamına salladı.

Strickland'ı hiç fark etmemiş gibi davranan Smiley, "Vladimir'in en son postacısı olarak selektörden kimin adı çıktı Mostyn?" dedi.

"Esterhase efendim. Şifreli adı Hector."

Doğrudan doğruya Mostyn'le konuşan ve Strickland'ı gene hesaba katmayan Smiley, "Yani Hector'u aramadı mı?" dedi.

"Özür dilerim efendim, anlamadım."

"Vladimir Hector'u istemedi mi? Kendi postacısını? Beni aradı, Maks'ı. Yalnızca Maks'ı. Bundan emin misin?"

Mostyn ciddiyetle yanıtladı: "Sadece sizi istedi, başka birini değil efendim."

"Not almış mıydın?"

"Cankurtaran hattı, konuşmaları otomatik olarak banda alır. Ayrıca bu hattın, vakti kaydeden bir saatle bağlantısı da vardır. Yani saatini de kesin olarak öğrenebiliriz."

"Tanrı seni kahretsin Mostyn, bu noktanın gizli kalması gerek," diye Strickland, dişlerinin arasından hırladı. "Bay Smiley, seçkin bir eski üyemiz olabilir ama artık alleden değil."

Smiley, "Peki, ondan sonra ne yaptın Mostyn?" diye sordu.

Smiley gibi, Mostyn de Strickland'a bile bile aldırmayarak, "Yürürlükteki talimat, bana, kendi başıma iş görme özgürlüğünü pek tanımıyor efendim," dedi. "Hem Smiley, hem de Esterhase yedek listedeydiler. Yani, her ikisiyle de ancak Beşinci Kat'takiler ilişki kurabilirlerdi. Benim bölüm şefim yemeğe çıkmıştı ve on dört on beşten önce dönmezdi." Hafifçe omuz silkti. "Selektörü durdurdum. Ona da iki buçukta gene aramasını söyledim."

Smiley, Strickland'a döndü: "Sanırım, bütün göçmen dosyalarının özel bir dikkatle saklandığını söylemiştin?"

"Doğru."

"Selektördeki kartta bununla ilgili bir şeyler olması gerekmez mi?"

"Gerekirdi ama yok işte," dedi Strickland.

Mostyn, yalnız Smiley'e hitap ederek, "İşte, sorun da bu zaten efendim," dedi. "O sıralar Vladimir ile grubunun bizden uzak tutuldukları konusunda bir ima yoktu. Kartta verilen bilgilere göre Vladimir, bir amaç uğruna para toplayan öteki emekli ajanlardan farklı görünmüyordu. Yani, biraz para, bir arkadaş ya da başka bir şey istiyor sandım. Bunları bulmaksa ne kadar zor, 'Vladimir işini bölüm şefine bırak,' dedim kendi kendime."

Strickland, "Şefin adı açıklanmayacak Mostyn," dedi. "Bunu unutma."

Tam o anda Smiley'in aklından Mostyn'in suskunluğu, sonra da konuştuğu zaman halindeki, tehlikeli bir sırrın çevresinde dolanıyor ve adımını ona göre atıyormuş kuşkusu geçti. İhmali bulunan bir üstü korumakla ilgili de olabilirdi tutumu.Ama Mostyn'in bundan sonra söyledikleri, her zamankl konuşma biçiminden ayrıydı ve şefinin hatasını ima ettiği gibi, Smiley'in aklından geçenleri de yanıtlıyordu.

"Aksilik şu ki, benim bölüm şefim yemekten on beş on beşe kadar dönmedi. Bu yüzden de Vladimir iki buçukta gene telefon edince, tekrar aramasını söylemek zorunda kaldım. Öfkeden deliye dönmüştü," dedi Mostyn. "Vladimir, demek istiyorum. Bu arada benim yapabileceğim bir şey olup olmadığını sordum. 'Maks'ı bul. Sadece

Maks'ı bul. Maks'a bazı dostlarla ve bu dostlar aracılığıyla komşularla ilişki kurduğumu söyle,' dedi. Kartında, söylediği şifrelerle ilgili notlar vardı ve *komşu*'nun Sovyet Haberalma Örgütü demek olduğunu gördüm.

Smiley'in yüzünü,bir Buda heykeli donukluğu sardı. Biraz önceki heyecanından eser kalmamıştı.

"Saat on beş onbeşte bütün bunları bölüm şefine rapor ettin mi?"

"Evet efendim."

"Bandı da kendisine dinlettin mi?"

Mostyn, insafsızca, "Dinleyecek vakti yoktu," dedi. "Uzun bir hafta sonu tatili yapmak için bürodan hemen çıkması gerekiyordu."

Açıklama yaparken Mostyn'in ısrarla özet bilgi vermesi karşısında Strickland, araya girip boşlukları doldurmak zorunda hissetti kendini.

"Evet, peki, başkasının suçunu yükleyecek birini arıyorsak,Mostyn'in bölüm şefi kendini bu duruma aptalcasına soktu. Bu çok açık seçik," diye Strickland akıllıca konuştu. "Vladimir'in belgelerini isteyip bakmadı; elbette böyle yapmamalıydı. Göçmenlerin dosyalarıyla ilgili, yürürlükteki emirlere uymadı. Ayrıca haftasonu tatili hastalığına feci şekilde yakalandığı meydanda. Üstelik, belki çağırırlar diye, nereye gittiğine değgin bir kelime bile söylemiyor. Pazartesi sabahı döndüğünde, Tanrı yardımcısı olsun derim. İşte böyle. Devam et Mostyn, bekliyoruz."

Mostyn, uysal uysal, kaldığı yerden başladı. "Vladimir, üçüncü ve son kez, saat on beş kırk üçte telefon etti,efendim, "Biraz öncekinden daha da ağır konuşuyordu. "Aslında dörde çeyrek vardı ama iki dakika geri kalmıştı saat." Mostyn, bölüm şefinin söylemiş olduğu pek beylik sözleri, şimdi Smiley'e tekrar ediyordu: "Şef, Vladimir'in arayışları için 'her zamanki iş' demişti. İhtiyar adamın gerçekten ne istediğini—eğer böyle bir şey varsa—öğrenmem ve onunla randevulaşıp Vladimir'i yatıştırmam için talimat vermişti. Ona bir içki ısmarlayacak, sırtını sıvazlayacak ve vereceği haber ne olursa olsun, bunu ilgiliiere ileteceğime söz verecektim efendim."

Smiley, "Peki, *komşular*?" diye sordu. "Onlar, bölüm şefi için bir şey ifade etmedi mi?"

"Bunu, ajanın biraz rol kesmesi, biraz hava basması sanmayı yeğledi efendim."

"Anlıyorum. Evet, anlıyorum." Gözlerini, gene bir an için yumdu Smiley. "Vladimir'le üçüncü kez konuştuğunuzda neler geçti aranızda?"

"Vladimir'e bakılırsa, ya hemen bir toplantı yapılmalıydı, ya da hiç zahmet edilmemeliydi efendim. Ona seçenekler önermeye çalıştım ve şöyle dedim: 'Mektupla bildirirseniz! İstediğiniz para mı? Para ise, kuşkusuz pazartesiye kadar bekleyebilir.' Ama bana, telefonda bağırmaya başladı: 'Ya toplantı yapılır, ya da hiçbir şey. Ya bu gece ya da hiç. Moskova Yöntemleri. Moskova Yöntemleri'nde ısrar ediyorum. Bunu Maks'a söyle...' "

Mostyn durdu; başını kaldırdı ve kendisine düşmanca bakan Lauder Strickland'ı gözünü kırpmadan süzdü.

Gözlerini, hızla, odadaki adamların üzerinde gezdiren Smiley, "Maks'a *neyi* söyleyecektim?" dedi.

"Aramızda Fransızca konuşuyorduk, efendim. Gregory'nin kartında, yeğlediği ikinci dilin Fransızca olduğu yazılıydı. Benim Rusçam iyi değildir de."

Strickland, "Münasebetsiz," diye, ısırır gibi söylendi.

Smiley, "Maks'a neyi söyleyecekti diye ısrar etti.

Mostyn, neden sonra kımıldadı. Gözü yerde, ayağının biraz ötesindeki bir lekeye takılmıştı:

"Maks'a, 'bunun Moskova Yöntemleri olduğunda ısrar ettiğimi söyle' demek istemişti."

Son dakikalarda, karakterine hiç yakışmayan biçimde sessiz durmuş olan Lacon, birden patladı ve söze karıştı:

"Burada önemli bir nokta var George; işin peşinde koşan Sirk değil, *Vladimir*'di. Eski ajan. *Bütün* baskı ondan geliyordu, *bütün* işi o yapıyordu. Önerimizi kabul edip bildiklerini yazsaydı, bunların hiçbiri olmayacaktı. Başına gelenlerin hepsi, kendi yüzünden. George, bu noktayı kabullenmen için ısrar ediyorum!"

Strickland, yeni bir sigara yakarken: "Zaten, şu lânet olasıca Hampstead'de Moskova Yöntemleri diye bir şeyi işiten var mı?" derken elini havada sallayarak kibriti söndürdü.

Smiley, dingin bir sesle, "Tanrı'mn belası Hampstead haklıdır," dedi.

Kıpkırmızı kesilen Lacon, "Öyküyü toparla artık Mostyn," diye emir verdi.

Mostyn, alık alık, bir saat kararlaştırdıklarını anlattı. Şimdi sol avucuna bakıyor, sanki yazgısını okuyordu: "Onu yirmi geçe efendim."

Moskova Yöntemleri üzerinde anlaştıklarını söyledi. Daha önce, o günün öğle sonrasında, ayak işleri servisinin buluşma fihristinden saptadığı olağan usule göre ilişki kuracaklardı.

Smiley, "İlişki kurma usulleri, kesin olarak *nelerdi?*" diye sordu.

"Not defteri randevusu," diye yanıtladı Mostyn. "Sarratt eğitim kurslarında öğrendiklerimiz, efendim."

Smiley, ansızın, Mostyn'in kendisine duyduğu saygının her yanını kuşattığını hissetti. Oysa, bu çocuğun gözünde kahraman olmayı, sesindeki hayranlığı, bakışlarını ve 'efendim'lerini istemiyordu. Bir yabancının,boğucu hayranlığına alışık değildi.

Hampstead Heath'in üst tarafında, caddenin güneyinde, East Heath Yolu'ndan sonra on dakika çeken ve bir oyun sahasına bakan, tenekeden yapılma bir kulübe var efendim. Aramızdaki güvenlik işareti, kulübeden girince solunuzdaki ilk ahşap desteğin yüksek bir erine bastırılacak yeni bir raptiyeydi."

Smiley, "Karşı işaret neydi?" diye sordu.

Ama, bunun yanıtını zaten biliyordu.

Mostyn, "Sarı tebeşirle yapılacak bir işaret," dedi. "Sarı rengin, Riga Grubunun eski günlerinden kalma bir ayırmaç işareti olduğunu çıkarmıştım." Mostyn'in sesi, öykünün sonuna geldiğini anlatan bir tona bürünmüştü. "Raptiyeyi çaktım ve buraya dönüp bekledim. Vladimir'den ses çıkmayınca, 'Tamam, madem bu adam gizlilik delisi, öyleyse kulübeye tekrar gideyim ve karşı işaretin konulup konulmadığına bakayım' diye düşündüm. O zaman, Vladimir'in oralarda olup olmadığını ve ne önereceğini anlayacaktım."

"Ve bu kez ne oldu?"

"Saat on bir kırkta, pencereden, Swiss Cottage metro istasyonu yakınında bir kaptıkaçtı gördüm, efendim. Dışarı çıkıp bakmak üzereydim ki, Bay Strickland telefon edip yeni emirler gelinceye kadar olduğum yerden kıpırdamamamı emretti." Smiley, Mostyn'in öyküsünü bidirdiğini sanmıştı ama bu pek doğru değildi. Mostyn, çevresindekileri unutmuş görünerek ve kendi kendine konuşurcasına solgun, güzel başını ağır ağır salladı: "O benim ilk ajanımdı; ama onunla hiç buluşmadım. Bana ne söylemek istediğini asla öğrenemeyeceğim," dedi. "İlk ajanım ve öldü. İnanılır gibi değil. Kendimi düztaban sanıyorum." Konuşmasını bitirdikten sonra da uzun süre, başını esefle sallamaya devam etti.

Lacon, ortalığı canlandıran bir ek yaptı:

"Evet, Scotland Yard'ın bir bilgisayarı var artık George. Heath devriyesi ölüyü bulunca orası kordon altına alındı ve ölünün adı bilgisayara verilir verilmez tabloda ışıklar yandı, ya da bir yığın sayı, belki bir şeyler daha göründü. Anında, öldürülenin bizim özel listemizde olduğu öğrenildi. Ondan sonra da işler, saat gibi yürüdü. Scotland Yard'daki komiser İçişleri Bakanlığı'na telefon ettl, Bakanlık Sirk'i aradı..."

Smiley, "Ve sen de bana telefon ettin," dedi. "Niçin Oliver? Beni bu işe sokmanı sana kim söyledi?"

"George, ne fark eder?"

"Enderby mi?"

"Eğer ısrar ediyorsan, evet, seni ısrarla isteyen Saul Enderby idi. George, beni dinle."

Lacon'un sırası sonunda gelmişti. Sorun, ne olursa olsun, önlerindeydi. Gerektiği gibi anlatılmamış olsa bile, kalın çizgilerle belirtilmişti. Mostyn'i unutmuşlardı. Ayakta duruyor ve oturmakta olan Smiley'in tepesinden kendinden emin bir halle bakıyor ve eski bir arkadaşının yetkilerini üstlenmiş sayıyordu kendini Lacon.

"George, bugünkü duruma bakıp Akıl Hocaları'na giderek, 'Soruşturmayı yaptım; Sirk bu işe bulaşmadı,' diyebilirim. Bunu

söyleyebilirim. Sirk, bu adamları hiç teşvik etmedi George. Ne de onların liderlerini. Bütün bir yıl boyunca onlara ne ödeme yapıldı, ne de başka olanaklar sağlandı! Namussuzum. Ne oturduğu daire, ne de otomobili bize ait. Kirasını ödemiyoruz, kanadı altına aldığı hergeleleri biz yetiştirmiyoruz. Ne metresine çiçek gönderiyoruz, ne de buna benzer, modası geçmiş, sonradan pişman olacağımız bağlarımız var. Ne Vladimir'le, ne de onun gibileriyle. Tek bağımız, geçmişte olanlar. Vladimir'in kuryeleri sahneden, temelli çekildiler. Sen ve Esterhase, her ikiniz de eski tüfeksiniz, her ikiniz de defterden silindiniz. Bir elimi göğsüme bastırıp bunları anlatabilirim Akıl Hocaları'na ve gerekirse Bakanıma da, şahsen, gider söylerim."

Bilinçli olarak anlamazlıktan gelen Smiley, "Söylediklerinden bir sonuç çıkaramadım," dedi. "Vladimir bizim ajanımızdı, bize bir şey söylemeye çalışıyordu."

"*Eski* ajanımızdı George. Bize bir şey söylemeye çalıştığını nasıl *bilebiliriz?* Hiçbir *bilgi* vermedi ki. İşin öneminden, hatta Sovyet Haberalma Örgütü'nden söz etmiş. Devletten iane almak isteyen pek çok eski ajanın yaptığı gibi.

Smiley, "Vladimir değil," dedi.

Ne var ki, demagoji yapmak Lacon'un vazgeçilmez bir huyuydu; demagojiyle doğmuş olmalıydı, soluk alırken demagoji solurdu; havada uçsa, suda yüzse, bunlar hep demagojiyle olurdu. İngiliz bürokratlarının içinde hiç kimse, bu konuda Lacon'un eline su dökemezdi.

"George, Londra'nın tehlikesi her geçen gün biraz daha artan açık alanlarında, geceleyin tedbirsizce dolaşan her eski ajandan biz sorumlu *olamayız.* Bu işe kendisi çanak tuttu, George. Ne olabilirdi ki? Seç. *Sen* seç. Bir yanda Vladimir'in seninle konuşmak istemesi var. Emekli arkadaşlar, eski günlerden söz edip çene çalmak isteği neden olmasın? Ve biraz da para yürütmek için tabiî, hepimizin yapabileceği gibi, sana anlatacakları varmış gibi davrandı. Bir sürü haber. Niçin olmasın? Hep böyle yaparlar. Bu açıdan ele alınca...Bakanım da beni destekler. Böylece kimse alaşağı edilmeyecek, kimse sinirlenmeyecek, Kabine'de buhran olmayacak. Bakan, bu olayın gömülmesine yardım edecektir. Örtbas etmek değil, elbette. Ama, kendi yargısını kullanacak! Eğer bakanı eşref saatinde yakalarsam, Akıl Hocaları'nı rahatsız etmeye değecek bir sorun olmadığına karar verebilir."

Strickland, "Amin," diye karşıladı bu sözleri.

Öldürülme olayı üstüne tüm inandırma yeteneğini toplamaya çalışan Lacon, "Olanlar, ortalığa şöyle bir dökülüverse, George, " dedi, "Ve İçişleri Bakanı bu işe karışsa...İzinsiz başlatılmış ve sonuca ulaşmamış bir serüveni temize çıkarmak için en iyi elemanlarını bu işe sokmuş olduğumuzu öğrenirse, " diye Lacon üsteledi. Yeniden odayı adımlamaya başlamıştı. Düşsel bir piyade eri yürüyüşüydü bu.— "Düşün, ne rezalet olurdu George. Sirk'in, senin eski ve hâlâ

sevdiğinden emin olduğum servisinin George, genellikle böyle işlere bulaştığı söylenecekti. Adı çıkmış, intikamcı göçmen takımı; gelgeç, boşboğaz, bloklar arası yumuşamaya karşı çıkan, hem de şiddetle karşı çıkanlar. İşte bütün bu, üstümüze vazife olmadığı halde bize mal edilecek şeyler. Soğuk Savaş'ın en kötü günlerinden gelme, geçmişin bir dizi kalıntısı, başımızdakilerin bize hep kaçınmamızı söyledikleri şeyler." Konuşmaların başında durduğu köşeye gitmişti gene. Işık çemberinin biraz dışında kalıyordu. "Ortada bir de ölüm olayı var, George, ve hiç kuşkusuz, bunu örtbas etmeye çalıştığımızı söyleyecekler, hem de bas bas bağırarak, herkese duyuracak biçimde. İşte böylece, boyumuzdan büyük bir rezalete bulaşmış olacağız. Bizim bölüm, daha hâlâ çelimsiz bir çocuk gibi George, hastalıklı bir çocuk. Üstelik bu yeni yönetici kadronun ellerinde umutsuzca tehlikeli bir durumda. Yeniden doğduğu şu sıralar, hafif bir soğuk algınlığından ölebilir. Hepimizin olduğu gibi, sizin de bir ödeviniz var: Bağlılık."

Smiley, "Bağlılık, ama neye?" diye hayretle düşündü. Zaman zaman iç dünyasında bir başka Smiley belirir ve çevreyi, insanları gözlemlerdi. "Bağlılık, ama *kime*?" Gençliklerinde ve Smiley aldatıldığını protesto etme cesaretini gösterdiği günlerde Ann, "Aldatma olmadan bağlılık olmaz," derdi.

Bir süre, hiç kimse konuşmadı.

Sonunda Smiley, "Ya silah?" diye sordu. Bunu, bir kuramı inceleyen tavırla söylemişti. "Bunu nasıl açıklayabilirsin Oliver?"

"Ne silahı? Silah bulunmadı. Vladimir'e ateş edildi. İçyüzlerini bilen kendi arkadaşlarınca vurulmuş olması büyük olasılık. Bak, başkalarının karılarına karşı duyduğu istekten söz etmiyorum."

"Evet, Vladimir'e ateş ettiler," diye onayladı Smiley. "Yüzüne, son derece yakından, yumuşak uçlu kurşun kullanarak. Sonra, üstünü başını alelacele aramışlar. Cüzdanını almışlar. Polisin tanısı böyle. Ama, bizim tanılarımız farklı olacak, değil mi Lauder?"

Sigarasından çıkan dumanın ardından Smiley'e yiyecek gibi bakan Strickland, "Bu yol bir yere çıkmaz," dedi.

"Benimki çıkar," dedi Smiley.

Lacon, "Öyleyse seninkini dinleyelim," dedi hoş bir eda ile.

Smiley, "Vladimir'i öldürmede kullanılan silah, Moskova Merkez'in standart suikast gereçlerinden," diye konuştu. Bir fotoğraf makinasının, evrak çantasının ya da benzeri bir şeyin içine saklanmış olabilir. Son derece yakından ateş edilmiş. Vladimir'i yok etmek, cezalandırmak ve ötekilere gözdağı vermek için. Yanlışanımsamıyorsam, Sarratt'daki Kara Müze'de böyle bir silah sergilenmekteydi.

Mostyn, "Hâlâ orada," dedi. "Müthiş bir şey."

Strickland, Mostyn'den yana, lütfen ve küfür eder gibi iğrenç bir bakış yöneltti.

Lacon, "Ama George!" diye bağırdı.

Böyle durumlarda Lacon'un Big Ben'e bile küfredebileceğini bildiğinden, Smiley susup bekledi.

"Bu adamlar -bu göçmenler, ki öldürülen zavallı da onlardan biriydi- Rusya'dan gelmiyorlar mı? Bunların hiç değilse yarısı Moskova Merkez'le *temas* halinde değil mi? Bizim haberimiz olarak ya da olmadan! Böyle bir silah -elbette senin haklı olduğunu söylemiyorum George- onların dünyasında böyle bir silah, peynir ekmek gibi sıradan bir şey!"

Smiley, "Aptallığa karşı savaş açmış olan Tanrılar, boş yere çaba harcamışlar," diye düşündü: "Ama Goethe, bürokratları unutmuş olmalıydı." Lacon, Strickland'la konuşuyordu:

"Lauder, D-bülteninde açıklığa kavuşmamış bir sorun var." Bu, bir emirdir. "Belki de onlara bir kez daha telefon etmek gerekecek. Bak bakalım, durum ne merkezde?"

Ayağında uzun konçlu çoraplarıyla Strickland, uysal uysal odanın girişindeki telefona doğru kedi yürüyüşüyle gidip numarayı çevirdi.

"Mostyn, sen de şu öte beriyl mutfağa taşısan iyi olur sanırım. Gereksiz şeylerin burada kalmasını istemeyiz, değil mi?"

Mostyn'in çıkışıyla Smiley ve Lacon, birden yalnız kalmışlardı.

"Bu bir evet ya da hayır sorunu George," dedi Lacon. "Yapılması gereken bir temizlik işi var. İlgililere açıklamada bulunmak gerek; ben ne biliyorum? Posta. Süt. Arkadaşlar. Bu kadarını kim olsa bilir. Davanın aslını hiç kimse senin gibi bilemez. Hiç kimse. Polis sana, başlangıçta yardım edeceğine söz verdi. Bu yardım işinde gecikmezler, fakat belirli ölçüler içinde kalmaya dikkat edecekler ve yürürlükteki usullere uyacaklardır. Lacon, sinirli bir sıçrayışla Smiley'in koltuğuna yaklaştı ve beceriksizce koltuğun üzerine oturdu. "George. Sen onların temsilcisiydin. Çok iyi; senden gidip ofislerde araştırma yapmanı istiyorum. Vladimir *seni* istemişti, George. Bizi değil. Seni."

Telefonun başındaki Strickland, söze karıştı:

"D-bülteninde bir imza eksikmiş, Oliver. Senin imzalamanı istiyorlar. Eğer bir sakıncası yoksa."

"Neden Şef'e imzalatmıyorlar?" diye Lacon sakınarak sordu.

"Öyle görülüyor ki, seninkinin biraz daha fazla ağırlık taşıdığı düşüncesindeler."

"Bir dakika beklemelerini söyle," dedi Lacon ve kolunu yeldeğirmeni kolu gibi çevirip elini cebine soktu: "Sana anahtarları versem George?" dedi. Bir deste anahtarı Smiley'in önünde şıngırdatıyordu. "Koşullu olarak. Tamam mı?" Anahtarlar hâlâ şıngırdıyordu. Smiley bakıp duruyor ve belki de "Ne koşulu?" diye içinden soruyordu. Ya da, sadece bakıyordu. Konuşacak halde değildi. Aklı Mostyn'e, eksilen sigaralara, komşularla ilgili telefon konuşmasına, yüzü parçalanmış ajanlara ve uyumaya takılmıştı. Lacon, sayıp duruyordu. Paragraflarının her birini numaralandırmaya da büyük değer veriyordu. "Bir; sen özel, sivil birisin.

Vladimir'in vasiyetini yerine getirmekle görevlisin. Bizim görevlimiz değilsin. İki: Eskiden bizimleydin, şimdi değil. Kendini buna göre yönlendir. Defteri dürülmüş bir geçmiş var ortada. Sen, şimdi onun üstüne koparılan velveleyi dindireceksin; yoksa işin ortalığı bulandırmak değil. Meslekle olan ilgini, Vladimir'in içine gömüp ortadan kaldıracaksın. İşte, bizi ilgilendiren yalnız bu. Bu koşullarda sana anahtarları vereyim mi? Evet mi, hayır mı?"

Mostyn, mutfağın eşiğinde durmuş Lacon'a sesleniyordu ama kaygılı gözlerini Smiley'e dikmişti.

Lacon sordu: "Ne var Mostyn? Ne istiyorsan çabuk söyle."

"Vladimir'in kartındaki bir notu şimdi anımsadım. Tallinn'de oturan bir karısı varmış. Acaba kadına haber vermek gerekir mi diye düşündüm. Size söylemenin daha iyi olacağını sandım da."

Smiley, Mostyn'in bakışlarını yanıtlarcasına, "O kart bir kez daha yanlış bilgi veriyor," dedi. "Karısıyla Moskova'dayken beraberdiler. Vladimir, vatanını terk edince karısı tutuklanıp bir çalışma kampına gönderildi. Orada da öldü."

Lacon, telaşlı telaşlı, "Bay Smiley, böyle durumlarda yapılmasını uygun bulduğu ne varsa onları yapacaktır," derken karşısındakinin yeniden feveran etmesinden kaygılanıp bundan kaçınmaya çalışıyordu. Anahtarları, Smiley'in hareketsiz duran avucuna bıraktı. Birdenbire her şeye bir canlılık geldi. Smiley ayağa kalktı, Lacon kapıya doğru yürüdü, Strickland açık telefonu Lacon'a uzattı. Mostyn, loş hole doğru süzülmüş, Smiley'in yağmurluğunu askıdan alıyordu.

Bir kolunu pardösüsünün koluna sokarken Smiley, "Vladimir, telefonda, daha başka ne söylemişti sana Mostyn?" diye usul usul sordu.

"Dedi ki, "Maks'a, bunun Sandman'la ilgili bir sorun olduğunu da söyle. De ki, iki kanıt var elimde; onları da yanımda getirebilirim. Belki o zaman, beni görmek ister.' Bunu iki kez söyledi. Bantta bunlar da vardı ama Strickland sildi."

"Bununla Vladimir'in ne demek istemiş olabileceğini biliyor musun? Yavaş sesle konuş."

"Hayır efendim, bilmiyorum."

"Kartta başka şey yok muydu?"

"Yoktu efendim."

"Vladimir'in ne demek istediğini *onlar* biliyorlar mı?" diye sorarken başıyla Strickland ve Lacon'u işaret etti Smiley.

"Sanırım Strickland bilebilir. Emin değilim."

"Vladimir, Esterhase'yi gerçekten istemedi mi?"

"İstemedi efendim."

Lacon'un telefondaki konuşması bitmişti. Strickland alıcıyı alıp kendi konuşmaya başladı. Lacon, Smiley'i kapıda görünce kapıya doğru seğirtti ve elini uzattı.

"George! İyi insan! Sana güle güle! Dinle. Birgün seninle oturup evlilik üzerine konuşmak istiyorum. Sansürsüz bir seminer, yani. Bana evlilik sanatının inceliklerini anlatacağına güveniyorum George!"

"Evet. Mutlaka buluşalım," dedi Smiley.

Gözlerini indirip baktığında Lacon'un elini yakalayıp sıktığını gördü George Smiley.

Bu toplantıya yapılan garip bir müdahale, gizli örgütün amacıyla ilgili planı bozuverdi. Sirk'tekilerin alışılmış iş anlayışları, gizli mikrofonların, karşı taraf ajanlarınca keşfedilmemiş güvenceli evlere yerleştirilmesini gerektirir. Sirk'in çalıştığı ajanlar, evlere mikrofon yerleştirilmesini kabul ederler, hatta bazen bu yerleştirme işinden haberleri olmasa da ses çıkarmazlar. Dahası, bu ajanların kuryeleri, haberleşmelerde sıkıntı çekseler de, eve gizli mikrofon konulmasına karşı çıkmazlar. Vladimir'le olan randevusu için Mostyn, gizli mikrofonu daha yaşlı adamı beklerken açmış, sonra da, olağelen panik içinde hiç kimse, ses kayıt aygıtını kapatmayı düşünmemişti. Programlanma sırasına göre ses bantları daktilo servisine gönderilmiş ve orada, Sirk'teki ilgililerin okumaları için, birkaç kopya olarak daktilo edilmişti. Ayak işleri servisinin talihsiz şefine de bu tutanaktan bir kopya verilmişti. Nitekim birer nüsha da Sirk Sekreterliğine, Personel Şefi'ne, İşletme ve Mali İşler'e de gönderildi. Bu tutanaktan bir tane de Lauder Strickland'ın "gelen evrak kutusu"na konuncaya kadar herşey yolundaydı. Ama patlama, tutanak Strickland'ın eline geçince oldu ve bunu daha önce alıp okumuş günahsızlara gözdağı verilerek, ne olursa olsun, ağızlarını açmayacaklarına yeminler ettirildi. Odayı sıkıntılı sıkıntılı arşınlayan Lacon'un ayak sesleri bantta kayıtlıydı; Strickland'ın ağzının içinde söylediği, bazısı çok açık saçık olan, kendi kendine konuşmaları da. Sadece, Mostyn'in holde, bir çırpıda yaptığı itiraf banda girmemişti.

Mostyn'e bakılırsa, bu olaydaki rolü orada bitmişti. Birkaç ay sonra da Mostyn, kendi isteğiyle istifa etti. Nedeni de, bir bakıma, bugünlerde herkesin canını sıkan, çalıştığı bölümdeki savurganlık düzeyinin yükselmiş olmasıydı.

6

O Hampstead sabahında, karşı taraf ajanlarınca bilinmeyen daireden açık havaya çıkınca Smiley'i selamlayan kuşku dolu hava, Ostrakova'yı da selamlamıştı. Gerçi Paris'e sonbahar daha erken gelmişti ve çınar dallarında sadece birkaç yaprak, eski toz bezleri gibi sallanıyordu. Smiley'inki gibi, kadının gecesi de huzursuz geçmişti. Daha gün ağarmadan kalkmış, özenle giyinmiş; hava, birgün öncekinden daha soğuk göründüğünden uzun uzadıya düşünmüş, kışlık çizmelerini bugünden giysin mi, giymesin mi bilememişti. Acaba giyse miydi, çünkü antreponun içi çok soğuk oluyor ve bundan da en fazla bacakları etkileniyordu. Hâlâ kararsız olduğu halde çizmeleri dolaptan çıkarıp tozunu almış, hatta cilalamıştı bile. Ancak, giyip giymeyeceği konusunda henüz bir karara varmamıştı. Ostrakova büyük bir sorunla burun buruna geldiği zaman hep böyle olurdu. Küçük ayrıntılar gözünde büyürdü. Önsezisiyle her işaretten bir anlam çıkarır, yaklaşmakta olan şeyleri duyabilirdi ama gene de yapabileceği birşey olmazdı. Para çantasını nereye koyduğunu anımsamayacak, antrepodaki kayıtları baştan savma tutacak, anahtarlarını içeride unutup kapıyı çekecek ve ısırganların arasına dalmış keçiler gibi burnunu çekip duran ihtiyar bunak kapıcı Bayan la Pierre'yi çağırmak zorunda kalacaktı. On beş yıldır hep aynı yoldan gidip geldiği halde, tersliği üzerindeyse, rahatlıkla yanlış otobüse binebilir ve öfkeden kudurarak yabancı bir semte gidebilirdi. Sonunda çizmelerini, çekti -kendi kendine, "ihtiyar salak, ebleh," diye mırıldanıyor, daha buna benzer neler söylemiyordu ki. Akşamdan hazırladığı ağır alışveriş çantasını eline alıp her günkü yoluna koyuldu ve yol üstündeki üç dükkândan hiç birine girmedi. Bir yandan da "acaba deliriyor muyum" diye düşündü.

Deliyim ben. Deli değilim. Biri beni öldürmek istiyor. Beni koruyan biri var. Güvenlik içindeyim. Ölüm tehlikesi içindeyim. Bir ileri, bir geri.

. Estonyalı ufak tefek sırdaşı geldiğinden beri, Ostrakova dört haftadır, içinde pek çok şeyin değiştiğinin farkındaydı. Bu yüzden hiç de

nankörlük edecek değildi. Ona, şöyle ya da böyle âşık olmuş olabilirdi; adam, tam vaktinde ortaya çıkmış ve kadının direnme gücüne yeniden güç kazandırmıştı. Hem de tam bu güç tükenme noktasına geldiği sıra kadını yeniden diriltmişti. Bu adamda, Ostrakova'ya, Glikman'la öteki erkekleri de anımsatan bir şeyler vardı. Ostrakova ise, hiçbir zaman özellikle namusuna düşkün olmamıştı. "Bütün bunlardan başka," diye düşündü kadın, "Sihirbaz, tam bir erkek gibi görünüyor; kadınlara nasıl davranılacağını biliyor ve yaşamıma, bana eziyet eden adamı temizleme kararıyla ve bu iş için silahlanmış olarak giriyor -Öyleyse neden yakışık almasın? Görür görmez Sihirbaz'a âşık *olmadıysam*, bu benim çaresiz, ihtiyar ve budala oluşumdandır!"

Ama adamdaki gizemden daha çok ciddiyetiydi kadını etkileyen. Ostrakova, General'e yazdığı mektubun içeriğini, biraz da şenlik olsun diye, aslında bir parça saptırıp abartarak anlatınca Sihirbaz, kendinden beklenmeyen bir kesinlikle, "Yaldızlı sözler *kullanmayın*," demişti. "Şimdi kendinizi daha rahat hissediyorsunuz diye tehlikenin geçtiğini varsaymak gibi bir hataya düşmeyin."

Ostrakova, değişeceği konusunda Sihirbaz'a söz vermişti.

Adam giderken, "Tehlike bölünmez biçimde duruyor," demişti. "Sizin sorununuz onu ne artırır, ne de azaltır."

Tehlikenin varlığından, daha önce başkaları da söz ettikleri halde, Ostrakova, ancak Sihirbaz'dan dinledikten sonra inanabilmişti.

"Kızımın başına gelen bir tehlike mi?" diye sormuştu. "Tehlike Aleksandra'ya mı yönelik?"

"Kızınızın bu işte hiç rolü yok. Hatta onun, neler olup bittiğinden haberi bile olmadığına güvenebilirsiniz."

"Öyleyse tehlike kimin başında?"

"Tehlike, bu konuda bilgisi olan hepimizin başında," diye yanıtlamıştı adam, eşikte, kadın kendisini, mutlulukla, ilk kucaklaşmalarına bırakırken, "Tehlikenin büyük payı sizde" demişti.

Ve şimdi, son üç gündür -Yoksa iki gün müydü?- ya da on gün mü? tehlikenin, ölüm döşeğini kuşatan gölgeler gibi, çevresini sardığını gördüğüne Ostrakova yemin edebilirdi. Yani, bir bütün halinde duran tehlike; yani, kendi sorunu yüzünden artmayacak ya da azalmayacak olan tehlike. Onu, bu cumartesi sabahı, elinde ağır pazar çantası, cilalı kışlık çizmeleriyle ağır ağır yürürken gene gördü. İki adam, aynı adamlar, hafta sonu tatiline aldırmadan kadını izleyenler. Zorlu adamlar. Kızıl saçlı yabancıdan daha zorlu. Emniyet müdürlüklerinde, soruşturmalarda hazır bulunan ama tek sözcük etmeyen adamlara benzeyen adamlar. Bunlardan biri, kadının beş metre gerisinden geliyordu. Öbürü, karşı kaldırımda, kadınla aynı hizada yürüyor ve tam şu anda, bakkal serseri Mercler'in, boyu Ostrakova kadar olanlar için bile sakıncalı sayılacak kırmızı-yeşil tentesinin altından geçiyordu.

Adamları farkettiği zaman, bunların General'in adamları olduğuna

karar vermişti. O gün pazartesi miydi, yoksa cuma mı? "General Vladimir, kendi koruma görevlilerini bana yolladı," diye keyifli keyifli düşünüp, böylesine tehlikeli bir sabahta, minnetini belirtmek için adamlara dostça bir işaret yapacak, hiç kimsenin bakmadığı bir anda onlara gülümseyecekti. Hatta çorba yapmayı ve antreponun kapı aralığındaki bekçi uzaklaştığı sıra iki koruyucusuna götürmeyi bile düşünüyordu. "Çam yarması gibi iki koruma görevlisi," diye aklından geçirdi. "Sıradan yaşlı bir hanım için!" Ostrakov, yani kocası haklıydı: Bu General, tam bir erkekti! İkinci gün, adamların artık orada olmadıklarına karar verdi kadın. O adamları böylesine düşünmek, içinde duyduğu her olguyu Sihirbaz'a bağlama arzusunun bir uzantısıydı. "Onunla ilişkisi olan bir şeyler arıyorum," diye düşündü. "Tıpkı, votka içtiği bardağı yıkamaya kıyamayışım, ya da üstünde oturup bana, tehlike konusunda konferans verdiği mindere dokunmayışım gibi."

Ama üçüncü gün -yoksa beşinci gün müydü?- Ostrakova, sözde koruma görevlilerine karşı farklı ve daha katı bir gözlem içindeydi. Üçüncü gün, antrepodaki özen isteyen bir işini kontrol etmek üzere evden erken çıkmıştı. İç dünyasının sığınağından çıkınca adımını Moskova sokaklarına atmıştı sanki; Glikman'la geçen günlerinde, çok iyi tanıdığı sokaklara. Yarı karanlık, arnavutkaldırımı sokakta, kendi kapısının yirmi metre ötesine park etmiş siyah bir otomobilden başka şey yoktu. Otomobilin de oraya o anda gelmiş olması çok olasıydı. Daha sonra, otomobili, o an durdurduklarını anımsadı. "Belki de nöbetçileri yerlerine getirmiş olabilirlerdi." Kadın tam evden çıktığı anda, ani bir frenle durmuş ve farları söndürülmüştü. Sabırla ve yürekle yürümeye başladı Ostrakova. "Tehlike *sizin* başınızda," dendiğini anımsadı. -İşin içyüzünü bilen hepimiz için tehlike var."

Otomobil, kadını izliyordu.

"Beni, sabahın erken saatlerinde kurulan kadın pazarında çalışmaya giden bir orospu sandılar," diye düşündü kendini beğenerek.

Birdenbire, herhangi bir kiliseye gitmek, kadının amaçlarından biri haline geliverdi. Hangi kilise olursa olsun. En yakın Rus Ortodoks Kilisesi yirmi dakika çekerdi. Ve bu kilise öylesine ufaktı ki, orada dua etmek, günah çıkarma hücresindeki seanslara benzerdi. Hem yirmi dakika bir ömürlük bir süreydi. Ortodoks kiliselerinin dışındaki kiliselerden, ilke olarak, kaçınırdı. Oralara gitmek, kendi toplumuna ihanet etmekti. Bununla birlikte, o sabah, arkasına takılmış olan otomobille yürürken bu önyargısını başka zamana erteleyip önüne çıkan ilk kiliseye daldı. Bu yalnızca bir Katolik kilisesi değil, üstüne üstlük, *modern* bir Katolik kilisesiydi. Öyle ki, Ostrakova, bütün ayini bozuk bir Fransızcayla ve iki kez dinledi. Ayini, soluğu sarmısak ve daha başka bir şeyler kokan bir işçi-papaz yönetiyordu. Kiliseden çıktığında adamlar görünürde yoktu ve kadın için önemi olan da buydu. Hatta işe geç kalmasının yol açtığı aksaklığı gidermek amacıyla, akşam iki saat

fazla çalışmak zorunda kalsa bile. O iki adamdan kurtulmuş olması, her şeye değerdi.

Sonraki üç gün hiçbir şey olmadı. Yoksa beş gün müydü? Ostrakova para hesabını bilmediği gibi zaman hesabını da bilmez hale gelmişti. Üç ya da beş gün, gitmişlerdi ya hiç gelmemecesine. Belki de bunların hepsi kendi kendine kurduğu hayallerdi. Sihirbaz'ın dediği gibi. Abartmak, kötü bir huyuydu; gördüğünü, baktığını şişirerek anlatmak, olduğundan fazla olay icat etmek. Ta bugüne kadar. Bugün adamlar geri gelmişlerdi. Hem bugün, o günkünden elli bin kez daha kötüydü durum. Çünkü bugün, *şimdi* demekti ve sokak, ilk ya da son gün olduğu gibi tenhaydı ve o gün beş metre ardından yürüyen adam, arayı kısaltmış, daha da yaklaşmıştı. Ve o gün Mercier'nin son derece tehlikeli tentesinin altında yürüyeni, şimdi, arkadaşının yanına gelmek üzere caddenin bu tarafına geçiyordu.

Ondan sonrası, Ostrakova'nın anlatış biçimine ya da düşlemesine göre göz açıp kapayıncaya kadar şöyle olabilirdi: Bir dakika önce kaldırımda sapa-sağlam yürürken bir dakika sonra farların ışığı, çığlık çığlığa korna sesleri, dikkatle ameliyat masasına götürülüş ve masanın çevresinde değişik renkli maskeler takmış operatörler. Ya da Cennette Tanrı'nın huzurundasınız ve sizden beklenen ama yerine getirmediğiniz için aslında hiç de pişman olmadığınız görevleriniz nedeniyle özürler mırıldanıyorsunuz. Ya da en beteri, bir kendinize geliyorsunuz ki, yaralısınız, apartmanınıza doğru sürükleniyorsunuz ve insanın içini karartan üvey kardeşiniz Valentina, her şeyini bırakıp ta Lyon'dan, yatağınızın başucuna oturup sizi son derece kabaca ve durmaksızın azarlamak üzere geliyor.

Bu varsayımların hiç biri gerçekleşmedi.

Ne olduysa, su altı balesindeki gibi bir yavaşlık içinde oldu bitti: Kadına yaklaşmakta olan adam sağ tarafta, yani kaldırımın iç kısmında ve yanı başında yürümeye başladı. Mercier'nin dükkânının önünden bu kaldırıma geçeni ise kaldırımın hemen dibinden, yolda yürüyordu ve doğal olarak, birgün önceden yağan yağmurun sularını kadına sıçratıyordu. İnsanların gözünün içine bakmak gibi kötü huyu yüzünden, Ostrakova, bu arkadaşlığını istemediği iki adama baktı ve tanıdı onları. Bu iki adamı ezbere biliyordu. Kocası Ostrakov'u bunlar avlamıştı; Glikman'ı da bunlar öldürmüştü ve kadının kişisel kanısına göre, ister Çar, ister Tanrı, ister Lenin adına çalışsınlar, yüzyıllardan beri bütün Rus halkını öldüren bunlardı. Kadın ileri doğru baktığında, kendisini kiliseye kadar izlemiş olan otomobilin yolun karşı tarafından üzerine doğru geldiğini gördü. Bu nedenle de, bütün gece gözünü kırpmadan tasarlayıp kurduğu şeyi noksansız yaptı. Alışveriş çantasının içinde, Ostrakov'un son günlerinde aldığı ve satıp birkaç frank kazanmayı umduğu, eski moda, bir yassı ütü vardı. Çanta, yanyana eklenmiş yeşil

ve kahverengi deriden yapılmıştı ve şişkin görünüyordu. Bütün gücüyle çantayı çevirdi, çevirdi ve kaldırımın hemen dibinde yürüyen adamın en duyarlı bölgesi olan kasıklarına indirdi. Adam, küfrederek -hangi dilden olduğunu kadın işitememişti- dizlerinin üstüne yıkıldı. Ama o anda sonra yapacağı şeyi planlamamıştı Ostrakova. Çünkü, öbür tarafında da bir adam olabileceğini hesaplamamıştı. Kendini toparlayıp ütüyü, ötekine de indirmek için zamana gereksinimi vardı. İkinci adam, bunu yapmasına izin vermedi. Kadını arkasından, iki koluyla sarıp, tıpkı Ostrakova'nın çantasını kucaklayışı gibi kucakladı ve havaya kaldırdı. Kadın, çantasının düşüşünü ve ütünün bir lağım kapağının aralığından kayıp gidişini seyretti. Gözü hâlâ yerde olan kadın, çizmelerinin, on santim kadar havada saliandığını gördü; adam, erkek kardeşi Niki'nin yaptığı gibi, askıya almıştı Ostrakova'yı. Niki'nin çizmelerinin burnu birbirine dönüktü; ibiş rolüne çıkmış birininki gibi. Çizmesinin sol tekinin burnunun açıldığını farketti. Kendisine saldıranın kolları şimdi, kıskaç gibi sıkıyordu bedenini ve kadın, boğulmadan önce kaburgalarının kırılıp kırılmayacağını merak ediyordu. Geriye doğru çekildiğini hissetti ve adamın amacının, hızla yaklaşmakta olan otomobile binmek olduğunu sandı. Kendisini kaçırıyorlardı. Bu düşünce Ostrakova'yı dehşete düşürdü. Hiçbir şey, ölüm bile, şu anda kadını, bu domuzların kendisini Rusya'ya geri götürecekleri ve Glikman'ın öldürülüş biçimi olduğuna inandığı, kuramsal tutukluğun ağır işleyen çarkına bırakacakları düşüncesi kadar dehşet içinde bırakmazdı. Var gücüyle debelendi ve adamın elini ısırmayı becerdi. Kenarda duran en az kendisi kadar korkmuş birkaç seyirci gördü. Sonra otomobilin yavaşladığını ve adamın niyetinin çok başka olduğunu farketti; amaç hiç de kadını kaçırmak değil, onu öldürmekti.

Adam, kadını fırlatıp attı.

Ostrakova sendeledi, ama düşmedi. Otomobil, kadını ezmek için sapınca Ostrakova Tanrı'ya ve O'nun meleklerine, kışlık çizmelerini giyme kararını kendisine verdirdikleri için şükretti. Çünkü, arabanın ön çamurluğu kadının bacaklarının arkasına çarpmıştı. Ayaklarını yeniden gördüğünde, bacakları havada ikiye ayrılmıştı ve tıpkı doğum yapar gibiydi. Bir süre havada uçtu, sonra başı, belkemiği ve topuklarıyla yola düştü. Ardından da arnavutkaldırımında top gibi yuvarlandı. Siyah otomobil geçip, biraz uzaklaşmıştı ama kadın, ani bir fren sesi işitti ve aracın geri gelip üstünden geçip geçmeyeceğini merak etti. Kımıldamaya çalıştı, ancak çok uykusu vardı. İnsanların ve açılıp kapanan otomobil kapılarının seslerini duydu. Bir motor gürültüsü işitti. Sonra ses giderek azaldı. Araba ya uzaklaşıyordu, ya da kadının işitme duyusu zayıflamıştı.

Birisi, "Dokunmayın ona," dedi.

"Evet, dokunmayın," diye düşündü kadın.

Ostrakova, "Oksijene gereksinmem var," dediğini duydu. "Beni

ayağa kaldırın, kendime gelirim."

Ne halt etmeye böyle demişti? Yoksa, yalnızca aklından mı geçirmişti bunları?

"Patlıcanlar," dedi. *"Patlıcanları alın."* Patlıcan demekle acaba günlük alışverişini mi, yoksa Paris argosunda kadın trafik görevlisini mi belirtmek istemişti?

Derken bir çift kadın eli üzerine bir battaniye örttü ve şimdi ne yapılacağına değgin, öfkeli, şamatalı bir tartışma başladı. "Plaka numarasını alan oldu mu?" diye sormak istedi Ostrakova. Ancak bunu sormayacak kadar oksijen bitip tükenmişti herhalde. Düştüğünde, bedenindeki tüm oksijen bitip tükenmişti herhalde. Avcıların vurduğu, toprağa düşmüş, çaresizlik içinde kanat çırpıp av köpeğinin gelmesini bekleyen yaralı kuşlar görmüştü, Rusya'nın kırsal kesimlerinde. "General," diye düşündü, "ikinci mektubumu almadınız mı?" Götürürlerken içinden, okumuş olması ve yanıtlaması için dua etti, yalvardı. "General, ikinci mektubumu okuyun."

7

Paddington Sation semtinde, dışı lüks yolcu gemileri gibi bembeyaz, içi mezar kadar karanlık, Kraliçe Viktorya üslubunda bitişik düzen binalar görülür. O cumartesi sabahı, posta adresi Westbourne Terrace olan ev de, bütün öteki evler gibi pırıl pırıl parlıyordu ama Vladimir'in oturduğu bölüme giden servis yolu, bir yanda didik didik edilip yığılmış yataklarla, öteki yanda ise, sınırlara dikilen direkler gibi bir direğin parçalanıp engel haline getirilmesiyle kapatılmıştı.

"Teşekkür ederim, oraya kadar yürürüm," diye kibarca konuşan Smiley, yatakların biraz uzağında duran taksinin parasını ödedi.

Hampstead'den dosdoğru buraya gelmişti; dizleri ağrıyordu. Yol boyunca Yunanlı şoför Kıbrıs üstüne nutuk atmıştı ve motor gürültüsüne karşın adamı işitmek için, oturduğu yerde tünemişti. Kaldırımların pisliğine ve balkonlardaki berbat görünüşlü çamaşır iplerine bakarak, "Senin için daha iyi şeyler yapmalıydık Vladimir," diye düşündü. Sirk'in, bu adamına daha fazla saygı göstermesi gerekirdi.

"Bu iş Sandman'la ilgili" dediğini düşündü Vladimir'in *"Ona, elimde iki kanıt bulunduğunu ve bunları yanımda getirebileceğimi söyle."*

Smiley yavaş yavaş yürürken,sabahın erken saatlerinin içeri girmek değil, evden çıkmak için daha uygun olduğunu biliyordu. Otobüs durağında kısa bir kuyruk vardı. Bir sütçü, süt dağıtımı yapıyordu; bir gazeteci çocuk da öyle. Yere konmuş bir martı sürüsü çöp varillerine üşüşmüş, zarif hareketlerle yiyeceklerini çıkarıyorlardı. "Martılar kentleri seviyorsa" diye düşündü, "güvercinler de denizi sever mi acaba?" Servis kapısına giden yolda yürürken kaldırımın elli metre kadar ilerisinde park etmiş, yanında sepeti bulunan,siyah renkli ve resmî görünüşlü bir motosikletli gördü. Adamın duruşunda, Emniyet'e anahtarları getiren haberciyi anımsatan bir şeyler vardı: Bu kadar uzaklıktan bile fark edilen bir sağlam duruş, neredeyse askerce denecek kadar saygılı bir dikkat.

Yaprakları dökülmüş kestane ağaçları, kapının sütunlu girişinin loşlaşmasına yol açıyordu. Yaralı bir kedi, kaygılı gözlerle Smiley'e

baktı. Vladimir'in zili, otuz düğmenin en üstündeklydi ama Smiley zile basmadı. İki tarafa açılan çift kanatlı kapıyı itip içeri girdi. Loş koridor duvarları, yazılan uygunsuz yazıları örtmek için çok parlak renklere boyanmıştı. Muşamba kaplı merdivenler, her basamakta gıcırdıyordu. Merdivende ışık düzeni olmadığından yukarı çıktıkça ortalık daha da kararıyordu. Smiley, "Baş aşağı edilmiş kilise bodrumuna benziyor," diye düşündü. Vladimir'in katilleri neden anahtarlarını da almadılar acaba, diye şaştı. Anahtarlar, her basamakta kıçına batıyordu. Katiller, belki de anahtarlara gereksinme duymamışlardı. Aynı anahtarlardan bir deste de ellerinde vardı belki. Bir sahanlığa geldiğinde, oraya bırakılmış lüks bir çocuk arabasının yanından sürtünerek geçti. Bir köpeğin havladığını, radyodan Almanca verilen haber bültenini ve ortaklaşa kullanılan lavabonun sesini işitti. Bir çocuğun annesine bağırdığını, sonra şamar sesini ve babanın çocuğu azarlayışını da duydu. *Maks'a bu işin Sandman'la ilişkisi olduğunu söyle.* Hava, biber, kızartmalık ucuz yağ ve mikrop öldürücü ilaç kokuyordu. Binanın içinde, parasal olanağı az pek çok insanın, havadar olmayan yerlerde bir arada yaşamasının oluşturduğu bir koku vardı.

Smiley,"Vladimir'e daha iyi davranmış olsaydık,bunlar hiç olmazdı," diye düşündü. "İhmal edilenler kolaylıkla öldürülür," diye aklından geçirirken, bu düşüncesinin Ostrakova'nın durumuyla ne kadar benzeştiğinden habersizdi. Temsilci olarak Smiley ve postacı olarak da Esterhase'la birlikte Vladimir'i, buraya getirdikleri günü anımsadı. Heathrow havaalanına, Vladimir'i almak üzere gitmişlerdi. Bu konudaki büyük yardımcısı Toby, kendi deyimiyle, her türlü boyaya batmış biriydi. Toby, otomobili rüzgâr gibi sürdüğü halde, neredeyse yetişemeyeceklerdi. Uçak inmiş ve yolcularını da boşaltmıştı. Telaş içinde çıkış kapısına doğru koşmuşlar ve Vladimir'i orada, koridorda, yanından geçip giden yolcuların ortasında, bütün görkemiyle bekler bulmuşlardı. Kucaklaşmalarını anımsadı Smiley, "Maks, eski dostum, gerçekten sen misin?" "Evet, benim Vladimir. İkimizi gene bir araya getirdiler." Toby Esterhase'nin Vladimir'i Göçmen Bürosu'nun arka tarafındaki büyük dehlizlerden nasıl kaçırdığını anımsadı Smiley. Çünkü, öfkesi burnunda olan Fransız polisi ihtiyar delikanlıyı sınır dışı etmeden önce kâğıtlarına el koymuştu. Scott'ta, üçübirlikte yedikleri öğle yemeği aklına geldi. İhtiyar delikanlı Vladimir öylesine heyecanlanmıştı ki, içki bile içemiyor, ama geleceğiyle ilgili önemli konuşmalar yapıyordu.—Hepsi de Vladimir için artık bir gelecek olmadığını bildikleri halde— "Yeni baştan Moskova olacak, Maks. Belki Sandman'dan elimize bir fırsat bile geçebilir." Ertesi gün, şöyle bir "ava" çıktılar; Toby Esterhase'nin deyimiyle "Sana bazı olanakları göstermek amacıyla, General" Noel zamanıydı ve bütçede o yıl için ayrılmış olan konut parası kullanılmıştı. Smiley, Sirk'in Mali İşler Servisi'ne baş vurdu. Resmi olmayan yoldan Lacon'a ve Veznedar'a gidip konut için ek para istedi, ama boşuna.

Lacon, "Bir parça gerçekleri görürse ayağı suya erer," demişti. "Onu yola getirmeye çalış, George. Seni bunun için çağırdık." Vladimir'e layık görülen "bir parça gerçek'in ilki, Kensington'daki bir orospunun salonuydu. İkinci lütufları ise Waterloo'daki bir tren manevra alanıydı. Westbourne Terrace üçüncü konutuydu. Buraya ilk geldikleri gün, Toby önden gidip yol göstermişti. Gene bu merdiveni tırmanırlarken Vladimir birden durmuş ve çilli, görkemli başını geriye doğru atmış, teatral bir havayla burnunu kırıştırarak:

"Ah! Karnım acıkınca koridorda şöyle bir durup koklarsam açlığım geçer!" demişti,boğuk Fransızcasıyla . *"Böylece, bir hafta yemek yemesem olur!"*

O zaman, Vladimir bile, kendisini başlarından temelli olarak attıklarını anlamıştı.

Smiley, geçmişten günümüze döndü. Merdiveni tırmanmaya devam ediyordu. Şimdi, müzikli bir sahanlığa gelmişti. Kapılardan birinin ardında,bütün şiddetiyle rock'n roll müziği çalınıyordu. Bir başkasından Sibelius'un müziğiyle tuzlu domuz eti kokusu geliyordu. Smiley, pencereden bakınca, kestane ağaçları arasında iki adamın ağır ağır dolaştıklarını gördü. Oysa buraya geldiğinde ortada kimseler yoktu. "Bu bir ekip işi," diye düşündü. Ekibin biri dışarda nöbet tutarken öteki binadan içeri girdi. "Kimin ekibi?" sorusu ise arkadan geliyordu. Moskova'nın mı? İngiliz polisinin mi? Saul Enderby'nin mi? En son soru, en az olasılık taşıyanıydı: Herkesin söylediğine göre Sirk,Londra'da üslenmiş nöbetçileri, büyük temizlik harekâtının bir parçası olarak kaldırmıştı. Şimdi, yolun alt tarafındaki uzun boylu motosikletli, aracına oturmuş, elindeki bol resimli, bol karikatürlü bir gazeteyi okuyordu.

Smiley'in yanındaki kapı açıldı ve üstünde sabahlık olan, kedisini bağrına basmış bir kadın dışarı çıktı. Kadın daha konuşmaya başlamadan, akşamdan kalma olduğu soluğundan anlaşılıyordu.

"Sen hırsız mısın yoksa tatlım? diye sordu kadın.

Smiley gülerek, "korkarım değilim," dedi. "Yalnızca bir ziyaretçiyim."

"Gene de hırsız sanılmak hoş, değil mi tatlım?"

Smiley kibarca, "Gerçekten öyle," dedi.

Son kata çıkan merdiven hem dik, hem de çok dardı ama çatıdaki pencereden sızan gerçek gün ışığıyla aydınlanıyordu. En üst sahanlıkta, sıkı sıkı kapatılmış iki kapı vardı. Birinin üstündeki daktiloyla yazılmış kartta: "Bay V. MİLLER, Tercüme İşleri Yapılır" yazılıydı. Vladimir artık Londralı olacağından yeni soyadı konusundaki tartışmalarını anımsadı Smiley. *Miller* soyadı bir sorun çıkarmamıştı. Hem nedense, Miller adını ihtiyar delikanlı gösterişli bulmuştu. *"Miller c'est bien,"* diye fikrini açıklamıştı. "Miller adını sevdim, Make". Ama *Bay* denmesini hiç istemiyor, kendisine General denmesinde ısrar ediyordu. Sonunda Albay'a da razı olmuştu. Ancak Smiley'in buradaki görevi olan

temsilcilik, bu noktada fikir yürütme olanağı vermiyordu kendisine. "Bay" insanın başına daha az dert açabilecek bir nitelemeydi ve bir zamanlar içinde yer aldığı ve şimdi karşı tarafında kalan bir orduya alt, sahte bir unvan gibi değildi.

Hızla kapıyı vurdu. Hafifçe vurmanın zorlu vurmadan daha az dikkati çekeceğini bilirdi Smiley. İçeriden, yankıdan başka ses gelmedi. Ne ayak sesi duymuştu, ne de içerdeki seslerin birden kesildiği gelmişti kulağına. Kapıdaki mektup aralığından, eski bir arkadaşın ziyaretine gelmiş gibi, "Vladimir!" diye seslendi. Elindeki destede bulunan bir Yale anahtarını denedi, olmadı. Bir başkasını denedi ve kapı açıldı. İçeri girip kapıyı kapatınca arkadan başına inecek bir şeyler bekledi. "Yüzüme ateş edip dağıtacaklarına kafamı kırmalarını yeğlerim," diye düşündü. Başı dönüyordu. Soluğunu tuttuğunu fark etti, baş dönmesi bundandı. Aynı beyaz boya, tutukevlerinde görülen aynı boşluk, aynı garip sessizlik ve telefon kulübelerindeki gibi, kamuya ait yerlerde tam şu noktada durmuş olduklarını anımsadı Smiley. Toby ile ben, eski bir savaş gemisine eşlik eden romörkörler gibiydik. Emlâk komisyoncularının özel deyimiyle burası, bir 'çekme kat'tı.

Toby Esterhase, her zaman ilk konuşan clarak, Macar şiveli Fransızcasıyla, "Olacak gibi değil," demiş ve kapıyı açıp çıkmak için dönmüştü bile. "Yani, tam anlamıyla berbat demek istiyorum. Daha önce gelip buraya bakmalıymışım. Aptalın biriyim ben." Ama Vladimir yerinden kıpırdamamıştı. "General, beni bağışlamanızı rica ediyorum. Bu tam bir hakaret."

Smiley de kendi adına güvence vermişti:

"Senin için bundan daha iyisini yapabiliriz. Vladi; çok daha iyisini; yalnızca üstüne düşmek gerek."

Şimdi Smiley'in yaptığı gibi, o gün de yaşlı adamın gözleri pencereye, pencereden görünen bacalara, binaların sivri tepeliklerine, çatı kenarlarındaki korkuluk duvarlarının ardında pırıldayan, kurşun rengi çatılara takılmıştı. Vladimir, ansızın, eldivenli eliyle Smiley'i omuzundan kavramış, "Paranı, o Moskova'daki domuzları temizlemek için saklasan daha iyi olur Maks," demişti.

Yanaklarından süzülen yaşlar ve yüzünde aynı kararlı gülümsemeyle Vladimir, gözünü Moskova bacalarına dikmiş bakarken, bir zamanların artık dağılıp solan düşünde Rus semalarının altında yaşıyordu sanki.

Sonunda Vladimir, en son savunma siperini düzenliyormuş gibi, emir vermişti: *"Burada kalınıyor."*

Daracık bir yatak-divan, duvarlardan birine bitiştirilmişti. Pencere pervazının yanında, yemek pişirmek için, yuvarlak, tekli bir havagazı ocağı duruyordu. Smiley, evdeki temizlik ve onarım işlerini ihtiyar adamın yaptığını anladı. Daktilo yazmak ve yemek yemek için kullanılan masada eski bir Remington daktiloyla iki tane de eski sözlük durmaktaydı. Smiley, "Vladimir'in çeviri işleri," diye düşündü. Maaşına

katkısı olacak fazladan birkaç peni kazanmak içindi bütün bunlar. Belkemiğinden bir derdi varmış gibi dirseklerini bedenine yapıştırıp geriye doğru kaykılan Smiley, ayakta dikildi ve göçüp giden casus için bilinen ölüm ayinine başladı. Yatağın yanındaki, çam kerestesinden yapılma çekmecenin üzerinde, Estonya dilinde bir İncil vardı. Smiley, yerinden kopan sayfa olup olmadığını anlamak için önce İncil'i özenle yokladı; sonra da arasında fotoğraf,ya da yazılı bir kâğıt parçası var mı diye baş aşağı etti. Çekmeceyi çekip açınca içinde, cinsel yorgunluğu gideren ve gücü artıran hazır haplarla Kızıl Ordu'ya ait, krom bir çubuğa tutturulmuş üç adet yiğitlik nişanı buldu. "Üstesinden gelinemeyecek kadar fazla," diye düşünen Smiley, Vladimir'le dizi dizi metreslerinin böyle küçücük bir yatakta nasıl olabildiklerine şaşıp kaldı. Martin Luther'in bir fotoğrafı, yatağın başucunda asılıydı. Bunun yanında, Vladimir'in bir yerden kesip kartona yapıştırdığı ve adı Eski Tallinn'in Kızıl Çatıları olan renkli bir resim vardı. İkinci resimde "Kazari Kıyıları" görülüyordu, üçüncüsünde ise "Yel değirmenleri ve Yıkık Şato". Her birinin arkasını oymuş, sonra da daracık duvarın şeref yerine Jean Poska'nın kahverenginde basılmış bir portresini asmıştı. Smiley, nasıl olduysa, bu bomboş yüzün Devrim sırasında Tallinn belediye başkanı olan kişinin yüzü olduğunu anımsadı. Jean Poska, Geçici Rus Hükümeti'nin Estonya Komiseriydi. Ta Bolşeviklerin şansölyelerini kovdukları güne kadar. Bir keresinde Vladimir, Poska'nın ölmezliğini Smiley'e uzun uzun anlatmıştı. Yatağın yanındaki abajur gözüne çarptı. Yakmaya çalıştı; düğmesi çalışmayınca prizden çıkardı. Ampulu yerinden söküp aldı, başka yerde denedi ama nafile. "Ampul yanmış," diye düşündü. Dışarıdan gelen ani bir çığlık, Smiley'in duvara yapışmasına neden oldu. Ama kendini toplayınca bunun, buraların yerlisi olan martılardan geldiğini anladı. Büyük bir koloni halinde bacaların çevresine yerleşmişlerdi. Çatının kenarındaki korkuluk duvarının üzerinden, tekrar sokağa baktı. Kaldırımda bir aşağı, bir yukarı dolaşan iki kişi yok olmuşlardı. "Kendi yollarına gittiler," diye düşündü Smiley. "Benim uvertür sona erdi. Aklından, "Polis falan değil bunlar," diye geçti. "Katil bunlar. Yanında sepeti de olan siyah motosikleti bırakıp gitmişlerdi. Pencereyi kapatırken ölmüş casuslar için özel bir cennet olup olmadığını merak etti. Eğer varsa, Vladimir'le orada buluşup işleri yoluna koyarlardı. Kendi kendine, uzun bir ömür sürdüğünü ve ölmek için şu anın, bütün öteki zamanlar kadar uygun olduğunu söylüyordu. Ve bu söylediğine, bir saniye bile inanmamıştı.

Masanın gözünde boş dosya kâğıdı, bir tel zımba, eski bir dolma kurşun kalem, lastik bantlar ve yeni gönderilmiş, ödenmemiş bir telefon makbuzu vardı. Telefon makbuzu, yetmiş sekiz İngiliz liralıktı. Bu tutar, Vladimir gibi idareli yaşayan biriyle bağdaşmayacak kadar fazla olduğu için, Smiley'i şaşırttı. Tel zımbayla dolma kurşun kalemin içini kontrol etti. Hiçbir şey bulamadı. Daha sonra, incelemek üzere telefon

makbuzunu cebine koyup araştırmasını sürdürdü. Bunun, gerçek bir araştırma olmadığını biliyordu. Doğru dürüst bir araştırmada, kesin bir kanıt bulduklarını söylemeden önce üç kişi, günlerce çalışır da ondan sonra "bulduk" derlerdi. Belli bir şeyi arıyorsa, belki de bu bir adres defteri, günlük ya da başka bir şeydi. Hatta bazan sadece bir kâğıt parçasıydı. Yaşlanmış casusların, hatta en iyilerinin bile biraz ihtiyar âşıklara benzediklerini Smiley bilirdi. Yıllar omuzlarına çöktükçe, elden ayaktan düştükleri korkusuna kapılıp numara yapmaya başlarlardı. Her şeyin belleklerinde olduğunu söylerlerdi ama bu yalnızca aldatmacaydı. İçten içe erekliklerine bağlıydı yaşlı âşıklar; ihtiyar casuslarsa, kendi buluşları olan,yalnız kendilerinin çözebileceği şifreleri kullanıp, unutmamak için not alırlardı. Bu numarayı fark eden biri, birkaç saat ya da birkaç dakikada şifreyi çözebilirdi. İlişki kurulan kişilerin, yardımcı ajanların adları ve adresleri. Bunların kutsal bir yanı yoktu. Geçerli yöntemler, buluşma saat ve yerleri; ajanların bu görevdeki adları, hatta güvenlik önlemleri bile, sosyal sigorta numaraları ve doğum günleri şeklinde yazılırdı. Smiley,kendi zamanında,belleğine güvenmeyen bir ajan yüzünden bütün şebekenin nasıl tehlikeye düştüğünü görmüştü. Gerçi, Vladimir'in böyle bir şey yapacağına inanmıyordu ama her şeyin, günün birinde. bir başlangıcı olacaktı.

Ona, elimde iki kanıt olduğunu ve bunları yanımda getirebileceğimi söyle...

Smiley, Vladimir'in mutfak diye adlandırmış olabileceği noktada duruyordu: pervazına yuvarlak bir havagazı ocağının tutturulmuş olduğu pencere önü. Burada, bir de kendi eliyle yaptığı ve havalandırma amacıyla kapağına delikler açtığı bir yiyecek dolabı vardı. "Biz erkekler, kendimiz için yemek pişirirken yarım adamız" diye düşünürken bir yandan da raflara göz gezdiriyordu. Tencerelerle tavaları tekrar tekrar çekip çıkarıyor, baharat kutularının arasına bakıyordu. Evinizin neresinde olursa olsun —hatta yatakta bile— tek başınıza olabilir, kitap okur ve yalnızlık en iyi şey diye kendinizi kandırabilirsiniz. Ama mutfağa gelince, yarım-adamlığınızın belirtileri göze batacak hale gelir. Yarım somun çavdar ekmeği. Yarım kangal ucuzundan sucuk. Bir soğanın yarısı. Yarım litre süt. Yarım limon. Yarım paket siyah çay. Yarım yaşam. Açılacak her şeyi açtı, baharatı parmaklarıyla yokladı. Çinilerden birinin yerinden oynadığını görünce kaldırıp altına baktı; tavanın tahta sapını tornavidayla açıp yokladı. Elbise dolabını açıp bakmak üzereyken, bir şey işitmiş gibi durdu. Ama bu kez onu durduran gördükleriydi, duydukları değil.

Yiyecek dolabının en üstünde, paketler halinde, bir bütün karton Gauloises Caporal sigarası duruyordu. Rus sigarası bulunmadığı zamanlarda Vladimir'in yeğlediği markaydı bu. Yakından bakınca paketin üstündeki etikette yazılar olduğunu gördü. Gümrüksüz. *Filtreli Dışsatım* için ve *Fransa'da yapılmıştır.* Selofan kağıdıyla sarılmış,

kartonu raftan indirdi. Kartondaki on paketten bir tanesi eksikti. Tablada, aynı sigaradan üç izmarit vardı. Havada, burnuna çarpan cam macunu ve yemek kokusunun yanı sıra Fransız sigarasının hafiflemiş, azalmış kokusu dalgalanıyordu.

Ve cebinden sigara çıkmadı, dendiğini anımsadı.

Mavi sigara paketini iki ellyle tutmuş ağır ağır çevirirken, bunların Vladimir için ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyordu Smlley. İçgüdü ya da daha iyisi,bilinçaltında olup da şimdi yüzeye çıkan algılamaları ona, bu sigaralarda bir terslik olduğunu haber veriyordu. Hayır, görünüşlerinde değildi terslik. Hayır, içlerine mikrofilm, yumuşak uçlu mermi, ya da buna benzer bir densizlik konmuş değildi.

Sadece burada olmasında, yani başka hiçbir yerde değil de burada bulunmasıydı terslik.

Yeni gelmiş, daha üstü tozlanmamış, bir paketi noksan ve üç tanesi içilmiş.

Ve cebinden sigara çıkmadı.

Buradan bir an önce çıkmak istediğinden, şimdi daha hızlı çalışıyordu. Daire çok yüksekteydi. Hem çok boş, hem de çok doluydu. İçindeki bazı şeylerin yer değiştirmekte olduğuna değgin duygu, giderek güçleniyordu. Anahtarlarını neden almamışlardı? Elbise dolabını açtı. Dolapta elbise olduğu gibi belgeler de vardı, ama bunların ancak birkaçı Vladimir'indi. Belgelerin çoğu, İngilizce ve Rusça,teksir makinasıyla basılmış broşürlerdi. Smiley'in rastgele çekip aldığı ise Baltık dillerinden birinde yazılmıştı. Dolapta, Riga Grubu'nun Paris'teki eski karargâhından gönderilmiş mektupların dosyasını ve sokak gösterilerinde kullanılmış olabilecek LETONYA'YI UNUTMA, ESTONYA'YI UNUTMA, LİTVANYA'YI UNUTMA yazılı pankartlar buldu Smlley. Birde, bir kutu okullarda kullanılan türden, sarı tebeşir;birkaçı eksikti yalnız.Ve Vladimir'in en değerli, beli kuşaklı spor ceketi, askısındaydı ama dolabın içine düşmüştü. Belki de Vladimir, dolabın kapağını çarparak kapatınca düşmüştü ceket.

"Ve kendini o kadar beğenen Vladimir," diye düşündü Smlley. Görünüşte askerce düzenli, ama gene de en iyi ceketini gardrobun içine fırlatıp atsın? Yoksa Vladimir'inkinden daha dikkatsiz bir el miydi ceketi askısına asmayan?

Ceketi yerden kaldırıp ceplerini aradı, sonra da yerine asıp dolabın kapağını hızla çarpıp kapattı. Böyle yaparsa ceketin düşüp düşmeyeceğini anlamak istiyordu.

Ceket düştü.

"Anahtarlarını almamışlar ve evini de aramamışlar," diye düşündü. Vladimir'in üstünü aramışlardı, ancak Müfettiş'e bakılırsa, birileri katillerin üstüne gelip kaçırmıştı onları.

Elimde iki kanıt olduğunu ve beraberimde getirebileceğimi ona söyle

Mutfak diye kullanılan bölüme döndü ve yiyecek dolabının önünde

durup en üstteki mavi sigara kartonunu bir daha inceledi. Sonra kâğıt sepetini dikkatle inceledi. Gene tablaya döndü, ezberlemek istiyor gibiydi. Sonra çöp kovasına baktı, eksik sigara paketi belki buruşturulup oraya atılmıştır diye. Atılmamıştı ve nedense böyle oluşu Smiley'i sevindirdi.

Gitmek zamanıydı.

Ama gitmedi, daha sırası değildi. Bir çeyrek daha; bir şeyler yapılacağını sanarak, kulakları kirişte, birtakım şeyleri kaldırıp yerine koyarak, altını üstünü araştırarak, yerinden oynamış döşeme tahtası ya da rafların ardında oyuk var mı diye bakarak oyalandı. Ama bu kez bir şey bulmak istemiyordu. Bu kez, bir yokluğu doğrulamak istiyordu. Koşulların elverdiğince hoşnut, ağır ağır sahanlığa çıktı ve kapıyı kilitledi. Bir kat merdiven indiğinde, koridorların birinden çıkan ve kolunda, geçici görevli olduğunu belirten bir bant bulunan postacıyla karşılaştı. Smiley, postacının dirseğine dokundu.

"Eğer altıncı kat, daire B için bir şey varsa, seni merdiven çıkmaktan kurtarayım," dedi tatlılıkla.

Postacı, çantasındakileri alt üst etti ve kahverengi bir zarf çıkardı. Posta damgası Paris, tarih beş gün öncesi, atıldığı yer on beşinci mahalle. Smiley, zarfı cebine koydu. Bir kat daha inince, sürgüsü içeride ve yalnız içten açılan bir yangın kapısı vardı. Yukarı çıkarken bu kapıyı görmüş ve beileğine not etmişti. İtti, kapı açıldı; pek pis bir beton merdivenden, terkedilmiş bölmelerin bulunduğu bir iç avluya inerken hâlâ eksik sigara paketini düşünüyordu. Smiley, "Dairesini niçin aramadılar acaba?" diye şaşmaktaydı. Moskova Merkez'inde, bütün öteki büyük bürokrasilerde olduğu gibi, yerleşmiş kuralları vardı. Bir adamı öldürmeye karar veriyorsun. Evinin dışına nöbetçiler dikiyorsun, her zaman geçtiği yolu saptıyorsun, katiller ekibini harekete geçirip adamı öldürüyorsun. Klasik yöntemle. Peki, öyleyse niçin dairesini de aramıyorsun? Vladimir, bekârdı sürekli yabancıların girip çıktığı bir binada oturuyordu değil mi? Niçin, o evden çıktığında, görevlileri içeri göndermişlerdi? *"Çünkü, aradıklarının Vladimir'in üzerinde olduğunu biliyorlardı."* diye düşündü Smiley. Ya ölünün üstünün aranması? Müfettiş'in üstünkörü diye nitelediği bir aramaydı bu. Diyelim ki üstlerine kimse gelmedi ve aradıklarını buldular?

Eliyle işaret ederek bir taksi çağırdı ve şoföre, "Chelsea'de Bywater sokağına, lütfen King's Road'dan geçelim." dedi.

"Eve git," diye geçirdi içinden. Yıkanıp paklan, enine boyuna düşün. Tıraş ol. *Elimde iki kanıt olduğunu ve yanımda getirebileceğimi ona söyle.*

Birden öne eğildi Smiley ve aradaki cam bölmeyi tıklatıp verdiği adresi değiştirdi. Taksi, yüz seksen derece dönünce arkalarındaki uzun boylu motosikletli, acı bir frenle durdu ve yere atladı; büyük, siyah motorla sepetini, ters yöndeki dar sokağa doğru yürüttü. Smiley adama bakarken, "Bir uşak," diye düşündü. "Çok ucuz türden." Sırtı

kamburlaşmış, dirsekleri dışa doğru, resmi bir koruma görevlisi sanki... Motosikletli taksiyi, Camden'e gelene kadar izledi. Sonra, kural gereği araya konan uzaklığı aşmadan, ağır ağır yokuşu çıktı. Taksi durdu; Smiley, ücreti ödemek üzere öne doğru eğildi. O sırada koyu renkli şekil, ciddiyet ve kıvançla geçerken, bir kolunu, dirsekten başlayıp havaya dikerek onları yumruğuyla selâmladı.

8

Smiley, geniş caddenin başında durup kayınların oluşturduğu tünele baktı; sis içindeki ağaçların, geri çekilen bir orduya benzediğini düşündü. Karanlık, ardında ev içlerinin hüznünü bırakarak, neredeyse istemeyerek dağıldı. Akşamüstünün alacakaranlığı: Eski bir köy evinde çay saatiydi şimdi. İki yanındaki sokak lambaları, cılız birer şamdan gibiydi ve hiçbir şeyi aydınlatmıyordu. Hava sıcak ve ağırdı. Oraya dikilmiş bir polis memuru, iple çevrili olan ölünün bulunduğu yer ve basın mensupları ya da meraklı seyirciler bulacağını da sanmıştı. Yokuşu ağır ağır inmeye başladığında kendi kendine, "Bu hiçbir vakit olmadı," dedi. "Ben oradan uzaklaşır uzaklaşmaz, Vladimir, keyifle ayağa kalktı; bastonu elinde, yüzündeki ürkütücü makyajı sildi ve aktör arkadaşlarıyla birlikte, karakolda birer bardak bira içmek için uzaklaştılar."

"Bastonu hâlâ elindeydi," diye kendi kendine yineledi. Müfettiş'in söylemiş olduğu bir şeyi de hatırlamıştı. Sol elde miydi, yoksa sağda mı? "Sol elinin üstünde de sarı tebeşir tozu var," demişti Bay Murgotroyd, aracın içine girdiklerinde. "Başparmakla yanındaki iki parmakta da öyle."

Smiley yürüdü; iki yanındaki caddeye karanlık indi; sis yoğunlaştı. Ayak sesleri, önünde, teneke sesi gibi yankılanıyordu. Ağaçların tepesinde güneş, kendi dumanıyla için için yanan kahverengi bir şenlik ateşi gibiydi. Ama burada, ağaçların altındaki duman soğuk bir sise dönüşmüştü ve Vladimir, ne de olsa, gerçekten ölmüştü. Polis arabalarının park ettiği yerde otomobil lastiği izleri gördü. Yerdeki yaprakların toplanmış olması ve çakılların temizliği dikkatini çekti. "Ne yapıyor bunlar?" diye hayret etti. Çakılları hortumla mı yıkadılar? Yaprakları, naylon yastık kılıflarına mı doldurdular?

Yorgunluğu, zihnine yeni ve gizemli bir açıklık getirmişti. Caddede, yukarı doğru yürürken Vladimir'e iyi sabahlar ve iyi akşamlar diledi ve böyle yaptığı için budalalık etmediğine inanmak istedi. Bir yandan da

sürekli olarak raptiyeleri, tebeşiri, Fransız sigaralarını, Moskova Yöntemleri'ni düşünüyor ve bir oyun alanıyla yanındaki teneke kulübeyi arıyordu. Kendi kendine, "Her şeyi sırasına göre düşün," dedi. "Baştan başla. *Sigaraları* rafında bırak." Hâlâ yokuş yukarı yürürken önüne çıkan bir keçi yoluna saptı. Sağında kale direkleri gördü; onların ardında da oluklu saçtan yapılmış, görünüşe göre boş olan, yeşil bir pavyon vardı. Oyun alanının içinden yürümeye başladı; yağmur suları ayakkabısının içine giriyordu. Kulübenin arkasında toprak bir yamaç vardı; çocukların kaya kaya aşındırdıkları bir yamaç. Yamacı tırmandı, bir koruluğa girdi; hâlâ yokuş yukarı gidiyordu. Koruda sis yoktu, yani bayırın tepesine vardığında sis dağılmıştı. Yukarıda güvenilmez, hain bir sonbahar göğü seçiliyordu. Biraz gökyüzü, biraz kara bulut ve ikisinin arasında turuncu bir boşluk. Vadinin öte tarafındaki Highgate, çok az ışıklandırılmış bir Noel ağacına benziyor; tepeden, aşağıdaki su birikintilerine doğru yayılan sis orada dağılıyordu. Görünürde hâlâ kimse yoktu. Dönüp, ağaçların arasından pavyona yaklaştı. Oyun alanına bakan tarafı açık, saçtan yapılma bir kulübeydi bu, o kadar. Kulübedeki tek eşya, kaba tahtadan, bıçakla rastgele yontulup yazılar kazınmış olan bir sıraydı. Ve tek kiracısı da, sıraya uzanıp yatmış, üstündeki battaniyeyi başına çekmiş, ayakucundan kahverengi botları görünen biriydi. Smiley, bir an, bu adamın suratı da acaba darmadağın mı diye merak etti. Çatıyı, tavan kirişleri ayakta tutuyordu. Ciddi ciddi kaleme alınmış ahlakçı bildiriler, yeşil boyanın pul pul dökülmesini önlüyordu. "Avam yıkıcıdır. Toplumun onlara ihtiyacı yok." Bu sav karşısında, bir an kararsız kaldı Smiley. "Yo, hayır, bal gibi var," diye yanıtlamak istedi. "Toplum, azınlıkların bir bileşiğidir." Raptiye, Mostyn'in söylediği yerdeydi. Sarratt okulunun en iyi yanlarından olan geleneksel düzenlilik, Mostyn'in çalışmasında kendini göstermişti. Sirk'in yaptığı pirinç raptiyelerden biriydi bu ve delikanlının koyduğu andaki gibi, yepyeni duruyordu.

Randevuya geliniz, denmişti, *görünür bir tehlike yok.*

"Moskova Yöntemleri," diye yeniden aklından geçirdi Smiley. O Moskova ki, sıradan bir insanın sıradan bir adrese mektup yollaması bile üç günlük soruşturma demekti. Moskova, bütün azınlıkların avam sayıldığı yerdi.

Elimde iki kanıt olduğunu ve yanımda getirebileceğimi ona söyle...

Vladimir'in tebeşirle raptiyenin yanına yaptığı işaret, yukarıdan aşağıya, kadar upuzundu. "Belki de yaşlı adam, ufak bir işareti yağmurun silmesinden endişe etmişti," diye Smiley'in aklından geçti. Bundan korkmuş olabilirdi. Ya da, o heyecanla, tebeşiri fazlaca bastırıp uzun bir işaret yapmıştı; tıpkı beli kemerli spor ceketini yere düşürecek kadar heyecanlandığında olduğu gibi: *Ya bir toplantı yaparız, ya da hiçbir şey olmaz...* Demişti Mostyn'e, *Bu gece ya da asla... Elimde iki kanıt olduğunu ve yanımda getirebileceğimi ona söyle...* Çok koyu yapılmış

olmasına karşın, ancak çok dikkatli biri bu işareti farkedebilirdi. İşareti ya da pırıl pırıl raptiyeyi; Ama o çok dikkatli adam da bunu yadırgamazdı. Çünkü Hampstead Heath'tekiler durmadan afişler, bildiriler, duyurular asarlardı ve bu insanların hiçbiri de casus değildi. Bazısı çocuktu, kimi de serseri; kimi Tanrı'ya inanan ve hayır dernekleri adına yürüyüşler düzenleyenler; kedisini köpeğini kaybedenler, aşkın değişik türlerini arayıp bu gereksinmelerini bu tepeden ilan edenler. Bunların hiçbirinin suratı,Moskova Merkez'in planlı cinayet silahıyla çok yakından dağıtılmamıştı.

Bu işaretin amacı neydi? Smiley, Londra'da görevliyken Vladimir'in durumunun tüm sorumluluğu yüklendiği sıralarda, Moskova'da bu işaret ajanların güvencede olup olmadığını gösteriyordu. Ajanlar, hedefe giden ağaçlıklı bir yoldan geçerken kırılan ufak dallar gibiydi: *Bir tehlike görmüyorum ve aldığım talimat uyarınca kararlaştırılan randevuya gidiyorum*. Vladimir'in yaşayan dünyaya, feci şekilde yanılarak verdiği en son haber buydu.

Smiley kulübeden çıktı ve geldiği yoldan dönmeye başladı. Hem yürüyor hem de Müfettiş'in, Vladimir'in son yolculuğuyla ilgili olarak anlattıklarını, belleğini bir arşiv gibi kullanarak, gözden geçiriyordu.

Müfettiş. "Bu lastik galoşları Tanrı gönderdi Bay Smiley," demişti saygıyla. "North British Century malı, özel tabanlı efendim ve yürürken —garip şey— iz bırakmıyor."

Müfettiş, zaman darlığından çabuk çabuk konuşarak "Size, resmi raporu göstereyim," demişti. "Hazır mısınız Bay Smiley?"

"Hazırım," demişti Smiley.

Müfettiş, sesinin tonunu değiştirmişti şimdi. Sohbet başka şeydi, resmi açıklama başka. Konuşurken söz iple çevrili bölümün ıslak çakıllarına gelince, fenerinin ışığını oraya çeviriyordu. Smiley, "Sihirli lamba ışığında bir konferans," diye düşündü. "Kulübedeki iki raptiye için aldığım notlar şurada efendim bakın, Vladimir yokuştan iniyor efendim. Görüyor musunuz? Normal adımlarla, zarif bir yürüyüşle ayak ve topuk izleri, normal ilerleyiş; her şey tabloda görünüyor. Anladınız mı Bay Smiley?"

Bay Smiley, anlamıştı.

"Baston izleri de şurada, sağ elinde; değil mi efendim?"

Smiley, bunu da görmüştü. Ucuna lastik geçirilmiş baston, nasıl oluyor da, iki adımda bir böylesine derin, yuvarlak bir çukur açabiliyordu.

"Oysa, vurulduğunda bastonu *sol* elindeydi, tamam mı? Bunu da gördünüz efendim, farkındayım. Hangi bacağından rahatsız olduğunu —eğer böyle bir şey varsa— biliyor musunuz efendim?"

Smiley, "Sağ bacağından, demişti.

"Evet, o zaman bastonu da, normal olarak,sağ elinde tutmalı.Buraya kadar efendim, böyle olmuş! Hâlâ normal bir yürüyüş. Lütfen not ediniz,

efendim," diye Müfettiş ekledi. Onun fenerinin ışığında, normal atılmış beş adımın daha izlerini görmüştü Smiley. Şimdi ise onları, gün ışığında, ancak belli belirsiz görebiliyordu. Yağan yağmur, ötəki ayaklar ve yasaya aykırı olarak motosiklet kullananların lastik izleri, Vladimir'den arta kalanların büyük bölümünün kaybolmasına neden olmuştu. Ama gece, Müfettiş'in fenerinin ışığında onları çok iyi görmüştü. Tıpkı, izlerin bittiği yerde, plastik örtüyle kapatılmış ölüyü gördüğü gibi.

Müfettiş, *"Şimdi"* demiş ve pek memnun susmuştu. Fenerini, yerdeki sürüklenme izine çevirmişti.

"Kaç yaşındaydı dersiniz efendim?" diye sormuştu.

"Bilmiyorum, ama kendisi altmış dokuz derdi."

"Üstelik, geçenlerde bir kalp krizi geçirdi demiştiniz efendim. Şimdi, efendim, Vladimir önce duruyor, kesin bir emirle durduruluyor. Bana 'nasıl olur?' diye sormayın. Belki biri seslendi. Bir şey işittiğini sanıyorum. Ardından gelen bir sesi. Adımları sıklaşıyor; Bakın, ayak izlerinden hafifçe geriye döndüğü, omuzunun üstünden geriye baktığı anlaşılıyor. *Her neyse,* geri *dönüyor.* Bu nedenle *Vladimir'in arkasında* diyorum. Ve ne gördüyse —belki de görmedi de işitti, ya da işitmedi— koşmaya karar veriyor. Kaçıyor, bakın!" Müfettiş, bir sporcu heyecanıyla ısrar ediyordu. "Adımların arası açılıyor, topuklar toprağa hemen hemen değmiyor. Yepyeni izler başlıyor. Ve adam var gücüyle kaçıyor. Bu kaçış için bastonundan yararlanışını bile görebilirsiniz."

Şimdi, gün ışığında yaptığı araştırmada Smiley, kesinkes bir şey göremiyordu ama önceki gece görmüştü. Ve bu sabah gözünün önüne yeniden getiriyordu; bastonun ucunun birden ve umutsuzca toprağa sapfanışını, sonra bir başka açıdan yapılan yeni izi.

Müfettiş, mahkeme salonunda konuşuyormuş gibi bir sesle, "Sorun şurada," diye yorum yaptı. "Onu öldüren her kimse önündeymiş, değil mi? Arkasında değil yani."

Smiley, aradan geçen saatlerin yardımıyla şimdi, "Hem önden, hem arkadan," diye düşünüyordu. "Vladimir'i bu yana doğru *sürdüler."* Sarratt okulunda öğretilen bu eylemin tekniğini anımsamaya çalıştı ama boşuna. İzleyeceği yolu biliyorlardı, bu yana sevkettiler. Korkutmakla görevli olanı, arkasından Vladimir'i yönlendiriyordu. Tetiği çekecek olanı ise, önde, hedef ta burnunun dibine gelinceye kadar volta atıyordu. Şurası bir gerçek, hem de Moskova Merkez'in de bildiği bir gerçek ki, cinayet işlemede en tecrübeli olan ekipler bile her olasılığı enine boyuna düşünür; geçecek ya da geçmeyecek arabaları, izleyecekleri sokakları, girecekleri evleri saatlerce hesaplarlar. Gene de, o an geldiğinde, tehlike çanları çalıp kurbanla yüz yüze kalınca başaramadıkları olur. Av yönünü değiştirir, döner ve gerisin geri koşarsa? O zaman, arkadan gelerek korkutmakla görevli olan kişi, tetiği çekecek adama dönüşür ve işi kendi bitirir.

Müfettiş, yokuşun dibindeki ölüye daha yaklaşarak, "Hâlâ koşuyormuş," dedi. "Bakın, yolun eğimi yüzünden burada adımların izi biraz daha uzun. Ne yapacağını bilememiş. Görüyorsunuz, değil mi? Karmakarışık, uçarcasına koşan ayaklar. Sevgili yaşam için kaçmak. Tam anlamıyla böyle; hayatta kalmak için kaçmak. Ve bastonu hâlâ sağ elinde. Şimdi yön değiştiriyor; bakın, son'a doğru gidiyor. Dayanma gücünü yitirişine hiç şaşmıyorum. İşte başladığımız noktaya döndük. Elinizdeyse *bunu* açıklayın!"

Fenerin ışığı, iki yüksek ağacın arasında ve otların dibinde, çok küçücük bir yerde görülen, birbirine yakın beş ya da altı ayak izlinin üzerinde uzun uzun durdu.

"Durmuş gene," diye açıkladı Müfettiş. "Belki *durmuş* bile denemez, Daha çok ne yapacağını bilememiş birinin ayak izleri bunlar. Bana, nasıl olur demeyin. Belkl, kendisi yanlış bir adım atmıştı. Belki ağaçlara böylesine yakın geldiğine canı sıkılmış, dönmek istemişti. Bana söylediğiniz gibi dermansız idiyse, belki kalbi sıkıştırmıştı. Sonra gene, eskisi gibi, yürümüş,"

Smiley, sakin sakin, "Bastonu sol elindeyken," dedi.

"Neden acaba? Ben de kendi kendime bunu sorup duruyorum efendim. Belkl yanıtını sizler biliyorsunuzdur. Niçin? Gene bir şey mi işitmişti? Bir şeyi mi anımsamıştı? Niçin —canınızı kurtarmak için koşarken durmak niye— ördek gibi salınarak yürümek, bastonu sol eline almak ve sonra gene koşmak? Kendisine ateş eden her kimse, dosdoğru onun kollarına atılmak niye? Ta arkadaki, her kimse Vladimir'e yetişinceye kadar koşmak. Belki o kişi, dalları birbiriyle yukarılarda birleşip kavis yapan ağaçların arasından çıkmıştır. Bay Smlley, siz, dışardan biri olarak bunu nasıl açıklarsınız?"

Bu son soru Smiley'in kulaklarında hâlâ çınlarken, sonunda plastik bir torbada ilaçlı su içinde yüzen bir cenlni anımsatan cesedin yanına gelmişlerdi.

Ancak Smiley, o sabah, çukurların enl boyu üzerinde durmadı. Bunun yerine, yağmurdan sırılsıklam olan ayakkabılarını, olabildiği kadar her ize uydurmaya çalışıyor, Vladimir'in yapmış olabileceği hareketleri taklide çalışıyordu. Bütün bunları yavaş yavaş, filmlerdeki ağır çekim gibi yaptığından ve her hareketinde durup düşündüğünden, Alzas, cinsi çoban köpeklerini yürüyüşe çıkarmış pantolonlu iki hanımefendi Smiley'i, Çin savaş sporlarına merak saran biri, dolayısıyle de deli sandılar.

Önce ayaklarını yan yana, burunları yokuş aşağı olmak üzere koydu. Sonra sol ayağını öne uzattı, sağ ayağıyla bir daire çizdiğinde sağ başparmağı doğruca yeni dikilmiş fidanlardan oluşan bir koruyu işaret ediyordu. Böyle yapınca, sağ omuzu da doğal olarak döndüğünden, böyle bir anda Vladimlr'in bastonunu sol eline alacağını, içgüdüsüyle anladı. Ama *neden?* Müfettiş'in de sorduğu gibi, bastonu neden el

değiştirsindi? Neden, hayatının bu en çetin anında, bastonu sağ elden sola geçirmiş olsundu? Hiç kuşkusuz kendini savunmak amacı gütmüyordu çünkü Vladimir solak değildi! Kendini savunmaya kalkışsaydı, yalnızca bastonu daha sıkı kavraması yetecekti. Ya da *iki* eliyle, sopa kavrar gibi tutardı.

Sağ eli boşta kalsın diye miydi acaba? Niçin boşta kalacaktı da?

Bu kez, kendisine bakıldığını farkedip birden arkasına döndü. Spor ceketli iki küçük oğlan çocuğu durmuş, bu gözlüklü, tombul ufak tefek adamın ayaklarıyla yaptığı maskaralıkları seyrediyorlardı. Smiley, en ters bir okul müdürü edasıyla, yiyecekmiş gibi bakınca çocuklar alelacele kaçıştılar.

Sağ elinin boş kalmasını niçin istemişti Vladimir? Smiley, kendi kendine bunu yineleyip duruyordu. Ve bir an sonra niçin gene koşmaya başlamıştı?

"Vladimir sağa döndü," diye düşünürken, bir kez daha düşüncesiyle hareketini denkleştirip Smiley de sağa döndü. Vladimir sağa döndü ve koruluğu gördü, bastonu sol eline aldı. Müfettiş'e bakılırsa, bir an için hareketsiz durdu. *Sonra* gene koştu.

Kendi sağ eline bakarak Smiley, *"Moskova Yöntemleri"* diye düşündü. Yavaş yavaş elini, yağmurluğunun cebine soktu. Kendi cebi de, Vladimir'in paltosunun sağ cebi gibi boştu.

Belki de bir şey yazmaya niyetlenmişti. Smiley, düşmanıyla kıran kırana savaşma kararındaydı, bu yüzden de kendi kendine takılıyordu: Haberi, örneğin *tebeşirle* mi yazacaktı? Vladimir ardından geleni tanıdı, bir yere adını ya da başka bir şeyi tebeşirle mi yazmak istedi? Peki bundan *sonrası?* Nereye yazacaktı? Kuşkusuz bu ıslak ağaç gövdelerinin üzerine değil. Ne bu toprak ıbayıra , ne de dökülmüş yaprakların ve çakılların üzerine. Çevresine bakınca Smiley, bulunduğu noktanın bir özelliğinin farkına vardı. Burada, caddenin hemen hemen bittiği yerde sis son derece yoğundu. Vladimir'in burada görülmesi, hemen hemen olanaksızdı. Cadde inişli yokuşluydu. Ayrıca dönemeçliydi de. Ve Smiley'in durduğu noktada ağaçların gövdeleriyle korunun sık fidanları insanın görüşünü, her taraftan engelliyordu. Vladimir'in yaptığı bu son ve delice yolculukta izlediği yol boyunca —unutmamalı ki bu yolu iyi bilirdi; böyle benzeri buluşmalar için hep bu yoldan giderdi— burada durması önemli noktalardan biriydi. Smiley, önündeki adamla arkasındakinin Vladimir'i görmediklerini anlayınca sevindi.

Ve Vladimir durmuştu.

Sağ elini boş bırakmıştı.

Elini —hadi öyle diyelim— cebine sokmuştu.

Kalp ilacı almak için mi? Hayır. Sarı tebeşir ve kibritler gibi ilacı da sol cebindeydi, sağdakinde değil.

Öldürülmüş olarak bulunduğu zaman da —diyelim ki herhangi bir nedenle— eli artık cebinde değildi.

Öyleyse o neden neydi?

Elimde iki kanıt bulunduğunu ve yanımda getirebileceğimi ona söyleyin. O zaman belki benimle görüşür... Ben Gregory, Maks'ı arıyorum. Ona verilecek bir şeyim var.

Kanıtlar. Postayla gönderilemeyecek kadar değerli kanıtlar. Bir şey getiriyordu. Vladimir. Bir değil, iki şey. Aklında değil, cebinde. Ve Moskova Yöntemleri'ne göre oynuyordu oyununu. Bu kurallarla General'in kulağını, bu işe adımını attığı ilk günden başlayarak, hep doldurmuşlardı. Hem Smiley, hem Vladimir'in kuryesi aynı yoldan geçmişlerdi. Vladimir'in ve şebekenin varlıklarını sürdürebilmeleri için konmuştu bu kurallar. Smiley, heyecandan midesinde bulantıya benzer bir şeyler duydu. Moskova Yöntemleri, bir haberi kendiniz *götürüyorsanız*, gerektiğinde haberi ortadan kaldıracak gereçleri de yanınıza almanızı emreder! Ne kadar gizlenmiş ya da değişik biçimlerde olursa olsun —şifreli yazı banyo edilmemiş film ve daha yüzlerce tehlikeli, çok dikkat ve incelik isteyen usüllerin hepsinde— kuşkuyu en son çekecek de olsa bunların öncelikle yok edilmesi gerekir. Tıpkı, gemiyi kurtarmak için atılan yük ve eşyalara benzer bunlar.

"Bir şişe dolusu tabletin ilk atılacaklardan olduğu gibi," diye düşünürken biraz yatışmıştı. "Bir kutu kibrit de ilk yok edilecekler arasındadır."

Bir kutu Swan Vesta kibriti, kullanılmış. Paltosunun sol cebinde, diye anımsadı Smiley. Sigara içenlerin kibriti, buna iyi dikkat et.

Smiley, bıkıp usanmadan ve kendine eziyet edercesine düşünüp duruyordu. Emniyet'teki masanın üzerinde Vladimir'in en sevdiği marka sigaradan bir paket vardı. Westbourne Terrace'daki evinin yiyecek dolabında da dokuz paket Gauloises Caporal marka sigara. On paketten dokuzu.

Ama ceplerinden hiç sigara çıkmamıştı. Nazik Müfettiş'in söylemiş olduğu gibi. Ölüyü bulduklarında üstünde sigara yoktu diyelim.

"Peki, ön açıklama olarak ne diyeceksin George?" diye Smiley kendi kendine sordu. Bunu yaparken Lacon'u, mimikleriyle taklit ediyor ve parmağını, bir okul müdürü edasıyla ve suçlarcasına sallıyordu. Ne dersin bu işe, George? "Bu ana kadar olup bitenler için yapacağım ön açıklama, Oliver, sigara içen biri, hem de tiryaki, üstelik son derece sinirli olduğu, çok ciddi ve gizli bir buluşmaya geldiği sıra yanında kibrit bulunsa da boş bir sigara paketi bile taşımadığı . Her ne kadar evinde paket paket sigara bulunuyorsa da... Yani, ya katiller sigara paketini bulup aldılar. Vladimir'in sözünü bahsettiği kanıt ya da kanıtlar oradaydı, Ya da... Başka ne olabilir? Ya da Vladimir, tam zamanında bastonunu sağ elinden soluna aldı ve sağ elini gecikmeden cebine sokabildi. Ve gene tam zamanında, yani önündeki ve arkasındaki adamların kendisini göremedikleri noktada dururken, elini cebinden

çıkarmayı başardı. Ve kanıtı, ya da kanıtları, yok etti; Moskova Yöntemleri uyarınca.

Her şeyi mantık sırasına göre ele alma konusunda kendi kendine yaptığı baskıdan hoşnut, George Smiley koruluğun yüksek otları arasına adımını dikkatle attı. Pantolonunun dizden aşağısı sırılsıklam olmuştu. Yarım saat, belki de daha uzun süre, yaprakları, otları elleriyle yoklayıp kendi ayak izlerini bile inceleyerek araştırmasını sürdürdü. Ahmakça hatalar yaptığını sanıp küfrediyor, vazgeçiyor, yeniden başlıyor; gelip geçenlerin bazan çok dikkatle yönelttikleri, bazan da saçma sapan olan sorularını yanıtlıyordu. Tepeden tırnağa safran rengi elbiseler giymiş, ayaklarında bağcıklı papuçları, yün takkeleriyle yerel bir tapınaktan dönen iki Budist keşişi bile Smiley'e yardım etmeyi önerdiler. Bu öneriyi Smiley, kibarca geri çevirdi. Araştırması sırasında iki tane kırılmış uçurtma, bir sürü Cola Cola kutusu, dergilerden yırtılıp alınmış, bazısı renkli, bazısı siyah-beyaz çıplak kadın fotoğrafları, siyah ve eski bir tek koşu pabucuyla bir de eski, yanık battaniye parçası dört boş bira şişesi ve dört boş sigara paketi buldu. Paketler yağmurdan öylesine ıslanmıştı ki, bir bakışta işe yaramayacağını anladı Smiley. Ve yolunu kesen bir dalın, ağaç gövdesiyle birleştiği yerde beşinci daha doğrusu belki de onuncu paket —hem de boş olmayan öbürlerine göre oldukça kuru bir Gauloises Caporal duruyordu; *filtreli* ve gümrük vergisiz, farklı bir paket. Smiley, yasak meyvaya uzanan biri gibi pakete uzandı, ama tıpkı yasak meyvaya olduğu gibi, sigara paketine de erişmedi. Yetişmek için sıçradığı zaman sırtında bir şey koptu sanki. Kasın birinden kopan lifler yüzünden, daha sonra günlerce ağrı çekecekti. "Tanrı kahretsin," diye yüksek sesle söylendi ve ağrıyan yeri ovdu. Ostrakova da olsa, herhalde böyle yapardı. İşlerine gitmekte olan iki daktilonun bakıp kıkırdaşmaları Smiley'e acısını unutturdu. Bir sopa buldu. Paketi bununla alıp içini açtı. Dört sigara kalmıştı.

Ve bu dört sigaranın arkasında, yarı yarıya gizlenmiş, paketin kendi selofan kağıdının örttüğü bir şey gördü Smiley, ama ıslak ve titreyen parmaklarıyla buna dokunmaya bile cesaret edemedi. Bu tehlikeli bölgeden ayrılmadan paketteki şeye bakma cesaretini de gösteremedi. Kıkır kıkır gülen daktilolarla Budist keşişler, hiçbir şeyden haberleri olmadan, Vladimir'in öldürüldüğü bu yere gelmişlerdi. "Biri onlarda, öteki bende," diye düşündü Smiley. "İhtiyar dostumun mirasını, onun katilleriyle bölüşmüş durumdayım."

Belirli yaşa gelmiş yorgun bir adamdı, uykusuz bir geceden sonra yokuşlar tırmanmış, bitkin düşmüştü. Dönüş yolunda ayakları Smiley'i South End Green'e getirdi. Orada, bir fincan çay içebileceği açık bir kahve bulacağını sanmıştı. Hiçbiri açık değildi. Bir sıraya oturdu, eski bir mermer çeşmeyi seyre daldı. İki tane de, kırmızı telefon kulübesi vardı; biri öbüründen daha pisti kulübelerin. Ilık bir yağmur çiseliyordu.

Birkaç dükkâncı tentelerini toplamaya başladılar. Hazır yemek satan biri ekmekleri teslim alıyordu. Omuzlarını kamburlaştırıp oturdu Smiley; başını sağa sola çevirdikçe, yağmurluğunun yakasının ıslak, sivri uçları tıraşlı yanaklarına batıyordu. Bir keresinde Ann, "Tanrı aşkına yas tut!" diye Smiley'in üstüne atılmıştı. Smiley'in bir başka arkadaşının ölümü karşısında ne denli sakin kaldığını görünce öfkeden deliriyordu. "Ölenler için yas tutmazsan, yaşayanları nasıl seversin?" Sırada oturmuş, bundan sonra atacağı adımı düşünürken, o zaman bulup veremediği yanıtı şimdi veriyordu Ann'a: "Yanılıyorsun," dedi deliler gibi kendi kendine konuşarak. "Ölenlere ta içimden yas tutuyorum ve Vladimir için de çok üzgünüm şu anda. Yaşarken sevmek, işte bu bazan biraz sorun oluyor."

İki telefon kulübesini de iki kez denedi telefon etmek için; ancak üçüncü seferde çalıştı telefon. Mucize kabilinden, S-Z harflerini içeren rehber, sapasağlam duruyordu kulübede. Daha güzeli, Islington N.1'deki Straight and Steady Taksi Servisi, büyük rehbere adını yazdırmak için ücret ödemişti. Numarayı çevirdi; karşı tarafta zil çalarken, Vladimir'in cebinde bulduğu makbuzu imzalayanın adını unuttuğunu sanarak telaşlandı. Telefonu kapattı, parasını geri aldı. Lane miydi o ad? Yoksa Lang mı? Numarayı yeniden çevirdi. Bir kadın, sesi, tekdüze bir şarkı gibi yanıtladı:

"Straight-and-Steady-ee! Adınız-ne zaman-nereye-lütfen?"

"Şoförlerinizden Bay J.Lamb ile görüşmek istiyorum, efendim," dedi kibarca Smiley.

"Bağışlayın, bu hattan kişisel konuşmaya izin yok," diye şakıdı kadın ve telefonu kapadı.

Smiley, üçüncü kez çevirdi numarayı. "Hiç de kişisel bir konuşma değil" dedi küskün küskün. Şimdi sağlam iz üzerinde olduğundan daha emindi. Gönderilecek taksiyi Bay Lamb'ın sürmesini istiyordu, Bay Lamb'dan başkası değil."Uzun bir yol yapacağını kendisine söyleyin, Stratford-on Avon," derken bu yeri rastgele seçmişti. "Stratford'a gitmek istediğimi söyleyin. " Telefondaki kadın ad üzerinde ısrar edince *Sampson* diye yanıtladı. Sampson. (P) ile yazılıyor.

Gene, beklemek üzere, oturduğu sıraya döndü.

Lacon'a telefon etse miydi? Ne diyecekti? Aklından, "Evine koş, sigara paketini aç ve içindeki gizli şeyin ne olduğunu öğren," diye geçiriyordu. Vladimir'in öncelikle fırlatıp attığı buydu: Casusluk zanaatında, en çok sevdiğimizden en önce vazgeçeriz."Her şey bir yana, bu işi en iyi ucundan yakaladım." Smiley'in karşısındaki sıraya yaşlıca bir çift oturmuştu. Adamın başında şapka vardı ve ıslıkla savaş şarkıları çalıyordu. Karısı ise, gelip geçene aptal aptal sırıtıyordu. Kadının bakışlarından kaçmak için Smiley'in aklına, Paris'ten atılan kahverengi zarf geldi. Yırtıp açtı zarfı. Ne bulacağını sanıyordu? İhtiyar delikanlının Paris'teki günlerinden kalan bir makbuz, ya da herhangi bir şey mi? Ya

da teksir makinasında basılan ve göçmenlerin, Noel kartı gönderiyormuşçasına birbirlerine yolladıkları savaş çağrılarından biri olabilirdi zarftaki. Ama zarftaki ne bir makbuzdu, ne de sirküler; sadece kişisel bir mektuptu. Bir çağrı, ancak çok değişik biçimde yapılmış bir çağrı. İmzasızdı, gönderenin adresi de yoktu. Fransızca, el yazısıyla ve alelacele yazılmıştı. Mektubu bir defa okuyup bitiren Smiley, ikinci kez okurken, dik yakalı kazak giymiş bir gencin kullandığı yeni boyanmış bir Ford Cortina, sinemanın önündeki durağa hızla yanaştı. Mektubu cebine koyup arabaya binmek üzere, yolun karşısına geçti Smiley.

"(P) ile yazılan Sampson ?" diye delikanlı, şoför penceresinden arsız arsız bağırdı. Sonra oturduğu yerden arka kapıyı açtı. Smiley otomobile girdi. İzmarit kokusuyla tıraş losyonu kokusu arabanın içinde birbirine karışmıştı. Smiley, elindeki on İngiliz lirasını şoförün göreceği şekilde tutuyordu.

"Lütfen motoru susturur musunuz?" dedi.

Delikanlı denileni yaptı. Bir yandan da, sürekli olarak dikiz aynasından müşteriyi gözlüyordu. Saçı kahverengi ve Afro biçimiydi. Beyaz ellerine, özenle manikür yapılmıştı.

"Ben özel dedektifim," diye açıklama yaptı Smiley. "Bizim gibilerle çok karşılaştığınıza eminim ve sizin için can sıkıntısı olduğumuzu da bilirim. Ama vereceğiniz bilgi karşılığında, memnuniyetle, daha fazla para da öderim. Dün, on üç İngiliz liralık bir makbuz imzalamışsınız. Yolcunuzun nasıl biri olduğunu anımsıyor musunuz?"

"Uzun boylu biri. Yabancı. Beyaz bıyığı vardı ve topaldı."

"Yaşlı mıydı?"

"Çok. Bastonuna dayanarak yürüyordu."

Smiley, "Onu nereden almıştınız?" diye sordu.

"Cosmo lokantasından. Praed caddesindeki, sabah on buçukta," dedi delikanlı, hınzırcasına ve peş peşe sıralayarak.

Praed sokağı ile Westbourne Terrace'ın arası, yürüyerek beş dakika çekerdi.

"Peki, nereye götürdünüz, rica ediyorum?"

"Charlton'a."

"Londra'nın doğusundaki Charlton'a mı?"

"Aziz Bilmemkim kilisesinin civarındaki. Nil Savaşı sokağında, Yenik Kurbağa meyhanesini aradı."

"Kurbağa mı?"

"Fransız'ın işlettiği."

"Yolcunuzu orada bıraktınız mı?"

"Bir saat bekledim. Sonra gene Praed sokağına döndük."

"Başka yerlerde de durdunuz mu?"

"Gidişte bir oyuncakçı dükkanına uğradık; dönerken telefon kulübesine. Adam, tekerlek üzerinde yürüyen tahta bir ördek aldı." Smiley'den yana döndü şoför; çenesini oturduğu kanapenin arkalığına

yaslayıp elini küstahça açarak oyuncağın boyunu işaret ederken, "Şu renkti," dedi. "Telefonla Londra içinde bir yeri aradı."

"Nereden biliyorsunuz?"

"Ona iki peni ödünç vermiştim. Daha sonra dönüp geldiğinde iki onluk da borç istedi, ne olur ne olmaz diye."

Mostyn, *"Nereden telefon ettiğini sorduğumda bana yalnızca üzerinde çok bozuk para bulunduğunu söyledi,"* demişti.

Delikanlıya on İngiliz lirasını veren Smiley, kapı tokmağına uzandı.

"Firmanıza, verilen adrese gittiğinizi ama taksi çağıran yolcunun ortalıkta görünmediğini söyleyebilirsiniz," dedi.

"Onlara canım ne isterse onu söylerim, değil mi?"

Smiley çabucak indi arabadan. Şoförün, aynı delice hızla kalkmasından kaygılı, hemen kapıyı kapattı. Kaldırımda durup mektubun geri kalanını okudu. Böylece, unutmamacasına ezberledi yazılanları. İçgüdüsü Smiley'e, mektubu yazanın bir kadın olduğunu söylüyordu. İçgüdüsüne güvenirdi. Kadın, öleceğini sanıyordu. Eh, hepimiz öleceğimizi sanırız; yanılmıyoruz da. Böyle şeylere aldırmıyormuş gibi, kendi kendine numara yapıyordu Smiley. "Her insanda acımanın bir sınırı vardır," diye kendine çıkıştı, "ve benimki bitip tükendi." Yine de elindeki mektup ürkütmüştü Smiley'i. Bu noktaya önem vermesi gerektiğini sezinleyip saldırıya hazırlandı.

"General, bu işi bir dram gibi göstermek istemiyorum ama bazı adamlar evimi gözetlemekte. Sanırım, bunlar ne sizin dostlarınız, ne de benimkiler. Bu sabah edindiğim izlenime göre, beni öldürmek istiyorlar. O sihirbaz arkadaşınızı bir kere daha göndermez misiniz?

Smiley'in saklamak zorunda olduğu şeyler vardı. Sarratt'daki okulda buna, ısrarla *gizle-sakla* derlerdi. Birçok kez otobüs değiştirdi; Arkasına bakıp durdu ve otobüslerde kestirdi. Sepetli siyah motosikletteki adam bir daha görünmemişti. Başka herhangi bir gözetleyiciyi de Smiley farketmedi. Baker sokağındaki bir kırtasiyeciden büyük boy mukavva kutu, birkaç tane günlük gazete, biraz ambalaj kağıdıyla bir makara yapışkan bant aldı. El edip taksi çağırdı. Arabada Vladimir'in sigara paketiyle Ostrakova'nın mektubunu kutuya koydu. Kutuda kalan boşluğu, aldığı gazetelerle doldurdu. Kutuyu paket etti ve yapışkan bandı parmaklarına bulaştırdı. Yapışkan banda zaten her zaman yenilirdi. Paketin üzerine kendi adını ve "kendisi gelip alacak" yazısını yazdı. Taksiyi Savoy Oteli'ninönünde durdurup ücretini ödedikten sonra, kutuyu bir İngiliz lirasıyla birlikte erkekler vestiyerindeki memura uzattı.

Memur, zevzek zevzek, "İçindeki bomba olacak kadar ağır değil, değil mi efendim?" diyerek paketi kulağına götürdü.

Smiley, "Pek sanmıyorum," derken bir ağızdan kahkaha attılar.

"Maks'a, sorunun Sandman'la ilgisi olduğunu söyleyin."

Smiley, "Vladimir'in öteki kanıtının ne olduğunu pek merak ediyorum." diye geçirdi içinden.

9

Kentin üstüne çökmüş gibi görünen gökyüzüne maçunalarla havagazı depoları uzanmıştı ve bacalardan çıkan sarı dumanlar yağmur bulutlarına karışıyordu. Günlerden cumartesi olmasaydı, Smiley, toplu taşıma araçlara binerdi. Ama cumartesileri, yaşamındaki kadın gibi o da arabasını kullanırdı. Erkekle kadının beraberliği, otomobil gibi araçlara duydukları ortak nefrete dayanıyordu. Vauxhall köprüsünün üstünden, nehrin karşı yakasına geçti. Greenwich'i arkasında bırakmıştı. Dokların, adacıklara ayrılmış bölgesine girmişti şimdi. Silecekler sarsıla sarsıla çalışırken iri yağmur damlaları küçük çileli İngiliz arabasının kaportasından süzülüyordu. Bir otobüs durağına sığınmış olan asık suratlı çocuklar, "Dosdoğru git hazret," dediler. Gerçi tıraş olup yıkanmıştı ama uyumamıştı. Vladimir'in telefon faturasını Lacon'a göndermiş ve önemli olduğu için bütün konuşmaların olabildiğince saptanmasını istemişti. Kafasından bin türlü uzak-yakın olasılık geçiyordu. Üzerinde, kahverengi, kumlu bir palto vardı; yola çıktığında bu paltoyu giymeyi huy edinmişti. Atlıkarıncanın yanından geçti, bir tepeyi çıktı ve birden kendini, Kral Edvard üslubunda yapılmış, kırmızı suratlı silahşör amblemli bir meyhanenin önünde buldu. Nil Savaşı Sokağı, meyhanenin önünden başlayıp çimenleri basılarak ezilmiş bir adaya doğru uzanıyordu ve adada, adi taş ve çakmaktaşı kullanılarak yapılmış olan Kutsal Kurtarıcı Kilisesi, Krallçe Viktorya döneminden kalma harap antrepolara Tanrı'dan haber iletiyor gibiydi. Duvarlardaki afişlerden birinde, önümüzdeki pazar günü kilisede vaazı, Halas Ordusu (*)ndan bir kadın binbaşının vereceği ilan ediliyordu. Afişin önünde koyu kırmızı, dev boyutlu bir TIR kamyonu duruyordu.

(*) *Halâs Ordusu: İngiltere'de 1865'de, toplumsal ve dinsel (Salvation Army) yardım amacıyle kurulmuş, yarı-askeri düzende bir örgüt. (Çeviren).*

TIR'ın yan pencereleri, futbol takımlarının flamalarıyla donatılmıştı. Kapılarından birinde, geçtiği yabancı ülkelerin rengarenk etiketleri vardı. Bu TIR kamyonu görünürdeki en büyük şeydi, hatta kilisedeki de büyüktü. Smiley, daha sokağa girer girmez kamyonu görmüştü ve aracın boyu ta park ettiği yere kadar uzanıyordu. Yürüyüp yanından geçerken içine baktığında, kanapenin arkasında, kasaya bitişik ve kasa boyunca yapılmış bir yatak gördü. Arkasındaki bir yerlerde bir motosikletin yavaşladığını, sonra gene hızlandığını işitti ama zahmet edip geriye bakmadı bile. Peşindeki adam ta Chelsea'dan beri izlemişti Smiley'i, ancak korku, Sarratt'daki derslerde hep söylediği gibi, kişiyi ya öldürür ya da yaşatırdı. Patikayı izleyerek, artık kimsenin gömülmediği mezarlığa girdi. Çevre, mezar taşlarından oluşmuştu. Yokuş yukarı uzanan bir duvar ve üç tane birbirinin eşi yeni ev vardı burada. İlk evin adı Zion'du, ikincinin adı yoktu, üçüncüsüne de Üç Numara diyorlardı. Her birinin büyük pencereleri vardı ama Üç Numara'nınkine dantel perdeler asılmıştı. Smiley, bahçe kapısını itip içeri girdiğinde, evin üst katında bir gölge gördü. İlk gördüğünde gölge kıpırdamıyordu, sonra sanki battı, suya gömülür gibi ve döşeme gölgeyi yuttu. Bir an için dehşete düştü Smiley ve o anda bir cinayete daha tanık olup olmadığını merak etti. Zili çalınca evin içine müzikal bir çan sesi yayıldı. Sokak kapısı, ufak, bombeli camlardan yapılmıştı. Gözünü cama yapıştırınca uzakta, çocuk arabasına benzeyen bir şeyle kahverengi halı döşenmiş bir merdiven gördü. Zili yeniden çaldı ve bir çığlık işitti. Hafiften başlayıp yükselen bir çığlık. Önce çocuk ağlıyor sandı Smiley, sonra kedi miyavlaması daha sonra da düdüklü çaydanlık. Çığlık doruk noktasına ulaştıktan sonra sustu. Ya biri çaydanlığı ocaktan indirmişti, ya da buhar tazyikiyle çaydanlık, ucuna takılan düdüğü fırlatıp atmış olmalıydı. Evin arka tarafına doğru yürüdü. Orası da ön taraf gibiydi. Yalnız arkada pis su künkleri, küçük bir zerzevat bahçesi ve kaba ağaçtan yapılmış bir havuz bulunuyordu. Havuz boştu, ama beton dökülmüş olan dibinde, bir yana devrilmiş duran, sarı, tahta bir ördek vardı. Ördeğin gagası açıktı ve gözleri gökyüzüne bakıyordu. Altındaki tekerleklerden ikisi hâlâ dönmekteydi.

Taksinin şoförü, "Adam, tekerlekler üstünde yürüyen tahta bir ördek aldı," demiş ve beyaz elleriyle bir şeyler anlatmaya çalışarak, *"Şu renk,"* diye eklemişti.

Arka kapının tokmağına hafifçe vurdu ve kapının topuzunu çevirdi; kapı açıldı. İçeri girdi ve kapıyı dikkatle kapadı. Girdiği yer bulaşık yıkanan bölümdü ve buradan mutfağa geçiliyordu. Mutfakta gözüne çarpan ilk şey, kıvrım kıvrım buhar çıkaran ateşten indirilmiş çaydanlık oldu. Ve iki fincanla bir süt sürahisiyle demlik de bir tepsinin içindeydi.

Smiley, yumuşacık bir sesle: "Bayan Craven?" diye seslendi. "Stella?"

Yemek odasından geçip sofaya çıktı. Sofada, kırmızı halının üstünde

ve bebek arabasının yanında dururken Tanrı'yla pazarlık yapmaktaydı: Yeni bir ölüm olmasın, yeni Vladimirler olmasın, söz veriyorum, ömrümün geri kalan yıllarında sana tapacağım."

"Stella, benim Maks," dedi.

Salonun kapısını iterek açtı. Kadın köşede, pencereyle piyano arasındaki koltukta oturuyor, soğuk ama kararlı bir halle kendisine bakıyordu. Korkmuş görünmüyordu kadın. Ancak adamdan ve onu buraya getiren şeyden nefret ediyor gibiydi. Sırtında, açıklı koyulu kahverengi desenli, uzun, Asyalı kadınların giydiği türden bir giysi vardı. Yüzü boyasızdı. Çocuğu bağrına basmıştı. Kız mıydı, erkek miydi, Smiley anımsayamıyordu. Çocuğun taranmamış başını omuzuna bastırmıştı kadın. Bir eliyle de ağzını kapatmış, onun ses çıkarmasına, gürültü etmesine engel oluyordu. Oturduğu yerden, meydan okurcasına bakıyordu kadın.

Smiley, "Villem nerede?" diye sordu.

Kadın, elini ağır ağır çocuğun ağzından çekti. Smiley, çocuğun avaz avaz bağıracağını sanıyordu ama hiç de öyle olmadı. Tersine, çocuk adama selam verdi.

Kadın, sakin bir şekilde, "adı William," dedi. "Bunu, böylece kabul et Maks. Öyle olmasını kendi istedi: William Craven. İliklerine dek İngiliz. Ne Estonyalı, ne de Rus. İngiliz." Güzel bir kadındı Stella, Yahudi, koyu renk saçlı ve sakin. Kucağındaki çocuğuyla köşesinde otururken arkasındaki koyu zemine yapılmış bir resme benziyordu.

"Onunla konuşmak istiyorum, Stella. Bir şey yapmasını istemeyeceğim. Hatta belki ona yardım bile edebilirim."

"Bunu daha önceleri de duymuştum, değil mi? Dışarı çıktı. Çalışmaya gitti."

Smiley, bunu yutmuş göründü.

"Öyleyse kamyonun dışarda ne işi var?" diye kibarca itiraz etti.

"Ambara gitti. Kamyonu iş yerinden gönderdiler."

Smiley, bunu da yuttu.

"O zaman, mutfaktaki ikinci fincan kimin içindi?"

Kadın, "fincanın William'la bir ilgisi yok," dedi.

Smiley üst kata çıktı; kadın karşı koymadı. Tam karşısında bir kapı vardı. Sağında, solunda başka kapılar da vardı ama hepsi açıktı. Biri çocuğun odası, öteki karı kocanın yatak odasıydı. Karşısındaki kapalı kapıyı çaldığında yanıt alamadı.

"Villem, ben Maks," dedi. "Seninle konuşmam gerek, rica ediyorum. Sonra çekip gideceğim ve seni rahat bırakacağım. Söz veriyorum."

Söylediklerini, bir kez daha aynen yineledi Smiley. sonra merdivenden inip salona girdi Çocuk, yüksek sesle ağlamaya başlamıştı.

Smiley, çocuğun hıçkırıkları arasında, "Belki de şu çayı yaparsan,"

diye bir fikri öne sürdü.

"Yalnız onunla konuşmakla kalmıyorsun Maks. Onu yeniden tehlikeye atmana da ben izin vermeyeceğim."

"Bunu asla yapmadım. Görevim değildi hem."

Hâlâ sizin dünyanızı düşünüp duruyor. Benimse canıma yetti."

Smiley. "Vladimir'le ilgili," dedi.

"Neyle ilgili olduğunu bilirim. Zaten, gece yarısından beri telefon edip duruyorlar, öyle değil mi?"

"Kimler ediyor?"

"Vladimir nerede? Vladi nerede? William'ı ne sanıyorlar, kahin mi? Vladi'yi görmeyeli, onunla konuşmayalı kaç zaman olduğunu Tanrı bilir. Aman Beckie, yavrucuğum, ne olursun, sus!" Yerinden kalktı ve odanın öteki ucunda, ipten toplanmış çamaşır yığınının altından bir kutu bisküvi çıkarıp bir tanesini çocuğun ağzına tıkıştırdı. Kadın, "Bu her zamanki halim değil," dedi.

Smiley kibarca, "Vladimir'i arayanlar *kimler?*" diye ısrar etti.

"Mikhel, başka kim olur ki? Mikhel'i anımsadın mı? Bizim Özgürlük Radyosu'nun asi, gelecekteki Estonya'nın Başbakanı, at yarışlarında hangi atın kazanacağını bize önceden haber veren adam. Sabahın saat üçüydü Beckie diş çıkardığı için ayaktaydı, kahrolası telefon çalıyor. Derin derin soluma numarası yaparak, şifreyle kendisini tanıttı Mikhel. 'Vladi nerede Stella? Liderimiz nerede?' Ona dedim ki: 'Sen kaçıksın, tamam mı? Başkaları yalnızca fısıldıyarak konuşurken telefona pat pat vurmayı daha mı etkili sanıyorsun? Sen, havlayan bir delisin' dedim. 'Yarış atlarına dön ve siyasetle uğraşmaktan vazgeç."

Smiley, "Neden o kadar merak etmiş?" diye sordu.

"Vladi'nin ona borcu varmış, bu nedenle. Elli papel. Belki müşterek bahiste kaybetmişti. Kaybeden pek çok insandan biri de o. Mikhel'in oraya getireceğine ve birlikte tavla oynayacaklarına söz vermiş Vladi. Gecenin yarısında, dikkatini çekerim Maks.

Öyle görünüyor ki, bunlarda uykusuzluk hastalığı var. Bunlar hem hasta, hem de aşırı yurtsever . Liderimiz görünmemiş. Facia. 'O'nun nerede olduğunu William nereden bilsin?' dedim. 'Git de uyu Mikhel.' Bir saat sonra kim aradı dersin? Gene aynı soluma. Bizim Binbaşı Mikhel, Estonya Kraliyet Süvari Alayı'nın kahramanı, topuklarını vurup mahmuzlarını şakırdatarak özür dilliyordu bir kez daha. Vladi'nin evine gitmiş, kapıyı yumruklamış, zilini çalmış. Evde kimse yokmuş. 'Buraya bak Mikhel,' dedim. 'Vladi burada yok; onu tavan arasına sakladım. Beckie'nin vaftizinden beri kendisini görmedik; bir haberini de almadık. Tamam mı? William şimdi Hamburg'dan döndü, uykuya gereksinimi var ve uyandıramam onu."

Smiley, "Sonra gene telefon etti," diye tahminde bulundu.

"Hem de nasıl! İnsan değil, sülük. 'Vladi'nin en sevdiği kişi Villem' dedi. Hangi iş için' dedim. 'Ascot'daki üç otuz için mi? Bana bak Mikhel,

cehennem olup uyusanal' 'Vladimir bana her zaman, bir terslik olursa Villem'e başvurmam gerektiğini söylerdi.' 'Peki, kocamın ne yapmasını istiyorsun?' dedim. 'TIR kamyonuyla kente inip Vladi'nin kapısını bir de o mu çalsın istiyorsun? Tanrım!"

Çocuğu bir sandalyeye bıraktı kadın. Bebek, elindeki bisküviyi kemire kemire oturdu.

Hızla kapanan bir kapı ve ardından basamakları hızla inen ayak sesleri duyuldu.

Smiley'e gözünü kırpmadan bakan Stella, "William bu işlerden elini eteğini çekti, Maks," diye uyardı. 'O ne düzenbazdır, ne de iki yüzlü ve yapışkan. Ve yurdu için yaptıkları, babasının yaptıklarını çoktan aştı. William artık büyüdü, kendi başına karar verebilir. Tamam mı? Tamam mı, dedim?"

Smiley, odanın uzak bir köşesine doğru yürüdü. Böylece kapıyla arasında epey bir uzaklık bıraktı. Smiley'in orada olduğunu bilen Villem içeri girdi. Sırtında hâlâ eşofmanı ve koşu ayakkabısı vardı. Bunlar Stella'nın ortaokul yıllarından kalmaydı, hemen hemen on yıllıktı. Yani pek entipüftendi. Gelip, kanapenin üzerine tüner gibi oturdu ve bir karısına, bir Smiley'e sanki önce hangisi yerinden fırlayacak acaba der gibi baktı. Geriye doğru taranmış koyu renk saçları yüzünden geniş alnı, garip bir şekilde, solgun görünüyordu. Tıraş olmuştu ve sanki yüzü tıraştan sonra dolgunlaşmıştı. Şimdi, olduğundan da genç görünüyordu. Saatlerce araba sürmekten kızarmış gözleri siyah ve ihtiraslıydı.

Smiley, "Merhaba Villem " dedi.

"William," diye karısı düzeltti.

Villem, sinirden gergin, her iki söyleniş biçimini de kabulleniyormuş gibi başını salladı.

"Merhaba Maks," dedi Villem. Elleri kucağında, tehlike içindeki dostların birbirlerini bulması gibi kavuşmuştu. "Neler yapıyorsun Maks? Usule göre böyle sorulur, değil mi?"

"Anladığım kadarıyla, Vladimir'le ilgili haberi almışsın bile," dedi Smiley.

"Haber mi? Ne haberi? Rica ederim?"

Smiley bir süre sustu. Karşısındakine bakıyor, gerginliğini ölçüyordu.

En sonunda, oldukça önemsiz bir şeyden söz ediyormuş gibi, "Ortadan kaybolduğunu," diye yanıtladı. "Bildiğim kadarıyla dostları, münasebetsiz saatlerde telefon edip duruyorlarmış."

"Dostları mı?" derken Villem, Stella'ya 'Bunu sen mi söyledin?' gibilerden baktı. "Bütün gün çay içip tavla oynayan ve siyaset yapan o ihtiyar göçmenler mi? Delice düşler kuran Mikhel benim dostum değil, Maks."

İngilizcesi iyi olmadığı için sinirli ve hızlı konuştu Villem. Oysa

Smiley, önünde bütün bir gün varmışçasına telaşsızdı.

"Ama Vladi senin dostun," diye itiraz etti. "Senden önce de babanın dostuydu. Paris'teyken beraberdiler. İki kardeş gibiydiler. İngiltere'ye birlikte geldiler."

Bu sözlerin ağırlığını tartan Villem'in ufak tefek bedeni, yeldeğirmeni gibi hareketlenmişti. Elleri birbirinden ayrılmış, havada öfkeli kavisler çiziyordu. Saçı yerinden oynuyor, sonra gene başına oturuyordu.

"Elbette! Vladimir babamın dostuydu. İyi dostu. Hem Beckle'nin de vaftiz babası, tamam mı? Ama siyasette değil. Artık değil." Karısının onayını beklercesine Stella'ya baktı. "Ben, William Craven'im. İngiltere'de, her şeyiyle İngiliz olan bir evim var, İngiliz karım, İngiliz çocuğum, İngiliz adım. Tamam mı?"

Stella sükunetle, "Ve bir İngiliz işi," diye eklerken kocasına bakıyordu.

"İyi bir iş! Ne kadar kazandığımı biliyor musun, Maks? Bu evi satın aldık. Belki bir de araba alabiliriz, tamam mı?"

Villem'de bir şeyler vardı. Belki dil dökmesi, belki de karşı koymak için gösterdiği çaba karısının dikkatini çekmişti. Stella, şimdi kocasını, Smiley'in yaptığı gibi dikkatle inceliyordu. Bu nedenle de kucağındaki çocuğu, aklı başka yerde ve hemen hemen ilgisizce tutuyordu.

Smiley sordu: "En son ne zaman görmüştün onu William?"

"Kimi Maks? Kimi görmek? Seni anlamıyorum, rica ederim."

Stella, gözlerini bir an bile kocasından ayırmadan emir verdi: "Ona anlat, Bili."

Smiley, sabırla yineledi: "Vladimir'i en son ne zaman gördün?"

"Çok oldu Maks."

"Haftalar mı?"

"Kuşkusuz, haftalarca önce."

"Aylar önce mi?"

"Aylar önce. Altı ay! Yedi! Vaftiz töreninde vaftiz babasıydı. Bir toplantı yapmıştık. Ama siyaset yapmamıştık."

Smiley'in suskunluğu, anlamsız bir gerginlik doğurmaya başlamıştı.

En sonunda "Ve o günden beri görmedin mi?" diye sordu.

"Hayır."

Smiley, gözünü kocasından ayırmayan Stella'ya döndü.

"William, dün saat kaçta eve döndü?"

"Erken" dedi kadın.

"Sabahın onu kadar erken mi yani?"

"Olabilir. Evde değildim. Annemi görmeye gitmiştim."

"Vladimir dün buraya taksiyle geldi," diye Stella'ya açıkladı. "Sanırım William'la görüştü."

O anda William'a hiç kimse yardım edemezdi; ne Smiley, ne de karısı. Hatta çocuğu bile susmuştu.

"Buraya gelirken yolda bir oyuncak aldı. Taksi, yolun başında bir

saat bekledikten sonra Vladimir'i oturduğu yere, Paddington'a geri götürdü," derken havada hâlâ var olan gerginliği bozmamaya çok dikkat etti Smiley.

Villem, dilini yutmuş gibiydi. En sonunda, "Vladi, Beckie'nin vaftiz babası!" diye karşı koyarken kırık dökük İngilizcesini büsbütün unutamazdı. "Stella ondan hoşlanmıyor. Bu yüzden de buraya hırsız gibi geliyor, tamam mı? Beckie'me bir oyuncak getirdi, tamam mı? Cinayet mi bu Maks? Yaşlı bir adam vaftiz çocuğuna oyuncak getiremez diye yasa mı var?"

Bir kez daha ne Smiley konuştu, ne Stella. Her ikisi de aynı şeyi, kaçınılmaz çöküntüyü bekliyorlardı.

"Vladi ihtiyar adam, Maks. Beckie'yi bir daha ne vakit göreceğini kim bilir. Aile dostu!"

Stella, "Bu allenin değil," dedi. "Artık değil."

"Babamın arkadaşıydı! Yoldaşı! Paris'te, Bolşevizm'e karşı birlikte savaştılar. Elbette Beckie'ye bir oyuncak getirir. Neden olmasın, rica ederim? Niçin olmasın, Maks"

"O Tanrı'nın belası şeyi sen almıştın hani?" dedi Stella.Elini göğsüne götürüp, kocasıyla bağını kesiyormuş gibi düğmesini ilikledi.

Villem, Smiley'e dönerek ona başvurdu:

"Stella ihtiyar adamı sevmiyor, tamam mı? Onunla görüşürsem hâlâ siyaset yaparım diye korkuyor, tamam mı? Bundan ötürü de Stella'ya söylemem. Karım, Staines hastanesindeki annesini ziyarete gidiyor; o yokken Vladi, Beckie'yi görmek için, kısa süren, konukluğa geliyor, 'merhaba' demek için. Niçin olmasın?" William, umutsuzluk içinde ayağa fırladı ve kollarını iki yana açarak aşırı şekilde, "Stella,i? Diye feryat etti. "Beni dinle! Yani dün gece Vladi eve gitmedi mi? Rica ederim, çok üzüldüm. Ama bu benim suçum değil, tamam mı Maks! Bu Vladi ihtiyar adam! Yalnız biri. Yani, belki, bir kez olsun! Bir kadın buldu. Tamam mı? Yani, pek bir şey beceremez kadınla, ama gene de arkadaşlığından hoşlanır.Vladi,bu yanıyla oldukça ünlü sanırım! Tamam mı? Neden olmasın?"

Smiley, "Ya dünden önce?" diye sormadan aradan yüzyıl geçti sanki. Villem soruyu anlamamış göründü. O nedenle de Smiley, soruyu açtı: "Vladimir'i dün gördün. Taksiyle geldi ve Beckie için tahtadan, sarı bir ördek getirdi. Tekerleklerinin üstünde duran bir ördek."

"Tamam."

"Çok iyi. Ama dünden önce —dünü saymazsak— onu en son ne zaman gördün?"

Bazı sorular rastlantıyla, bazılarıysa içgüdüyle sorulur. Ama şimdikiler, içgüdüyle bilgiye az yer veren ve zamanından önce gelişen bir seziye dayanılarak sorulan sorulardı.

Villem, elinin tersiyle dudaklarını sildi. Çaresizlik içinde, "Pazartesi," dedi. "Pazartesi gördüm onu. Telefon etti, biz buluştuk. Elbette."

O zaman Stella, "Ah William," diye fısıldadı. Çocuğunu kaldırıp küçük bir askermiş gibi kucağında diktiği sıra yerdeki halıya merakla bakıyordu.

Telefon çalmaya başladı. Villem, öfkeden kudurmuş bir çocuk gibi yerinden sıçradı, alıcıyı kaptı, hızla yerine koydu; sonra da telefonu yere atıp alıcıyı tekmeledi. Yerine dönüp oturdu.

Stella Smiley'e döndü:

"Gitmeni istiyorum," dedi. "Buradan çıkıp gitmeni ve bir daha da hiç gelmemeni istiyorum. Lütfen Maks. Hemen şimdi."

Bir süre Smiley, bu isteği oldukça ciddi sayar göründü. Villem'e babacan bir sevgiyle baktı; Stella'ya da baktı. Sonra iç cebinden o günkü Evening Standard gazetesinin ilk baskısını çıkarıp, Villem'e değil, Stella'ya uzattı. Bunu, kısmen dil engeli yüzünden, kısmen de Villem'in çöküvereceğini sandığı için yapmıştı.

Sesinde yalın bir üzüntüyle, "Vladi...korkarım kaybedildi William," dedi. "Gazeteler yazıyor. Vurularak öldürülmüş. Polis sana sorular yöneltmek isteyecektir. Neler olup bittiğini bilirsem, sana soruları nasıl yanıtlaman gerektiğini söylerim."

O zaman, Villem umutsuzluk içinde Rusça bir şeyler söyledi. Stella, sözcükleri anlamadıysa bile ses tonundan onun ne halde olduğunu çıkarıp kucağındakini yere bıraktı ve öteki çocuğunu avutmak için Villem'in yanına gitti. Ve artık Smiley sanki odada değildi. Bir süre kendi başına oturup, henüz banyo edilmediğinden şifresi çözülmemiş olan ve Savoy Otel'de kendi adına emanete bıraktığı, Vladimir'den kalan filmin negatifiyle Paris'ten gönderilen imzasız mektubu düşündü. Mektubu yazan için elinden bir şey gelmiyordu. İkinci kanıtın ne olduğunu merak edip duruyordu Smiley. İhtiyar adam, ikinci kanıtı nereye, nasıl koymuştu; belki de Vladimir'in cüzdanındaydı ikincisi. Ancak Smiley, bunu asla öğrenemeyecekti.

Villem, sanki Vladimir'in cenaze törenindeymiş gibi, yiğitçe oturuyordu. Stella yanındaydı ve elini kocasının elinin üzerine koymuştu. Beckie, çocukları, yerdeydi ve uyumuştu. Villem konuşurken, zaman zaman, gözyaşları solgun yanaklarından pervasızca süzülüyordu.

"Öbürleri için hiçbir şey vermem," dedi Villem. "Vladi için ise her şeyi veririm. Bu adamı severim." Yeniden başladı Villem: "Babamın ölümünden sonra, Vladi bana babalık etti. Hatta ara sıra ona 'Babam' derdim. Amca demezdim. Baba."

Smiley, "Anlatmaya belki de pazartesiden başlayabiliriz," diye öneride bulundu. "İlk buluşmanızdan."

Villem, Vladimir'in telefon ettiğini söyledi. Aylardan beri ilk kez Vladi'den, ya da Gruptakilerden bir haber almış oluyordu. Villem,

kamyonuyla Dover'a hareket etmeden önce depoda yükünü ve yükleme belgelerini kontrol ederken Vladi, damdan düşer gibi, telefon edivermişti. Aralarında böyle kararlaştırmış olduklarını anlattı Villem. Kendisi gibi ötekiler de, aşağı yukarı, Gruptan ayrılmışlardı. Ama ivedi bir durum varsa pazartesi sabahları, depo aracılığıyla, Villem'i bulabilirlerdi. Stella nedenlyle evden arayamazlardı. Vladi, Beckle'nln vaftiz babasıydı ve vaftiz babası olarak ne zaman isterse eve telefon edebilirdi. Ama iş için değil. İş için asla!

"Ona, 'Vladi! Ne istiyorsun? Dinle, nasılsın? ' diye sordum."

Vladimlr, yolun alt başındaki telefon kulübeslndeydl. Villem'le acele, şahsen konuşmak istiyordu. yeri yönetmeliğine aykırı olduğu halde, Villem, Vladimir'i atlıkarıncanın oradan kamyona aldı ve Dover'e kadar olan yolun yarısını birlikte gittiler. Villem, kural dışı anlamına, *"Siyah,"* dedi. İhtiyar delikanlının yanında, bir sepet dolusu portakal vardı ama Villem, kllolarca portakalı taşıma nedenini Vladimlr'e soracak halde değildi. Vladimir önce Parls'ten, Villem'in babasından, birlikte sürdürdükleri büyük savaşımdan söz etti; daha sonra Villem'den küçük bir yardım rica etti. Geçmiş günlerin anısına bir küçük lütuf. Villem'ln ölmüş olan ve Vladlmlr'ln kardeş gibi sevdiği babasının hatırı için. Villem'in babasının bir zamanlar kahramanı olduğu Riga Grubu hatırına.

"Ona dedim ki, 'Vladl, bu küçük yardım benim için olanaksız. Stella'ya söz verdim. Olanaksız' "

Stella, elini kocasının ellnden çekmiştl. Yalnız başına oturuyordu; ikiye bölünmüş gibiydi. Bir yandan ihtiyarın ölümü için kocasını avutmak istlyor, öte yandan kendisine verilen sözün tutulmamış olmasına kırılıyordu.

Sadece küçük bir yardım,. diye Vladimir ısrar etmişti. Küçük, zahmetsiz, tehlikesiz ama bizim davamız için çok yararlı. "Hem, senin de biraz görevin bu," demiştl. Daha sonra Vladl, Beckle'nin vaftizi sırasında çektiği fotoğrafları vermişti. Resimler, sarı Kodak zarfının içindeydi; basılmış olanlar bir yanda, negatifler selofan kâğıdına sarılmış olarak öte yanda; fotoğrafçının fişi hâlâ zarfa, tel zımbayla tutturulmuştu; her şey süte batmış kaşık kadar temizdi. Bir süre fotoğrafları hayran hayran seyretmişlerdi. Ta Vladimir'in birden: "Bunu Beckie için yapacaksın Villem. Ne yapıyorsak Beckie'nin geleceği için yapıyoruz," dedlği ana kadar.

Villem'ln bunu yineledlğini duyunca yumruklarını sıktı Stella ve sessiz bir öfke içinde ellerini kucağına koydu. Başını kaldırıp baktığında yüzü bembeyaz kesilmişti. Metin, ama nedense yaşlanmış görünüyordu; gözlerlnin kenarında ince kırışıklar belirmişti. Villem, öyküsünü anlatmaya devam ettl:

"Sonra Vladimir bana dedi ki: 'Villem. Her pazartesi kamyonla Hannover ve Hamburg'a gidiyorsun, cumaları dönüyorsun. Hamburg'da ne kadar kalıyorsun, lütfen söyler misin?"

Villem bunu şöyle yanıtlamıştı: "Olabildiğince az kalıyorum. Kalış sürem, elbette, yükün boşaltılmasına, malın acenteye mi yoksa alıcının kendisine mi teslim edileceğine oraya saat kaçta vardığıma bağlı. Bir de dönüş için mal yüklenecekse, o durumda da değişiyor." Buna benzer daha başka sorular —ki Villem bunları şimdi birbiriyle bağdaştırıyordu— da sormuştu, yolculuk sırasında Villem'in nerede uyuduğu, nerede yemek yediği konusunda. Ve Smiley, ihtiyarın, canavarca bir yöntem uyguladığını ama aynı durumda kendisi kalmış olsaydı gene bu yöntemi uygulayacağını biliyordu. Konuşarak Villem'i köşeye sıkıştırmaktaydı. Villem'in yanıtları, Vladimir'e boyun eğmesi için bir başlangıç oluyordu. Ancak bunlardan sonra bilgi vermiş ve bütün askerlik ve aile otoritesini kullanarak Villem'den ne istediğini anlatmıştı:

"Bana dedi ki: 'Villem, bu portakalları benim için Hamburg'a götür. Bu sepeti al.' Ona, 'Ne amaçla?' diye sordum. 'General, bu sepeti niçin alıyorum?' O vakit bana elli İngiliz lirası verdi: 'Beklenmedik durumlar için,' dedi. 'Başın sıkışırsa işte elli İngiliz lirası.' Ona, 'Ama bu sepeti neden taşıyorum?' diye sordum. 'Burada söz konusu olan beklenmedik durum nedir General?' "

O zaman Vladimir, Villem'e talimat vermiş, geri çekilmesi gerektiği ve kuşkulu durumlarla karşılaştığında yapacaklarını anlatmış, hatta gerekliyse bu elli lirayla bir gece daha kalmasını söylemişti. Smiley, ihtiyar adamın nasıl da Moskova Yöntemleri üzerinde ısrar ettiğini fark etti. Mostyn'e de aynen böyle yapmıştı Vladimir. Her zaman olduğu gibi, hep aşırıya kaçmıştı. Yaşlandıkça kılı daha da kırk yarıyor ve kendi tuzaklarının ağına düşüyordu. Villem, içinde Beckle'nin fotoğrafları olan sarı Kodak zarfını portakalların üstüne koyacaktı. Motorda kaptan kamarasının önüne gidecekti. Villem gibi öbürlerinin de böyle yaptığını söyledi Vladimir. Sarı zarf, posta kutusu yerine geçecekti ve aradaki şifre tebeşirle yapılacak bir işaret olacaktı. Tebeşir de zarf gibi, Riga Grubu'nun geleneksel renginde, sarı olacaktı.

Smiley, "Peki, güvenlik işareti neydi?" diye sordu. "İşaret, 'Beni izleyen olmadı' anlamına mıydı?"

"Hamburg gazetesinin bir gün önceki nüshası," diye Villem çabuk çabuk yanıtladı. Ama bu konuda Vladimir'le aralarında küçük bir ayrılık olduğunu söyledi. Liderleri, Generalleri ve babasının dostu olarak duyduğu saygıya karşın aralarında bu minik anlaşmazlık çıkmıştı:

"Bana dedi ki:'Villem, gazeteyi cebine koy.' Ben de ona dedim ki: 'Vladi, rica ederim, bana bir bak. Üstümdeki eşofmanın cebi yok.' 'Öyleyse,' dedi Vladimir, 'bu gazeteyi koltuğunun altında tut Villem.' "

Stella, "Bill," diye göğüs geçirdi. Sesinde korku vardı. "Ah Bill, aptalın, sırıksıklam salağın tekisin sen." Sonra Smiley'e dönerek, "Neden elden gönderecekleri yerde, düpedüz postaya verip de kurtulmuyorlar o belâdan, demek istiyorum," dedi.

Smiley, "Çünkü filmin negatifiydi ve negatifler yalnızca Moskova

Yöntemleri'nce geçerlidir. Çünkü General, büyük bir ihanete uğramaktan korkuyordu," diye düşündü. İhtiyar delikanlı her yerde ve çevresindeki herkeste ihanet görüyordu. Ve eğer ölüm kesin yargıysa, Vladimir haklıydı.

Sonunda Smiley, büyük bir yumuşaklıkla Villem'e, "Yolunda gitti mi?" dedi. "Yani, elden götürdüklerin?"

Villem, içtenlikle onayladı: "Kuşkusuz, İyi gitti," derken de Stella'ya isyankâr bir bakış yöneltti.

"Senin bir fikrin var mı? Örneğin, bu buluşmadaki aracının kim olduğunu bilebiliyor musun?"

Uzun boylu duraksadıktan ve Stella'nın, "İş bu noktaya geldikten sonra konuş bari" der gibibakmasından sonra Villem kendisine babasını anımsatan, çökük yüzlü, umutsuzluk içindeki adamda gördüğü —ya da çok heyecanlı olduğu için gördüğünü sandığı— uyarıcı bakışı anlattı. Hani bazan insan televizyonda, çok sevdiği bir program olan futbol maçını izlerken kamera birinin yüzündeki anlatımı yakalar ve bu anlatım o adamı bir daha hiç görmeseniz bile maçın sonuna kadar belleğinize çakılır kalır ya? İşte, motordaki adamınki de böyle bir yüzdü. Adamın kulaklarına kadar inen saçlarını tarif etti ve kendi parmak uçlarıyla pürüzsüz yüzünde derin kırışıklar yaparak anlattı. Ayrıca, adamın ufak tefekliğini, hatta karşı cinse düşkünlüğünü —Villem bunu anlayabilirdi—dahası, adamın elindeki değerli şeye özen göstermesi konusunda uyarıcı bir biçimde baktığını hissettiğini de anlattı. Villem de zaten özen gösterirdi —birden bir faciayı varsayarak Stella'ya böyle dedi— bir savaş daha çıkmış olsaydı ve Beckle'yi , bakıp büyütsün diye bir yabancıya vermek zorunda kalsaydı! Beckle'ye gösterilmesini beklediği özeni elindeki emanete de elbette gösterecekti. Bu açıklama, daha çok gözyaşının, uzlaşmaya daha yatkın olmanın ve ihtiyar adamın ölümüne daha çok ağıt yakmanın bir başlangıcıydı. Ve bu açıklama, Smiley'in sorusunu kaçınılmaz kılmıştı:

"Ve böylece sarı zarfı geri getirdin ve dün General, Beckle'nin ördeğiyle geldiğinde zarfı ona elden verdin," dedi. Olabildiğince tatlı konuşmayı bilirdi Smiley, çünkü öyküyü anlatanın söyleyecekleri henüz bitmemişti.

Villem'in huyuydu, öyle diyordu kendisi, cuma günleri eve gitmeden önce ambarda, aracının içinde birkaç saat uyur, sonra tıraş olup iş arkadaşlarıyla çay içerdi. Böylece, eve sinirli ve huysuz dönmektense, biraz geç ama yatışmış gelirdi. Bunu, kendinden kıdemli arkadaşlarından öğrenmişti. Eve hemen gitme ki, pişman olmayasın. "Ama dün başkaydı," dedi Villem. Şimdi birden karısıyla kızının takma adlarını söylemeye başlamıştı Villem. "Stell ve Beck, Staines'e anneanneyi görmeye gitmişlerdi." Bu yüzden, sadece bir seferlik , doğrudan eve

gelmiş, telefonla Vladimir'i arayıp aralarında daha önceden kararlaştırdıkları parolayı söylemişti.

Smiley, usulca Villem'in sözünü keserek: "Nereye telefon ettin?" dedi.

"Evine. Bana, yalnızca evine telefon etmemi, Kütüphane'den asla aramamamı söylemişti. Mikhel iyi insandır ama bundan haberi yoktu."

Kısa süre sonra —yalnız aradan ne kadar zaman geçtiğini unutmuştu— Vladimir, daha önce hiç yapmadığı bir şeyi yapmış, taksiyle gelmiş ve Beckle'ye de ördeği getirmişti. "Villem, içinde negatiflerin bulunduğu sarı zarfı verdiğinde, Vladimir, pencerenin önüne gitmiş ve çok ağır bir biçimde, "Kilisede çekilmiş gibi Maks," demişti. O sırada Villem'e arkası dönüktü ve negatifleri, birbiri ardınca ışığa tutup inceliyordu. Bu iş, ta aradığını buluncaya dek sürmüştü. Ondan sonra da bulduğu negatife uzun uzun bakmıştı.

Smiley, hemen sordu: "Sadece bir tanesine mi? Kafası gene, kanıtların iki olduğuna takılmıştı. *"Bir* negatif mi?"

"Eminim."

"Bir kare mi, yoksa şerit mi?"

Kare! Villem'in kuşkusu yoktu. Bir küçük kareydi. Evet, otuz beş milimetre, kendi otomatik Afga'sında kullandığı gibi. Hayır Villem filmde ne olduğunu görememişti. Yazı mı, yoksa başka bir şey mi, bilemiyordu. Negatife bakan Vladimir'i görmüştü, hepsi bu.

"Vladi kıpkırmızı kesilmişti, Maks. Yüzü deliye dönmüştü, gözleri parlıyordu. Önünde sonunda yaşlıydı, ne de olsa."

Smiley, şu önemli soruyu sormak için Villem'in öyküsünü keserek, "Yolculuğun sırasında," dedi, "Hamburg'dan dönüşte bir kez olsun zarfa bakmak aklına gelmedi mi?"

"Gizliydi Maks. Askeri sırdı."

Smiley, Stella'ya baktı.

Kadın, Smiley'in dile getirmediği soruyu yanıtladı: "Bakmaz. Fazlasıyla dürüsttür,"

Smiley, kadına inanmıştı.

Villem, hikâyesini yeni baştan aldı.

Sarı zarfı cebine koyan Vladimir, Villem'le birlikte bahçeye çıkmış, teşekkür etmiş, Villem'in elini iki elinin arasına alarak yaptığının çok büyük ve önemli bir iş olduğunu söylemişti. Villem, babasının oğluydu, hatta babasından da iyi bir askerdi. En sağlam Estonyalı, dingin, vicdanlı ve güvenilir. Bu fotoğrafla birçok borçlarını ödeyebilir ve Bolşeviklere büyük zarar verebilirlerdi. Bu fotoğraf bir *kanıttı;* yadsınamayacak bir kanıt. Ama ne olduğunu söylememişti. Yalnızca Maks görebilirdi bu fotoğrafı, inan ve anımsa. Villem, neden bahçeye çıkmak zorunda olduklarını pek anlayamamıştı. Ne var ki, ihtiyar adamın, o heyecanla gizli mikrofonlardan çekindiğini sanıyordu. Çünkü Vladimir, durmadan güvenilirken söz edip duruyordu Villem'e.

"Onu kapıya kadar geçirdim ama taksinin yanına gitmedim. Bana taksiye gelmemem gerektiğini söyledi. 'Villem. Ben ihtiyarın biriyim," dedi. Rusça konuşuyorduk. 'Bir dahaki haftaya düşüp ölebilirim. Ne gam! Bugün büyük bir savaş kazandık. Maks bizimle gurur duyacak.' "General'in son sözlerinin etkisinde kalan Villem, büyük bir öfkeyle ayağa fırladı. Kahverengi gözleri çakmak çakmaktı.

"Sovyetler!" diye bağırdı. "Sovyet casusları Maks, Vladimir'i *onlar* öldürdü. Çünkü çok fazla şey biliyordu."

"Sen de öylesin," dedi Stella. Bunun üzerine sıkıcı ve uzun bir suskunluk ortalığı kapladı. Kadın, Smiley'e bakarak , "Biz, hepimiz, çok şey biliyoruz," diye ekledi.

Smiley sordu: "Bütün söylediği bu kadar mı? Başka bir şey, örneğin yaptığının ne bakımdan değerli olduğuna değgin şeyler anlatmadı mı? Maks'ı inandıracak şeyler?"

Villem, başını salladı.

"Örneğin başka kanıtlar olduğundan falan söz etmedi mi?" diye üsteledi Smiley.

Villem, yok," dedi. Susmuştu Vladimir.

"Hamburg'la nasıl ilişki kurmuş olduğunu, planlamayı nasıl yaptıklarını; bu konularda bir şey söylemedi mi? Grupta bulunan başka kişilerin bu işe karışıp karışmadıklarını? Lütfen düşün!"

Villem düşündü ama düşünmesi sonuçsuz kaldı.

"Peki," dedi Smiley. "Benden başka kimlere anlattın bunu, William?"

"Hiç kimseye, Maks! Hiç kimseye!"

Stella, "Anlatacak vakti olmadı," dedi.

"Hiç kimseye! Yolda, geceleri, arabada uyurum. Bir gece için on İngiliz lirası harcamamış oluyorum. Evi, böyle biriken paralarla aldık! Hamburg'ta *hiç kimseye* söylemedim! Ambarda da *hiç kimseye*"

"Vladimir herhangi birine söylemiş olabilir mi? Öyle biri ki, sen de tanıyabilesin?"

'Grup'tan yalnızca Mikhel'e başkasına değil. Mikhel'e anlatması gerekmiş, ama ona bile her şeyi söylememiş. 'Vladimir, senin için yaptığım bu işi başka kim biliyor?' diye sordum ona. 'Yalnız Mikhel, o da pek azını,' dedi. 'Mikhel bana ödünç para verir, onun fotokopi makinasını da kullanırım; arkadaşımdır. Ancak, arkadaşlara da güvenemeyiz. Düşmanlar değil korktuğum Villem. Ama dostlardan çok korkarım.' "

Smiley, Stella'yla konuştu:

"Polis buraya düşecek olursa, ki mutlaka düşecektir, sadece Vladimir'in dün taksiyle geldiğini biliyor. Taksi şoförünü sorguya çekeceklerdir, benim yaptığım gibi."

Stella, iri, zeki gözleriyle karşısındakine bakıyordu.

"Yani?" diye sordu kadın.

"Yani, gerisini onlara anlatmayın. Gerektiği kadarını zaten biliyorlar. Daha fazlası işleri karıştırır."

Stella, "Onların mı, senin işlerini mi?" diye sordu.

"Dün Vladimir buraya Beckle'yi görmeye geldi ve bir de armağan getirdi. William'ın da başlangıçta anlattığı bu kadarı işin kılıfı olacak. Çocuğu annene götürdüğünü bilmiyordu. William'ı evde buldu; eski günlerden söz ettiler, bahçede gezindiler. Taksiyi beklettiği için uzun boylu kalamadığından, seni ve vaftiz kızını göremeden ayrıldı. Hepsi bu işte."

"*Sen* burada mıydın?" Stella hâlâ Smiley'e bakıyordu.

"Beni sorarlarsa, evet. Bugün buraya geldim ve size kara haberi verdim. Polis, Villem'in bir zamanlar Grup'ta olduğuna aldırmaz. Polisi ilgilendiren, bugün ne yaptığıdır."

Smiley, ancak bundan sonra, dikkatini Villem'e yöneltti:

"Söyle bakalım, Vladimir'e başka bir şey getirdin mi?" diye sordu. "Zarftan ayrı bir şey. Bir armağan belki? Sevdiği ve kendi dar bütçesiyle alamadığı bir şey?"

Villem, yanıtlamadan önce soruyu dikkatle düşündü:

"Sigara!" diye birden bağırdı. "Vapurdan ona Fransız sigarası aldım, armağan olarak. Gauloises marka, Maks. Vladi çok sever. 'Gauloises Caporal, filtreli, Villem,' demişti görünce. 'Elbette ya.' "

"Peki, Mikhel'den aldığı elli İngiliz lirasına ne oldu?" diye sordu Smiley.

"Geri verdim elbette."

Smiley, "Hepsini mi?" dedi.

"Hepsini. Sigaralar armağandı. Maks, ben onu severdim."

Stella, Smiley'i kapıya kadar geçirdi. Kapıda, Smiley kadının kolunu kibarca tuttu; birkaç basamak inerek bahçeye çıkmasını sağladı ve kocasının konuşulanları işitemeyeceği bir yere götürdü.

Stella, "Sizin döneminiz geçti," dedi. "Yaptığınız ne olursa olsun, er geç biriniz ya da öbürünüz vazgeçmek zorunda. Siz de Riga Grubu gibisiniz."

Smiley, "Yavaş ol ve dinle," dedi. "Diniliyor musun?"

"Evet."

"William bundan hiç kimseye söz etmeyecek. Ambarda kimlerle ahbaplığı seviyor?"

"Herkesle."

"Peki öyleyse, elinden geleni yap. Mikhel'den başka telefon eden oldu mu? Hatta, 'yanlış numara' deyip kapatan? Telefonun çaldığı, açtığın zaman da sesin gelmediği?"

Kadın düşündü, sonra başını salladı.

"Kapıya gelen oldu mu? Satıcı, piyasa araştırmacısı, dinsel vaiz

olarak. Sipariş almak için? Kim olursa olsun. Emin misin?"

Kadının, baktıkça adamı daha iyi tanıyıp buna sevindiği gözlerinden okunuyordu. Sonra yine başını salladı Stella. Smiley'in sorduklarının hiçbiri olmamıştı.

"Bize yaklaşma Maks. Hepiniz uzak durun. Ne olursa olsun, ne denli kötü durumda olursak olalım. Kocam yetişkin birl. Vasiye gereksinimi yok artık."

Smiley giderken arkasından bakıyordu. Belki de gerçekten gittiğinden emin olmak istiyordu. Otomobili kullanırken, bir süre Vladimir'in negatifini düşündü Smiley. Bu negatif şimdi kutusunda, bir kenara saklanmış para gibiydi. Acaba hâlâ güvencede miydi!? Önce incelese miydi, yoksa banyo mu ettirseydi? Çünkü bu film, yaşam pahasına ele geçmişti. Ancak, nehre yaklaştığı sıra kafasındaki başka düşünceler ve başka amaçlar belirmişti. Chelsea'dan vazgeçip, kuzeyin cumartesi trafiğine katıldı. Burada cumartesi trafiği, çoğunluk, genç ailelerle eski arabalardan oluşuyordu. Ve siyah, sepetli, tanıdık bir motosiklet Smiley'in kuyruğuna takılmıştı. Ta Bloomsbury'ye kadar da geldi.

10

Özgür Baltık Kütüphanesi, antika dinsel kitaplar satan bir kitabevinin üçüncü katındaydı. Binanın küçük pencereleri, hafta içinde öğrencilerin, hafta sonlarında ise yorgunana babalarla çocuklarının toplantı yeri olan British Museum'un ön avlusuna,yandan bakıyordu. Ve bu avlu, bu cumartesi öğle sonrasında, yeniden başlayan yağmurdan ıslananların sığınağı olmuştu. Smiley, kağnı gibi gıcırdayan tahta basamakları kıvrıla kıvrıla çıkarak istediği yere vardı. Bu cansıkıcı tırmanış sırasında, raptiyelerinden kurtulmak üzere olan, yıllanmış, elle çizilmiş afişler ve yandaki eczaneye ait, tınaz gibi tuvalet malzemesi kutuları görmüştü. En üst kata geldiğinde soluğunun tükendiğini gördü ve zile basmadan önce, akıllılık edip dinlendi. Bu duruş sırasında ani bir kuruntuya kapıldı. Buraya daha önce defalarca geldiğini sandı. Bu gelişleri sanki, Alman yazınındaki romantik akımlara değgin araştırmalarıyla ilgilimiş gibi bir izlenime kaptırdı kendini. Hampstead'deki, karşı taraf ajanlarının bilmediği daire —Vladimir'in Westbourne Terrace'daki tavan arası— ve şimdi bu, 1950'lerden kalma, tekin olmayan, ücra bina, sözde Bloomsbury karmaşasının atar damarıydı bir zamanlar. Bunların tek bir yer olduğu hayaline kaptırdı kendini Smiley; doğruların henüz konuşulmaya başlanmadığı tek yer. Derken o hayal dağıldı; zili üçü kısa, biri de uzun olmak üzere dört kez çalarken şifrenin değişip değişmediğini merak ediyor, bundan kaygılanıyor, hâlâ Villem, belki Stella ya da sadece çocukları için üzülüyordu. İçerdeki çatlak döşeme tahtasının yakından gelen sesini duydu ve bir adım ötesindeki birinin kapıdaki küçük delikten bakmakta, kendisini süzmekte olduğunu hissetti. Kapı telaşla açıldı, loş bir hole girdi Smiley ve çelik gibi iki kol kendisini kucakladı. Sıcağı, ter kokusunu ve sigara dumanını içine çekti. Tıraşlı bir yüz, kendi yanağına yapıştı. Sol yanak, sağ yanak, madalya törenindeymiş gibi, sonra da, sevgisini özellikle belirtmek için bir kez daha sol yanak.

"Maks" diye Mikhel mırıldandı. Sesi bir ilahi ahengindeydi. "Geldin. Sevinçliyim. Geleceğini ummuştum ama bekliyordum diyemem. Gene

de seni bekliyordum. Bütün gün, şu ana kadar bekledim seni. O seni severdi Maks. En iyi dostu sendin. Hep söylerdi bunu. Onun esin kaynağıydın. Bana söylemişti. Örnek aldığı kişiydin."

"Üzgünüm Mikhel," dedi Smiley. "Gerçekten üzgünüm."

"Hepimiz gibi, Maks. Hepimiz öyleyiz. Avuntu bulmaz biçimde. Ama biz askeriz."

Mikhel, ufak tefek ama çevik, sırtı çökük ve bir zamanlar işi olan süvari binbaşılığına yakışır incelikteydi. Siyah gözleri bütün gece uyanık kalmaktan kızarmıştı ve gözkapakları kapanıyordu. Siyah, spor bir ceketi, pelerin gibi omuzuna almıştı. Siyah çizmeleri daha çok at binmeye yakışırdı. Kır saçları askerce bir düzende kesilmiş, gür bıyığı dikkatle kırpılmıştı. İlk bakışta, yüzü genç görünüyordu. Ancak yakından bakıldığında solgun cildindeki incecik, hesabını şaşırmış kırışıklardan yaşının altmış ya da daha fazla olduğu anlaşılıyordu. Smiley, konuşmadan, Mikhel'in arkasından kütüphaneye doğru yürüdü. Kütüphane binanın genişliğindeydi ve artık haritadan silinmiş olan ülkelere ait bölmelere ayrılmıştı —Letonya, Litvanya ve elbette Estonya— ve her bölmede bir masa, bir bayrak, üstlerine oynanmaya hazır satranç takımları konmuş masalar vardı. Ama ne kimse satranç oynuyordu, ne de kitap okuyan vardı. Zaten içerde sarışın, şişman, kısa etekle kısa çorap giymiş, kırk yaşlarında bir kadından başkası da yoktu. Kadının, dipleri koyulmuş sarı saçları, ciddi bir topuzla arkada toplanmıştı. Semaverin yanında oturmuş, sonbaharda huş ağaçlarını gösteren bir seyahat dergisini okuyordu. Kadına yaklaşınca Mikhel durdu, herhalde ikisini tanıştıracaktı ama Smiley'i görünce kadının gözlerinde tutuşan öfke, kuşkuya yer vermeyecek kadar açık seçikti. Smiley'i süzdü kadın, ağzı hor gören bir anlatımla kıvrıldı, başını çevirip yağmurun vurduğu pencereye baktı. Yanakları gözyaşından sırılsıklamdı ve yorgun gözkapaklarının altı morarmıştı.

Kadının kendilerini işitemeyeceği kadar uzaklaştıktan sonra, Mikhel, "Elvira da onu çok severdi," diye açıkladı. "Vladimir bir bakıma ağabeyiydi. Elvira'yı eğiten odur."

"Elvira?"

"Karım, Maks. Yıllar sonra evlendik. Ben karşı koydum. Bizim işte evlilik, her zaman iyi sonuç vermez. Ama bugünkü güvenliğimi karıma borçluyum."

Oturdular. Çevrelerinde ve duvarlarda, artık unutulmuş savaşımların kahramanlarına ait resimler vardı. Bu, tutukevindeki tel örgünün ardından alınmış fotoğraf. Şu öldü, tıpkı Vladimir gibi ve adamın kanlı yüzünü göstermek için üzerindeki çarşafı çekmişlerdi. Üçüncüsünün başında, partizanların giydiği kasket vardı ve elindeki uzun namlulu tüfeği tutarken gülüyordu. Odanın bir başka bölümünden ufak bir patlama, ardından da dört dörtlük bir Rusça küfür duydular. Elvira, yani Mikhel'in karısı, semaveri yakıyordu.

Smiley, "Üzgünüm," diye yineledi.

Düşmanlardan korkum yok Villem, diye düşündü Smiley. *Ama dostlardan çok korkarım.*

Mikhel'in 'Yazıhanem" dediği özel bölmedeydiler. Masanın üstünde, bir eşi de Vladimir'in evinde bulunan, Remington marka daktilonun yanında eski model bir telefon duruyordu. Smiley, "Biri, bu daktilolardan pek çok almış olmalı," diye düşündü. Ama odanın en seçkin eşyası, arkalığına krallık arması işlenmiş, bacakları burmalı, el oyması bir koltuktu. Mikhel, dizlerini ve çizmelerini birbirine bitiştirmiş, tahtının içinde kaybolan bir kral naibi gibi vekarla oturuyordu. Yaktığı sigarayı elinde bir meşale gibi tutmaktaydı. Başının üstündeki sigara dumanı, yağmura karşı asılmış branda bezini andırıyordu. Smiley'de birden bir çağrışım oldu. Çöp sepetine, *Sporting Life* dergisinin eski sayıları atılmıştı.

"O, bir liderdi Maks, o, bir kahramandı," diye konuştu Mikhel. "Ondan ve cesaretinden örnek almaya bakmalıyız." Smiley'in bunu, yayınlamak üzere yazmasını bekliyormuş gibi durdu. "Böyle durumlarda insan böyle bir acıya nasıl dayanır diye sormak doğaldır. Önder diye seçilmeye değecek olan kim? Onun boyutunda onun kadar onurlu, onun gibi güçlü kim var? Bereket versin davamız devingen, durağan değil. Bireysellikten öte büyük bir dava. Hatta Grubumuzdaki herkesten daha önemli."

Mikhel'in yaldızlı sözlerini dinler, cilalı çizmelerine bakarken, Smiley, kendini, adamın yaşına şaşar buldu. Ruslar'ın Estonya'yı 1940 yılında işgal ettiklerini, anımsıyordu. O zaman süvari subayı olan biri, bugün en az altmışında olmalıydı. Mikhel'in serkeş yaşam öyküsünü toparlamaya çalıştı Smiley. Başka ülkelerin savaşlarından ve birbirine güvenmeyen etnik gruplardan oluşma tugaylardan süzülüp gelen bir yaşam. Tarihin bütün bölümleri, Smiley'in karşısındaki şu ufak tefek adamda toplanmıştı. Mikhel'in çizmelerinin kaç yıllık olduğunu merak etti Smiley.

"Bana, onun son günlerini anlat Mikhel," diye öneride bulundu. "Çalışmalarını sonuna kadar sürdürdü mü?"

"Çok faaldi Maks, her bakımdan. Yurtsever olarak. Erkek olarak. Lider olarak."

Yüzünde biraz önceki küçümseyen anlatımla, Elvira, iki fincan limonlu çayla bademli kekleri erkeklerin önüne bıraktı. Meydan okuyan asık suratı ve çalkaladığı kalçalarıyla, hareket halindeyken de insanı iğnelemeyi biliyordu. Smiley, kadının da geçmişini anımsamaya çalıştı ama beceremedi. Belki de hiçbir vakit öğrenmemişti. *Vladimir bir bakıma ağabeyiydi,* diye aklından geçirdi. *Elvira'yı o eğitti.* Ne var ki, kendi yaşamında yola çıkarak Smiley'in yıllar önce öğrendiği bir şey

vardı: açıklamalara güvenmemek, özellikle sevgiyle ilgili olanlara.

"Ya Grup üyesi olarak nasıldı?" diye Smiley, kadın odadan çıktıktan sonra sordu. "Gene faal miydi?"

Mikhel ciddi ciddi, "Her zaman" dedi.

İki adam da, kibarca konuşmaya karşısındakinin devam etmesini beklediği sıra kısa bir sessizlik oldu.

"Kim yaptı dersin Mikhel? İhanete mi uğradı?"

"Maks, kimin yaptığını benim gibi sen de biliyorsun. Hepimiz tehlikedeyiz. Hepimiz. Herhangi bir gün sıramız gelebilir. Önemli olan, buna hazırlanmak. Kendi hesabıma ben bir askerim, hazırlanmış bulunuyorum, hazırım. Bana bir hal olursa Elvira'nın güvenliği sürecek. Hepsi bu. Bolşevikler için biz, sürgündekiler, bir numaralı düşman olarak kalıyoruz. Lanetlenmişiz. Nerede bulurlarsa bizi yok ediyorlar hâlâ. Tıpkı bir zamanlar kilise lerimizi, köylerimizi, okullarımızı ve kültürümüzü yokettikleri gibi. Ve hakları var Maks. Bizden korkmakta hakları var. Çünkü günün birinde onları yeneceğiz."

Mikhel'in bir vaaza benzeyen konuşmasından sonra Smiley, "Ama neden özellikle bu zamanı seçtiler?" diye uysallıkla karşı koydu. "İsteseler, Vladimir'i yıllar önce öldürebilirlerdi."

Mikhel, içinde mengene gibi iki makara bulunan yassı bir kutuyla bir paket, sarı, kötü cins sigara kağıdı çıkardı. Kağıdın bir yaprağını dilliyle ıslattıktan sonra makaraların üstüne koydu. İçine siyah tütün doldurdu. Makarayı çevirdi; kalın, gevşekçe sarılmış sigarası hazırdı. Tam yakmak üzereyken Elvira gelip aldı sigarayı. Bir tane daha sardıktan sonra kutuyu cebine koydu Mikhel.

"Sanırım Vladi bir şeyler yapmaya kalkışıncaya kadar ona ilişmediler," diye Smiley, bu maksatlı mizansenden sonra devam etti. "Ta ki onları, şu ya da bu biçimde tahrik etmiş olsun..ki bunu yapabilirdi, biliriim onu."

Mikhel, "Kim bilir?" derken sigarasının dumanını, dikkatle üflüyordu.

"Bunu bilecek biri varsa o da sensin, sen *bilebilirsin* Mikhel. Elbette sana güvenirdi. Yirmi yıldır, belki daha fazla bir süreden beri onun sağ koluydun. Önce Paris'te, sonra burada. *Sana güvenmediğini söyleme* sakın," dedi Smiley basiretli bir tavırla.

"Liderimiz sır küpü gibi bir adamdı, Maks, Gücünü bundan alıyordu. Hem böyle olması zorunluydu da. Askerlik gereğiydi bu gizlilik."

Smiley, en övücü sesiyle, "Ama *sana* karşı değil, kuşkusuz," diye ısrar etti. "Paris'te onun emir subayıydın. Onun yaveri. Vladi'nin en güvendiği sırdaşı, sekreteri. Hadi Mikhel, kendine karşı haksızlık ediyorsun."

Oturduğu tahtta öne doğru eğilen Mikhel, minicik elini kalbinin üstüne koydu. Derinlerden gelen sesinin tonu daha da derinleşmişti.

"Maks, bana karşı da. Sonunda, Mikhel'e karşı bile. Beni korumak

için. Beni tehlikeli bilgilerden uzak tutmak için. Bana şöyle dediği bile oldu: 'Mikhel, senin —hatta senin bile— geçmişten bugüne kalan pislikleri bilmemen daha iyidir.' Yalvardım ona. Boş yere. Bir akşam bana geldi. Buraya. Yukarı katta uyuyordum. Kapının zilini şifreli çaldı. 'Mikhel, elli İngiliz lirasına gereksinmem var,' dedi."

Elvira, bu kez boş bir tepsiyle geldi. Kadın tepsiyi masanın üzerine koyduğu sırada, Smiley, Elvira'nın gelişiyle gerginliğin ani ve etkili bir ilaçmış gibi dalga dalga arttığını duydu. Ara sıra, araba kullanırken böylesi bir gerginlik onda da olurdu. Bu gerginlik bir noktadan kırılsın diye beklerdi ama kırılmazdı işte. Ann'la birlikteyken de aynı şey başına gelmişti. Kadının, bir buluşmadan dönmesini beklerken bu buluşmaların tehlikesiz olduğunu kendi kendine yineleyip dururdu ama öyle olmadığını da bilirdi.

Elvira tekrar odadan çıkınca, Smiley, "Ne zaman oldu bu?" diye sordu.

"On iki gün önce. Geçen pazartesiden bir hafta önce. Vladi'nin halinden, bunun, resmi bir iş olduğunu hemen sezinledim. Daha önce benden hiç para istememişti. 'General,' dedim. 'Bir işler çeviriyorsun. Ne olduğunu bana da söyle.' Ama başını salladı. 'Dinle," dedim ona, 'eğer bu bir kumpassa, sözümü dinle, Maks'a git." Reddetti. 'Mikhel," dedi, 'Maks iyi insan, ama Grubumuzun ona güveni kalmadı artık. Maks bile, savaşımıza son verelim istiyor. Bu büyük balığı yakalayınca, ki yakalayacağımı umuyorum, Maks'a gideceğim ve yaptığımız masrafları, ola ki yanısıra başka şeyler daha isteyeceğim. Ancak, bunu şimdi değil, daha sonra yapacağım. Bu arada işimi, böyle kirli bir gömlekle göremem. Rica ederim Mikhel, bana elli İngiliz ödünç ver. Yaşamım boyunca, yaptığım en önemli görev bu. Ucu ta geçmişimize dayanıyor.' Tam tamına böyle dedi. Cüzdanımda elli İngiliz vardı. Bereket versin, o gün, başarılı bir yatırım yapmış, bu parayı kazanmıştım. Hepsini ona verdim. 'General,' dedim. 'Neyim varsa al. Benim malım senin demektir. Rica ederim al.'" Bunları anlatırken Mikhel, davranışını pekiştirmek —ya da belgelemek, gerçekliğini kanıtlamak— istercesine sarı, sarma sigarasından derin nefesler çekiyordu.

Smiley, başlarının üstündeki pencerenin kirli camında Elvira'nın gölgesini farketti. Kadın pencereye yaklaşmış, konuşulanları dinliyordu. Mikhel de karısını görmüş, hatta kaşını sertçe çatmıştı. Mikhel'in bunu isteyerek yapmadığı belliydi. Belki de kadına, oradan uzaklaşmasını söyleyemiyordu.

Smiley, uygun düşen bir duraklamadan sonra, "Çok naziksin." dedi.

"Maks, bu benim görevimdi. İçimden geliyordu. Başka bir yasa tanımıyordum."

Smiley, "Vladi'ye yardım etmediğim için Elvira beni hor görüyor," diye düşündü. "Kadın işin içindeydi, biliyordu ve şimdi, gereksindiği anda Vladi'ye yardım etmedim diye beni aşağılıyor." *Vladi ağabeyiydi*

diye anımsadı Smiley. *"Elvira'yı eğiten o'dur."*

Smiley, "Ve sana gelişi, bu işle ilgili parayı istemesi," dedi, "damdan düşer gibi mi oldu? Daha önce hiçbir şey geçmedi mi aranızda, yani sana, büyük bir işe kalkıştığını anlatmadı mı?"

Mikhel gene kaşlarını çattı; zamanı kullanıyordu ve sorulara pek aldırış etmediği de belliydi.

"Birkaç ay önce, belki iki ay, bir mektup almıştı," dedi ihtiyatla. "Buraya, bizim adrese gelmişti mektup."

"Az mı mektup alırdı?"

"Bu mektup farklıydı," dedi Mikhel, ihtiyatı elden bırakmadan. Smiley birden, Mikhel'in, Sarratt'dakilerin "kaybedenin sıkıştığı köşe" diye tanımladıkları köşeye sıkıştığını anladı. Çünkü Mikhel, Smiley'in neyi ne kadar bildiğini bilmiyor, sadece tahmin edebiliyordu. Bu nedenle de bildiklerini, kıskançlıkla saklıyor, bu arada Smiley'in gücünü ölçmeyi umuyordu.

"Mektup kimdendi?"

Çoğunlukla yaptığı gibi, soruyu saptırarak yanıtladı Mikhel.

"Paris'ten geliyordu Maks, uzun bir mektuptu, birçok sayfa, el yazısıyla. General'in kendisine postalanmıştı, Miller adına değil. 'General Vladimir'e, kişiye özel," diye zarfın üstüne Fransızca yazılmıştı. Mektubu aldım, çekmeceme kilitledim. Saat on birde, her zamanki gibi geldi. 'Mikhel, seni selamlarım,' dedi. İnan bana, zaman zaman birbirimizi böyle askerce selâmlardık. Mektubunu verdim, oturdu," derken Mikhel odada, Elvira'dan yana işaret ediyordu. "Oturdu, mektubu pek önemsemeden açtı, sanki bir şey beklemiyormuş gibiydi. Giderek ilgilendiğini gördüm. Dalıp gitmişti. Büyülenmişti diyebilirim. Hatta heyecanlanmış, hırslanmıştı. Onunla konuşmak istedim. Karşılık vermedi. Gene seslendim. Vladi'nin usulünü bilirsin. Ben orada yoktum sanki. Dışarı, yürüyüşe çıktı. 'Döneceğim,' dedi."

"Mektubu da alarak mı?"

"Elbette. Düşüneceği önemli bir şey olunca yürüyüşe çıkmak adetiydi. Dönüp geldiğinde çok heyecanlı olduğunu farkettim. Gerilmişti. 'Mikhel,' dedi. Konuşmasını bilirsin. Herkes ona boyun eğmek zorundadır. 'Mikhel. Fotokopi makinasını getir, içine kağıt koy. Kopyasını çıkaracağım bir belge var.' Ona, kaçar kopya çıkacağını sordum. 'Bir.' Kaç sayfalık bir belge olduğunu sordum. 'Yedi. Ben kopyaları çıkarırken beş adım uzakta durmanı rica ediyorum.' dedi. 'Seni bu işe karıştırmak istemiyorum Mikhel."

Bunları anlatırken Mikhel, bir kez daha, Vladimir'in nerede durduğunu gösterdi. Sanki durduğu nokta, bu öyküdeki bütün gerçeği kanıtlamış oluyordu. Siyah fotokopi makinası, masasının üzerinde, silindirleri ve çeşitli kimyasal maddelerin boşaltılacağı delikleriyle eski bir buharlı makina gibi duruyordu. "General'in eli makinalara yatkın değildi. Maks. Makinayı hazırladım, sonra burada durdum, yani

odanın ötekı ucunda. Oradan ne yapacağını söylüyordum kendisine. Kopya çıkarma işini bitirince kuruması için başında bekledi, sonra da katlayıp cebine koydu."

"Ya özgün nüshası?"

"Onu da cebine koydu."

Smiley, "Yani sen mektubu okuyamadın?" derken sesinde biraz acıma vardı.

"Hayır Maks, esefle söyleyeyim ki okumadım mektubu."

"Ama zarfı görmüştün. Posta geldiğinde, kendisine vermek için mektubu burada alakoymuştun."

"Sana söyledim Maks, Paris'ten postaya verilmişti."

"Hangi kesiminden?"

Gene bir duraksama oldu.

"On beşinci," dedi Mikhel. "On beşinci olduğunu sanıyorum. Bizimkilerin çoğu, orada otururlardı."

"Ya tarihi? Biraz daha kesin konuşabilir misin? Yaklaşık iki ay demiştin."

"Eylül başları. Diyebilirim ki eylül başlarıydı. Ağustos sonu da olabilir. Hemen hemen altı hafta önce."

"Zarfın üstündeki adres de el yazısıyla mıydı?"

"Öyleydı Maks. Öyleydi."

"Zarf ne renkti?"

Kahverengi."

"Ya mürekkebi?"

"Maviydi sanırım."

"Mühürlenmiş miydi?"

"Efendim?"

"Zarf, mühür mumu ya da yapıştırıcı bantla mı kapatılmıştı? Yoksa, normal biçimde, kendi zamkıyla mı yapıştırılmıştı?"

Mikhel, böyle ayrıntılara inmezmiş gibi, omuz silkti.

Smiley, hafifçe ısrar etti: "Yine de gönderen, zarfın üzerine kendi adını koymuş olabilir, değil mi?"

Öyle olsa bile Mikhel bunu kabul etmiyordu.

Smiley'in aklı, bir an için, Savoy Oteli'nin vestiyerinde emanete bıraktığı, kahverengi zarfa ve yardım için ısrarla yalvaran içeriğine takıldı. *"Bu sabah, beni öldürmeye çalıştıkları izlenimine kapıldım. Bana, o sihirbaz arkadaşınızı bir kere daha göndermez misiniz?"* "Posta mühürü Paris," diye düşündü. "On beşinci kesim. İlkinden sonra Vladimir, mektubu yazana ev adresini vermiş." Böyle geçti aklından. "Tıpkı evinin telefon numarasını Villem'e verişi gibi. "Birinci mektuptan sonra Vladimir'in Mikhel'i devreden çıkardığı kesindi.

Telefon çaldı ve Mikhel, hemen kısa bir "Evet" le yanıtladı, sonra dinledi.

"Öyleyse benim adıma her iki tarafa da beş koy," diye mırıldandı ve

tumturaklı bir tavırla kapadı telefonu.

Mikhel'i ziyaretinin asıl amacına yaklaşan Smiley, konuşmasını büyük bir saygıyla sürdürmeye özen gösteriyordu. Smiley Mikhel'in Paris'te Riga Grubu'na katıldığı sıra Doğu Avrupa soruşturma merkezlerinden en az yarısını çoktan görmüş olduğunu ve tahrik edilince nasıl bir ağırdan alma yöntemi bulunduğunu, bunun ise, Smiley'in döneminde Sarratt'daki soruşturma görevlilerini nasıl yarı deliye çevirdiğini anımsadı.

Soruşturmanın can damarına doğru giden bir çizgiyi seçerek, ihtiyatla, "Sana bir şey sorabilir miyim, Mikhel?" dedi.

"Rica ederim."

"O akşam, senden ödünç para almaya geldiğinde burada oturdu mu? Ona çay yaptın mı? Belki de satranç oynadınız? Bana, o akşamın bir tablosunu çizer misin lütfen?"

"Satranç oynadık ama, kendimizi vererek değil. Aklı başka yerdeydi Maks"

"Büyük balık hakkında daha başka şeyler söyledi mi?"

Mikhel'in, sarkık kapaklı gözleri, anlamlı bir anlatımla Smiley'e dikkatle baktı:

"Efendim, Maks?"

"Büyük balık. Planladığını söylediği operasyon. Planını, herhangi bir şekilde genişletip genişletmediğini merak ediyorum."

"Hiç bir şey. Gene hiç bir şey söylemedi Maks. Tam bir sır küpüydü."

"Bu işin başka bir ülkeyle ilgisi olduğu izlenimini edindin mi?"

"Yalnızca pasaportu olmadığından söz etti. Kırılmıştı —sana açık yürekle anlatıyorum Maks —Sirk'in kendisine pasaport verecek kadar güvenmemesi Vladimir'i yaralamıştı. Ettiği bunca hizmetten ve böylesi bir bağlılıktan sonra incinmişti."

"Pasaportu, onun iyiliği için vermediler Mikhel."

"Maks, *ben* çok iyi anlıyorum. Ben daha gencim, zamanın adamıyım, uyarım. General, zaman zaman parlayan biriydi. Hatta ona hayran olanların bile, General'i korumak için, önlemler almaları zorunluydu. Rica ederim anla. Ne var ki, Vladimir için bu önlemler, anlaşılır gibi değildi. Hakaret sayıyordu bunları."

Smiley, arkasında Elvira'nın ayak seslerini duydu. Kadın, Smiley'i hor gören bir tavırla, ağır ağır geldi ve köşesine oturdu.

Smiley, kadını görmezlikten gelerek, "Öyleyse, onun yerine bu yolculuğu kim yaptı?" diye sordu.

Mikhel, yapılan işi onaylamadığını açıkça belli ederek, "Villem," dedi. "Bana fazla bir şey söylememişti ama Villem'i gönderdiğine inanıyorum. Edindiğim izlenim bu. Villem gidecekti. General Vladimir, Villem'in gençliğinden ve onurlu oluşundan büyük bir övgüyle söz

etmişti. Villem'in babasından da aynı dille söz ederdi. Hatta tarihsel bir değinme de yaptı ve yeni kuşakların, eskilerin yaptığı haksızlıkları düzelteceğini söylüyordu. İçi içine sığmıyordu."

"Villem'i nereye gönderdi? Vladi, buna değgin herhangi bir imada bulundu mu?"

"Bana söylemedi. Bütün söylediği, 'Villem'in pasaportu var, yürekli delikanlı, iyi bir Baltıklı, dürüst. Yolculuk etmesine bir engel yok, ama onu korumamız gerek,' oldu. Ben soru sormam Maks. Merak etmem. Adetim değildir. Bunu, sen de bilirsin."

"Gene de bir izlenim edinmişsin sanıyorum." dedi Smiley. "Kendi yöntemlerine göre, Her şeyin ötesinde, Villem'in rahatça gideceği yerler öyle fazla değil. Olup olacağı elli İngiliz lirası. Hem Villem'in kendi işi de vardı, değil mi? Üstelik, karısına da söz etmemesi gerekti. Villem, canının istediğini yapamaz."

Mikhel, askerce bir hareket yaptı. Dudaklarını öne doğru öylesine uzattı ki, ağzıyla burnu ve bıyığı birbirine karıştı; baş ve işaret parmaklarıyla burnunu tutup çekti. Böylece, Villem'in karısından nasıl korktuğunu anlatmak istiyordu. En sonunda, "General, benden, haritaları istemişti." dedi. "Bunu sana anlatayım mı, anlatmayayım mı diye kararsızdım. Sen, General'in temsilcisisin Maks, ama davamızla ilişiğin yok. Ancak sana güveniyorum. Anlatacağım."

"Nerenin haritalarını?"

"Sokaklarınkini." Bunu söylerken, elini raflara doğru sallamış ve sanki yakına gelmelerini işaret etmişti. "Kent planları. Danzig'in, Hamburg'un, Lübek'in Helsinki'nin, kuzeyindeki kıyı şeridinin. Ona, 'General, izin ver, yardım edeyim,' diye ricada bulundum. Ona dedim ki: 'Lütfen. Ben her şeyde senin yardımcınım.Bu benim hakkım. Vladimir, bırak yardım edeyim.' İsteğimi geri çevirdi. Kesinkes gizli kalmasını istiyordu."

Smiley, yeniden, "Moskova Yöntemleri" diye düşündü. Birçok harita, ama yalnızca bir tanesi işle ilgili. Vladimir'in güvendiği Paris'teki yardımcısına karşı önlemler aldığını ve amacını saklı tuttuğunu, bir kez daha anladı Smiley.

"Daha sonra da çıkıp gitti mi?"

"Evet, öyle."

"Saat kaçtı?"

"Geç saatlerde."

"Ne kadar geç olduğunu söyleyebilir misin?"

"İki. Üç. Belki de sabahın dördüydü. Emin değilim."

O sırada Mikhel'in odanın uzak bir köşesine doğru baktığını hisseden Smiley, anımsadığı kadarıyla o güne dek hep dürtülerine göre yaşadığından içgüdüsel olarak sordu.

"Vladimir buraya yalnız mı geldi?"

"Elbette Maks. Kimi getirecekti ki?"

Odanın öbür ucundaki Elvira'nın işinin başına dönerken çıkardığı tabak çanak sesi, konuşmaları böldü. Tam o sıra Mikhel'e bakan Smiley karısını arkasından seyreden adamın yüzündeki anlatımı tanımış ama bir an için bunun ne olduğunu çıkaramamıştı. Sonra buldu: Umutsuzluk ve hemen ardından sevgi, güvenmekle bıkkınlık arasında bölünmüş olmak. Bywater Sokağı'ndaki evlerinde, Ann'ın kenarları yaldız çerçeveli aynalarında, Mikhel'inki gibi kanlı gözlerle ve sık sık kendi yüzünde de gördüğü o anlatıma Smiley, canından bezene kadar bakıp dururdu.

"Peki, yardımına izin vermeyince ne yaptın?" diye, aynı kasıtlı ilgisizlikle sordu. "Oturup kitap mı okudun, Elvira ile satranç mı oynadın?"

Mikhel'in siyah gözleri, bir an için Smiley'e daldı gitti; sonra bakışlarını başka tarafa çevirdi ve gene Smiley'e baktı.

Büyük bir kibarlıkla "Hayır Maks" diye yanıtladı. "Haritaları verdim. Vladi yalnız kalmak istedi. Ona iyi geceler dilediim. O gittiğinde ben uyumuştum."

Smiley, "Ancak , öyle anlaşılıyor ki Elvira uyumamıştı," diye düşündü. Elvira, Vladimir'den talimat almak üzere uyanık kalmıştı. *Bir yurtsever olarak, erkek ve lider olarak tam faaldi,* diye anımsadı Smiley. *Her bakımdan hareket halindeydi.*

Smiley, "O günden bu yana, nasıl haberleştiniz?" diye sordu ve Mikhel, ansızın bir gün öncesine atladı:

"Düne kadar hiçbir şey olmadı Maks. Dün, öğleden sonra bana telefon etti Maks. Sana yemin ederim, yıllardan beri onu böylesine heyecanlı görmemiştim. Sesinden belliydi. Mutluydu, hatta kendinden geçmişti diyebilirim. 'Mikhel! Mikhel!' Bu, keyifli birinin sesiydi Maks. O akşam bana gelecekti. Dün akşam yani. Belki gecikebilirdi ama benim elli İngiliz'i getirecekti. Ona, 'General,' dedim. 'Elli lira nedir ki? İyi misiniz? Güvencede misiniz? Onu söyleyin!' 'Mikhel, av iyi gidiyor ve mutluyum. Uyuma sakın,' dedi bana. 'Gece on biri biraz geçe sende olacağım. Parayı getireceğim. Hem, sinirlerimi yatıştırmak için satrançta seni yenmem gerek.' Uyumadım, çay yapıp onu bekledim. Bekledim. Maks,ben bir askerim, kendim için korkmam. Ama General için, bu yaşlı adam için Maks, korkuyordum. Sirk'e telefon ettim, ani bir tehlike var dedim. Beni atlattılar. Niçin? Maks, bunu niçin yaptınız, rica ederim?"

Gözlerini, olabildiği kadar Mikhel'den kaçırarak, "Ben nöbette değildim, anlat bana," diye bilinçli olarak söze girdi Smiley.

"Maks."

"Vladimir sana telefon edip müjdeyi verdikten sonra, buraya gelerek senin elli liranı ödemeden önce ne yapacaktı dersin?"

Mikhel, hiç duraksamadı. "Doğal olarak Maks'a gideceğini sanıyordum," dedi. "Büyük balığı ağa düşürmüştü. Maks'a gidecek, masraflarını isterken müthiş haberini de verecekti. Doğal olarak, " diye yinelerken Smiley'in gözlerinin içine biraz fazlaca dik bakıyordu.

Smiley düşündü: *"Doğal olarak,* onun evinden çıkacağı dakikayı, Hampstead'deki daireye gelinceye kadar geçecek süreyi iyi biliyordun."

"Böylece, o gelmeyince sen de Sirk'e telefon ettin ve çaresiz kaldın," diye Smiley özetledi. "Üzgünüm. Peki, sonra ne yaptın?"

"Villem'e telefon ettim. Önce delikanlının güvencede olup olmadığından emin olmak, hem de liderimizin nerede olduğunu sormak için. Villem'in İngiliz olan karısı bar bar bağırdı bana; sonunda General'in evine gittim. Gitmek istemezdim, konuta saldırı gibi geliyordu bana, özel yaşamına girmek istemezdim ama gittim. Zili çaldım. Açan olmadı. Eve döndüm. Bu sabah, saat on birde Jüri telefon etti. Akşam gazetelerinin erken baskılarını okumam; İngiliz gazetelerini de sevmiyorum. Jüri hepsini okumuş. Vladimir, liderimiz ölmüştü."

Elvira, kocasının dirseğinin dibine sokulmuştu. Bir tepside, iki bardak votka getirmişti.

Mikhel, "Buyrun," dedi. Bardağın birini Smiley aldı, ötekini de Mikhel. Çok yüksek sesle, "Hayata!" dedi Mikhel ve içerken gözlerine yaşlar doldu.

Elvira, ikisini seyrederken Smiley, "Hayata!" diye yineledi.

Smiley, "Kadın da, kocasıyla gitmiştir," diye düşündü. "Mikhel'i ihtiyar adamın apartmanına gitmeye zorlayan onu ta kapıya kadar sürükleyen karısı olacak."

Elvira odadan bir kez daha çıkınca Smiley, "Bunları bir başkasına anlattın mı, Mikhel?" dedi.

Mikhel, burnunu silerken, "Jüri'ye güvenmem," karşılığını verdi.

"Jüri'ye Villem'den söz etmiş miydin?"

"Efendim?"

"Villem'den ona söz ettin mi? Villem'in Vladimir'le bir işi olabileceğine değgin herhangi bir şey söyledin mi Jüri'ye?"

Anlaşılan, Mikhel bütün bu günahlardan uzak kalmıştı.

Smiley, gitmeye hazırlandığı için daha resmi bir sesle, "Bu durumda kimseye güvenmemen gerek," dedi. "Hatta polise bile. Emirler böyle der. Polis, öldüğünde Vladimir'in neler yapmakta olduğunu bilmemeli. Güvenlik için bu önemli. Hem senin, hem de bizim güvenliğimiz için. Vladimir sana hiçbir haber iletmedi, örneğin Maks'la ilgili bir sözcük bile etmedi." *Maks'a söyle, bu iş Sandman'la ilgili,* diye Smiley'in aklından geçti.

Mikhel, gülümseyerek üzüntülerini ifade etti.

"Vladimir'in son zamanlarda Hector'dan söz ettiği oldu mu, Mikhel?"

"Hector, onun için makbul biri değildi."

"Bunu Vladimir mi söyledi?"

"Rica ederim Maks. Kişisel olarak Hector'a hiç karşı değilim. Hector Hector'dur. Bir beyefendi değildir, ama bizim işte, değişik nitelikli insanları kullanmak zorundayız. General böyle derdi. Liderimiz yaşlıydı. Vladimir bana, "Hector," demişti, "Hector işe yaramaz. Bizim iyi

kuryemiz Hector, Londra bankalarına benziyor. Derler ki yağmur yağdığında Londra bankaları elinizdeki şemsiyeyi çekip alır. Bizim kuryemiz Hector da öyle." Rica ederim. Bu Vladimir'in sözü, Mikhel'in değil. 'Hector iyi değil,' diyen Vladimir'di."

"Bunu ne zaman söyledi?"

"Pek çok kereler."

"Yakınlarda mı?"

"Evet."

"Ne kadar yakında?"

"Belki iki ay. Belki daha önce."

"Paris'ten atılan mektubu almadan mı, aldıktan sonra mı?"

"Sonra, hiç kuşkusuz."

Toby Esterhase bir beyefendi değildi ama Mikhel, Smiley'i kapıya götürecek kadar kibardı. Elvira, gene semaverin yanındaki yerinde sigara içerek aynı huş ağaçlarının fotoğraflarına bakıyordu. Kadının yanından geçerken Smiley garip bir tıslama işitti. Ağızdan ya da burundan, belki ikisinden birlikte çıkarılan, son bir aşağılama bildirisi olarak.

Ölenin ardında bıraktıklarına sorulduğu gibi, Smiley de Mikhel'e, "Şimdi ne yapacaksın?" diye sordu. Bu soru üzerine Elvira'nın başını kaldırdığını ve parmaklarını sayfada gezdirdiğini, Smiley, göz ucuyla gördü. Son bir fikirle sarsıldı ve:

"El yazısını tanımıyordun, öyle mi?" diye sordu.

"Hangi yazısını Maks?"

"Paris'ten gelen zarfın üstündekini?"

Elvira başını, gene huş ağaçlarına eğdi.

Smiley, ahşap basamakları çabuk çabuk inerken "Asla öğrenemiyeceğim," diye düşünüyordu. "Hiçbirimiz bilmeyecek. Kendisiyle aynı kadını paylaştığı ve yerine göz diktiği için nefret ettiği ihtiyara ihanet eden hain Mikhel miydi acaba? Ya da Mikhel, kendini düşünmeyen bir görevli ve Vladimir'in her zaman sadık uşağı mıydı? Ya da belki, pek çok sadık hizmetli gibi, Mikhel her ikisi birden miydi?

Mikhel'in, herhangi bir yiğidinki gibi su götürmez olan süvarilik gururunu düşündü. General'in koruyucusu olmaktan duyduğu kıvancı onun yanında yer edinmenin verdiği kıvancı. Mikhel'in haksızlığa uğradığı duygusu hesaba katılmıyordu. Gururu kaç parçaya bölünmüştü gene! Ama bu, ne zamana kadar sürmüştü? Her efendiye soylulukla hizmet ettiren bu gurur, örneğin, ne kadar sürüp gitmişti?

Yaşamının son yıllarını geçiren mükemmel bir ikili ajan, *Baylar her ikinize de iyi hizmet ettim,* demişti. "Ve bunu, öğünerek söylemişti," diye düşündü Smiley; böylelerini çok görmüştü.

Paris'ten gönderilen yedi sayfalık mektubu düşündü. Fotokopi'nin kime verildiğini merak etti. Belki Esterhase'ye? Özgün nüshanın nerede olduğunu da düşündü. Öyleyse Paris'e kim gitti, diye sordu kendi kendine. Hamburg'a giden Villem'se, ufak tefek sihirbaz kimdi?

Kemiklerine dek yorgundu Smiley. Yorgunluğu, hastalık mikrobu almış gibi etkiliyordu bedenini. Bu etkiyl dizlerinde, kalçalarında, bedeninin her köşesinde duyuyordu. Ama aklı dinlenmeyi kabul etmediğlnden yürümesine devam etti. Üstelik ne dost, ne de düşman yanında kimseyi istemediğl bir andaydı.

11

Ostrakova ancak yürüyebiliyordu ve bütün istediği de yürümekti. Yürümek ve Sihirbaz'ı beklemek. Kırık yoktu. Gerçi, tedavi amacıyla banyoya sokup baktıklarında ufak tefek, tıknaz bedeni Sibirya'nın kömür yataklarını gösteren haritalar gibi yer yer kararmıştı ama hiçbir yeri kırılmamıştı. Ve antrepoda kendisine o denli sıkıntı veren zavallı kalçası, Sovyet Rusya'da toplanmış gizli bir ordu gibi, Paris'in bir ucundan ta öteki ucuna kadar yürütmüştü kadını. Kırığı yoktu ama gene de her tarafının röntgenini almışlardı; iç kanama olup olmadığını anlamak için her yerini didiklemişlerdi. Ve sonunda,sıkkın bir tavırla, bunun bir mucize olduğunu söylemişlerdi Ostrakova'ya.

Her şeye karşın, kadını alakoymak, şoka karşı tedavi etmek, yatıştırıcı vermek istemişlerdi, hiç değilse bir gece! Polis, yedi tutarsız ifade veren altı görgü tanığı bulmuştu. Otomobil gri miydi, mavi mi? Marsilya plakalı mıydı, yoksa yabancı mı? Polis, onun da uzun uzun ifadesini almıştı ve tekrar geleceklerini söyleyerek kadını tehdit etmişlerdi.

Gene de Ostrakova taburcu oldu.

O zaman, hiç değilse kendisine bakacak çocukları olup olmadığını sordular.Ah, tümen tümendi çocukları! Böyle dedi Ostrakova. Kızları, en ufak kaprisini bile yerine getirecek kadar şımartırlardı annelerini; oğulları ise merdivenleri inip çıkmasına yardım ederlerdi! Hısım akraba istemediği kadardı! Hastanedeki hemşireleri sevindirmek için evlâtlar bile icat etmişti; bir yandan başı savaş davulu gibi gümbürderken bunları düşünmüştü. Kendisine elbise aldırmıştı. Ostrakova'yı bulduklarında sırtındakiler paramparçaydı. Tanrı, kendisini bu halde görünce utancından kıpkırmızı olmuştu herhalde. Taburcu edilirken sahte bir adla sahte bir adres verdi. Ne refakatçi istedi, ne de gelip yoklamalarını. Ve her nasılsa o akşam saat altıyı çalarken Ostrakova, solgun yüzlü bir eski hasta olarak, büyük siyah hastanenin merdivenlerini sakınımla ve eğilimli volunu çok acı çekerek iniyor ve kendisinden temelli kurtulmak

için elinden geleni ardına koymayan bu dünyaya yeniden karışıyordu. Kendisi gibi hırpalanmış ama gizemli bir şeklide parçalanmamış olan çizmelerinin ayaklarını korumuş olmasıyla, garip bir biçimde övünüyordu.

Çizmeler, gene ayağındaydı. Güneş batarken dairesine girince kocası Ostrakov'un kırık dökük koltuğuna oturmuştu. Elinde kocasının eski, ordu tipi tabancası, sabırla bunu kurcalıyor ve şeytanın bunu nasıl doldurduğunu, horozu açıp kendi kendine nasıl ateşlediğini anlamaya çalışıyordu. Çizmeleriyle tabanca, üstünde üniforma gibi duruyordu. "Ben tek kişilik bir orduyum." Hayatta kalmak: bir amacı buydu. Ne kadar uzun yaşarsa, zaferi o denli büyük olacaktı. General gelinceye, ya da Sihirbaz'ı gönderinceye kadar hayatta kalmak...

Ostrakov gibi onlardan kaçmak mı? İyi ama, bunu yapmıştı zaten. Glikman gibi onlarla alay etmek; onları köşelere sıkıştırıp kendi rezaletleriyle başbaşa kalmaktan başka çıkar yol bırakmamak. Bir zamanlar düşünmeyi severdi; biraz biraz düşünürdü de. Ancak, yaşamını sürdürmek için —hayatındaki iki erkeğin yapmadığını yapmak—hayata sımsıkı tutunmak, bu ruhsuzluğun bütün çabalarına, insanca yanları olmayan sayısız varlıklara karşın sadece hayatta kalarak, soluk alıp yemek yiyerek, hareket edip tetikte olarak, günün her saatinde onlara bir diken gibi batmak: İşte Ostrakova buna karar vermişti; meşrebine, inançlarına ve iki aşkına yakışanı da buydu. Bu kararını , gereken biçimde, hemen uygulamaya koydu. Aptal kapıcıyı alışveriş etsin diye göndermişti. Kendisinin çalışacak hali yoktu.

"Küçük bir *rahatsızlık* geçirdim Madam. —Kalbinden mi, midesinden mi yoksa Sovyet gizli polisinden mi olduğunu bu ihtiyar keçiye açıklamadı—Birkaç hafta çalışmamamı ve dinlenmemi salık verdiler. Bitkinim Madam, kişinin tek başına kalmaktan başka şey istemediği zamanlar vardır. Bunu çok iyi anlayın ve son derece ihtiyatlı olun." İhtiyar keçi bu notu avucunda tuttu ve katlayıp kemerinin içinde bir yerlere saklamadan önce köşesindeki yazıyı da şöyle bir okudu: "Dinleyin Madam, beni soran olursa lütfedip burada olmadığımı söylersiniz. Sokak tarafındaki ışıkları yakmayacağım. Bizim gibi duygusal kadınların biraz baş dinlemeye hakları olduğunda siz de hemfikirsiniz, değil mi? Ancak Madam, arayanların kimler olduklarını unutmayıp bana haber vermenizi rica ediyorum. Havagazı idaresindenmi, hayır derneklerinden mi, hepsini söyleyin. Yaşamın, çevremde sürüp gittiğini bilmek hoşuma gider."

Kapıcı kadın, Ostrakova'nın deli olduğuna karar verdi ama deliliği para konusunda değildi ve kapıcının en sevdiği şey de paraydı; hem kapıcının kendi de delliydi üstelik. Birkaç saat içinde Ostrakova, Moskova'dakinden daha marifetli olmuştu. Kapıcının kocası yukarı çıktı; kendi de bir haydut olan bu adam, karısı ihtiyar keçiden beterdi. Hizmetinin karşılığını alacağını öğrenince ön kapıya zincir taktı. Ertesi

sabah gözetleme deliği açarsa gene para alırdı. Arkadaki helanın küçük havalandırma deliğini zorlayıp açınca, iskemle üstüne çıkıp avluya bakabilir ve geleni gideni görebilirdi Ostrakova. Antrepoya bir not gönderip keyifsiz olduğunu bildirmişti. İki kişilik yatağını kımıldatacak halde değildi. Ama yastıklarını ve kuştüyü yorganını alıp oturma odasındaki divanı öyle hazırladı ki, sokak kapısından girince, oturma odasındaki bu yatak insanı torpil gibi çarpacaktı. Şimdi bütün yapacağı, ayağındaki çizmelerle uzanıp yatmaktı. Çağrısız konuk içeri girdiğinde çizmesini çekip geleni hedef alamasa bile, gelen karşısında birden Ostrakova'yı görünce duyacağı şaşkınlık anında kadın onu yakalayabilirdi; bunu hesaplamıştı. Kafası zonkluyor, beyni uğulduyordu. Başını hızla çevirdiğinde de gözü kararıyordu. Öfkesi burnundaydı ve zaman zaman hafif bir baygınlık geçiriyordu. Gene de, her şeyi düşünüp hesaplamıştı. General ya da Sihirbaz gelinceye kadar Moskova ile yine karşı karşıya kaldığını biliyordu. "Bir başınasın, seni gidi koca budala," diyordu kendi kendine yüksek sesle, "Kendinden başka güvenecek kimsen yok, öyleyse bu durumun üstesinden gelmeye bak."

Yerde, yanı başında Glikman'la Ostrakov'un birer fotoğrafı,yorganın altında bir Meryem Ana ikonası bulunuyordu ve Ostrakova ilk gecesini, kurtarıcısı Sihirbaz'ı göndermeleri için azizlerin azizi Joseph'e dua etmekle geçirdi.

"Ne su borularına vurarak haber ileten biri var," diye düşündü, "ne de gardiyanın hakaretiyle uyanmak."

12

Gün henüz bitmemişti; ne biteceği vardı, ne de Smiley için yatma umudu. Mikhel'in yanından ayrıldıktan bir süre sonra, George Smiley, nereye olduğunu bilmeden, ayaklarının kendisini sürüklediği yere gitmişti; otomobil kullanamayacak kadar yorgun ve allak bullaktı; ancak gene de, peşindeki sözde ajanları birden gafil avlamak için dönemeçlerde arkasına bakacak kadar akıllıydı. Üstü başı buruşmuş, gözkapakları ağırlaşmış, çözmeye çalıştığı bu yirmi dört saattir bitmeyen maratonun evrelerinden birinde yanlış bir adım atmadan önce aklının başına gelmesini bekliyordu. Thames Nehrinin kıyısındaki set çekiyordu Smiley'i; Northumberland caddesindeki bir meyhaneye gitme fikri de aynı ölçüde çekiciydi. Belki de Şerlok Holmescilik oynamak, koca bir bardak viski içerken titreye titreye Stella'ya —İyi misin Stella?— telefon etmek. Sonra bir sakıncası olmadığına karar vererek —hemen hemen her gece Stella'ya telefon edip onun ve Villem'in hayatta olup olmadıklarını sorabilirdi— yürüdü Smiley, ta kendini Soho'da buluncaya kadar. Soho, cumartesi geceleri her zamankinden daha kötü olurdu. "Hodri meydan Lacon," diye düşündü. "Bu alleyi korumanı istiyorum." Ne var ki, bu düşüncesinin gerçekleşmeyeceğini bildiğinden sadece hayal etmekle kaldı. Madem Sirk Vladimir'den sorumlu değildi, o zaman Villem'den hiç olmazdı. Ve rica ederim, Sirk'l, yani bir çocuk bakıcıları takımıyla İngiltere Avrupa arasında taşımacılık yapan bir kamyon sürücüsünü nasıl olur da bağdaştırırdınız? Smiley'in tek avuntusu, Vladimir'in katillerinin, görünüşe göre aradıklarını bulmuş olmalarıydı; başka bir şeye gereksinimleri yoktu. Peki o halde,Paris'teki kadın ne olacaktı? Ne olacaktı o iki mektubu yazanın hali?

İçinden, "Eve dön," diye geçirdi İki kez telefon kulübesine girip, kaldırımı gözetlemek için telefon ediyormuş gibi yaptı. Bir kez de çıkmaz bir sokağa saptı ve sokağa girer girmez anında geriye döndü; önemsemediği ayak sesini ve kendi bakışından kaçan gözleri bekledi.Bir otele gitmeyi düşündü. Ara sıra otel odalarında kaldığı olurdu. Negatif

film karesini düşündü. Kutuyu açmanın zamanıydı. Bir de baktı ki, içgüdüsel olarak Cambridge Meydanına doğru gidiyor; hemen, telaşla doğuya yönelip arabasını buldu. Peşinde kimsenin olmadığından emindi; o gün geçtiği yollardan hayli uzakta olduğu halde otomobili kullanırken gözü hâlâ dikiz aynasındaydı. Dükkanında her şey satan Pakistanlı bir nalburdan iki plastik leğen, sekize on iki santimlik dikdörtgen bir cam parçası ve nalburun üç dükkân bile aşağısında olmayan ve veresiye vermeyen eczaneden on yaprak, aynı boyda, ikinci kalite, reçine kaplı kâğıtla çocuklar için yapılmış, sapında uzay adamı resmi bulunan bir el feneri, nikel fotoğraf filtresi aldı. Bayswater'den otosunu özenle sürerek Thames rıhtımı tarafından girip Savoy Oteli'ne vardı. Peşinde hâlâ kimse yoktu. Erkekler vestiyerinde yine aynı memur görevdeydi ve adam aralarında geçen şakayı bile anımsadı.

Kutuyu geri verirken, "Patlasın diye hâlâ bekliyorum," dedi gülümseyerek. "Bir iki kere tık tak ettiğini duydum ama hepsi o kadar."

Arabasıyla Charlton'a doğru yola çıkmadan önce nişan olarak evinin ön kapısına koyduğu küçücük çivileri, döndüğünde yerinde buldu. Komşularının pencerelerinde, cumartesi gecelerine özgü mum ışıkları ve birbirleriyle konuşanların başları görülüyordu. Ama kendi evinde perdeler, hâlâ çekip kapattığı gibi duruyordu Sofada kendisini suskun suskun karşılayan Ann'ın bıraktığı güzelim küçük duvar saatini hemen kurdu.

Ölesiye, yorgundu; bununla birlikte düzenli çalışıyordu Smiley.

Önce oturma odasına yöneldi ve ocağı tutuşturdu, içine kürek kürek kömür attı ve Ann'ın çamaşırı evin içinde kurutmakta kullandığı askılığı ateşin karşısına koydu. Mutfak önlüğünü geçirdi ve kuşağını haşmetli göbeğinin üstünden sıkıca bağladı. Merdivenin altından, savaş yıllarında kullanılan yeşil karartma malzemesinden bir yığın çıkardı. Mutfak birkaç basamakla inilen bodruma gitti. Pencereleri ışık sızdırmayacak şekilde kapattı; döndü, otelden aldığı kutuyu sardığı kağıdı ve kutuyu açtı, yoo hayır, içindeki bomba değildi. Kutuda bir mektup, yağmurda ıslanıp hamura dönmüş bir paket sigara ve Vladimir'in film karesinin negatifi vardı. Filmi alıp tekrar bodruma girdi, kırmızı ışıklı el fenerini yaktı ve çalışmaya koyuldu. Gerçi, kuramsal olarak bilgi sahibi sayılabilirdi ama uygulamada fotoğrafçılığa eli hiç yatkın değildi. Bir ara, Sirk'in fotoğrafçılık servisinde bu işlerini Lauder Strickland aracılığıyla yaptırırdı. Ya da, banyo edilecek filmi bu işin *ustası* altı kişiden birine götürürdü. Bu adamlar çağrıldıklarında becerilerini Sirk'in emrine veren, soru sormayan, sır saklayan işbirlikçilerdi. İçlerinden biri Sloane Meydanı'na iki adım uzaklıkta oturuyordu. Nazik insandı ve düğün resimleri çekmede ustaydı. Yalnızca, Smiley'in on dakika yürümesi ve adamın zilini çalması gereklyordu; yarım saat içinde filmi elde etmiş olurdu. Ne var ki, bunları yapmadı Smiley. Sıkıntıya girmeyi ve işini, kusurlu da olsa, evinin

gizliliği içinde görmeyi yeğledi. Bu arada üst katta telefon çalıyor ve Smiley bunu duymazlıktan geliyordu.

Negatifi ilacın içinde gereğinden az ya da çok tutsun, filme oturma odasının ışığında baksın, hata etsin ne çıkardı. Zaman ölçeği olarak, *Coppelia* balesindeki gibi tik taklayan, büyük mutfak saatini kullandı. Karanlıkta sinirli sinirli söyleniyor, ilenip küfrediyordu ve leğenin içindeki resim az çok bir şeye benzeyinceye kadar, en azından, altı tane reçineli kağıt ziyan etmişti. Resmi üç dakikalığına astı, sonra yıkadı ve temiz bir çay peçetesinin iki katı arasına koyup avucunun içiyle bastıra bastıra kuruttu. Çay peçetesi belki de bir daha hiç kullanılamayacaktı, bunu şimdiden bilemezdi. Üst kata çıkıp resmi çamaşır ipine mandalladı. Ne var ki ateş, kömüre bol bol cüruf katıldığı için geçmişti ve George Smiley'in ateşin büsbütün sönmesini önlemek için çömelip ocağı üflemesi kaçınılmazdı. Bu sırada, Lacon'un "ateşi canlandırmak için alevleri bastırın, asla yellemeyin," diye boşboğazca verdiği emrin kendi yaptığının tam karşıtı olduğu aklına gelebilirdi ama merakı her şeye üstün gelmiş ve bunları bir kenara itivermişti Smiley.

Sonra bastığı resmi halının üstünde uygun bir yere koyup, Ann'ın kendi "şey"lerini insanı utandıracak bir pervasızlıkla içine atıverdiği güzel, kakmalı yazı masasına gitti. Ann'ın "şey"leri, üzerine "sevgilim" sözcüğü yazılmış, ama devamı olmayan bir kağıt, belki de Ann, hangi sevgilisine yazacağından emin değildi. Smiley'in hiç gitmediği otellerin kibritleri ve tanımadığı el yazılarıyla yazılmış mektuplardı. Bütün bu ufak tefeğin arasından, Ann'ın hep yarım bıraktığı bulmacaları çözmekte kullandığı, Kraliçe Viktorya döneminden kalma sedef saplı büyüteci çekip aldı. Böylece, olayların sırasına göre silahlanmış olarak deri kaplı iskemleye oturmadan önce, yorgunluktan çalışmaz hale gelen mantığı yüzünden, Ann'ın almış olduğu Mahler'in bir plağını pikaba koydu. İskemlenin önünde üzerine kitap konsun diye yapılmış, yatakta yemek yiyenlerin tepsisine benzeyen, maundan bir raf vardı. Hâlâ ölesiye yorgundu ve kısmen müzik nedeniyle, biraz fotoğraftan yere pıt pıt diye damlayan su ve biraz da ateşin çıtırtısı yüzünden gözlerini, kapatıverdi. Yarım saat sonra dürtülmüş gibi uyandığında askıdaki resmi kurumuştu ve Mahler'in plağını, pikapta kendi kendine sessizce dönüp dururken buldu.

Bir eli gözlüğündeydi ötekiyle büyüteci resmin üzerinde ağır ağır dolaştırıyordu.

Bu bir grup insanın resmiydi ama ne siyasal bir topluluktu, ne de deniz banyosu yapan bir grup; çünkü hiçbiri mayolu değildi. Grup, ikisi kadın, ikisi erkek dört kişiden oluşuyordu. Hepsi, üzerinde şişeler ve sigara paketleri bulunan yuvarlak, alçak bir masanın çevresindeki kapitone kanapelerde oturuyorlardı. Kadınlar genç, güzel ve çırılçıplaktılar. Yanyana uzanmış olan erkeklerin de kadınlardan pek farkları yoktu.

Kadınlar görevlerini yerine getirircesine, kendileri için seçilmiş olan eşlerine sarılmışlardı. Fotoğraf hafif ışıkta çekilmişti ve basılan resim grenli olduğundan, Smiley, daha önce de başına geldiği için bunun negatiften ileri geldiğini biliyordu. Resmin içeriğini düşününce, insanın çok sık gördüğü, tedhişçilerin kaçırdıkları rehineleri anımsadı. Ne var ki, fotoğraftaki dörtlü birbirleriyle ilgiliydi. Oysa rehinelerin kameraya bakışları öyle olurdu ki, objektife değil de silahın namlusuna baktıkları sanılırdı. Haberalma yönünden bu resme ne diyeceğini hâlâ bulamamışken kameranın durabileceği yeri düşünmeye koyuldu ve fotoğraf makinasının dörtlüden yukarıda olduğuna karar verdi. Dörtlü sanki bir çukurun ortasındaydı ve kamera onları yukarıdan görüyordu. Resmin ön planında koyu siyah bir gölge-belki bir parmaklık, bir pencere pervazı ya da sadece öndeki birinin omuzu— vardı. Fotoğraf yukarıdan çekildiği ve bu nedenle da çeken üstünlük sağladığı için fotoğrafçı objektifi gözü hizasına kaldırmaya cesaret edememişti sanki.

Burada Smiley, ilk ama kesin olmayan bir sonuca ulaştı. Bir adımdı bu; büyük değildi ama aklında nasılsa yeterince büyük adımlar hesaplamakta. Teknik bir adım, öyle diyelim, alçak gönüllü ve teknik bir adım. Fotoğraf, meslekten olanların dediği gibi, *çalınmış* olduğunu her şeyiyle belli ediyordu. Çalınmış ve dahası, *zarar* verme, yani *şantaj* amacına yönelik. Ama şantaj kime ve hangi amaçla yapılıyordu Smiley bu sorun üzerinde kafa patlatırken uyuyakalmıştı herhalde. Telefon, Ann'ın küçük masasının üzerinde dururdu. Smiley arandığını farkedinceye kadar üç ya da dört kez çalmış olmalı.

Smiley, ihtiyatla, "Evet, Oliver?" dedi.

"Ah George. Daha önce de aradım. Sağ salim döndüğünü umarım."

Smiley, "Nereden?" diye sordu.

Lacon, bu soruyu yanıtlamamayı yeğledi:

"Sana telefon etmem gerektiğini düşündüm, George. Seninle tatsız ayrıldık. Tersliğim üzerindeydi. Yüküm ağır. Özür dilerim. İşler nasıl? Yorgun musun? Bitirdin mi?"

Smiley, Lacon'un kızlarının uzaktan gelen kavgalarını ve Park Lane'de otel ücretinin ne kadar olduğunu soran seslerini duydu. "Hafta sonu için kızları otele götürmüş," diye düşündü.

Lacon, sesini alçaltıp Smiley'in yanıtını bekleme zahmetine katlanmadan, "İçişleri Bakanlığıyla gene görüştüm, George," dedi. "Patologun raporu ellerine geçmiş; ölüyü teslim edebilirlermiş. Olabildiğince erken yakılmasını salık verdiler. Sana cenaze işleriyle uğraşan firmanın adını verirsem, belki ilgililere iletirsin diye düşündüm. Üstü örtülü olarak elbette. Basında çıkanları gördün mü? Ne düşünüyorsun bu konuda? Bence uygun. Tam istediğimiz gibi vermişler haberi diye düşündüm."

Smiley, "Bir kurşun kalem alayım," dedi ve el yordamıyla

çekmeceyi bir kez daha karıştırdı. Ann'ın ara sıra boynuna taktığı, kösele bir şeridin ucunda armut biçimi plastik bir nesne buldu. Güçlükle o nesneyi açmayı başardı ve Lacon'un dikte ettiğini yazdı: Firmanın adı, adresi; gene firmanın adı, ardından gene adresi.

"Anladın mı? Yinelememi ister misin? Ya da sen bana oku yazdığını, çifte güvence olsun."

Smiley, "Galiba anladım, teşekkür ederim." dedi. Nedense birden farkedememiştl Lacon'un sarhoş olduğunu. Bu nokta Smiley'in kafasına dank ettl.

"Dinle George, sözümüz var, unutma. Evlilik üzerine bir seminer düzenleyeceğiz; Sirk'in kurallarından uzakta bir seminer. Sen, benim için Sirk'teki en önemli devlet adamısın. Burada, alt katta çok kibar bir lokanta var. Sen bana evlilik üstüne akıl verirken, ben de sana mükemmel bir şölen vereceğim. Not defterin yanında mı? Buluşacağımız günü yaz oraya."

Başına geleceklerden sıkılarak buluşmaya razı oldu. Çünkü, bin türlü bahane uydursa da bu yemek çağrısından sıyrılmanın olanaksızlığını anlamıştı.

Lacon, sesine ihtiyatlı bir ton vererek, "Yani bir şey bulamadın mı?" diye bir kere daha sordu. "Bir başlangıç noktası, çözülecek bir düğüm, herhangi bir şey? Bizim de kuşkulandığımız gibi, bir bardak suda fırtınaydı Vladimir işi, değil mi?"

Smiley'in aklından birçok yanıt geçti ama hiç birinin yararı olmayacağını biliyordu.

"Telefon makbuzundan ne haber?" diye sordu Smiley.

"Telefon makbuzu mu? Hangi telefon makbuzu? Ha, *onunkini* demek istiyorsun. Parayı öde, aldığın makbuzu da bana gönder. Sorun değil. Daha iyisi, Strickland diye postala."

Smiley sabırla, "Sana çoktan gönderdim." dedi. "Senden, kimlerle konuşulduğunu bulmanı istemiştim."

"Hemen bulduruyum," diye nezaketle yanıtladı Lacon. "Başka bir şey var mı?"

"Hayır. Hayır, yok sanırım. Hiç bir şey."

"Biraz uyusan. Çok uykusuz gibisin."

"İyi geceler," dedi Smiley.

Ann'ın büyüteci tombul elinde, Smiley, bir kez daha resmi inceleme işine döndü. Dörtlünün oturduğu çukurda döşeme, görünüşe göre beyaz bir halıyla kaplıydı.Kapitone kanapeler at nalı biçimindeydi ve resmin arka planı büzgülü bir kumaştan oluşmuştu. Gene kumaş kaplı bir kapıya, iki erkeğin üstlerinden çıkardıkları —ceketler, kravatlar, pantolonlar- bir hastane düzeniyle asılmıştı. Masanın üstünde bir tabla bulunuyordu, Smiley tablanın kenarındaki yazıyı sökmeye çalıştı. Büyüteçle uzun uzun baktıktan sonra, dil uzmanlığı deneyi, gecikmiş de

olsa Smiley'e tablanın yanındaki işaretlerin A-C-H-T harfleri olabileceğini haber verdi. Ama bu harfler doğrudan doğruya bir sözcüğe mi alttı, yoksa akla gelmeyen başka herhangi bir anlamı mı vardı, ya da uzun bir sözcüğün görünen dört harfi miydi, bilemiyordu. Ve bu durumda canını dişine takıp harflerin gizini çözmeye çalışmaktansa, tersini yapmak zorunda kalıncaya kadar gördüklerini belleğinde saklamayı yeğ tuttu.

Ann telefon etti. Smiley, bir kez daha uyuyakalmıştı herhalde. Çünkü Ann'ın, telefonun alıcısından kulağına gelen sesini duyuncaya kadar zili işitmemişti. Ann, "George, George," diye feryat etti, uzun süredir bağırıyormuş gibi. Şimdi, bütün dikkatini ya da gücünü, Ann'ı yanıtlamak için toplamak durumundaydı.

Konuşmaya, sevişmeye başladıklarında olduğu gibi, iki yabancıymışcasına girdiler.

"Nasılsın?" diye sordu kadın.

"Çok iyiyim, teşekkür ederim. Sen nasılsın? Sana nasıl bir yardımım dokunabilir?"

Ann, "Hatırını sordum, hepsi bu," diye ısrar etti. "Nasılsın? Bilmek istiyorum."

"Ben de iyi olduğumu söyledim."

"Bu sabah telefon ettim. Niçin açmadın?"

"Evde değildim ki."

Ann, bu geçersiz mazereti ölçüp biçerken uzun bir sessizlik oldu aralarında. Kadın için telefon sıradan bir şeydi, önem taşımazdı.

"İş için mi çıkmıştın?" dedi Ann.

"Lacon'la ilgili idarî bir sorun."

"Bugünlerde Lacon işine erken başlıyor."

"Karısı bırakıp gitmiş," dedi Smiley, açıklama gibisinden.

Karşılık çıkmadı.

Smiley, "Eskiden olsaydı, 'gitmekle akıllılık etmiş" derdin," dedi. "Bir de, 'paçasını başkasına kaptırıp onun resmî kapatması olmadan kendini kurtarmaya baksın,' derdin."

Ann, "Fikrimi değiştirdim," dedi. "Lacon'un karısına gereksinimi var."

Smiley, "Ama, anladığıma göre onun Lacon'a gereksinimi yok," diye konuştu. Sesine bilgiç bir eda vermişti. "Anlaşılan aradığını buldu."

Ann, "Salak kadın," dedi ve bir suskunluk daha girdi araya, hatta öncekinden de uzun bir suskunluk. Söylenen sözleri tartan, bu kez Smiley olmuştu. Uzun uzun kadının, artık kendisini istemediğini pat diye söyleyiği günü düşündü.

Bazı bazı Ann'ın söylediği gibi, yine birlikte olmak.

Kırgınlıkları unutmak; âşıklarının listesini de. Ve anısını içinde sürekli bir ağrı gibi duyduğu, her görüşmelerinde gölgesini Ann'ın gözlerinde seçtiği, Sirk'e ihanet eden Bill Haydon'u da unutmak. Bir

başka balayını sahneye koymak, Güney Fransa'ya uçmak, yemekler yiyip giysiler almak ve âşıkların yaptığı her şeyi, numaradan yapmak. Ne kadar sürerdi bütün bunlar? Ta Ann'ın yüzündeki gülümseme soluncaya, gözlerine cansıkıntısı doluncaya ve kadın masalsı ilişkilerine çok uzaklarda masalsı çareler aramaya başlayıncaya kadar.

Smiley, "Neredesin?" diye sordu.

"Hilda'nın evinde."

"Cornwall'da olduğunu sanıyordum."

Hilda, epey hızlı bir duldu. Bayswater'den yürüyerek yirmi dakika uzaklıktaki Kensington'da oturuyordu.

Ann'ın nerede olduğunu böylece anladıktan sonra, "Peki, Hilda nerede?" dedi Smiley.

"Dışarıda."

"Bütün gece mi?"

"Sanırım. Hilda'yı bilirsin, sevgilisini eve getirene kadar."

"Peki, o zaman sen de yalnız başına eğleneceksin demektir." Smiley, konuşurken kadının, "George," diye fısıldadığını işitti. Erkek konuşurken, kadın çağrısını yapıyor gibiydi.

Smiley'in yüreğine çok büyük ve şiddetli bir korku dolmuştu. Odanın karşı tarafındaki okuma sandalyesine bakınca, sandalyenin kitap konacak yerinde şifreli fotoğrafın hâlâ durduğunu gördü. Büyüteç de resmin yanındaydı. Birden, o gün olup biten herşey belleğine doldu; kendi geçmişindeki olayları yeniden yaşadı; içine düştüğü savaşımı çözümlemek ve ondan kurtulmak için harcadığı son çabayı düşündü ve Ann'ı yakınında görmek istemedi. *Maks'a bunun Sandman'la ilgili olduğunu söyle.* Zaten duru olan zihnine, açlık, yorgunluk ve içindeki karmaşıklığın da katkısı olmuştu. Smiley, yapmak zorunda olduğu işte Ann'a rol düşmediğinden emindi. Bir eşliğin önündeydi, bunu biliyordu Smiley. Ve gene biliyordu ki, bütün güçlüklere karşın, bu ileri yaşında, elinden alınmış herşeye yeniden kavuşma olasılığı kendisine verilmişti ve isterse herşeyi yeni baştan yaşaması mümkündü. Madem böyleydi, o zaman Ann'ı da, yapay dinginliği ve yaşamına tanıklık edecek kokuşmuşlukları da istemiyordu; hayır, hiç birinin yalnızlığında kendisini rahatsız etmelerine gerek yoktu. Bir zamana kadar kararsızdı, ne istediğini bilmiyordu. Ama şimdi, biliyordu.

Smiley, "Böyle konuşmamalısın," dedi. "Ann, dinle! Buraya sakın gelme. Bunun seni isteyip istemememle ilgisi yok. Sadece, durumun elverişli olup olmamasıyla ilgili. Buraya gelmemelisin." Söylediği sözcükler Smiley'e bir garip geldi.

"Öyleyse sen buraya gel," dedi kadın.

Smiley telefonu kapattı. Kadının ağladığını, sonra da -Ann'ın deyimiyle- ilk onbir arasından hangisinin evine çağırıp kendisini avutacağını anlamak üzere adres defterini eline aldığını düşündü. Smiley, sek bir viski doldurdu. Lacon usulü bir çözüm yoluydu bu.

Mutfağa gittl, niçin gittiğini unutup çalışma odasına döndü. Dönünce "Soda," diye düşündü. Çok geçti. Sodasız idare et. "Delinin biriyim ben," diye aklından geçirdi. "Olmayan hayallerin peşinden koşuyorum. Bunak bir General'in bir düşü vardı, uğrunda da öldü. Oscar Wilde'i anımsadı: Gerçek şu ki, kişinin bir dâva uğruna ölmesi o dâvayı haklı kılmaz. Duvardaki resimlerden biri eğrilmişti. Düzeltti resmi, bu kez de çok fazla doğrultmuştu. Derken yine beceremedi. Her keresinde geri geri gidiyor ve resme bakıyordu. *Ona, bu işin Sandman'la ilgili olduğunu söyle.* Okuma sandalyesine ve fotoğraftaki iki kadına döndü. Ann'ın büyütecinden onlara, hemen ikisini de pezevenklerine teslim edecekmiş gibi gaddarca bakıyordu.

Dipdiri bedenli, genç ve bakımlı olan bu iki orospunun, mesleğin en üst basamağından oldukları açık seçikti. Bu iki kadını kim seçmişse bilerek -belki sadece bir rastlantıydı- birini öteklnden kolayca ayırt edilecek şekilde seçtiği de görülüyordu. Sol taraftaki kız sarışın ve klasik bir güzeldi. Bacakları uzun ve küçücük göğüsleri dikti. Oysa arkadaşı, koyu renk saçlı, kısa boylu, geniş kalçalı, ateşli bir tipti. Ola ki, Avrupalı-Asyalı kırmasıydı. Sarışının kulaklarında çapa şeklinde küpeler vardı. Bu Smiley'e garip geldi, çünkü kadınlar hakkındaki sınırlı deneyiminden, onların en önce küpelerini çıkardıklarını bilirdi. Ann'ın küpelerini takmadan evden çıktığı zamanlar Smiley'in yüreği kerpetenle sıkılmış gibi olurdu. Bunun dışında ne kızla, ne de resimdeki başka bir noktayla ilgili olarak söyleyebileceği bir şey vardı. Smiley, sek viskisinden büyük bir yudum aldı. Dikkatini, bir kez daha fotoğraftaki erkeklere çevirdi. Fotoğrafa bakmaya başladığından bu yana erkekler, yerli yerinde duruyorlardı. Tıpkı kızlar gibi, iki erkek de birbirinden kesin olarak farklıydılar. Gerçi erkeklerin hail -kızlardan çok daha yaşlıydılar- ve görünüştekl farkları çok açık seçik, özellikleri çok belirgindi. Sarışın kızın yanındaki adam da sarışındı ve Saksonyalıya benziyordu. İlk bakışta cansıkıcı bir tipti. Oysa esmer kızın yanındaki esmerdi, üstelik adamda Latin ırkının, hatta Yakın Doğu'nun açıkgözlülüğü, yüzünde de fotoğraf çektirilirken takınılan kaypak bir gülümseme vardı. Sarışın olanı iri yarı ve hantal yapılıydı. Esmeri ise kısa boyluydu ve sarışının tersine, görünüşü akıllıydı; sevecen yüzlü, kulaklarının üzerinde yukarı doğru kıvrık favorileri olan bir küçük şeytan.

Birden bastıran sinirlilikle -belki de geçmişi düşünmekten kaynaklanan bir önsezlyle- önce sarışın erkeği ele aldı. Smiley için günün, yabancılardan çekinmeyeceği saatiydi bu saat.

Sarışının belden yukarısı iri yarıydı ama atletik bir yapısı yoktu. Kaburgaları dolgundu, ama lapacıydı. Saçıyla teninin açık renk oluşu, şişmanlığını belirginleştiriyordu. Adamın, birini kızın böğrüne, öteklni de beline koyduğu elleri etli ve kabaydı. Büyütecl sarışının çıplak göğsünden yukarı doğru ağır ağır kaldıran Smiley, adamın başını

İncelemeye başladı. Akıllının biri, felaket haberi verir gibi adamın alnına kırk yaşlarında olduğunu yazmıştı sanki. Adamdaki surat, yaptığı işe uyuyordu. Smiley, bundan da kuşkuluydu aslında. Çünkü, yaşam boyu tutukluluğa hükûm giymiş nice haşin yüzün ardında ozan ruhlu insanlar tanımıştı. Ve nice melek yüzlerin arkasına gizlenmiş suçlular... Ama sorun ne adamın yalnızca yüzüydü, ne de fotoğraf makinasının o anda yakaladığı en çekici pozu. Karakteri açısından bu yüzü ikiye bölmek gerekiyordu; aşağıda keylfli bir sırıtışla ağzını açmış erkek arkadaşına bir şeyler söylemekteyken, yüzünün yukarısındaki iki küçük ve donuk gözde ne gülmeden eser vardı, ne de keyiften. Bu gözler, çevredeki lâçkalığa, bir çocuğun yumuşak, açık, dingin gözleriyle dimdik bakıyordu. Adamın burnu yassıydı. Gür sarı saçları ise, Orta Avrupalılarınki gibi taranmıştı.

İnsanların basında çıkan portrelerine bakarak kesin yargıya varma eğilimindeki Ann evde olsaydı, "Hırslı, gözü doymaz," derdi sarışın için. "Açgözlü, zayıf karakterli ve ahlaksız. Böyleslnden kaçınmalı." Smiley, "Ann'ın Haydon için varmadığı sonuç," diye düşündü, "ya da tam zamanında varmadığı sonuç."

Mutfağa giden Smiley yüzünü yıkadı, sonra da viskisine koymak için su almaya geldiğini anımsadı. Gene okuma sandalyesine yerleşip büyüteci ikinci adama, soytarıya tuttu. Viski hem uyanık kalmasını sağlıyor, hem de uyku veriyordu. "Ann neden bir daha telefon etmedi?" diye düşünüyordu. "Bir daha ararsa kalkar giderim ona." Ama gerçekte aklı firki ikinci adamın yüzündeydi. Çünkü bu yüzdeki tanıdık anlatım Smiley'i rahatsız ediyordu. Nitekim aynı durum, kendinden önce Vıllem'le Ostrakova'ya da aynı şekilde sıkıntı vermişti. Fotoğrafa bakınca yorgunluğu geçti, adeta güç kazandı. Villem'in sabah söylediği gibi, bazı yüzleri neredeyse daha görmeden biliriz; bazılarını ise bir kez görür, yaşam boyu unutamayız; bir bölümünü her gün gördüğümüz halde hiç yer etmezler. Esmer adam hangi türdendi acaba?

Ama gerçekte aklı fikri ikinci adamın yüzündeydi. Çünkü bu yüzdeki tanıdık anlatım Smiley'i rahatsız ediyordu. Nitekim aynı durum, kendinden önce Villem'le Ostrakova'ya da aynı şekilde sıkıntı vermişti. Fotoğrafa bakınca yorgunluğu geçti, adeta güç kazandı. Villem'in sabah söylediği gibi, bazı yüzleri neredeyse daha görmeden biliriz; Bazılarını ise bir kez görür, yaşam boyu unutamayız; bir bölümünü her gün gördüğümüz halde hiç yer etmezler. Esmer adam hangi türdendi acaba?

Smiley, "Toulouse-Lautrec'in portrelerindekllere benzeyen bir yüz," diye düşündü. "Hayret içindeki gözler fotoğraf çekildiği anda başka tarafa bakıyor, belki de sevişme sarhoşluğundan. Ann olsa, bu adamdan hemen hoşlanırdı; onda, kadının sevdiği tehlikeli bir sabırsızlık vardı. Bir Toulouse—Lautrec yüzü, iyi toprakta yetişmiş zararlı bir bitki. Hayat fırtınasının yoğurup şekil verdiği, kemikleri fırlak bir yüz; alın, burun ve çenede aynı fırtınanın izleri çok belli. Bir Toulouse—Lautrec yüzü, tez

canlı ve sadık. Garson anlatımlı bir surat, bu yüz hiçbir zaman yemek yemeye gelen bir müşterinin yüzü olamaz. Hizmet ederken takındığı gülümsemenin ardına gizlediği en şiddetli öfkeyle yanan bir garson suratı. Ann, her halde adamın bu yanını daha az severdi. Fotoğrafı olduğu yerde bırakıp, uyumamak için yavaş yavaş ayağa kalktı ve bir yığın gereksiz eşyayla dolu odada dolaşmaya başladı. Adamı nereden tanıdığını bulmaya çalışıyor, bulamıyor, "acaba bana mı öyle geliyor, acaba tanıdığımı mı sanıyorum," diye meraklanıyordu. "Bazı insanlar *geçicidir,*" diye düşündü. Bazı kişilerle karşılaşırsınız, çok doğalmış gibi bütün geçmişlerini önünüze sererler. Ama birtakım insanlar kapalı kutudur.

Ann'ın yazı masasında telefona bakmak için durdu. Kadının geçmişi. Kadının ve Haydon'un geçmişi. Ann'inkiler ve herkesinkiler. *Trimline,* diye düşündü Smiley. Yoksa *Slimline* miydi? Telefon rehberindeki modası geçmiş meslekler ekine bakmanın su götürür zevki için Posta İdaresi'ne beş İngiliz lirası fazla ödemişti. Ann'ın telefona *"benim aksi mayhoşum,"* derdi. *"Önemsiz aşklarım için küçük nağmeler çıkaran, büyük aşklarım için ise çığlık çığlığa sevda şarkısı* söyleyen Ann için telefon buydu işte. Smiley, telefonun çaldığını farketti. Çok mu olmuştu çalmaya başlayalı? Önemsiz aşkları için küçük nağmeler. Bardağını bıraktı, hâlâ titrek sesle çalan telefona bakıyordu. Ann'ın plak çalarken telefonu yere, hep plaklarının arasına koyduğunu hatırladı Smiley, O da yere uzanırdı, şuraya şöminenin yanına. Bir bacağını umursamazcasına yukarı kaldırırdı, belki gerekir diye. Yatağa girerken telefonu fişten çeker, yanına alır ve küçük bir köpekmiş gibi bağrına basarak uyurdu. Öyle ki telefon, uykusunda Ann'ı yatıştırırdı. Sevişeceklerse gene fişten çıkarırdı ama sevişme süresince. Sonra gene fişi taktığında, telefonun Ann'a telefon etmeyen bütün öteki erkekleri temsil ettiğini bilirdi Smiley. İlk Onbirl, hatta şimdi ölmüş olsa bile Bill Haydon'u temsil ederdi telefon.

Telefonun sesi kesildi.

"Şimdi neyapıyor acaba? İkinci Onbir'e mi telefon ediyor?" Daha geçenlerde Smiley'e *"Güzel olmakla Ann olmak aynı şeydir'* demişti. *"Yakında, güzel olmakla Ann'ın yaşı ayrı şeyler olacak."* Bunları anımsayan Smliey, öfkeden deliye dönerek, *"Çirkinleşince benim olması gene başka şey"* diye düşündü. Şifreli fotoğrafı alıp, yeni baştan ve büyük bir dikkatle bakmaya başladı.

Smliey, "Gölgeler," diye düşündü. "Açıklı koyulu lekeler; önümüzde, arkamızda, yürüdüğümüz yol boyunca. Şeytanın, cinlerin boynuzu; asıllarından daha büyük olan gölgelerimiz. Kim bu adam? Kimdi bu adam? Onunla karşılaştım. Tanışmayı reddettim. Reddettiysem, nereden tanıyorum öyleyse? Esmer adam, elindekini yalvar yakar satan satıcılardan birlydi. Akıl mı satıyordu? Yoksa düş mü? Gezginci valz ya da o tür bir satıcı mıydı? Modası çoktan geçmiş bir davanın

uyduruk peygamberi mi? Bu toplumda hepsi var," diye geçti aklından. "Sıradan ölümlülerden tut da Yehova Şahitleri'ne kadar her türlüsü: İşimize yarayıp kullanabileceklerimizi kullandık, gerisini fırlatıp attık. Uykusu kaçmıştı artık; yukarı çıkıp yatağa yatmaktansa kanapeye uzanıverdi. Fotoğraf önünde, mesleğiyle ilgili anıların engin dünyasında dolaşmaya başladı. Belleğini, meslek yaşamı boyunca, tanıdığı şarlatanların, kalpazanların, fabrikatörlerin, seyyar satıcıların, aracıların, öğretim üyelerinin, dolandırıcıların ve rastlantısal olarak karşısına çıkmış gerçek kahramanların yarı unutulmuş yüzlerinde, bir fener gibi gezdiriyor ve böylece şifreli fotoğraftan sıyrılıp bir karara varamamış olan beyninde yerleşen esmer adamın kim olduğunu bulmaya çalışıyordu. Fenerin ışığı yüzlerden geçiyor, duraksıyor, geri dönüyordu. "Bana oyun oynayan, karanlık," diye düşündü. "Onunla aydınlıkta karşılaşmıştım." Gözünün önüne ve neon ışığıyla aydınlatılmış, duvarları kareli kağıtla kaplı iğrenç bir otel odasında, bir köşeye tünemiş, kendisine "Maks" diye hitap eden ufak tefek bir yabancı geldi. Önemsiz bir büyükelçi ama hangi sorun için hangi ülkeyi temsil ediyordu acaba? Smiley, kenarlarına kadife zırh geçirilmiş bir paltoyla sert ve yerinde duramayan eller anımsıyordu. İhtiraslı ve gülen gözler, çabuk çabuk açılıp kapanan ama söyledikleri duyulmayan, ne istediğini bilen bir ağız. Smiley, yenilgiye uğradığı duygusuna kapıldı; hedefi ya da bir şeyleri elinden kaçırmıştı. Kafasının içindekileri konuştururken, resimdeki gölge önem kazanıyordu.

"Belki," diye düşündü. "Her şey bir belki'dir. "Belki de Vladimir'e ateş eden kıskanç kocanın biridir," diye aklından geçirirken ön kapının zili, iki kere, baykuş sesi gibi çınladı.

"Ann, her zamanki gibi anahtarını unutmuştur," dedi kendi kendine. Sofaya çıktığında ayıldı ve kapıyı kilitlemiş olduğunu o zaman farketti. "Anahtarı olsa da işe yaramazdı," dedi Ostrakova gibi; Ostrakova da kapısına zincir takmıştı. Zinciri açarken "Bekle Ann," dedi Smiley; elleri titremiyordu. Kilidin sürgüsünü çekerken çıkan ses, evin içinde yankılandı. "Şimdi açıyorum!" diye bağırdı. "Bekle! Sakın gitme!"

Kapıyı ardına kadar açtı, eşiğe çıkıp tombul yüzünü gece yarısı serinliğine ve önünde ölüm habercisi gibi duran, siyah deri ceketli, başlığı koltuğunun altındaki adama doğru uzattı.

Sükunetle, "Siz kimsiniz?" diye sordu Smiley. Hiç içmemiş gibi ayılmıştı ve ölmek istemiyordu.

"Sizi *telaşlandırmak* istememiştim efendim, eminim bundan."

Smiley, "Kimsiniz siz?" diye yineledi.

"Ferguson, efendim."

Sepetli siyah motosikletini arkaya, kaldırımın kenarına park etmişti. Aracın özenle cilalanmış yüzeyi sokak lambasının ışığında parıldıyordu.

"Polis misiniz?"

"Hayır efendim."

"Kimin hesabına çalışıyorsunuz?"

"Şey, aslında kimsenin hesabına değil efendim. Resmen değil de diyebilirsiniz. Yine de meleklerin yanını tuttuğumu söyleyebilirim."

"Aramızda melek olduğunu bilmiyorum."

"Evet, doğru efendim. Hep söylerim, bütün insanlar yanılabilir. Hele bugünlerde." Adamın elinde, Smiley'e uzatılmış kahverengi bir zarf vardı. "Bazı dostlarınızdan efendim, böyle diyelim. Hakkında araştırma yaptığınız bir telefon makbuzuyla ilgili, öyle sanıyorum. Posta İdaresi'nden genellikle sağlıklı yanıtlar alıyoruz. Bunu da söylemek gerek doğrusu. İyi geceler efendim. Rahatsız ettiğim için bağışlayın. Biraz gözünüzü yummanın zamanı, değil mi? İyi insanlara ender rastlanıyor, hep söylerim."

Smiley, "İyi geceler," dedi.

Ama ziyaretçisi gidişini hâlâ erteliyor, bahşiş bekleyen birine benziyordu. "Doğrusu beni anımsayabileceğinizi sanmıştım, Bay Smiley," dedi biraz mahzun. "Bay Esterhase adına kuryeler arası haberleşmeyi yönetirdim."

Smiley, "Elbette," diye numara yaptı. "Ne kadar aptalım. Bugünlerde hepiniz ne alemdesiniz, merak ediyorum!"

"Sağa sola dağıldık efendim. Dört bir yana savrulduk, üzülerek söylüyorum. O zamanlar eşsiz bir hava vardı aramızda. Hepsi bitti; kuşkusuz bir daha geri gelmemek üzere. O yıllar benim yetiştiğim yıllardı. Gene de şikayet etmezdim."

Smiley, bir kez daha, "İyi geceler Ferguson," dedi.

Sokak kapısını kapatırken, gökyüzünün yıldızlı olduğunu farketti. Gecenin nemiyle şişen berrak yıldızlar. Soğuktan titreyerek, Ann'ın fotoğraf albümlerinden birini alıp rastgele açtı. Fotoğrafı sevmişse negatifini arkasına sıkıştırmak Ann'ın adetiydi. Birlikte Cap Ferrat'da çekilmiş bir resimlerini seçti. Ann'ın üstünde mayo vardı; Smiley, resmi yobazca eliyle örttü arkasından negatifini çıkardı ve yerine Vladimir'den kalan negatifi yerleştirdi. O akşam kullandığı kimyasal maddelerle gereçleri toparladı ve bastığı resmi, Oksford sözlüğünün onuncu cildindeki (Y) harfinde "Dün"(*) sayfasına koydu. Ferguson'un getirdiği zarfı açtı, içindekilere bezgin bezgin göz gezdirdi; birkaç konuşma kaydı ve *Hamburg* sözcüğü vardı, Smiley hepsini birden masanın çekmecelerinden birine fırlattı. Yarın, diye düşündü, yarın yeni bir bulmacadır. Yatağına girdi; her zamanki gibi hangi yana dönerek uyuyacağını hiç bilemedi. Gözlerini kapadı ve kapar kapamaz da soruların bombardımanına tutuldu; böyle olacağını biliyordu, gelişigüzel top ateşine tutulmuş gibiydi.

Yüzüncü keredir, "Vladimir niçin Hector'u aramadı?" diye

(*) *İngilizcesi Yesterday*

meraklanıyordu. İhtiyar adam, yani Vladi, neden takma adı Hector olan Esterhase'yi, yağmur yağdığında şemsiyenizi elinizden çekip alan Londra bankalarına benzetmişti ?

Maks'a bunun Sandman'la ilgili olduğunu söyle.

Ann'a telefon etse miydi? Elbisesini giyiverse ve oraya doğru kanatlansa; Ann'ın gizli bir aşığı gibi içeri alınsa ve şafakla birlikte dışarı sözülse?

Çok geçti. Ann, çoktan işini uydurmuş olmalıydı.

Birdenbire Ann için dayanılmaz bir arzu duydu. Onun bulunmadığı yerde duramayacaktı; gülüşünü, kendisine bağırırken titreyen bedenini özlemişti. Smiley'in tek gerçek ve en iyi sevgilisi olduğunu söylerdi Ann, başka hiç kimseyi, hiçbir zaman böyle istemediğini yinelerdi. Bir keresinde, kavgasız yattıkları ender günlerden birinde "Kadınlar yasa tanımaz, George," demişti. Smiley, "Öyleyse ben senin için neyim?" diye sormuştu. "Benim yasam," karşılığını vermişti kadın. "O zaman Haydon neyindi?" Ve kadın gülerek, "Benim anarşim," demişti.

O küçük fotoğraf belleğinin derinliklerindeki o ufak tefek yabancı gibi gözünün önüne geldi. Kocaman bir gölgesi olan ufak tefek bir adam. Villem'in Hamburg feribotunda görüp anlattığı adamı anımsadı Smiley: Kulakların üstünde, uçları yukarı kalkmış boynuz gibi kıvrık saçlar, derin çizgili bir yüz, karşısındakini uyarmak isteyen gözler. *"General"* diye karmakarışık düşündü, *"O sihirbaz dostunuzu bana bir kez daha göndermez misiniz?*

Belki. Her şey bir belki'dir.

"Hamburg," diye aklından geçirdi ve çabucak yataktan fırlayıp sabahlığını giydi. Gene Ann'ın masasına oturup Vladimir'in telefon makbuzunu postanedeki memurdan ödünç alınan konuşma tablosunu inceleyerek, çalışmaya koyuldu. Bir kağıt alıp tarihleri yazmaya başladı. Beş eylül : İki İngiliz ve on peni, milletlerarası konuşma kendi aramış, numara yazdırmamış. Bu konuşmayı, Paris'in on beşinci bölgesinden postaya verilen o yedi sayfalık mektubu aldıktan sonra yapmış olmalıydı. Mikhel'in, içinde neler yazılı olduğunu —kör kör parmağım gözüne— bilmediğini söylediği mektup.

Olay: Eylül başlarında Vladimir Paris'ten mektup alır ve bunu Mikhel'in elinden kapıp uzaklaşır.

Olay: Bir iki gün sonra Vladimir, pek seyrek gerçekleştirdiği pahalı bir milletlerarası konuşması yapar telefonla, nereyle konuştuğu belli değildir.

Olay: Yine bundan üç gün sonra, ayın sekizinde, Vladimir Hamburg'dan kendisini ödemeli arayan biriyle konuşur. Konuşmanın süresi ve saati yazılıdır. İki İngiliz ve seksen peni. O zaman, oldukça gizemli bir konuşma demektir bu. Operasyonlarla ilgili konuşmalarda olması gerektiği gibi.

Smiley, "Hamburg" diye düşünürken aklı bir kez daha fotoğraftaki

esmer şeytana, takıldı. Ödemeli telefon konuşmaları, üç gün öncesine kadar, aralıklı olarak devam ediyordu. Dokuz konuşma, toplam olarak yirmi İngiliz lirası ve hepsi de Hamburg'dan Vladimir'e. İyi ama onu arayan kimdi? Hamburg'dan? Kim?

Derken, birden anlayıverdi.

Otel odasından hayal meyal anımsadığı, büyük gölgesi olan küçük şeytan Vladimir'in ta kendisiydi. Şimdi onların ikisini yan yana dururlarken görüyordu. İkisi de siyah paltoluydu dev ile cüce. Kareli kağıt kaplanmış adi otel, Heathrow havaalanı yakınındaydı. Birbirinin tam zıddı iki adam, Smiley'in meslek yaşamının en kritik anında, bir görüşme yapmak üzere çıkagelmişlerdi. "Maks, sana ihtiyacım var." "Maks, bize bu fırsatı ver."

Telefonu eline alan Smiley, Hamburg'daki numarayı çevirdi; hattın öteki ucundan bir erkek sesi, Almanca olarak, "Evet," dedi usulca ve sustu.

Smiley, gelişigüzel bir ad bularak, "Herr Dieter Fassbender'le konuşmak istiyorum," dedi.

Bir an duraksadıktan sonra aynı ses, soğuk bir eda ile, "Burada Fassbender yok," dedi. Konuşan, o duraksama anında sanki birisine bir şeyler danışmıştı. Smiley, uzaktan gelen hafif bir müzik sesi duydu.

Smiley, "Ben Leber," diye ısrar etti. "Herr Fassbender ile ivedi konuşmak istiyorum. İş ortağıyım."

Gene bir duraksama daha.

Adamın yavan sesi, bir kez daha durakladıktan sonra, "Olanaksız," dedi ve telefonu kapattı.

Smiley, bu konudaki izlenimlerini hemen not ederken, "Özel bir konut değildi orası," diye düşündü. Telefonda konuşanın birçok seçeneği olmasından belli. Bir büro da değil; hangi büroda müzikle çalışılır ve hangi büro cumartesi gece yarısı çalışır? Otel mi? Olabilir ama doğru dürüst bir otelde telefon bağlantısı, santral aracılığıyla yapılır ve az da olsa, terbiyeye yer verilir. Lokanta mı? Lokanta olmayacak kadar sinsi ve muhafaza altında. Hem öyle olsaydı, telefonu açar açmaz firma adını söylemezler miydi?

"Zorlama," diye kendi kendini uyardı Smiley. "Şimdilik bir kenara koy. Ya sabır." Ama zamanı böylesine kısıtlıyken nasıl sabırlı olabilirdi?

Cobbett'in *Kırlarda At Koşturma* adlı kitabını eline alıp yatağına döndü ve bir yandan okumaya çalışırken aklı, öteki önemli sorunlar ve kendi *yurttaşlık* duygusu üzerinde geziniyor; Oliver Lacon'a ne kadar az ya da ne kadar çok şey borçlu olduğunu düşünüyordu. "Görevin bu senin, George," demişti Lacon. Smiley kendi kendine, "Gene de Lacon'un ciddiye aldığı adamı kim?" diye sordu. Lacon'un ince fikirlerini, Sezar'ın hakkı Sezar'a deyip, kim hesaba katardı?

Smiley, kendi kendine yüksek sesle, "Göçmenler buraya kabul edildi, göçmenler yurt dışına çıkarıldı," diye mırıldandı. "Aynı gövdede

dört ayak, ikisi iyi, ikisi kötü."

Smiley'e öyle geliyordu ki, meslek yaşamı boyunca buna benzer ve hükümet'te kuramsal büyük değişiklikler yapacağı varsayılan garipliklere dinlemişti. Zorlamalar, yadsımalar ve iş yapmamak için hep bulunan bir bahane: Ne de olsa devlet dairelerinin hali işte. Devlet dairelerinde ayakların baş olduğunu gözlemlemişti; sonra gene aynı başlar, ayak olmuştu. Kemerler sıkılmış, gevşetilmiş, gene sıkılmıştı. Hükümetle ilişkilerde böyle, yoluna kurban olunan yapay taraftarlıklar, karşıtlıklar, koşut olmalar, sorumluluktan kaçmalar ve şimdi de —eğer Lacon'un en son söylediği, başı sonu olmayan sözleri doğru anımsıyorsa— tek vücut olma gibi hallerin bazan tanığı, bazan kurbanı ya da istemediği halde peygamberi olmuştu Smiley. Her yeni hükümet, bütün dertlerin devası gibi selamlanırdı. "Şimdi biz üstesinden geleceğiz; şimdi artık mekanizma işleyecek!" Her yeni hükümetin savı buydu. Her hükümet sızlanarak gitmiş; giderken de arkasında iyi bildikleri İngiliz karmaşıklığını bırakmıştı, ki Smiley, geçmişe bakınca kendisinin bu karışıklığın yaşam boyu başkanlığını yapmış olduğunu görüyordu. O sabretmişti; başlarının da öyle yapacağını ummuştu ama yapmamışlardı. Smiley geri planda kalıp işin hamallığını yaparken cahiller takımı ön sıraları tutuyordu. Hâlâ da ön sıralardaydılar. Beş yıl önce olsa, böyle düşünmezdi. Ama bugün, kendi iç dünyasına sükünetle bakınca kimsenin peşinden gitmediğini anlıyordu. Belki de boyunduruğa gireceklerden değildi; üzerine ancak kendi mantığıyla kendi insanlık anlayışı kayıt koymuştu. Evlilik ve kamusal hizmet anlayışına gelince, "Yaşamımı, kurallar doğrultusunda yaşadım," diye düşündü Smiley; hiçbir kuyruk acısı kini yoktu." Ve sonunda kendimle baş başa kaldım."

"Karla," diye aklından geçirdi, "Kanıma ekmek doğrayan kara yazgım."

Paris'teki apartmanın küçücük dairesine kapanmış olan Ostrakova, maddi ve manevi acılar içindeydi ve istediği halde uyuyamıyordu. Yan dönünce kaburgaları, katilin kolları bedenine sarılıp da kendisini arabanın altına sürüklemek istediği zamanki gibi, hâlâ çatırdıyordu. Sırtüstü yatmak isteyince belinden aşağısını saran acı, kusmasına neden oluyordu. Yüzükoyun yatınca memeleri, Aleksandra'yı terketmeden önceki aylarda kızını emzirdiği günlerdeki gibi sızlıyordu ve Ostrakova, memelerinden nefret ediyordu.

Pek inanmamakla birlikte, "Tanrı beni cezalandırıyor," dedi kendi kendine. Sabahı beklemeden kalktı ve Ostrakov'un koltuğuna oturdu; kocasının tabancası dizlerinin üstünde, bir iki saate kadar uyanacak olan dünyayla birlikte kadın da düşüncelerinden sıyrılacaktı.

13

Galeri, sanatla uğraşanların dediği gibi, Bond Sokağı'nın ters tarafındaydı ve pazartesi sabahı Smiley, saygın herhangi bir sanat simsarı daha yatağından çıkmadan, galerinin eşiğine varmıştı bile.

Pazarını, gizemli bir dinginlik içinde geçirmişti. Bywater Sokağı da, Smiley, gibi geç uyanmıştı. Kendi uyurken belleği çalışmaya devam etmiş ve gün boyu kısa aralarla, çalışmasını sürdürmüştü. Telefonu, bir kez olsun çalmamıştı; hafif bir akşamdan kalmalığı üstünden atamamış ve bütün gün düşteymişçesine dolaşmıştı. Öğle yemeğini, Pall Mall yakınlarında, hiç istemediği halde üyesi olduğu bir kulüpte, krallara özgü bir yalnızlık içinde yedi: Yeniden ısıtılmış biftek ve böbrekli börek. Daha sonra kulübün başkapıcısından, kulüp kasasında duran ve kendisine ait olan kutuyu getirmesini istedi ve kutudan bir türlü Sirk ilgilisine geri vermediği ve eski şifreli adı Standfast için çıkarılmış bir İngiliz pasaportu,yanı sıra uluslarlarası otomobil ehliyeti ve epeyce bir miktar İsviçre frangı gibi —bu para elbette kendinindi ama Döviz Kontrol Yasası'na karşın elinde kalmıştı— yasa dışı birkaç öte beriyi ihtiyatla çıkardı. Hepsini cebine koydu.

Galeri, demir doğrama çerçeveli camların takılmış güneşlikler gibi baş döndüren bir beyazlık içindeydi. Beyaz üstüne beyaz, koyu beyaz boyaya batırılmış bir parmak bir caminin ya da Aziz Paul Katedrali'nin —yoksa Washington'daki Beyaz Saray'ın mıydı?— taslağını, şöyle, belli belirsiz çizivermişti. Altı ay önce kaldırıma kadar inen tabelada Gezinen Salyangoz Kahvehanesi yazılıydı. Bugün tabelada "Atelye, Benati, Arap Çeşnisi, Paris, New York, Monaco," yazılıydı ve kapıdaki özenle hazırlanmış listede yeni şefin speslyaliteleri duyuruluyordu: *İslam klasik-modern. Düşünsel iç tasarım. Her beğeniye uyan doyum. Zili çalınız.*

Smiley, bu çağrıya, uydu; bir düdük öttü ve cam kapı açıldı. Beyaz bir masada oturan, kül rengi sarı saçlı, tezgahtarlıkta deneyimli bir genç kız, yarı uykulu, dikkatle süzdü Smiley'i.

Smiley, "Şöyle bir göz gezdirmek istiyorum," dedi.

Kadın gözlerini İslamların cennetine çeviriyormuş gibi, hafifçe tavana doğru kaldırdı. "Küçük kırmızı benekli desen satıldı," dedi; en has Carnaby Street Brooklyn edasını takınıp fıstıkî makam konuşurken Smiley'e, daktiloda yazılmış bir fiyat listesi uzattı, sonra içini çekti genç kız ve sigarasını içerek yıldız falını okumak üzere masasına döndü.

Smiley, birkaç dakika, sıkkın sıkkın bir tualden öbürüne sürüklendi durdu. Sonunda, yine kızın önüne geldi:

"Acaba Bay Benatl'yle konuşabilir miyim?" dedi.

"Ah, korkarım Sinyor Benatl şu anda meşgul. Uluslararası olmanın sıkıntısı işte," diye de ekledi. Sesinde, belirgin bir alaycılık vardı.

Smiley, aynı çekingen tavırla, "Bay Angel geldi derseniz," diye önerdi. "Şayet ona Angel (*) derseniz, Alan Angel, beni iyi tanır."

Smiley, (S) harfi biçiminde bir kanapeye oturdu. Kanapenin üstüne, koruyucu olarak, selofan kağıdı geçirilmişti ve oturunca hışırdadı. Fiyatı da iki bin İngiliz lirasıydı. Kadın telefonu açıp, işveli fısıltıyla, "Cennetteki gibi bir melek ister misiniz?' diye sordu.

Bir dakika sonra Smiley, helezoni bir merdivenden karanlığa doğru iniyordu. Merdivenin dibine gelince bekledi. Bir çatırdı oldu ve duvarda tablo asılacak altı yerin ışığı birden yandı. Lambalar yandı ama tablolar asılı değildi. Açılan bir kapıda, ufak tefek, üstü başı tertemiz, oldukça durgun biri belirdi. Adamın gür, ak saçları geriye doğru, küstahça, taranmıştı. Koyu siyah çizgili bir gömlek vardı sırtında, yalnız çizgiler adamın boyuna göre fazla enli kaçıyordu. Ayağındaki papuçların tokası, adamın pandomime çıkacağı kanısını veriyordu. Sağ yumruğu ceketinin cebindeydi, ama Smiley'i görünce ağır ağır çıkarıp yumruğunu açtı ve tehlikeli bir kılıcı uzatıyormuş gibi uzattı.

Açıkça farkedilen bir Orta Avrupa şivesiyle, 'Vay efendim, Bay Angel," derken merdivenin üst başında kendisini dinleyeni görmek istercesine hemen yukarı baktı. "Bu ne büyük zevk efendim. Nicedir görüşmüyorduk. İçeri buyurun."

Aralarındaki resmi havayı koruyarak el sıkıştılar.

Smiley, "Merhaba Bay Benatl," dedi ve adamın arkasından odaya girdi. İç içe iki odadan diptekine geçtiler ve Bay Benatl kapıyı usulca kapatıp sırtını kapıya dayadı. Sanki içeri girmek isteyen olursa durdurmak istiyordu. Bir süre, konuşmadan, karşılıklı saygı içinde birbirlerini incelediler. Bay Benatl'nin kahverengi gözleri hiçbir yerde bir saniye durmuyordu ve nereye bakarsa mutlaka bir amaçla bakıyordu. Girdikleri yer, dağınık bir soyunma odası havasındaydı; bir şezlong, Çalışma Bakanı'nın masasına benzeyen bir de masa vardı içerde. Köşeye pembe bir lavabo yerleştirilmişti.

Smiley, "Eee, işler nasıl Toby?" diye sordu.

(*) *Angel: Türkçesi Melek*

Toby Esterhase bu soruya, özel bir gülümsemeyle ve elini havada özel bir biçimde çevirerek yanıt verdi.

"Talihimiz yardım etti, George. Açılış iyi oldu, yaz da akıllara durgunluk verecek kadar iyi geçti. Sonbahar ise George ..." diye gene bir el hareketi yaptı, "Sonbahar biraz durgun geçeceğe benzer. İnsan üzüntülerinden sıyrılmayı bilmeli. Kahve içer misin, George? Kızım yapıverir."

Uzunca bir aradan sonra Smiley, "Vladimir öldü," dedi. Hampstead Heath'de vurup öldürdüler."

"Çok kötü. Şu ihtiyar adam, değil mi? Çok kötü."

"Oliver Lacon, pislikleri temizlememi istiyor. Riga Grubu'nun kuryesi olduğundan seninle görüşeyim dedim."

"Elbette," dedi Toby, Smiley'in fikrine katıldığını belirtircesine.

"Öyleyse biliyordun? Yani öldüğünü?"

"Gazetelerde okudum."

Smiley gözlerini odanın içinde gezdirdi. Hiçbir yerde gazete yoktu.

Smiley, "Kimin yaptığı konusunda herhangi bir fikrin var mı?" diye sordu.

"*Onun* yaşında biri için mi, George? Düş kırıklıklarıyla geçmiş bir yaşam böyle diyebiliriz, değil mi? Ne ailesi var, ne de geleceği. Grup ise dağıldı. Bence kendisi yaptı bu işi. Çok doğal."

Smiley, ihtiyatlı bir tavırla şezlonga oturdu. Toby'nin gözü üstündeydi. Smiley, masada duran bronz bir dansöz heykelciğini aldı.

"Bu bir Degas ise, katalogda *numaralanması* gerekmez miydi, Toby?" diye sordu.

"Degas, bu bizimki pek nazik bir iş, George. Ne alıp sattığını çok iyi bilmek zorundasın."

"Ama, bu gerçek bir Degas, sahte olamaz, değil mi?" Smiley, gerçekten öğrenmek istiyormuş gibi sormuştu bu soruyu.

"Tabii gerçek."

"Bana satar mıydın?"

"Ne demek oluyor bu?"

"Sadece sanata duyduğum ilgiden ötürü. Satılık, değil mi? Almak istediğimi söyleyince bu hakkımı yitiriyor muyum yoksa?"

Toby, canı biraz sıkılmış olarak omuz silkti.

"George, dinle, biz binlerden konuşuyoruz. Ne demek istediğimi anlıyorsun .Bir yıllık emekli maaşı gibi bir şey."

Dansöz heykelciğini yerine bırakırken, Smiley, "Vladi'nin şebekesiyle en son ne zaman iş ilişkin oldu, Toby?" diye sordu.

Toby, bu soruyu enine boyuna ölçtü biçti.

Sonunda işittiklerine inanamıyormuşçasına, "Şebeke mi?" diye yankıladı. "Duyduğum sözcük 'şebeke' miydi George?" Böyle konuşmaların normal akışında kahkahaya pek yer vermezdi Toby, ama şimdi, belki de gerginlikten patlayıp küçük bir kahkaha attı. "Sen.

bu deliler grubuna şebeke mi diyorsun? Yirmi deli Baltıklı, kim nereye çekse oraya giden yirmi budala, bir *şebeke* oluşturuyor, öyle mi?"

Smiley, tekdüze bir sesle, "İyi ama onlara bir ad takmamız gerek," diye itiraz etti.

"Bir ad verilir elbette. Yalnız 'şebeke' değil, tamam mı?"

"Peki, yanıtı ne?"

"Neyin yanıtı?"

"Grup'la en son ne zaman bir alışverişin oldu?"

"Yıllar önce. Daha onlar beni kovmadan. Yıllar önce."

"Kaç yıl önce?"

"Bilmiyorum."

"Üç mü?"

"Olabilir."

"İki?"

"Beni köşeye sıkıştırmaya mı çalışıyorsun, George?"

"Evet, sanırım öyle."

Toby, görüşmelerinin ta başından beri bundan kuşkulanıyormuş gibi, ciddi ciddi başını salladı:

"Lamba ışığında nasıl çalıştığımızı unuttun mu George? Nasıl delicesine çalışırdık? Ben ve arkadaşlarım, Sirk'teki şebekenin yarısına nasıl canla başla kuryelik ettik. Hatırla. Bir haftada kaç randevu, kaç toplantı. Yirmi mi, otuz mu? İşlerin yoğun olduğu dönemde bir haftada kırk toplantı mı yoksa? Kayıt İşleri'ne git George. Eğer arkanda Lacon varsa, Kayıt İşleri'ne git ve dosyasını alıp buluşma-randevulaşma sayfalarını kontrol et. Böyle yaparsan her şeyi kesinlikle anlarsın. Buraya, bana çelme takmaya çalışmak için gelme; ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi? Degas'mış, Vladimir'miş, böyle sorulardan hoşlanmıyorum. Bir dost, eski patronum, benim kendi evimde... Yoo, sinirlendiriyor bu beni. Tamam mı?"

Konuşması, her zaman olduğundan daha uzun sürmüştü. Toby sustu, bu gevezeliği için Smiley bir şey söylesin diye bekler gibiydi. İleri doğru bir adım attı, avuçlarını öne doğru yalvarırcasına açarak:

"George," dedi sitemle, "George, benim adım Benati, tamam mı?"

Smiley'in keyfi kaçmış gibiydi. Halının üzerine serpilmiş sanat kataloglarına, üzgün üzgün bakıyordu.

"Benim adım Hector değil, hele hele Esterhase kesinkes değil," diye Toby ısrar etti. "Yılın her günü ne yaptığımın hesabını veririm, yalnız kredi aldığım bankanın müdürüyle ilişkilerim dışında. Başım derde girsin ister miyim sanıyorsun? Göçmenlerle, hatta polisle. Bu bir soruşturma mı yoksa, George?"

"Beni bilirsin, Toby."

"Elbette. Seni tanırım George. Eteklerimi tutuşturmak için benden kibrit istiyorsun."

Smiley'in gözü, kataloglara takılıp kalmıştı:

"Ölmeden önce Vladimir —saatlerce önce— Sirk'e telefon etmiş," dedi Smiley. "Bize bir bilgi iletmek istediğini söylemiş."

"Ne var ki, bu Vladimir ihtiyarın tekiydi, George!" diye Toby ısrarla protesto ederken bağırıyordu ya da belki de Smiley'e öyle gelmişti. "Dinle George, onun gibi bir çok insan var. Zengin bir geçmiş, çok uzun yıllar çalışmadan maaş alma, derken yaşlanma, zayıflayan bir bellek, abuk sabuk anılar yazma; dünyayı her yanında entrika çevrilen bir yer olarak görme, ne demek istediğimi anlıyor musun?"

Smiley, yuvarlak başını sıktığı yumruklarının arasına almış, kataloglara yeni baştan, bir daha, bir daha bakıyordu. Eleştirerek, 'Şimdi bunları ne demeye anlatıyorsun, Toby?" diye sordu. "Senin gibi düşünmüyorum ki."

"Ne demeye mi anlatıyorum? Yolundan sapmış ihtiyarlarla yaşlı casuslar kaçıkçadırlar. Gaipten gelen sesler işitirler, cik cik kuşlarla konuşurlar. Böyle olmaları doğal."

"Vladimir de sesler işitiyor muydu?"

"Nereden bileyim?"

"İşte, sana sorduğum buydu Toby," diye Smiley, makul bir havayla ve kataloglara bakarak açıkladı: "Sana, Vladimir'in bize bir haber iletmek istediğini söylemiştim. *Sen*, onun beyni biraz sulanmıştı diyorsun. Nasıl öğrendiğini merak ediyorum. Yani, Vladimir'in beyninin biraz sulanmış olduğunu nasıl öğrendin? Vladimir'in akıl sağlığı hakkında en son ne zaman haber aldığını da merak ediyorum. Ve Vladimir'in iletmek istediği bilgiyi niçin alaya aldığını da. Hepsi bu kadar."

"George, bütün bunlar çok eski numaralar. Bildiğimiz oyunu oynuyorsun. Benim söylediklerimi evirip çevirme. Tamam mı? Bana soru sormak istiyorsan sor. Rica ederim. Ama benim sözcüklerimi evirip çevirme."

Smiley, karşısındakine bakmaksızın, "Bu bir intihar değildi, Toby," dedi. *"Kesinkes* intihar değildi. Ölüyü gördüm, inan bana, kıskanç bir kocanın işi de değildi Meğer ki Moskova Merkez'in cinayet silâhını kuşanmış olsun. Bu tip silah kuşananlara ne derdik biz? 'İnsanlık dışı katiller' değil mi? İşte, Moskova bunu kullandı. İnsanlık dışı bir katil!"

Smiley, bir kere daha düşünceye daldı. Aklı başına biraz geç gelmiş de olsa, Toby, bu kez susup bekleme akıllılığı gösterdi.

"Biliyor musun Toby, Vladimir Sirk'e telefon ettiğinde *Maks'ı* istedi. Bir başka deyişle beni aradı. Kuryesini, yani seni aramadı. Hector'u da istemedi. Tuttu, Temsilcisini istedi. Bu yaptığı, protokola, öğretilere ve gelmiş geçmiş bütün örneklemelere aykırıydı. Daha önce böyle bir şey hiç yapılmamıştı. Elbette telefon ettiğinde ben orada değildim bu nedenle de benim yerime görüşebileceği birini çıkardılar karşısına Mostyn adında sersem sepet bir delikanlıyı. Neyse, bir zararı olmadı, çünkü bu olay sırasında ikisi hiç karşılaşmadılar. Ancak, Hector'u neden aramadığını bana *sen* söyleyebilir misin?"

"George, *gerçekten* şunu demek istiyorum. Peşine düştüğün şeyler birer gölgeden ibaret! Niçin beni *aramadığını* bilmem mi gerekiyor? Başkalarının hatasından, durup dururken biz mi sorumlu oluyoruz? Nedir bu?"

"Onunla kavga etmiş miydin? Bu bir neden olabilir mi?"

"Vladimir'le niçin kavga edeyim? Yaşlandıkça kabına sığmıyordu, George. Bunlar böyledir; bu herifler emekliye ayrılınca böyle oluyorlar." Toby, Smiley'in kendisinin de bu zaafların dışında olmadığını ima etmek istercesine sustu. "Canları sıkılıyor, hareketliliği özlüyorlar, takdir edilsinler istiyorlar; bu yüzden de miki fare masalı uyduruyorlar."

"Ama bunların hepsi kurşunlanmıyor, değil mi Toby? Üzüntümün düğümü burada: Neden ve sonuç. Bir gün önce Toby Vladimir'le kavga ediyor, ertesi gün Vladimir, Rus yapısı bir silahla öldürülüyor. Polis deylmiyle bunu, dert çıkaran olaylar zinciri diye tanımlıyorlar. Aslında bizim deylmlmizle de öyle."

"George, deli mlsin sen? Kavga da hangi cehennemden çıktı? Söyledim sana. İhtiyarla, yaşamım boyunca hiç kavga etmedim."

"Mikhel kavga ettiğinizi söyledi."

"Mikhel mi? *Mikhel'le* konuşmaya mı gittin?"

"Mikhel'e göre ihtiyar, senden çok acı bir dille söz etmiş. Vladimir senin için hep 'Hector işe yaramaz' deyip durmuş Mlkhel'e.Vladimir'in sözlerini kelimesi kelimesine aynen yineledi Mikhel. 'Hector işe yaramaz." Mikhel buna çok şaşırmıştı. Eskiden Vladlmir'in senin hakkındaki kanısı çok iyiydi. İkinizin duygularını böylesine temelden ve çok ciddi biçimde değiştiren şeyin ne olabileceğini Mikhel bulamıyordu. 'Hector artık işe yaramaz.'*Niçin* artık işe yaramıyordun Toby?Vladimir'i sana karşı böylesine öfkelendiren şey nedir? Bu 'şey' her neyse, polisi bundan uzak tutmaya bakacağım: Yapabilirsem tabii. Anlıyor musun? Hepimizin iyiliği için."

Toby Esterhase'nin asker yanı başkaldırmıştı ve soruşturmalardan, savaşlardan olduğu gibl, kazanarak değil, hep yenik çıkıldığını biliyordu.

İncinmiş olmaktan daha çok acıyan bir anlatımla, "Saçmalıyorsun, George," dedi. "Beni aldatmak istedlğin açık seçik demek istiyorum. Farkında mısın? İhtiyarın biri hayalinde şatolar kuruyor ve sen, bunun için kalkıp polise gitmek istiyorsun, öyle mi? Lacon senl böyle bir iş için mi tuttu? Temizleyeceğln pislikler bunlar mı? Ha George?"

Bu seferki uzun sessizlik, Smiley'in bir karara varmasına yaramış gibiydi. Ve yeniden konuşmaya başladığında sanki vakti kalmamıştı. Sesi canlı, hatta sabırsızdı.

"Vladimir seni görmeye geldi. Ne zaman olduğunu bilmiyorum, ama şu son birkaç hafta içinde oldu bu. Ya onunla buluştun ya da telefonda konuştunuz bir telefon kulübesinden öteki kulübeyi arayarak, usulünüz her neyse. Senden bir şey yapmanı istedi. Geri çevirdin bu isteği. Bu nedenle de cuma akşamı Sirk'e telefon ettiğlnde Maks'ı aradı. Hector'un

yanıtını öğrenmişti ve bu yanıt 'hayır'dı. Bu yüzden de Hector 'işe yaramaz'dı. Reddetmiştin onu."

Toby, Smiley'in sözünü kesmek için hiçbir şey yapmadı.

"Söylemek gerekirse korkmuştun Toby," diye Toby'nin ceket cebindeki şişkinliğe bakmadan konuştu Smiley. "Vladimir'i kimin öldürdüğünü iyi biliyorsun ve seni de öldürebileceklerini düşünüyorsun. Hatta, benim gerçekten Angel olup olmadığım bile aklından geçmiştir." Durup bekledi ama Toby karşı koymadı. Ses tonunu yumuşattı Smiley, "Sarratt'daki ilkelerimizden birinde ne derdik Toby, anımsıyor musun? Çözümü olmayan durumlardan korkmak konusunda ne derdik? O durumu ele nasıl alacak, nasıl ilgilenecektik onunla? Ben seninkiyle ilgileniyorum, Toby ve hakkında daha çok şey bilmek istiyorum: Kaynağı neresi? Benim payıma düşen bölümü var mı? Hepsi bu."

Ancak, Toby Esterhase bir askerdi, istifini bozmadı. Hâlâ kapıya dayanmış duruyordu. Küçük avuçlarını kapı kasasına yapıştırmıştı. Durumundan en ufak bir ödün vermeden Smiley'i, son derece dikkatle inceledi. Derin ve soru soranbakışlarıyla artık kendini değil de Smiley'in durumunu düşündüğünü anlatıyordu. Duruma, böyle kaygılı bir yaklaşımdan sonra öne doğru bir adım attı, bir adım daha —İhtiyatla ve hastanede yatan bir dostun odasına giriyormuşçasına. Ancak o zaman, hasta yatağının başucunda takınılanın eşi bir tavırla Smiley'in suçlamalarını, çok yalın bir soruyla yanıtladı. Bu öylesine kasıtlı bir soruydu ki, Smiley, son iki yıldır bir kere sormuştu.

"George. Lütfen beni yanıtla. Burada konuşan aslında kim? George Smiley mi? Oliver Lacon mu? Mikhel mi? Rica ederim, kim konuşuyor? Bu soruya hemen yanıt alamayan Toby yürüdü ve saten kaplı tabureye, kedi gibi, yumuşak bir devinimle oturup iki elini iki dizinin üstüne koydu. "Çünkü, resmi biri adına burada bana resmi olmayan can sıkıcı sorular soruyorsun, George. Bu da beni şaşırtıyor. Kanımca, resmi çizginin oldukça dışına çıktın."

"Vladimir'i gördün ve konuştun onunla. Aranızda neler geçti?" Smiley, Toby'nin meydan okumasına papuç bırakmamıştı. "Sen bana bunu söyle, ben de sana burada konuşanın kim olduğunu."

Tavanın bir köşesi, bir metre kadar sarı camdandı ve cama düşen gölgelerden, sokaktan gelip geçenlerin ayakları görünüyordu. Her nedense Toby'nin gözü tavanın bu garip köşesine takılmıştı ve vereceği kararı o camdan öğrenecek, talimatı ondan alacak gibiydi.

Toby, sesinin aynen biraz önceki tonuyla, "Vladimir ateşle oynuyordu," dedi. Bu ne bir itiraftı, ne de bir gizi açığa vurmak. Aksine, sesine öyle bir eda vermişti ki, karşısındakini uyarmak istiyor gibiydi.

"Sirk vasıtasıyla mi?"

Toby, "Benim dostlarım aracılığıyla," dedi.

"Ne zaman?"

Toby bir tarih verdi. İki hafta önce. Hesapta olmayan bir buluşma.

Smiley, buluşmanın nerede olduğunu sordu.

"Fen Müzesi'nde," diye Toby yanıtlarken kendinden emindi. "En üst kattaki kahvede, George. Birlikte kahve içtik, kahvenin tavanından sallandırılmış eski model uçakları hayran hayran seyrettik. Bütün bunları Lacon'a rapor edecek misin, George? Rahat ol, tamam mı? Benim konuğumsun. Benimse saklayacak bir şeyim yok."

"Ve önerisini yaptı, öyle mi?"

"Elbette önerisini yaptı. Posta tatarı olmamı istedi. Devesi olmamı. Eskiden, Moskova günlerimizde, aramızdaki bir şakaydı bu, anımsadın mı? Emaneti teslim al, çölden geçir ve teslim et. Yani develik etmek. Bana, 'Toby, benim pasaportum yok. *Yardım et. Dostum, bana yardım et,*' dedi. Fransızca olarak söyledi. Nasıl konuştuğunu bilirsin de Gaulle gibiydi. Zaten bu yüzden ona 'Öteki General' derdik. Anımsadın mı?"

"Ne taşıyacaktın?"

"Kesin söylemedi. Ufak, belge gibi bir şeydi. İşi gizlenmeden görecektim. Bana bu kadarını açıkladı."

"Ağız arayan biri için, sana, fazla bile söylemiş."

Toby, sakin bir şekilde, "Benden, Tanrının cezası bir şey daha istiyordu," dedi ve Smiley'in soracağı soruyu bekledi.

Smiley, "Eee, nereye gitmeni istiyordu?" dedi. "Vladimir sana bunu da söyledi mi?"

"Almanya'ya."

"Hangisine?"

"Bizimkine. Kuzey Almanya'ya."

"Gelişigüzel bir buluşma mı? Yoksa gidip sen mi arayacaktın? Yüz yüze mi gelecektiniz? Ne tür bir buluşma?"

"Yolda buluşacaktık. Ben trene binecektim. Hamburg'dan kuzeye gidene. Devir teslim işi trende olacaktı. Ayrıntılarını, işi kabul ettiğimde söyleyecekti."

"Ve bu özel bir işti. Sirk'le de, Maks'la da ilgisi yoktu, değil mi?"

"Şimdilik çok özel olduğunu söylemişti Vladimir."

Smiley, sözcükleri özenle seçerek, "Emeğinin karşılığı ne olacaktı?" diye sordu.

Toby'nin yanıtında, belirgin bir kuşku vardı:

"Belgeyi elimize geçirirsek —Vladimir böyle denmesini istemişti— ve de sahte değilse-ki Vladimir sahte olmadığına yemin ediyordu-cennet ayaklarımızın altında olacaktı. Belgeyi Maks'a götürecek ve öyküsünü anlatacaktık. Maks, bu belgenin ne demek olduğunu ve ne denli önemi bulunduğunu bilirdi. Maks bizi ödüllendirirdi. Armağanlar, madalyalar, işimizde yükselme, Maks bizi Lordlar Kamarası'na sokacaktı. Bundan emindi. Yalnız Vladimir'in bilmediği bir sorun vardı: Maks'ı kızağa çekmişlerdi ve Sirk de çoluk çolukla iş görüyordu."

"Vladimir, Hector'un da kızağa çekilmiş olduğunu biliyor muydu?"

"Yarı yarıya, George."

"Ne demek istedin?" Sonra da, "Boş ver, aldırma," deyip sorusunu geri aldı Smiley ve yeniden düşünceye daldı.

Toby, içtenlikle, "Bu soruşturmadan vazgeçsen," dedi. "Sana gönülden salık veririm. Bırak ucunu." Ve bekledi Toby,.

Smiley, Toby'nin söylediklerini işitmemiş olabilirdi. Birdenbire sarsıldı Smiley, Toby'nin yaptığı hatalar dizisini düşünüyor gibiydi.

"Sorun şu ki, onu sen feda ettin," diye mırıldandı Smiley ve gözünü boşluğa dikti. "Sana ricaya geldi, sen kapıyı suratına kapattın. Bunu nasıl yapabildin Toby? Hepiniz birden sırt çevirdiniz ona!"

Bu patlama üzerine Toby, delice öfkelenip ayağa fırladı. Bu hareketi de, ola ki, tasarladığı mizansenin bir parçasıydı. Gözleri çakmak çakmaktı, yanaklarını al bastı; içinde uyuyan Macarlığı uyanmıştı:

"Belki bilmek istersin. Ona neden, 'Canın cehenneme Vladimir, gözüme görünme, rica ediyorum, çünkü canımı sıkıyorsun' dediğimi öğrenmek istersin değil mi? Oradaki adamın kim olduğunu da bilmek istersin, —orada, yani Almanyanın kuzeyinde, bir küp altını olup da bizi bir gecede milyoner yapacak sihirbaz herifi— George o adamın tam kimliğini istersin tabii. Otto Leipzig adını acaba anımsıyor musun? Bizim Yılın Hafiyesi ödülünü defalarca alan adamı bildin mi? Fabrikatör, haber alma kaynaklarımızdan biri, güvendiğimiz adam, seks manyağı, pezevenk ve de bir çok ağır suçu işleyen kişi . O büyük kahramanı anımsadın mı?"

Smiley'in gözünün önüne, Heathrow havaalanı yakınındaki otel odasının kağıt kaplı duvarlarıyla ele geçirildiğinde Jorrocks'un nasıl ağladığı geldi. Siyah paltolu, iri dev gibi, öbürü neredeyse cüce, iki adamın hayali canlandı. Ve General'in iri, çilli eli, koruduğu adamın zayıf omuzundaydı. *"Maks, bu benim iyi arkadaşım Otto. Öyküsünü anlatması için onu sana getirdim."* Smiley, Londra havaalanına inip kalkan uçakların gümbürtüsünü duyuyordu yeniden.

Smiley, "Şöyle böyle," diye yanıtladı. Konuşurken ölçüyü elden bırakmıyordu. "Evet, Otto Leipzig diye birini hayal meyal hatırlıyorum. Bana ondan söz et. Birkaç adlı olmayı yeğliyordu gibi bir şeyler kalmış aklımda. Ama o zamanlar hepimizin bir çok adı vardı, değil mi?"

"Otto'nun yaklaşık iki yüz adı vardı. Ama sonunda Leipzig'de karar kıldı. Niçin biliyor musun? Leipzig, Doğu Almanya'dadır. Oradaki tutukevini severdi Otto; böylesine şakacı, delinin biridir. Bize neler sattığı hatırında mı?" Konuşmada üstünlüğün kendine geçtiğine inanan Toby, ileri doğru küstahça bir adım attı ve itiraz etmeden oturan Smiley'e tepeden bakarak; "George, bu herifin bizim Batı Avrupa, çoğunlukla da Almanya örgütlerimize nasıl, yıllarca, on beş değişik kaynak altında akıl almaz herzeler sunduğunu da mı anımsamıyorsun? Otto, Yeni Estonya sistemi uzmanımızdı. Leningrad'dan dağıtılan Sovyet silahları hakkında en başta gelen haber kaynağımızdı. Moskova Merkez'in içine yerleşmiş kulağımız, hatta Karla'nın en önemli bekçisi değil miydi?" Smiley hiç ses

etmedi. *"Stern'de* ikinci kez çıkacak bir yazı için dergiden iki bin Alman markı koparmak söz konusu olduğunda Berlin'deki temsilcimizi nasıl tek başına bırakmıştı? Şu ihtiyar generali nasıl da kandırdı, nasıl sülük gibi yapıştı ona, nasıl numara yapıyordu. Bizim Baltıklı dostlar, General, sizin için hükümdarların mücevheratını buldum ama bir sorun var: Uçak yolculuğu için param yok.' Tanrım!"

Smiley, yumuşak başlılıkla karşı koydu: "Gene de *hepsi* palavra sayılmazdı, değil mi Toby? Anımsadığıma göre hiç değilse bazı alanlardaki hizmetleri oldukça iyi sonuçlar vermişti."

"Parmağınla say bakalım."

"Örneğin, Moskova Merkez'le ilgili olarak verdiği bilgiler. Bu konuda hiç bir kusurunu bulduğumuzu anımsamıyorum."

"Tamam! Moskova Merkez, Otto'nun önüne bir kemik attı. Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez hesabı. Yoksa, Tanrı aşkına söyle, başka türlü insan nasıl iki taraflı oynayabilir?"

Smiley, önce bu noktayı tartışmaktan yanaydı, daha sonra fikrini değiştirdi.

En sonunda, başkasının etkisindeymiş gibi, "Anladım," dedi.

"Ne demek istediğini anladım. Tuzak, ha."

"Tuzak değil, sadece, sinsice işini bilmek. Biraz şundan, biraz bundan. Tam bir iş adamı yani. Ne bir ilkeye bağlı, ne de bir seviyesi var. Ağzına bir parmak bal çalan herkese hizmet eder."

Smiley, aynı zayıf sesle ve canı sıkkın, "Bunu anlıyordum," dedi. "Ve doğal olarak da Kuzey Almanya'ya yerleşti, değil mi? Travemünde yakınlarında bir yere."

Toby, tükürür gibi, "Otto Leipzig, hayatı boyunca hiç yerleşmemiştir," dedi. "George, bu herif serseri mayın gibidir, tam, bir ittir. Bütün mal varlığı bir kediyle bir bisiklet olduğu halde milyoner Rothschild gibi giyinir. Son olarak nerede çalışıyordu bu müthiş casus, biliyor musun? Hamburg'da, köhne bir ambarda gece bekçisiydi. Otto'yu unut."

Smiley, o anda aklına gelivermiş gibi, safça, "Bir de ortağı vardı," dedi. "Evet, bunu anımsıyorum. Göçmendi, Doğu Almanya'dan gelme."

"Doğu Alman'dan da beter; Saksonyalı. Soyadı Kretzschmar'dı. Adı da Claus, (C) harfiyle başlayan bir Claus, nedenini bana sorma. Anlatmak istediğim bu heriflerde mantığın zerresinin olmadığı. Claus da aşağılığın biriydi. Birlikte hırsızlık, pezevenklik ettiler; sahte raporları birlikte düzdüler."

Smiley, kibarca, "Ama, bunlar yıllar önceydi, Toby," dedi.

"Kimin umurunda? Kusursuz bir işbirliği içindeydiler."

Smiley, kendi kendine, "Ancak, bu işbirliğinin uzun ömürlü olmadığını sanıyorum," dedi.

Ya Smiley bu kez, yumuşak başlılığında aşırıya kaçmıştı, ya da Toby, karşısındakini çok iyi tanıyordu. Çünkü Toby'nin Macar gözlerinde

birden şimşek çaktı ve yumuşak hatlı kaşları kuşkuyla kalktı. Ayaktaydı Toby ve Smiley'i süzerken bir elini, düşünceli düşünceli bembeyaz saçlarında gezdirdi.

"George," dedi. "Buraya bak, kimi kandırıyorsun sen?"

Smiley sustu, Degas'nın heykelini eline aldı, bir kez daha evirip çevirdi ve sonra yerine koydu.

"George, bir kez olsun beni dinle. Lütfen. Tamam mı, George? Sana bir kez olsun bir öğüt vereyim."

Smiley, başını kaldırıp adama baktı; sonra da gözlerini başka tarafa çevirdi.

"George, sana borçluyum. Beni dinlemek zorundasın. Beni Viyana'daki bataktan sen çıkardın. Ben de bir ikinci Leipzig'dim. Serserinin tekiydim. Bana Sirk'teki işi buldun. Birçok kez birlikte çalıştık, pek çok işi kıvırdık. Emekli olabilmenin ilk koşulunu anımsıyor musun. George? 'Ajanlık çalışmalarına son vermek. Ajanlığı bırakmış olanları tuzağa düşürmemek. Hiç bir zaman kendi başına iş yapmaya kalkışmamak.' Bu kuralı bize vaaz verir gibi öğreteni de hatırlıyor musun? Sarratt'daki okulun koridorlarında hep bunları anlatan kimdi? George Smiley'di. 'Ajanlıktan ayrıldığımızda her şey bitmiş demektir. O sayfayı açmamacasına çevir ve evine yollan.' Şimdi, birdenbire ne yapmak niyetindesin? Tanrı'nın rahmetine kavuşmuş ama yattığı yerde de rahat durmayan, Otto Leipzig gibi beş boyutlu bir oyuncu olan ihtiyar, bunak bir generalle cilveleşmek mi? Nedir yapmak istediğin? Kremlin'e son bir süvari baskını mı? Biz elimizi, eteğimizi çektik bu işlerden, George. İznimiz de yok böyle şeyler yapmaya. Bizi isteyen de kalmadı. Unut bu işi." Duraksadı Toby, birden canı sıkıldı: "Anlıyorum. Bill Haydon yüzünden Ann sana kan kusturdu. Ama Karla vardı arada ve Karla, Bill'in Moskova'daki dayanağıydı. Anlatmak istediğim şu, George: bu sorun gittikçe sarpa sarıyor. Anlıyorsun, değil mi?"

Toby'nin kolları iki yanına düştü. Önünde, hareketsiz duran adama baktı. Smiley'in gözkapakları hemen hemen kapalıydı. Başı göğsüne doğru düşmüştü. Yanakları kızarmış, ağzının ve gözlerinin kenarındaki derin çizgiler belirginleşmişti.

Toby'nin konuşmasının son bölümünü duymamış gibi, "Leipzig'in Moskova Merkez'le ilgili raporları her zaman doğru çıkmıştır," dedi. "Bizi asla yanıtlamadığını açık seçik anımsıyorum. Karla ile ilgili raporları da öyleydi. Vladimir, Leipzig'e kesinkes güvenirdi. Moskova konusunda verdiği bilgilerde biz de Vladimir gibiydik."

"George, Moskova Merkez söz konusu olunca, gerçek dışı rapor veren oldu mu ki? Lütfen söyle. Tamam, ara sıra bir hain çıkıyordu. ortaya. Leipzig de haber veriyordu: 'Buna güvenilmez, bana güvenilebilir.' Peki, yanı sıra ne veriyordu bize? Senin her zaman söylediğin gibi, Leipzig'in bu söylediklerinin dayandığı temel neydi, neredeydi? Bir takım herifler ortaya çıkar ve bir öykü düzerler. 'Sibirya'da

da yeni bir casusluk okulunun inşasını yeni bitirdiler, gibisinden. İyi ama, verilen bir haber olmayacak bir şey midir yani? 'Aman işi bulanık bırak, bir şey kaybetmesin."

Smiley, Toby'nin söylediklerini işitmemiş gibi devam etti: "İşte bu yüzden Leipzig'e katlanıyorduk. Sovyet Gizli Servisi'yle ilgili her konuda bize kartlarını açık oynamıştır."

Toby, sevecenlikle ve başını sallayarak, "George," dedi, "uyan artık. O günler çoktan geçti."

"Bana, hikâyenin sonunu şimdi anlatacak mısın Toby? Vladimir'in sana neler söylediğini kelimesi kelimesine anlatacak mısın? Lütfen."

En sonunda Toby dostluklarının yüzü suyu hürmetineymiş gibi isteksizce anlattı; böylesine açık yüreklilikle konuşmayı yenilgi gibi görüyordu besbelli.

Degas'ın yapıtı, kollarını başının üstüne kaldırmış bir balerinin heykeliydi. Bedeni geriye doğru bükülmüştü ve dudakları —çoşkun— lukla denebilir —aralanmıştı. Buheykelciğin— yapıt sahte de olsa, gerçek de —Ann'ı çok anımsattığı su götürmezdi. Smiley, balerinayı yeniden eline aldı ve evirip çevirmeye başladı. Ağır ağır döndürüyor, bir o yandan, bir bu yandan bakıyordu; beğenmiş bir hali yoktu. Toby, saten kaplı taburesine dönmüştü. Tavandaki pencerenin üstünde, gölgesi aşağı vuran ayaklar, dünyadan habersiz yürüyorlardı. Toby ile Vladimir, Fen Müzesi'nin havacılık katındaki kahvede buluşmuşlardı. Vladimir'in heyecanı doruk noktasındaydı ve Toby'nin kolunu sıkıp duruyordu. Böyle yapması Toby'nin hoşuna gitmiyor ve hoşnutsuzluğunu açıkça belli ediyordu. Vladimir, Otto Leipzig'in olanaksız bir şeyin üstesinden geldiğini yineleyip durmaktaydı. Yaptığı büyük şeydi, milyonda bir gerçekleşen bir işi başarmıştı. Maks'ın hep hayal ettiği bir işi. Vladimir'in deyişiyle 'bütün isteklerimizin karşılanması'ydı bu yapılan. Toby, ekşi suratla, isteklerden neyi amaçladığını sorduğunda Vladimir söylemedi ya da söyleyemedi. 'Maks'a sor, diye ısrar ettl. 'Bana inanmıyorsan Maks'a sor. Maks'a bunun büyük balık olduğunu söyle.'

Toby Vladimir'e 'Pazarlığı nasıl yaptınız?' diye sorarken, Otto Leipzig'in önce faturayı sunduğunu, malın çok daha arkadan geldiğini biliyordu. 'Bu büyük kahraman ne kadar istiyor?'

Toby, bu işten duyduğu kuşkuyu gizlemeyeceğini, bunun da Vladimir'le buluşmasını ta başından kötü bir havaya soktuğunu Smiley'e itiraf etti. Vladimir, koşulları, kabataslak anlatıverdi. Leipzig'in bildiği bir söylenti vardı ama bu söylentinin gerçekliğine değgin somut kanıtları da vardı. Vladimir böyle demişti. Önce, bir belge vardı Leipzig'in elinde ve buna *Vorspeise* (*) ya da çerez diyordu kendisi. Sonra da o söylenti

(*) *Vorspeise: Almanca, çerez, ordövr. (Çeviren).*

vardı ki, Leipzig'in bir kasada güvenceye aldığı öbür kanıtlarla birlikte açıklanacaktı. Eldeki belge, olayın nasıl geliştiğini anlatıyordu ve *kanıtlar* tekzip edilemeyecek kadar sağlamdı.

Smiley, "Ya konu neydi?" diye sordu.

Toby, "Açıklamadı," diye kısaca yanıtladı. "Hector'a açıklanmadı. Maks'ı bulunca tamam o zaman Vladimir konuyu açıklayacaktı. Ama bu arada Hector dilini tutacak ve işin ayrıntılarıyla ilgilenmeyecekti."

Bir an Toby, cesaret kırıcı ikinci bir nutka başlayacak gibi göründü: "George, bak bana; ihtiyar delikanlı tümüyle aklını kaçırmıştı," diye söze girdi. "Otto Leipzig, Vladimir'in mezarını kazıyordu. "O andaSmiley'in yüzündeki anlatımı gördü Toby. Öylesine yürekten gelen ve başkasının sözleriyle değiştirilemeyecek bir anlatımdı ki bu, Toby, Otto Leipzig'in son derece acımasız ve rezilce isteklerini yinelemekle yetindi:

"Söz konusu belgeyi Vladimir, Maks'a kendi eliyle götürecekti. Her konuda Moskova Yöntemleri uygulanacaktı. Aracı ve yazışma olmayacaktı. Telefonda konuşurken söyleyecekleri paroiayı da hazırlamışlardı."

"Londra ile Hamburg arasındaki telefon konuşmaları mı?" diye Smiley söze girdi.Ses tonuyla bu yeni bilgiden hoşlanmadığını ima ediyordu.

"Kendi parolalarını kullanacaklardı. Vladimir'e 'Müthiş,' dedim. 'Uluslararası telefonla konuşuyorsun. Kremlin bunu Maks'dan önce haber alır.' Vladimir bana, karşı taraftakilerin de parola kullandığını söylemişti. Karşı tarafta kalan eski arkadaşlar, nasıl tilkilik edeceklerini bilirler. 'Ama kanıtlara gelince,' dedi Vladi, 'kanıtlarda tilkiliğe yer yok. Ne telefon konuşması, ne postayla haberleşme, ne de kamyon; sadece deve girecek nöbete.' Vladi'nin güvenlik önlemleri akıllı işi değildir, kabul, bunu zaten hepimiz biliyoruz. O andan sonra Moskova Yöntemleri uygulanacaktı."

Smiley, cumartesi gecesi Hamburg'a ettiği telefonu anımsadı ve Otto Leipzig'in telefon konuşmasını nereden yaptığını merak etti.

"Sirk bu işle ilgilenirse," diye Toby devam etti, "Otto Leipzig'e beş bin İsviçre Frangı avans verilecekti. Georget Beş bin İsviçre Frangı. Sadece işin başlaması için.Böylece Leipzig işin içine girmiş oluyordu. Ondan sonra —George, bak bunu da mutlaka dinle— Otto Leipzig İngiltere'ye, karşı ajanlarca bilinmeyen bir evde ilgililerle konuşmak üzere, uçakla gelecekti. George, böylesine bir deliliği daha önce hiç işitmemiştim. Gerisini duymak ister misin? Bu konuşmadan sonra Sirk, elde somut olarak ne varsa satın almak isteyecekti. Hem de kaça, biliyor musun?"

Smiley bilmek istiyordu.

"Elli bin İsviçre Frangına. Belki sen de bana böyle bir çek imzalarsın, ha."

Toby, Smiley'in "rezalet"diye bağıracağını sanıp bekledi ama böyle

bir tepki gelmedi.

"Hepsi Leipzig'in mi olacaktı?"

"Elbette. Leipzig'in koşulları böyleydi. Başka kim böylesine salak olabilir?"

"Vladimir, kendi için ne istedi?"

Kısa bir duraksama oldu. Toby, istemeyerek, "Hiç bir şey," dedi. Sonra da, bu noktayı arka plana atmak istiyormuş gibi yeni bir öfke dalgası oluşturdu:

"Hector, parasını kendi cebinden vererek Hamburg'a uçacaktı. Kuzeye giden trene binecek ve Otto Leipzig'in bir zamanlar kendisinin oynadığı yem rolünü oynayacaktı. Leipzig bu rolü, Doğu Almanlara, Ruslara, Polonyalılara, Bulgarlara, Kübalılara ve hiç kuşkusuz, modern, çağdaş olmak amaciyle Çinlilere karşı oynamıştı. Ona dedim ki —George, beni dinlemiyorsun— ona dedim ki: 'Vladimir, eski dostum, bağışla beni, ama bir kez olsun yüzüme iyi bak. Söyler misin, Otto Leipzig'le bir konuşma için Sirk'in, içinde akrep bulunan cebine elini sokup o çok değerli beş bin İsviçre Frangını vermesine yol açacak ne olabilir? Maria Callas bile bu kadar para almamıştır ve inan bana, Otto'dan bin kat daha iyi söyler Callas.' Kolumu yakaladı Vladimir. Şuradan." Nereden yakaladığını göstermek için, Toby, kendi pazısını kavradı. "Limon sıkar gibi sıkıyordu beni. İhtiyar delikanlının gücü kuvveti hâlâ yerindeydi, inan bana. 'Git ve o belgeyi benim için alıp getir Hector.' Rusça konuşuyordu. O müze çok sessiz bir yerdir. Herkes durup onu dinlemeye başladı. Kötü olmuştum. Vladi ağlıyordu. 'Tanrı aşkına Hector, ben ihtiyar bir adamım. Parasal olanağım yok, pasaportum yok; Otto Leipzig'den başkasına da güvenemem. Hamburg'a git ve ondaki belgeyi alıp dön. Otto'daki kanıtı görünce Maks bana inanacak. Maks, bu davaya baş koymuştur .' Onu yatıştırmaya çalışıp bazı şeyler ima ettim. Ona, bugünlerde Baltık göçmenlerinden söz etmenin bir anlam taşımadığından, eski siyasetin değiştiğinden, yeni hükümetten söz açtım. 'Vladimir, eve git, biraz satranç oyna. Dinle bak, bugünlerde kütüphaneye geleyim, belki birlikte satranç oynarız, ha?" diye öğüt verdim. O zaman bana, 'Hector, bu işe başladım bir kere,' dedi. 'Durumu araştırması için Otto Leipzig'e emir veren benim. Bu işin ilk çalışmaları için ona para gönderen de benim. Bütün paramı.' Dinle George, Vladimir ihtiyar ve mahzun bir adamdı. Geç onu."

Toby sustu ama Smiley söze karışmadı. Toby ayağa kalktı, dolaplardan birine gidip iki bardağa az bulunur türden beyaz İspanyol şarabı koydu. Bardaklardan birini masaya, Degas heykelinin yanına bıraktı. "Şerefe," deyip kendi bardağını dikti, oysa Smiley şaraba dokunmamıştı. Ondaki durgunluk Toby'nin öfkesini aniden alevlendirdi:

"Peki George, onu ben öldürdüm, tamam mı? Vladimir'in ölümü Hector'un suçu, tamam mı? İhtiyarın ölümünden bütünüyle ve kişisel olarak Hector sorumlu. Söylemem gerekenin hepsi bu, değil mi?"

Avuçları yukarı doğru, iki kolunu öne uzattı. "George. Bana yol göster. George, bir söylenti uğruna, korumasız ve uluorta Hamburg'a mı gitmeliydim? Doğu Alman sınırı nerede başlar, bilir misin? Lübeck'ten iki kilometre mi uzakta? Yoksa daha mı yakındır? Anımsadın mı? Travemünde'de yolun solundan yürümek zorundasın.Aksi halde, yanlışlıkla Doğu'ya geçmiş olursun."Smiley gülmedi buna.' "Ölmeyip geri dönecek olursam, George Smiley'e telefon edecek, George'la birlikte Saul Enderby'ye gidecek,dilenci gibi arka kapısını çalıp, 'Saul, lütfen bizi içeri al. Otto Leipzig gibi çok güvenilir bir kaynaktan aldığımız bomba gibi bir haberimiz var. Yasal olarak kesinkes yasaklanmış konularla ilgili bu haber için Leipzig'e yalnızca elli bin İsviçre Frangı' diyecektim. Bunu yapmalı mıydım George?"

Smiley, iç cebinden paçavraya dönmüş bir paket İngiliz sigarası çıkardı. Paketin içinden, evde bastığı resmi alıp, Toby baksın diye konuşmadan masanın üzerine bıraktı.

"İkinci adam kim?" diye sordu.

"Bilmiyorum."

"Ortağı olan Sakson değil. Hani, eskiden birlikte iş gördüğü Kretzschmar değil, öyle mi?"

Başını sallayan Toby Esterhase, resme bakmaya devam etti.

Smiley, "Öyleyse ikinci adam kim?" diye gene sordu.

Toby, resmi geri verdi. "George, lütfen beni dikkatle dinle," dedi sükunetle. "Dinliyor musun?"

Smiley, dinliyor ya da dinlemiyor olabilirdi. Elindeki resmi sigara paketine yerleştirmekle meşguldü.

"Bugünlerde bu foto-montaj işini çok yapan var. Biliyor muydun bunu? Kolayca oluveriyor, George. Birinin omuzuna bir başkasının başını mı kondurmak istiyorsun. Gereçleri aldın mı, belki iki dakikada oluveriyor. Sen teknik adam değilsin George, bunlardan anlamazsın. Sen ne Otto Leipzig'den fotoğraf alırsın, ne de Sinyor Benati'den Degas heykelciği. Anlıyor musun beni?"

"Resmin negatifi üzerinde foto-montaj yapılabilir mi?"

"Elbette. Önce montajı resmin üstünde yaparsın. Sonra bunun fotoğrafını çekip yeni bir negatif elde edersin. Neden olmasın?"

Smiley, "Bu da foto-montaj mı?" diye sordu.

Toby uzun uzun düşündü: "Sanmıyorum."

Smiley, "Leipzig çok gezen biri. Gereksindiğimizde onu nasıl bulabiliriz?" diye sordu.

"Leipzig, her zaman elimizin altında."

"Peki öyleyse, nasıl buluruz onu?"

"Her zamanki buluşma yöntemimiz, ***Hamburger Abendblatt*** gazetesinin ilan sayfasına bir evlenme ilanı vermek. 'Yirmi iki yaşında, sarışın, ufak tefek, eskiden şarkıcılık yapmış olan vb..' George, beni dinle. Leipzig, çoğu hâlâ Moskova'da bulunan pek çok kirli ilişkileri olan

tehlikeli bir serseridir."

"İvedi durumlarda ne yapıyorsunuz? Bir evi, bir sevgilisi var mı?"

"Yaşamı boyunca evi olmadı Leipzig'in. Ani toplantılar için Claus Kretzschmar aracılık yapardı. George, Tanrı aşkına, bir kerecik bana kulak ver."

"Peki, Kretzschmar'ı nasıl buluruz?"

"Birkaç tane gece kulübü var. Batakhane. Oraya haber bırakırız."

Yukarıdan, uyarı niteliğinde bir zil sesi geldi. Sonra, tartışanların seslerini işittiler.

Sarışın kızın, tümüyle yapmacıklı sesi, "Çare yok, efendim, Sinyor Benati şu anda Floransa'da bir konferansta," diyordu. "Uluslararası bir kişi olmanın bu zorluğu var işte."

Ne var ki, Sinyor Benati'yi arayan kişi kızın söylediklerine inanmamıştı. Smiley, yukardaki adamın terslendiğini duyuyordu. Yukarıdaki sürtüşme üzerine Toby'nin gözleri, önce seslerin geldiği yöne çevrildi, sonra içini çekip tavan penceresindeki güneş ışığına karşın gardrobundan kirli bir yağmurlukla kahverengi bir şapka çıkardı.

Smiley, "Adı neydi," dedi, "Kretzschmar'ın gece kulübünün adı neydi?"

"Mavi Elmas, George, sakın yapma e mi? Her neyse, bu işin ucunu bırak. Evet, fotoğraf montaj değil, gerçek. Ama bundan ne çıkar? Sirk'te, Otto Leipzig'den alınma, karda yuvarlanan bir takım heriflerin de resmi var. Sen, birden altın madeni mi buldun sanıyorsun? Bunların, Saul Enderby'yi etkileyeceğini mi düşünüyorsun?"

Smiley, Toby'ye baktı ve geçmişi anımsadı; birbirlerini tanıdıkları ve birlikte çalıştıkları yıllar boyunca Toby'nin bir kerecik olsun, gerçek aşkına,gönüllü olarak iş görmediğini de anımsadı. Bildiği bir haber varsa, Toby için bunun anlamı paraydı; parayı değersiz sayıyordu ama asla önemsemezlik etmiyordu.

"Leipzig'in bildiği şey hakkında Vladimir sana daha neler anlattı?" dedi Smiley.

"Bunun eski bir dava olduğunu, yeniden su yüzüne çıktığını söyledi ve 'yılların birikimi' dedi. Sandman hakkında bazı şeyler."

"Sandman hakkında neler yani?"

"Sana söyleyeceğim, bu işin Sandman'la ilgili olduğu. Hepsi bu. 'Sandman, kızı için bir masal oluşturuyor. Maks, bunun ne demek olduğunu anlar.' George, Vladimir ağlıyordu. Tanrı aşkına. Vladi, aklına geleni söylüyordu. Eyleme geçilsin istiyordu. Acelesi olan eski bir ajan. Böyleleri için sen, ajanların en kötüsü derdin."

Toby, dıştaki odanın kapısındaydı. Yukarda kopan kıyamete karşın geri döndü:

"George, Beni dinle artık. Günün birinde, bir Macarın yakınlığını istersen, beni çağır. Dinliyor musun, Otto Leipzig gibi bir yılan yüzünden ortalığı allak bullak ettiğinde, sana bakması için benim gibi

bir ajan eskisini çağır. Geceleri, dışarda tek başına dolaşma. Henüz çok gençsin."

Smiley, bir kez daha konuşulanlara kulak asmamıştı.

"Yılların birikimi ve Sandman, kız için masal yaratıyor, ha?" diye yineledi. Büyük bir dinginlik çökmüştü üzerine. "Daha başka Toby, daha başka?"

"Yine deli gibi davranıyordu."

"General mi?"

"Hayır. Sandman. George, dinle: 'Sandman gene deli gibi hareket ediyor. Sandman, kız için efsane yaratıyor. Maks bunu anlayacaktır.' Hepsi bu kadar. Sana her şeyi eksiksiz anlattım. Her şeyi. Şimdi güle güle git. Duydun mu beni?"

Smiley, galeriye giden çelik merdiveni çıkınca yolunun üstündeki öfkeli alacaklıyla çarpıştı. Ama ne bunun önemi vardı, ne de sokağa çıkan Smiley'in arkasından küstahça bakan sarışın kızın. Önemli olan, fotoğraftaki ikinci adamın kimliğini bulmuş olmasıydı. Ve adamın adı bulununca, otuz altı saattir beynini teşhis edilmemiş bir sancı gibi kemiren öyküye de bir ad bulunmuş oluyordu. Toby'nin söylemiş olabileceği gibi, bir efsanenin öyküsü.

14

Smiley otomobilini yüksek bir düzlükte sürmekteydi ve düzlük ağaçlara tepeden bakıyordu. Çünkü çamları vadinin dibine dikmişlerdi. Önünde, gökyüzünde bir bulut kümesi ameliyathane maskesi gibi duruyordu ve otomobili sürdükçe kendisinin de bir ameliyathaneye girmek üzere olduğunu; ya boğulacağını ya da daha aydınlık olan öte yana çıkacağını düşünüyordu. Aynı günün akşamüstüydü ve ovada akşamın ilk ışıkları göz kırpıyordu. Ufukta, sisler içinde, Oxford kenti, akademik bir Kudüs gibi görünüyordu. Kente bu yandan hiç girmediği için görüntü yeniydi ve değişiklik, içindeki hayal kurma duygusunu artırdı. Kararlı olarak bu yolculuğa çıkmamış da sanki sürüklenmiş gibiydi. Kontrol altına alamadığı düşüncelerin ağına düşmüştü Smiley. Toby Esterhase'yle olan görüşmesi, kaba hatlarıyla, Lacon'un dosyasına girmişti. Ancak bu yolculuğun, sonu iyi de kötü de olsa, kendisini gizli ilgisinin yasak kentine götürdüğünü biliyordu Smiley. Seçeneği olmadığını da biliyordu, bunu istediği de yoktu. Yaşamını sonuçsuz kazılarda geçirmiş bir arkeolog gibi Smiley de son bir gün daha diye yalvarmıştı ve bugün işte o gündü.

İlk iş olarak dikiz aynasından, deniz motorlarının peşine takılan martılar gibi arkasından ayrılmayan tanıdık motosikletliye devamlı olarak baktı. Ama son dönemeci de aldıktan sonra, adı Ferguson olan adam kendisini izlemeyi bıraktı ve Smiley haritasına bakmak için durduğunda, yanından geçip giden olmadı. Yani, ya nereye gittiğini anlamamışlardı, ya da bürokrasinin akıl almaz gerekçeleriyle adamlarına eyalet sınırını geçmeyi yasaklamışlardı. Otomobili kullanırken, bazı bazı, bir heyecan dalgası her yanını sarıyordu: Ann'ı düşünüyordu. "Bırak, istediği gibi yapsın," diye içinden geçiriyordu. Kulağına bir takım şeyler gelmişti; fazla değildi ama duyduğu kadarı gerisini tahmine yetiyordu. "Bırak, istediğini yapsın; bırak, aradığı huzuru nerede isterse orada bulsun." Ancak, bu huzuru sağlamak Smiley'in elinde değildi ki; bunu da biliyordu. Gene de başına sardığı bu

işin bir anlamı olabilmesi için, sürüp gitmesi gerekiyordu.

Köpek kulübesindeki tabelada, "Merrillee Evcil Hayvanlar Bakımevine Hoşgeldiniz" yazısı sırıtıyor, başına silindir şapka geçirmiş sarı bir köpek, partisiyle araba yolunu gösteriyordu. Smiley bu yola sapınca kendini öyle bir yokuştan aşağı inerken buldu ki, tepetaklak yuvarlandığını sandı. Bir sütunu geçtiğinde rüzgârın uğuldadığını duyunca fidanlığa girdiğini anladı. Önce genç fidanlar göründü, ardından yıllanmış ağaçların loşluğuna daldı. Kara Ormanlar'a, Alman olarak geçen çocukluğunun kimseye açılmamış iç dünyasına girmişti gene. Arabanın farlarını yaktı, bir dönemeci kıvrıldı, bir daha, bir üçüncü dönemeç daha ve işte, tam düşündüğü gibi, kadının *dacha* (*) dediği kulübe oradaydı. Bir zamanlar hem Oxford'da bir evi, hem de *dacha*'sı vardı. Ama şimdi kentten elini eteğini çekmiş, *dacha*'sında yaşıyordu kadın. Yerde yatan ağaç gövdeleri, üstünde ayak izleri olan çamurlu arazi. Ve burada harap verandası, ahşap kaplama çatısı, dumanı tüten bacasıyla ev, açık seçik görünüyordu. Kontrplak kaplı duvarlar kreozotla siyaha boyanmıştı ve kocaman, galvaniz bir yemlik, neredeyse ön sundurma büyüklüğündeydi. Küçük bir çimenlikte, kuşların yem yemesi için evde yapılmış bir masa duruyordu. Kuşlar yesin diye masanın üstüne konan ekmekle, Nuh'un gemisine sığınanlar doyardı. Ve göz alabildiğine oraya buraya serpiştirilmiş, asbestten yapılma sundurmalar vardı. Bu sundurmalara, kuşların tünemesi için tel gerilmişti ve her türden yavru hayvan buralara gelirdi; ırk ayırımı diye bir şey yoktu.

"Karla,' diye düşündü Smiley. "Tam da seni bulacağım yer ya burası."

Otomobilini park etti. Baş belası köpeklerin ortalığı allak bullak eden ve incecik duvarları sarsan şamatasıyla Smiley'in gelişi duyurulmuş oluyordu. Bir elinde çantası, öbüründe, adımbaşı bacağına çarpan şişelerle eve doğru yürüdü. Bu gürültülerin ötesinde verandaya çıkan altı basamak merdivende Smiley kendi ayak sesini duyuyordu. Evin kapısına asılmış bir duyuruda:

"Hayvanlarınızı başıboş BIRAKMAYIN "

deniyordu. Sayfanın altına, "Tanrı'nın belası maymunları istemiyoruz," diye, pek açık bir kızgınlıkla not düşülmüştü.

Kapının zili plastik bir eşek kuyruğuydu. Smiley çıngırağa uzandığı sırada kapı açılıverdi ve zayıf nahif, güzel bir kadın, ev içinin loşluğundan, karşısındakine dikkatle baktı. Gri gözlerinde çekingenlik okunuyordu. Kadında, bir zamanlar Ann'da gördüğü, İngiliz kadınlarına özgü bir güzellik vardı: ağırbaşlılık ve uysallık. Karşısındakini görünce donup kaldı. "Aman Tanrım," diye fısıldadı. "Aman aman." Sonra bakışlarını ayağındaki kaba saba pabuçlara eğerken, parmağının ucuyla alnına düşen saçı geriye itti. Bu arada köpekler, tel örgünün ardından

(*) *Dacha: (Daşa okunur) Rusça, yazlık ev. (Çeviren).*

Smiley'e havlamaya devam ediyorlardı.

Büyük bir kibarlıkla, "Bağışla Hllary," dedi Smlley. "Yalnızca bir saatlığine, söz veriyorum. Hepsi bu kadar.Bir saatcik."

Kadının arkasından, karanlıktan, çok yavaş, erkek sesi gibi bir ses duyuldu:

"Ne oluyor Hills? Bataklık kuşu mu, muhabbet kuşları mı, yoksa zürafa mı? Gürültü eden hangisi?"

Bu soruların ardından, bir yere serilen örtünün hışırtısı işitildi.

Hllary, omuzunun üstünden geriye doğru, "Bir insan bu Con,' dedi ve gene gözünü kundurasına dikti.

"Hatun kişi mi yoksa öteki şeyden mi?" diye aynı ses bilmek istedi.

"Gelen George, Con.Terslenme, Con."

"George mu? Hangi *George?* Kömürümü ıslatan Kamyon George mi, yoksa köpeklerimi zehirleyen Etçil George mi?"

Smlley, az önceki derin sevecenliğiyle, "Böyle sorular sormak usuldendir," diye Hllary'ye güvence veriyordu. "Eski bir konuyu görüşeceğim. Yeni bir şey yok. Söz veriyorum sana."

Hâlâ önüne bakmakta olan Hllary, "Farketmez George," dedi. "Gerçekten farketmez."

Evin içindeki ses,"Kırıştırmayı bırak," diye emir verdi. "Her kimse def et gitsin."

Biraz önceki kumaş hışırtısı, geçit törenlerinde en öndeki davul sesi gibi, giderek yaklaşıyordu. Smlley, Hllary'nln üzerinden eğilip içeri doğru seslendi:

"Connle, benim." İyi niyetle gelmiş olduğunu bir kez daha anlatabilmek için,sesini olabildiğince yumuşattı.

Önce köpek yavrularından dördü çıktı kapıya. Tazıydı bunlar galiba. Sonra da ihtiyar, uyuz bir çomar sürünerek geldi ve verandaya yıkıldı. Derken, kapı, gümbürtüyle ardına kadar açıldı ve kalın tahtadan iki koltuk değneği arasında yürüyen, dev yapılı bir kadın belirdi; ama kadın, koltuk değneklerini kullanmıyordu. Kadının, bir erkeğin kı gibi kısa kesilmiş soluk beyaz saçları vardı ve hırçın gözleri adama alev saçarak bakıyordu. Adamı imbikten geçirircesine süzüp inceliyordu; son derece telaşsızdı, dikkatliydi. Smiley'in ciddi yüzü, şişkin çantası, sol elinde tuttuğu plastik torba, içeri alınsın diye beklerken takındığı mazlum tavır,bütün bunlar kadının dinginliğine, nefes darlığına ve yarı kötürüm haline olumlu katkıda bulundu ve çok daha güçlü kılarak karşısındaklnln üstünde, neredeyse bir büyük otorite kurmasına neden oldu.

Smiley'i süzmeye devam ederken "Ah benim terelelli teyzelerim!" diye bağırınca çıkan soluğu rüzgâr estirdi. "Engel tanımıyorsun. Tanrı belanı versin, George Smlley. Hem senin, hem de seni buraya gönderenlerin. Sibirya'ya hoş geldin."

Derken gülümsedi kadın; ansızın gülümseyivermişti. Genç, ufak tefek kız, ortalıktan yok olmuştu.

Smiley, "Merhaba Con," dedi.

Gülümsediği halde, gözünü hâlâ ondan ayırmıyordu kadın. Gözlerinde, yeni doğmuş bir bebeğinkilerde görülen anlamsızlık, vardı.

Kadın, sonunda konuştu: "Hllls. *Hllls* diyorum?"

"Evet Con?"

"Git, köpeklerl doyur sevgilim. Bitirince götü boklu tavuklara yem ver. Öteki hayvanlara da bol yiyecek ver. O işi de bitirince, yarının yemeğini hazırla; *onu* da tamam edince bana insan katilini getir ki, şu münasebetsizi vaktinden önce Cennet'e göndereyim. Beni izle, George."

Hilary gülümsedi ama Connie hafifçe dürtüp gitmesini işaret edinceye kadar da yerinden kıpırdamadı.

"Toz ol sevgilim. Bu adamın, senin için yapabileceği bir şey yok. Bunun vidaları gevşek, senin de öyle; Tanrı bilir ya, benimkiler de öyle."

Evin içinde hem akşamdan kalanların, hem de sabahki dağınıklığın toplanmadığı ilk bakışta görülüyordu. Orta yerde, çam kerestesinden yapılmış masanın üstünde kızarmış ekmek kırıntıları ve bir tencere vardı. Eski bir gaz lambasının sarı ışığı, odanın karanlığını daha da yoğun gösteriyordu. Batmakta olan güneş ışığının bölük pörçük etitği mavi yağmur bulutlarının parıltısı, öteki uçtaki uzun pencerelerden sızıyordu. Connle'nin sana işkence edecek kadar ağır olan hareketlerini izlerken, Smiley, bütün evin bu ahşap odadan oluştuğunu farketti. Büro niyetine, üzerl faturalar, makbuzlar ve pire tozu dolu bir sürgülü yazıhane vardı odada. Yatak odası diye pirinç bir karyola; karyolanın üstünde de, yastıkların arasına ölü askerler gibi atılıvermiş, içi saman dolu oyuncak hayvanlar. Oturma odası niyetine Connle'nin salıncaklı sandalyesiyle her yanı dökülen hasır bir kanepe. Mutfak diye de, tekli bir havagazı ocağı ve eskiden kalma döküntüler.

Smiley'in önü sıra topallaya topallaya yürürken kadın, "Connie artık geri gelmeyecek, George," dedi. "Yağmur yağsa kış değil mi; kişi halini bilse hoş değil mi? Ben unumu eledim, eleğimi duvara astım; temelli." Salıncaklı sandalyesine tutundu, bin zahmetle dolaşıp durmaya başladı. "Eskileri kurcalamak niyetindeysen, yani peşinde olduğun şey buysa, Saul Enderby'ye avucunu yalamasını söyle." Kadın kollarını ileri doğru uzatınca, Smiley onun öpülmeyi beklediğini sandı. *"Öyle* demek istemedim, seni gidi seks manyağı," dedi Connie. "Ellerimi tutuver."

Ellerini tutup kadını salıncaklı sandalyesine oturttu.

"Buraya bunun için gelmedim Con," dedi Smiley. "Sana kur yapmaya da niyetim yok, yemin ederim."

Smiley'in söylediklerinin farkına varmamış gibi, "Makul bir nedenle ölüyorum," dedi kadın. "İhtiyar budalanın vakti geldi de geçiyor bile. Sülük gibi yapıştı, bırakmıyor elbette; yakamı bırakmadığı için de korkağın biri yani bronşit. Romatizma. Havadan etkileniyorum. Hepsinin başı ihtiyarlık. Ölüm yakama yapıştı; sistemli biçimde saldırıyor bana. Şu

plastik çantada içki mi var?"

"Evet. Evet, içki var," dedi Smiley.

"İyi.Hadi kafayı çekelim. Senin Vampir Ann nasıl?"

Temiz tabakların suyu süzülsün diye kullandıkları tahtanın üstünde, her zaman bir yığın kap kacak bulunurdu. Smiley, buradan iki bardak alıp yarısına kadar doldurdu.

Smiley, kadının Ann'ı soruşunu, "Anladığım kadarıyla gelişiyor," diye yanıtladı.

Connie'nin, adamın gelişinden memnun olduğu açıktı. Smiley, nazikçe gülümseyerek bardaklardan birini uzattı. Kadın, eldivenli ellerinin arasına aldı bardağı.

"Anladığın kadarıyla," diye yankıladı. "Umarım *bir gün* anlarsın. Yapman gereken şey, Ann'ı bütünüyle anlamandı. Yok eğer bunu yapamıyorsan, akıntıya bırak, gitsin. Pekâlâ, sen neyin peşindesin şimdi?" Bunların hepsini bir solukta söylemişti Connie. "Senin, sebepsiz bir şey yaptığını hiç görmedim. Şerefe."

"Senin şerefine, Con," dedi Smiley.

İçmek için kadının, bedenini öne doğru eğmesi gerekiyordu. Ve iri başı lamba ışığının çemberine girince, Smiley —çok fazla deneyimi sonucu iyi bildiği için— kadının doğru söylediğini ve ölüm sarılığının benzini kapladığını gördü. Sesinin sert tonuyla kadın, "Hadi artık," diye emretti."Çıkar ağzındaki baklayı. Sana yardım edip etmeyeceğimden emin değilim Ayrıldığımızdan bu yana Aşk'ı keşfettim.Hormonlar, çürütüyor. Sertlikleri yumuşatıyor."

Smiley, karşısındaki kadını yeni baştan tanıyacak kadar zamanı olsun isterdi. Kadından emin değildi, güvenemiyordu.

Alttan alarak, "Sorun bizim eski meselelerden biri Con, hepsi bu," diye başladı."Yeniden su yüzüne çıktı, hep olduğu gibi." Smiley, bu konuyu önemsemiyormuş gibi görünmek istediğinden sesinin perdesini yükseltmeye çalıştı. "Biraz daha ayrıntılı bilgiye gereksinim duyuyoruz kayıtların nasıl tutulduğunu sen iyi bilirdin," diye takıldı kadına.

Kadın, gözünü kırpmadan onun yüzüne bakıyordu.

Smiley, "Kirov," diye devam etti. Bu adı çok yavaş söylemişti. "Soyadı Kirov, ilk adı Oleg. Bir şeyler anımsattı mı sana? Paris'teki Sovyet Büyükelçiliği'nde, üç ya da dört yıl önce İkinci Katip. Moskova Merkez'in adamı olduğunu sanıyoruz."

Gözlerini hâlâ Smiley'den ayırmamış olan kadın, "İdi" dedi.

Sigara almak için kıpırdandı. Masanın üstünde yarım paket sigara vardı. Smiley, sigarayı kadının dudakları arasına sıkıştırdı ve yaktı. Ama Connie'nin bakışları, adamın yüzüne mıhlanmış gibiydi.

Kadın, "Saul Enderby bu işi kulak arkası etmişti," derken dudaklarını, flüt çalacakmış gibi öne uzatıp bir ağız dolusu sigara dumanını yere doğru üfledi; Smiley'in yüzünü gözden kaçırmak istemiyordu.

Smiley, "Bu işin peşini bırakmaya karar vermişti," diye kadının söylediğini düzeltti.

"Ne fark var arada?"

Smiley, bir gün olup da Saul Enderby'yi savunacağını sanmazdı.

Sözcüklerini ölçülü bir dikkatle seçerek, "Bir süre işi kovaladı, ama sonra, benim görevden ayrılışımla onun gelişi arasında geçen sürede, oldukça makul bir tutumla, bu işten bir sonuç çıkmayacağına karar verdi," dedi.

"Ve de şimdi fikrini değiştirdi."

"Bazı ipuçları var elimde, Con. Arkasını öğrenmek istiyorum."

Kadın, "Hep böyleydin, George," diye mırıldandı. "George Smiley. Tanrı ölmez. Tanrı bizi kutsar ve esirger. *George.*" Gözlerinde, sevdiği ama tutumunu onaylamadığı haylaz oğluna bakan bir annenin bakışları vardı. Bu bakışlar Smiley'in üstünde biraz uzunca kaldı, sonra uzun pencerelere ve dışarda kararan gökyüzüne çevrildi.

Smiley, kadına anımsatmak için, yine, "Kirov," dedi ve bekledi. Connie için her şeyin bitip bitmediğini, bedeniyle birlikte zihninin de ölmekte olup olmadığını çok merak etmekteydi; şu anda en önemlisi buydu.

Kadın düşünceli bir sesle, "Kirov Oleg," diye yineledi. "Ekim 1929'da Leningrad'da doğmuş, pasaportunda böyle yazıyordu. Gerçekte nerede doğduğunun hiç önemi yok ya, belki yaşamı boyunca Leningrad'ın yakınından bile geçmemiştir." Kadın, bu rezil dünyanın yöntemi işte bu, dercesine gülümsedi. "1 Haziran 1974'de Ticaret Ateşeliğinde İkinci Katip sıfatıyla geldi. Sen, üç dört yıl önce mi diyorsun? Tanrım, bana yirmi yıl önceymiş gibi geliyor. Haklısın sevgilim, ajandı Kirov. Evet, öyleydi. Şifresini, zavallı ihtiyarlardan oluşan Riga Grubu'nun Paris Şubesi çözmüş, kim olduğunu ortaya koymuştu. Ama bunun bize, hele hele Sirk'in beşinci katındakilere hiç bir yararı olmamıştı. Gerçek adı neydi bakayım? *Khilsky.* Elbette ya. Evet, eskiden adı Khilsky olan Oleg Kirov'u anımsadığımı sanıyorum."

Yeniden gülümsedi Connie ve bir kez daha çok güzelleşti. "Bu Vladimir'in son işi, ya da hemen hemen sondan önceki işi olmalı. İhtiyar tilki ne alemde?" diye sordu ve Smiley'in yanıtını nemli gözlerle bekledi.

Smiley, "O kavgasını sürdürüyor," dedi.

"Paddington'lu bakireleri hâlâ korkutuyor mu?"

"Bundan hiç kuşkum yok."

"Tanrı'ya emanet ol sevgilim," dedi Connie. Sonra da başını, Smiley'in tam profilden görebileceği biçimde yana çevirdi. Gene uzun, kanatlı pencerelerden dışarıya bakarken, lambanın sarı, ince, güzel ışığı da olmasa görünüşü tam bir siluete dönüşecekti.

Connie, sevecen bir sesle, "Dışarı çıkıp o çılgın kaltağa bir bakarsın, değil mi canımın içi?" diye sordu. "O budalanın kendini değirmen arkına atmadığından ya da zehirli tarım ilacı içmediğinden emin olmak

istiyorum."

Smiley, dışarı çıktığında verandada bir an durdu. İyice çöken karanlıkta Hilary, tavuk kafeslerinin arasında dolaşıp duruyor ve elindeki kaşığı kovaya vurarak, çocukça adlar konmuş hayvanları, iyi eğitim görmüş sesiyle çağırıyordu: "Buraya gelin Whitey, Flopsy, Bo."

İçeri giren Smiley, "Hilary'nin bir şeyi yok," dedi. "Tavuklara yem veriyor."

Kadın, "Ona kendi cinsinden bir eş bulmasını söylemem gerekirdi, değil mi George?" diye düşüncesini açıklarken, karşısındakinin Hilary ile Connie arasındaki ilişkiden tümüyle haberli olduğunu bilmezlikten geliyordu. "Hills, yavrucuğum, dış dünyaya açıl," demeliydim ona. "Kendini, Con gibi çürümekte olan bir kadavraya bağlama. Çene kemiği gelişmemiş bir aptala var, birçok velet çıkar, iğrenç kadınlık görevlerini yerine getir." Smiley, kadının herkes hatta kendisi için bile ayrı bir fikri olduğunu anımsadı. Hâlâ öyleydi demek. "Böyle bir konuşma yaparsam Tanrı belamı versin, George. Hilary'yi arzu ediyorum. Her zerresini arzuluyorum. Biraz olanağım olsaydı onu yanımdan ayırmazdım. Bir ara tadına bakmak ister misin Hilary'nin?" Sessizlik oldu "Oradaki oğlanlarla kızlar ne *alemdeler?*"

Aklı hâlâ Hilary ile Ann'da olan Smiley, kadının sorusunu bir an için kavrayamadı.

"Saul Enderby hazretleri, bugün de en tepedeki yerini koruyor, öyle değil mi? İyi mangır aldığına inanıyorum. Daha gözden düşmedi mi?"

"Yoo, Saul günden güne güçleniyor."

"O dalkavuk Sam Collins de Harekât Şefi, değil mi?"

Kadının her sorusu, ustura gibi keskindi ama Smiley'in de yanıtlamaktan başka seçeneği yoktu.

"Sam da iyidir," dedi.

"Toby Esterhase de her önüne geleni yağlıyor mu?"

"Hemen hemen eskisi gibi."

Kadının yüzü karanlığa geldiğinden, Smiley, konuşmaya devam etsin mi, etmesin mi bilemiyordu. Kadının soluk alışını ve göğsünün hırıldamasını duyuyordu. Ama hâlâ kendisini incelemekte olduğunu da biliyordu.

Sonunda kadın, "Bu güruhla sen hiç çalışmamalıydın, George," diye fikrini açıkladı. Bütün bayağılıkların en göze çarpanı buymuş gibi. "Başkası evet, sen değil. Bana bir içki daha ver."

Yerinden kıpırdayacağına sevinen Smiley, gene odanın öteki ucuna gitti.

Connie, "*Kirov* mu demiştin?" diye seslendi.

"Evet, öyle," dedi Smiley keyifle ve kadının bardağını yeniden doldurmuş olarak döndü.

İçkisinden koca bir yudum çekerek, "İlk engel, şu Otto Leipzig denen sansardı," dedi Connie keyifli keyifli. "Sirk'in beşincikatındaki kurmay

heyeti *ona* inanmaz, değil mi? Bizim sansar Otto da onlara inanmaz, *yoo* inanmaz; Otto bir fabrikatördür, haber üreten bir fabrikatör, hepsi bu."

Kadının ses tonunu benimseyen Smiley de, aynı tonda, "Ama *Moskova* söz konusu olduğunda Leipzig'in bize yalan söylediğini sanmıyorum," dedi.

Kadın, onaylayarak, "Evet sevgilim, söylemedi," dedi. "Kabul edelim ki Otto'nun zayıf tarafları var. Ama iş büyük sorunlara gelince hep dürüst oynamıştır. Sizin takımdan durumu bir *sen* anlamıştın; bana da bunu söylemek düşer. Ancak, *öteki* beyler bu konuda, seni pek desteklemediler, değil mi?"

Smiley, "Otto Vladimir'e hiç bir zaman yalan söylememiştir," dedi. "Çünkü, Otto'nun Rusya'dan çıkışında en etkin rolü Vladimir'in hazırladığı kaçış planı oynamıştır."

Connie uzun bir suskunluktan sonra, "İyi, iyi," dedi. "Kirov, öteki adıyla Khlisky, Kızıl Domuz."

Sonra yine, "Kirov, öteki adı Khlisky," dedi ve durdu kadın. Kendi engin belleğini canlandırmak istiyor gibiydi. Bunu yaparken de Smiley'in gözünün önünden, havaalanı yakınındaki otel odasında iki garip tedhişçi geçiyordu.Adamların ikisi de siyahlar giyinmişlerdi. Biri iri yarı, öteki ufak tefek; ihtiyar General, rica minnet bütün etkisini kullanıyor,yanındaki Leipzig ise, alev alev yanan gözleriyle, General'in yanında, tasmaya vurulmuş bir köpek gibi bakıyordu.

Kadını kandırmıştı.

Gaz lambasının ışığı dumanlı bir ışık topunu andırıyordu ve Connie, salıncaklı sandalyesinin ucuna ilişmişti. Rusya Ana Sirk'te Connie'ye böyle derlerdi.Ailesi saydığı Sirk'teki, sayısını bilmediği hayaz çocuklarından birinin öykusunu ayrıntılarıyla anlatmak üzere belleğini yoklarken, artık bir yıkıntıya benzeyen yüzü aydınlanmıştı. Smiley'in gelişiyle kafasına üşüşen ne kuşku varsa hepsini bir kenara itti. Şimdiye kadar bunun için yaşamıştı; Connie'nin türkusuydu bu —son türkü de olsa— ve bu anıtsal anılar kadının özelliğiydi. Eski günlerde Connie Smiley'e takılır, konuşurken hafif yollu flört eder, Smiley'e yakın olup da tuzak kurmaya kalkan herkesi, Moskova Merkez tarihine girmemiş usullerle savurup atardı. Ancak bu gece, zamanının çok azaldığını biliyormuş gibi, saygı uyandıran bir ölçülülükle anlatıyordu." "Oleg Kirov, Moskova'dan doğruca Paris'e gelmişti," diye yineledi. "O haziranda sevgilim, daha önce sana söylediğim gibi, yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu ve Sarratt'ın yıllık kriket maçı, kavga gürültü, üç pazar üst üste ertelenmek zorunda kalınmıştı. Şişko Oleg kimsenin yerini almıyordu, kendi başına çalışacaktı; harekât listesinde böyle gösterilmişti. Masası ikinci katta, Saint Simon Sokağı'na bakan bir odadaydı —o sokakta trafik yoğundur ama *güzel* bir sokaktır sevgilim— ve beri yandan Moskova Merkez, elçiliklerindeki üçüncü ve dördüncü

katlara yerleşmişti. Bu durumda öfkelenilecek kişi Büyükelçi'ydi, çünkü Oleg, kendisini sevmeyen komşuları arasına sıkışıp kaldığı, kapana kıstırıldığı duygusuna kapılmıştı. Bütün bu dışardan görülenlerin sonucu olarak, Kirov, ilk bakışta, Sovyet diplomatik çevrelerinde ender raslanan bir tipti; yani dürüst bir diplomattı. Ama o günlerde Paris'te bir adet vardı ve Connie'nin o *günlerde* bildiğine göre, Sovyet Büyükelçiliği'ne yeni bir atama yapılınca fotoğrafı, göçmen gruplarının şeflerine dağıtılırdı. Kirov Kardeş'in fotoğrafı da, usûl gereğince, gruplara gönderildi ve ihtiyar kurt Vladimir, hiç vakit yitirmeden, o sıra Paris'te bulunan kurye Steve Mackelvore'nin kapısına büyük bir heyecanla dayandı. Steve Mackelvore, Tanrı kusurlarını bağışlasın, kısa bir süre sonra kalp krizinden düşüp ölüverdi ya neyse, bu da ayrı bir hikaye. Vladimir, kendi grubundakilerin Kirov'u tanıdıklarında, eski bir *ajan provokatör* ve adının Khilsky olduğunda, Tallinn Politeknik Enstitüsü'ndeki öğrencliği sırasında bir grup Estonyalı dok işçisini bir araya toplayıp Serbest Münazara Kulübü adı altında bir topluluk oluşturduğunda, sonra da bu üyeleri gizlice polise sattığında ısrar ettiklerini söylüyordu. Vladimir'e bu haberi veren kaynak o sıra Paris'i ziyaret etmekteydi, bu kişi o talihsiz işçilerden biriydi ve Khilsky kendilerine ihanet edene kadar aralarında kişisel bir dostluk da vardı.

Connie, "Vladi'nin haber kaynağı dışında, o ana kadar her şey iyi, hoştu ama ya sonrası?" dedi. "Vladi'nin haber kaynağı, aşşağılık Otto'dan başkası değildi; yani şişko Kirov ta başından beri işin içindeydi."

Connie bir yandan konuşurken, öte yandan Smiley'in belleğinden geçenler kadını doğruluyordu. Son aylarda, yani yerine geçecek kişi gelinceye kadar sürdürdüğü şeflik görevi günlerinde, pazartesi toplantıları için Sirk'in eski, ahşap merdivenlerini, koltuğunun altında sayfa kenarları kıvrık dosyalarla yorgun argın tırmanışı gözünün önüne geldi. O günlerde Sirk binasının bombardıman edilmiş gibi olduğunu anımsadı Smiley. Bürolar sağa sola dağılmıştı; bütçe yetmiyordu; ajanlar susturulmuş, ölmüş ya da saf dışı bırakılmıştı. Bill Haydon'un maskesi düşmüştü ve bu herkesin içinde kanayan bir yara gibiydi; bu durumu Düşüş diye nitelemişler, ortak bir utanç duymuşlardı. Bill'in ihanetini meydana çıkardığı için, belki de, Smiley'i suçlamışlardır. Konferansa başkanlık ettiği günler gözünde canlandı. O haftanın olayları birer birer ele alındıkça karşısında dizilmiş, peşin hükümlü düşman çehreler ve yanıtlanması gereken,sorulması usülden sorular:Bumeseleyi deşelim mi, deşmeyelim mi? —Bir hafta daha bekleyecek mıyız—? Bir ay daha? —Bir yıl daha?— Bu bir tuzak mı, bunu yadsımak olası mı?— Bizim örgütle ilgili mi? —Ne türlü şeylere ihtiyacımız olacak, bunlar başka yerlerde kullanılmaya elverişli mi? —Yetki kimde olacak?— İşin içinde kimler olacak? —Kaça mal olacak? Smiley, Lauder Strickland, Sam Collins ve benzerleri gibi ne yaptığını bilmeyenlerin ortaya,

Otto'nun adını, ya da şifreli adını patavatsızca attıklarını anımsadı. Sonra da o gün orada, Connie ile Connie'nin takımının dışında, Sovyet Araştırma'sından daha kimlerin bulunduğunu anımsamaya çalıştı. Mali İşler Müdürü, Batı Avrupa Müdürü, Sovyet Saldırıları Müdürü; bunların çoğu zaten Saul Enderby'nin adamlarıydı. Enderby'nin kendi de, ismen bile olsa, hâlâ Dışişleri Bakanlığı memuruydu o sırada ve bu yeni görevine, İngiliz hükümetinin irtibat görevlisi adı altında yerleştirilmişti. Enderby gülümsese ötekilere yol olur, kahkaha attırır; bir konuda kaşını çatması, o işin onaylanmadığı anlamına gelirdi. Smiley kendini o günlerde, Connie'nin düşüncelerini dinlerken görüyordu. Connie, bunların çoğunu şimdi de yineliyordu. Yanı sıra, yaptığı ön araştırmaların sonuçlarını da anlatıyordu Rusya Ana.

Connie, "Otto'nun öyküsü gerçeklere dayanıyor," diye ısrar ediyordu. Bu noktaya kadar yanılmış olamazlardı. Çalışmalarını önlerine seriyordu Connie..

Kendisinin de içinde olduğu Sovyet Araştırma Servisi'nin resmi kaynaklara dayanarak verdiği bilgiyle, söz konusu dönemde, Tallinn Politeknik'te hukuk öğrencisi bir Oleg Khilsky'nin bulunduğunu doğrulamış olduğunu söyledi.

Dışişleri Bakanlığı'nın arşivinde ise, o günlerle ilgili doklarda huzursuzluk olduğu kayıtlıydı sadece.

Amerikalıların verdiği yalan yanlış bir raporda, ilk adı Oleg, soyadı da Kursky mi yoksa Karsky mi olan bir avukatın, Moskova Merkez'in Kiev eğitim kursundan 1971 yılında mezun olduğu yazılıydı.

Gene aynı kaynağa göre —burası da kuşkulu ya, neyse— üstlerinin öğüdüne uyan Khilsky adını değiştirmişti. Gerekçe de "bu alanda daha önce çalışmış olması"ydı.

Fransa'daki irtibat bürosunun her zaman gönderdiği ama asla güvenilemeyecek olan raporlarına bakılırsa, Kirov, Paris'te herhangi bir ikinci Kâtibin olamayacağı kadar özgürdü. Yalnız başına alışverişe çıkıyor, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin kabul törenlerine, yanında götürmesi adet olan on beş refakatçiyi almadan gidiyordu.

"Kısacası, bütün bunlar," diye Connie lafa yekûn tuttu, "Sirk'in beşinci katındaki kurmayların ağzının tadını kaçıracak şeylerdi. Hem Leipzig'in anlattığı doğrulandı, hem de Kirov'un haberalma örgütünde olduğuna değgin kuşkular." O toplantı günü Connie, masanın üstünde duran dosyayı öfkeyle kapatınca içindeki fotoğraflar çevreye dağılmıştı. Bazısı sıradan, bazısı da Fransız sivil polis ekiplerince görev gereği çekilmiş fotoğraflardı bunlar ve ikinci grup resimler, Paris'teki Riga Grup Merkezi'nde kıyamet kopmasına neden olmuştu. Kirov, bir büyükelçilik otomobiline binerken; Kirov, elinde bir evrak çantasıyla Moskova Narodni'den çıkarken. Açık saçık kitaplar satan bir kitapçının vitrini önünde poz verirken.

Geçmişten sıyrılıp şimdiki zamana dönen Smiley, bu fotoğrafların

hiçbirinde, ama hiçbirinde Oleg Kirov'la onun sabık kurbanı Otto Leipzig'in kadınlarla oynaşmadıklarını anımsadı.

Connie, *"Durum* işte böyle sevgilim," derken içkisinden koca bir yudum daha aldı. "Küçük Otto'nun haklılığını kanıtlayacak birçok kanıt vardı elimizde. Başka kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre, önemsiz bir girişimi olmuştu Otto'nun; büyük bir şey değil, yemin ederim sana, sadece bir başlangıç. Kirov bir kapalı kutuydu; yenilerde atanmıştı ama ne tür bir kutu olduğu herkesin merakıydı. Onu da *ilginç* kılan zaten bu kapalı kutuluğuydu, değil mi sevgilim?"

Aklı başka yerde olan Smiley, "Evet," dedi. "Evet Connie, öyle olduğunu anımsıyorum."

"Kirov, elçilikte kalıcı değildi; bunu ilk günden biliyorduk. Elçiliğin personeline tahsis ettiği arabaya binmiyor, gece nöbet tutmuyor ya da elçilik memurlarıyla birlikte görülmüyor; onların şifre odasını kullanmıyor, haftalık toplantılarına katılmıyor,ne elçilik kedisini doyuruyor, ne de başka bir işe elini sürüyordu. Öbür yandan Kirov, Karla'nın da adamı değildi, tamam mı canım? Bunda da bir gariplik vardı."

Smiley, kadına bakmadan, "Niçin olmasın?" diye sordu. Connie, Smiley'i süzüyordu. Vakit bulmuşken, erkeği tekrar incelemek için uzun uzun baktı.

"Çünkü, Karla'nın Paris'te zaten bir adamı *vardı* sevgilim," diye sabırlı sabırlı anlattı kadın. "Sen de bunun pekala farkındasın ya. Askeri ataşe yardımcısı, o ihtiyar, huysuz Pudin değil miydi Karla'nın adamı? Karla'nın askerleri, her zaman ne denli sevdiğini anımsarsın. Bildiğim kadarıyla hâlâ öyleymiş." Connie Smiley'in sakin yüzünü bir kere daha incelemek için durdu. Smiley, çenesini avuçlarına almış ve kapakları sarkık gözlerini yere dikmişti. "Üstelik Kirov aptalın biriydi ve bir şey vardı: Karla, aptalları *asla* sevmemiştir, değil mi? Şimdi düşünüyorum da, sen de onlara pek ısınmamıştın. Oleg Kirov'un davranışları rezilceydi, kokuşmuştu. Nereye giderse gitsin, davranışları aynıydı. Karla'nın böyle bir salağı işe almadan önce, kıyamete kadar düşünmesi gerekirdi." Yeniden sustu kadın. Sonra, "Sen de öyle ya," diye ekledi.

Bir elini başına götüren Smiley, sınava girmiş öğrenciler gibi avucunu alnına dayadı; parmakları saçlarının arasındaydı.

İçinden geçenleri bir yana itip, "O günler, söylentilerin yaygın olduğu günlerdi," dedi Smiley.

"Ne söylentisi? Söylentiler her zaman vardır, sevgilim."

"Oooh, senin dediğin yalnızca muhaliflerin raporları," dedi Smiley. Küçümseyerek konuşuyordu, "Karla'nın sarayında garip şeyler olduğu yolunda rapor edilen öyküler. Bu haberler önemsiz kaynaklardandı elbette. Ama onlar şey değil miydi?..."

"Ne değil miydi?" dedi Connie.

"Yani, Karla'nın epey garip insanları bordrosunda gösterdiği

söylenmiyor muydu? Bu insanlarla gece karanlıklarında görüşmeler yapmıyor muydu? Bu adamların hepsi aşağı tabakadan geliyordu, biliyorum. Şimdi sırası geldi diye sözünü ettim."

Connie, çok ciddi olarak, "Bize bu adamları hesaba katmamamız emredilmişti," dedi. "Hedeflmiz Kirov'du. Karla değil. Beşinci kat kurmaylarının yönetimi böyleydi George ve sen de o yönetimin içindeydin." Başını arkaya atıp ağzını buruşturan kadın, insanı rahatsız edecek kadar Saul Enderby'ye benzemişti: "Bu servisin işi, haber toplamaktır," diye sözcükleri uzata uzata konuştu. "Birbirine düşman ajanların çekişmesini yönetmek *değil*." Connie, "Enderby'nln konuşma tarzını değiştirdiğinl söyleme bana sevgllIm. Yoksa değiştirdi mi? *George*?" diye fısıldadı. "Ah George, ne fenasın!"

Smiley, kadına bir içki daha koymak için yerlnden kalktı. Döndüğünde, Connie'nin gözlerinde şeytanca pırıltılar gördü. Eskiden de yaptığı gibi, kadın, ak perçemlerini yoluyordu gene.

Smlley, "Sorun şu Con," dedi. "Bu harekâta izin vermiş bulunuyorduk." Sesiyle, kadını dizglnlemek Istiyor gibiydi. "Bu işten kuşku duyanları hesaptan çıkarmış, sana da Kirov'u ön plana alman için izin vermiştik. Ondan sonrası nasıl gelişti?"

İçtiği içkinin, tazelenen anıların, artık geçmişte kalan ama bugün yeniden yaşadığı heyecanlı harekâtın etkisiyle Connie öylesine hızlanmıştı ki, Smiley ne kadar asker gibi konuşursa konuşsun, kadını kontrol edemiyordu. Konuştukça kadının soluğu tükeniyor, göğsü körük gibi inip kalkıyordu. Zora koşulmuş bir makinadan çıkablIecek sesler geliyordu kadının göğsünden. Leipzig'in hikâyesini anlatıyordu ve anlattıkları Leipzig'in Vladimir'e söylediklerinin aynıydı. Smiley'e sanki hâlâ Connie'yle birlikte Sirk'teymişler ve Klrov'a karşı harekâta başlamak üzereymişler gibi geliyordu. Oysa kadın, hayalinde, çeyrek yüzyıl öncesine ve tarihi şehir Tallinn'deydi. Olağanüstü belleğinde anılar taptazeydi; Tallinn'deydl Connie, Leipzig'le Kirov'u dostlukları bozulmadan önce tanımıştı. Connie, "Bir aşk hikâyesi," diye ısrar ediyordu, "ufak tefek Otto ile şişko Oleg arasında. Aralarındaki aşk her şeyin ekseniydi," dedi Connie. "Bırak da bu ihtiyar budala her şeyi olduğu gibi anlatıversin. Ben anlatırken, sen kafanın içinde plan kurarsın, George."

"Otto ile Oleg, tavşanla kaplumbağa gibiydiler sevgilim. Kirov, mahzun koca bebek, Politeknik'te hukuk kitapları okuyor, gizli polisi babasının çiftliği gibi kullanıyordu; küçük Otto ise tam bir şeytan, her işte parmağı olan, tutuklanması her an olası bir şeytan; bütün gün doklarda çalışıyor, gecelerl anarşistleri Isyana kışkırtıcı nutuklar atıyordu. Otto ile Oleg bir meyhanede karşılaştılar ve ilk bakışta âşık oldular birbirlerine. Otto kızları çekerdi. Oleg Kirov, Otto'nun dümen suyuna kaptırdı kendini. Kuzum, ne yapmak istiyorsun George? Benden yeni bir Jan Dark mı çıkarmaya çalışıyorsun?"

Smiley, kadını yatıştırmayı umarak yeni bir sigara yaktı ve

Connie'nin ağzına tutuşturdu. Ancak, ateşli konuşmasıyle kadın sigarayı çekip bitirlverdi. Dudağının ucunda kalan izmarit ağzını neredeyse yakacaktı. Smiley, alelacele sigarayı çekip aldı ve Connie'nin tabla niyetine kullandığı teneke kutunun kapağında söndürdü.

Connie, "Bir süre Ikisi de aynı kızla flört ettiler," derken neredeyse bağırıyordu. "Ve *bir* gün, Ister inan ister inanma, o zavallı alık kız Otto'ya gelip onu açık açık uyardı; Şişko, arkadaşın seni kıskanıyor. Hem o, gizli polisin dalkavuğu," deyiverdi. "Serbest Münazara Kulübü Klrov için bir atlama taşı, martın on beşinde dikkatli ol!"

Smiley, kaygıyla, "Sakin ol Con," diye uyardı. "Con, yavaş ol!"

Kadının sesi yükselmeye devam ediyordu: "Otto, kızı kapı dışarı etti, ancak bir hafta sonra hepsi tutuklanmıştı bile. Elbette şişko Oleg de tutuklananlar arasındayd:; o Oleg kl, bütün bunları hazırlayandı. Ama arkadaşları işin içyüzünü öğrenmişlerdi. Evet, *onlar* biliyorlardı." Connle, yolunu kaybetmiş gibi duraksadı: "Ve Otto'yu uyarmak için gelen o budala kız öldü," dedi. "Polis raporunda ne yazılıysa onu kabul edecekti Otto. Ancak o, sevdiği kızla tutukevinde aynı hücrede kalan birini bulmak için ortalığı didik didik etti. Kızı, Iz bırakmadan ortadan kaldırmışlardı. Aynı şekilde, iz bırakmayacak ikl ölüm. İkincisi benlmki olacak, çok yakında."

Smiley, "İstersen daha sonra devam edelim," dedi. Kadının heyecanını yatıştırmak, çay yapıp havadan sudan konuşmak, yani ne olursa olsun kadının giderek artan heyecanını dindirmek istiyordu. Ama Connie almış başını gitmiş, anılarında çoktan Paris'e uzanmıştı bile. Beşinci kat kurmaylarının isteksizliğine karşın, Ihtiyar General'In candan yardımları sayesinde, Otto Leipzlg'In İkinci Kâtip Kirov'la boşa geçen bunca yıldan sonra nasıl bozulan Illşkllerini düzeltmeye çalıştığını anlatıyordu. Kirov'dan Kızıl Domuz dlye söz edlyordu. Smlley, bu adı o zamanlar Kirov'a Connie'nin takmış olabileceğini sandı. Kadının yüzü al çuhaya dönmüştü ve soluk soluğaydı. Soluğu anlatmak Istedlklerlne yetmiyordu. Ancak, devam etmek için kendini zorluyordu kadın.

Smiley, "Connie, " diye yalvarırcasına söze başladı. Ama ne ricanın ve yalvarmanın yararı vardı, ne de başka bir şeyin.

"Önce," dedl Connle, "Kızıl Domuz'u bulmak için küçük Otto, Kirov'un sık sık gittiği bilinen çeşitli Fransız-Sovyet dostluk derneklerini arşınladı. Şu zavallı küçük Otto, o arada, Potemkln Zırhlısı filmini belki on beş kez görmüştür ama Kızıl Domuz'u bir kez olsun göremedi."

Söz, Kirov'un göçmenlere cldi şekilde Ilgi göstermesine; hatta kendini onların sorunlarına içten içe yakınlık duyan biri gibi tanıttığına; genç ve resmî bir görevli olarak, Sovyetler Birlığl'ndekl allelerine yardım etme yolları aradığına geldi. Vladimir'in yardımıyla Leipzlg, Klrov'un izinden gitmeyi denedi ama talih bir kez daha Otto'ya sırtını çevirmişti. Derken Klrov'un yolculukları başladı, her yere yapılan yolculuklar, azizim, iyi kalpli bir Uçan Hollanda'lıydı sanki Klrov. Öyle kl, Connle'yle

arkadaşları, Kirov'un hiç değilse Moskova Merkez'de bir idari memurluk görevi yüklenip yüklenmediğini merak etmeye başladılar. Bir grup Batı yerleşme merkezlerini, yani odak noktası Paris olmak üzere Bonn, Madrit, Stockholm ve Viyana'yı denetleyecek bir muhasip-denetmendi sanki Kirov.

Smiley, sakin sakin, "Karla için mi, yoksa başkaları hesabına mı?" diye sordu.

Connie'nin dediğine bakılırsa, Karla içindi. Pudin'in o sıra orada bulunması bile bu durumu değiştirmemişti. Hatta Kirov'un bir asker değil de budalanın biri olması da durumu etkilememişti. Karla içindi, böyle olmalıydı Connie'ye göre. Eğer Kirov bellibaşlı yerleşme merkezlerini ziyaret etmiş olsaydı, oralarda, haberalma örgütünün bir adamı olarak ağırlanacaktı. Ama o böyle yapmadı ve kabuğunun içinde kalarak Ticaret Ataşeliğinde düşünsel işlevini sürdürdü.

"Neyse, Uçan Hollandalı bildiğini yapıyordu," dedi Connie. "Küçük Otto, Kirov Viyana'ya gitmek için uçak bileti ayırtıncaya kadar bekledi. Kirov'un yolculuğunu tek başına yapacağından emin olunca da aynı uçakta kendine de yer ayırttı; gene birlikte iş yapacaklardı."

"Tuzak tatlım," dedi Connie. "Amacımız, hiçbir özelliği bulunmayan sıradan bir tuzak olmasıydı," diye yüksek sesle şakıdı. "Senin *heyecanının* gerçekten modası geçti, George. Kirov büyük bir ajan olsa bu duruma güler geçerdi ama bunu yapması olası değildi, hele Karla tarafından mimlenmişse. Biz birtakım fotoğraflarla önemli bilgilerin peşindeydik.Ve Kirov'un ne olduğunu, neler yapmak üzere bulunduğunu, onu sarhoş eden özgürlüğü kimden aldığını, hangi serserilerle arkadaşlık ettiğini öğrenince yapılacak iki şey vardı: Bir hain olduğunu bile bile Kirov'u satın alacak ya da temelli susturacaktık. İkisinden birini yapmak da Kirov'un işimize ne kadar yarayacağına bağlıydı!"

Kadın, ölü gibi sustu. Ağzını açıp kapadı, derin soluk aldı, elindeki bardağı Smiley'e uzattı.

"Sevgilim, şu ayyaşa bir içki daha ver. Duble olsun, hem de çabuk, Connie can alıp can veriyor. Yoo, hayır, olduğun yerde kal."

Bu ölüm kalım anında, Smiley, ne yapacağını şaşırdı.

"George?"

"Buradayım Connie. Ne oldu?"

Smiley harekete geçmişti ama gene de yeterince atik davranmamıştı. Kadının yüzü kasılmış, elleri tersine dönerek çarpılmış; gözlerinde, feci bir kazaya tanık olmuş gibi bir hoşnutsuzluk belirmişti.

Connie, "Çabuk ol Hills!" diye feryat etti. "Vay başım!"

Smiley kadını kucakladı. Connie kollarını erkeğin boynuna sıkı sıkı doladı. Kadının teni buz gibiydi ve bedeni soğuktan değil de can korkusundan titriyordu. Smiley, kadınla yüz yüze dururken Connie'den çıkan viski, ilaçlı pudra ve ihtiyarlık kokusuna karşın onu yatıştırmaya çalışıyordu. Connie'nin gözyaşları Smiley'in yanağını ıslatıyordu ve

kadın, onu iterek kendinden uzaklaştırdığı sırada Smiley gözyaşının tuzlu tadını ağzında duydu. Kadının el çantasını alıp açtı; ilacını arıyordu. Sonra telâşla verandaya çıkıp Hilary'yi çağırdı. Hilary, bahçenin karanlığından, yumrukları yarı sıkılmış, dirsekleriyle kalçaları havada, erkekleri güldürecek şekilde yuvarlaklar çizerek çıkageldi. Utangaç bir gülümsemeyle acele Smiley'in yanından geçip içeri girdi. Balkonda kalan Smiley, gökyüzünde toplanan yağmur bulutlarına ve yükselen ayın ışığıyla gümüşlenen çam ağaçlarına bakarken gecenin ayazında yanaklarının yandığını duydu. Ortada, yalnızca havada dönüp duran ekin kargalarının şamatası vardı. Kendi kendine, "Git," dedi Smiley. "Buradan çık git. Kaç." Otomobili otuz metre kadar ötede kendisini bekliyordu. Arabanın üstünde çiy oluşmaya başlamıştı bile. Arabasına atlayıp yokuşu tırmandığını buralardan bir daha dönmemek üzere uzaklaştığını düşledi. Ancak, bunu yapamayacağını biliyordu Smiley.

Hilary, eşikte durmuş, "Sizi istiyor George," diyordu. Sesinde, ölmekte olan birine hizmet etmenin verdiği otorite vardı.

Ne var ki, Smiley içeri girdiğinde Connie kefeni yırtmıştı.

15

Her şey yolundaydı. Connie, salıncaklı sandalyesinde oturuyordu. Yüzünü pudralamıştı. Smiley içeri girdiğinde, bugün ilk karşılaştıklarında olduğu gibi, dimdik ve sert bir şekilde bakıyordu kadın. Hilary, Connie'yi yatıştırmış, toparlanmasını sağlamıştı; şimdi de arkasında durmuş, elleri Connie'nin boynunda, başparmaklarıyla kadının ensesini usul usul ovuyordu.

Connie, *"ölüm kalım* anı, sevgilim," dedi. "Hekimler içkiyi yasakladı ama bu koca budala dinlemiyor ki. Döndüğünde, bunları Saul Enderby'ye rapor etmeyeceksin değil mi canımın içi?"

"Elbette etmeyeceğim."

"Sırası gelmişken sorayım, raporunu ne zaman *vereceksin* sevgilim?"

"Yakında," dedi Smiley.

"Bu gece, eve dönünce mi?"

"Anlatacaklarının rapor edilmeye değip değmeyeceğine bağlı."

Kadın, açıktan açığa kinayede bulunarak, "Biliyorsun George, olanı biteni uzun uzun hazırlayıp *yazmıştım,* " diye devam etti, "Sorduğun meseleyle ilgili olarak bu koca budalanın dosyası noksansız diye düşünüyorum. Üstelik çok da *ayrıntılı.* Bir kerecik böylesine geniş açıklamada bulundum. Ama sen bunları hiç önemsemedin." Smiley, hiçbir şey söylemedi. Connie, "Kaybolup gitti hepsi. İmha edildi. Senin,bunlarla ilgilenecek vaktin yoktu. Peki, peki. Sen böyle işlerden hoşlanmıyorsun. Biraz *daha yukarısını* ov Hills," diye bir yandan da Hilary'ye emir verirken gözünü Smiley'den ayırmıyordu. "Daha yukarısı, sevgilim. Boyun kemiğinin bademcikler hizası."

Smiley, eski hasır kanapede oturuyordu.

Connie, düşteymiş gibi Hilary'ye itiraf ediyordu: "İki taraflı oynanan oyunları severdim." Başını döndürüyor ve bu hareketiyle Hilary'nin ellni okşuyordu. "Değil mi Hills? İnsanoğlunun bütün yaşamı, bu ikili oyunlardadır. Sen bunları artık bilemezsin, değil mi Hills? Madem

palamarı çözdün, artık uzaksın bunlardan."

Smiley'e dönerek, "Devam etmemi ister misin yavrucuğum?" diye sordu.

"Şöyle, kısa tarafından olabilecekse eğer," dedi Smiley. "Ancak, eğer şey değilse..."

"Nerede kalmıştık? Bildim. Kızıl Domuz'la havalarda, uçaktaydık. Kızıl Domuz Viyana'ya gidiyor ve birasını zıkkımlanıyor. Başını kaldırıyor, önünde vicdan azabı gibi dikilen de kim? Karşısında, yirmi beş yıl önceki sevgili arkadaşı, küçük Otto, iblisce sırıtıyor. Kirov'da duygu diye bir şey varsa, acaba o an ne *hissettiğini* kendi kendimize sormuştuk. Kirov, "Acaba Otto kendisini Gulag'a satanın ben olduğumu *biliyor* mu? diye merak ediyordu. "Eğer biliyorsa ne yapar?"

Smiley, geçmişi naklederken Connie'nin takındığı alaylı anlatımı yanıtlamadı ve "Eğer biliyorsa ne yapar?" diye sordu.

"Kirov'a oyun oynamaya karar verir, canımın içi. Değil mi Hills? Havyar ısmarlar ve Tanrı'ya, bu karşılaşma için şükreder." Connie bir şeyler mırıldandı ve Hllary ne dediğini duymak için başını eğdi, sonra da fıkırdadı. "Otto, 'Şampanya' dedi. Ah Tanrım; havyar yiyip şampanya içtiler, parayı Otto ödedi, uçaktan indikten sonra kente aynı taksiyle gittiler. Hatta bir kahveye girip, Kızıl Domuz kirli işlerine başlamadan önce ayaküstü bir şeyler atıştırdılar. Kirov Otto'dan *hoşlanıyordu*," diye Connie ısrar ediyordu. "*Âşıktı* ona, değil mi Hills? Onlar bizim gibi birbirine pek uygun bir çifttiler. Otto seksi, Otto eğlendirici , Otto kural dışı ve otoritelere başkaldıran türden; ayağına çabuk, yani Kızıl Domuz'un bin yıl daha yaşasa elde edemeyeceği her şey Otto'da vardı. Beşinci kat kurmayları, niçin insanları harekete getiren tek neden olduğuna inanırlar?"

Smiley, çoşkuyla, "Hayır?" dedi. "Ben, onlar gibi düşünmüyorum."

Ne var ki Connie, gene Hilary'ye dönmüş, onunla konuşuyordu; Smiley'le değil. "Kirov'un, o günlerde üstünde bir *bezginlik* vardı canımın içi. Otto, canına can katıyordu. Tıpkı, senin bana yaptığın gibi. Sen beni diriltiyorsun, değil mi sevgilim? Kirov, Otto'ya para harcatmıyordu, zaten bu da çok doğaldı."

Hâlâ Connie'nin arkasında durmuş, usul usul sallanan Hilary, başıyla belli belirsiz bir hareket yaparak kadının konuşmasını onayladı.

Smiley, "Peki, Otto Leipzig'in gözünde Kirov neydi?" diye sordu.

Connie, hiç duraksamadan, "Nefret, sevgilim," dedi. "Sadece, katıksız nefret. Tanrı tanığımdır, katran gibi koyu bir nefret. Nefret ve para Otto'nun kıblesi olan iki şeydir. Otto, yitirdiği yıllar için Kirov'un kendisine borçlu olunduğunu düşünürdü. Her zaman bu düşünce içindeydi. Sonra o kız için de para biriktirmek istiyordu. En büyük hayali, günün birinde Kirov'u kucak dolusu paraya satmaktı. Kucaklar dolusu bir *yığın* paraya. Sonra da bu parayı yemeyi düşlüyordu."

Smiley, evinde bastığı ve kendisini sonuca götürecek olan fotoğrafı

düşünerek, "aç tavuk kendini arpa ambarında sanır" diye geçirdi içinden. Havaalanı yakınındaki otel odasını, Otto'nun Almanlara özgü heyecansız sesini ve bu sesteki iltifatı; adamın için için yanan ruhundan dış dünyaya açılan pencerelere benzeyen kahverengi gözlerini anımsadı.

Connie, "Viyana buluşmasından sonra," dedi, "iki erkek, Paris'te yeniden buluşmayı kararlaştırdılar. Otto, akıllılık edip işi uzatıyordu. Viyana'dayken, Kızıl Domuz'un itiraz edebileceği bir tek soru sormamıştı. Otto işinin ustasıydı." Kirov'a, evli olup olmadığını sormuştu. Bu soru üzerine Kirov ellerini havaya kaldırmış, kahkahalar atmıştı. Bu hareketiyle hiç evlenmeyeceğini anlatıyordu. Daha sonra ise Otto, *Evli ama karısı Moskova'da* diye rapor edecekti. Bu durum da, etkin olabilecek daha güzel tuzaklara olanak verecekti. Kirov Leipzig'e o günlerde ne işle meşgul olduğunu sormuş, Leipzig de çok soylu bir tavırla, 'dışalım-dışsatım' demiş, kendini bugün Viyana'da, ertesi gün Hamburg'da çalışan gezginci biri olarak göstermişti. Bu durumda Otto, tam bir ay beklemişti. Connie "Yirmi beş yıldan sonra," dedi, "bu kadarcık daha bekleyebilirdi ve bu bir ay boyunca Fransızlar Kirov'u izlediler, Paris'e yerleşmiş Rus göçmenlerinden üç ayrı kişiye yanaşıp ilişki kurduğunu gözlemlediler. Biri bir taksi şoförü; öteki dükkâncı; üçüncüsü lokantacıydı ve üçünün de Sovyetler Birliği'nde kalmış yakınları vardı. Yakınlarına mektup, haber, ya da Fransa'daki adreslerini iletebileceğini,hatta para göndermek isterlerse onlara bu paraları da götürebileceğini, dahası, çok büyük olmama koşuluyla armağan bile taşıyabileceğini söyledi. Ve ikiyüzlü hizmetini sürdürmek için, bu göçmenlerle olan ilişkisini koparmadı. Önerilerini kabul eden göçmen de olmadı ya. Aradan tam bir ay geçtikten sonra Otto, beşinci haftanın içinde bir gün, Kirov'un evine telefon edip Hamburg'dan yeni döndüğünü söyledi ve beraberce keyif etmelerini önerdi. Yemekten sonra, eşref saatini yakalayıp, bir ülke hesabına yaptığı yüklemeden büyük vurgun vurduğunu, havaya savuracak parası olduğunu belirtti.

Connie, "Bu yemi biz hazırlamıştık ve işe de yaradı sevgilim," diye açıklamada bulundu. En sonunda, doğrudan doğruya Smiley'e hitap ediyordu. "Ve Kızıl Domuz, zokayı yuttu. Hep böyle olur, değil mi? Tanrı bu aptallardan razı olsun."

Kirov Otto'ya, "Ne biçim bir yükleme?" diye sormuştu. 'Ne biçim bir ülkeye?' Yanıt olarak Leipzig havada, kendi burnunun önüne gaga biçimi bir burun çizdi ve sonra da kahkahayı attı. Kirov da gülmüş ama bu işle açıktan açığa ilgilenmişti. *'İsrail'e mi?'* diye sordu. 'Hem ne biçim bir yükleme? Leipzig,işaret parmağını Kirov'a doğru uzatıp tetiğe basıyormuş gibi yaptı. 'İsrail'e *silah* mı?' diye Kirov, hayretle sordu. Ama Leipzig profesyonelin birıydi, daha fazlasını söylemedi. Birlikte içki içtiler, striptiz yapılan bir kulübe gittiler ve eski günlerden söz ettiler. Kirov, aynı zamanda ikisiyle birlikte kırıştırmış olan kızın şimdi ne âlemde olduğunu bile sordu. Leipzig'in haberi var mıydı acaba? Leipzig,

kıza ne olduğunu bilmediğini söyledi. Sabaha karşı kulüpten çıktılar; çıkarlarken de Otto Leipzig, kendilerine birer yatak arkadaşı bulup Kirov'un evine götürmelerini önerdi. Ama Kirov, Otto'yu düş kırıklığına uğrattı ve bu öneriyi geri çevirdi: Paris'te olmazdı, çok tehlikeliydi. Viyana ya da Hamburg'ta evet, ancak Paris'te değil. Herkesin kahvaltı ettiği saatte onlar, sarhoş ayrıldılar. Ve Sirk'in kasasından yüz İngiliz lirası daha gitti.

Connie, birden dümen kırdı ve: "Derken, o belâlı savaşım başladı," dedi başka bir yere bakarak. "En tepede olanların birbiriyle çekişmesi. Sanki benim Fanny teyzemle tartışma; iş o düzeye inmişti. Sen bir yerlere gitmiştin George. Saul Enderby, tırnakları manikürlü bir aygırı bu işle görevlendirdi ve o andan sonra da her şey duman oldu. İşte olan biten bu." Connie'nin erkeksi sesi yeniden duyuldu: "Otto Leipzig, bizi otomobille bir gezintiye çıkarıyor... Kurbağalar olan harekât henüz bitmiş değil ki...Dışişleri Bakanlığı, sonucun ne olacağından endişeli...Kirov bir robot...Bu soruna ışık tutacak olan Riga Grubu ise dut yemiş bülbüldü....Sahi, sen o sırada nerelerdeydin? Berlin'de değil miydin?"

"Hong Kong'daydım."

"Evet, oradaydın" diye ağzının içinden söylendikten sonra Connie, gözleri hemen hemen kapanmış durumda, sandalyesine gömüldü.

Smiley, Hilary'ye çay yapmasını söylediğinden şimdi odanın öteki ucundan fincan ve tabak şakırtıları geliyordu. Smiley, Connie'ye bakınca. "Acaba Hilary'yi çağırsam mı?" diye düşündü. Hilary tıpkı Sirk'te gördüğü son gecedeki gibi, dimdik durmuş, çığlığını tutmak istercesine yumruğuyla ağzını kapatmıştı. O gece Smiley, geç vakitlere kadar çalışmıştı. Evet, tam o sıra yanı Hong Kong'a gitme hazırlıkları içindeyken, birden iç telefon çalmış ve bir erkek sesi, çok sinirli bir ses, hemen şifre odasına gelmesini rica etmişti. "Bay Smiley, durum ivedi efendim" diyordu telefondaki ses. Neden sonra, yanında kaygılı iki odacıyla birlikte, çıplak koridorda telâşla yürümüştü Smiley. Odacılar kapıyı açmış, o içeri girince ötekiler geri çekilmişlerdi. Smiley, parçalanmış makinalar, futbol alanına atılan çerçöp gibi havada uçuşan dosyalar, endeks kartları ve telgraflar, duvara dudak boyasıyla yazılmış açık saçık yazılar görmüştü.Ve bütün bunların tam ortasında suçluyu, Hilary'nin ta kendisini görmüştü. Tıpkı şimdi olduğu gibi, kalın tül perdelerin ardından dışarı, sonsuz gökyüzüne bakıyordu. Hilary, bizim iyi yetiştirilmiş saf bakiremiz; Hilary, bizim Sirk'in gelin-kızı.

"Hangi cehennemdesin Hills?" Connie, salıncaklı sandalyesinden kabakaba soruyordu.

"Çay yapıyorum, Con. George'un canı çay istedi."

"George'un canı cehenneme" diye yanıtladı kadın. "George, Beşinci Kat'ın ta kendisi. George, Kirov meselesini yatırdı, şimdi de kalkmış,

haklılığını kanıtlamaya çalışıyor; bu ihtiyar yaşında tek başına işin üstesinden gelmeye bakıyor. Doğru değil mi, George? Bizim ihtiyar şeytan Vladimir hakkında bana bile yalan söyledi George. Gazetelere bakılırsa,Vladimir'l Hampstead Heath'de kurşunlamışlar. Ama görülüyor ki, George, benim raporlarımı okumadığı gibi gazete de okumuyor."

Birlikte çay içtiler. Sağanak bastırmak üzereydi. Yağmurun iri damlalar halinde başladığı, damdaki sesten anlaşılıyordu.

Smiley kadını büyülemişti. Smiley kadına iltifat etmişti. Smlley kadını konuşmaya razı etmişti ve onun hatırı için Connie, baklanın yarısını ağzından çıkarmıştı. Smiley, baklanın tümünü ağzından almaya kararlıydı.

"Hepsini bilmek durumundayım, Con," diye yineledi. "Ne anımsıyorsan, anımsadığın kadarını öğrenmek zorundayım. Hatta,sonu acılı bile olsa."

Kadın, "Sonu hayli acı" diye yanıtladı.

Ancak, sesi gibi yüzü ve pırıl pırıl olan belleği de zayıflamış, yıkılmıştı. Smiley, bunun zamana karşı bir yarış olduğunu biliyordu.

Connie yorgun bir sesle, "Oyunu klasik düzenle oynama sırası şimdi Kirov'a gelmişti." dedi. "Bir ay sonraki buluşmalarında, ki bu kez Brüksel'de bir araya gelmişlerdi, Kirov, İsrail'e gönderilen silahlardan söz ederek bu konuyu, elçiliklerinde, Ticaret Ateşeliğinde görevli ama İsrail'in askeri ekonomik gücü üzerine özel bir inceleme yapan bir arkadaşına açtığını söyledi. Bu arkadaşının araştırmaları için bir fon bile ayrılmıştı. Acaba Leipzig, bu arkadaşla konuşmayı düşünür müydü -Yoo, ama bu iş ciddi Otto!- ya da daha iyisi, bu işi her buluştuklarında eski arkadaşı Oleg'e anlatsaydı, hem Otto'nun hesabına küçük bir miktar para da yatırılırdı böylece. Otto, 'Paranın ödenmesi ve kimseye zarar gelmemesi koşuluyla' dedi. Daha sonra, Connie ile Ortadoğu masasındakilerin hazırladığı yem torbasını ciddiyetle Klrov'a sundu. "Torbaya, kontrol edilebilir gerçekler konmuştu elbette. Hiç kimsenin işine fazla yaramasa da böyleydi. Ve Kirov, bizim sunduklarımızı ciddi ciddi yazdı. Gerçi ikisi de, hem Leipzig, hem de Kirov, ne Kirov'un, ne de efendisinin -bu efendi her kimse- İsrail'e, onun silahlarına ya da bu sevkiyata, hatta askeri ekonomik gücüne zaten en ufak bir ilgi duymadığını çok iyi biliyorlardı. Peki, Kirov neyi amaçlıyordu öyleyse? Bir sonraki Paris buluşmasının gösterdiği gibi, suçortaklığına dayanan bir ilişki yaratmak istiyordu Kirov. Otto'nun vereceği rapora karşı müthiş bir ilgi gösterdi ve karşılığında beş yüz dolar kabul etmesi için ısrar etti. Yalnız, basit bir işlem olarak, makbuz imzalayacaktı Otto. Otto makbuzu imzalayınca dört taraftan kapana girmiş oldu. Ve bütün kabalığını takınarak -ki, Connle'ye bakılırsa kabalığı uçsuz bucaksızdı Klrov'un- Otto'ya Rus göçmenleriyle ilişkilerini nereye kadar götürdüğünü sordu. Hem de lafını esirgemeden."

Smiley, "Rica ediyorum Con," diye fısıldadı. "Neredeyse sonuna geldik." Hemen hemen sonuna gelmişlerdi ama Smiley, kadının gene konudan ayrıldığını hissediyordu.

Hilary yere uzanmış, başını Connie'nin dizine yaslamıştı. Connie eldivenli elleriyle dalgın dalgın Hilary'nin saçlarıyla oynuyordu; gözleri de neredeyse kapanmıştı.

"Connie!" diye yineledi Smiley.

Gözlerini açan kadın, yorgun yorgun gülümsedi.

"Bu iş artık, düpedüz yelpaze dansına benzemişti," dedi kadın. "Yani, o biliyor -ben biliyorum- sen biliyorsun. Pek bilinen yelpaze dansı" diye sevencenlikle yineledi Connie, sonra da gözlerini tekrar kapadı.

"Peki Leipzig Kirov'u nasıl yanıtlamıştı, Connie?"

"Biz ne söylediysek onu yaptı sevgilim." diye mırıldandı kadın. "Savsakladı. Göçmen gruplarıyla arasının iyi olduğunu kabul etti. General'le de zaman zaman görüşüyorlardı. Sonrasını savsakladı. Otto, Paris'e öyle sık gelmediğini söyledi Kirov'a ve neden Paris'ten biriyle iş yapmadıklarını da sordu. Kirov'la dalga geçiyordu Leipzig. Hills, sevgilim, anlıyorsun değil mi? Leipzig Kirov'a bir daha sordu: 'Kimseye bir zarar gelmeyecek, değil mi? Öyleyse, yapılacak iş nedir? Ne kadar para alacağım?' Bana bir içki ver Hills."

Hilary, "Hayır," dedi.

"İçki ver."

Smiley, Connie'nin bardağına iki parmak viski koydu ve kadının içişini seyretti.

Smiley sordu: "Kirov, Otto'nun Rus göçmenleriyle ne yapmasını istemişti?"

Kadın, "Kirov, bir öykü istemişti," diye yanıtladı. "Bir kız için istemişti bu öyküyü."

Smiley'in halinde, daha birkaç saat önce aynı sözleri Toby Esterhase'den duymuş olduğunu belirten hiçbir işaret yoktu. Connie, "Dört yıl önce Oleg Kirov, bir öykü istemişti" diye yineledi. Smiley, "Toby ile General'in dediklerine göre, tıpkı Sandman gibi" diye düşündü. "Sandman da bugün bir masal istiyor." Kirov, Fransa'ya sızması olası bir kadın ajan için bir kılıf-öykü istemişti. Connie, "Harekâtın özü buydu," dedi. "Bunu, elbette Kirov söylemiyor; ona göre iş büsbütün başka türlü. Kirov, Otto'ya Moskova'dan bütün elçiliklere gizli bir talimat gönderildiğini söylemişti. Bu talimata göre, parçalanmış Rus aileleri, belirli koşullarla bir araya gelebileceklerdi. Talimatta, 'Eğer birleşmeyi isteyen yeteri kadar aile bulunabilirse, o vakit Moskova bu girişimini kamuya açıklayacak ve böylece de Sovyetler Birliği'nin insan hakları konusundaki etkinliği artmış olacak' deniyordu. Amaca en uygun olanı diye, acıma duygusu uyandıracak durumlar isteniyordu. Örneğin, Batı'daki ailelerinden koparılmış, evlenecek yaşa gelmiş, bekar kızlar.

'Bu işte gizlilik esastır' demişti Kirov. 'Ta, amaca uygun aileler bir listede toplanıncaya kadar. Ama, eğer bu olay zamanından önce dışarı sızarsa o vakit kopacak kıyameti bir düşün!'

"Kızıl Domuz, oyunu öylesine fena oynuyordu ki," dedi Connie, "Otto, daha başından Kirov'un önerisini alaya almıştı. Bu deli saçmasıydı; gizli listeler hazırlamak ne salaklıktı! Kirov, niçin göçmen derneklerine yanaşıp gizli kalacağına yemin ettirerek bu işi onlarla görmüyordu? Pis işini gördürmek için gereksindiği ajanların tümünü, neden amatörlerden seçmiyordu? Leipzig alayını sürdürdükçe Kirov'un öfkesi büyüyordu. Moskova'nın gizli emirleriyle eğlenmenin Leipzig'e düşmediğini söylemişti Kirov. Kirov'un Leipzig'e bağırdığını anlatırken Connie de canlanmış, bağırmaya başlamıştı. Hani pek bağırmasa bile, hiç değilse sesinin o yorgun anlatımı kalmamıştı. Ve Kirov'un gırtlaktan gelen Rusçasını taklide çalışıyordu: 'Başkaları için duyduğun acıma hissine ne oldu?' diye soruyordu Kirov. 'İnsanlara yardım etmek istemiyor musun, Leipzig? İnsanca bir davranışı, sırf Rusya'dan geldiği için nasıl olur da küçümsersin?' Kirov, bazı allelerle ilişki kurmaya çalıştığını, ama kendisine güvenmedikleri için hiç bir gelişme kaydetmediğini söylemişti. Leipzig'e baskı yapmaya başlamıştı Kirov. Önceleri, kişisel ilişkilerine dayanıyordu bu baskı: 'Mesleğimde bana yardımcı olmak istemez misin?' gibilerden. Bunun yararı olmayınca, Leipzig'in Büyükelçiliğe,para karşılığında gizli bilgiler vermiş olduğunu, belki de bu işe devam etmemenin akıllılık olacağını sandığını söyleyerek, 'Meğer ki, Batı Alman makamları bu işi öğrenmemiş olsun, yoksa seni Hamburg'dan, belki de Almanya'dan çıkarırlar,' demişti Kirov. Bu durumda Otto ne yapmıştı? "Ve sonunda" dedi Connie, "Kirov, para önerdi. İşin harika yanı da buydu: 'Bölünmüş ailelerden bir araya getirilenlerin her biri için on bin Amerikan doları; amaca uygun her aday için, aileler bir araya gelse de gelmese de, bin Amerikan doları, nakten. Tıkır tıkır peşin para.'"

Connie, "İş bu noktaya gelince" dedi, "Beşinci Kat'takiler Kirov'un dellrdiği sonucuna vardılar ve işin peşini bırakma emri verdiler."

"Ve bu sırada ben Uzakdoğu'dan döndüm" dedi Smiley.

Connie, "Senin dönüşün de sevgilim, zavallı Kral Richard'ın Haçlı Seferlerinden dönüşü gibiydi," dedi. "Kral döndüğünde köylüleri ayaklanmış, serseri kardeşini de kendi tahtına oturmuş bulmuştu. Sana da oh olsun!" Ağzını faraş gibi açarak esnedi. "O meseleyi çöp kutusunu boylamış buldun," diye konuştu sonra. "Alman polisi, Leipzig'in Fransa'dan çıkarılıp Almanya'ya iadesini istedi. Otto'nun bağışlanması için araya girebilirdik ama yapmadık. Artık ne tuzak kurmak vardı, ne kasadan para ödemek, ne de hötöröflük. Harekât iptal edilmişti."

Smiley, gerçekten bilmiyormuş gibi, "Peki, Vladimir bunu nasıl karşılamıştı?" diye sordu.

Connie, gözlerini güçlükle açarak, "Neyi, nasıl karşılamıştı?" dedi.

"Harekâtın iptalini."

"Ooo, *kükredi*, ne bekliyordun ki? Kükredi, kükredi. Yüzyılımızın en büyük avını berbat ettiğimizi söyledi ve savaşa başka yollardan devam edeceğine yemin etti."

"Ne biçim bir *av*mış bu?"

Connie, bu soruyu farketmemişti. "Savaş, artık *ateşli silahla* yapılmıyor George" dedi ve yeniden gözlerini kapadı. "Sorun da bu ya. Ne siyah, ne beyaz; gri bir dünya. Yarı-melekler yarı-şeytanlarla savaşıyorlar. Hiçbir şey açık seçik değil. Ne nerede başlayıp nerede bitiyor, belli değil. Silahı mertçe kullanmak yok artık."

Bir kez daha Smiley'in gözünde, havaalanı yakınındaki otel odası ve bu odada yan yana durmuş iki siyah palto, Vladimir'in harekâtın yeniden başlatılması için umutsuzca yalvarması canlandı:"Maks, bize bir kez daha kulak ver; sen harekâtı durdurmamızı emrettikten sonra olanı biteni bir dinle!" Sirk'in Finansman Müdürlüğü, Enderby'nin emirleriyle ödemeyi durdurduğu için parayı kendi ceplerinden vererek, Smiley'i görmek üzere Fransa'dan İngiltere'ye gelmişlerdi. Vladimir, "Maks, rica ederim bize kulak ver" diye yalvarmıştı."Kirov, dün gece geç vakit Otto'yu apartmanına çağırdı. Yeni bir toplantı yaptılar, Kirov sarhoş oldu ve garip şeyler söyledi!"

Smiley kendini, Sirk'teki eski odasında gördü.. Enderby, çoktan masasına gelip yerleşmişti bile. Vladimir'le otel odasında konuşalı birkaç saat oluyordu.

Enderby, Smiley'in anlattıklarını dinledikten sonra, "Küçük Otto'nun canını dişine takması barbarları bu işten uzak tutmak içinmiş gibi görünüyor," demişti. "Ne istediler; hırsızlık mı, yoksa ırza geçmek mi?"

Smiley, Enderby'nin sorusunu, umutsuzca yanıtlamış ve acı gerçeği söylemişti: "Sahtekârlık."

Connie, bir şeyler mırıldanıyordu. Şarkı söylemeye çalıştı, olmadı, Sonra bir manzumeye çevirdi işi. Daha içki istedi, ama Hilary bardağını alıp götürmüştü.

Smiley'in yüzüne dimdik bakarak, "Gitmeni istiyorum," dedi Hilary.

Oturduğu hasır kanepede öne doğru eğilen Smiley, son sorusunu sordu:

"İhtiyar Vladimir'in diline doladığı öyküyü anımsıyor musun, Con? Hani, bilenin bir başkasına anlatmadığı hikâyeyi? Çok değerli bir şey gibi köşe bucak sakladığımız hikâyeyi? Hani Karla'nın bir sevdiği, bir metresi olduğu konusundakini?"

Kadın, ruhsuz bir sesle, "Karla'nın Ann'ı," dedi.

"Dünya âlem içinde Karla'yı deliye çeviren, Karla için her şey olan ve ona delice işler yaptıran bu metres miydi yani?"

Kadın, yavaş yavaş başını kaldırınca Smiley yüzünü açık seçik

gördü.

"Moskova Merkez'de, işin içyüzünü bilenler, söylentinin nasıl çıkarılıp yayıldığını anlatırlar. Karla'nın icadı, onun uydurması mı acaba? Çocuk yaşındaki Ann'ı savaşta, yakılıp yıkılmış bir köyde, başıboş dolaşırken, nasıl bulduğunu, onu evlat edinip büyüttüğünü, sonra da âşık olduğunu..."

Smiley, kadına baktı. İçtiği viskiye ve ölümcül yorgunluğuna karşın, şişenin dibinde kalan son damla gibi bitmemiş son bir heyecan izi gördü Connie'de. Bu heyecan kadını canlandırıyordu.

"Karla, Alman hatlarının gerisindeydi" dedi Connie. "Bin dokuz yüz kırklarda. Baltıklıları bir araya toplayan bir ekip oluşturmuşlardı. Şebekeleri örgütlüyor, geri hat gruplarını kuruyorlardı. Geniş çaplı bir işti. Patron Karla'ydı. Ann, onların maskotu olmuştu. Nereye giderlerse onu da yanlarında götürüyorlardı. O bir çocuktu. Ah, Georgel"

Smiley, Connie'nin ağzından çıkanları kaçırmamak için soluğu kesilmiş tutuyordu. Damdaki gürültü daha da artmıştı; yağan yağmurla ormanın uğultusunun da arttığını duyuyordu Smiley.

"Sonra ne oldu?" diye sordu.

Kadının gözleri yeniden parladı:

"Sonra, Ann'ın icabına baktı sevgilim. Hepsi bu işte."

"Neden ama?"

"Karla, Ann için her şeyi yapmıştı. Ona bir aile vermiş, eğitmişti. Kızın tasarladığı gibi olması için gereken her şeyi vermişti ona. Babası, sevgilisi, Tanrısı olmuştu Ann'ın. Kız, Karla'nın oyuncağıydı. Derken bir gün uyandı ve kendi durumu hakkında fikir sahibi oldu.

"Ne biçim bir fikir?"

"Devrimci fikirler. Tanrının belası aydınlar arasına karıştı kız. O çok geniş kapsamlı 'niçin'lerle 'niçin olmasın'ları sormaya başladı. Karla, kıza dilini tutup oturmasını söyledi ama, söktüremedi. Kızın içine kurt düşmüştü bir kez. Karla'nın baskısı kızda tersine bir tepki oluşturdu."

Smiley, bir çırpıda, "Ortada bir de çocuk vardı" dedi. "Anımsıyor musun? Sen, bu konuyu araştırmıştın, değil mi? İşimizin gücümüzün olmadığı bir sırada sana, 'Şu çocuk meselesini bir kurcala. Bakalım sonu neye varacak' demiştim hani."

Connie'nin anlattıklarına insan yaşamındaki son aşklara özgü bir coşkunluk gelmişti. Çabuk çabuk konuşuyor, gözleri yaşla doluyordu. Geçmiş günlerde gezinen belleği, oradan oraya atlayıp zıkzaklar çiziyordu. "Karla bir batağa girmişti...Evet sevgilim, öykü bundan ibaretti. Karla, Ann'a bakıp onu büyütmüştü; sonra da kızla metres hayatı yaşamışlardı. Bir de velet vardı arada ve kavgalar bu veledin yüzünden çıkıyordu. Karla Ann'ı, çocuğun temiz aklını tehlikeli fikirlerle, örneğin özgürlük düşüncesiyle, doldurmakla suçluyordu. Ya da aşk gibi sakıncalı fikirlerle. Çocuk, annesinin modeli bir kızdı. Sonunda ihtiyor zorbanın sevgisi nefrete dönüştü ve umudu yıkılıp gitti. İşte öykünün

sonu. Bunları, önce Vladimir'den duymuştuk. Daha sonra bölük pörçük bir şeyler geldi kulağımıza. Ama, hiçbir zaman sağlam temele dayanmıyordu aldığımız haberler. Çocuğun adını bile bilen yoktu; çünkü Karla ilgili bütün belgeleri ve kayıtları ortadan kaldırmıştı. Ve bunları bilebileceğini sandığı herkesi de öldürtmüştü. Tam Karla'nın yönetiminde bir iş. Tanrı Karla'dan razı olsun, hep böyleydi zaten, değil mi sevgilim? Birtakım insanlar da Ann'ın hiç de ölmediğini, bir cinayete kurban gittiği söylentisinin olayı örtbas etmek için uydurulduğunu söylediler.

Smiley, "Ya çocuğa ne oldu?" diye sordu. "Annesinin modeli olan kıza? Bir muhbirin raporu vardı; ne deniyordu o raporda?"

Connie, "Leningrad Üniversitesi'nden bir öğretim üyesiyle ilgiliydi" dedi. "Gizemli bir genç kıza akşamları özel olarak siyasal yönden eğitmesi emredilmişti. Bir büyük bürokratın kızı olan öğrenci, bir bakıma özel bir hasta gibiydi. Çünkü anti-sosyal eğilimleri vardı. 'Tatyana' demişlerdi okutmana. Kızı, yalnızca Tatyana olarak bilecekti; fazlasına izin yoktu. Tatyana, kentte kıyameti koparıp ortalığı birbirine kattığı halde, babası Moskova'nın ağır toplarından olduğu için, kimse kılına dokunamıyordu. Kız, öğretmenini baştan çıkarmaya çalıştı, belki de çıkardı ve babasının, sosyalizmin tarihsel gelişmesine kesinkes iman etmeyen annesini nasıl öldürttüğüne değin bir öykü anlattı. Ertesi gün profesörü, okutmanı yanına çağırdı ve kızın söylediklerinin bir tekini bile ağzından kaçıracak olursa, ayağının altına çok büyük bir karpuz kabuğu konacağını bilmesini istedi."

Connie, bir konudan ötekine geçerek anlatıyor, söylediklerinden bir şey çıkmıyordu. Kadının yaşlanmış ve içkiden harap olmuş bedeninin bu kadar yorgunluğu kaldırmadığı açıktı.

"Ah George, sevgilim, beni de götür! Neyin peşinde olduğunu biliyorum! Vladimir'i kim, niçin öldürdü? Daha içeri girdiğin an, o çirkin yüzünde bu soruyu görmüş ama anlayamamıştım. Ancak şimdi anlıyorum. Yüzüne Karla'nın havası çökmüş! Vladi, kapanmış bir sorunu yeniden deşti. Bu nedenle de Karla öldürttü onu. Senin elindeki flamada böyle yazıyor, George. Hangi yolda yürüdüğünü biliyorum. Tanrı aşkına, beni de götür! Hills'den ayrılırım, her şeyi bırakırım, hiç içki de içmem, yemin ediyorum. Beni Londra'ya götür, Vladi'nin katilini bulayım; bu, ömrümün en son işi de olsa, bırak geleyim!"

"Vladimir, neden Karla'dan Sandman diye söz etti?" sorusunu yönelttiğinde, alacağı yanıtı çoktan biliyordu Smiley.

"Bu, Vladimir'in yaptığı bir şakaydı. Estonya'dayken atalarının birinden öğrendiği bir Alman peri masalıyla ilgiliydi. 'Karla, bizim Sandmanımız. Kim yanına fazla yaklaşırsa uyur kalır.' Hiç bilmiyorduk sevgilim, hem nasıl bilebilirdik ki? Lubyanka'da birisi, günün birinde, bir adamla buluşmuş. Başka biri de, Ann'ın gömülmesine yardım etmiş olanı tanıyormuş. Ann denilen cadı ise Karla'nın kıblesiydi George. Ve

Ann, Karla'ya ihanet etmişti. Seninle Karla için 'kardeş iki kent' derdik, 'bunlar, bir elmanın iki yarısı'. George, sevgilim, ne olursun! Lütfen, beni de götür!"

Connie susmuştu. Smiley, kadının korkarak kendisine baktığını gördü. Smiley ayaktaydı, kadının yüzü daha aşağıda kaldığından yukarıdan bakmaktaydı. Duvara yaslanmış olan Hilary, "Yeter, yeter!" diye bağırıyordu. Smiley'in iki yanına sarkan kolları bedenine kenetlenmişti sanki. Kollarını yavaş yavaş çözmeli ve avuçlarına batan tırnaklarını gevşetmeliydi. Smiley, kendi içindeki coşkunun Connie'yi ürküttüğünü ve kadına daha önce hiç böylesine ihanet etmediğini biliyordu. Gevşedi Smiley ve o gevşerken, Connie de eski haline döndü ve rüyası sona erdi. Kadının, daha birkaç saniye önce erkeği sımsıkı yakalamış olan elleri kucağında, savaşta kazılmış bir siperde, yanyana yatan iki beden gibi duruyordu.

Connie, somurtarak, "Saçmaladım" derken yoğun bir kayıtsızlık içindeydi. "Canından bıkan göçmenler votkayla efkâr dağıtıyorlar. Karla senin canına okudu. Seni aldattı ve zamanını boşa geçirtti. *Hepimizin* zamanını." Ne dediğine aldırmadan içiyordu Connie; başı gene öne düşmüştü ve Smiley bir an için onun uyuduğunu sandı. "Karla *seni* de, *beni* de aldattı ve senin kuşkulandığını görünce, şaşırtmaca yapmak için, bir hokus pokusla Belalı Bill'i Ann'ın koynuna sokuverdi." Smiley'e bir kez daha bakmak için başını güçlükle kaldırdı. "Eve dön George. Karla geçmişi veremez sana. Benim gibi yap. Kendine bir sevgili bul ve çıkacak uluslararası dev savaşı bekle."

Yeniden öksürmeye ve korkunç şekilde öğürmeye başladı.

Yağmur dinmişti. Smiley pencereden dışarı baktığında kafeslere vuran ay ışığını, tellerde gümüşlenen yağmuru ve kapkara gökyüzüne doğru uzanan köknar ağaçlarının kiraği düşmüş tepelerini gördü. Açık renklilerin gölgelerle koyulaştığı, koyu renkte olanların ise ayışığıyla ağaran toprakta donanma fişeği gibi göründüğü ters bir dünya vardı dışarda. Smiley, birden bulutlardan sıyrılan ayı gördü; kendisine işaret ediyor gibiydi. Lastik çizmeli, eşarplı bir karaltı patikada koşuyordu; Hilary'ydi bu. Smiley'e sezdirmeden dışarı çıkmış olmalıydı. Bir ara, kapı sesi duyduğunu anımsadı. Kanepeye gidip Connie'nin yanına oturdu. Ağlayıp sızlayarak aşktan söz ediyordu kadın. Ağzının içinden, "Aşk, pozitif bir enerji" dedi. "Hills'e sor istersen." Ama Hilary orada değildi ki, sorsun. "Aşk suya atılan bir taştır, herkes sevecek olursa ve suya yeterince taş atılırsa minicik kıpırtılar açıklara kadar uzanacak güçlü dalgalara dönüşür ve sevmesini bilmeyenlerle iyiden, güzelden yana olmayanları batırıp yok eder. Hatta iğrenç Karla'yı bile ezip geçer sevgilim," diye Connie güvence verdi. "Hills böyle diyor. Saçmalık değil mi? Bütün bunlar herze, Hills!" diye bağırdı Connie.

Sonra gene gözlerini kapadı kadın ve bir süre sonra soluk alışından

kestirmekte olduğu anlaşıldı. Ya da belki Smiley'e veda etmenin acısını duymamak için uyuyormuş gibi yapıyordu. Ayağının ucuna basa basa dışarı, soğuk geceye çıktı Smiley. Otomobilin motoru, bir mucize sonucu hemen çalıştı ve patikayı tırmanmaya başladı. Gözü dışardaydı, Hilary'yi arıyordu. Bir dönemeçte, farların ışığında gördü onu. Ağaçların arasına sinmiş, Connie'nin yanına dönmeden önce, Smiley'i görmek için bekliyordu. Farların ışığında ellerini yüzüne kaldırdığında bu elleri kanlı gibiydi; belki de orasını burasını tırnaklarıyla yırtmıştı. Hilary'nin yanından geçen Smiley, dikiz aynasında, arka farların ışığında onun ardından baktığını gördü. Bir an için kadını, savaşların gerçek kurbanı, barut dumanından sendeleyerek çıkan, neyi var neyi yok yitirmiş aç ve sefil hayaletlere benzetti. Hilary'nin dönüp kulübenin ışıklarına doğru yürümeye başladığını görünceye kadar bekledi. "Connie'nin anlattıklarının hepsini biliyordum ama sanki ondan öğreniyormuşum gibi davrandım" diye geçirdi aklından.

Londra havaalanından, ertesi sabah için, biletini aldı ve o gece bir otelde kaldı.Gerçi duvarları ekose kağıt kaplı değildi ama Smiley bunun aynı otel olduğunu biliyordu. Otel, bütün gece hareket halindeydi, uyanıktı; Smiley de öyle. Musluklarının gurultusunu, telefonların zilini ve uyumak istemeyen ya da uyuyamayan âşıkların, yumuşacık gürültülerini dinledi.

Maks, bir kez daha bize kulak ver, diye uzun uzun konuşmuştu Vladimir, ***Kirov'u, bir masal uydursun diye göçmenlere gönderen Sandman'ın ta kendisidir.***

16

Smiley, Hamburg'a ikindi vakti indi ve kent merkezine gitmek için havaalanı otobüsüne bindi. Dağılmak bilmeyen sis yüzünden çok soğuk bir gündü. İstasyon Meydanı'nda kendisine musallat olanları başından savdıktan sonra, yolun sonunda ve asansörü üç kişiden fazlasını taşımayan bir otel buldu. Otele adını Standfast diye verip imzayı attıktan sonra, kiralık otomobil acentesine kadar yürüdü ve küçük bir Opel kiraladı. Arabayı, hoparlörlerinden, pop müziği haline getirilmiş Beethoven yayınlanan bir yeraltı garajına bıraktı. Bu araba, Smiley için bir evin arka kapısı gibiydi. Yani, ona gereksinim duyup duymayacağını bilmiyordu. Ama bir otomobilin garajda bulunması gerektiğinin farkındaydı. Yeniden yönünü Alster'e çevirip yürümeye başladı. Her şeyi özel bir dikkatle inceliyordu: Trafik karmaşasını ve milyoner çocukları için oyuncak satan mağazaları. Kentin gürültüsü Smiley'i bir yangın alayı gibi etkileci ve soğuğu unutturdu. Almanya onun ikinci tabiatı, hatta ikinci canıydı. Gençliğinde, Alman yazını onun coşkusu ve yöntemi olmuştu. Almanca, Smiley için biçilmiş kaftandı ve çok rahat konuşurdu. Genç bir erkek olarak savaş yıllarının yarısını burada, yalnız bir casusun yılgınlığı içinde geçirmiş olduğundan, şimdi attığı her adımda bir tehlike sezinliyordu; düşman topraklarında bulunmanın tedirginliği içine yerleşip kalmıştı. Çocukluğunun Hamburg'u, hoppalığını, bir İngiliz pelerini arkasına gizleyen zengin ve zarif bir ticaret kentiydi. Yetişkinliğindeki Hamburg ise, binlerce hava saldırısı sonucu yerle bir olmuş ve ortaçağ karanlığına gömülmüş bir kentti. Barışın ilk yıllarında da görmüştü bu kenti: Bombalanmış kesimleri, hâlâ için için yanan ve savaştan sağ çıkanların molozları tarla sürer gibi sürdükleri Hamburg'u. Ve bugün, ne idüğü belirsiz yavan müzik gürültüsü, göklere yükselen beton yığınları ve dumanlı camdan yapılmış pencerelerden oluşanını da görüyordu.

Alster'in en kuytu yerine gelince, Villem'in istimbota bindiği iskeleye giden o güzel keçiyoluna saptı. Hafta ortasında ilk vapur 7.10'da, son

vapur ise 20.15'te diye biliyordu ve Villem buraya hafta ortası bir gün gelmişti. Bir çeyreğe kadar vapur gelecekti. Beklerken, tıpkı Villem'in yaptığı gibi kırmızı sincaplarla sandalların küreklerini seyretti. Vapur gelince de, Villem'in oturduğu yere, kız taraftaki tentenin altına oturdu. Yol arkadaşları okul çocuklarıyla üç rahibeydi. Güneş gözünü kamaştırdığından, otururken, gözlerini hemen hemen kapatmış, çevresindekilerin konuşmalarını dinliyordu. Yolun yarısına gelince ayağa kalkıp baş tarafa, kamaralara doğru yürüyüp pencereden dışarı baktı. Besbelli, bir şeyi doğrulamak istiyordu. Saatine bakıp yerine dönünce, karaya çıkacağı Jungfernstieg'e kadar yerinden kıpırdamadı.

Villem'in anlattıklarına uyuyordu. Smiley, başka türlüsünü beklememişti ama sürekli kuşkunun hüküm sürdüğü bir dünyada güvence aramak yanlış olmazdı.

Öğle yemeğini yedikten sonra merkez postanesine gitti ve Ostrakova'nın Paris'te yaptığı gibi, ama farklı amaçlarla, bir saat kadar eski telefon rehberlerini inceledi. Araştırmalarını bitirdikten sonra Dört Mevsim Oteli'nin salonunda keyifle oturup, akşam karanlığı basıncaya kadar gazeteleri okudu.

Mavi Elmas, Hamburg rehberinin eğlence yerleri bölümündeki gece kulüpleri arasında değil, "Aşk" başlığı altında gösterilirdi ve özellikleriyle fiyatından ötürü de adının yanına üç yıldız konmuştu. Ve Mavi Elmas, St. Pauli'de, arnavutkaldırımlı, karanlık ve balık kokan sapa bir çıkmazdaydı. Smiley kapının zilini çaldı ve kapı açılırken bir lamba yandı. İçeri adımını attı Smiley ve gri elbise giymiş, şık, genç bir erkeğin yönettiği gri bir makina bulunan zarif holde durdu. Duvardaki gri ses şeritleri, ağır ağır dönüyordu ama aslında müzik çok başka bir yerde çalmaktaydı. Holdeki masanın üstünde, gelişmiş bir telefon santralı durmadan işliyordu.

"Burada biraz vakit geçirmek istiyordum," dedi.

"Vladimir'in Hamburg'daki adamına telefon ettiğimde benimle konuştukları yer burasıydı" diye düşündü.

Yakışıklı genç adam, masadan hazır bir formüler aldı ve daha çok avukatlara yaraşan bir tavırla, ne yapacağını mırıldandı. Bu genç belki de gündüzleri avukatlık yapıyordu. "Üyelik ödentisi yüz yetmiş beş mark" dedi yavaşça. Genç adamın söylediğine göre, bu para yılda bir kez ödeniyordu ve yıllık abone ücretiydi. İçeceği ilk içki için bir yirmi beş mark daha ödeyecekti. Daha sonraki fiyatlar yüksekti ama anormal değildi. İlk içkiyi içmek zorunluydu, tıpkı üyelik ödentisi gibi ve parası içeri girmeden verilirdi. Bütün öteki eğlence formülleri parasızdı. Bununla birlikte, armağan vermek buradaki kızları hoşnut ederdi. Smiley formüleri doldururken istediği adı kullanabilirdi. Genç adam bunları bizzat dosyalıyordu. Bir dahaki gelişinde Smiley'in yapmak zorunda olduğu tek şey, buraya hangi adla kaydolduğunu anımsamaktı. O

zaman, hiçbir işlem yapılmadan içeri girerdi.

Smiley parayı ödedi ve yaşamı boyunca kullandığı düzinelerle sahte ada bir yenisini daha ekledi. İkinci kata çıkan merdiveni tırmandı; burası biraz daha aydınlıktı. Buradaki dar koridorda bir dizi loca vardı. Localar henüz boştu, çünkü bu insanların dünyasında gece yeni başlamaktaydı. Koridorun sonundaki üçüncü kapıyı açıp öte yana geçince zifiri karanlığa daldı ve kendini holdeki ses şeritlerinden çıkan müziğin yapıldığı, çok gürültülü bir ortamda buldu. Sahibini seçemediği bir erkek sesi kendisine hitap etti ve iğne gibi incecik ışıkta bir masaya götürdü. Eline içkilerin listesini tutuşturdu onu masaya getiren adam. Listenin en altında ufak harflerle "Mal sahibi:C. Kretzschmar" yazılı olduğunu gördü Smiley. Viski ısmarladı.

"Yalnız kalmak istiyorum. Arkadaş istemem."

Garson, güven veren bir ağırbaşlılıkla, "İdareye bilgi vereyim efendim" dedi ve bahşişini aldı.

Smiley, "Herr Kretzschmar" dedi, "Saksonyalı mı acaba?"

"Evet efendim."

Toby Esterhase, *"Saksonyalılar, Doğu Almanlardan beterdirler."* demişti. *"Hırsızlığı birlikte yapmışlar, birlikte pezevenklik etmişler, sahte raporları ortaklaşa düzmüşlerdi. Yani, mükemmel bir çift oluşturmuşlardı."*

Gözünün karanlığa alışmasını beklerken viskisini yudumluyordu Smiley. Bir yerlerden verilen mavi bir ışık, gömleklerinin kolkapaklarıyla yakalarında uğursuz uğursuz ışıyordu. Beyaz yüzlerle beyaz bedenler gördü Smiley. İki sıra halindeydiler. Kendisinin de oturduğu alt sırada masalarla koltuklar vardı. Üst sırada ise, tiyatro localarına benzeyen altı *müstakil oda* bulunuyordu ve bunların her birine mavi bir ışık düzeni konmuştu. Smiley, "O çıplak dörtlü fotoğraf için poz verirlerken bu localardan birindeydiler," sonucuna vardı. Resmin çekildiği açıyı anımsadı. Yukarıdan, hem de epeyce yukarıdan çekilmişti. Ancak, "epey yukarıdan" öylesine karanlıktı ki, hiç kimsenin, hatta Smiley'in gözü bile orasını seçemezdi.

Çalmakta olan müzik bitti ve aynı hoparlörden kabare müziği duyurusu yapıldı. "Gösterinin adı" dedi *sunucu*, "Eski Berlin." *Sunucu*'nun sesi de Eski Berlinliydi: Meydan okuyan, genizden gelen, geçmişi anımsatan bir ses. Smiley, "Yakışıklı genç adam da şimdi ses şeritlerini değiştiriyordur," diye düşündü. Bir perde kalktı ve ortaya küçük bir sahne çıktı. Smiley, hemen başını kaldırıp yukarı baktı ve bu kez aradığı şeyi gördü: Duvarın çok yüksek bir yerine yapılmış, dumanlı camlı bir gözetleme penceresi. "Fotoğrafçı özel kameralar kullanmış olmalı," diye dalgın dalgın düşündü. Resmin çekildiği günlerde karanlığın bir engel olamayacağını söylemişlerdi Smiley'e . "Keşke Toby'ye sorsaydım," diye geçti aklından. "Toby, bütün bu şeytan

icatlarını ezbere bilir. Sahnede, duygudan yoksun, anlamsız, tatsız bir sevişme sergileniyordu. Smiley dikkatini, salonun orasına burasına dağılmış üye arkadaşlarına çevirdi. Kızlar güzel, genç ve çırılçıplaktılar; tıpkı fotoğraftaki kızlar gibi. Kendilerine birer eş bulmuş olanlar, sarmaş dolaştı. Yalnız kızlar ise, sessiz bir topluluk oluşturmuşlardı ve oyuna girmeyi bekleyen yedek Amerikan futbolu oyuncuları gibiydiler. Hoparlörlerden çıkan gürültü, müzikle isterik konuşma karışığı sesler çok daha arttı. Smiley "Berlin deyip, Eski Hamburg'u oynuyorlar" diye düşündü. Sahnedeki çift çabasını artırmıştı ama yaptıkları işi önemsemedikleri belliydi. Smiley, fotoğraftaki kızlar ortaya çıkarlarsa tanıyıp tanımayacağını merak ediyordu. Sonunda tanımayacağına karar verdi. Perde kapandı. Rahatlayıp bir viski daha söyledi.

Garsona, "Bay Kretzschmar bu akşam burada mı?" diye sordu.

Garson, Bay Kretzschmar'ın kırk tarakta bezi olduğunu anlattı. Bay Kretzschmar zamanını, bu birçok iş arasında bölüştürmek zorundaydı.

"Gelirse, lütfedip bana haber verir misiniz?"

"Saat tam on birde burada olacak efendim."

Barda, çıplak çiftler dans etmeye başlamışlardı. Koridordaki kısmen dolmuş olan locaların arasından geçip öndeki büroya varmadan önce, bir yarım saat kadar bu görüntüye katlandı. Yakışıklı genç adam, "Kimin aradığını söyleyeyim?" dedi.

"Ona özel bir ricam olduğunu söyleyin."

Yakışıklı genç adam bir düğmeye bastı ve son derece yavaş, Smiley'le konuştuğundan da yavaş bir sesle haber verdi.

Yukarıdaki büro, doktor muayenehanesi kadar temizdi ve içerde cilalı, plastik bir masayla bir çok makine vardı. Kapalı devre bir televizyon, aşağıdaki sahneleri rahat görülecek şekilde veriyordu. Smiley'in daha önce farkettiği gözetleme penceresinin bir eşi de buradaydı ve *müstakil oda*lara bakıyordu. Bay Kretzschmar, Almanların dediği gibi ciddi bir insandı. Elli yaşlarındaydı. Derli toplu ve kalın yapılıydı. Koyu renk bir takım elbise giymiş, açık renk kravat takmıştı. Gerçek Saksonyalılarınki gibi,saçları saman sarısıydı;yüzündeki nezaket maskesi, Smiley'in gelişinden duyduklarını anlamaya olanak vermiyordu. Smiley'in elini kuvvetle sıktı ve bir sandalyeye doğru götürdü. Özel ricacılarla görüşmeye fazlasıyla alışık olduğu halinden anlaşılıyordu.

Bay Kretzschmar, "Lütfen" dedi ve böylece tanışma faslı bitmiş oldu.

Adamın gösterdiğinden başka gidilecek bir yer yoktu zaten.

Smiley, kendine de yüksekçe gelen bir sesle, "Anladığıma göre, adı Otto Leipzig olan bir tanıdığımla bir zamanlar ortakmışsınız," dedi. "Hazır Hamburg'a gelmişken onu nerede bulacağını biliyor musunuz diye sormak istedim de. Otto'nun adresini hiç bir yerde bulamadım."

Bay Kretzschmar'ın kahvesi gümüş bir ibrikte duruyordu, fincana koyarken parmaklarını korumak için ibriğin sapına kağıt bir peçete sarılmıştı. Göz göze gelmekten kaçınmak için kahvesini içti ve fincanı dikkatle yerine koydu Herr Kretzschmar.

Bay Kretzschmar, "Siz kimsiniz, rica ederim?" dedi. Genizden gelen sesi tekdüzeydi. Hafifçe çatılan kaşları, adamın saygın havasını artırıyordu.

"Otto bana Maks derdi" dedi Smiley.

Bay Kretzschmar bir şey demedi ama ikinci sorusunu yöneltmeden önce bir süre düşündü. Smiley, adamın garip bir şekilde her şeyden habersiz göründüğünü farketti. Toby, "Yaşamı boyunca Otto'nun belli bir evi olmadı" demişti. "Beklenmedik toplantılarda Kretzschmar aracılık yapardı."

"Bay Leipzig'i ne için aradığınızı sorabilir miyim?"

Smiley, "Ben büyük bir şirketin temsilcisiyim," dedi. "Uğraşlarım arasında, serbest muhabirlerle çalışan bir yazın ve fotoğrafçılık ajansı da var."

"Yani?"

"Çok çok eskiden, şirket merkezi, Bay Leipzig'in zaman zaman aracılar eliyle gönderdiği fotoğrafları memnunlukla alır, usulünce işlem görmesi ve kullanılması için müşterilerimize iletilirdi."

Bay Kretzschmar, "Yani?" diye yineledi. Başını hafifçe kaldırmış ama yüzündeki anlatım değişmemişti.

"Bay Leipzig'le şirketimin merkezi arasındaki iş ilişkileri, bu yakınlarda yeniden canlandı." Biraz durdu Smiley. "Başlangıçta telefonla görüşüyorduk," dedi. Ama Bay Kretzschmar, telefon sözcüğünü hiç duymamış gibiydi. "Gene aracılarla, bize çalışmalarından örnekler gönderdi. Memnunlukla aldık. Buraya, daha sonraki işlerin koşullarını görüşmeye geldim. Elbette, Bay Leipzig'in işleri sürdürecek durumda olduğunu varsaymıştım."

"Bay Leipzig'in size gönderdiği işin niteliği neydi, Bay Herr Maks?"

"Erotik içerikli bir fotoğrafın negatifi. Firmam, negatifleri ister her zaman. Bay Leipzig doğal olarak bunu bilirdi." Smiley, dikkatle odanın öteki ucunu işaret etti: " O fotoğrafın bu pencereden çekildiğini sanıyorum. Fotoğrafın bir özelliği Bay Leipzig'in de poz vermiş olması. Bu nedenle insan, kamerayı kullananın ya bir arkadaşı, ya da iş ortağı olabileceğini varsayıyor."

Bay Kretzschmar'ın mavi gözleri, biraz önceki gibi saf ve dürüsttü hâlâ. Yüzünde, gerçi garip bir yalınlık vardı ama belli belirsiz bir küstahlık da Smiley'in gözünden kaçmadı. Bu küstahlığın nedenini bilmese de farketti.

Toby, *"Leipzig gibi bir asalakla zamanını öldürüyorsun,"* demişti. *"Öyleyse, sana bakmak için benim gibi asalağı al yanına."*

Smiley, "Meselenin bir başka yanı daha var," diye devam etti.

"Evet?"

Bu konuda aracılık eden bay, negatifi bize verdikten kısa süre sonra ciddi bir kaza geçirme bahtsızlığına uğradı. Bu yüzden, Bay Leipzig'le aramızdaki normal bağlantı kopmuş oldu."

Bay Kretzschmar, kaygısını açığa vurmadı. Gerçek bir ilgiyi yansıtan kaş çatması, adamın duygularını dışa vurmayan yüzünü gölgeledi ve oldukça sert konuştu:

"Nasıl bir kaza? Ne biçim bir kaza?"

"Uğursuz bir kaza. Buraya Otto'yu uyarmaya ve onunla konuşmaya geldim."

Bay Kretzschmar'ın güzel, altın bir kurşunkalemi vardı. Bilinçli bir şekilde kalemi iç cebinden aldı, ucunu çıkarıp önündeki bloknota bir daire çizdi. Daha sonra tepeye bir çarpı işareti koydu ve ortasından bir çizgi çekti; sonra da, üzüntüsünü anlatmak istercesine, cık cık sesleri çıkarıp "Yazık," dedi. Bütün bunları yaparker ayağa kalkmıştı. Bir makinaya uzanıp kesin şekilde emir verdi:

"Rahatsız edilmek istemiyorum," dedi. Gri elbiseli resepsiyon memuru, mırıldanarak talimatı aldığını bildirdi.

"Bay Leipzig'in şirketinizin merkeziyle eskiden beri çalıştığını söylemiştiniz değil mi?"

"Sizin de Bay Kretzchmar, çok çok önceleri öyle olduğunuza inanıyorum."

Bay Kretzschmar, "Lütfen bunu biraz daha açık anlatın," derken kalemini ellerinin arasında evirip çeviriyor, sanki altının ayarını anlamaya çalışıyordu.

Smiley, sıkkın bir tavırla, "Kuşkusuz, çok eski tarihlerden söz ediyoruz," dedi.

"Bunu anlıyorum."

Smiley, "Bay Leipzig, Rusya'dan kaçınca önce Schleswig Holstein'a gelmişti," dedi. "Kaçışını sağlayan örgüt, Paris'te üslenmişti, ama bir Baltıklı olduğundan, Kuzey Almanya'da oturmayı yeğledi. Almanya ise, hâlâ işgal altındaydı ve bu nedenle de ekmeğini kazanması zor oluyordu."

Bay Kretzschmar, "Herkes için zor oluyordu," diye düzeltti. "Ekmeğini kazanmak herkes için zordu. O günler, inanılmayacak kadar güç günlerdi. Bugünkü gençlerin, bunlardan haberi yok."

Smiley, "Hem de hiç yok," diye onayladı. "Yaşam, özellikle göçmenler için güçtü. İster Estonya'dan, ister Saksonya'dan gelmiş olsunlar, farketmezdi."

"Söylediklerniz tümüyle doğru. En kötü koşullar göçmenlerin payına düşmüştü. Lütfen devam edin."

"İşte o günlerde, haber alma sanayii çok gelişmişti. Her türlüsü. Askeri, sınai, siyasal, ekonomik. Savaşı kazanan güçler, birbirine bağlı aydınlatıcı bilgiler için yüksek paralar ödemeye hazırdılar. Benim

şirketimin yönetim kurulu da bu işlerin içindeydi ve burada, görevi bu tür bilgileri toplayıp Londra'ya aktarmak olan bir temsilcisi vardı. Bay Leipzig'le ortağı zaman zaman müşterilerimiz olmuşlardı. Serbest çalışırlardı, kadrolu değillerdi."

General'in başına gelen uğursuz kaza haberine karşın, Kretzschmar'ın yüzünden anî ve hiç umulmadık bir gülümseme, yel gibi geçti:

"Serbest gazeteciler" dedi, sözcüğü sevmiş gibi. "İşin acemisiydik. Serbest gazeteciler," diye yineledi. "Hepimiz öyleydik."

Smiley, "Bu tür ilişkiler, yapısı dolayısıyla sürekli olamaz," diye devam etti. "Ancak, bir Baltıklı olduğu için Bay Leipzig'in firmamla ilişkisi Paris'teki aracının yardımıyla uzun sürdü." Durdu Smiley. Sonra ekledi: "Saygıdeğer bir General'di aracı. Birkaç yıl önce, aradaki bir anlaşmazlık yüzünden Londra'ya yerleşmek zorunda kaldı. Ama Otto'nun onunla olan ilişkisi kesilmedi. Ve General de aracı olarak kaldı."

Kretzschmar, "Ta kazaya uğrayıncaya kadar," diye sözünü kesti.

Smiley "Öyle," dedi.

"Trafik kazası mıydı? Yaşlı biri... Dikkatsizlik mi?"

Smiley, "Ateş edildi," derken Kretzschmar yüzünü, hoşnutsuzlukla bir kez daha buruşturdu. Adama güvence verircesine "Ama, cinayete kurban gitti," diye ekledi Smiley. "İntihar, kaza ya da buna benzer bir şey değil."

"Tabii" dedi Kretzschmar ve Smiley'e sigara sundu. Smiley, öne doğru eğildi ve Kretzschmar da bir tane kendine yaktı ama iki nefes çektikten sonra söndürdü. Adamın zaten solgun olan yüzü, daha da solmuştu şimdi.

"Otto'yla hiç karşılaşmadınız? Onu tanır mısınız?" Kretzschmar bunu sorarken, konuşmanın sıkıntılı havasını dağıtmak istiyor gibiydi.

"Bir kez karşılaşmıştık."

Nerede?"

"Bunu söylemeye yetkili değilim."

Kretzschmar, hoşnutsuzluktan ziyade şaşkınlıkla kaşlarını çattı.

"Lütfen söyler misiniz. Sizin şirket merkeziniz -Londra'da diyelim- Bay Leipzig'le aracısız olarak görüşmek istediğinde ne gibi girişimlerde bulunurdu?"

"*Hamburg Abendblatt* gazetesi aracılığıyla bir yol bulunmuştu."

"Onunla ivedi görüşmek isterlerse?"

"O zaman size gelinecekti."

"Polis misiniz" diye Kretzschmar soğukkanlılıkla sordu. "Scotland Yard'dan mısınız?"

Smiley, "Hayır" derken Kretzschmar'a baktı.

"Bana bir şey getirdiniz mi?" diye sordu Kretzschmar. Bir an şaşıran Smiley, hemen karşılık verm . "Tavsiye mektubu gibi şey? Örneğin bir kart?"

"Hayır."

"Gösterecek bir şeyiniz yok mu? Yazık doğrusu."

"Kendisini görürsem sorunuzu belki daha iyi anlarım."

"Ama onu gördünüz ya, şu fotoğraf. Belki de yanınızda getirdiniz, ha?"

Smiley, cüzdanını çıkardı ve fotoğrafı masanın üzerine koydu. Resmi kenarlarından özenle tutan Kretzschmar, bir an inceledi. Ancak, sanki bir şeyi doğrulamak istiyor gibiydi. Sonra da önündeki plastik sumenin üzerine bıraktı fotoğrafı. O böyle yaparken Smiley'in altıncı duyusu, Kretzschmar'ın açıklamada bulunmak üzere olduğunu haber veriyordu. Böyle durumlarda Almanlar, bazan açıklama yaparlardı. Filozofça ya da kendilerini mazur göstermek ya da hoşa gitmek, acındırmak için. Smiley kendi hesabına, Kretzschmar'ın hoşsohbet bir gönül adamı, hatta iyi bir insan olduğundan ve başlangıçtaki suskunluğunu, sevecen kişiliğine ters düşen bu tatsız iş ortamında, mesleğiyle ilgili bir üniforma gibi ama istemeyerek taşıdığından kuşkulanmaya başlamıştı.

Bürosundaki modern ışık düzeninde, masanın üstündeki fotoğrafa bir kez daha bakan Kretzschmar, "Temiz bir ev işlettiğimi açıklamak isterim," dedi. "Müşterilerimin fotoğraflarını çekmek adetim değildir. Bazıları kravat satar, ben seks satıyorum. Benim için önemli olan, işimi usulüne uygun ve dürüst bir şekilde yönetmektir. Bu fotoğrafın işle ilgisi yok. Bu dostluk hatırına yapılmış bir şey."

Smiley, susup bekleme akıllılığını gösterdi.

Kretzschmar, kaşlarını çattı ve sesini yavaşlattı. Karşısındakine sır verircesine sordu: "Onu tanır mısınız, Bay Maks? Şu ihtiyar General? Onunla şahsen ilginiz var mıydı?"

"Evet."

"Bence herkesten farklıydı."

"Gerçekten öyleydi."

"Bir arslan, ha?"

"Bir arslandı."

"Otto, General'e deli olurdu. Benim adım Claus. Bana,'Claus' demişti. 'Bu Vladimir var ya, bu adamı seviyorum.' Beni anlıyor musunuz? Otto, çok sadık bir insandır. General de öyle miydi?"

"Öyleydi," dedi Smiley.

"Çoğu insanlar Otto'ya güvenmezler. Sizin şirketinizin merkezi de ona her zaman tam bir güven göstermedi. Bunu anlayabilirim. Sitem etmiyorum. Ama General, Otto'ya inanır ve ona güvenirdi. Her söylediğine, her yaptığına değil, ama önemli durumlarda; evet, önemli durumlarda güvenirdi." Smiley'in kolunu dirsekle bilek arasında bir noktadan kavrayan Kretzschmar, tuttuğu yeri öylesine sıktı ki, Smiley'in canı yandı. "İşler sarpa sardığı zamanlar ihtiyar General, Otto'ya bütün kalbiyle inanırdı. Ben de Otto'ya inanırım, Bay Maks. Önemli sorunlarda. Ama ben Alman'ım, politikacı değilim. İş adamıyım. Bu

göçmen hikâyeleri benim için bitmiş sayılır. Anlıyor musunuz?"

"Elbette."

"Ancak Otto için bitmemişti. Hiç bir zaman da bitmeyecek. Otto fanatiğin biri. Evet, bu sözcük yerinde. Fanatik. Yollarımızın ayrılmasının bir nedeni de bu. Gene de dostumdur. Ona zarar veren olursa, Kretzschmar'dan çekeceği var."Yüzünü anlık bir gölge kapladı. "Benim için bir şey getirmediğinizden emin misiniz Bay Maks?"

"Fotoğraf dışında size verilecek hiç bir şeyim yok."

Kretzschmar huzursuzdu ve Smiley'in söylediğini, istemeyerek kaçırmıştı.

"İhtiyar General İngiltere'de mi vuruldu?" diye sordu sonunda.

"Evet."

"Ama siz Otto'nun da tehlikede olduğunu varsayıyorsunuz?"

"Evet, ama kanımca bu seçimi Otto yaptı."

Aldığı yanıt Kretzschmar'ı hoşnut etmiş olmalı ki, başını iki kez hızlı hızlı salladı.

"Ben de aynı kanıdayım. Ben de. Otto hakkında edindiğim açık seçik izlenim böyle. Ona defalarca söyledim: 'Otto, sen çok yükseklerde çalışan bir akrobat olmalıymışsın.' Otto, yaşamını ciddi biçimde tehdit eden altı ayrı durumun geçmediği güne yaşanmış demezdi; ben bu kanıdayım. Otto ile olan ilişkilerimizi daha açık anlatmama izin verir misiniz?"

Smiley kibarca, "Rica ederim," dedi.

Kollarını plastik sumenin üzerine koyan Kretzschmar, itirafta bulunmak üzere koltuğuna daha rahat yerleşti.

"Bir zamanlar Otto ile Claus Kretzschmar her şeyi birlikte yaparlardı. İçtiğimiz su ayrı gitmezdi. Ben Saksonyalıydım, Otto ise Doğu'dan gelmişti. Baltıklıydı. Rus değildi, Estonyalı olduğunda ısrar ederdi. Sıkıntılı günler geçirmişti; birçok tutukevini yakından tanırdı; Estonya'da kötü arkadaşlarının ihanetine uğramıştı. Uğrunda deli olduğu kız, ölmüştü. Kiel yakınlarında bir amcası vardı ama domuzun biriydi. Bunu söylemek hata olmaz. Domuz. Paramız yoktu, arkadaştık ve birlikte hırsızlık yapıyorduk. Bu olağandı Bay Maks."

Smiley, halden anladığını belli etti.

İş alanlarımızın birinde bilgi satmaktı. Sizin de doğru olarak söylediğiniz gibi , o günlerde bazı bilgiler değerli mallar gibiydi. Örneğin, Batı'ya yeni sığınan ve Müttefiklerle henüz görüşmemiş bir göçmen mi var? Ya da kaçak bir Rus, şilebini terk eden bir kaptan mı? Bunu duyunca adamı sorguya çekiyorduk. Becerebilirsek, aynı hikâye üstüne hazırladığımız çeşitli raporları iki, hatta üç ayrı alıcıya satmayı biliyorduk. Amerikalılara, Fransızlara, İngilizlere. Bazan da öykü gerçeklerden uzaklaştığı oranda, dört alıcı bile buluyorduk." Kahkahalarla güldü adam. "Ama yalnızca gerçeğe dayanmadığı sürece, tamam mı? Başka zamanlar. [illegible] sağımız tükendiğinde kafadan atardık,

sormayın. Elimizdeki haritaları ve ipuçlarını kullanıyorduk, hayal gücümüz yerindeydi. Beni yanlış anlamayın: Kretzschmar, Komünizm düşmanıdır. Sizin de söylediğiniz gibi, çok eskilerden, tarih olmuş günlerden söz ediyoruz, Bay Maks. Yaşamak için bunlar gerekliydi. Fikir Otto'dan çıkar, Kretzschmar uygulardı. İşi tezgahlayan Otto değildi, bunu söylemeliyim." Kretzschmar'ın kaşları çatıldı. "Ama bir noktada Otto çok ciddileşirdi. Ödenmesi gereken bir borcu vardı. Bunu defalarca söylemişti. Belki kendisine ihanet eden ve sevdiği kızı öldüren adama, belki de bütün insanlığa. Bilemem. Eylem içinde olmak zorundaydı. Siyasal yönden. Bu amaçla da Paris'e gitti, birçok kez. Birçok."

Kretzschmar, biraz durdu.

"Açık konuşacağım," dedi.

"Gösterdiğiniz güvene saygılı davranacağımdan emin olabilirsiniz."

"Size inanıyorum. Siz Maks'sınız. General'in dostunuz olduğunu Otto bana söylemişti. Otto bir kez size rastlamış, hayran kalmış. Çok iyi. Sizinle açık konuşacağım. Yıllar önce tutukevine, benim yerime Otto Lelpzig girmişti. O günlerde saygıdeğer biri değildim. Artık saygınlığı, satın alacak kadar param var. Birlikte hırsızlık yapmıştık, o yakalandı. Yalan söyleyip, bütün suçu yüklendi. Ona para verip ödeşmek istedim. 'Canı cehenneme' dedi. 'İnsan Otto Lelpzig ise, tutukevinde yattığı bir yıl tatil yerine geçer.' Her hafta görmeye gittim. Gardiyanlara para yedirip ona dışarıdan yiyecek yolladım. Hatta bir keresinde kadın bile soktum içeri. Dışarı çıkınca gene para vermek istedim. Geri çevirdi. 'Bir gün, senden bir şey isterim, ödeşiriz' dedi. 'Belki karını istérim.' 'Sana karımı bile veririm. Dert değil.' Bay Maks, İngiliz olduğunuzu varsayıyorum. Durumumu takdir edersiniz sanırım."

Smiley onayladı.

"İki ay önce -belki daha çok, belki de iki aydan daha az- İhtiyar General telefon etti. İvedi olarak Otto'yu istiyordu. 'Yarına kadar bekleyemem, bu gece!' diyordu. Zaman zaman Paris'ten böyle telefonlar eder, şifreli adları, bütün o saçma sapanlıkları kullanırdı. İhtiyar General ağzı sıkı biriydi. Otto da öyle. Çocuklar gibi, ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Neyse, boşverin."

Kretzschmar, elini yavaşça yüzünde gezdirdi, bir örümcek ağını alır gibi. "Ona, 'Dinle' dedim. 'Otto'nun nerede olduğunu bilmiyorum. Ondan son haber aldığımda, giriştiği yeni işle başının fena halde dertte olduğunu duydum. Onu bulayım ama zaman ister. Belki yarın bulurum, belki de on gün sonra.' O zaman ihtiyar adam, 'Ona verilmek üzere sana bir mektup yolladım. Canın pahasına koru o mektubu,' dedi. Mektup, ertesi gün elime geçti. Kretzschmar adına, ekspres yollanmıştı, postaya verildiği yer Londra'ydı. İçinde ikinci bir zarf: 'Otto İçin, Acele ve Son Derece Gizli'. *Son Derece Gizli*, pekl yani? Bu ihtiyar herif deli. Neyse. onun kocaman el yazısını bilir misiniz, ordu bildirisi izlenimini veren el yazısını?"

Smiley bilirdi.

"Otto'yu buldum. Belâdan kaçıp saklanıyordu gene. Parası yoktu. Bir kat elbisesi vardı ama film yıldızları gibi oluyordu giyindiğinde. İhtiyarın mektubunu verdim."

Smiley, "Şişkin bir zarftı," diye fikir yürütürken yedi sayfalık fotokopiyi düşünüyordu. Aklından Mikhel'in, kütüphanede eski bir tank gibi duran siyah fotokopi makinası geçiyordu.

"Evet. Uzun bir mektuptu. Ben yanındayken açmıştı."

Kretzschmar durdu ve Smiley'e baktı. Smiley'in halinden, adamdaki gerginliğin farkına vardığı anlaşılıyordu.

"Uzun bir mektup," diye yineledi. "Birçok sayfa. Okuduğu zaman oldukça heyecanlandı. 'Claus,' dedi, 'bana biraz borç para ver, Paris'e gitmem gerekiyor.' Ona beş yüz mark verdim, dert değil. Sonra uzun süre görmedim. Birkaç kez buraya gelip bir yerlere telefon etti. Dinlemedim. Derken, bir ay önce beni görmeye geldi." Tekrar sustu ve Smiley adamın sıkıntısını gene duydu. "Açık konuşuyorum," derken sanki, bir kez daha, Smiley'e gizliliği ihtar ediyordu. "Bir hayli heyecanlıydı diyebilirim."

Smiley, karşısındakine yardımcı olarak, "Bu gece kulübünü kullanmak istedi," diye tahmin yürüttü.

" 'Claus,' dedi, 'İstediğimi yaparsan bana olan borcunu ödemiş olursun.' Yapacağı işe 'bal tuzağı' diyordu. Kulübüme, iyi tanıdığı, yıllardan beri de yetiştirmekte olduğu, İvan adında çok özel bir dömuzu getireceğini söyledi. *Hedef* bu adamdı. İvan'a 'Hedef' diyordu. Otto bu işin yaşamı boyunca beklediği fırsat, beklediği her şey olduğunu söyledi. En güzel kızları, en iyi şampanyayı ve en görkemli eğlenceleri istiyordu. 'Bir gece için, Kretzschmar'ın izniyle,' diyordu. Çabalarının doruk noktasına ulaştığını söylüyordu Otto. Hem eski borçlarını ödeme, hem de biraz para kazanma olanağı vardı bu işte. Alacağı olduğunu, bunu şimdi tahsil edeceğini anlatıyordu. Yapılacak işin geri tepmeyeceğine söz verdi. 'Sorun yok,' dedim. Bana, 'Claus, resmimizi de çekmeni istiyorum,' dedi. Ben gene, 'Sorun yok,' dedim. Böylece Otto geldi. Hedefini de getirdi."

Kretzschmar'ın konuşması, birden, yapısına ters düşen bir teklemeye dönüştü. Aradaki suskunlukta Smiley, amacı, sözcüklerin çok ötesinde olan bir soru soruverdi:

"Hangi dilden konuşuyorlardı?"

Kretzschmar duraksadı, kaşları çatıldı ama sonunda yanıtladı:

"Hedef, önceleri Fransız numarası yapıyordu, ama kızlar Fransızca'yı pek bilmiyorlardı. Bu nedenle Almanca konuştu. Ancak Otto'yla Rusça konuşuyordu. Bu 'Hedef' denilen adam tatsızın, aksinin biriydi. Çok korkuyor, çok terliyordu; hem kibar bir erkekte olmaması gereken her şey onda vardı. Kızlar, onunla kalmaktan hoşlanmadılar. Bana gelip yakındılar. Kızları geri gönderdim, ama hâlâ homurdanıp söylenıyorlar-

dı."

Kretzschmar, sıkılmış görünüyordu.

Bu fırsattan yararlanan Smiley, "Küçük bir soru daha," dedi.

"Buyurun,rica ederim."

"Otto Leipzig, adama şantaj yapmayı tasarlarken nasıl olur da işin geri tepmeyeceğine söz verebilir?"

Kretzschmar, sorunun can alıcı noktasına parmak basmak istercesine dudaklarını büzüp, "Hedef denilen adam işin *sonu* değildi," dedi. "O bir köprüydü."

"Bir başkasına giden köprü mü?"

"Otto, kesin konuşmuyordu. 'General'in merdivenine bir basamak,' demişti. 'Benim için, Claus, Hedef yeterli. Hedef'in arkasından para gelecek. Ama General için Hedef sadece bir basamak. Maks için de öyle.' Anlayamadığım nedenlerle, para işi de General'in bu işten hoşnut kalıp kalmamasına bağlıydı. Ya da size bağlıydı." Durdu Kretzschmar, Smiley'in kendisini aydınlatmasını umuyor gibiydi. Smiley, oralı olmadı. Kretzschmar, "Sorular sormak ya da koşullar öne sürmek hoşuma gitmez," derken sözcüklerini, eskisinden de titizlikle seçiyordu. "Otto ile Hedef'i arka kapıdan içeri alınmışlar, doğruca *müstakil odalardan* birine buyur edilmişlerdi. Her şeyi, buranın adını vermeyecek şekilde düzenlemiştik. Kısa süre önce, bu yolun alt başında, adı Freudenjacht olan bir gece kulübü iflas etmişti." Bunları söylerken, Kretzschmar, olayın kendisini çok üzmediğini ima ediyordu. "O kulüpteki satıştan bazı öte beri almıştım. Kibrit. Tabaklar. Bunları, *müstakil oda*'nın şurasına burasına serpiştirdik." Smiley, fotoğrafta görülen sigara tablasındaki 'ACHT' harflerini anımsadı.

"İki erkeğin neler görüştüğünü bana söyleyebilir misiniz?"

"Hayır." Yanıtını değiştirdi. Adam "Rusça bilmem," dedi. Elini, bir şeyi reddedercesine salladı. "Almanca konuşurlarken Tanrı'dan ve dünyadan söz ettiler. Her şeyden."

"Anlıyorum."

"Bütün bildiğim bu kadar."

Smiley, "Otto'nun hali nasıldı?" diye sordu. "Hâlâ heyecanlı mıydı?"

"Otto'yu, daha önce hiç böyle görmemiştim. Cellatlar gibi gülüyor, üç dili birden konuşuyordu. Sarhoş değildi ama üstüne bir hareketlilik gelmişti. Şarkı söylüyor, şakalar yapıyordu, bir sürü maskaralık işte. Bütün bildiğim de bu kadar zaten," diye Kretzschmar, sıkıntı içinde yineledi.

Smiley, gözetleme penceresiyle gri kutular içindeki makinalara yan gözle baktı. Kretzschmar'ın küçük televizyonuna bir kez daha göz attı ve duvarın öte yanından beyaz cama yansımaktaki birbiriyle sarmaş dolaş olup ayrılan beyaz bedenleri gördü. Soracağı son soruyu ve ağırlığını tarttı, mantıklı olduğunu düşündü, içerdiği vaadi hesapladı. Bir yaşam boyu kendisine yön veren ve buraya kadar getiren içgüdüsü şimdi onu

engelliyordu. Bu anda hiçbir şey, ne kısa süreli kazançlar, ne başka şey, Kretzschmar karşısında yanlış bir adım atıp Otto Leipzig'e giden yolu kapatmasına değerdi.

Smiley, konuşmanın akışına yardımı olur diye, bir şey sormuş olmak için sordu: "Ve Otto, Hedef'i hakkında size başka âçıklamada bulunmadı?"

"O gece boyunca bana bir kez geldi. Buraya, yukarı. Arkadaşlarından özür dileyip buraya, her şeyin yolunda gidip gitmediğinden emin olmak için geldi. Beyaz cama baktı ve güldü. 'Şimdi onu öyle bir yere getirdim ki, dönüşü yok artık,' dedi. Ben de fazlasını sormadım. Olan biten bu."

Kretzschmar, sırtı deri kaplı, köşeleri altın yaldızlı bir bloknota, Smiley için bazı bilgiler yazmaktaydı:

"Otto kötü durumda," dedi. "Bir insan böylesine değişemez. Para vermek de yaşam düzeyini yükseltmiyor. O hâlâ..." Kretzschmar duraksadı." Hâlâ, Bay Maks, bir *çingene* ruhu var onda. Beni yanlış anlamayın."

"Geldiğimi ona bildirecek misiniz?"

"Birbirimize telefon etmeme konusunda anlaştık. Aramızdaki resmî bağ koptu."

Smiley'e bir kâğıt uzattı. "Çok dikkat etmenizi hararetle salık veririm," dedi. "İhtiyar General'in öldürüldüğünü duyunca, Otto küplere binecek." Smiley'i kapıya kadar geçirdi. "Aşağıda sizden ne istediler?"

"Bağışlayın, anlamadım?"

"Aşağıda, sizden ne kadar aldılar?"

"Üyelik için yüz yetmiş beş mark."

"İçerideki içkiyle ikî yüz. Bu parayı kapıda size geri vermelerini söyleyeceğim. Siz İngilizler bugünlerde yoksulsunuz. Gereğinden çok sendikanız var. Gösteriyi nasıl buldunuz?"

"Sanatsal açıdan çok iyiydi," dedi Smiley.

Bu yanıt, Kretzschmar'ı memnun etmişti. Smiley'in omuzunu okşadı:

"Belki eğlenceye daha çok vakit ayırsanız iyi olur."

Smiley, "Belki de öyle yapmam gerek," diye onayladı.

"Otto'ya benden selâm söyleyin."

"Mutlaka söylerim,"

Kretzschmar duraksadı ve aynı, ani şaşkınlık gene üstüne çöktü.

"Yani bana verecek bir şeyiniz yok mu?" diye yineledi. "Belge falan, örneğin?"

"Hayır."

"Yazık."

Smiley çıkarken, Kretzschmar çoktan telefona sarılmış, ötekî özel ricacıları kabule hazırlanıyordu.

Otele döndü Smiley. Sarhoş bir gece nöbetçisi kapıyı açtı ve

Smiley'in odasına gönderebileceği eşsiz kızlardan söz etmeye başladı. Erken uyandı Smiley; kilise çanlarının ve limandaki gemi düdüklerinin odasına dolan sesinden uyuyabildiğini varsayarsak. Ama öyle karabasanlar vardır ki, gün ışığında bile yakamızı bırakmaz. Kiraladığı Opel'le kuzeye doğru giderken, gece rahatını kaçıran üzüntüler gene kafasının içine doluşmuştu.

17

Yollar, ıssız bir vadi kadar tenhaydı. Havadaki sis ya ani bir fırtına savruntusu gibi yüzüne çarpıyor, ya bir mısır tarlasını, bazan da, rüzgâr karşısında çömelmiş bir çiftlik evini meydana çıkarıyordu. Mavi bir tabelada "Kal" yazılıydı. Birden kaygan bir yola girdiğini anladı; apar topar hız kesti ve limandaki şileplerin yanında ufacık kalan, bir dizi gri baraka gördü. Kırmızı beyaz boyalı bir direk girişi engelliyordu; çeşitli dillerde yazılmış Gümrük yazısına karşın görünürde kimse yoktu. Arabayı durduran Smiley dışarı çıktı ve engel diye konulan direğe doğru bir iki adım attı. Çorba kâsesi kadar büyük, kırmızı düğmeye bastı; zilin sesinden ürken bir çift balıkçıl, kanat çırparak beyaz sisin içine daldı. Solunda, boru biçimi ayakların üzerinde duran bir kontrol kulesi vardı. Bir kapının kapanışıyla madeni bir zil sesi duyan Smiley, mavi üniformalı, sakallı birinin demir merdiveni indiğini gördü. Derken adam, iki elini boru gibi yapıp ağır ağır seslendi: "Ne istiyorsunuz?" Sonra yanıt beklemeden, gümrük girişindeki engeli açtı ve içeri gelmesi için Smiley'e el salladı. Gümrük pisti, çevresine sıralanmış maçunalarla sınırı belirlenmiş, havadaki beyaz sisle boğulmuş, bombalanmış çok geniş bir alana benziyordu. Bunun ötesindeki suları çekilmiş deniz, böylesine çok şilebin yükünü çekemeyecek gibiydi. Otomobilin yan aynasından bir deniz kentinin, sayfanın üst yarısına çizilmiş izlenimi veren ve eski taş basmalarına benzeyen kule külâhlarını gördü. Gözlerini denize, sisin içindeki şamandıralar dizisine, Doğu Almanya ile deniz sınırını çizen lambaların göz kırpan ışıklarına ve yedi bin beş yüz m' ötede başlayan Sovyet İmparatoruğu'na çevirdi. "Balıkçılar oraya gitti," diye düşündü. Arabasını, kırmızı ve beyaz trafik konilerinin arasından, otomobil lastiğiyle tomrukların dağ gibi istif edildiği açık gümrük deposuna doğru ağır ağır sürüyordu. Kretzschmar, "Gümrük ambarı solda," demişti. Smiley, uysal uysal sola dönerken gözü eski bir ev arıyordu; ama bir Alman ticaret kentinin gümrük ambarlarının bulunduğu, hurdalığa dönmüş arazide eski bir ev bulmak, maddeten

olanaksız görünüyordu. Ama Kretzschmar, "Üzerinde 'Büro' yazılı eski bir ev arayın," demişti ve Kretzschmar hata yapmazdı.

Bir demiryolunu aştıktan sonra direksiyonu şileplere doğru kırdı. Sabah güneşinin sisi delip geçen ışınları insanın gözünü kamaştırıyordu. Maçunaların kontrol odası gibi olan ve birer modern işaret kulübesine benzeyen, hepsinde yeşil levyeler ve büyük pencereler bulunan bir galeriye girdi. Galerinin sonunda, tam tamına Kretzschmar'ın belirttiği gibi, teneke kaplı eski bir ev vardı. Evin çatısının üçgen yanı da teneke kaplıydı ve kafes gibi oymalıydı; üçgenin sivri ucuna, boyası dökülmüş bir bayrak direği dikilmişti. Bayrak direğini oradan geçen elektrik telleri ayakta tutuyordu. Evin yanında, ağzından su damlayan ve ayağına teneke maşrapa zincirlenmiş bir su tulumbası vardı. Ahşap kapının üstünde soluk Gotik harflerle bir tek sözcük: "Büro". Üstelik bu sözcük,Almanca değil de Fransızca yazılmıştı. Bunun üstündeki daha yeni bir tabelada da "P.K. Bergen, Dışalım-Dışsatım". Kretzschmar, *"Orada gece görevlisi olarak çalışıyor,"* demişti. *"Gündüzleri ne yaptığını ise bir Tanrı, bir de şeytan bilir."*

Kapının zilini çaldıktan sonra, kendisini rahat görebilsinler diye hayli geri çekildi. Ellerini de, kolayca görülsün diye cebinden çıkarmıştı. Paltosunun düğmelerini ta boğazına kadar iliklemişti. Şapkası yoktu. Evdekiler, içinin boş olduğunu görebilsinler diye arabasını da evin yanına park etmişti. *"Yalnızım ve silahsızım,"* demek istiyordu. *"Sizden başkasının hizmetinde değilim."* Zili yeniden çaldı ve "Bay Leipzig!" diye seslendi. Üst kat pencerelerinden biri açıldı, omuzuna bir battaniye almış, gözleri kırmızı güzel bir kadın aşağı baktı.

Smiley, yukardaki kadına doğru kibarca seslendi: "Bağışlayın, Bay Leipzig'i arıyorum! Oldukça önemli!"

Kadın, "Burada değil," diye yanıtladı ve gülümsedi.

Kadının yanına bir de erkek geldi. Adam gençti, tıraşı uzamıştı ve kollarıyla göğsünde dövmeler vardı. Bir dakika kadar aralarında konuştular. Smiley, konuştukları dilin lehçe olduğunu sandı.

Adam, ihtiyatlı bir tavırla, *"Burada değil,"* diye pekiştirdi. *"Otto burada değil."*

Kadın, "Biz geçici kiracılarız," diye aşağıya seslendi. "Otto, meteliksiz kalınca köydeki evine gidiyor ve daireyi bize kiralıyor."

Kadın, bunları bir de yanındaki adama tekrarladı; adam bu kez güldü.

Adam, *"Burada değil,"* diye yineledi. "Yok para; kimsede para yok."

Sabahın serinliği ve kapılarına gelen adam hoşlarına gitmişti genç çiftin.

Smiley, "Onu en son ne zaman görmüştünüz?" diye sordu.

Aralarında bu kez daha uzun bir konuşma başladı. Şu gün mü, yoksa falanca gün mü? Smiley'e, kadınla erkek ipin ucunu kaçırıyorlarmış gibi geldi.

Kız, yeniden gülümseyerek, "Perşembe," dedi.

"Perşembe," diye yineledi adam da.

Smiley, kadının bu keyifli halinden yararlanarak neşeli bir sesle, "Ona, iyi haberlerim var," dedi. Yan cebine pat pat vurdu. "Para, *Pinka-pinka.* Hepsi Otto'nun. Bir komisyon işinden kazandıkları. Dün getireceğime söz vermiştim."

Kız, bunları erkeğe çevirdi; aralarında tartıştılar ve kız yeniden güldü.

"Arkadaşım, parayı ona vermemenizi, verirseniz Otto'nun buraya döneceğini ve bizi kapı dışarı edeceğini, bizim ise sevişecek başka yerimiz olmadığını söylüyor!"

Kız, çıplak koluyla işaret ederek Su Kampı'na bakmasını söyledi. Anayola çıkınca iki kilometre ilerde, sonra sağa—ellerine baktı kız,sonra da birini aşığından yana zarifçe kıvırarak— "Evet, sağa, sağdan göle doğru; gerçi gölü göremezsiniz ama görünceye kadar gidin," dedi.

Smiley sordu: "Oranın adı ne?"

Kız, oranın adı olmadığını söyledi. "Öylesine bir yer işte. Kiraya verilen tatil evlerini sorun,sonra da deniz motorlarına doğru sürün arabanızı. Walther'l arayın. Otto'nun nerede olduğunu sorun. Walther, onun nerede olduğunu bilir."

"Walther her şeyi bilir," diye ekledi kız, "profesörler gibidir o!"

Kız, bunları da aralarında konuştukları dile çevirdi,ama adam bu kez öfkelenmişti:

Aşağı doğru, *"Fena* profesör!" diye bağırdı. "Walther kötü adam!"

Kız, "Siz de profesör müsünüz?" diye sordu.

"Hayır. Hayır, ne yazık ki değilim." Smiley güldü ve teşekkür etti. Kadınla erkek, seyirlik bir şeymiş gibi, Smiley'in arabaya binişine baktılar. Yeni bir gün, sisi yırtıp yayılan güneş ışıkları, Smiley'in gelişi, her şey bir sevinçti onlar için. Veda etmek üzere camı indirdiğinde kızın bir şey söylediğini duydu ama anlayamadı.

Hâlâ gülümseyerek, "Ne vardı?" diye yukarı seslendi.

Kız, "Değişiklik olsun diye Otto'nun talihi katmerli açıldı diyordum," dedi.

Smiley sordu: "Niçin?" Ve motoru kapattı. "Neden katmerli talihli olsun?"

Kız omuz silkti. Battaniye üzerinden kaydı. Sırtında zaten başka bir şey yoktu. Erkeği, kızı koluyla sardı ve çıplaklığını örtmek için battaniyeyi yerden kaldırdı.

"Geçen hafta Doğu'dan gelen beklenmedik ziyaretçi," dedi kız. "Ve bugün de para." Ellerini iki yana açarak, "Bir seferlik Otto bayram çocuğu oldu. Hepsi bu."

Smiley'in yüzünü görünce kızın gülmesi kesildi.

Smiley, "Ziyaretçi mi? " diye sordu. "Kimdi bu ziyaretçi?"

Kız, "Doğu'dan," dedi.

Kızın, korku ve hayretten donup kaldığını görünce pencereden

çekileceği kaygısına kapılan Smiley, şakacı halini güçlükle ve yeniden takındı.

Keyifli keyifli, "Erkek kardeşi olamaz, değil mi?" diye heyecanla sordu. Bir kolunu pencereden çıkardı ve uydurma kardeşin boyunu bosunu tanımlamak için avucunu, içi yere bakacak şeklide yuvarladı ve, "Ufak tefek biri miydi?" dedi. "Benim gibi gözlük takan?"

"Hayır, hayır? İri yarı bir adam. Şoförü vardı. Zengin."

Smiley, bu düş kırıklığını umursamazcasına başını salladı:

"O zaman tanımıyorum," dedi. "Otto'nun kardeşi hiçbir gün zengin olmamıştır." Ardından güldü. "Meğer ki şoför olmaya. Bu olabilir," diye ekledi.

Ani tehlikelerin dışa vurulmayan soğukkanlılığı, içinde, Smiley, kızın söylediğini aynen yapıyordu. Sürüklenmek. Kendi iradesi olmamak.Bir yerden öbürüne dolaşıp durmak, dua etmek ve Yaradan'la pazarlığa oturmak. "Tanrım, ne olursun yapma, buna izin verme. İkinci bir Vladimir olayı olmasın. Yaşarsa, ömrünün kalan günlerinde her pazar kiliseye gidip dua edeceğim." Güneş ışıkları kahverengi tarlaları altın sarısına çevirmişti ama Smiley'in sırtından akan ter, derisini didikleyen soğuk bir el gibiydi. Kadının söylediği her şeyi yapıyor, herşeye son kez görüyormuş gibi bakıyor, şoförlü adamın kendisini geride bırakıp öne geçtiğini biliyordu. Ahırındaki atla çekilen pulli·ğu, göz kırpan neon ışıklarının aydınlattığı bira tabelası ve penceresinde kan rengi sardunya saksılarıyla çiftlik evini gördü Smiley. Dev boyutlu bir el değirmenini andıran yel değirmenini ve şiddetli rüzgâr altında koşuşan tarla dolusu beyaz kazları da gördü. Bataklığın üstünde yelken gibi süzülen balıkçılar gördü. Arabayı çok hızlı sürüyordu. "Direksiyon başına daha sık geçmeliyim," diye düşündü. "Pratiğimi ve kontrolumu yitirmişim." Asfalt yol bitti, çakıl başladı; çakıllı yoldan toprak yola çıktı; arabanın kaldırdığı toprak, kum fırtınasına benziyordu. Birkaç çam ağacının arasından gidiyordu ki, öteyanda, "Kiralık Tatil Evleri" tabelasını ve yaz mevsimi için boyanmayı bekleyen, panjurlu, asbestle yapılmış kulübeleri gördü. Yoluna devam etti ve uzakta, gemi direklerinden oluşmuş, bir koruya benzeyen kıyıyı ve kahverengi suyu gördü. Yönünü gemi direklerine çevirdi, yolun ortasındaki bir çukuru aşarken arabanın altından bir çatırtı yükseldi. Gürültünün egzostan geldiğini varsaydı, çünkü motorun sesi de birden artmıştı ve onun gelişiyle Schleswig-Holstein'deki su kuşlarının yarısı havalanmıştı. Çiftliği geçip ağaçlığın koruyucu loşluğuna daldı. Ağaçlıktan çıkınca, kırık bir iskeleyle arkasında birkaç soluk,zeytin yeşili kamış, parlak ve çiğ bir beyazlık,en geride de sonsuz gökyüzüyle karşılaştı. Motorların durduğu körfezcik Smiley'in sağında kalıyordu. Hurdası çıkmış karavanlar yol boyunca park etmişti, televizyon antenlerinin arasında azmış çamaşırlar asılıydı.

Sebze bahçesinin ortasına kurulmuş bir çadırı ve bir vakitler askerlerin olan, ama şimdi yıkılmış birkaç kulübeyi de geçti. Bir tanesinin üzerine boyası dökülmeye başlamış bir resim—güneşin doğuşu akıl dışı biçimde yapılmıştı. Yanında da üç eski araba ve tepeleme süprüntü. Arabayı park etti Smiley ve sazların arasından kıyıya giden çamurlu patikaya saptı. Sazlık limanda gelişigüzel sıralanmış pek çok deniz evi duruyordu ve bunların bazısı, savaştan kalan çıkartma gemilerinden bozulup yapılmaydı. Burada hava daha soğuktu ve nedense daha da karanlık. İlerde gördükleri gezi motorlarıydı, topluca ayrı bir yerde demirlemişlerdi ve çoğu tenteyle örtülüydü. Birkaç radyonun sesi geliyordu, ama Smiley önce hiç kimseyi görmedi. Sonra, şamandıraya bağlanmış, mavi bir tekne ilişti gözüne. Teknenin içinde, yelken bezinden bir ceket ve siyah siperlikli kasket giymiş, ihtiyar, çarpık çurpuk bir adam vardı. Adam, yeni uyanmış gibi boynunu ovup duruyordu.

Smiley, "Walther siz misiniz?" diye sordu.

Hâlâ boynunu ovan ihtiyar adam, başıyla onayladı.

"Otto Leipzig'i arıyorum. Burada bulabileceğimi söylediler."

Walther'in güneş ve rüzgârdan kahverengi kesilen buruşuk yüzüne, bir çift badem göz yerleştirilmişti.

"İsadora," dedi.

İlerde, kıyıdaki eski bir iskeleyi gösteriyordu adam. İsadora, o iskelenin ucundaydı: kırkayak boyunda ama talihi ters dönmüş, yıkılmayı bekleyen bir Grand Otel gibiydi motor. Perdeyle örtülmüş lumboz deliklerinden biri parçalanmış, biri de yapışkan bant ile onarılmıştı. İskelenin kalasları, Smiley'in her adımında tehlikeli tehlikeli gıcırdıyordu. Bir keresinde, az kaldı düşüyordu. İki kere de, kırık kalas boşluklarından atlayabilmek için kısa bacaklarına pek de uygun düşmeyen geniş adımlar atmak zorunda kaldı. İskelenin sonuna geldiğinde İsadora'nın sulara kapıldığını gördü. Kıçtan demir kesmiş ve iskeleden üç metre kadar uzaklaşmıştı ki bu İsadora'nın, belki de bundan böyle yapacağı en uzun yolculuktu. Kamara kapıları kapalı, pencereleri perdeliydi. Kıçında sandalı yoktu.

İhtiyar adam, elli metre kadar ötede, küreklerine yaslanmış dinleniyordu. Kürek çekerek, neler olduğuna bakmak için akıntısız sulardan çıkmıştı. Smiley, iki elini ağzına götürüp bağırdı: "Onu nasıl bulurum?"

İhtiyar adam, görünürde sesini hiç de yükseltmeden, "Onu istiyorsan bağırsana," diye yanıtladı.

Eski motora doğru dönen Smiley, "Otto," diye sesiendi. Önce yavaş, sonra daha yüksek sesle bağırdı ama İsadora'nın içinde hiçbir hareket yoktu. Perdelere baktı Smiley, Motorun çürük teknesine vuran yağlı sulara baktı. Durup dinledi ve Kretzschmar'ın kulübünde duyduğu müziği işittiğini sandı. Ama bu müzik başka bir motordan yansıyor da

olabilirdi. Walther'in kahverengi yüzü, küçük bottan hâlâ Smiley'e bakıyordu.

"Tekrar bağır," diye homurdandı adam. 'Onu görmek istiyorsan seslenmeye devam et.'

Ne var ki, Smiley'in içgüdüsü ihtiyar adamın talimatıyla çelişiyordu.

"Burada, içerde değil mi?" diye sordu. "Burada, içerde mi dedim?"

İhtiyar adam oralı olmadı.

"Motordan çıktığını gördünüz mü?" diye ısrar etti Smiley.

İhtiyarın kahverengi başını çevirdiğini görünce suya tükürdüğünü anladı.

Adamın, "Karabatak gibi bir görünür, bir kaybolur," dediğini işitti. "Ne umurum?"

"Peki, en son ne zaman gelmişti?"

İkisinin sesi üzerine birkaç kişi motorlarından başlarını çıkarıp baktılar. Smiley'e bakan yüzlerde hiçbir anlatım yoktu: Kırık dökük iskelenin ucunda dikilip duran,kısa boylu, şişman bir yabancı; işte o kadar. Kıyıda,bir serseriler grubu oluşmuştu: Şortgiymiş bir kız,yaşlı bir kadın, bir örnek giyinmiş sarışın iki delikanlı. Birbirlerinden farklı olmalarına karşın bu insanları birbirine bağlayan bir şey vardı: Bir tutukevi görüntüsü, aynı yasa maddesine boyun eğmenin ortak yanı.

Smiley, hepsine birden, "Otto Leipzig'i arıyorum," dedi. "Biriniz bana, lütfen, onun buralarda olup olmadığını söyleyebilir mi?" Pek de uzak olmayan bir denizevinden sakallı bir adam eğilmiş, kovasını suya daldırıyordu. Smiley'in gözü bu adama takılıp kaldı. "Acaba İsadora'da kimse var mı?" diye sordu.

Kova, gurul gurul ederek doldu. Sakallı kovayı çekip aldı, ama konuşmadı.

"Otomobilini görmüş olmanız gerek," dedi tiz bir kadın sesi, belki de bir çocuk. "Arabayı koruya götürdüler." Koruluk,kıyıdan seksen-doksan metre kadar uzaktaydı ve çoğunlukla fidanlarla huş ağaçlarından oluşmuştu.

Smiley, "Kim götürdü?" diye sordu. "Kim götürdü oraya?"

Daha önce konuşan her kimse, bu kez ağzını açmadı. İhtiyar adam iskeleye doğru kürek çekiyordu. Smiley, adamın yaklaşmasını ve teknenin kıçını iskelenin merdivenine yanaştırışını seyretti. Hiç duraksamadan,soluk soluğa tekneye atladı Smiley. İhtiyar adam, birkaç kürekte Smiley'i İsadora'ya yanaştırdı. Adam, ihtiyar dudaklarının arasına bir sigara sıkıştırmıştı ve gözleri gibi sigarası da,hava koşullarından yıpranmış şu ters suratının tersine, pırıl pırıldı.

İhtiyar, "Uzaktan mı geliyorsun?" diye sordu.

Smiley. "Onun arkadaşıyım," dedi.

İsadora'nın merdiveni paslı ve yosunluydu. Smiley motora çıktığında, rutubetten güvertenin de kaygan hale geldiğini gördü. Bir yaşam belirtisi aradı, hiçbir şey görmedi. Nemli güvertede ayak izleri

arandı, ama nafile. Suya sallandırılmış birkaç olta motorun paslı yan demirlerine tutturulmuştu ve belki de haftalardır orada duruyorlardı. Smiley dinledi ve gene, çok hafiften gelen müziği işitti. Kıyıdan mı geliyordu? Yoksa daha uzaktan mı? İkisi de değil. Ses, Smiley'in ayağının altından geliyor ve sanki biri yetmiş sekizlik bir plâğı otuz üçte çalıyordu. Aşağı baktığında ihtiyarı gördü. Adam, geriye doğru kaykılmış, kayığını yavaş yavaş yönetirken kasketinin siperliğini gözünün üstüne indirmişti. Smiley, kamaranın kapısını açmak istedi, kilitliydi.Ama kapı çok sağlam görünmüyordu —hiçbir şey sağlam değildi teknede— bu nedenle de maymuncuk niyetine kullanabileceği paslı bir tornavida buluncaya kadar güvertede dolaştı durdu. Tornavidayı anahtar deliğine soktu, ileri geri itti ve birdenbire, Smiley'i de hayretler içinde bırakarak, kasası, menteşeleri, kilidi ve her şeyiyle kapı bir patlama gürültüsüyle açılıverdi. Ardından da çürümüş kerestelerden kırmızı bir toz sağanağı yağdı. Kocaman bir güve Smiley'in yanağına düştü, uzunca bir süre kalıp onu soktuktan sonra bıraktı yanağı. Öyle ki, Smiley yanağını sokanın arı olup olmadığını merak etmeye başladı. Kamaranın içi zifiri karanlıktı ama müziğin sesi burada, biraz daha fazlaydı. Smiley, şimdi merdivenin en üst basamağındaydı. Gün ışığı arkasında kaldığından kamaranın karanlığı daha yoğundu. Elektrik düğmesine bastı; elektrik yoktu. Onun için de geri dönüp bottaki ihtiyara seslendi: "Kibrit," dedi.

Bir an geldi ki Smiley az daha kendini kaybediyordu. Ne siperlikli kaskette bir kımıldama vardı, ne de küreklerin gidip gelişi durmuştu. Bağırdı Smiley ve bu kez ayağının dibine bir kutu kibrit düştü. Kibriti alıp kamaraya gitti ve birini yakınca açık unutulmuş transistorlü radyoyu gördü. İçinde kalan son enerjiyle hâlâ müzik yayını yapmaktaydı ve burada, her şeyin harap olduğu bu yerde, hasar görmemiş, hâlâ işleyen tek şey bu radyoydu.

Kibrit tükenmişti. Bundan ötürü de perdeleri açtı ama kara tarafındakileri değil. İhtiyarın içeri bakmasını istemiyordu. Yandan gelen kurşuni ışıkta Leipzig, Kretzschmar'ın çektiği fotoğraftaki haline gülünç denecek kadar benziyordu. Bu tabloda kızlarla Kirov yoktu ama Leipzig gene de çırılçıplaktı ve bağladıkları yerde yatıyordu. Parça parça olmuş, çürüklerden morarmış,bağırmasın diye ağzı tıkanıp bağlanmış, üzerinde ip izleri bulunan bir Toulouse-Lautrec yüzünün böylesine net ölümünü, anımsadığı kadarıyle Smiley yaşamı boyunca görmemişti. "Ona işkence ederlerken, gürültüyü bastırmak için müziği kullanmış olmalılar," diye düşündü. Ancak, müziğin yeterli olup olmadığından kuşku duydu. Bilgi toplamak için radyoya yakından bakmak istedi ve bir kibrit yakıp yürüdü. Kibrit ışığında bile ölüye bakmaya dayanamıyordu. Radyonun Japon malı olduğunu gördü. "Garip," diye düşündü. "Bu olayı gariplikler üstüne kurmalısın." Teknik insanlar olan Almanların Japon radyosu almaları pek garip. Bu radyoları almakla Japonya'yı yüceltmiş olan

Almanların bu davranışına Japonların nasıl karşılık verdiğini merak etti. Şaşmaya devam ederek, kendi kendine, "İleri düzeyde sanayileşmiş ülkelerin aralarında takas yapmalarının ilginç bir ekonomik olgu olduğunu sakın aklından çıkarayım deme," dedi. Gözü hâlâ radyoda olan Smiley, portatif bir teybeyi açtı ve biraz dinlenmek özellikle de midesini bastırmak için oturdu. Bakışlarını, ağır ağır Leipzig'in yüzüne çevirdi. "Ölü yüzlerinin bazısında bomboş, hatta aptalca, anesteziden çıkmamış hastaların suratındaki görünüm vardır," diye düşündü. "Bazıları da tek anlatımlıdır. Yani ölen adam bir âşık, bir baba, bir şoför, briç oyuncusu, vatan haini gibi görünür bize. Bazıları ise, Vladimir'de olduğunca, hiçbir şey söylemez. Ama Leipzig'in yüzü, başını saran iplerle bile bir tek ruh halini yansıtıyordu; bu da öfkeydi. Acıyla yoğunlaşan öfke giderek artmış, şiddetli gazaba dönüşmüştü. Öyle bir öfke ki, Leipzig'in azalan gücünün yerini almış ve tüm bedenini kaplamıştı.

"Nefret," demişti Connie.

Smiley, olabildiğince yavaş düşünüp olayı en uzak ve ufak ayrıntısından başlayarak geliştirip yeniden kurmaya çalıştı. Önce Leipzig'in hakkından gelen kavgayı ele aldı. Burada bir dövüş olduğunu, Otto'nun evinden getirdiğini varsaydığı masa, sandalye gibi eşyanın kırılan bacaklarından, sağa sola savrulmuş, atılmış, parçalanmış lambalardan ve raflardan anlıyordu. Daha sonra Leipzig'i bağlayıp sorguya çekerlerken ortalığı karıştırmış olmalıydılar. Kamaranın her halinden, aradıklarını bulamadıkları okunuyordu. Otto Leipzig konuşmamakta direnince, duvar kaplamalarını, döşeme tahtalarını, dolap gözlerini sökmüşler, elbiselerle yatakları didiklemişler, sonunda parçalanabilecek her şeyi lime lime etmişlerdi. En olmayacak yerlerde, lavabonun içinde ve sobanın üzerinde kan izleri fark etti Smiley. Kan izlerinin yalnızca Otto Leipzig'e ait olmadığı düşüncesi hoşuna gitti. Sonunda umutsuzluğa kapılmış, onu öldürmüşlerdi. Çünkü Karla'nın emirleri böyleydi, Karla'nın yöntemi buydu: "Öldürmek öncelik taşır, sorguya çekmek ikinci iş." Vladimir de böyle derdi.

Kretzschmar'ın sözlerini anımsayan Smiley, *"Ben de Otto Leipzig'e inanırım,"* dediğini düşündü. *"Önemsiz konularda değil ama büyük işlerde ben de ona inanırım, Bay Maks."* Smiley, *"Ben de öyle,"* diye içinden geçirdi. Şu anda, ölüme ve Sandman'a inandığı kadar Otto Leipzig'e de inanıyordu. Vladimir'inkinde olduğu gibi Otto Leipzig'de de ölüm, Vladi'nin doğruyu söylediğini ortaya sermişti.

Kıyı tarafından bir kadının bağırdığını işitti:

"Ne buldu acaba? Bir şeyler buldu mu? Kim bu adam?"

Yukarı çıktı Smiley. İhtiyar adam, kürekleri teknenin içine almış, kendini akıntıya bırakmıştı. Sırtını teknenin merdivenine dayamış, başı omuzlarının arasına gömülmüştü. Sigarası bitmişti ve bu kez, pazar keyfi yapar gibi, bir puro yakmıştı. Smiley, ihtiyar adam ve tebeşirle yapılmış işareti aynı anda gördü. İşaret, ihtiyarla aynı görüş açısı içinde

ama Smiley'e daha yakındı, neredeyse gözlüğünün buğulu camlarına çarpacaktı. Başını biraz eğerek bakmak zorunda kaldı. Tebeşiri bastıra bastıra yapılmış sarı bir işaret. Motorun yandaki paslı parmaklığına dikkatle çizilmiş bir sarı çizgi ve ondan bir adım ötede, gemici düğümüyle parmaklığa bağlanmış makaralı bir olta. İhtiyar, Smiley'e bakmaktaydı. Bütün bildiği kıyıdaki seyirci topluluğunun büyümekte olduğuydu ama başkaca seçeneği yoktu. Oltayı yokladı, ağırdı. Sabırlı sabırlı topladı misinayı. Birden misina zorlamaya başladı. İhtiyatla çekmeye devam etti. Kıyıda bekleyenlerin de merakı artmıştı. Smiley, duydukları ilgiyi ta suyun ortasında hissedebiliyordu. İhtiyar, başını geriye atmış, kasketinin altından bakıyordu. Birdenbire oltaya takılan şey sudan çıktı ve kıyıdaki seyircilerden alaylı bir kahkaha yükseldi: Eski bir cimnastik ayakkabısı, yeşil ve bağı hâlâ üstünde olan tek bir pabuç. Ucuna takıldığı olta, bir köpek balığını kıyıya çekecek kadar büyüktü. Kahkahalar yavaş yavaş dindi. Smiley, pabucu oltadan çıkardı. Sonra da, orada yapacak başka işi varmış gibi ağır ağır kamaraya gitti ve ışık girsin diye kapıyı aralık bıraktı. Lastik pabucu da yanına almıştı. İnce muşambaya sarılmış bir paket, pabucun burnuna, içten, elle dikilmişti. Pakette, ağzı da dikilmiş ve bir çok kez katlanmış bir tütün kesesi vardı. *"Moskova Yöntemleri"* diye alık alık düşündü Smiley. *"Her yerde Moskova Yöntemleri".* "Daha kaç ölünün mirasına konmak zorundayım?" diye merak etti. *Aslında biz, dış görünüşün ötesinde hiç bir şeye değer vermeyiz ya.* Kesenin içinde ikinci bir ambalaj daha vardı ve bu sefer, kauçuk bir torba ağızdan düğümlenmişti. Torbanın içine, kibrit kutusundan daha ufak katlanarak bir mukavva gizlenmişti. Smiley, mukavvayı açtı. Resimli bir posta kartının yarısıydı bu. Siyah beyaz, renkli bile değil. Yarım kartpostal, bulutlu bir gökyüzü altındaki sığırları gösteren, Schleswig-Holstein'e ait bir manzaraydı. Bir şeyleri anımsatmak için, bilinçli olarak yırtılmıştı. Arkasında ne yazı, ne adres, ne de pul vardı. Sadece sıradan postalanmamış bir posta kartı. Ne var ki, bunun için Leipzig'e eziyet etmiş, sonra da bunun için onu öldürmüş ama gene de bulamamışlardı. Ne bu kartı, ne de onun ipucu olduğu hazineyi bulabilmişlerdi. Posta kartını ambalajıyla ceketinin iç cebine koyan Smiley, güverteye çıktı. Kayığın içindeki ihtiyar, motorun yanında bekliyordu. Smiley, hiç konuşmadan motorun merdiveninden indi. Kıyıdakiler çoğalmaya devam ediyordu.

İhtiyar adam, "Sarhoş mu?" diye sordu. "Uyursa açılır. Uyuyor mu?"

Smiley kayığa atladı ve ihtiyar kürek çekip uzaklaşırken geriye, İsadora'ya bir kez daha baktı. Kırık lümboz deliğini gördü, kamaranın içinde kırılıp dökülen eşyayı ve neredeyse kağıt kadar ince kamara duvarından Otto Leipzig'in kıyıdakilerin ayak seslerini duymuş olabileceğini düşündü. Kamaradaki boğuşmayı ve Leipzig'in kamptakilerin gürültüsüne karışan çığlıklarını düşledi. Şimdi durdukları yerde duran, ne sesini çıkaran, ne de yardım elini uzatan bir grup insan

düşledi.

Botunu iskeleye bağlarken ihtiyar adam, gelişigüzel "Parti vardı orada." dedi. "Aman ne müzik, ne şarkılar. Çok gürültü olacağını söylemişlerdi." İpe düğüm attı. "Belki de kavga etmişlerdir. Ama ne çıkar? Herkes kavga eder. Gürültü ettiler, caz müziği çaldılar. Ne var bunda? Biz buradakiler, müziksever insanlarız.'"

Kıyıdaki gruptan bir kadın, "Polisti onlar" diye bağırdı. "Polis iş başındayken vatandaşa düşen, ortalıkta görünmemektir."

Smiley, "Bana onun arabasını gösterin." dedi.

Kalabalık, bir güruh halinde dalgalandı ama hiç kimse bir şey göstermedi. İhtiyar adam, yarı koruyucu, yarı da kabadayı edasıyla Smiley'in yanında yürüyor, alaycı bir tavırla yol açıyordu.

Koşuşan çocuklar, ihtiyardan hayli uzak duruyorlardı. Leipzig'in Volkswagen'i korunun içindeydi ve İsadora'nın kamarası gibi harap edilmişti. Parçalanan tavan döşemesi, şeritler halinde sarkıyordu; koltuklar dışarı çıkarılmış ve yırtılmıştı. Tekerlekleri yoktu arabanın ama Smiley, bunların Otto'nun ölümünden bu yana sökülüdüklerini düşündü. Kamp ahalisi, sanki bu kendileri için düzenlenen bir gösteriymiş gibi, saygıyla bakıyorlardı. Biri arabayı yakmak istemiş, başaramamıştı.

İhtiyar, "Pis herifin biriydi," diye açıkladı. "Hepsi öyle ya. Şunlara bak. Polonyalılar, sabıkalılar, ayaktakımı, yarı insan yaratıklar."

Smiley'in Opel'i yolun kenarında, çöp tenekelerinin yanında, park ettiği yerde duruyordu. Bir örnek giyinmiş sarışın delikanlılar da bagaj kapağına eğilmiş çekiçle dövüyorlardı. Smiley onlara doğru yürürken, çekiç her vuruşlarında alınlarındaki buklelerin oynadığını görebiliyordu. Blucin ve üzerine kabaralarla papatya şekilleri çizilmiş çizmeler giymişlerdi.

"Şunlara, arabama vurmamalarını söyle," dedi Smiley ihtiyar adama.

Biraz uzaktan olmakla birlikte, kamp sakinleri de arkalarından geliyordu. Smiley, kampçıların bir göçmen ordusunun yürüyüşünü andıran ayak sürümelerini işitebiliyordu. Arabanın yanına geldi. Anahtarlar avucunun içindeydi ve o iki delikanlı, bagaj kapağına eğilmiş bütün güçleriyle hâlâ vuruyorlardı. Ne olduğuna bakmak için otomobilin arka tarafına geçince, iki delikanlının, sadece bagaj kapağını menteşelerinden ayırmış, sonra da katlayıp döverek yassıltmış olduklarını gördü. Çekiçle dövme işine, bagaj kapağı düz ve işlenmemiş bir saç parçası haline gelinceye kadar devam ettiler. Smiley, tekerleklere baktı, görünürde bir eksiklik yoktu. Daha başka hangi parçaları kontrol edeceğini bilmiyordu. Derken, arka tekerleğe bir çöp tenekesi bağlamış olduklarını gördü. Yanına sokulmadan, çöp tenekesini bağlayan teli çekip koparmak istedi, bir sonuç alamadı. Dişiyle kesmek istedi, başaramadı. İhtiyar adam çakısını verdi. Delikanlılarla çekiçlerinden uzak durup teli kesti. Kamp halkı, yarım daire şeklinde dizilmiş ve "güle güle" demek için çocuklarını da kucaklarına almışlardı. Smiley, arabaya

girdi, arkasından ihtiyar adam, kapıyı büyük bir gürültüyle kapadı. Smiley kontak anahtarını çevirmek üzereyken, delikanlılardan biri, bir motorlu araçlar gösterisindeymiş gibi çok gevşek bir devinimle kendini kaportanın üstüne bıraktı; öteki terbiyelice camı tıklatıyordu.

Smiley, camı indirdi.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Delikanlı, avucunu uzattı. "Onarımlar," diye açıkladı. "Bagaj kapağınız doğru dürüst kapanmıyordu. İşçilik ve malzeme. Çeşitli masraflar. Park ücreti." Başparmağının tırnağını gösterdi: "Arkadaşım, elinin burasını yaraladı. Ciddi bir şey olabilirdi."

Smiley, delikanlının yüzüne baktı, bu yüzde insan olduğunu belirten ve kendisinin aşina olduğu bir iz göremedi.

"Hiç bir şeyi onarmadınız. Yalnızca zarar verdiniz. Arkadaşına, motor kapağından inmesini söyle."

Delikanlılar aralarında görüştüler, görünüşe göre de uyuşamadılar. Görüşme, kalabalığın gözleri önünde geçiyordu. Birbirlerinin omuzunu hafifçe iterek, sözcüklerle bağdaşmayan tumturaklı hareketler yaparak tartışıyorlardı. Doğadan, siyasetten söz ediyorlardı ve ikisinin bu platonik diyaloğu, arabanın üstündeki genç, tartışmanın en alımlı pozunu takınmak için ayağa kalkmamış olsaydı daha çok sürer giderdi. Ayağa kalkarken, sileceklerden birini, çiçekmiş gibi, kopardı ve ihtiyara uzattı. Smiley arabayı sürüp uzaklaşırken, dikiz aynasından baktı ve ortalarında duran ihtiyarı, arkasından bakan ve yarım ay şeklinde dizilmiş insanların yüzlerini gördü. Hiç biri elini sallayıp "Güle güle" demedi.

Otomobili, acele etmeden, sürüyordu. Araba eski bir itfaiye aracı gibi tangırdarken, Smiley de, olasılıkları ölçüp biçmekteydi. Altındaki araca, gözünden kaçmış olan bir şeyler daha yaptıklarını sanıyordu. Daha önce Almanya'ya gelip gitmişti. Gizlice girip gene öyle çıktığı olmuştu. Yoluna devam ederken işler becermişti. Ancak şimdi yaşlanmış ve farklı bir Almanya'da olmasına karşın, yabanıl bir çöle geldiği izlenimine kapılmıştı. Kamptan herhangi birinin polise telefon edip etmediğini bilme olanağı yoktu ve böyle bir şey olmuşsa, durumu oldu bitti sayacaktı. Otto'nun motoru mühürlü değildi, herhangi bir gizi de yoktu. Olaylar karşısında, daha önce bakışlarını başka yana çevirmiş olanlar şimdi iyi birer yurttaş olarak işgüzarlıkta yarışıp polise haber verebilirlerdi. Böylelerini daha önceleri de görmüştü Smiley.

Bir kıyı kentine girdi. Bagaj, buna hâlâ bagaj *denirse*, arkada tangırdayıp duruyordu. "Ya da, ola ki, egzostur," diye düşündü. Bu gürültü, kampa girerken üstünden geçtiği çukur yüzünden olmasındı? Sabahki sisin yerini, mevsimsiz, sıcak bir güneş almıştı. Çevrede ağaç yoktu. Hava, insanı şaşırtan bir parlaklıkla açmaktaydı. Saat daha

erkendi ve boş at arabaları, ilk gelecek turistleri bekliyordu. Kumsal, güneşe tapanların rüzgârdan kaçmak için yaz mevsiminde oluşturdukları çukurlarla, yanardağ ağızlarına benziyordu ve sisi dağıtan güneş ışınları altında bu kraterler, birden, insana çekici gelmeye başlamıştı. Otomobili sürerken çıkan seslerin, iki taraflı dükkânların boyalı vitrinlerine çarparak hafifçe yankılandığını işitebiliyordu. Ve sanki gün ışığı, bu yankıyı biraz daha artırıyordu. Geçtiği yerlerdeki insanlar, arabanın çıkardığı büyük gürültü yüzünden Smiley'in arkasından hayretle bakıyorlardı.

"Otomobili tanırlar," diye düşündü. Kamptakilerden hiç biri plaka numarasını anımsamasa bile, parçalanmış bagaj kapağı kendini ele verecektir. Anayoldan saptı. Güneş gerçekten pek yakıcıydı. Devriye gezen polise, "Bir adam geldi Bay Wachtmeister," diyeceklerdir. "Bu sabah Bay Wachtmeister. Arkadaşı olduğunu söyledi. Motorun içini araştırdı, sonra da otomobiliyle çekip gitti. Bize hiç bir şey sormadı, efendim. Üzülmüş görünmüyordu. Oltaya takılmış bir ayakkabı tuttu, Bay Wachtmeister. Düşünün, bir ayakkabı!"

Yol üzerindeki işaretlere baka baka tren istasyonuna giderken, arabayı bütün gün park edeceği bir yer arıyordu. İstasyon binası kırmızı tuğladan yapılmış, sağlam bir yapıydı. Smiley, savaş öncesinden kalmış olduğunu düşündü. Binayı geçince, sol kolda büyük bir park yeri buldu. Kışın yaprağını döken türden bir sıra ağaç park yerini boydan boya kesiyordu ve bazı arabaların üstüne yaprak dökülmüştü. Bir makinaya attığı para karşılığında aldığı bileti, ön camın siperine sıkıştırdı. Geri geri gidip otomobili olabildiğince gözden uzak bir yere park etti, bagajı da park yerini kuşatan sete dayadı. Arabadan adımını attığı an, olağanüstü güneş tokat gibi yüzüne çarptı. Yaprak kımıldamıyordu. Kapıyı kilitledi ve anahtarları egzos borusunun içine koydu. Smiley, niçin böyle yaptığını pek bilmiyordu ama bu davranışında otomobili kiraladığı şirketten özür dileme isteğinin payı vardı. Ayağının ucuyla yaprakları ve kumları dürtüp durdu; ta arabanın plakası görünmez oluncaya kadar yaptı bu işi. Böylesi bir sıcakta, bir saate kalmaz, park yerine yüzlerce araba dolardı. Anayoldan geçerken erkek elbisesi satan bir dükkâna mim koymuştu. Oradan, keten bir ceketten başka bir şey almadı. Çünkü, takım elbise alanlar hatırda kolay kalırdı. Ceketi giymedi, plastik bir torbaya koydurup eline aldı. Butiklerle dolu yan sokaklardan birinden hasır bir şapka, kırtasiyeciden bölgenin tatil haritasını ve Hamburg, Schleswig-Holstein ve Aşağı Saksonya'nın tren tarifelerini aldı. Ani bastıran sıcak yüzünden terlemişti. Sıcak, sinirlerini bozuyordu. Böylesi sinirlenmekse, yaz ortasında kar yağması kadar saçmaydı. Bir telefon kulübesine girdi ve aradığı numarayı yerel rehberlerde bulmaya çalıştı. Hamburg rehberinde Claus Kretzschmar'ın numarası yoktu, ancak Schleswig-Holstein rehberlerinden birinde, Smiley'in daha önce adını hiç işitmediği bir yerde oturan bir

Kretzschmar vardı. Haritasına baktı ve Hamburg'a giden tren yolu üstünde, o adda küçük bir kasaba buldu. Buna çok sevindi. Bütün öteki düşüncelerini bir yana itip, bir kez daha hesabını yaptı. Kiraladığı otoyu bulduğu anda polis Hamburg'daki acenteyle konuşacaktı. Arabayı kiraya veren firmayla konuşup adını ve şeklini öğrendikten sonra, havaalanıyla öbür geçiş noktalarına birer gözcü dikecekti. Kretzschmar gece kuşuydu ve geç yatardı. Kretzschmar'ın oturduğu kasabaya her istasyonda durup kalkan bir tren, bir saatte varırdı.

Smiley, tren istasyonuna döndü. Kemerli tavanı, seramik tabana renkli güneş ışınları yansıtan çok büyük tepe camıyla ana bina,Gotik üslupta bir Wagner'in rüyası gibiydi. Telefon kulübesinden Hamburg havaalanını aradı, Londra'da üyesi olduğu kulübün kasasından aldığı pasaportundaki J. Standfast adını verdi. Londra'ya ilk uçak o akşam saat altıdaydı ama sadece birinci mevkide yer vardı. Birinci mevkide yer ayırttı, elindeki ucuz bileti havaalanına vardığında değiştireceğini söyledi. Telefondaki kız, "Öyleyse, lütfen uçağın kalkışından yarım saat önce gelin," dedi. Smiley, öyle yapacağına söz verdi. İyi bir etki bırakmak istiyordu. Ne yazık ki, bu arada havaalanından kendisini aramaları gerekirse, bulabilecekleri bir telefon numarası veremiyordu. Kızın sesinde, elinde bir teleks bulunan güvenlik görevlisinin yanı başında durduğuna ve kızın kulağına ne yapacağını fısıldadığına değgin bir işaret yoktu. Ama birkaç saate kadar, Bay Standfast'ın ayırttığı yerle ilgili olarak telefonların işleyeceğini tahmin ediyordu. Çünkü, Opel'i kiralayanın adı Standfast'tı. İstasyon ana binasından içeri, renkli ışınların arasına daldı. Bilet veren iki gişe ve buralarda iki kısa kuyruk vardı. İlk gişedeki akıllı kız kendisiyle ilgilendi ve Smiley, Hamburg'a bir tane, ikinci mevki gidiş bileti aldı.Bileti satan kıza bilinçli olarak zahmet verdi ve kararsız, ve hatta sinirli görünüp trenin kalkış ve varış saatlerini biletin üstüne yazmasını istedi. Dahası, kızın tükenmez kalemiyle bloknotunu da ödünç alıp, kullandı.

Erkekler helâsında önce ceplerini boşalttı. Özellikle de Leipzig'in motorunda bulduğu posta kartının değerli parçasını keten ceketinin ceplerine aktardı. Keten ceketi ve hasır şapkayı giyip ikinci gişeye gitti ve fazla telaş göstermeden Kretzschmar'ın oturduğu kasabaya giden banliyö treni için bilet aldı. Bunu yaparken, çiğ renkli hasır şapkasının altından çevredekilere bakmaktan kaçındı; dikkatini biletiyle bilet parasına verdi. Oradan çıkmadan önce, son bir önlem daha aldı. Yanlış bir numara çevirip Bay Kretzschmar'ı aradı ve karşısındaki kadından, haklı olarak, bu kadar erken saatte telefon etmenin rezalet olduğu yanıtını aldı. Son önlem olarak da, içine keten ceketi koyduğu plastik torbayı katlayıp cebine yerleştirdi.

Vardığı kasaba ağaçlıklı ve tenhaydı. Çimenlik alanları genişti,

yerleşme bölgesi dikkatle planlanmıştı. Burada, köy yaşamıyla ilgili ne varsa daha işgal kuvvetleri gelmeden değişmişti. Gene de pırıl pırıl gün ışığı her şeyi güzelleştiriyordu. Sekiz numaralı ev sağ koldaydı; iki katlı, sağlam bir yapı. Çatısı, İskandinav yapılarındaki gibi sivriydi, iki arabalık garajı ve birbirine fazlaca yakın dikilmiş geniş bir fidanlığı vardı. Bahçede, oturulacak yeri çiçekli plastikten bir balkon salıncağı ve romantik çizgileri olan yeni bir süs balığı havuzu görünüyordu. Ama bu evin odak noktası ve Bay Kretzschmar'ın övüncü, iç avluya cart kırmızı seramik kullanarak yapılmış olan yüzme havuzuydu. Smiley, Kretzschmar'ı orada ailesiyle birlikte buldu. Böylesine benzersiz bir yaz günü, birkaç komşusuyla alaminüt bir parti düzenlemiş eğleniyorlardı. Kretzschmar da şort giymiş, şiş kebaplarını hazırlıyordu. Smiley, kapının sürgüsünü açıp içeri girerken durup yaptığı işten başını kaldırdı ve gelenin kim olduğuna baktı. Ancak, yeni hasır şapkayla keten ceket adamı şaşırttı ve Smiley'e değil de karısına seslendi.

Bayan Kretzschmar, kendinden emin, yürüyordu. Sırtında pembe bir mayo ve saydam pembe bir pelerin vardı. Kadın yürürken pelerini arkasına uçuşuyordu. Elindeki şampanya kadehini ateşi tutuyormuş gibi tutuyordu.

Şakacı bir tavırla, *"Kim*sIniz acaba? Bu hoş sürprizi yapan *kim?*" diye sordu. Evinde beslediği süs köpeğiyle de böyle konuşurdu herhalde.

Gelip Smiley'in önünde durdu. Güneş yanığı, uzun boylu ve kocası gibi kalıptan çıkmışa benziyordu Bayan Kretzschmar. Güneş gözlüğü taktığından ve burnu yanmasın diye gözlüğün ortasına yerleştirilmiş beyaz, plastik, gaga biçimi koruyucu yüzünden, Smiley, kadının yüzünün pek az bir bölümünü görebiliyordu.

Hafif kuşkulu bir tavırla, "İşte aralarında eğlenen Kretzschmar ailesi," dedi kadın. Smiley, henüz kendini tanıtmamıştı. "Sizin için ne yapabiliriz efendim? Size ne gibi bir *yardımda* bulunabiliriz?"

Smiley, "Kocanızla konuşmak zorundayım" dedi. Biletini aldığından bu yana, ilk kez konuştuğu için sesi boğuk ve garipti.

Kadın, "Ama Clauscuğum gündüzleri işle uğraşmaz," derken hâlâ gülümsüyordu. "Ailemizin aldığı karar gereğince, gündüzler onun uykusuna ayrılmıştır. Kocamın güneş batıncaya kadar tutuklumuz olduğunu size kanıtlamak için acaba eline kelepçe mi vursam?"

Kadının mayosu iki parçalıydı ve pürüzsüz, dolgun göbeği güneş yağıyla yağlanmıştı. Doğal görünme isteğinin en ileri aşamadaki simgesi olarak da beline, altın bir zincir takmıştı. Ve altın sarısı sandaletlerin topuğu çok yüksekti.

Smiley, "Bunun işle ilgili olmadığını lütfen kocanıza söyleyiverin," dedi. "Bir dostluk ziyareti."

Bayan Kretzschmar şampanyasından bir yudum aldı, sonra da burnunu koruyan siperlikle koyu gözlüğünü çıkardı. *Maskeli balode*

kimliğini açıklayan biri gibiydi. Kısa ve ucu kalkık bir burnu vardı. Gerçi yüzü hoştu ama bedenine oranla hayli yaşlıydı.

Çekici mi yoksa cesaret kırıcı mı durmakta kararsızdı. "Daha adınızı bile bilmezken bu nasıl bir dostluk olabilir?" diye sordu.

Bu arada Bay Kretzschmar da yürümeye başladı ve karısının arkasından geçip önlerinde durdu. Bir karısına, bir de Smiley'e bakıyordu. Belki de Smiley'in yüzündeki ve halindeki kararlılık, bakışlarındaki sabitlik, geliş nedeni hakkında Bay Kretzschmar'ı peşin olarak uyarmıştı.

Adam, kaba ve kuru bir sesle karısına, "Git de yemekle meşgul ol," dedi.

Smiley'i kolundan tutarak pirinçten avizesi ve kaktüs türü bitkilerle dolu bir vitrini olan konuk odasına götürdü onu.

Odanın kapısı kapanır kapanmaz, Smiley giriş yapmaya gerek görmeden, "Otto Leipzig öldü," dedi. "İki kişi onu su kampında öldürmüşler."

Kretzschmar'ın gözü faltaşı gibi açıldı; aldığı haberden sarsıldığı için Smiley'e yaslanmaktan utanmadı ve ellerinin tersiyle gözlerini sildi.

Smiley, bu durumu tümüyle görmezlikten geldi. "Ses kaydı yapmıştınız," dedi. "Size gösterdiğim fotoğraftan başka kaydını yaptığınız ve Otto Leipzig adına sakladığınız bir de bant var." Bay Kretzschmar'ın suratından, Smiley'in söylediğini duyup duymadığı anlaşılmadı. "Bu banttan bana siz, kendiniz, dün akşam söz ettiniz," diye devam etti Smiley. Sesi, hâlâ tetikte olduğunu gösteriyordu. "Tanrı'yı ve dünya işlerini tartıştıklarını söylemiştiniz. Otto'nun cellatlar gibi güldüğünü, aynı anda üç dili birden konuşup şarkı söylediğini, şakalar yaptığını da anlatmıştınız. O fotoğrafı Otto hesabına çekmiş, ama konuşmaları da onun için banda kaydetmiştiniz. Otto için Londra'dan adresinize gönderilen mektubun da sizde olmadığından emin değilim."

Bay Kretzschmar hızla döndü ve Smiley'e baktı. Yüzünden haksızlığa isyanı okunuyordu.

"Onu kim öldürdü?" diye sordu. "Bay Maks, size bir asker olarak soruyorum!"

Smiley, ortasından yırtılmış posta kartını cebinden çıkardı.

Kretzschmar, "Onu kim öldürdü?" diye yineledi. "Israr ediyorum!"

Smiley, soruyu duymamazlıktan gelerek, "Bu yarım kartpostalı size, dün akşam getireceğimi umuyordunuz," dedi. "Bu yarım kartı kim getirirse ses bandını ve Otto adına sakladığınız ne varsa onları verecektiniz. Sizinle kararlaştırdığı yöntem buydu."

Kretzschmar, posta kartını aldı.

"Bu yönteme Moskova Yöntemleri diyordu Otto," dedi Kretzschmar. "Otto ile General Moskova Yöntemleri üstünde ısrar ederlerdi. Her ne kadar bana, şahsen, gülünç gelirse de onlar ısrar ederlerdi."

Smiley, "Posta kartının öteki yarısı sizde mi?" diye sordu.

Kretzschmar "Evet," dedi.

"Öyleyse iki kartı birleştirin ve elinizdekileri bana verin. Verecekleriniz, kesinkes, Otto'nun istediği biçimde kullanacağım."

Kretzschmar karşılık vermeden önce Smiley, son söylediklerini iki kez değişik biçimlerde yinelemek zorunda kalmıştı.

"Söz veriyor musunuz?" diye sordu.

"Evet".

"Peki ya katiller? Onlara ne yapacaksınız?"

Smiley "Kuvvetli bir olasılıkla onlar sınırı çoktan geçtiler," dedi. "Otomobille birkaç kilometre gitmeleri güvenceye kavuşmaları için yeterli."

"O vakit eldeki malzeme ne işe yarayacak?"

"Eldeki malzeme katilleri gönderen adamın başına bela olacak," dedi Smiley ve o an, üzerindeki sarsılmaz dinginlik, Kretzschmar'a, konuğunun da en az kendisi kadar -hatta kendine özgü bir biçimde belki de daha çok- acı çektiğini gösterdi.

Kretzschmar sordu: "Bu malzeme, onu da öldürecek mi?" Bu soruyu yanıtlamadan önce epey sustu Smiley. "Öldürmekten beter edecek," dedi sonra.

Kretzschmar, bir an için hangi durumun öldürmekten daha beter olduğunu sormaya niyetli olduğu görüldü ama sormadı. Yarım posta kartını elinde, cansız cansız tutarak odadan çıktı. Smiley, sabırla bekledi. Birinçbir saat,yapmakla yükümlü olduğu görevi yerine getirmek için çalışıyor, akvaryumdaki kırmızı balık Smiley'e bakıyordu. Kretzschmar döndü. Elinde beyaz bir mukavva kutu vardı. Kutunun içinde, kağıt mendillere sarılarak korunmuş bir deste fotokopi, altı adet küçük kaset bulunuyordu. Fotokopi tomarının üstündeki el yazısı tanıdıktı ve kasetler, çağdaş erkeklerin beğeneceği türde, mavi plastiktendi.

Kretzschmar, "Bunları bana emanet etmişti," dedi.

Smiley, "Akıllıydı," diye karşılık verdi.

Kretzschmar Smiley'in omuzuna dostça koydu elini: "Bir şeye gereksinmeniz olursa bana haber verin," dedi. "Adamlarım var. Zor günlerden geçiyoruz."

Bir telefon kulübesinden bir kez daha Hamburg havaalanını aradı. Bu kez, Standfast'ın Londra Heatrow alanına uçacağını doğruluyordu. Bu işi bitirince, sağlam bir zarfla pul aldı. Zarfa, Avustralya'nın Adelaide kentinde uydurma bir adres yazdı. Standfast adına çıkarılmış pasaportu zarfa koyup mektup kutusuna attı. Sonra da, memur George Smiley olarak tren istasyonuna gitti ve hiç bir olayla karşılaşmadan Danimarka'ya geçti. Yolculuğu sırasında tuvalete gidip General'in,British Museum'a bitişik küçük kütüphanede, Mikhel'in ispirtoyla çalışan antika fotokopi makinasında bir nüsha olarak eliyle çoğalttığı Ostrakova'nın yedi sayfalık mektubunu okudu. Mektupta okuduklarıyla o gün

gördükleri, içini giderek büyüyen ve neredeyse taşmak üzere olan bir kaygı ve telaşla doldurdu. Tren, araba vapuru ve sonunda da taksiyle Kopenhag'ın Castrup havaalanına ulaştı. Castrup'tan, bir öğleden sonra uçağıyla Paris'e uçtu ve bu uçuş ona Hindistan yolculuğundan daha uzun geldi. O Hindistan ki, farklı bir yaşamda, belki yüzlerce yıl önce, bir soruşturma hücresindeki demir masanın bir yanında kendisi, öbür yanında Karla karşısındakinin kim olduğunu bilmeden yüz yüze oturmuştu.

18

Divana uzanmış olan Ostrakova, güneşin batışını seyretti ve sonra da bunun kıyamet belirtisi olup olmadığını düşündü.

Gün boyu hiç açmayan hava ve avlunun olduğu yere çakılmış gibi duran karanlığı kadının minicik dünyasını geceye çevirmişti. Şafak, cilalı ve yoğun bir kahverengilikle başlamıştı. Öğle saatlerinde, adamlar geldikten hemen sonra, Tanrısal bir kudretle ortalık mağara karanlığına gömülmüştü. Ostrakova, kendi sonunun bekleyişi içindeydi. Ve şimdi akşam olmuş, her yanı sessizce saran koyu sis, kent ışıklarına egemen olan karanlığı daha da yoğunlaştırmıştı. Ostrakova, yılgınlığa kapılmadan, bu havanın durumuna uygun düştüğüne karar verdi: Siyahlı morlu çürükler içindeki bedenini, eve kapanmak zorunda kalışını, kurtarıcısının ikinci kez geleceğine değgin umutlarını düşündü: "Hava da, benim bugünüm gibi kıçın kıçın gidiyor." Sabah uyandığında kendini, elini ayağını oynatabilir bulacağını sanmıştı. Bir bacağını kıpırdatmaya çalışmış, ama anında butlarında, göğüs ve midesinde yanmalar duymuştu. Bir kolunu kaldırmış, ama o da sadece kalkarken tutunacağı tele kadar uzanabilmişti. Banyoya sürünerek gitmesi, bir ömür boyu sürmüştü sanki. Bir o kadar süreyi de soyunup suya girmek için harcamıştı. Suya girdiğinde, acıdan bayılacağını sanmıştı. Sokak taşlarının sıyırdığı etleri, harmanda dövülmüş gibiydi ve canı müthiş yanıyordu. Çekiç sesleri işitti ve bunların başının ağrısından ileri geldiğini sandı. Derken gürültüyü çok öfkeli bir komşunun yaptığını anladı. Bunu anladığında, kilise saatinin kaçı çaldığını saydı: Dört. Komşunun, eski su borularının çıkardığı gürültüleri protesto ediş şekline şaşmamalıydı. Kendine kahve yapmış, ama canı da burnundan gelmişti. Kahve yaparken bile dinlenmeden olmuyordu, ancak otururak değil. Oturmayı aklına getirmemeliydi, yatmak daha da beterdi. Dinlenmenin tek yolu, öne doğru eğilip dirseklerini yalağın yanına, yıkadığı bardak, tabak gibi kap kacağın suyu süzülsün diye konmuş olan tahta tablaya dayamaktı. Bu durumdayken, hem vakit geçirmek, hem de

önlem almak için avluyu görebiliyordu. Ve o iki *kötü niyetli adamın* gelişini de burdan görmüştü. Şimdi o adamları, kapıcının ağzını arayışlarını, kapıcı karının da onların ağzını arayışını, ahmak başını sallayıp, "Hayır Ostrakova burada değil, burada değil," diye on kez söylenişini,sesinin opera aryası gibi yankılanışını, *"Burada değil"*lerin halı çırpanların gürültüsünü, çocukların şamatasını ve üçüncü kattaki dairelerinin birbirinden iki metre uzaklıktaki pencerelerinden sarkarak dedikodu yapan, başları türbanlı iki kocakarının seslerini bastırışını düşündü Ostrakova. Kapıcı o kadar çok söylemişti ki, çocuk olsa inanmazdı.

Okumak istediğinde kitabı gene yalağın yanındaki tablanın üzerine koyuyordu. O iki adamın kendisini sormalarından bu yana silahını da kitabın yanından ayırmıyordu ve bu durum, dipçiğin ucunda bir halka olduğunu farkedene kadar sürdü. Kadınlara özgü becerikliliğiyle halkaya bir sicim bağladı. Böylece tabancayı boynuna asmış, odada hareket etmek için elleri boş kalmıştı. Ne var ki, silahın göğsüne dokunması bile acısını öyle artırıyordu ki, acıdan öğürecek hale geliyordu. Adamlar gittikten sonra, yüksek sesle ezberlemeye başladı. Eve tıkılıp kaldığı sürece her şeyi çok iyi gözlemleyeceği konusunda kendi kendine söz vermişti. *"Uzun* boylu bir adam, deri bir *palto,* Hamburg biçimi bir *şapka*," diye mırıldanırken kendine gelmek için bol bol vokta içti. "*Geniş* yapılı bir adam, bir kel *kafa*, üstü delikli gri *pabuçlar* belleğimde plak gibi dönüp dursunlar ki," diye düşündü, "Sihirbaz'a da, General'e de bunları anlatayım. Ama benim ikinci mektubuma neden karşılık vermediler.?"

Çocukluğuna dönmüştü kadın. Midillisinden düşüyor, midilli gelip çocuğu çiğniyordu. Kadınlığının, ana olmak üzere bulunduğu günlerine de dönmüştü. Moskova'daki pis bir doğumevinin gri ve tehlikeli aydınlığına doğmamak için var gücüyle karşı koyan Aleksandra'nın verdiği tarifsiz sancılarla geçen üç günü anımsadı. Bugün de penceresinin dışında aynı gri ve tehlikeli aydınlık vardı. Dışarıdan içeri dolan bu ışık, evinin cilalı tahtalarının üstünde doğal olmayan bir toz bulutu gibiydi.

Glikman'a seslenişini işitir gibi oldu, "Onu bana getir, onu bana getir," -ve doğurmakta olduğu bebeğin, evlatları değil de âşığı Glikman'ın ta kendisi olduğunu sandığı zamanları anımsadı. Glikman, gürbüz ve tüylü bedeniyle kadının içinden çıkma savaşımındaydı sanki- yoksa içine girme savaşımı mı? -Doğurmak, Ostrakova'nın âşığı hesabına çok korktuğu köleliğe Glikman'ı teslim etmek olacaktı.

Doğum sırasında Glikman neden orada değildi, niçin gelmemişti diye merak ederken Glikman'ı General ve Sihirbaz'la karıştırıyordu. Neden mektubu yanıtlamıyorlar.?

Kendisi Aleksandra'yla boğuşurken Glikman'ın niçin gelmediğini çok iyi biliyordu Ostrakova. Uzak durması için âşığına yalvaran

kendisiydi. "Acıya katlanacak kadar yüreklisin ama çektiklerin elverir," demişti kadın. "İçin başkalarının acısına tanıklık edecek kadar katı değil, seni bunun için de seviyorum. İnsanoğlunun çektiklerine İsa tanıklık etmişti. İsa, cüzzamlıları iyileştirdi. İsa, körlerin gözlerini açtı ve ölüleri dirilttı. Akla yakın bir neden uğruna ölebilirdi de İsa. Ama, sen İsa değilsin. Sen Glikman'sın, sancılarımın karşısında durup bakmaktan ve acı çekmekten başka şey gelmez elinden. Bunun da kimseye yararı olmaz."

"Ancak, General ve onun Sihirbaz'ı farklıydılar," diye düşündü. Gücenmişti Ostrakova. "Bana, hastalığımla ilgilenen doktorlar gibi ilgi gösterdiler. Yanıt beklemeye hakkım var!"

Kararlaştırdıkları saatte koca kafalı, anırır gibi konuşan mankafa kapıcı, arkasında mağara devri kaçkını kocasıyla yukarı geldiler. Koca, tornavidasını da yanına almıştı. Ostrakova'nın yüreğini ağzına getirecek haberleri taşımak kendilerine nasip olduğu için sevinçten uçuyorlardı. Ostrakova, konut kabul etmek üzere dikkatle hazırlandı. Pikaba plak koydu, yüzüne makyaj yaptı ve divanın yanına kitapları istif etti. Böylece vaktini okumakla geçirdiği havasını yaratmak istedi.

"Ziyaretçiler Madam, *Erkekler*...hayır, adlarını söylemediler..Buraya, kısa bir ziyaret için yurt dışından gelmişler...*Kocanızı* tanıyorlarmış, Madam, onlar da sizin gibi göçmen...Hayır, sürpriz yapmak istediler...akrabalarınızdan sizin için *armağanlar* getirdiklerinden söz ettiler....Sır, Madam. Adamlardan biri öyle iri, güçlü ve hoş görünüşlü ki...evet, başka zaman gene gelecekler, buraya iş için gelmişlermiş, birçok randevuları varmış, öyle dediler. Hayır, taksiyle geldiler ve taksiyi beklettiler, masrafı düşünün!"

Ostrakova güldü ve elini kapıcı kadının kolunun üstüne koydu. Büyük bir sır verecekmiş gibi kadını kendine çekti. O sırada kapıcının mağara devrinden kalma kocası ayakta durmuş, sigarasının dumanıyla sarmısak kokan soluğunu iki kadına doğru savuruyordu.

"Dinleyin," dedi Ostrakova, "ikiniz de bana dikkat edin. Bu zengin ve yakışıklı konukların kimler olduklarını çok iyi biliyorum. Kocamın Marsilya'daki hayırsız yeğenleri. Tembel, hergele ve tam serseridir her ikisi de. Bana bir armağan getirirlerse, emin olun, burada yatmak ve büyük olasılıkla burada yemek yemek isteyeceklerdir. Lütfen onlara ülke içinde yolculuğa çıktığımı ve daha birkaç gün dönmeyeceğimi söyleyin. Onları severim ama başımı dinlemek istiyorum."

Kapıcıyla kocasının herhangi bir kuşku ya da düş kırıklığı varsa da içlerinde kaldı. Ostrakova, her ikisini de parayla satın aldı. Şimdi gene yalnız kalmıştı; silahının halkasına geçirdiği sicim boynundaydı ve Ostrakova divana uzanmıştı. Kalçalarını, az çok rahat bir duruma sokmak için yükseğe kaldırmıştı. Silahı elindeydi ve kapıya çevrikti. Merdiveni çıkan biri zayıf, biri iri yarı iki kişinin ayak seslerini işitebiliyordu.

"Biri *uzun* boylu bir adam, deri bir *palto*..." diye yineledi. *"Geniş* yapılı bir adam, ayağında delikli gri *pabuçlar*..."

Derken kapısı vuruldu. Çocukluktaki aşk önerileri kadar ürkek, çekingen bir vuruştu bu. Ve Fransızcayı aşina olmadığı bir şiveyle konuşan yabancı bir ses yükseldi, yavaş ve klasik bir biçimde kocası Ostrakov'un kandırıcı yumuşaklığında konuşan bir ses:

"Bayan Ostrakova. Lütfen beni içeri alın. Size yardım için buradayım."

Her şeyin bittiği duygusuna kapılan Ostrakova, ölü kocasına ait silahın horozunu bilinçli olarak kaldırdı ve acı çekse de, kapıya doğru gitti. Çağanoz gibi yürüdü, ayağına pabuç giymedi, kapıdaki gözetleme deliğine güvenmedi. Gözetleme deliğinin iki yönlü olmadığına hiç kimse Ostrakova'yı inandıramazdı. Bu nedenle de, kapıdaki delikten içeri bakandan kurtulma umuduyla odanın içinde dolaşırken, Ostrakov'un rengi solmuş portresinin önünden geçti ve yaşayıp karısını korumak varken, bencillik edip erken ölen kocasına kırıldı.Sonra şöyle düşündü: "Hayır, köşeyi döndüm ben. Benim de cesaretim var."

Ve gerçekten cesareti vardı Ostrakova'nın. Savaşa gidiyordu, her dakikası ömrünün son anı olabilirdi. Garip şey, ağrıları dinmişti. Bedeninin, Glikman'ın karşısında olduğu gibi, her şeye hazır olduğunu hissediyordu. Erkeğin gücünün içine dolup kendisini güçlendirdiğini duyabiliyordu. Glikman yanındaydı ve erkeğin ne denli güçlü olduğunu, aşığını arzulamadan, anımsıyordu. Kadının öbür dünyaya yaraşan dinsel düşünceleri vardı ve bu düşüncelerine göre, Glikman'ın bir zamanlar usanıp yorulmadan sevişmesi Ostrakova'ya güç vermiş ve kadını bu ana hazırlamıştı. Ostrakov'un soğukkanlılığı ve gururu da vardı onda; Ostrakov'un silahı da. Ne var ki duygular kişilere özgüdür ve Ostrakova'nın gururu, elinden kızı, Aleksandra'sı alınmış öfkeli bir annenin gururuydu! Kendisini bugün öldürmek için gelenler, yerine getirmediği analık görevlerini başına kakan Ostrakov ile Glikman'ı öldürenler ve eğer olacakları önleyemezse bütün zavallı dünyayı öldürecek olanlar aynı kişilerdi.

Bütün istediği, silahı ateşlemeden önce hedefe doğrultabilmekti ve kapı hem kapalı, hem de zincirli olduğu sürece ne kadar yakından ateş ederse o kadar iyi olurdu. Çünkü, nişancılığı konusunda yerinde bir alçakgönüllülük gösteriyordu Ostrakova. Parmağını gözetleme deliğinin üzerine koydu. Böylece, dışardakinin içeri bakmasını engelliyordu. Sonra da dışardakilerin kim olduğunu anlamak için gözünü deliğe dayadı ve gördüğü ilk şey,çarpık mercekte yuvarlak bir soğana benzeyen, sahanlığın yeşil çinilerinden yansıyan ışıkta yeşilleşen saçı, ördek gagasını andıran burnu ve yavan gülüşüyle budala kapıcı kadın oldu. O hafif ayak sesleri kapıcınınkilermiş gibi geldi Ostrakova'ya. Hafiflik, acı ve mutluluk gibi daha önce ya da sonra ne duyulduğuna göre değişir. Gördüğü ikinci şey, kumlu bir kahverengi palto giymiş olan kısa boylu

adamdı ve bu kişi, delikten bakıldığında, antreponun karşısına düşen çatıya yerleştirilmiş ve herkese el sallayan Michelin lastiklerinin reklamındaki tombul adam kadar şişmandı. Ostrakova bakarken, Turgenyev'in öykülerinde anlatılaniara benzeyen açık renk, yazlık şapkasını ciddiyetle çıkardı adam ve ulusal marş çalınıyormuş gibi yanında tuttu. Ostrakova, onun bu hareketiyle, bir şeylerden korktuğunu bildiğini ve başını açık bırakmakla da iyi niyetini gösterdiğini düşündü.

Adamın sakin ve ağırbaşlı görünüşünde görevini yerine getirdiği havası vardı ve sesi gibi bu hali de bir kez daha kocası Ostrakov'u anımsattı kadına. Delikteki mercek adamı kurbağaya benzetse de, halini tavrını değiştiremiyordu. Adamın gözlüğü de Ostakov'u hatırlattı. Gözlük, bazıları için sakatların bastona gereksindikleri kadar gerekliydi. Ostrakova, silahı kapıya doğrultmuş, parmağı tetikteyken, adam hakkındaki bu izlenimi bir bakışta edinmişti ve o an, kapının arkasından ateş edip, "Al, *bu* Glikman için, *bu* Ostrakov için, *bu* Aleksandra için!" deyip dememeyi düşünüyordu.

Artık her şeyden kuşkulandığı için, kendisini öldürtmek üzere böylesine insancıl görünüşlü birini seçmiş olabileceklerine inanmaya hazırdı. Çünkü Ostrakov'un da, bu adam gibi şişman ve ağırbaşlı olduğunu bilirdi onlar.

Sonunda, "Yardım istemiyorum," dedi ve sözlerinin adam üzerindeki etkisini görmek için korkarak delikten baktı. O bakarken salak kapıcı bağırmaya başlamıştı bile:

"Madam, bu kibar bir bey! Kendisi İngiliz! Sizin için üzülüyor. Hastasınız Madam, bütün sokak sizin hesabınıza korkuyor! Kendinizi daha fazla, hapsedemezsiniz!" Bir sessizlik oldu. "Kendisi doktor, değil mi Mösyö? Seçkin bir ruh hastalıkları doktoru." Sonra da aptal kadının, "Ona söylesenize Mösyö. *Ona doktor olduğunuzu söyleyin,"* dediğini işitti Ostrakova.

Ama yabancı kapıcının sözlerini onaylamadı ve başını "hayır" anlamına salladı. "Hayır, doktor olduğum doğru değil," dedi.

"Madam, kapıyı açın yoksa polis getireceğim," diye bağırdı kapıcı. "Bir Rusböyle rezalet çıkarsın? Hayret doğrusu!"

Ostrakova, daha yüksek sesle, "Yardım istemiyorum," dedi.

Ama bu yardıma her şeyden çok gereksinme duyduğunu iyi biliyordu. Bu yardım olmadan Glikman'dan başarılı olamaz ve asla kimseyi öldüremezdi. Zaten karşısına iblisin ta kendisi çıksa, bir başka ananın evladını öldüremezdi ki.

Ostrakova, gözetlemeye devam ederken kapının dışındaki kısa boylu adam, ağır ağır bir adım daha yaklaştı ve böylece yüzü su altındaymış gibi bulanıklaştı. Mercekten şimdi yalnızca adamın yüzü seçiliyordu ve Ostrakova'nın gördüğü ilk şey bu suratın ne denli yorgun olduğu, gözlüğün arkasındaki gözlerin kızarıklığı ve göz altlarındaki koyu gölgeler oldu. Adamın kendisiyle candan ilgilendiğini, bu ilginin ölümle

hiç ilişkisi bulunmadığını, yaşama dönük olduğunu ve şimdi baktığı yüzde gördüğü sevecenliğin hep var olduğunu hissetti. Adamın yüzü hâlâ kapıya doğru yaklaşıyordu. Kapıdaki mektup yarığından gelen ses üzerine kadının yanlışlıkla tetiği çekmesi çok olasıydı ve bu düşünce ona çekici geldi. Ostrakova, elinin kasıldığını duydu ve tetiğe basıp işi bitirmesine kıl payı kala durdu. Kapıdaki mektup yarığından paspasın üstüne düşen zarfı aldı. Bu General'e yolladığı, Fransızca yazıp "biri beni öldürmeye çalışıyor..." dediği kendi mektubuydu. Uzanan yardım eline karşı koymak için son bir hareket daha yaptı. Mektubunun, bir hileyle daha alıcısının eline geçmeden yolda alakonduğunu, satın alındığını, çalındığını ya da başına düzenbazların yaptığı işlerden birinin geldiğini düşünüp meraklandı ama bu fikre kendi de inanmadı. Kendi mektubunu görüp halini açık seçik anlatan sözcükleri okuyunca, hele hele mektubun neredeyse umutsuz denecek havasını yeniden duyunca yalan dolan canına tak etti, güvensizlikten bıktı ve her şeyde bir bit yeniği aramaktan usandı. Şişman adamın sesini gene işitti. Fransızcayı iyi biliyordu, ama biraz pratik yapması gerekliydi ve bu, okuldan yarım yamalak anımsadığı bir şiiri belleğinde canlandırdı. Adamın söyledikleri yalansa, o zaman bu, Ostrakova'nın yaşamı boyunca duyduğu en kurnazca hazırlanmış yalan olacaktı.

Adam, "Sihirbaz öldü.Madam," derken soluğuyla gözetleme deliğini bulandırmıştı. "Onun yerine, size yardım için ben Londra'dan geldim."

Aradan yıllar da geçse, Peter Guillam, o akşam eve nasıl geldiğinden, bazan çok, bazan biraz daha az içtenlikle, ama mutlaka ömrü boyunca söz edecekti. O günkü koşulların çok farklı olduğu konusunda ısrar edecekti. Canı sıkılmıştı, bu bir. Üstelik sıkıntısı bütün gün geçmemişti. İki: Büyükelçi, haftalık toplantıda İngiltere ödemeler dengesi üzerine söylediği yakışıksız bir söz için kendisini herkesin önünde azarlamıştı. Yeni evliydi Peter Guillam —bu da üç— ve genç karısı dört aylık hamileydi. Sirk'ten gönderilen, Merkez'in yazılı izni alınmadan Fransız topraklarında herhangi bir harekâta girişilmeyeceği —haberde bu nokta iki kez yazılmıştı— konusundaki uzun ve sıkıcı şifreli emrin çözümü bittikten çok sonra,karısı telefonla aramıştı Peter'i. Ve —bu da beş— bütün Paris, dönem dönem olduğu gibi, gene çocuk kaçırma korkusunu yaşıyordu. Son olarak da Sirk temsilcisinin Paris'e gömülmek üzere gönderildiği ve varsayılan düşmanlarla uğraşacak yerde, zamanlarını birbirlerini ispiyonlamakla geçiren, can sıkıcı, kokuşmuş Fransız gizli servis şefleriyle birlikte sıkıntılı öğle yemekleri yemekten başka işe pek yaramadığı herkesçe biliniyordu. Kendisini çabuk öfkelenmekle suçlamadan önce bu noktaların hesaba katılmasını isteyecekti Guillam.Üstelik bir atletti; yarı Fransız ve daha çok İngiliz olduğundan ince, sarışın, yakışıklıydı. Yaşamının her anının savaşımla geçtiği alan da —Guillam ellisine geliyordu— meslekdaşlarına

yaşlanma olanağını pek vermeyen iki ateş arasındaki aiandı. Ayrıca, yepyeni bir Porsche araba almıştı ve bu dışişlerinde hoş gözle bakılmayan bir şeydi. Üstelik Büyükelçi'nin kesin talimatına karşın, arabasını elçiliğin park yerine bırakmıştı.

Bütün bunlardan sonra, Marie-Claire Guillam, kocasına, saat tam altıda ve Guillam şifre defterlerini kilitlerken telefon etti. Guillam'ın iki telefonu vardı. Biri santrala bağlıydı, öteki doğrudan. Marie-Claire bu sonuncudan aradı. Ancak çok ivedi durumlar için bu hattı kullanmayı kararlaştırmışlardı. Karısı Fransızca konuştu. Doğru, anadiliydi Fransızca ama İngilizcesini ilerletsin diye son günlerde hep İngilizce konuşuyordu.

"Peter," diye söze başladı.

Peter, karısının sesindeki gerginliği hemen farketti.

"Marie-Claire? Ne oldu?"

"Peter, burada birisi var. Senin hemen gelmeni istiyor."

"Kim?"

"Söyleyemem. Önemli. Rica ederim, hemen eve gel," diye yineledi Marie-Claire ve ne düşündüyse telefonu kapadı.

Karısından telefon geldiğinde Guillam'ın başyardımcısı, adı Meddle olan biri, anahtarları kilide sokmadan önce şifreli kasanın yuvarlak topuzunu çevirmek için, kasanın bulunduğu odanın kapısında bekliyordu. Guillam'ın çalışma odasının kapısındaki Meddle, onun telefonu çarparak kapattığını gördü. Bildiği ikinci şey, Guillam'ın uzaktan, belki de dört-beş metre uzaklıktan, binanın neredeyse Büyükelçiliğin simgesi haline gelmiş olan kutsal *özel anahtarını* kendisine fırlatıp atmasıydı. Ve Meddle, bir mucize sonucu, sol elini kaldırıp anahtarı bir Amerikalı beyzbol oyuncusu gibi yakaladı. Daha sonra Guillam'a, "Bunu yakalamayı yüz kez daha deneseydim gene beceremezdim," diyecekti.

Guillam, "Ben sana telefon edinceye kadar sakın buradan kımıldama," diye bağırdı. "Masama otur ve telefonlara bak. İşitiyor musun?"

Meddle işitiyordu, ama Guillam çoktan elçiliğin gülünç derecede şık sarmal merdiveninin yarısına varmıştı bile; daktilo kızlarla elçilik koruma memurlarına ve ortalıkta dolaşıp akşam kokteylini hazırlayan yakışıklı genç erkeklere çarpıp duruyordu. Saniyeler sonra Porsche'nin direksiyonuna oturmuş, otomobil yarışçıları gibi, motorun devir hızını yükseltiyordu. Dünyaya bir daha gelse, iyi bir yarışçı olurdu kuşkusuz. Guillam'ın evi Neuilly'deydi ve trafiğin yoğun olduğu saatlerde, spor arabasıyla otomobillerin arasından sıyrılmayı oldukça eğlenceli buluyordu. Kendi deyimiyle, elçilikte her günkü işler kişinin sinirlerini ne denli gererse gersin, gidiş gelişlerinde çevresinde gördüğü yaşam fokur fokur, didişken ve neşeliydi. Zamanını izlediği yola göre ayarlardı. Charles de Gaulle Bulvarından geçerse ve ışıklarda bekleyerek vakit

yitirmezse bile akşamları kesin bir şey söylenemezdi. Gece geç vakit ya da sabahın kör ünde yollar boşken ve kordiplomatik plakasıyla, işiyle evinin arası onbeş dakika çekiyordu. Kalabalık saatlerde otuz beş dakika çabuk sayılırdı, kırk dakika ise normaldi. O akşam, bir grup çılgının evini bastığı ve Marie-Claire'nin anarşistlere çevrilli silahı gözünün önüne gele gele, onsekiz dakikada eve peşine polisi takmadan vardı. Büyükelçi'ye, daha sonra verdiği raporunda polis, Guillam'ın o akşam üç kez ışıklarda beklemeden geçtiğini ve evinin bulunduğu semte hemen yüzkırk kilometre hızla girdiğini belirtiyordu. Ama bütün bunlar o günkü olayların saptanması için gerekiyordu. Üstelik kimse de kendisiyle yarışmaya kalkışmamıştı... Guillam, arabayı sürerken neler olduğunu hayal meyal anımsıyordu. Hemen arkasında damperli bir kamyonun acı fren sesini duymuştu. Bir de, aralarındaki uzaklık sadece yüz elli metreyken aklına estiği için bir motosikletli sola dönüvermişti.

Oturduğu daire, bir villanın üçüncü katındaydı. Kapıya varmadan sert bir fren yaptı ve motoru durdurup arabayı sokakta bıraktı. Sonra da, telaşının elverdiği ölçüde soğukkanlılıkla ön kapıya doğru atıldı. Arabasının yakınında bir yerlere bırakılmış, şoförü direksiyon başında ve harekete hazır bekleyen bir araba bulacağını sanıyordu. Ama görünürde böyle bir otomobil yoktu ve bu Guillam'a ani bir ferahlık verdi. Yatak odalarında ışık vardı. Bu nedenle Marie —Claire'i, ağzı tıkaçlı ve yatağa bağlanmış, başucunda kendisini tutsak edenlerle birlikte Guillam'ın gelmesini beklerken düşledi. İstedikleri Guillam'sa, onları düş kırıklığına uğratmaya niyeti yoktu. Ne üstünde silahı, ne de başka seçeneği vardı. Sirk'in iç güvenlik görevlileri silahtan nefret ederlerdi ve Guillam'ın ruhsatsız tabancası başucundaki çekmecedeydi. Kuşkusuz, şimdiye kadar bunu çoktan bulmuş olmalıydılar. Üç katın merdivenini sessizce çıktı ve ön kapıya gelince ceketini çıkarıp yere, yanına bıraktı. Kapının anahtarı elindeydi. Olabildiğince yavaş, anahtarı deliğe soktu, sonra da zili çalıp, *"Facteur!"* —postacı— diye kapının mektup deliğinden seslendi, "Ekspres!" Eli, anahtarın üstündeydi. Yaklaşan ayak seslerini dinledi ve bunların Marie-Claire'nin ayak sesleri olmadığını hemen anladı. Duyduğu adımlar yavaş, hatta ağırdı ve Guillam'a, gereğinden fazla kendinden emin birinin yürüyüşü gibi geldi. Adımlar, yatak odası tarafından geliyordu. Guillam, bundan sonra her şeyi bir çırpıda yapıverdi. Kapıyı içerden açmak için iki ayrı işlemin gerektiğini bilirdi: Önce zincir çekilmeliydi ki sürgünün dili serbest kalsın. Guillam, yarı çömelmiş durumda zincir sesini bekledi, sonra da sürpriz silahını kullandı ve anahtarını çevirip bütün gücüyle kapıya yüklediği. Bunu yaptığı anda, tombul bir erkek şeklinin, canını kurtarmak için kendini holdeki aynaya doğru neredeyse fırlattığını gördü ve adamı kolundan yakalayıp mengene gibi sıktığı sıra yoğun bir hoşnutluk duydu. Karşısındaki irkilmiş ve çaresizlik içinde bakan yüz, kırk yıllık dostu ve akıl hocası George Smiley'in yüzüydü.

Bu karşılaşmanın sonrası Guillam tarafından, nedense biraz soğuk anlatılır: Smiley'in gelişiyle ilgili bir haber almamıştı ve Smiley de, belki mikrofon yerleştirilmiştir diye, evdeyken aydınlatıcı bir şey pek söylememişti. Marie-Claire yatak odasındaydı ama ne bağlanmıştı, ne de ağzı tıkalıydı. Marie-Claire'nin ısrarıyla yatağa uzanmış olan da Ostrakova'ydı. Kadının sırtında hâlâ eski siyah giysisi vardı ve Marie-Claire, Ostrakova'nın aklına gelebilecek her türlü şeyi sağlıyordu: Jelatinli tavuk göğsü, naneli çay ve olağanüstü günler için alıp sakladığı, ama ne yazık ki Guillam hastalandığında yerlerini bir türlü bulamadığı bütün hasta yemeklerini yapıyordu. Guillam -daha adını öğrenmeden —Ostrakova'nın dayak yemiş gibi olduğunu farketti. Gözlerinin ve ağzının çevresinde büyük, açık renk çürükler vardı ve parmakları tırmık içindeydi. Besbelli kendini savunmaya çalışırken olmuştu bunlar. Duruma kısaca bir göz atmasını bekledikten sonra —dayak yiyen kadına nasıl olsa, durumdan kaygı duyan genç karısı hizmet ediyordu— Guillam'ı kolundan tutan Smiley, onu misafir odasına doğru sürükledi. Eski şefi olmanın sağladığı tüm otoritesini kullanıp, gereksinmelerini çarçabuk sıraladı. Guillam'ın elçilikten eve gelinceye kadar gösterdiği telaş işte şimdi bağışlanabilirdi. Ostrakova'nın —Smiley ondan yalnızca "Konuğumuz" diye söz ediyordu— bu gece Paris'ten ayrılması zorunluydu. Örgüt'ün Orleans dışında bulunan evi— ki Smiley buradan "bizim sayfiyedeki konak" diye söz ediyordu —yeterince güvenceli değildi. Kadının bakılıp korunacağı başka bir yere gerek vardı. Guillam, Arras'ta oturan ve vaktiyle Sirk'in gelgeç ajanları için barınak sağlayan emekli ajan Fransız bir karı kocayı anımsadı. Guillam'ın onlara telefon etmesi kararlaştırıldı, ancak bu işi evden yapmayacaktı. Smiley, Guillam'ı bir telefon kulübesi bulması için dışarı gönderdi ve o gerekli işleri yapıp dönünceye kadar, Marie-Claire'in, üstünde tavşan resimleri bulunan bloknotuna, Guillam'ın derhal Sirk'e iletilmesini istediği, "Saul Enderby için, Kişiye Özel, Şifreyi Kendin Çöz" kaydıyla kısa bir haber yazdı. Sonra, Guillam'ın da okuması (ancak yüksek sesle değil) için ısrar ettiği bir ricası vardı Enderby'den: "...kuşkusuz, size de rapor edilmiş olan ikinci ölüm nedeniyle, bundan kırk sekiz saat sonra *"Ben'in yerinde bir toplantı yapılması..."* Guillam'ın, Ben'in Yerl'nin nerede olduğu konusunda bir fikri yoktu.

"Eee Peter?"

"Evet George," dedi Guillam, şaşkınlığını hâlâ üstünden atamadan.

Smiley, "Akredite diplomatları gösteren resmi bir adres kitabı olduğunu sanıyorum. Sizin evde, böyle bir şey var mı acaba?" diye sordu.

Evet, vardı. Gerçekten de Marie-Claire, onsuz yaşayamazdı. Adları aklında hiç tutamıyordu. Bu yüzden de kitap, yatak odasındaki telefonun yanında dururdu. Yabancı büyükelçiliklerden biri, bir içki içmek, birlikte yemek yemek, en beteri de bunların hepsini birden yapmak üzere, ya da

ulusal bayramlarının kutlama törenlerine davet ettiklerinde, bilgi almak amacıyle hemen bu kitaba bakarlardı. Guillam, yatak odasının kapısını vurdu ve kitabı alıp getirdi. Bir dakika sonra Smiley'in omuzunun üstünden eğilip baktı: "Kirov," diye okudu —ama gene yüksek sesle değil, içinden— Smiley'in başparmağını izleyerek. "Kirov, Oleg; ikinci Kâtip Ticaret Ataşeliği, Bekâr." Ardından da, Sovyet Büyükelçiliği'nin ve yalnızca elçilik lojmanlarının bulunduğu yedinci bölgede bir adres geliyordu.

Smiley, "Hiç rastladın mı?" diye sordu.

Guillam başını salladı:

"Birkaç yıl önce denedik. Sonra da dosyasına, "Ona yaklaşma" etiketini koyduk," diye yanıtladı.

Smiley, "Bu adres kitabı ne zaman hazırlandı?" diye sordu. Ne var ki, sorunun yanıtı, kitabın üstündeydi: Bir önceki yılın aralık ayı.

"Peki, bürona gittiğin de..." dedi Smiley.

Guillam, "Kirov dosyasına bakarım," diye söz verdi.

Smiley, kesin bir sesle, "Bir de *bu* var," derken Guillam'ın eline bir kurye çantası tutuşturdu. Guillam, daha sonra bu çantaya bakacak ve içinde bir çok mikro-kasetle kahverengi, şişkin bir zarf olduğunu görecekti.

Smiley, "Lütfen yarınki ilk kuryeyle," dedi. "Telgrafı gönderdiğim adama ve aynı adrese."

Smiley'i yabancı diplomatlar listesine gömülmüş, iki kadını da yatak odasında başbaşa bırakan Guillam, bir koşu elçiliğe döndü ve sersemleşmiş Meddle'yi telefon başındaki nöbetten kurtarıp kurye çantasını eline verdi, Smiley'in talimatını da iletti. Smiley'deki gerginlik, besbelli Guillam'ı da etkilemişti ki, terleyip duruyordu. Çok daha sonraları bu geceden söz ederken, George'i tanıdığı yıllar boyunca onu hiç bu kadar düşünceli, ince eleyip sık dokur ve kılı kırk yararken, böylesine umutsuz görmediğini söyleyecekti. Kasa odasını yeniden açıp telgrafı kendi kodladı ve gönderdi. Londra'daki Merkez'in telgrafın alındığını doğrulaması üzerine Sovyet Büyükelçiliği Dosyasını alıp, eski listelerin artık kullanılmayan numaralarına bakmaya başladı. Uzun boylu aramadı. Bir sureti Londra'da bulunan üçüncü dizide, aradığı bilgileri buldu: Kirov, Oleg, Ticari Ataşeliğinde İkinci Katip, bu kez "Evli" diye yazılmış ama karısı "görevli" değil, karısı iki hafta önce Moskova'ya dönmüş. Çeşitli yorumlar için ayrılan sütunda Fransız İrtibat Servisi, "Sovyet haberalma kaynaklarına göre Kirov, 'Sovyet Dışişleri Bakanlığı'na, beklenmedik zamanda boşalan daha yüksek bir görevi devralmak üzere, apar topar geri çağrıldı' diye not düşmüştü. Bu apar topar ayrılış nedeniyle de, usulden olan veda partileri verilmemişti.

Guillam Nevilly'ye döndüğünde, verdiği bilgileri Smiley tek söz söylemeden dinledi. Şaşırmış görünmedi ama duydukları ona bir bakıma çekici geldi. Sonunda ağzını açtığında da, üçü birlikte arabaya sıkışmış

Arras'a doğru hızla yol alıyorlardı Smiley'in sesine umutsuzluk egemendi: "Evet," dedi —sanki Guillam bu "evet"in kapsadığı bütün geçmişi biliyormuş gibi. "Evet, elbette ya, tam onun *yapacağı* gibi, değil mi? Kirov'un gerçekten dönmesini sağlamak için terfi bahanesiyle geri çağıracaktı onu tabii."

Karla'nın paravanası ve Ann'ın âşığı olan Bill Haydon'un maskesini indirdiği geceden bu yana Smiley'i hiç böyle, akılla sezginin doruğunda görmediğini söyleyecekti Guillam.

Ostrakova da geriye dönüp o geceyi anımsadığında, olanların pek azını çıkarabiliyordu. Otomobille giderlerken, yolda uyumuştu. Ne otomobille gidişinden, ne de ertesi sabah uyandığında tombul adamın sabırla ama ısrarla kendisini sorguya çekmesinden fazla bir şey kalmıştı belleğinde. Belki de olaylar —geçici de olsa— onu etkilemiyordu ve bu nedenle anımsamıyordu. Smiley'in sorularını yanıtladı. Ona minnettardı. Sihirbaz'a verdiği bilgileri ona da anlattı ama *süslemeden* yaptı bunu. Üstelik Smiley, bu bilgilerin çoğunu zaten biliyor gibiydi.

Konuşmasının bir yerinde, "Sihirbaz," dedi, "ölmüş olsun. Tanrım." Sonra General'i sordu Ostrakova, ama Smiley'in kaçamak yanıtına hiç kulak vermedi. Ostrakov'u, sonra Glikman'ı, şimdi de adını bilmediği Sihirbaz'ı düşünmekteydi. Ev sahipleri kendisine karşı naziktiler, ama Ostrakova'nın üstünde hiç bir iz bırakmadılar. Hava yağışlıydı ve Ostrakova tepeleri göremiyordu.

Yavaş yavaş, haftalar geçtikçe, kadın kendine deliksiz uyku uyuma hakkı tanımaya başladı. Karakış erken bastırdı. Kar, çocukluk anıları gibi, her yanını sarmıştı. Önceleri kısacık yürüyüşler yaptı, sonraları uzun uzun yürüdü; odasına erken çekildi, az konuştu ve bedeni sağlığına kavuştukça keyfi de yerine geldi. Belki de kafasını ve bedenini saran acılar, yıllar boyu duyduğu kaygılarla ettiği dualarını yapamadığını yapmış ve Aleksandra için kendini suçlamasına bir son vermişti. Boş zamanlarında Glikman için yas tutuyordu; dünyada yapayalnız olduğunun bilincindeydi; ne var ki göz alabildiğine uzanan karlı görüntülerle içindeki yalnızlık duygusu, kadını rahatsız etmiyordu. Emekli bir tuğgeneral ona evlenme teklif etti, ama kabule yanaşmadı Ostrakova. Sonradan bu tuğgeneralin, önüne gelene evlenme teklif ettiğini öğrendi. Peter Guillam, en azından her hafta ziyaretine geliyordu ve bazen birlikte, bir iki saat yürüyüş yapıyorlardı. Kusursuz Fransızcasıyla kadına, genellikle, enine boyuna bildiği konu olan bahçe mimarlığından söz ediyordu. Ostrakova'nın bu öykü içindeki yaşamının bir özetiydi bu. Ve bu öykü, Ostrakova'nın General'e yazdığı ilk mektuptaki olaylar zincirinden tümüyle habersiz olarak yaşandı..

19

Saul Enderby, İngiliz üst tabakasının en son bayalığı olan Belgravia argosuyla, sözcükleri uzata uzata sordu: "Adı, gerçekten Ferguson *mu*?"

Smiley,"Bundan hiç kuşkum yok," dedi.

"Bizim ıskartaya çıkardıklarımızı o topluyor. Ancak Akıl Hocaları, bugünlerde yerli gözetmenlerle bağdaşamıyorlar. Anti parti ya da başka bir bela. Ne dersen de." Enderby, elindeki belgeler tomarını incelemeye devam ediyordu. "Peki, bu oyunda senin rolün ne George? Sherlock Holmes zavallı ihtiyar Moriarty'nin mi peşinde? Yoksa Kaptan Ahab, büyük beyaz balinayı mı kovalıyor? Sen hangisisin?"

Smiley yanıt vermedi.

Enderby, "Şuna söylemeden geçemeyeceğim," diye fikrini açıkladı. "Keşke bir düşmanım olsaydı. Uzun zamandır bir düşman arıyorum. Değil mi Sam?"

Sam Collins, "Gece ve gündüz Şef," diye gönülden onayladı ve efendisine anlamlı anlamlı sırıttı.

Ben'in Yeri, Knightsbridge'deki karanlık bir otelin arka odasıydı ve üç adam, bir saat önce burada toplanmışlardı. Kapının üstündeki tabelada, "Müdüriyet —Kimse Giremez" yazılıydı ve içerde, paltolarla şapkaları bırakacak bir yerle tuvaleti de içeren bir holden geçilen özel bir oda vardı. Odanın meşe kaplama duvarları kitap doluydu ve duvarla çevrili, üçgen biçimi bir bahçeye bakıyordu. Bahçede mermer melek heykelli bir havuzla düşünürken arşınlanabilecek bir patika vardı. Ben'in kimliği— eğer bir kimliği olduysa Sirk efsanesinin kaydı tutulmamış arşivi içinde kaybolmuştu. Ne var ki Ben'in bu odası, daha önceleri George Smiley'in buluşmalarında olduğu gibi Enderby'ninkiler için de, Sirk muhasebesinden geçmeyen harcamalar arasında kalarak, randevulaşma yeri olma özelliğini sürdürmüştü. Ancak daha sonraları burada toplanılmaz olmuştu.

Enderby, "Sence bir sakıncası yoksa bir daha okuyayım," dedi.

"Günün bu saatinde biraz kalın kafalılığım üstümde olur."

"İki kere okumanın gerçekten yardımı olur Şef," dedi Collins.

Enderby, yarım camlı gözlüğünü taktı ama okurken camların üstünden bakıyordu. Smiley'de bu gözlük camlarının numarasız olduğunu biliyor ama açığa vurmuyordu.

"Görüşmeleri Kirov yapıyor. Buna, Leipzig'in kendisine oynadığı oyundan sonra başladı, tamam mı George?" Smiley, soğuk soğuk başını salladı. "Gene aşk yuvalarındaydılar, saat sabahın beşiydi ve kızları evlerine göndermişlerdi. Önce Kirov, ağlamaklı bir sesle, 'Bunu bana nasıl yaparsın? Arkadaşım olduğunu sanıyordum Otto,' diyor. Tanrım, yanlış birini seçti. Sonra da, çevirmenlerce kötü İngilizceye aktarılmış olan bildirisi geliyor. İngilizceye uyarlanmış bir bildiri; 'uyarlamak' yerinde bir sözcük, değil mi George?"

Smiley, yerinde bir sözcük olup olmadığını yanıtlama zahmetine girmedi. Belki yanıtlamasını da beklemiyorlardı. Maroken bir koltukta, sessiz sedasız oturuyordu Smiley ve birbirine kenetlediği ellerinin üstünden, öne doğru, eğilmişti; kahverengi, kırılı paltosu gene sırtındaydı. Kirov'un, daktilo edilmiş yazılarının bir sureti dirseğinin dibinde duruyordu. Solgundu Smiley ve Enderby perhiz mi yaptığını sordu.Harekât şefi olan Sam Collins, tam anlamıyle, Enderby'nin gölgesinde oturuyordu. Collins, ufak tefek, canlı ve derli toplu, siyah bıyıklı, daima gülümsemeye hazır, yapmacıklı biriydi. Kahverengi sigaralarını yarısına kadar içiyor, sonra tabla niyetine kullandığı çatlak bir deniz kabuğunda söndürüp yenisini yakıyordu. Enderby ayaktaydı; çift kanatlı pencerenin kenarına yaslanmıştı ve arkasından gelen ışıkta silueti görünüyor, bir yandan da kibrit çöpünü kürdan niyetine kullanıp dişini karıştırıyordu. Sol manşetinden ipek bir mendil sarkıyordu Enderby'nin. Bir dizini hafifçe bükerek ileri doğru uzatışıyla, Ascot at yarışlarında kendilerine ayrılan özel yerlerdeki kulüp üyelerinden biri gibiydi. Bahçede yer yer görülen sis, çimenlerin üstüne örtülmüş bir bürümcüğe benziyordu. Enderby başını geriye attı ve elindeki belgeyi, bir ilahinin notasını veriyormuşcasına uzattı:

"Haydi bakalım, başlıyoruz. Ben Kirov'um. 1970'den 1974'e kadar Moskova Merkez'de muhasebe görevlisi olarak çalıştığımdan, denizaşırı yerleşme merkezlerindeki yolsuzlukları bulup çıkarmak ve suçlularından hesap sormak benim görevim." Durdu Enderby ve yeniden gözlüğünün üstünden baktı: "Bütün bunlar, Kirov Paris'e atanmadan önceydi, değil mi?"

Collins coşkuyla "Tümüyle doğru," derken, kendisini desteklemesi için Smiley'e baktı ama aradığını bulamadı.

Enderby, "Bilirsin George, sadece bir sonuca ulaşmak için, " diye açıklamada bulundu. "Bulgularımızı sıraya koymak için. Ancak, senin topladığın değerli bilgiler henüz elimize geçmedi."

Sam Collins, şefinin gösterdiği bu alçakgönüllülük karşısında

keyifle gülümsedi.

Enderby devam etti: "Bazıları Moskova Merkez'de görevli yüksek dereceli birçok bürokratın cezalandırılmasına yol açan bu son derece hassas ve gizli soruşturmalar sonucu, Parti Merkez Komitesi'nin emrindeki Bağımsız Onüçüncü Haberalma Müdürlüğü'nün başı ve bütün Merkez'ce şifreli Karla adıyla tanınan kişiyle ahbaplık kurdum. Bu bir kadın adı ve söylendiğine göre "Karla'nın kontrolundaki ilk şebekenin de adıymış. Onüçüncü Müdürlük, başlıca görevi yeni ajan bulmak ve bu acemi ajanları eğitimden geçirip faşist ülkelere çok başka sıfatlar altında göndermek olduğundan Moskova Merkez içinde ayrı bir kuruluştur. Bu tür ajanlara 'Köstebek' de deniyor.. falan... filan...feşmekân... Hedef alınan ülkedeki gizli görevinde etkin hale gelmesi için bir köstebeğin çoğunlukla uzun yıllarını vermesi gerek. Bu köstebekler denizaşırı yerlerde gündüz bir büyükelçilikte genellikle askeri ataşe olarak çalışan, ama Karla'nın temsilcisi olan kişilere bağlıdırlar. Bu temsilcileri Karla, bir bir eliyle seçer ve bir seçkinler grubu oluştururdu... falan...filan... Böylece, kendilerine duyulan güvenin sağladığı ayrıcalığın, yani özgürlüğün ve Merkez'deki öteki görevlilere verilmeyen yolculuk ve para olanaklarının keyfini çıkarırlardı. Bundan ötürü de, Servis'teki öbür arkadaşlarının kıskançlıkları kaçınılmaz olurdu."

Derin bir soluk alan Enderby, *"Tanrım,* bu çevirmenler," dedi birdenbire. "Belki de suç çeviride değil; cansıkıcı olan Kirov'un kendisidir. Kendi kuyusunu kazacak itirafı yapan birinden sözünü kısa kesme inceliğini de bekleyemezsin, değil mi?"

Bu sözlere sadece Collins güldü.

"Haydi, yeniden başlıyoruz," dedi Enderby ve sözüne devam etti: "Genel olarak parasal yolsuzlukları soruşturduğum sırada Karla'nın adamlarından birinin sorguya çekilmesi gerekti. Adam, Lizbon'daki Albay Orlov'du. Karla, kendi adamlarından bir mahkeme kurup olayı öğrenmek istedi ve benim kanıtlarım sonucu Albay Orlov, 10 Haziran 1973'te, Moskova'da tasfiye edildi. Sam, buna doğru diyor."

Collins, neşeli bir sesle, "Elimizdeki doğrulanmayan bir rapora göre, silahlı bir müfreze ateş edip öldürmüş Orlov'u," dedi.

Kirov'un ağzından konuşmakta olan Enderby, "Orlov'un yargılanmasındaki katkımdan ötürü Karla, şahsımı kutladı ve Albay Orlov'un yaptığı yolsuzluğu kendi müdürlüğü için bir utanç, Moskova Merkez'deki yeri için de zararlı saydığından bunu gizli tutmam konusunda bana yemin ettirdi. Karla yüksek nitelikleri olan dürüst bir yoldaş olarak bilindiğinden, kendi düzeyindeki arkadaşları arasında çok düşmanı var tabii."

Enderby, isteyerek sustu ve bir kez daha, yarım camlı gözlüğünün üstünden Smiley'e baktı.

"Ormanı kesen baltanın sapı da ağaçtan, değil mi George?"

Collins, iki adamın arasındaki yerinden, "Bizler kendini yiyen

örümcekler gibiyiz, Şef," dedi coşkunlukla ve daha geniş, yapay bir gülümseme yüzünü kapladı.

Ancak Smiley, Kirov'un bildirisini okumaya öylesine dalmıştı ki şakaları farketmedi bile.

Enderby,'Kirov kardeşin yaşamının ertesi yılını ve aşklarını geçelim de, kaldığımız yerden Karla'yla ilk buluşmalarına gelelim," diye önerdi. Smiley'in suskunluğu Enderby'yi etkilemiyordu. "Gece buluşmaları... bunlar olağan, anlıyorum." Birkaç sayfa daha çevirdi.Elindeki metinden Enderby'yi izleyen Smiley de, onun gibi yaptı. "Kirov'un Moskova'daki apartmanının önünde bir otomobil durur —Tanrı aşkına, niçin herkes gibi *dairesinin* diyemezler?— ve Kirov yatağından kaldırılır, bilinmeyen bir yöne götürülür. Moskova Merkez'deki gorillerin garip bir yaşama biçimleri var, değil mi? Kendilerine madalya mı verilecek, yoksa bir kurşuna mı hedef olacaklar, bunu asla bilmeden yaşamak." Gene rapora döndü Enderby. "Bütün bunlarda mutabıkız, değil mi George? O yolculuklar falan filanla?Arabayla yapılan yarım saatlik yolculuk,küçük uçak vesaireyle?"

Smiley, "Onüçüncü Müdüriyet'in, Minsk yakınlarında, içinde bir de büyük eğitim kampı bulunan üç ya da dört kuruluşu var," dedi.

Enderby, birkaç sayfa daha çevirdi.

"İşte bu sayfada Kirov, aynı gece ve bilmediği bir yerde gene Karla'nın huzuruna çıkarılıyor. Karla ile Kirov, kesinkes yalnızlar. Küçük, ahşap, manastır havasında, sade bir kulübe, olayın tanığı, görünürde kimse değil. Karla, doğrudan sorunun özüne giriyor: 'Kirov' Paris'e atanmaya ne der? Kirov bundan çok memnun kalır efendim.'» Bir sayfa daha çevirdi Enderby. "Kirov, Onüçüncü Müdüriyet'e her zaman hayrandır efendim, falan falan, hep Karla'dan yana oldu, zart zurt. Aferin Kirov. Şurası ilginç: Kirov, Karla'nın yorgun göründüğünü düşünüyor, bunu farkediyor elinde olmadan. Karla, bu gerginlik içinde vapur bacası gibi duman salıyor."

Smiley, "Bunu her zaman yapardı," dedi.

"Neyi yapardı?'

Smiley, "Sigarayı hep çok fazla içerdi," diye konuştu.

"Öyle miydi, Tanrı aşkına? Öyle miydi?"

Enderby, bir başka sayfayı çevirdi. "Şimdiki kısa," dedi. "Karla, heceleye heceleye söylüyor. 'Günlük normal işin, Büyükelçiliğin Ticaret Ataşeliğinde bir görev. Özel işin ise Onüçüncü Müdüriyet'in aşağıdaki ülkelerde bulunan şubelerinin hesaplarını kontrol ve yönetmek...' Kirov listeyi incelliyor, listede Bonn var ama Hamburg yok. Öyle mi, Sam?"

"Söylediğiniz gibi, Şef."

"Görevimin son derece önemli olduğunu ısrarla söyledi, falan filan ve Orlov olayında gösterdiğim kusursuz çalışmayı anımsatıp sorunların çok nazik olduğunu göz önüne almamı ve raporlarımı doğrudan Karla'nın kişisel bürosuna vermemi ve ayrı bir şifre düzeni kullanmamı salık

verdi... "On beşinci sayfayı çevirin."

Collins, "Sayfa on beş, Şef," dedi.

O sayfayı Smiley çoktan bulmuştu.

"Karla, Onüçüncü Müdüriyet'te yapacağım Batı Avrupa'daki denetleme görevine ek olarak, ilerde ajanlık yapacaklar için birer yaşam öyküsü ya da eylemlerine uygun kılıflar hazırlama görevini de el altından yürüteceğimi bildirdi. Karla, kuruluşundaki herkesin bu işte bir görev yüklendiğini, ancak işin öykü uydurma faslının son derece gizli kalacağını ve ne olursa olsun bu konuyu kimseyle konuşmamam gerektiğini de söyledi. Ne büyükelçimle, ne de Paris'teki büyükelçiliğimizde bulunan ve Karla'nın Daimi Harekât Temsilcisi Binbaşı Pudin'le konuşacaktım bu konuyu. Böyle bir atamayı, doğal olarak kabul ettim ve göreve başlayabilmek için güvenlik ve iletişim konusunda özel bir kursa gönderildim. Karla'dan, yirmi bir yaşlarındaki bir kadın ajana uyacak bir öykü istediği haberi geldiğinde, ben uzun süredir Paris'te değildim." Enderby, kendinden pek hoşnut, "Şimdi, işin özüne geldik," diye yorum yaptı. "Karla'nın haberi üzerine, pek çok göçmen ailesiyle görüştüm. Bu aileler, böyle bir ajanı, baskı karşısında kendi çocuklarıymış gibi kabul ederlerdi. Çünkü Karla şantajı, rüşvet verme tekniğinin, yeğlenmesi gereken birinci yöntemi sayardı." Enderby gönülden, "Çok da haklı," diye onayladı Karla'yı. "Enflasyonun günümüzdeki hızı karşısında, Tanrı'nın belası şantajdan başka değerini koruyan şey kalmadı."

Sam Collins, şefini onaylamak için bir kahkaha atmak zorunda kaldı.

Enderby'den daha aşağıda —ya da onun kadar vurdum duymaz olmayan biri, sonraki sayfaları önemle ele alırdı. Çünkü o sayfalarda, Connie Sachs ile Smiley'in, üç yıl önce, Leipzig-Kirov ilişkisinden yararlanılması gerektiğini ileri süren savları haklı çıkıyordu.

Enderby, sinemada resim altı okuyormuş gibi, "Kirov, uysal göçmenleri tarıyor, ama sonuç yok," diye konuştu. "Karla, Kirov'dan daha çok çaba göstermesini rica eder, Kirov canını dişine takar, ama gene boşuna."

Durdu Enderby ve bu kez doğrudan doğruya Smiley'e baktı:

"Kirov'da iş yoktu, değil mi George?"

Smiley, "Evet, yoktu," dedi.

"Karla kendi adamlarına güvenemezdi; bu senin görüşün George. Örgüt dışından olanlarla iş görmek zorundaydı."

"Evet."

"Kurulu tuzaklarını, demir leblebiye benzeyen yöntemlerine göre yetiştirilmiş ajanlarını bu çok özel harekâtta kullanmaya cesaret edemedi. Bu da senin görüşün, değil mi?"

Smiley, "Evet," dedi. "Bu da benim görüşüm."

"Nitekim, Kirov Viyana uçağında Leipzig'e rastlayınca," dedi Enderby ve Kirov'un öyküsünü kendi üslubuyla anlatarak, "Leipzig ona aradığı adam olarak göründü. Kirov, ivedi olarak Karla'ya haber uçurdu ve

göçmenlerle ilişki kurma işinin Leipzig'e verilmesini önerdi. Karla da kabul etti. Bu da ayrı bir garipliktı ya," diye fikir yürüttü Enderby. "Tanrım, Leipzig'in ki gibi sıcıll olan birini, aklı başında olanlar tutar mı? Özellikle böyle bir işe kalkışıldığında?"

Smiley, "Karla'nın sinirleri gergindi," diye konuştu. "Kirov böyle demişti, başka yerden de duyduk bunu. Karla'nın acelesi vardı. Tehlikeyi göze almak zorundaydı."

"Arkadaşlarını öldürtmek gibi mi?"

"O daha sonra," dedi Smiley.

Enderby, "Sayfa yirmi bir," dedi ve elindeki bölüme ağırlık vermek için tane tane okumaya başladı. "Sayfa yirmi bir," diye yineledi. "Ostrakova'yı bulma işinde başarı sağlanıp kızı Aleksandra için Fransızlardan resmen izin alınınca bir kenara hemen on bin Amerikan doları koymam emredildi. Bu on bin doları Paris'ten ve şifreli adı o andan sonra KOMET konan bu yeni köstebeğin hizmeti için alacaktım. Ajan KOMET'e de bütün öğrendiklerini doğrudan doğruya ve kişisel olarak Müdür'e bildirmesi, şahıstan şahısa şifresini kullanması, aracıya yer vermemesi, sır sızdırmaması emredilmişti. Bununla birlikte, böyle haberleşmelerin kuryeyle yapılması yeğleniyordu. Çünkü Karla sık sık telsizle haberleşmeden yana değildi." Enderby, Kirov'un bu iddiasını Smiley'e sordu: "Bunda gerçek payı var mı, George?"

Başını elindeki metinden kaldırmayan Smiley, "Karla'yı Hindistan'da telsiz sayesinde yakalamıştık," dedi. "Şifresini çözmüştük. Karla, bir daha asla telsiz kullanmayacağına yemin etmişti. Yeminlerin çoğunda olduğu gibi, daha sonra yeniden gözden geçirilip bunu geri almış olabilir."

Enderby, bir kibrit çöpünü ısırdı ve aynı çöple elinin üstünü kaşır gibi yaptı. "Paltonu çıkarmak istemez misin, George?" diye sordu.

Ama Smiley, Enderby'ye yanıt veremeyecek kadar elindeki metne dalmıştı.

Enderby, yüksek sesle okumaya devam etti:

"Ayrıca, Batı Avrupa yıllık hesaplarının denetmeni oluşum nedeniyle, her mali yılın kapanışına yakın Karla'ya sunduğum imzalı hesap cetvellerinde KOMET'den söz edilmemesi emredilmişti. Benden aldığı hesap cetvellerini Karla, mali yılın bitiminde Moskova Merkez Topluluğu'na sunardı... Hayır, ajan KOMET'le hiç karşılaşmadım. Ne başına gelenleri ne de hangi ülkede çalıştığını biliyorum. Sadece, Aleksandra Ostrakova adıyla ve Fransız uyruğuna girmiş bir ana-babanın kızı olarak yaşadığından haberim var..." Birkaç sayfa daha çevrildi. "Aylık on bin dolar harcamayı ben yapmadım. O parayı İsviçre'nin Bern kantonundaki Thun kentinde bir bankaya havale ettim. Havale, usulüne uygun olarak ve Doktor Adolf Glaser adına çıkarıldı. Glaser'in bankada bir hesabı vardı. Ancak ben, Dr. Glaser'in, Bern'deki Sovyet Büyükelçiliği'nde çalışan ve Karla'mn adamı olan birinin ajanlık adı

olduğuna inanıyorum. Bu ajanın gerçek adı Grigoriev. Böyle olduğuna inanıyorum, çünkü bir keresinde banka yanlışlık yaptı ve para yerine varmadı. Bunu Karla'ya ilettiğimde bana, bankanın soruşturması sürerken aynı tutarı ikinci kez, Grigorlev'e hemen elden vermemi emretti. Bana emredildiği gibi yaptım ve daha sonra, ilk tutarı geri aldım. Bütün bildiğim bu kadar. Otto, dostum, bunları büyük bir gizlilikle saklaman için yalvarıyorum. Yoksa beni öldürebilirler.' Çok haklıydı, öldürdüler de," diyen Enderby, elindeki metni masanın üzerine atınca 'şaap' diye bir ses çıktı. "Senin diyeceğin gibi George, Kirov'un son isteği ve vasiyeti. Hepsi bu. Ne dersin?"

"Evet Saul."

"Kalın kafalı olduğumdan bir kez daha okuyayım," dedi Enderby. "Aritmetiğime bakın; hemen hemen sizinki kadar iyidir. *Her hareketime* bakın." Lacon'u anımsatan bir devinimle ak elini havaya kaldırdı ve saymak için parmaklarını ayırdı.

"Bir: Ostrakova Vladimir'e mektup gönderdi. Kadının mektubu geçmişi tazeledi. Belki Mikhel de mektubu okudu, ama bunu hiç bilemeyeceğiz. Mikhel'i sıkıştırabilirdik, ancak yararı olacağından kuşkuluyum. Hem böyle yapmakla kurdu, Karla'nın kuzularının arasına salmış olurduk." İkinci parmağını tuttu. "İki: Vladimir, Ostrakova'nın mektubunun bir suretini Otto Leipzig'e yolladı ve ondan, Kirov'la ilişkisini tazelemesini, hem de bunu ivedi yapmasını istedi. Üç: Leipzig fırlayıp Paris'e gitti, Ostrakova'yı gördü; eski, sevgili arkadaşı Kirov'u buldu, birlikte Hamburg'a gitmeleri için Kirov'u kandırmaya çalıştı. Leipzig, her şeye karşın Karla'nın kayıtlarında hâlâ Kirov'un ajanı diye görüldüğünden, Kirov Hamburg'a özgürce gidebilirdi. Şimdi burada bir nokta var, George."

Smiley bekledi.

"Leipzig, Hamburg'da Kirov'a kazık attı. Doğru mu? Elimizdeki kanıt, doğruluğunu gösteriyor. Bilmek istediğim, bunun nasıl olduğu."

Smiley gerçekten dinlemiyor muydu, yoksa Enderby'yi biraz daha sıkıya koymak mıydı niyeti? Ne olursa olsun, Enderby'nin sorusunu sadece karşıdakini etkilemek için sorulan ama yanıtı beklenmeyen türden saymayı yeğledi.

Enderby, "Leipzig onun başını *nasıl* yakıverdi?" diye ısrar etti. "Yapılan baskı neydi? İyi saatte olsunlar, peki tamam. Karla yobazın biri, Kirov da öyle. Ama demem o ki, Tanrım, artık 1950'lerde değiliz, öyle mi? Günümüzde herkese bir parça yanılma payı tanınıyor, ne dersin?"

Smiley, Rusların değer ölçülerine değgin bir yorumda bulunmadı. Ancak baskı yapma konusunda Karla'nın olabileceği kadar titizdi:

"Kirov, her zaman yeteneksiz, düşüncesiz ve tedbirsizdi. Sadece bu düşüncesizliği yüzünden bile, Karla onu mahvederdi. Leipzig, bunun kanıtı oldu. Anımsayacağın gibi, Kirov'a karşı Leipzig harekâtını

yürüttüğümüz sıra Kirov sarhoş olmuş ve sırası değilken Karla'dan söz etmişti. Karla'nın kendisine, bir kadın ajan için yaşam öyküsü uydurma işini şahsen emrettiğini söylemişti Leipzig'e. O zamanlar sen bu hikâyeyi önemsemedin, ama gerçekti."

Enderby yüzü kızaracaklardan değildi. Ne var ki, cebinde yeni bir kibrit çöpü ararken, hiç değilse yüzüne çarpık bir gülümseme kondurdu:

"*Ve eden bulur,*" diye halinden hoşnut, fikir yürüttü. Bununla birlikte kendinden mi, yoksa Kirov'dan mı söz ettiği anlaşılmadı. "Küçük Otto, ağına düşen sineğe, 'Arkasını da anlat arkadaş, aksi halde şimdiye kadar anlattıklarını Karla'ya söylerim,' dedi. Tanrım, sen haklısın George, Leipzig Kirov'u *fena* kıstırmıştı!"

Sam Collins, ortalığı yatıştırıcı bir çığlık atma cesaretini gösterdi:

"George'un savı, ikinci sayfadaki açıklamaya bir hayli uyuyor Şef," dedi. "Leipzig'in 'Paris'teki tartışmalarımız' dediği bir bölüm var gerçekten ve kuşkuya yer vermeyecek kadar da açık. Değil mi George?"

Ama, her iki adamın konuşmasına gösterdiği ilgisizliğe bakılırsa, Sam Collins bir başka odada konuşuyor olmalıydı.

Enderby, "Bir başka nokta daha," dedi.

"Nedir Saul?"

"Dört yıl, değil mi? Kirov'un Leipzig'e ilk sulanmasından bu yana dört uzun yıl geçti. Ansızın Ostrakova'nın çevresinde dönmeye başlıyor; ondan da aynı şeyi istiyor. Dört yıl sonra. Senin dediğine bakılırsa Kirov, aynı dava için Ostrakova'nın çevresinde dönüp duruyor ama hiçbir gelişme olmuyor."

Smiley'in yanıtı, bir bürokratta az rastlanan türden, pek soğuk, pek resmiydi:

"İnsan, Karla'nın gereksinmesi bitti ve sonra da yeniden başladı sanabilir," Enderby, Smiley'in üstüne varılmayacağını hissetti.

"Sorun şu, Leipzig Kirov'un başını yaktı ve bunun haberini de Vladimir'e verdi," diye Enderby anlatırken parmakları, saymak için gene havaya kalktı. "Vladimir, kuryelik yapmak üzere Villem'i gönderdi. Bu arada Moskova'daki arpalığa dönen Karla, ya bir şeyden kuşkulandı ya da Mikhel gammazladı. İkincisi daha olası. Hangisi olursa olsun, Karla, yükselme bahanesiyle Kirov'u geri çağırdı ve kulağını çekti. Kısaca söylersek, Kirov, bülbül gibi şakıdı. Karla, işi rayına oturtmak istedi. Ostrakova'nın mektubuyla eline büyük bir koz geçirmiş ve bizimle kararlaştırılan buluşmasına gelmek üzere olan Vladimir'i öldürdü. Leipzig'i de öldürdü ve talihini deneyip ihtiyar kadını da öldürmek istedi ama yüzüne gözüne bulaştırdı. Şimdi ne halde acaba Karla?"

Collins, tatlı bir şaka yapma cesaretinde bulundu: "Moskova'da oturmuş, Sherlock Holmes ya da Kaptan Ahab'ın gelip kendisini avlamalarını beklemektedir." Sesi kadife gibi pürüzsüz olan Collins, kahverengi sigaralarından birini daha yaktı. Enderby keyifsizdi: "Niçin hazinesini kazıp çıkarmıyor? Alıp neden başka yere koymuyor George?

Kirov, Leipzig'e itiraf ettiklerini Karla'ya da söylemişse, Karla bütün izleri yok edecektir."

Smiley, "Ola ki hazine taşınmaz türdendir," diye yanıtladı. "Hem belki de Karla'nın tercih hakkı kalmamıştır."

"Ama o banka hesabını, hiç dokunmadan, olduğu gibi bırakmak düpedüz delilik."

"Düpedüz delilik olan Kirov gibi bir aptalı kullanmaktı," dedi Smiley. "Kirov'un Leipzig'i bu işe karıştırmasına izin vermek delilikti; delilik, Ostrakova'ya yaklaşmaktı; ve delilik, üç kişiyi öldürmekle sızıntının durabileceğine inanmaktı." Durakladı. "Ve Karla'nın buna gene inandığı besbelli, yoksa Grigoriev hâlâ Bern'de olmazdı. Hâlâ Bern'de olduğunu sen söyledin, yanılmıyorsam?" Göz ucuyla Collins'e baktı Smiley.

Collins, her duruma gidecek sırıtışıyla, "Bugün için, uslu uslu oturuyor," dedi.

Smiley, "O zaman, bankadaki hesabın çalışması mantıklı bir önlem o.maz," diye fikrini söyledi. "Hatta delller için bile."

Daha sonra Enderby ile Collins'in aralarında kabul ettikleri gibi, ne gariptir ki, Smiley'in söylediği her şey odada derin rüzgârların esmesine neden oldu.

Enderby, "Öyleyse Karla'nın gölge-kadını kim?" diye uluorta sordu. "Ayda on bin doları ve yıllarını verdiği mesleğini feda edebilecek kimdir? Her zamanki yöntemi olan cinayetlere intihar süsü vermek yerine, Karla'yı mankafalarla çalışmaya zorlayan bu kadın kim? Müthiş biri olmalı!"

Smiley'in bu soruyu da anında yanıtlamaması kararında, gene bir gizemli neden vardı. Smiley'in neden böyle olduğunun açıklamasını, belki de sadece o pek derin iç dünyasında; söz dinlemez, inatçı kişiliğinde bulabiliriz. Belki de biz, doğuştan dava adamı olan birinin kendisini denetleyenlere açıklamada bulunmayı reddedişini görmekteyiz ki işbirliği yapmaları için bu gerekli değildi. Hem Smiley'in kararının bir felsefeye dayandığı da düşünülebilir. Kendi kafasınca Smiley, kendinden başka kimseye hesap vermezdi; peki öyleyse rol yapmaya ne gerek vardı? "Olayların akışı hepsinin ipini eline verdi," diye düşünebilirdi. "İpin ucunu niçin düşmanıma kaptırayım da beni yönetmesine yol açayım?"

Enderby, "George?" dedi.

O sırada, oldukça alçaktan bir uçak geçti.

Sonunda Smiley, "Bu, yalnızca sonucu isteyip istemediğinize bakar," diye yanıtladı. "Bense, bundan daha önemli bir şey göremiyorum."

Enderby, "Göremiyor musun, aman Tanrım!" dedi ve elindeki kibrit çöpünü ağzından çekti. "Pekala, onu *istiyorum*," diye devam etti. Sanki istemekle sorunun yarısı çözümlenivormuş gibi. "Mona Lisa'yı da istiyorum, Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı'nı da istiyorum, İrlanda

yelken yarışlarının birincisini de. Karla'nın Sarratt'da sorguya çekildiğini ve onun, kendisini sorguya çekenlere yaşam öyküsünü kustuğunu görmek *istiyorum*. Amerikalı meslekdaşlarımızın uzun yıllar avucuma bakmalarını *istiyorum*. Topla oynadığım bütün oyunları kazanmak *istiyorum*, elbette. Ama, gene de başım dertten kurtulmaz."

Ne var ki Smiley, Enderby'nin güç durumuyla hiç ilgilenmedi.

Enderby, "Lacon kardeşin sana, yaşamın gerçeklerini anlattığını sanıyorum. Elimizin nasıl böğrümüzde kaldığını ve öbür durumları," dedi. "Genç, idealist bir Kabine var başımızda. Yumuşamadan yana olan bir hükümet, bütün bunları söyledi mi? Soğuk savaşın şartlı refleksini sona erdirmek istediklerini de? Her işin, özellikle bizimkilerin altında Muhafazakârların bir numarası olduğundan kuşkulanıyorlar. Bunu da söyledi mi? Daha önce başlattıkları barış girişimi, ancak önümüzdeki yıl Noel sıralarında kıçının üstüne oturacakken daha geniş kapsamlı bir Anglo-Bolşevik barış girişimi önerdiklerini söyledi mi Lacon?"

"Hayır. Hayır, bunu söylemedi."

"İşte böyle. Biz bu tehlikeyi göze alamayız. Dikkat et, istedikleri bilgileri vermediğimizde kıyameti en fazla koparanlar, barış davulunu en gürültülü şekilde tokmaklamış olanlardır. Sanırım, bu da mantığa dayanıyor. Daha şimdiden,Sovyet tavrının ne olacağını sorup duruyorlar. Hep böyle miydiler?"

Smiley'in karşılığı o kadar uzadı ki, aradan yüzyıl geçmiş gibiydi.

"Evet. Galiba böyleydiler. Şu ya da bu şekilde, ama hep *böyleydiler* sanırım,"dedi. Smiley, bunları söylerken verdiği yanıtı çok önemsediğini gösteren bir tavır takınmıştı.

"Keşke beni uyarmış olsaydın."

Odada bir aşağı bir yukarı dolaşan Enderby, kendisine büfeden bir maden suyu doldurdu ve Smiley'e, düpedüz kararsızlıkla baktı.

Sam Collins, "Çetin bir iş Şef, gerçekten çetin," dedi, ama ne Enderby aldırdı ona, ne de Smiley.

"Bizi mahvetmek isteyen yalnızca bu Bolşevik kumpası değil, *bundan* eminsin, değil mi George?"

Smiley, özür dileyen bir gülümsemeyle, "Korkarım, bizimle uğraşmanın harcı, borcunu ödemez Saul," dedi. "Yani, astarımız yüzümüzden pahalı."

Enderby, Britanya debdebesinin sınırlı olduğunun anımsatılmasına aldırmadı ama bir an için yüzünü ekşitti.

Sonunda, "Pekî Silahşör," dedi. "Haydi, bahçeye çıkalım."

Yanyana yürüdüler. Collins, Enderby'nin bir baş işaretiyle içerde kaldı. Çiseleyen yağmur, havuzdaki suyun yüzeyinde kırışıklıklar oluşturuyordu ve bronz melek loş ışıkta parlıyordu. Ara sıra esen yel, havuzun suyunu çimenlere taşırıyordu. O zaman da ya birini, ya ötekini

ıslatıyordu. Ama Enderby kibar bir İngilizdi ve Tanrı'nın rahmeti bütün insanlığın üzerine yağarken kendi üstüne yağmazsa lânetlenmiş sayardı kendisini. Bahçeye, değişik yönlerden azar azar ışık düşüyordu. Ben'in çift kanatlı pencerelerinden sızan sarı ışık, havuzun öbür yanına yansıyordu. Tuğla bahçe duvarının dışında kalan sokağın modern lambasından, safra yeşili bir ışık geliyordu. Enderby konuşmadan önce, bir köşeyi sessizce döndüler.

"Başımıza ne işler açtın, George. Bunu, sitem olarak söylemiyorum. Villem, Mikhel, Toby, Connie. Zavallı ihtiyar Ferguson bir harekâtın hesaplarını kapatamadan sen yenisine başlamış oluyorsun. Bir gün bana, senin için, "Bu adam hiç uyumaz mı?" diye sordu Ferguson. "Hiç kafayı çekip sızdığı olmaz mı?"

"Bağışlayın," dedi Smiley, bir şey söylemiş olmak için.

"Daha neler," dedi Enderby ve birden durdu. *"Allahın belası* bağcıklar," diye mırıldanırken potinlerine doğru eğildi. "Süetlerde hep böyle yapıyorlar. Bağcığı geçirecek delik çok az, bütün sorun da bu.En aşağılık İngiliz bile bu *deliklerle* uğraşacak kadar bayağı değildir, ne dersin?"

Bir ayağını yere indiren Enderby öbürünü kaldırdı.

"Onun bedenini isterim George, işittin mi? Bana canlı, konuşan Karla'yı getir, ötesine karışma. Ben çözümlerim. Karla tımarhaneye mi kaldırılmak ister? Peki, hımm, evet, istemesek de bu olabilir. Bu arada Akıl Hocaları, bana doğrultmak üzere, silahlarını dolduracaklardır. Bense onların ağızlarını büsbütün kapatmaya yetecek kadarını Karla'dan sızdırmış olurum. Karla'yı ya diri getir, ya da hiçbir şey yapma. Anladın mı? Ya hep, ya hiç."

Yeniden yürümeye başladılar. Smiley geride kaldı; Enderby, bir yandan konuştuğu halde, başını çevirmedi:

"Bir gün bunların da gidici olduğunu hiç düşündün mü?" diye uyardı Smiley'i. "Sen ve Karla, Reichenbach şelalelerinde bir kayanın üstündesiniz, senin ellerin Karla'nın boğazına sarılmışken tam arkanda duran Lacon kardeş paltonun eteğini çekecek ve Ruslara karşı kabalık etmemeni söyleyecek. Ne demek istediğimi anladın mı?"

Smiley, "Evet," dedi, anlamıştı.

"Bugüne kadar Karla'da ne buldun? Bulunduğu yerin sağladıklarını kötüye kullanmak, öyle sanıyorum. Hile, katakulli. Kamu yatırımlarını zimmetine geçirmek; Lizbon'daki adam işinde olduğu gibi. Yurt dışında yasal olmayan işler yapmak; bunlara, ölümle sonuçlanan birkaç suikast de dahil. Oturup yazmaya kalksan bir kitap dolusu olur *Ayrıca*, Merkez'de görevli ve bir bahane bulup da Karla'yı şişlemek için yanıp tutuşan kıskanç kunduzların sürüsüne bereket. Karla hakir şantaj, rüşvetten çok daha iyi."

Smiley, "Evet," dedi, "öyle görünüyor."

"Çok insana gereksinmen olacak. Muhafızlara, haberleşmeyi

sağlayacaklara, bütün yasak oyuncaklara. Bana onlardan söz edeyim deme, kendin ara bul. Para ayrı iş. Mali bölümdeki palyaçolar böyle çalıştıkları sürece, daha yıllarca hesap vermeden para çektirebilirim sana. Sadece ne zaman, ne kadar ve nereye istediğini söyle, yeter. Senin için Karlalık yapıp hesaplarda kalem oynatırım. Pasaport ve başka malzeme ister misin? Birtakım adreslere gerek var mı?"

"Sanırım ben üstesinden gelirim, teşekkürler."

"Gözüm gece gündüz sende olacak. Girişim yarı yolda foslar da bir rezalet çıkarsa, seni tehlikeye attığıma değgin söz getirtmem kendime. Vladimir sorununa kanca attığından kuşkulandığını ve her olasılığa karşı seni kontrol altında tutmaya karar verdiğimi söylerim.. Bütün felâketin, çalışma yeteneğini yitirmiş bunak bir casusun kişisel girişiminin gülünç bir bölümü olduğunu açıklarım."

Smiley, "Bunun iyi bir fikir olduğunu sanıyorum," dedi.

"Sokaktayken kontrol olanağım pek olmayabilir ama telefon konuşmalarını banda alabilir, mektuplarını buharla açarım ve istersem yatak odana kadar sızarım. Evini cumartesiden beri dinliyoruz. Bir şey çıkmadı elbette, zaten ne umuyorduk?"

Smiley, halden anladığını göstermek için başını hafifçe salladı.

"Yurt dışına çıkışların bana gizemli ya da ivecen gelirse, seni rapor ederim. Yapacağın ziyaretler için, Sirk'in kayıtlarına geçirmek üzere, bir kılıf öyküye de gereksinmem var. Gerçi ziyaretlerini geceleri yapacaksın, gene de tanınabilirsin ve *bunun* bana bulaşmasını istemem."

Smiley, yardımcı olmak için, "Bir zamanlar, Servis'in içyüzünü kayda geçirmekle ilgili bir tasarı vardı," dedi. "Bunlar gazetelere geçecek türden değildi açıkçası, ama bir cins sürekli sicil tutmak olacaktı ve Sirk'e yeni girenlerle bazı bellibaşlı servislerin işine yarayacaktı."

Enderby, "Sana resmi bir mektup gönderirim," dedi. "Bu mektubu hayli eski tarihli yazacağım. Sirk binasının içindeyken sana verilen izni kötüye kullanırsan, bu benim suçum olmayacak. Kirov'un sözünü ettiği Bern'deki adam, Grigorlev, Ticarî Müşteşar. Parayı alan adam yani, değil mi?"

Smiley, düşüncelerine dalmış göründü: "Evet, evet, elbette," dedi. "Grigorlev mi?"

"Bu adamın senin ikinci durağın olduğunu sanıyorum. Değil mi yoksa?"

Gökyüzünde bir yıldız kaydı ve bir an için ikisi de durup göğe baktılar. Enderby, iç cebinden katlanmış bir kâğıt parçası çıkardı:

"İşte, Grigorlev'in soyu sopu, bilebildiğimiz kadarıyla. Süte batmış kaşık kadar temiz. Az bulunur biri. Bolşevik üniversitelerinden birinde iktisat profesörlüğü yapmış. Karısı, cadalozun teki."

Smiley, kibarca, "Teşekkür ederim," dedi. "Çok teşekkür ederim."

Geri dönmek üzerelerken Enderby, 'Bu arada, sırası gelirse yadsıyabileceğim bütün hayır dualarım seninledir," dedi.

Smiley yeniden teşekkür etti.

"Kusura bakma, şahane bir iki yüzlülüğe âlet edildin ama çevrede böylesi iki yüzlülük ibadullah."

"Bir şey değil."

"Ann nasıl?"

"İyi, teşekkür ederim."

"Ann'ın sana verdiği çakmak hâlâ Karla'da mı? Doğru bu, değil mi? Delhi'ye, onunla konuşmaya gittiğin zaman —onu bizim tarafımıza geçirmeye çalışırken— Ann'ın çakmağını aşırdığını söylediler. Daha doğrusu senin çakmağını. Hâlâ kullanıyor mu dersin?"

Smiley, "Alelade bir Ronson'du, " dedi ve veda etmeden yürüdü gitti.

20

Enderby ile bu karşılaşmasını izleyen haftalar boyunca, George Smiley, hazırlanması için gereken işleri yaparken çok değişken ve çok karmaşık bir ruh hali içindeydi. Huzurlu değildi; tek cümleyle söylenirse, kararlılığından doğan sürekli atılım isteğinin dışındaki hali tariflere sığmıyordu. Daha sonraları onu ansıyanlar arasında bulunan emekli polis ve Smiley'in sayısı çok az olan yakın dostlarından ihtiyar Mendel; Pimlico'daki pansiyonunda yatakla sabah kahvaltısından başka şey vermeyen, evine yalnız erkek pansiyonerleri alan Bayan Gray -Smiley, güvenlik nedeniyle geçici karargâhı Bayan Gray'in pansiyonuna kurmuştu- ve takma adıyla Benati, Arap sanatının seçkin tüccarı Toby Esterhase, kendilerine göre ve Smiley'i tanıdıkları ölçüde onu anlatıp uğursuz bir *gidişattan, suskunluğundan,* fazla konuşmamasından söz ettiler.

Mendel, geniş adımlarla yürüyen, arı beslemekten hoşlanan, asık suratlı bir gözlemciydi. Smiley'in zamanında, amatör olarak orta sıklette boks yapardı. Mendel, bu harekât öncesi Smiley'de maç arifesi belirtileri gördüğünü iddia etti: Ölçülülük, yalnızlık ve -nasıl denir- dik dik bakmak. Bu bakışlar Smiley'in, boks maçına çıkmadan önce 'ellerini düşündüğünü' gösteriyordu. Mendel'in, ara sıra Smiley'le kalıp onun yemeğini hazırladığı anlaşılmaktaydı.

Pansiyon sahibi Bayan Gray'e bakılırsa Smiley'in durumu açıktı; sevdiği ölmüş olmalıydı. İnsan olarak hiç tanımıyordu onu. Bildiği sadece, adının Lorimer ve kitap satıcılığından emekli oluşuydu. Gene de öteki adamlara, Smiley'in birini *yitirdiğini,* bu nedenle de tabağındaki domuz salamını bitirmediğini, sık sık ama hep yalnız dışarı çıktığını ve uyurken ışığı açık bıraktığını anlatıp durdu. Pansiyon sahibesine göre Smiley, 'annesinin göçüşünden sonraki' babasının halini anımsatıyordu Bayan Gray'a. Ve gene Bayan Gray'ın algılamaları, başından geçen feci iki ölümün Smiley'de yarattığı durgunluğun açıkça görüldüğü merkezindeydi. Halindeki durgunluğa karşın Smiley'in elleri çabukluk

kazanmıştı. Smiley'den söz ederken Bayan Gray onu, *'bölünmüş'* diye niteledi ve bunda da haklıydı. Ayrıntılar üstündeki fikirlerini sürekli değiştiriyordu: Ostrakova gibi Smiley de, yaşamla ilgili ama büyük olmayan kararlara varmanın giderek zorlaştığını düşünüyordu.

Öte yandan Smiley'le çok görüşmüş olan Toby Esterhase'nin anıları, doğal olarak daha gerçek verilere dayanıyordu ve sergilenen oyunu saha kenarından seyretmenin verdiği heyecanla daha da renklenıyordu. 'Arenada' Karla'ya karşı oynama tasarısı için -Esterhase, bunu böyle tanımlama konusunda ısrar etti- ortaya yeni bir Toby çıkardı. Bay Benati, gerçekten uluslararası bir kişiydi. İki haftalığına Avrupa'nın köhne kentlerinin yan sokaklarında dolaştı ve ıskartaya çıkarılmış uzmanlar, kaldırım sanatçıları, güvenilir hırsızlar, şoförler, fotoğrafçılardan oluşan garip bir ordu meydana getirdi. Ve her günün sonunda, nerede olması gerekiyorsa oradan, Smiley'in pansiyondan yürüyerek gidebileceği bir yere aralarında kararlaştırdıkları parolayı kullanarak telefon edip sağladığı gelişmeyi bildirdi. Toby Londra'dan geçmekteyse, Smiley, havaalanındaki otellerden birine arabayla gider ve ikisinin de bildiği bir odada görüşürlerdi. Toby'nin açıklamasına göre, George'un yaptığı bir *Flucht nach vorn*'du. Hiç kimsenin başarıyla çevirmediği ve sözlük anlamı harfi harfine "ileri doğru kaçış" olan bu deyim, kesin çaresizlik anlamına geliyor ve etekler gerçekten tutuşmuş olmasa bile dayanma gücünün azaldığını anlatıyordu. Bu güçsüzlüğün tam olarak ne olduğunu Toby dile getiremedi. "Dinle," diyordu. "George her zaman kolay hedeftir, ne demek istediğimi anladın mı? Çok gören gözler çok yorulur, çok ağrır. George da belki çok şey gördü." Öte yandan Smiley'in komuta yeteneğinden Toby'nin hiç kuşkusu yoktu. Toby, "Hataya karşı çok titiz," diyordu saygıyla. Bu titizlik, Toby'nin emrine verilen İsviçre franklarını son *Rappen*'ine (Rappen: İsviçre frangının yüzde biri, yani santim) kadar kontrol etme yöntemini içerse bile.Bu yöntemi Toby, kibarca ama istemeyerek kabul etti. "George sinirliydi," diyordu Toby, "hepimiz gibi." Ve sinirliliği hedef kent olan Bern'de Toby, ikili üçlü ekiplerini bir araya toplamaya, avlayacakları ava doğru önemli adımlar atmaya başlayınca,doğal olarak en yüksek noktasına vardı.

Bütün ekipler bir araya toplanıp her şey düzenlendiği sıra bile Smiley, Londra'daki üssünden, üç gün hiç bir eyleme geçilmemesi, herkesin "Kentin nabzını yoklayıp" yerel elbiseler edinmesi ve haberleşme sisteminin provasını yapmaları konusunda ısrar etti. "Her yere tül perde çekilmiş gibi, Toby," diye kaygıyla yineliyordu. "Olaysız geçen haftadan sonra Karla, kendini daha çok güvenlikte sayacaktır. Ama, Harekâtla ilgili ilk eylemden sonra Smiley, yeniden bilgi almak üzere Toby'yi İngiltere'ye çağırdı: "Kimsenin gözüne çarpmadığınızdan emin misin? Her çareye başvurdun mu? Daha otomobil ve insan ister misin?" O vakit Toby, sokak haritalarını ve hedefleri olan evin çektikleri fotoğraflarını ortaya sererek bütün manevrayı, sabit nöbetçilerin

nerelere yerleştirildiklerini, bir ekibin başka bir ekibe yer açmak için nereden hareket edeceğini, ayrıntılarıyla anlattı. Ayrılacakları sırada Smiley, "Onun üslûbunu öğrenene kadar bekle," dedi. "Sen onun davranış üslûbunu öğrenince ben gelirim. Ama daha önce değil."

Bu da, Toby'nin daha sonra derin saygı duyduğu bir başka yanıydı Smiley'in. Smiley, kendisinin şahsen Bern'de bulunmasının sakıncalı olacağını hemen sezinlemişti. Yani Smiley'in kokusunu aldığı konusunda Karla'ya yapılacak en küçük ima, Toby'nin ekiplerinin teknik hatalarından çok daha büyük bir felaket olurdu.

Smiley'in, bu güç dönemde Sirk'e yaptığı ziyaretleri, doğal olarak hiç kimse resmen anımsamayacaktı. Binaya kendi hayaletiymiş gibi girdi, aşina koridorlardan görünmez adammış gibi süzüldü. Enderby'nin önerisi üzerine akşam saat altıyı çeyrek geçe Sirk'e geldi. Yani tam gündüz vardiyası bitip akşam vardiyasında çalışanlar yerlerine gelmeden önce. Smiley, engelleme beklemişti; yirmi yıldır tanıdığı odacıların, içeri girmesine izin vermeden önce beşinci kattaki kurmaylara telefon edeceklerini sanmak gibi mide bulandırıcı fikirleri vardı. Ama Enderby işleri başka türlü düzenlemişti ve Smiley kendisini tanıttığı zaman, daha önce hiç görmediği bir delikanlı, parola sormadan, umursamaksızın, başıyla asansörü işaret etti. Oradan Smiley bodrum katına indi. Asansörden çıkınca ilk gördüğü şey, zengin kulüplere yakışacak bir ilan tahtası oldu. Üstündeki duyurular, kelimesi kelimesine kendi zamanınkilerin aynıydı: Bedava köpek yavruları, varlıklı evlere verilecektir; genç memurlar tiyatro grubu *The Admirable Crichton* -yazım hatası var- adlı oyunu okuyacak, cuma günü, kantinde. Güvenlik gereğince bordrolara şifreli adlarıyla geçen ve birbirleriyle yarışanlar, kendi zamanından kalan merdivenden, akın akın inip çıkıyorlardı. Percerelerde gene aynı vantilatörler, bu insanların uğultusunu dışarı veriyordu. Her şey öylesine geçmişteki gibiydi ki, Sicil Dairesi'nin elektrik teli geçirilmiş cam kapısını itip de kütüphanenin toz ve teksir makinasının mürekkep kokusunu alınca kendi tombul şeklini, köşedeki masasında, yeşil lambasının ışığında, başını eğmiş çalışırken göreceğini sandı bir an. Bill Haydon'un ihanetinin dökümünü yapmak, Moskova Merkez'i saran zırhın zayıf noktalarını ters bir mantıkla kanıtlamaya çalışmak için geç saatlere kadar kaldığı günlerdeki gibi.

Kayıt İşleri gece vardiyasında çalışan memur, "Duyduğuma göre, şimdi de zafer dolu geçmişimizi kaleme alıyormuşsunuz," diye şakıdı. Uzun boylu, zarif bir kızdı ve yürürken Hilary'ye benziyordu. Oturduğu zaman bile insan devrilip düşeceğini sanırdı. İçine eldeki belgeleri koyduğu eski, teneke kutuyu masanın üstüne bıraktı kız. "Beşinci Kat, bu tomarı sevgileriyle birlikte size gönderdi," dedi. "Üstesinden gelmek istiyorsanız sesinizi duyurun, ağlamayan çocuğa meme vermezler, değil mi?"

Tomarın konduğu kutunun üzerindeki etikette "Hatırdan Çıkmayan-

lar" yazılıydı. Kutunun kapağını açan Smiley, bir yığın eski deri dosyanın yeşil bir iple bağlanmış olduğunu gördü. Bağı yavaşça çözüp ilk cildin kapağını açınca Karla'nın soluk fotoğrafını ve onun tabutunun karanlığından bakan ölüye benzer yüzünü gördü. Dosyaları bütün gece, yerinden hemen hemen hiç kıpırdamadan okudu. Ta kendi geçmişiyle Karla'nınkinin çakıştığı zamana kadar, vakit vakit, bir insanın yaşamının bir başkasının sadece tamamlayıcısı, insanların yaşam denilen çaresiz hastalığı meydana getiren nedenler ve sonra da her birimizin atalarımıza mahkum yaratıklar olduğumuzu düşündü. Gece vardiyası sona erdiğinde Smiley, hâlâ oradaydı ve sararmış sayfalara 'ayakta uyuyan atlar gibi' bakıyordu. Bu izlenimini, o geceki kayıt memuru atletizm alanında idman yaparken söyledi. Hatta Beşinci Kat'a geri vermek üzere dosyaları elinden aldığında Smiley, hâlâ genç kıza bakıyor, ama için için uyuyordu. Bu bakış, genç kız hafifçe dirseğini dürtünceye kadar sürdü.

Ertesi akşam gene geldi Smiley, ama ondan sonra, tam bir hafta görünmedi ve döndüğünde hiç bir açıklama yapmadı. Karla'nınkini bitirince, Kirov için açılan dosyaları çekip aldı; sonra Mikhel, Villem ve genel olarak Riga Grubu'nun dosyaları girdi sıraya. Geçmişte Leipzig-Kirov masalı üstüne işitmiş olduklarıyla kendi anımsadıklarını sağlam, belgeye dayanır biçimde vermek için inceliyordu bu dosyaları. Smiley'in ister ukalâlık densin, ister bilimsellik, bir yanı vardı. Onun için yalın gerçek, ancak dosyalarda bulunurdu ve bunun dışında kalanlar kayıtlarda yazılanlara uymadıkça, sadece abartma demekti. Otto Leipzig ile General'in dosyalarını da, başka amaçla olmasa bile, ikisinin anısına bir hizmet olarak inceledi ve her birine, ölümlerindeki gerçek olayları heyecansız açıklayan birer muhtıra ekledi. Eline aldığı son dosya Bill Haydon'un dosyasıydı. Beşinci Kat'ın o geceki görevlisi -her kimse- bu dosyayı Smiley'e verip vermemekte kararsız kalınca, durumu aydınlatmak için Enderby'yi bakanlar düzeyindeki bir yemekten aradı. Enderby öfkeden kudurdu: "Tanrım, ilk iş olarak o lanet olası şeyi kayda geçirdi, değil mi?" Oysa Smiley, doğru dürüst okumamıştı dosyayı. Nitekim, Smiley'in eline aldığı her şeyi gizliden gizliye Enderby'ye bildiren kayıt memuru, dosyayı uzun uzadıya incelemediğini de rapor etti. Raporunda "Okumak değil gelişigüzel karıştırmaktı yaptığı iş," diye yazdı genç kız, sayfaları nasıl ağır ve düşünceli çevirdiğini betimledi. "Daha önce gördüğü ama şimdi bulamadığı bir resmi arar gibiydi. Bill Haydon'un dosyasına bir ya da iki saat kadar baktıktan sonra nazik bir 'Çok teşekkür ederim'le geri verdi." Bundan sonra Sirk'e gelmedi Smiley. Ama odacıların ağzından yayılan bir söylentiye göre, aynı gece saat on birden sonra masanın üstündekileri toplayıp karaladığı birkaç kağıdı gizlice yok edilmek üzere ait olduğu kutuya koyduktan sonra, loş ve sıkıntılı bir yer olan arka avluda görülmüştü. Beyaz kiremitleri, siyah lağım borularıyla kedi sidiği kokan avluda durup, veda etmek üzere olan biri gibi, binaya ve soluk ışığı yanan eski odasına bakmıştı. Daha çok,

öğrenim gördüğü okula, evlendiği kiliseye, içinde doğduğu eve bakan ihtiyar bir adam gibiydi. Gecenin on bir buçuğunda Cambridge Meydanı'ndan Paddington'a gitmek ve geceyarısından sonra kalkacak yataklı trene yetişmek üzere bir taksiye atlamış ve herkesi şaşkına çevirmişti. Biletini önceden almamıştı. Telefonla da yer ayırtmamıştı ve yanında, gece için hiçbir yol hazırlığı yoktu; tıraş makinası bile. Ama ertesi sabah, trendeki bir görevliden alıp işini dare etmişti. Sam Collins, Smiley'i gözlemeleri için çapulculardan bir ekip oluşturmuştu. Hepsinin de işin acemisi olduğu gün gibi belliydi. İzleme sonunda verdikleri tek bilgi, Smiley'in bir telefon kulübesinden bir yeri aradığıydı. Ama gözetleyenlerin, bu telefon konuşması hakkında başka şey öğrenecek vakitleri yoktu.

Enderby, bu bilgiyi kendisine verdiklerinde küskün küskün, "Tatile çıkmak için berbat, garip bir zaman seçti, değil mi?" dedi. Bu bilgiyle birlikte Enderby'ye Smiley yüzünden fazla mesai yapan, münasebetsiz saatlerde yolculuğa çıkan memurların homurdanmalarıyla harcama listeleri de iletildi. Derken Enderby anımsadı ve "Ulu Tanrım, o kahpe Tanrıçasını ziyarete gitmiştir," dedi. Bütün bunlar adamı garip biçimde sinirlendirdi. Eski bir diplomat olarak kendisi sürekli olarak soyutlamalara sığınsa da, başkasındaki soyutluğu küçük görürdü.

Ev bir tepenin üstündeydi ve ağaçlara dadanan bir hastalıktan henüz kurtulmuş karaağaçlardan oluşma bir koruluk tepeyi kuşatmaktaydı. Ama bir başka salgın yoldaydı. Ev çok büyüktü, eskiydi, granitten yapılmıştı ve ağaçların tepesinden görünen çok sayıdaki dik çatılarıyla, bir araya toplanmış yırtık, siyah çadırlar gibiydi. Eve giden yolda, dönümlerce yıkılmış limonluk, ahırlar ve vadide bakımsız sebze bahçeleri vardı. Bir zamanlar canlı olan tepeler şimdi zeytin renginde ve keldi. Kadın bir tepeye *Harry'nin ekin yığını* adını takmıştı. Tepelerin arasında, alçalan bulutların altında, kayağan taşı gibi katı görünen deniz çizgisi kıpırdanıyordu bu sabah. Savaş yıllarında hizmet görmüşe benzeyen bir Humber, sarsıla sarsıla yol alarak Smiley'i eve götürdü. "Onun çocukluğu burada geçti," diye düşündü Smiley, "benimkini de buraya göre düşledi durdu." Yolculuk sarsıntılı geçti. Kesilmiş ağaçların toprakta kalan kütükleri, yol boyu sarı mezar taşlarına benziyordu. Smiley, "Ana binada olmalı," diye aklından geçirdi. Birlikte tatillerini geçirdikleri küçük kır evi bayırdaydı, ama yalnız başınayken büyük binada, kızlığındaki odasında kalırdı. Şoföre beklememesini söyledi ve ayağında ince iskarpinler olduğu için, su birikintilerinden atlaya atlaya ve bütün dikkatini bu birikintilere yönelterek ön sundurmaya doğru ilerledi. "Burası benim dünyam değil artık," diye düşündü. "Onun, onların dünyası." Peşindeki gözetleme görevlisinin gözleri, kadının gölgesini seçebilme umuduyla evin ön cephelerindeki pencereleri taradı.

Smiley, "Beni İstasyondan alacaktı, herhalde zamanı ayarlayamamış olmalı," diye düşünürken gene ondan yana çıkıyordu. Kadının arabasının gece inen kirağıyı üstünden henüz atmamış olarak ahırda durduğunu, taksinin ücretini öderken görmüştü. Kapının zilini çaldı ve onun, yürürken, yassı kaldırım taşları üzerinde çıkardığı ayak seslerini duydu. Ama kapıyı açan Bayan Tremedda oldu ve Smiley'i konuk odalarından birine buyur etti -sigara odası, sabah odası, konuk odası; hiçbir vakit kullanmadığı odalar-. Şöminede koca bir kütük yanıyordu.

Bayan Tremedda, "Haber vereyim," dedi.

Smiley beklerken "Hiç değilse dell Harry ile komünizm üstüne konuşmak zorunda kalmadım," diye düşündü. "Penzance'deki Çinli garsonların, bütün müşterileri zehirlemek için Pekin'den emir beklediklerini dinlemek zorunda bırakılmadım hiç olmazsa. Ya da greve kalkışanların nasıl duvar diplerine sıralanıp kurşuna dizildiklerini -komünistlerin hizmet anlayışı nerede kaldı, Tanrı aşkına?- Hitler'in bir rezil ama Yahudiler konusundaki düşüncelerinde haklı olduğunu." Harry buydu işte.

Smiley, "Ann, allesine bizden uzak durmalarını söylemiştl," diye aklından geçirdi.

Yanan kütüklerden bal kokusu geliyordu ve Smiley, her zamanki gibi kokunun nereden geldiğini merak etti. Mobilya cilası mıydı yoksa? Ya da dehlizlerde bir de bal odası mı vardı, silah odası, balıkçılık takımları odası, sandık odası ve kim bilir belki de aşk odası gibi. Bir zamanlar şöminenin üzerinde asılı duran ve Venedik'i gösteren Tlepolo'nun tablosunu aradı. "Satmışlar," diye düşündü. Buraya her gelişinde, koleksiyondan güzel bir parçanın daha eksildiğini görüyordu.Harry'nin parayı nereye harcadığını kimse tahmin edemezdi. Ne var ki, evin bakımı için harcamadığı kesindi. Kadın Smiley'e doğru yürüdü ve o yürüyenin kendisi değil de kadın olduğuna sevindi. Kendisi yürüyecek olsaydı bir şeylere çarpıp devirirdi. Smiley'in ağzı kurumuş, midesine kramp girmişti. Kadının yakınına gelmesini istemiyordu; birdenbire onu karşısında bulacağı gerçeği dayanılacak gibi değildi. Güzeldi kadın ve buraya geldiklerinde hep yaptığı gibi Kelt görünüşünü takınmıştı. Smiley'e doğru yürürken kahverengi gözleri erkeğin ne halde olduğunu araştırıyordu. Smiley'i dudaklarından öptü ve parmaklarını erkeğin ensesine koyarak yol gösterirken Haydon'un gölgesi kılıç gibi aralarına giriverdi.

"İstasyondan bir sabah gazetesi almak aklına gelmedi, değil mi?" dedi kadın. "Harry, gene sabah gazetelerini kesti."

Kahvaltı edip etmediğini sordu ve Smiley, "Ettim," diye yalan söyledi. Smiley malikaneyi görmeye gelen biriymiş gibi, yürüyüşe çıkmalarını önerdi kadın. Smiley'i ayaklarına giyecek çizme bulması için silah odasına götürdü. Her zaman ıslak görünenleri olduğu gibi, pırıl pırıl çizmeler de vardı odada. Kıyıdan başlayan keçiyolu, iki ayrı yöne

gidiyordu. Harry, dönem dönem, ya araziyi dikenli telle böler, ya da "Tehlike-Mayınlı Arazi" yazılı levhalar dikerdi. Bir kamping sitesi kurmak için yıllardır buranın Şehir Meclisiyle savaşıp duruyordu ve Meclis'in isteğini geri çevirmesi bazan Harry'yi delirtiyordu. Kuzeye giden yolu ve kuzey rüzgârını yeğlediler; kadın, Smiley'i dinlemek için koluna girdi. Kuzey daha rüzgârlıydı ama güneye inseler, karaçalılar arasından tek sıra yürümek zorunda kalacaklardı.

Kadının adını doğal bir şekilde söylemeye çalışarak, "Bir süre için buradan uzaklaşıyorum Ann," dedi Smiley. "Telefonda anlatmak istemedim."

"Özel bir amaç için mi, yoksa benden mi uzaklaşıyorsun?" Smiley'le konuştuğu için sesinin özel bir tonu vardı. Zaten herkese göre ayarlardı sesini Ann. Kendi hesabına Smiley, Ann'ın sesinin mahkemelerde konuşanlarınki gibi olduğunu düşündü.

"Yurt dışına yapmam gereken bir iş var," dedi. "Ben burada yokken Bywater Sokağı'na gitmen gerekmez diye düşünüyorum."

Ann'la Smiley'in elleri birbirine kenetliydi; kadının parmakları erkeğin parmakları arasından geçirilmişti. İnsanları avucunun içine nasıl alacağını bilirdi Ann; bütün insanları. Deniz, ayaklarının altındaki kayalık yara çarpıp kırılıyor ve köpüklü dalgalar oluşturuyordu.

Kadın, "Bütün bu yolu, eve gitmemin yasaklandığını söylemek için mi teptin?" diye sordu.

Smiley karşılık vermedi.

Yeniden yürürlerken, "Bırak da işi başka açıdan ele alayım," diye önerdi Ann. "Bywater Sokağı bana yasaklanmış olsaydı, oraya *mutlaka* gitmemi söyler miydin? Yoksa, eve gitmemin bana temelli yasaklandığını mı söylemek istiyorsun?"

Durdu. Ann ve Smiley'i kendinden uzaklaştırıp erkeğin yanıtını yüzünden okumak istercesine baktı. "Tanrı aşkına" diye fısıldadı. Smiley, Ann'ın yüzünde aynı anda kuşku, gurur ve umudu bir arada seçti ve kadının kendisine baktığında ne gördüğünü merak etti. Çünkü o an ne duyduğunu Smiley de bilmiyordu. Bildiği tek şey kadına yakın olan hiçbir yerde, buranın civarında bile bulunmak istemediğiydi. Bir de Ann'ın, yüzen ve hızla uzaklaşan bir adanın üstünde, çevresi âşıklarının hayaletiyle çevrili bir kıza benzediğini biliyordu. Onu seviyordu Smiley, ama ona karşı kayıtsızdı ve Ann'dan ayrı kalmanın acısıyla bakıyordu kadına; kadın Smiley'i bırakıp gitmişti. Birlikte acı ve savaşımla geçen yaşamlarının ve yılların izini gördü Ann'ın yüzünde. İstediği her şeydi Ann, ve de hiçbir şeydi; Smiley'e çok zaman önce tanıdığı birini anımsatıyordu; kendine uzaktı kadın ve Smiley Ann'ı çok iyi tanırdı. Kadının yüzünde ağırbaşlılık gördü ve bir an için, "Bu hali acaba sürekli olabilir mi" diye merakla düşündü. Ama bir an sonra Ann'ın sırtını kendisine bu denli dayamasına kızdı ve sadece ondan kurtulmak istedi. "Dön bana!" diye bağırmak istiyordu, ama yapmadı, bağırmadı; hatta

kadının uzaklaşmasını önlemek için elini bile uzatmadı.

"Bana bakmaktan vazgeçme derdin," diye söze başladı Smiley. Bu bir sorunun başlangıcı gibiydi. Ancak ardından hiçbir soru çıkmadı. Bekledi Ann, sonra da kendi bildirisini sundu:

"Ben bir oyuncağım George" dedi. "Dürüst bir erkeğe gereksinmem var. Bana sen gelmelisin."

Ama Smiley kadına çok uzaktı.

"İş için," dedi Smiley.

"İşinle bir arada yaşayamam. Onsuz da olamam."

Smiley, onun rastgele konuştuğunu varsaydı. Ann, "Değişimden de beter olan tek şey, aynı kalmaktır," dedi. "Seçeneklerden nefret ederim. Seni seviyorum. Anlıyor musun?" Ann'ın susuşuyla Smiley'in konuşmaya başlaması arasında bir boşluk oldu. Artık sırtını erkeğe dayamıyordu kadın, ama ağlarken ona yaslanıyordu, çünkü ağlamak gücünü tüketiyordu. Ann'ın, "Ne kadar özgür olduğunu hiç bilemedin, George," dediğini duydu. "İkimiz için benim de özgür olmam gerekiyordu."

Saçmalığını anlayıp güldü.

Erkeğin kolunu bıraktı ve tekrar yürümeye başladıklarında açık seçik sorular sorarak durumu öğrenmeye çalıştı. Smiley, "Haftalar," dedi, "Belki daha da uzun sürer." Smiley, "Bir otelde," dedi, ama hangi kent, ya da ülke olduğunu söylemedi. Ann durup onun yüzüne baktığında gözyaşları, birden ve eskisinden beter akmaya başladı. Ama gözyaşları bile erkeği harekete geçiremedi; oysa etkilenmek istiyordu Smiley.

Yalvarmak için duran kadın, "George, olan biten hepsi bu; söz veriyorum," dedi. "Islık sesleri kesildi, hem senin, hem de benim dünyamda. Karaya birlikte çıktık. Başkası yok artık."

Smiley, sorunun özünü, can alıcı noktasını, yani kadınla ayrı dünyalarda olduklarını anladığını belirtmek için başını salladı, ama bunu yeterince doyurucu bulmadı. Biraz daha yürüdüler ve Smiley, Ann konuşmadığı zaman, ona sadece kendisi gibi aynı yolda yürüyen bir başka canlı gözüyle bakarsa bağlanabileceğini farketti.

"Bill Haydon'u mahvedenlerle ilgili bir iş," dedi Smiley. Bunu ya avutma ya da kaçışının bir bahanesi olarak söyledi. Sonra da düşündü: "Ya seni kim mahvetti?"

"Dinle George," dedi Lacon. "Kadınlarımızı gereğinden çok mu yüceltiyoruz dersin? Biz orta sınıf İngiliz erkeklerinin yanıldığımız nokta *bu* mu? Şöyle diyeyim, biz İngilizler, geleneklerimizle ve okullarımızla, kadınlarımızdan birer simge olmaları gibi *çok* şey bekliyor, sonra da iki ayaklarının üstünde kendi başlarına duramadıkları için onları *ayıplıyoruz*. Beni anlıyor musun? Onları, et ve kandan oluşan yaratıklar gibi değil de, *kavramlar* olarak görüyoruz. Yanılgımız burada mı dersin?"

Smiley," Olabilir," dedi.

Lacon, yan masada oturan çifti hayrete düşüren bir saldırganlıkla, "Peki öyle *değilse* neden Helen *hep* bokların peşine düşüyor?" diye sordu.

Smiley, bunun yanıtını da bilmiyordu.

Bir et lokantasında düş kırıklığı içinde yedikleri yemekte sürahiyle getirilen İspanyol şarabı içmişlerdi ve Lacon İngiltere'nin politik çıkmazını hedef alan, zırzop bir konuşma yapmıştı. Şimdi kahvelerini ve ne mene bir şey olduğu bilinmeyen konyaklarını içiyorlardı. Antİ komünist fobisi aşırı götürülmüştü. Lacon, bundan emindi. "Bu konuda aşırı gidilmeseydi de, zaten ne yapabilirdik?" diye sormuştu Lacon. "Bazı sorunlar -İrlanda'yı al- çözümlenemez, ama Amerikalılara da bazı şeylerin çözümü olmadığını asla anlatamazsın." İngiltere yönetilemez durumdaydı, birkaç yıla kadar her yer öyle olacaktı. "Toplum olarak geleceğimiz kollektivizm ama yaşamımızı sürdürmemiz bireyselliğe bağlı ve bu çelişki bizi her gün öldürüyor."

"Şimdi George, *sen* nasıl görüyorsun durumu? Ne de olsa dizginlerin, bizimkiler gibi başkasının elinde değil. Senin tarafsız görüşün ve geniş kapsamlı bir bakış açın var."

Smiley, kendi kendine, ışık tayfı konusunda saçma sapan bir şeyler mırıldandığını fark etti.

Ve şimdi de, bütün gece boyunca açılmasından dehşet duyduğu konu, sonunda gelip çatmıştı: Evlilikle ilgili seminer başlıyordu.

Lacon, hınçla, "*Bize* hep, kadınların kuş sütüyle beslenmeleri gerektiği öğretildi," dedi. "İnsan, günün her dakikasında sevildiklerini hissettirmezse, çileden çıkıyorlar. Ama Helen'in birlikte olduğu o herif Helen kendisini kızdırsa ya da sözünü kesse, belki de gözünü morartır. Sen ve ben bunu hiçbir zaman yapmayız, değil mi?"

Smiley, "Eminim yapmayız," dedi.

"Buraya bak. Helen'i görmek için o adamın evine gitseydim, Helen'in tutumuna karşı çıksaydım —ve gerçekten bir belâ kesilseydim—yani, yasal eyleme filan geçmekle tehdit etseydim, terazinin kefesi ağır basmaz mıydı sanıyorsun? Yani ben o adamdan daha büyüğüm demek istiyorum, Tanrı bilir ya! Ne yandan bakarsan bak, o kadar ahmak değilim!"

Kaldırımda, yıldızlı bir gök altında durmuş, Smiley'in taksisinin gelmesini bekliyorlardı.

"Her neyse,sana iyi tatiller; bunu hak ettin," dedi Lacon. "Sıcak bir yerlere mi gidiyorsun?"

"Şey, biraz dolaşacağımı sanıyorum."

"Talihlisin. Tanrım, sana da, senin özgürlüğüne de gıpta ediyorum! Eee, enikonu yararlı oldun. Mektupla ilgili öğüdünü tutacağım."

Smiley hafifçe telâşlanarak, "Ama Oliver, ben sana hiçbir *öğüt* vermedim," diye karşı koydu.

Lacon, onu duymazlıktan gelerek, "Ve o öteki şey de, işittiğime göre, halledildi," dedi sükûnetle. "Ne bir tortu, ne de karışıklık kaldı ardında. Bu senin iyiliğinden, George. Bağlılığından. Buna karşılık sana ufak bir ödül sağlayabilir miyiz, diye araştıracağım. Halen hangi unvanların var, unutmuşum. Geçen gün, Athenaeum'da (*) bazı arkadaşlar, senin Şövalyelik derecesini hak ettiğini söylüyorlardı."

Taksi geldi ve Lacon, Smiley'i sıkıntıya sokan bir davranışta bulundu. Oldukça çekingen bir tavırla elini eline aldı. "George, Tanrı'ya emanet ol! Sen, hep dört dörtlük bir insansın. Biz aynı anlayışın insanlarıyız, George. İkimiz de yurtseveriz veren, alıcı olmayan...Hizmet görmek için eğitilmişiz. Ülkemize. Bedelini ödemeliyiz. Ann, karın değil de ajanın olsaydı, belki onu çok daha iyi idare ederdin."

Ertesi gün öğleden sonra, Toby'nin "İşin bitirilmeye hemen hemen hazır olduğunu" bildiren telefonundan sonra George Smiley, şifreli adı Barraclough'u kullanarak, sessiz sedasız İsviçre'ye doğru yola çıktı. Zürih havaalanından, İsviçre Havayolları'nın otobüsüne binerek Bern'e ve doğruca Bellevue Palace Oteli'ne gitti. Çok büyük, görkemli, Kral Edvard dönemi ağırbaşlılığında; havanın açık olduğu günlerde pırıl pırıl Alp dağlarının eteklerine bakan, ama bu akşam insanı bezdiren kış sisiyle örtüldüğü için hiçbir şeyin görülmediği bir oteldi bu. Daha küçük yerleri düşünmüştü Smiley; Toby'nin, karşı ajanlarca bilinmeyen dairelerinden birinde kalmayı hesaba katmıştı. Ama Toby, Bellevue'nin en iyisi olduğu konusunda ikna etmişti kendisini. Birçok çıkış kapısı vardı, merkezi yerdeydi ve Karla'nın Bern'de Smiley'i bulmak için bakacağı en son yer bu oteldi. Smiley, çok büyük olan hole girdiğinde açık denizdeki bomboş bir yolcu gemisine girmiş gibi oldu.

(*) *ATHENAEUM: Londra'nın seçkin kulüplerinden biri.*

21

Smiley'in odası, küçük boy bir Versailles Sarayı'nın İsviçre modeli gibiydi; yuvarlak yazı masasının kenarlarına pirinç geçirilmişti ve üzeri mermerdi. İki kişilik, eski moda yatağının başucunda, Bartlett'in Lord Byron'un Childe Harold başlıklı uzun şiirinden esinlenerek yaptığı tablosu asılıydı ve dışardaki sis, pencereyi gri bir duvara benzetmişti. Soyunup dökündükten sonra gene aşağıya, bara indi. Yapayalnızdı barda; yaşlıca bir piyanist, 1950'lerin sevilen melodilerinden bir potpuri çalıyordu. Biraz peynir yiyerek bir bardak şarap içti. Saat onda, kentin eski kesimine doğru yola çıktı. Sokaklar arnavutkaldırımıydı. Buz gibi soğuk havaya kebap kestane ve puro kokuları karışıyordu. Eski çağlardan kalan çeşmeler, siste,biri ötekine yabancı boyalı hayaletler gibi çıkıyordu Smiley'in karşısına. Ortaçağdan kalma evler, içinde kendisinin rol almadığı bir oyunun dekorları gibiydi. Kemeraltlarından, sanat galerilerinin, antikacı dükkânlarının, insanın at sırtında geçebileceği yükseklikteki kapıların önlerinden yürüyüp geçti. Nydegg köprüsüne gelince durdu ve ırmağa baktı. Kıragılaşan sis akan suyun yüzünde kıvrımlar oluşturuyordu ve su bendi, sis yüzünden, krem renginde parlıyordu. Arkasında, Bern plakalı turuncu bir kaptıkaçtı durdu ve ışıklarını bir açıp bir kapadı. Smiley, arabaya doğru yürürken arka kapı içerden açıldı ve iç lambanın ışığında, şoför yerindeki Toby Esterhase ile arkada oturan, cerbezeli görünüşlü, dizine oturttuğu çocuğu hoplatan, Bern kantonunun Alp dağları kesimindeki ev kadınlarının giydiği ciddi giysilere bürünmüş kadını gördü. "Kadınla çocuğu paravana olarak kullanıyor," diye düşündü Smiley. Gözetleme görevlileri böylelerine 'siluet' derlerdi. Yola koyuldular. Kadın, çocuğuyla konuşmaya başladı. Kadının, İsviçre Almancası konuşan sesinde bir kırgınlık vardı: "Bak Eduard, şuradaki bir maçuna...Şimdi, ayılar için açılan çukurlardan geçiyoruz... Bak Eduard, bir tramvay..." Kadın, çocuğa göstermek için eliyle sağı solu işaret ediyordu. Bu harekâtın senaryosunda *"Ailecek geçirilen bir gece, memur bey," diye*

yazılı olmalıydı. *"Turuncu Volvo'muzla konukluğa gidiyoruz memur bey. Eve dönüyoruz.* Ve erkekler, doğal olarak memur bey, önde oturuyorlar. Bern'in, diplomatların toplandığı kesimi olan Elfenau'ya girdiler.Siste, kırağının etkisiyle bembeyaz görünen bahçelerle villaların yeşil revaklarını seyretti Smiley. Otomobilin farları, binanın bir Arap devletine ait olduğunu gösteren pirinç levhayı aydınlattı. Binayı iki görevli koruyordu. Bir İngiliz kilisesinin ve bir dizi tenis kortunun önünden geçtikten sonra çıplak kayınağaçlarının sıralandığı bir caddeye saptılar. Sokak lambaları, ağaçlara asılmış beyaz balonlar gibiydi.

Toby yavaşça, "On sekiz numara, beş yüz metre ilerde, solda," dedi. "Grigoriev'le karısı zemin katta oturuyorlar." Sisi bahane ederek arabayı yavaş sürüyordu.

Arkadaki kadın, "Burada çok zengin kişiler oturuyor, Eduard!" diye şakıdı. "Hepsi yabancı ülkelerden. Dikkatle bakarsan belki siyah adam bile görürsün!"

Toby, "Demirperde gerisinden gelenlerin çoğu, Muri'de oturur, Elfenau'da değil,"diye devam etti "Komün hayatı yaşıyorlar, her şeyi grup halinde yapıyorlar. Alışverişe grup halinde çıkıyor, yürüyüşe gruplar halinde gidiyorlar, ama Grigoriev'ler farklı. Altı ay önce Muri'den ayrılıp, kirasını kendi ceplerinden ödedikleri bu daireyi kiraladılar. Ayda üç bin beş yüz George, ev sahibine her ay kendi eliyle ödüyor kirayı."

"Nakit mi?"

"Aydan aya yüzlük banknotlar halinde."

"Büyükelçiliğin öteki kiraları nasıl ödeniyor?"

"Misyon hesabından. Ama Grigoriev'lerinki değil. Grigoriev bir istisna."

Mavna hızında arkalarından gelen bir devriye arabası kendilerine yetişti. Smiley, Volvo'ya çevrilen üç baş gördü.

Kadın, "Bak Eduard, polis!" diye bağırdı ve oğlu polislere el sallasın diye çabaladı.

Toby, ne olur ne olmaz diye konuşmayı sürdürdü:

"Polisler, bomba konmasından endişe ediyorlar," diye açıklama yaptı. "Filistinlilerin, bu kesimi hava uçuracaklarını sanıyorlar. Bu, bizim için hem iyi, hem de kötü oluyor George. Açık verirsek, Grigoriev bizi yerel güvenlik görevlileri sanabilir. Aynı şey polisler için geçerli değil. Yüz metre kaldı, George. Ön avlusunda siyah bir Mercedes olana bak. Öteki personel elçiliğin arabalarını kullanıyor, Grigoriev değil. Grigoriev kendi Mercedes'ini kullanıyor."

Smiley, "Ne zaman aldı arabasını?" diye sordu.

"Altı ay önce, elden düşme. Muri'den taşındığı sırada. Bu, onun için büyük bir sıçrama oldu, George. Pek çok armağanın verildiği bir doğum günü gibi. Otomobil, ev, Birinci Kâtiplikten Müsteşarlığa yükselme."

Büyük bir bahçenin içinde, cephesi mermer kireciyle sıvanmış bir villaydı Grigoriev'in oturduğu yer. Evin arkası, sis yüzünden

görünmüyordu. Ön taraftaki pencerenin kapalı perdesinden soluk bir ışık sızdığını gördü Smiley. Bahçede, çocuklar için bir kaydırak ve boş olduğu görülen bir yüzme havuzu vardı. Çakıl döşeli bahçede, kordiplomatik plakalı, siyah bir Mercedes duruyordu.

"Sovyet Büyükelçiliği arabalarının plakaları hep 73'le biter," dedi Toby. "İngilizlerinki 72 ile son bulur. Grigorieva, iki ay önce şoför ehliyeti aldı. Kadın, müthiş bir sürücü George. Gerçekten öyle."

"Evin öteki bölümünde kim oturuyor?"

"Ev sahibi. Bern Üniversitesi'nde profesör, aşşağılık herifin biri. Üç ay önce Amerikalı meslekdaşlarımız profesöre yanaşıp, zemin katına birkaç mikrofon yerleştirmek istediklerini söyleyip kendisine para önerdiler. Profesör parayı aldı ve iyi bir yurttaş olarak Amerikalıları polise ihbar etti. Polis, birden korktu. Olaya bir de başka yönden bakacaklarına Amerikalılara söz verdiler. Bu işten vazgeçildi sonunda. Öyle görünüyor ki, Amerikalıların Grigoriev'e karşı özel bir ilgileri yok. Usulleri böyle olduğu için, âdet yerini bulsun diye mikrofon yerleştirmek istemiş olmalılar."

"Grigoriev'lerin çocukları nerede?"

"Cenevre'deki Sovyet Misyon Okulu'nda yatılı okuyorlar. Yani cuma akşamları eve geliyorlar. Hafta sonlarında, ailece gezmeye gidiyorlar. Ormanda yürüyüşler yapıyor, badmington oynayıp mantar topluyorlar. Grigoriev açık hava delisi. Bisiklete binmeyi de öğrenmeye başladılar," diye ekledi Toby.

"Bu gezmeler sırasında Grigoriev de ailesiyle birlikte mi oluyor?"

"Cumartesileri çalışır, George. Onlardan kurtulmak için, eminim." Smiley, Grigoriev'in aile yaşamı üstüne Toby'nin kesin görüşleri olduğunu fark etti. Toby'nin böylesi bir yargıya varmasında kendi evliliklerinden birinin etkisi olup olmadığını düşündü.

Geniş caddeden çıkmış, yan sokaklardan birine sapmışlardı. Toby, aklı hâlâ Grigorievlerin hafta sonu gezilerinde, "Dinle George," dedi. "Gözetleme görevlileri bazı şeyleri hayal ederler. Böyle yapmak zorundadırlar, işleri bu. Ticaret Ataşeliğinde çalışan bir kız var. Esmer ve bir Rus kızı için fazla çekici. Oğlanlar kıza Küçük Nataşa diyorlar. Gerçek adı başka bir şey ama çocuklar için Nataşa. Cumartesileri bu kız da elçiliğe geliyor. Çalışmak için. Birkaç kez Grigoriev, bu kızı Muri'ye, evine kadar arabasıyla götürdü. Bir iki fotoğraflarını çektik, fena çıkmadı. Bir keresinde kız, evine beş yüz metre kala indi arabadan ve yolun kalanını yürüyerek gitti. Niçin? Bir başka sefer de hiçbir yere gitmediler, sadece Gurtan'da turlayıp durdular ve pek dostça konuştular. Bizim çocuklar, belki de Grigorieva yüzünden bunun böyle olmasını istiyorlar. Herifi seviyorlar, George. Gözetleme görevlilerinin yazgısını bilirsin. Her zaman ya sever ya da nefret ederler. Bu kez seviyorlar."

Toby arabayı durdurmak üzereydi. Küçük bir kahvenin sis içinde parlayan ışıklarını gördüler. Kahvenin avlusunda, Cenevre plakalı, iki

beygirlik yeşil bir Citroen duruyordu. Otomobilin arkasında, satılan mallardan örnekler olduğu izlenimini veren, üst üste yığılmış mukavva kutular ve radyo anteninden sallanan bir tilki kuyruğu vardı. Arabasından fırlayan Toby, Citroen'in incecik kapısını açtı ve Smiley'i yan koltuğa iteledi. Sonra eline yumuşak bir fötr şapka tutuşturdu,Smiley de şapkayı başına geçirdi. Toby, kendisi için Rus modeli bir kürk kalpak edinmişti. Yeniden yola koyulduklarında Smiley, öbür arabadaki kadının turuncu Volvo'nun şoför yerine geçtiğini ve çocuğun kendilerine, arka camdan, kırgın kırgın el salladığını gördü.

Smiley, "Herkes ne âlemde?" diye sordu.

"Harika. Her biri pençesini dünyaya geçirmiş, yaşayıp gidiyor George. Sartor kardeşlerden birinin çocuğu hasta olduğundan Viyana'ya gitmek zorunda kaldı. Üzüntüden neredeyse yüreğine inecekti. Onun dışında herkes çok iyi. Sen hepsinin bir numaralı sevgilisisin. Bak, sağ taraftan gelen Harry Slingo. Hatırladın mı Harry'yi? Acton'dayken benim yedek kuvvetimdi."

"Harry'nin oğlunun Oxford'dan burs aldığını işittim," dedi Smiley.

"Oxford'da fizik öğrenimi yapacak. Çocuk bir dahi. Gözünü yoldan ayırma George. Başını sağa sola çevirip durma."

Sürücüsünün direksiyon başında uyukladığı ve kaportasının iki yanına paslak harflerin yazıldığı mavi bir karavanın yanından geçtiler.

Epey uzaklaştıktan sonra Smiley sordu:

"Arkadaki kim?"

"Pete Lusty, bir zamanlar kafatası avcısıydı. Bu çocukların işi iş değildi George. Ne bir iş, ne bir eylem. Pete istifayı bastı ve gidip Rodezya ordusuna yazıldı. Birkaç kişiyi öldürdü, neden öldürdüğünü umursadığı yoktu, sonra döndü geldi. Seni sevmelerine şaşmamalı."

Gene Grigorievlerin evinin önünden geçiyorlardı. Bu kez öteki pencerede ışık vardı.

Sesinde garip bir kuşku olan Toby, "Grigorievler erken yatıyor," dedi.

Önlerinde Zürih konsolosluk plakalı bir büyük araba duruyor, direksiyon başındaki şoför kitap okuyordu.

Toby, "Bu Canada Bili," diye bilgi verdi. "Grigoriev evden çıkar, sağa dönerse Pete Lusty'nin önünden, eğer sola saparsa Canada Bill'in yanından geçer. Hepsi iyi çocuktur. Cin gibidirler."

"Arkamızdakiler kim?"

"Meinertzhagen kızkardeşler. Büyüğü evlendi."

Sis, yol almalarını güçleştiriyordu. Alçak bir tepeyi aştılar. İngiltere Büyükelçiliği'ni sağda bıraktılar.Yol sola dönüyordu;Toby yolu izledi. Ve onlar sola sapınca, arkalarındaki araba yetişip farlarını yaktı. Farların ışığında Smiley, ağaçlıklı, çıkmaz bir sokağa girdiklerini yolun sonunda iki tane, kapalı, yüksek bahçe kapısı, kapıların iç tarafında da kümelenmiş olan bekçileri gördü. Ağaçlar, daha ötesini görmeyi tümden engelliyordu.

"Sovyet Büyükelçiği'ne hoş geldin, George. Yirmi dört diplomat, değişik rütbeli, elli görevli —şifre memurları, daktilolar ve birkaç miskin şoför-bu binada çalışır. Ticaret Ataşeliğielemanları Schanzeneckstrasse 17 numaradaki bir başka binadalar. Grigoriev, oraya pek sık gider. Bern'de Tass ve Novosti haber ajanslarında,çoğunluğu akademisyenlerden oluşan görevliler, var. Cenevre'deki merkez, Birleşmiş Milletler temsilciği perdesi altında, yaklaşık iki yüz ağır toptan oluşuyor. Burası ise ikinci derecede bir yer, toputopu onon beş kişi. Büyüyecek ama yavaş yavaş. Konsolosluk, Elçiliğin hemen arkasında. Konsolosluğa, bahçeyi kuşatan bir demir parmaklıkta açılan bir kapıdan giriliyor. Orası da esrarkeşler kahvesi ya da gizli buluşma yeri gibi bir yer. Sovyet Büyükelçiliği'nin, konsolosluğa giden patikaya yerleştirilen kapalı devre bir televizyon kamerasıyla bekleme odasında da dinleme aygıtları var. Vize almak için bir uğra istersen."

Smiley, "Böyle bir şeye kalkışmam, sağol," dedi ve Toby, ender kahkahalarından birini attı.

Otomobilin farları uzayıp giden tepelerdeki ağaçları aydınlattığında Toby, "Elçilik arazisi," dedi. "Voleybol oynamak için Grigorleva buraya gelir ve çocuklarının siyasal eğitiminl burada yaptırır. George, inan bana, çok üç kağıtçı bir kadın. Elçilikteki çocuk yuvasını, kuramsal eğitim yapılan sınıfları, masa tenisi kulübünü, kadınlar badmington takımını, hepsini bu kadın, Grigorleva yönetiyor. Bana inanmazsan, bizim çocukların söylediklerini dinle istersen." Dönüp çıkmaz sokaktan çıkarlarken, Smiley, başını kaldırıp köşedeki evin üst katına baktı ve pencerelerden birinde ışığın önce söndürülüp sonra yakıldığını gördü.

"Bu da, Bern'e hoş geldin diyen, Pauli Skordeno. "Geçen hafta evin en üst katını kiralamayı becerebildik neyse. Pauli Router Ajansı'nda çalışıyor sözde. Hatta, sahte basın kartı bile uydurduk onun için. Telgraf kartları filan, her şeyi ayarladık."

Toby, Thunplatz yakınlarında bir yere park etti. Modern bir saat kulesinde saat gecenin on birini çalıyordu. İnce bir kar yağıyordu ama sis dağılmamıştı. Bir an ikisi de konuşmadı.

Toby, "Bugün de geçen haftanın aynıydı. Geçen hafta ise evvelki haftanın George," dedi. "Her perşembe aynı şey. İşten çıkınca Grigoriev, Mercedes'inl garaja götürüyor; benzin doldurtuyor; yağına, aküsüne baktırıp makbuzunu alıyor. Evine gidiyor. Sonra, saat altıyı biraz geçe, ön kapıya bir Sovyet Büyükelçiliği arabası yanaşıyor ve her perşembe, Moskova'dan gelen kurye Krassky arabadan iniyor. Pek sinir bir herif. Profesyoneldir Krassky ve Grigorlevlerden farklıdır. Hiçbir yere de arkadaşı Bogdanov'suz gitmez. Uçağa birlikte biner. İşleri birlikte görür, yemeği birlikte yerler. Ancak Grigoriev'i ziyaret etmek için Krassky bu kuralı bozup yalnız başına geliyor. Yarım saat kalır ve çıkar. Neden? Bu bir kuryeye çok ters düşen bir durum, George. Eğer arkası yoksa, çok da tehlikeli, inan bana."

"Peki, onunla nasıl başa çıkıyorsunuz Toby?" Diye sordu Smiley. "Herif neyin nesi?"

Toby, eliyle havada belli belirsiz bir devinim yaptı. "Grigoriev eğitimden geçmiştir, değil mi George? Bu işte kaşarlanmamış, aslında dört başı mamur bir bela. Üstelik dürüst de değil. Grigoriev melez, George.

Smiley, "Kirov da öyleydi," diye düşündü.

"Aldırma George. Tamam mı? Yaşamda insan, her zaman Wagner'in müziğini bulacak değil ya. Anlıyor musun beni?"

Smiley, "İyi geceler," dedi.

Kentin merkezine giden son tramvaya yetişti. Bellevue Oteli'ne geldiğinde kar, sarı ışıkta, lâpa lâpâ ve döne döne yağıyordu. Yerler, karın tutamayacağı kadar ıslaktı. Saatin zilini yediye kurdu.

22

Aleksandra adındaki kız sabah çanı çalmadan bir saat önce uyandı, ama çan sesini işitince dizlerini, hemen, pamuklu geceliğinin içine çekti, gözlerini sıkı sıkı yumdu ve parmak eklemleriyle ağzını tıkayarak hâlâ uykuda olduğuna yemin üstüne yemin etti. Dinlenmeyi gereksinen bir çocuk gibiydi. Sabah çanı Smiley'in saati gibi tam yedide gümbürdeyecekti. Zaten Aleksandra,saat altıda vadideki çan kulelerinde saatin çaldığını duymuştu; önce Katoliklerinkinde sonra Protestanlarınkinde daha sonra da kent meydanındaki saatleri işitmiş ama bunların hiçbirine inanmamıştı. Bu değil Tanrım, o da değil Tanrım. Hele, kasap suratlı kasabalılarınki hiç değil. Yıllık şenlikte midelerini dışarı çıkara çıkara hazırola geçen ve itfaiye alayının çeşitli lehçelerde söylediklerı yurtsever şarkıları dinleyen kasabalıların çanı hiç değil.

Yıllık şenliklerin nasıl olduğunu biliyordu Aleksandra, çünkü sayısı zaten pek az olan ve yapılmasına izin verilen gezilerden birıydi bu şenlik. Bir ayrıcalık olarak geçenlerde onun da şenliğe katılmasına razı olmuşlardı. Kızın, ilk kez ve çılgınca eğlenmesine neden olan şenlik kaba soğana adanmıştı. Törende, Rahibe Ursula ile Rahibe Beatitude'nin arasında durmuştu ve kaçmaya çalışırsa ya da harekete geçip bir sorun çıkarırsa diye her iki rahibenin de tetikte olduklarını biliyordu. Bir saat boyunca gelmiş geçmiş en bunaltıcı nutuk faslını, dinlemiş, daha sonra da bando mızıka eşliğinde söylenen cansıkıcı askeri marşları dinlemişti. Ardından, yerel giysiler içinde ve ellerinde uzun sopalara bağlanmış soğan hevenkleri olan köylülerin geçit törenini izlemişti. Törenin başını, sair zamanlarda lojmana süt getiren ve kapıdan sıvışıp geçebilirse— pencereden kızları görebilme umuduyla yatakhanenin kapısına kadar gelen, ama törenlerde köyün flamasını taşıyan sütçü çekiyordu. Sütçünün yatakhane kapısına gelmesini umutla bekleyen, belki de Aleksandra'nın kendisiydi.

Köyün saatleri altıyı çaldıktan sonra yatağına iyiden iyiye gömülmüş olan Aleksandra, dakikaları, sonsuza dek saymaya karar verdi. Kendi

kendine benimsediği çocuk rolü uyarınca dakikaları, saniyeleri fısıltılı bir sesle hesaplıyordu: "Bin *bir*, bin *iki*." Çocuksu yöntemiyle saydığı on iki dakikadan sonra Başrahibe Felicity'nin şatafatlı motorlu bisikletinin homurtularını duydu. Herkese Başrahibe'nin ayinden döndüğünü duyuruyor. Felicity-Felicity-pop-pop, başka hiç kimse, pop-pop bizim Başrahibemiz ve günümüzü resmen başlatan başka hiç kimse olamaz, pop-pop, yapamaz pop-pop; durum gülünç, çünkü onun gerçek adı hiç de Felicity değil ki. Felicity, öteki rahibeler kullansın diye seçtiği ad. Onun gerçek adı anlamı "umut" olan Nadejda; bunu Aleksandra'ya bir sır olarak söylemişti. Aleksandra da Felicity'ye, kendi gerçek adının Aleksandra değilde Tatiana olduğunu açıkladı. "Aleksandra, *yeni* bir ad," diye açıklamada bulundu kız. "Özellikle İsviçre'de hep kullanılması gereken bir ad." Ama Felicity-Felicity sert bir şeklide kıza, aptallık etmemesini söyledi.

Başrahibe Felicity ayinden döndükten sonra, Aleksandra, beyaz yatak örtüsünü gözlerine kadar çekti ve zamanın hiç de geçmediğine karar verdi. Kendisi, şimdi bir çocuğun beyaz zindanındaydı; hiçbir şeyin gölgesi yoktu; ister Aleksandra, isterse Tatiana olsun, böyle algılıyordu. Beyaz ampuller, beyaz duvarlar, beyaza boyanmış demir karyola. Beyaz radyatörler. Yüksek pencerelerden görünen beyaz bir gökyüzü altındaki beyaz dağlar.

"Doktor Rüedl," diye düşündü genç kız." Önündeki perşembe — yoksa salı mıydı — yapacağımız konuşma için işte size anlatılacak yeni bir düş."

Şimdi iyi dinleyin Doktor, Rusçanız iyi midir? Bazan, anlamadığınız halde anlıyormuş gibi yapıyorsunuz. İyi öyleyse başlıyorum. Adım Tatiana, sırtımda beyaz geceliğim, beyaz Alp dağlarının karşısında durmuş, gerçek adı Nadejda olan Felicity-Felicity'nin beyaz tebeşirliyle dağın yamacına yazı yazmaya çalışıyorum. Geceliğimin altına iç çamaşırı giymiyorum. Böyle şeylere karşı kayıtsızmış gibi görünüyorsunuz, ama size kendi bedenimi, nasıl sevdiğimi anlattığımda hemen yakın ilgi gösteriyorsunuz. Değil mi, Doktor Rüedl? Dağın yamacına tebeşirle yazı yazıyorum. Tebeşiri, tablaya sigara bastırıyormuş gibi bastırıyorum. Bildiğim en pis sözcükleri düşünüyorum —evet Doktor Rüedl, *bu* sözcük, *şu* sözcük— ama korkarım sizin Rusça dağarcığınız bu sözcükleri kapsamaz. Bu sözcükleri de yazmaya çalışıyorum, ancak her yer beyaz üstü beyaz, küçük bir kızın ne etkisi olabilir, sorarım size Doktor?

Doktor, benim düşlerimi sizin asla görmemeniz müthiş bir şey. Biliyor musunuz, bir keresinde adı Tatiana olan bir orospuydum. Böyle olmam bir hata değildi. Her şeyi ateşe verebilirim, hatta kendimi bile yakabilirim. Devlet'i kötüleyebilirim ama gene de bir çatışma olmaz. gene de aklı başında yetkililer beni cezalandırmazlar, değil mi? Beni cezalandıracakları yerde arka kapıdan salıp, "Git Tatiana, git," dediler;

"Bunu biliyor muydunuz?

Koridordaki ayak seslerini duyan Aleksandra, yatak örtülerinin altına iyice saklandı: "Fransız kızı helâya götürüyorlar," diye düşündü. Fransız kız, buradaki en güzel kızdı. Aleksandra onu, sadece güzel olduğu için seviyordu. Böylece de bütün sistemi bozmuş oluyordu. Fransız kızını, kendisini tırmalamasın ya da paralamasın, çevrede ne varsa kırıp dökmesin diye boğazına kadar bir kılıfa koydukları zaman bile kızın yüzü, bu manastır-hastane bileşiği yerdeki ikonalar, gibi bakıyordu rahibelere. Hatta o biçimsiz düğmesiz gecelliği giydiği zaman bile, göğüslerinin gecelliği gerip meme uçları arasında boşluk yapmasına kimse engel olamıyordu ve en kıskançları bile—çizli adı Umut olan Felicity- Felicity dahil— Fransız kızın, film yıldızı gibi görünmesini önleyemiyordu. Giysilerini yırtıp paraladığında rahibeler bile dehşet ve kıskançlıkla bakmışlardı. Yalnızca Amerikalı kız onu bakışlardan korumaya kalkmış ve o zaman da Amerikalı kızı çekip götürmüşlerdi. Amerikalı kız çok kötüydü. Fransız kız çırılçıplak ve öfke nöbeti geçirirken bileklerini kesmesi ve Felicity-Felicity'ye yaptıklarıyla çok kötüydü, ama sürüklenerek götürüldüğü sırada Amerikalı kızın yaptıklarının yanında Fransızınki hiç kalırdı. Rahibeler kızı yatıştırsın diye kapıcı Kranko'yu çağırmak zorunda kalmışlardı. Kranko gelince rahibeler manastırın dinlenmeye ayrılan bölümünü bu sahneyi başkaları görmesin diye tümüyle kapatmışlardı. Ama üstü kapalı yük arabası Amerikalı kızı alıp götürünce, evden cenaze çıkmış gibi oldu ve Rahibe Beatitude, dua ederken bir yandan da hep ağladı.

Aleksandra kendisini sıkıştırıp ne olduğunu söylemeye zorlayınca, Rahibe Beatitude, gözyaşları içinde, "Amerikalı kız Untersee'ye gitti," dedi. "Ah Saşa, Saşa, Untersee'ye asla gitmeyeceğine bana söz ver." Tıpkı, kimselere söyleyemediği yaşamında olduğu gibi gene, "Tatlana, bu delice ve tehlikeli işleri yapma," diye yalvarıyorlardı kendisine.

Bu olaydan sonra, Untersee, Aleksandra'nın en korkulu düşü, en hırçın zamanlarda bile onu susturan en etkin silah oldu: "Uslu durmazsan Untersee'ye gidersin, Saşa. Eteğini açıp bacak bacak üstüne atarak Doktor Rüedl'ye takılacak olursan, Başrahibe Felicity seni Untersee'ye göndermek zorunda kalır. Şişşt, yoksa Untersee'ye gidersin."

Koridordaki ayak sesleri dönüp gitti. Giydirmek üzere Fransız kızını götürüyor olmalıydılar. Zaman zaman, giyinmemek için direnirdi kız; sonuçta da torbaya sokarlardı onu. Ara sıra, yatıştırsın diye Fransızın yanına Aleksandra'yı gönderirlerdi ve Aleksandra, hiç konuşmadan, kızın saçını fırçalar da fırçalardı; ta Fransız gevşeyip rahatlayana ve Aleksandra'nın ellerini öpmeye başlayana kadar sürerdi bu saç fırçalama. Hemen o anda Aleksandra'yı oradan uzaklaştırırlardı; çünkü sevgiye yer yoktu; hayır, yoktu, burunun programında sevgi *yoktu.*

Kapı ardına kadar açıldı ve Aleksandra, Felicity-Felicity'nin, bir Rus piyesindeki ihtiyar hastabakıcı gibi kendisine rahat vermeyen sesini işitti:

"Saşa! Derhal kalkmalısın! Saşa, hemen uyan! Saşa, uyan! Saşa!"

Başrahibe bir adım daha yaklaştı. Aleksandra, örtüleri çekip çekmeyeceğini ve kendisini tutup ayağa dikip dikmeyeceğini merak etti. Başrahibe Felicity, soylu kanına karşın, bir asker kadar kabalaşıverirdi. Zorba değildi ama sözünü esirgemez ve kolay öfkelenirdi.

"Saşa, kahvaltıya geç kalacaksın. Öteki kızlar sana bakıp gülecekler ve biz aptal Rusların her işte geç kaldığımızı söyleyecekler. Saşa? Saşa, dua saatini kaçırmak mı istiyorsun? Tanrı'nın gazabı üstünde olacak, Saşa. Tanrı üzülecek ve ağlayacak; seni cezalandırma yollarını bile düşünecek."

Saşa, Untersee'ye mi gitmek istiyorsun?

Aleksandra, gözlerini sıkı sıkı yumdu. Altı yaşındayım ve uykuya gereksinmem var, Başrahibe Felicity. Tanrı beni beş yaşıma indirdi, Tanrı beni dört yaptı. Ben üç yaşındayım ve uykum var, Başrahibe Felicity.

"Saşa, bugünün senin için taşıdığı özelliği unuttun mu? Saşa, bugün *ziyaretçinin* geleceğini unuttun mu?"

Tanrı beni iki yaşıma indirdi, bir oldum, Tanrı beni hiçe indirdi ve doğmadım. Hayır, ziyaretçimi unutmadım Başrahibe Felicity. Ziyaretçimi, uykuya dalmadan önce anımsadım ve düşümde onu gördüm. Uyandım uyanalı da ondan başka bir şey düşünmedim. Ama Başrahibe Felicity, ziyaretçimin bugün gelmesini istemiyorum; ne bugün, ne de başka bir gün. Yapamam, bu yalanı sürdüremem; nasıl edeceğimi bilmiyorum, bu nedenle de gün başlasın *İstemiyorum,* istemiyorum, istemiyorum!

Aleksandra, uysal uysal yatağından çıktı.

Başrahibe Felicity, *"İşte,"* dedi ve telâşla koridora çıkıp, "gene geç kaldı, gene geç kaldı!" diye bağırmaya beyinsiz tavukları kışkışlar gibi ellerini çırpmaya ve "şuu şuuu" diye sesler çıkarmaya başlamadan önce, kızı deli gibi öptü.

23

Thun'a kadar tren yolculuğu yarım saat sürdü ve Smiley, trenden indikten sonra salına salına yürüdü, vitrinleri seyretti, zaman zaman da ara sokaklara saptı. Karanlık, tatsız bir gündü. Birkaç yaya, siste, ağır ağır ilerleyen gölgeler gibiydiler ve göl çatanaları oldukları yerde donup kalmışlardı. Günün tatsızlığı ara sıra görünüveren bir şato, bir ağaç, kent surlarının bir parçasıyla değişiyordu. Sonra gene bu tatsızlık, bu boşluk, kentin üzerine çarçabuk kapanıyordu. Kar, arnavutkaldırımı sokakları ve ağaçların çatal dallarını örtmüştü. Farlarını yakmış olan bir iki araba, çamurlu karda yol alıyordu. Kenti sadece vitrinler renklendiriyordu. Altın kol saatleri, hele kayak giysileri ulusal bayraklar gibiydi. Toby, "en erken on birde orada ol," demişti. "On bir bile çok erken George, on ikiden önce gelmezler." Saat henüz on buçuktu ama Smiley'in zamana gereksinmesi vardı; oraya gitmeden önce bir tur atmak istiyordu. Dar bir sokağa girdi ve hemen önünde, yüksekte, şatonun asansörünü gördü. Şatonun kemeri kaldırım, sonra bir merdiven, ondan sonra da bir yokuş oldu . Ve Smiley, tırmanmaya devam etti. Her biri neon ışıklarıyla aydınlatılmış bir *İngiliz Çayhanesi*, bir *Amerikan Bar*, bir *Vaha Gece Kulübü'* nü geçti. Bir meydana çıktı ve çıkar çıkmaz da bankayı gördü Smiley; oradaki tek bankayı. Yolun tam karşısında, tam tamına Toby'nin tanımladığı gibi, alt katında pastanesiyle lokantası, üst katında ise, kışla düzenindeki odalarıyla otel duruyordu. Smiley, "park yapılmaz" denilen yere küstahça park etmiş olan sarı posta arabasını görünce, Toby'nin değişmeyen tutumunu sürdürdüğünü anladı. Toby'nin posta arabalarına karşı sarsılmaz bir inancı vardı; nereye gitse bir posta arabası çalar ve "posta arabası çalındığını ne kimse anımsar, ne de farkeder," derdi. Arabaya yeni bir plaka uydurmuştu ama plaka, arabadan da eski duruyordu. Smiley, meydanı yürüyüp geçti. Bankanın kapısındaki duyuruda şöyle yazılıydı. Pazartesi-Perşembe 07.45-17.00, Cuma günleri 07.45-18.15, "Grigoriev, yemek saatinde gelmeyi seviyor; çünkü o saatte banka boş oluyor," diye

Toby bilgi vermişti. "Güvenlik önlemlerine hiç aldırdığı yok. Sokaklar tenha, bankada müşteri yok, vakit öğle. Grigoriev, öylesine tabak gibi ortada ki can sıkıyor, George." Smiley, yayalara ayrılmış dar bir köprüden geçti. Bern'in içinden akan ırmak Thun'dan da geçiyordu ve aynı sis ikisini de örtmüştü. Saat on bire on vardı. Yolu geçip küçük otele doğru yöneldi. Otelden Grigoriev'in bankası görünüyordu. Kendi ayak sesini, oluklardan akan suların, seslerini dinlerken, "boşluktaki gerginlik," diye düşündü. Kasabanın ölü mevsimi ve günün de ölü saatiydi. Pastanenin kapısını itince içerinin sıcak havası yüzüne çarptı. Pencerenin önündeki "tutulmuştur," yazılı masaya doğru yürüdü. Garson kıza, "Bay Jacobi'yi bekliyorum," dedi. Kız, Smiley'in yüzüne bakmadan başını salladı. Kızın yüzü, manastırlarda yaşayanlarınki gibi solgun ve anlatımsızdı. Smiley, bir bardak *kremalı kahve* ısmarladı ama kız, bardakla isterse yanında, içki olarak, 'Schnaps' içmek zorunda bulunduğunu söyledi.

Bu durum karşısında Smiley, "Öyleyse fincanla getirin," diye teslim oldu.

Ne diye önce, bardakla istemişti?

Tekrar, "Boşluktaki gerginlik," diye düşünürken çevresine baktı.

Pastaneye, modern İsviçre'ye karşılık olarak, antik bir hava verilmek istenmişti. Mermer kireci sürülmüş sütunlara, çapraz olarak plastik kılıçlar asılmıştı. Göze görünmeyen yerlere konmuş hoparlörlerden zararsız bir müzik yayılıyordu ve her açıklamayla birlikte, sahibi görünmeyen sesin konuştuğu dil de değişiyordu. Bir köşede dört erkek, sessiz sedasız, kağıt oynuyorlardı. Pencereden dışarı, bomboş meydana baktı. Ortalığın beyazını griye dönüştüren yağmur yeniden başlamıştı. Başına kırmızı yün külah geçirmiş bisikletli bir çocuğun yere düşen külahı, siste görünmez oluncaya kadar, bir meşale gibiydi. Bankanın, elektronik gözle açılan iki kapısı olduğunu farketti Smiley ve saatine baktı. On biri on geçiyor. Kasiyer mırıldandı. Kahve makinası tısladı. Kâğıt oynayanlar yeni bir ele başlamışlardı. Duvara asılı tahta tabaklara, ulusal giysileriyle danseden çiftlerin resimleri yapılmıştı. Bakacak neresi kalmıştı ki? Masa lambaları dövme demirdendi ama aydınlatma, tavanın çevresine yerleştirilmiş şerit halindeki ampullerden gelen çiğ bir ışıkla sağlanıyordu. Hong Kong'ta, bir binanın on beşinci katındaki meyhanede Bavyera birası içerek ve bugün olduğu gibi gene bekleyerek oturduğunu; bekleyişinin amacı olan bilgiyi ise hiçbir zaman edinemediğini düşündü. Yeniden bankaya baktı. Ne giren vardı, ne de çıkan. Yaşamı boyunca bir şeyler beklediğini, ancak beklediğinin ne olduğunu artık betimleyemediğini anımsadı Smiley; dayanıklılık de istersen. Ann'ı ve birlikte yaptıkları son yürüyüşü düşündü. Boşluktaki dayanıklılık. Bir iskemle gıcırtısı duydu ve Toby'nin, İsviçre usulünce, tokalaşmak üzere uzanmış elini gördü. Toby'nin alev alev yanan yüzüne bakan, koşusunu yeni bitirmiş sanırdı.

Toby, sakin bir sesle, "Grigorievler, Elfenau'daki evlerinden beş dakika önce çıktılar," dedi. "Arabayı Grigorieva kullanıyor. Buraya gelmeden ölmeleri çok olası."

Smiley, kaygıyla, sordu: "Peki, ya bisikletler?"

Toby, bir sandalye çekip otururken,"Her zamanki gibi," dedi.

"Karısı geçen hafta da kullandı mı arabayı?"

"Hem geçen, hem de evvelki hafta. Arabayı sürmek için ısrar eden kadının kendisi. George, bu kadın bir canavar demek istiyorum." Garson kız, kimse ısmarlamadığı halde, Toby'ye kahve getirdi. "Geçen hafta, şoför koltuğuna oturan Grigorlev'i ite kaka attı arabadan. Sonra da direksiyona kendi geçti ve otomobili öyle bir kaldırdı ki, bahçe kapısına çarpıp kapının kanadını kopardı. Paul ile Canada Bill o kadar çok güldüler ki bu işe, fısıltı gazetesinin hep bizden söz edeceğini sandık." Elini, Smiley'in omuzuna dostça koydu. "Dinle, güzel bir gün olacak. İnan bana."

Telefon çaldı. Garson kız, "Bay Jacobi!" diye seslenince Toby, rahat bir tavırla tezgâha doğru yürüdü. Alıcıyı kulağına götürürken söyledikleri, kızın yüzünün kızarmasına neden oldu. Aşçıbaşı, küçük oğluyla birlikte, mutfaktan çıkıp geldi: "Bay Jacobi!" Smiley'in masasındaki kasımpatları plastiktendi, ama birisi vazoya su koymuştu.

Toby, neşeli bir sesle telefonda, "Ciao!" diye bağırdı ve dönüp geldi. "Herkes görevi başında, herkes mutlu," diye memnun memnun bildirdi. "Peki, bir şeyler yer misin? Keyfine bak."

Toby, şen şakrak sokağa çıkarken Smiley, "bir oyunun galası gibi," diye düşündü. "Ben yazdım, Toby sahneye koydu. Şimdi yapabileceğim tek şey, seyretmek."

Uzun bir yürüyüşe hazırlanmış ve sımsıkı giyinmiş iki kız, bankanın çift kanatlı kapısından giriyorlardı. Bir an sonra Toby de onları izledi. Smiley, "Toby, bankayı toparlıyor," diye düşündü. "Her banka, iki sıralı muhafızla korunacak." Toby'den sonra kolkola girmiş genç bir çift onların ardından da iki elinde birer alışveriş çantası olan kısa boylu, tıknaz bir kadın girdi bankaya. Sarı posta arabası yerinden kıpırdamamıştı. Posta arabalarına kimse dokunmaz. Smiley, bir telefon kulübesi farkettti. İki kişi, telaşla kulübeye girdiler; belki de yağmurdan kaçıyorlardı. Sarratt'da, "iki kişi bir kişiden daha az göze çarpar," diye öğretilirdi."Üç kişi de ikiden daha az dikkat çeker." Boş bir fayton geçti. Saat on ikiyi çaldı ve tam o anda, işaret verircesine, siyah bir Mercedes sisin içinden çıkıp geldi. Otomobilin yere bakan farları arnavutkaldırımını aydınlatıyordu. Kaldırımın kenarına dikkatsizce çarpan Mercedes, bankanın önünde ve Toby'nin posta arabasının iki metre ötesinde park etti. *"Sovyet Elçiliği plakaları 73' le biter,"* demişti Toby. *"Kocası arabadan inince karısı, Grigoriev bankadan çıkıncaya kadar meydanda tur atar."* Ne var ki bugün, kötü havada, Grigorievler park kurallarını ve Karla'nın yasalarını hiçe saymaya karar vermişlerdi anlaşılan ve

kordiplomatik plakasının kendilerini kurtaracağına güveniyor olmalıydılar. Otomobilin kapısı açıldı ve şişman, koyu renk elbiseli, gözlüklü, ve elinde evrak çantası olan biri, bankanın çifte kanatlı kapısına doğru keyifle ilerledi. Önünden kamyon geçip de görüşünü kapamadan önce Smiley, Grigoriev'in kırlaşmış gür saçlarını ve çerçevesiz gözlüğünü görecek vakit bulabildi. Kamyon geçtiğinde Grigoriev de gözden kaybolmuştu. Ama Smiley, Grigorieva'nın heybetli cüssesini, kızıl saçlarını ve direksiyon başında acemi sürücü suratsızlığıyla oturuşunu, açık seçik gördü.

Smiley'in gözünün önüne, tümünü Toby ile birlikte tasarladıkları sahnelerin aynen geçmekte olduğu geliyordu. Bankanın içi küçüktü, yedi kişi gelse tıklım tıklım dolardı. Toby, kendisi için özel bir hesap açtırmıştı. Bay Jacobi'nin birkaç bin frankı vardı hesabında. Toby, gişe memurlarından birini banka işlemleriyle oyalayacaktı. Döviz alım-satım bölümü dert değildi. Toby'nin iki adamı, yüklendikleri nakitlerle buradakileri dakikalarca uğraştırabilirlerdi. Smiley, Toby'nin bankadaki şamatasını, Grigoriev'in sesini yükseltmesine yol açacak görültüsünü hayal etti. Uzun bir yürüyüşe çıkmak üzere giyinmiş iki genç kızın bir sırt çantasını dikkatsizce Grigoriev'in ayağına düşürdükleri, onun veznedara her söylediğini banda kaydettikleri, çantalarına ya da uyku tulumlarına sakladıkları kameralarıyla resimleri çektikleri de Smiley'in gözünün önünde canlandı. Smiley, kepenk görültüsü konusundaki kaygısından söz edince Toby, "İdam mahkumunu kurşuna dizen manga gibi, George," diye anlatmıştı. "Öldürülenden başka herkes tetiğin sesini işitir."

Bankanın kapıları ansızın açıldı. İki iş adamı, pardösülerini giyerek dışarı çıktılar. Bankaya değil de sanki erkekler helâsına girmişlerdi. Onları, iki alışveriş çantalı, kısa boylu tıknaz kadın izledi ve sonra da, iki sporcu kızla çene çalan Toby çıktı bankadan.En son Grigoriev göründü. Her şeyi unutarak siyah Mercedes'e atladı ve karısının yanağına bir öpücük kondurdu. "Evet," diye düşündü Smiley, "Evet, anlıyorum," derken de gözetleme görevlilerinin Grigoriev'e besledikleri sevgiyi anımsadı. Ne var ki, Grigorievler, hemen hareket etmediler. Grigoriev daha kapısını kapatmadan uzun boylu, yeşil mantolu, yüzü pek de yabancı olmayan bir kadın, hızlı hızlı yürüyüp sürücü tarafındaki camı öfkeyle tıklattı ve kendini tanıtıp kaldırıma park etmenin yasak olduğu konusunda insanı canından bezdiren öğütler verdi. Grigoriev utanmıştı; Grigorieva ise kocasının üstünden eğilip kaldırımdakine bağırdı ama kadın, el çantası koltuğunun altında, olduğu yerde kaldı ve araba uzaklaşırken bile küfretmeye devam etti. Yeşil mantolu kadın için Smiley, "onların arabanın içindeki resimlerini bankanın kapısından çekmiştir," diye düşündü. "Artık delikten bile resim çekiliyor ve altı iğne deliği büyüklükteki bir delikten kusursuz fotoğraf çeken mercekler var."

Toby, Smiley'in yanında oturuyordu. Smiley, küçük boy bir puro yakmış olan Toby'nin hırsız kovalamış köpek gibi titrediğini farketti.

"Grigorlev, normal on binini çekti," dedi Toby. Toby'nin İngilizcesi biraz tekliyordu. "Geçen haftanın aynı; evvelki haftanın aynı. Yakaladık onu George, hem de bütün sahneyi yakaladık. Çocuklar çok mutlu, kızlar da öyle. George, bizimkiler müthiş demek istiyorum. Her biri en iyisinden, tepeden tırnağa en iyisinden. Şimdiye kadar hiç bu kadar iyileriyle çalışmamıştım."

Sert bir erkek sesi konuşmayı böldü: "Bay Jacobi!"

Ancak bu ses, Toby'nin sağlığına içmek için elinde bir kadeh Schnaps'la gelen ahçıbaşınındı.

Smiley, "Buradan nereye giderler?" diye sordu.

"İstasyondaki büfede öğle yemeği yemeye. Büfe, birinci sınıftır. Grigorleva domuz pirzolasıyla kızarmış patates yer.Grigorlev ise biftekle bir bardak bira. Belki birkaç kadeh votka da içiyorlardır."

"Ya yemekten sonra?"

Toby, hızlı hızlı başını sallarken sanki bu sorunun açıklama gerektirmediğini anlatmak istiyordu.

"Elbette," dedi, "elbette oraya giderler."

Aleksandra'nın her hafta gelen ziyaretçisi hiç geç kalmazdı; hep aynı gün, yani cumaları, dinlenme saatinden sonra gelirdi. Öğle yemeği saat birde verilirdi ve cumaları öğle yemeğinde soğuk et, kırmızı lahana mevsimine göre elma ya da bazan erik kompostosu olurdu ama Aleksandra bunları yiyemez, zaman zaman ya kusma numarası yapıp öğürür, ya lavaboya koşar, ya da Fellcity-Fellcity'yi çağırıp en aşağılık bir dille yiyeceklerin niteliğine değgin yakınmalarını sıralar, sonunda amacına ulaşır ve Başrahibeyi hep öfkelendirirdi. Manastır, kendi meyvasını yetiştirmekten büyük övünç duyar ve Fellcity-Fellcity'nin bürosundaki broşürlerde meyvaların, çiçek açmış meyva ağaçlarının, Alp dağlarından gelen akarsuların ve dağların fotoğrafları görülürdü. Sanki Tanrı, rahibeler ya da Doktor Rüedi bütün bu yerleri buradakiler için özel olarak meydana getirmişler gibi. Öğle yemeğinden sonra bir saatlik dinlenme vardı. Cumaları bu dinlenme saati Aleksandra için günün, hatta bütün haftanın en berbat saatiydi. Çünkü Aleksandra beyaz demir karyolaya uzanıp dinleniyormuş gibi numara yaparken Tanrı'ya dua edip Anton amcanın ya otomobil altında kalması, ya kalp krizi geçirmesi, ya da hepsinden iyisi, kendi geçmişi, kendi gizleriyle, ve öz adı Tatiana olarak buraya kilitlenmektense canını alması için yalvarırdı. Anton amcanın benzinin sararması, renginin uçması, kendisi, yani Aleksandra gibi bembeyaz olması, beyazlıkta kaybolup bir daha hiç görünmez ya da akla gelmez oluncaya kadar ağarması için dua ederdi. Anton amcanın çerçevesiz gözlüğünü düşündü ve hayalinde o gözlükleri adamın başının bir yanından sokup öbür yanından çıkarırken gözlerini

de birlikte çekip alıverdi. Böylece adamın sulu gözlerine bakacağına kendisi dış dünyayı bu gözlerin aracılığıyla görecekti.

Şimdi dinlenme sona ermişti ve Aleksandra, sırtında en iyi giysisi, bomboş yemek salonunda durmuş pencereden bakarken rahibelerden ikisinin çini zeminde çıkardıkları ayak seslerini duydu. Midesi bulandı. "Kaza," diye düşündü. "O münasebetsiz bisikletinin başına ah bir kaza gelse." Öteki kızların da ziyaretçileri geliyordu, ama hiçbirinin Anton amcası yoktu. Onların da ara sıra erkek ziyaretçileri oluyordu ama genellikle solgun teyzeler ve halalarla bezgin kızkardeşler gelirdi. Ve ziyaretçileri geldiğinde kapı ister kapalı, ister açık olsun, kendisine yapıldığı gibi Felicity-Felicity yanlarında oturmazdı. Başrahibenin yanlarına gelmesinin, Aleksandra ile Anton amca için bir ayrıcalık olduğunu Rahibe Beatitude bıkıp usanmadan söyleyip dururdu. Ne var ki Aleksandra, yalnız bu ayrıcalıktan değil, daha bir çoğundan, Anton amcanın hiç gelmemesi için vazgeçebilirdi.

Girişteki bahçe kapısı açılınca Aleksandra'nın elleri, bilekten titremeye başladı. Sanki fare, örümcek ya da erkekliği uyanmış çıplak bir adam görmüş gibiydi. Kahverengi giysili tıknaz biri, yoldan aşağı bisikletle geliyordu. Bisiklete iyi binmediği belliydi; Aleksandra bunu adamın halinden anladı. Bu binişle uzaktan geliyor olamazdı. Uzaktan gelseydi kan ter içinde kalırdı, oysa Anton amca ne terler, ne de kızarırdı. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağsa da, Anton amcanın yağmurluğuyla şapkası hemen hemen hiç ıslanmaz, pabuçları da asla çamurlanmazdı. Yalnız bir kez, üç hafta önce —ya da isterseniz yıllar önce— kar kapıları örtecek kadar yağıp kalınlığı bir metreyi bulunca, Anton amca dizkapaklarına gelen çizmesi, kürklü ceketi ve kürk şapkasıyla çam ağaçlarının dibinden ağır ağır ve yorgun argın yürürken kızın içini, sözünü etmeyi Aleksandra'ya kesinkes yasakladıkları anılarından çıkıp gelmiş gibi bir duygu sarmıştı. Ve Aleksandra'yı kucaklayıp, "benim küçük kızım," diyerek kocaman eldivenlerini Felicity-Felicity'nin özenle cilalanmış masasına pat diye atarken, içinde, adama karşı büyük bir yakınlık duygusu kabarmış ve nice zamandan beri ilk kez gülümseyebileceğini sanmıştı.

Aleksandra, kırık dökük Fransızcasıyla Rahibe Beatitude'ye, Anton amcası için, "Ne kadar cana yakın," demişti. "Bana arkadaşıymışım gibi davrandı! Kar yağınca neden böylesine cana yakın oldu?"

Ama bugün sis vardı, sulusepken yağıyordu ve sarı çakıl taşları iri kar tanelerinin tutmayacağı kadar ıslaktı.

Bir keresinde deRahibe Beatitude, "Arabayla geliyor Saşa," demişti. "Yanında bir de *kadın* var, Saşa." Beatitude onları görmüştü. İki kere. Rahibe, iyi bir İsviçreli olarak onları gözetlemişti. Otomobilin üstünde kayışla bağlanmış iki bisiklet vardı ve aracı kadın kullanıyordu. İri yarı bir kadındı bu. Biraz Başrahibe Felicity'ye benziyordu ama ondan daha az Hıristiyandı herhalde. Saçı ise bir boğayı ürkütecek kadar kızıldı. Köyün

yamacına geldiklerinde otomobili Andreas Gertsch'in ambarının arkasına park ettiler; Anton amca bisikletini çözdü ve yolun geri kalanını bisikletle geçti. Ama kadın arabada kaldı ve sigara içti; *Schweizer Illustrierte'yi* okudu; arada sırada da dikiz aynasına baktı. O bunları yaparken, arabanın üstündeki bisikleti, yan yatırılmış bir dişi domuz gibiydi! Bil bakalım ne oldu? Anton amcanın bisikleti *kaçaktı!* İyi bir İsviçreli olarak, Rahibe Beatitude, bisikleti incelemişti. Anton amcanın bisikletinin *plakası* da yoktu, ruhsatı, da. Suç işliyordu Anton amca, kadın da öyle. Ama kadın bisiklete binemeyecek kadar şişmandı!

Ne var ki, kaçak bisikletlere Aleksandra'nın aldırdığı yoktu. Hakkında bilgi edinmek istediği şey, geldikleri otomobildi. Ne biçimdi? Zengin mi, yoksa yoksul görünüşlü müydü? Rengi nasıldı ve hepsinden önemlisi, nereden gelmişti? Moskova'dan mı, Paris'ten mi, nereden? Ancak Rahibe Beatitude köylüydü, basitti ve onun için dağların ötesindeki her yer birdi. "Peki, plakasında hangi harfler var, Tanrı aşkına söyle budala!" diye bağırmıştı Aleksandra. Ama Rahibe Beatitude böyle şeyleri farketmezdi ki. Dilsiz gibi başını sallamakla yetindi. Bisikletlerle sığırlardan anlardı o. Otomobiller dikkatini çekmezdi.

Grigoriev, elle indirilip kaldırılan engelin üstünden başını uzatıp ona doğru baktı. Aleksandra, tombul kıçını kaldırıp bir kadına atlıyormuşçasına bisikletin üstünden atlayışına baktı. Arka tekerleğin üstüne bağladığı evrak çantasını çözüp alırken, bisikletle aldığı kısacık yolun adamın yüzünü nasıl morarttığını gördü. Aleksandra kapıya koştu ve adamı, hoşgeldin anlamına, önce yanağından, sonra da dudağından öpmek, öperken dilini erkeğin ağzına sokmak istedi. Ama o başını eğdi, hemen karısına dönecekmiş gibi telâşla uzaklaştı kızdan.

Aleksandra'nın soyadını, bir devlet sırrını söylercesine fısıldadığı işitildiği: "Selâmlar, Aleksandra Borisovna."

"Selâmlar Anton amca," diye yanıtladığı sırada, Rahibe Beatitude kolunu yakaladı ve kırarcasına sıkıp kendine gelmesini söyledi.

Başrahibe Felicity'nin bürosu, az eşyalı ve gösterişliydi; aynı zamanda her ikisiydi yani. Oda küçüktü, çıplak ve tertemizdi ve rahibeler burasını her gün öyle bir fırçalayıp cilalardı ki, içerisi yüzme havuzu gibi kokardı. Rusya'yla ilgili şeyler birer mücevher gibi parlıyordu. İkonaları vardı Başrahibenin. Sevdiği prenseslerin, hizmetinde bulunduğu piskoposların, yaldızlı çerçeveler içindeki kahverengi fotoğrafları vardı ve Azizler Günü'nde —yoksa kendi doğum gününde ya da piskoposun doğum gününde mi!— odasındakilerin hepsini aşağıya indirmiş; Meryem Ana, çocuk-İsa ve mumlarla bir mizansen hazırlamıştı. Aleksandra bunu biliyordu, çünkü Felicity kendisini oturmaya çağırmış, yüksek sesle eski Rus duaları okumuş, marş havasında ilahiler söylemiş, bir kadeh tatlı şarapla kek vermişti kıza. Bütün bunları Azizler Günü'nde —yoksa Paskalya ya da Noel'de miydi?— yanında bir Rus

arkadaşı olsun diye yapmıştı. "Ruslar dünyanın en iyileridir," demişti Başrahibe. Aleksandra, o gece çok hap içmiş olduğu halde, Felicity-Felicity'nin giderek körkütük sarhoş olduğunu görünce kadının yaşlanmış ayaklarını kaldırıp altına bir yastık koymuş, Başrahibeyi saçından öptükten sonra ana babaların yeni hastaları getirdiklerinde oturdukları, kumlu kumaş kaplı kanapede uyumaya bırakmıştı. O sıra Başrahibenin uyuduğu kanape, şimdi Aleksandra'nın oturduğu ve cebinden küçük bir not defteri çıkaran Anton amcaya baktığı kanapeydi. Adamın kahverengi günlerinden birinde olduğunu farketti kız. Saman sarısı saçına giden kahverengi gömlek, kahverengi kravat ve kahverengi elbisesiydi.

Rusça "Bisiklete binerken pantolon paçalarınıza takmak için kendinize kahverengi mandal almanız gerekir," dedi Aleksandra.

Anton amca, bu sözlere gülmedi. Not defterine siyah bir lastik şerit geçirmişti. Şimdi, isteksiz isteksiz bu bandı, çıkarırken görev aşkının sindiği memur dudaklarını ıslattı. Gün olurdu, Aleksandra bu adamın polis, kılık değiştirmiş bir papaz, bir avukat ya da okul müdürü, hatta bir tür doktor olduğunu sanardı. Her neyse elindeki not defteri ve buna geçirilen lastik şerit ve iyilik etmek için çırpınan sinirli anlatımıyla kızın kendisini kabullenmesini istediği pek belliydi. Adam, her ikisinin de üstünde bir Yüksek Yasa bulunduğunu, bu yasadan ne kendisinin, ne de kızın sorumlu olduğunu, ona gardiyanlık etmek istemediğini, kızın bağışlanmasını, hiç değilse salıverilmesini dilediğini Aleksandra'nın da anlamasını istiyordu. Aslında Anton amcanın da kendi özüntüsünü, hatta yalnızlığını, kendisinden hoşlandığını anlatmaya can attığını Aleksandra anlıyordu. Daha iyi koşullarda karşılaşmış olsalardı, bu amca ona hep doğum günü ve Noel armağanları getirecek, her yıl gıdısını makaslayıp "benim, Saşam, nasıl da büyüyorsun," dedikten sonra kızın yuvarlak taraflarından birine bir şaplak indirecekti. Bunun, "Benim Saşam, yakında sen tam kıvama geleceksin," anlamını taşıdığı belliydi.

Önündeki not defterini düzelttikten, sayfalarını çevirip listesine baktıktan sonra, "Okuma derslerin ne durumda Aleksandra?" diye sordu. Bu kısa bir konuşmaydı. Üst düzeyde değildi yani. Havadan sudan, kızın giydiği elbisenin güzelliğinden ya da bugün ne kadar mutlu göründüğünden söz etmeye benzeyen bir konuşmaydı ve hiç de geçen haftakine benzemiyordu...

"Adım Tatiana ve ben aydan geliyorum," diye yanıtladı kız.

Anton, amca, bu söz hiç söylenmemiş gibi davrandı. Ola ki kız bunu içinden söylemiş, pek çok şeyi olduğu gibi bunu da sessizce aklından geçirmişti.

"Sana getirdiğim Turgenyev'in romanını bitirdin mi? Sanırım İlkbahar Selleri'ni okuyordun?"

Aleksandra, "Başrahibe Felicity bana okuyordu," dedi. "Ama şimdi

boğazı ağrıyor."

"Yaa, demek öyle !"

Bu yalandı. Yemeğini fırlatıp yere attığı için, ceza olarak, Felicity-Felicity kitap okumaz olmuştu.

Antoni amca, not defterinde listesinin yazılı olduğu sayfayı ve ucu, yukarıdan basılınca çıkan gümüş kurşun kalemini buldu. Bu kurşun kalemle gereğinde fazla gururlandığı belliydi.

"Demek öyle?" dedi adam. *"Peki* öyleyse Aleksandra!"

Aleksandra, artık adamın soru sormasını beklemekten bıktı. Dayanma gücü ansızın tükeniverdi. Adamın pantolonunu çekip indirmek ve onunla sevişmek geçti aklından. Fransız kızın yaptığı gibi gidip bir köşeye pisleyeyi düşündü. Ellerindeki ısırarak kanattığı yerleri gösterdi adama. Ona sormayı tasarladığı ilk soruyu işitmek istemediğini, akıttığı kutsal kanıyla açıklaması gerekti. Ayağa kalktı, bir elini adama uzatırken ötekine dişlerini geçirdi. Anton amcaya, ilk ve son kez, aklından geçen sorunun kendisi için açık saçık olduğunu, bunu hakaret saydığını ve kabul edemeyeceğini göstermek istedi. Bu soruyu sormaya kalkışırsa, en kestirme ve en iyi örnek olarak İsa'yı seçerdi. İsa kendini Felicity-Felicity'nin duvarına asmamış mıydı? Hem de, tam şimdi Aleksandra'nın önünde durduğu İsa gibi, bileklerinden kanını akıtmamış mıydı? *"Bu kanı senin için akıttım, Anton amca,"* diye açıkladı. Şimdi Paskalya'yı ve Felicity-Felicity'nin kapı kapı dolaşıp paskalya yumurtalarını nasıl kırdığını düşünüyordu. *Lütfen. Bu benim kanım Anton amca. Onu, senin için akıtıyorum.* Ancak, öteki eli hâlâ ağzında olduğundan Aleksandra bunları söyleyemiyor, sadece hıçkırıyordu. Sonunda kaşını çatıp oturdu kız, elleri kucağında kenetliydi ve *kanamıyordu,* kanamadığını farketti; ama tükürükten ıslanmıştı.

Anton amca not defterini, açık olarak sağ elinde tutuyordu. Solunda ise üstten bastırılınca ucu çıkan kurşun kalemi vardı. Aleksandra'nın tanıdığı ilk solaktı Anton amca ve onun yazı yazışına bakarken gerçek olanın Andreas Gertsch'in ambarının arkasında duran otomobilde mi oturduğunu ve karşısındakinin aynaya yansıyan bir görüntüden mi ibaret olduğunu merak edip durdu. Doktor Rüedi'nin dediği gibi, *bölünmüş kişilik'* le yaşamının ne harika bir şey olduğunu düşündü. Anton amca bir yarısını bisiklete bindirip gönderirken öteki yarısı arabada, onu buraya getiren kızıl saçlı kadının yanında kaldı. Felicity-Felicity, pop-pop bisikletini bana ödünç verirsen ben de kişiliğimin kötü olan yarısını uzaklara gönderirim.

Birden kendisinin de konuştuğunu duydu Aleksandra. Harika bir sesti bu. Bu ses onu çevresindeki bütün öteki sağlıklı seslerle, radyoda konuşan politikacılarla, yatağında yatarken kendisini muayene eden doktorlarla eş duruma getirdi.

Ölçülü bir merakla, "Anton amca, siz nerelisiniz, lütfen?" diye sorduğunu işitti. "Anton amca, rica ederim, ben bir şey söylerken

sözlerime dikkat edin. Benim gerçek amcam olup olmadığınızı, büyük siyah arabanızın plaka numarasını söylemedikçe sorularınızın hiçbirini yanıtlamayacağım. Böyle konuştuğum için üzgünüm ama gerekiyor. Ayrıca, kızıl saçlı kadın karınız mı? Yoksa Rahibe Beatitude'nin bana söylediği gibi o kadın Felicity-Felicity de saçını mı boyadı?"

Ne var ki, Aleksandra'nın aklından geçen sözcükler çoğunluk ağzından çıkmazdı ve içinde sağa sola uçuşarak kalınca kendi de bu sözcüklerin gönülsüz gardiyanı olurdu; tıpkı Anton amcanın kendisine gardiyanlık yaptığı gibi.

"Burada kalmam için Felicity-Felicity'ye ödediğiniz parayı kimden alıyorsunuz? Doktor Rüedl'nin ücreti kimden çıkıyor? Not defterinizdeki soruları, her hafta, size kim yazdırıyor? Böylesine titizlikle yazdığınız yanıtlarımı kime iletiyorsunuz?"

Ama, bir kez daha sözcükler, Ilkbaharda Kranko'nun ilmonluğundaki kuşlar gibi kafatasının içinde durdular ve Aleksandra oldukları yerden çıkmaya razı edemedi bu sözcükleri.

Anton amca da, Doktor Rüedl'nin kendisine iğne yapacağı zaman takındığı sulu gülüşle, "Peki, sonra?" diye üçüncü kez konuştu. "Şimdi lütfen önce bana adını ve soyadını söylemelisin Aleksandra."

Aleksandra üç parmağını havaya kaldırdı ve iyi bir çocuk gibi saydı: "Aleksandra Borisovna Ostrakova," diye çocuksu bir sesle konuştu.

"Güzel. Bu hafta kendini nasıl hissediyorsun, Saşa?"

Yanıt olarak Aleksandra, terbiyeli terbiyeli gülümsedi:

"Teşekkür ederim Anton amca. Bu hafta çok daha iyiyim. Doktor Rüedl, buhranlarımın çok gerilerde kaldığını söylüyor."

"Herhangi bir yoldan postayla, telefonla ya da ağızdan dışardaki insanlarla ilişkin oldu mu?"

Aleksandra, bir azize olduğuna karar vermişti. Ellerini kucağında kavuşturdu, başını bir yana eğdi ve kendisini, masanın arkasındaki duvarda tasvirleri bulunan Felicity-Felicity'nin Rus Ortodoks azizelerinden biri olarak düşledi. Vera inancı, Liubox sevgiyi simgelerdi. Azize Sofia, Olfa, İrina ya da Xenia. Bütün bunları Başrahibe'nin gerçek adının Umut, beri yandan kendi adının Aleksandra, ya da Saşa, olduğunu, Tatiana'lıkla ilgisi bulunmadığını asla ve asla hatırdan çıkarmaması gerektiğini söylediği gece öğrenmişti. Aleksandra, Anton amcaya gülümserken gülümsemesinin yüce, hoşgörülü, akıllıca, işittiğinin de Anton amcanın değil, Tanrı'nın sesi olduğunu, derin derin iç çekerek not defterini kapatmakta olan Anton amcanın da bu gerçeği kabullendiğini biliyordu. Derken Anton amca, bu hizmetin parasını vermek için Başrahibe Felicity'yi çağırmak üzere zilin düğmesine uzandı. Başrahibe Felicity öylesine çabuk geldi ki, Aleksandra, onun kapının dışında ama pek de uzakta olmadığını tahmin etti. Hesabı çıkarmış, elinde tutuyordu Başrahibe. Anton amca hesap pusulasını inceledi, hep yaptığı gibi kaşlarını çattı, sonra da banknotları birer birer

masanın üstüne saydı. Mavi banknotlar, turuncu banknotlar, masaya bırakılırken okuma lambasının ışığında bir an için saydamlaşıyordu. Daha sonra Anton amca, onbeşindeymişçesine, Aleksandra'nın omuzunu okşadı. Sanki yirmi beşinde ya da yirmisinde değildi yani yaşaması yasaklanan yıllar çıkarıldıktan sonra kaç yaşındaysa. Adamın, bisikletinin üstünde badi badi kapıdan çıkışını seyretti genç kız. Kıçını zorlayıp bisikleti uyumlu şekilde kullanmaya çalışarak Kranko'nun önünden geçerek, yokuş aşağı köye doğru gidişine baktı ve böyle bakarken daha önceleri hiç olmayan, garip bir şey gördü. Hayır, Anton amcaya bir şey olmuş değildi. Yalnız, nereden çıktığı bilinmeyen, maksatlı iki kişi —bir erkek ve bir kadın— motorlu bisikletle gelmişlerdi oraya. Kapının dışında, yaz için konulmuş sıraya, gözlerden uzak, belki de sevişmek için oturmuş olmalıydılar. Patikaya çıkıp Anton amcanın arkasından baktılar, ama motorlu bisikletlerine hemen binmediler. Tersine, Anton amca hemen hemen gözden kaybolduncaya kadar beklediler ve neden sonra yola koyuldular. O zaman Aleksandra çığlık atmaya karar verdi ve bu kez konuşma sesine kavuştu. Koparduğu feryat binayı gümbür gümbür öttürmeden Rahibe Beatitude Aleksandra'nın üstüne atıldı, yatıştırmak için kızın ağzını okkalı bir şamarla kapattı.

Aleksandra, "Hepsi aynı soydan," dedi.

Rahibe Beatitude, "Kim onlar?" diye sorup öğrenmek istediğinden, gerektiğinde yeniden kullanmak üzere elini kızın ağzından çekti. "Aynı soydan olanlar kim, seni kötü kız seni?"

"Onlar, alıp götürüp öldürmeden önce annemi izleyenler."

"Rahibe Beatitude, inanmadığını göstermek için burnundan soludu.

24

Daha sonraları Sirk mitolojisinde önleneceği üzere, kendisini gözetleyenlerce Grigoriev'e takılan ad olan Düzenbaz Tony'nin başını ateşe yakma işi, talih, zamanlama ve hazırlıkların kusursuz biçimde uyuşmasıyla ortaya çıkan, az rastlanır bir harekattı. Ta başından beri herkes, bütün sorunun, Grigoriev'i birkaç saat sonra yeniden ve normal yaşamına hızla geri dönmesini hazırlayacak olan anda ve yalnızken yakalamak olduğunu biliyordu. Ancak, Thun bankasında geçen sahneleri izleyen haftanın sonuna kadar, Grigoriev'in davranışlarıyla ilgili olarak yapılan yoğun araştırmalar bu anın ne zaman gelebileceği konusunda açık bir ipucu vermedi. Toby'nin umutsuzluk içindeki çetin cevizleri Skordeno ile Silsky, evinden çıkıp birkaç yüz metre ötedeki elçiliğe giderken Grigoriev'i kaldırımdan kaçırmak gibi çılgınca planlar düşlediler. Bu hayali Toby hemen suya düşürdü. Kızlardan biri kendisini yem olarak kullanmalarını önerdi; ola ki adama kendini beğendirir o da —nasıl olacaksa— kızı arabasına alırdı. Kızın bu yiğitçe hareketi alkışlandı ama uygulanabilir bulunmadı.

En önemli sorun, Grigoriev'in çifte görevli tarafından korunmasıydı. Sadece elçiliğin güvenlik görevlilerinin usulden olan kontrolu değildi sorun; bir de karısının kontrolu altındaydı adam. Gözetleme görevlileri karısının Grigoriev'in küçük Nataşa'ya sevecen davrandığından kuşkulandığını sanıyorlardı. Görevlilerin bu kuşkusu, Toby'nin dinlemekle yükümlü adamları yolun köşesindeki ama telefon kutusunu kurcaladıkları zaman doğrulandı. Grigorieva, bir günlük dinleme süresinde kocasına en az üç kere, belirli bir amacı olduğundan değil, sadece gerçekten elçilikte bulunup bulunmadığını anlamak için telefon etti.

Yararlanılacak tek boşluk, Grigoriev'in Mercedes'i baktırmak için garaja götürdüğü perşembe öğle sonralarıydı. Canada Bill gibi araba kurdu olan biri çarşamba akşamından motorda bozukluk icat ederse,perşembe günü biri otomobili çalıştırırken otomobilinin başında bekleyen Grigoriev garajdan kaçırılabilir miydi? Bu plan güçlüklerle doluydu. Her şeyin yolunda gideceğini varsaysak bile, Grigoriev'i yanlarında ne kadar süreyle tutacaklardı? Gene de en uygun gün perşembeydi: Çünkü Grigoriev, her perşembe gelen kurye Krassky'yi kabul etmek üzere saatinde evde bulunmak zorundaydı. Toby'ye göre yine de bu uygulanabilecek tek plandı. Ve plan uyarınca, korku içinde

geçen beş gün boyunca Toby ile Toby'in takım şefleri bir çok tatsız olasılık yüzünden plan başarıya ulaşmazsa nasıl geri çekileceklerini tasarlayıp durdular. Herkes bavulunu toplayıp otelden ayrılacak; kaçış belgeleriyle paralarını hep üstlerinde taşıyacak; telsiz gibi haberleşme gereçleri kutulara konacak, üstlerinde Amerikalılara ait olduğunu gösteren kartlar bulunacak ve bellibaşlı bankalardan birinin kasa dairesinde saklanacaktı. Öyle ki, arkalarından bulunacak herhangi bir ipucu bu işi CİA görevlilerinin üzerine yıkacaktı. Kaldırımlarda karşılaştıkça ayaküstü konuşmalar dışında herhangi bir toplantı yapılmayacak, haberleşmede kullanılan dalga uzunlukları her dört saatte bir değiştirilecekti. Toby, İsviçre polisini iyi tanıdığını söyledi.

"Bombamız patlarsa," dedi Toby, "en iyisi, bizden birkaç delikanlıyla kızların polisin sorularını yanıtlaması olacaktır."

Gözetleme nöbetindekilerin sırçalaşan morallerini bir dereceye kadar canlandırmak ve avutmak için, Smiley, ve Toby, harekat başlayıncaya kadar geçecek bekleme günlerinde Grigorlev'in elçilik gardiyanının dört dörtlük bir gözaltında tutulmasını kararlaştırdılar. Brunnadernrain'deki gözetleme noktası, meydandaki saatin çevresine yerleştirilecek kişilerle beslenecekti. Arabalı ve bisikletli devriyeler artırılacaktı. Gerisi için, eşref saatine rastlar da Tanrı haklı davamızda yardımcı olursa, diye herkes tetikte, eyleme hazır bekleyecekti.

Tanrı, gerçekten kırlara gidilecek bir hava verdi ve havanın bozmayacağı da belliydi. Pazar günü şafak söktü. Saat ona doğru, sanki Alp dağlarının güneşi Oberland'dan ovalarda yaşayan ve sisten gözünü açamayan canlılara hayat vermek için aşağılara indi. Pazar günleri can sıkacak kadar sessiz olan Bellevue Otell'nde bir garson, Smiley'in kucağına peçetesini yayıyordu. Smiley, kahve içerken dikkatini, *Herald Tribune*'un hafta sonu nüshasında toplamaya çalışıyordu ki, başını kaldırıp bakınca Kapıcıbaşı Franz'ın ince bedenini gördü:

"Bay Barraclough, efendim, telefon, Bay Anselm adında biri."

Telefon kulübeleri büyük holdeydi; telefondaki ses Toby'nindi ve Anselm adı ivediliğe işaretti:

"Cenevre bürosu şimdi bana, genel müdürün, şu sıra Bern'de olmak üzere yola çıktığını bildirdi."

'Cenevre Bürosu' Brunnadernrain gözetleme noktasının şifreli adıydı.

Smiley, "Karısını da getiriyor mu?" diye sordu.

"Ne yazık ki hayır. Hanımefendi çocuklarla birlikte bir geziye çıkmak zorunda," diye yanıtladı Toby. "Acaba buraya, büroya gelebilir miydiniz Bay Barraclough?"

Toby'nin bürosu, Hükümet Konağı'na bitişik, çok süslü bir bahçenin içinde ve tek katlıydı. Bol bol güneş alsın diye de yapımında çok cam kullanılmıştı. Smiley, beş dakika sonra oradaydı. Altlarındaki kayalık vadide yeşil bir ırmak akmaktaydı. Uzaklarda Alplerin dorukları, mavi bir

gökyüzü ve güneş ışığı altında parıldıyordu.

Smiley, içeri girer girmez, Toby, "Grigorlev, şapkasını ve paltosunu giymiş olarak beş dakika önce elçilikten tek başına ayrıldı," dedi. "Yaya olarak kente iniyor. Kendisini gözetlemeye başladığımız günlerin ilk pazarında olduğu gibi. Yürüyerek elçiliğe gidiyor, on dakika sonra kente yönelliyor. Satranç seyretmeye, George, hiç kuşkum yok. Sen ne dersin?"

"Peşinde kimler var?"

"Skordeno ile Silsky, yaya olarak. Arkalarından gelen araba ikisini koruyacak. İki otomobil de önde. Bir ekip de hemen şimdi Katedral'e doğru ilerliyor. Gidelim mi, yoksa gitmeyelim mi?"

Bir an Toby, harekatın gittikçe hızlanması karşısında Smiley'e acı veren şeyin gerçek yüzünü görüverdi: Kararsızlığa düşmemek, sonra da gizemli bir isteksizlikle işe koyulmak.

"Yeşil ışığa evet mi, George? Yoksa değil mi?"

"Grigorleva ile çocukların dönmesini bekleyen ve evi kuşatanlar hâlâ yerlerinde mi?"

"Tümüyle."

"Öyleyse yeşil ışık," dedi Smiley. "Evet. İleri."

Bir dakika sonra Toby, bürosundan yirmi metre ötedeki telefon kulübesindeydi. Daha sonraları söyleyeceği gibi midesinde bir tırmalanma vardı ve avuçları terden sırılsıklamdı. Ama gözlerinde savaş ışıkları da yanıyordu.

Harekatın sahnelerinin maketi, bugün bile Sarratt'da, biraz tozlanmış ama hâlâ yerli yerinde durmakta. Sırası düştükçe de, öğretim üyeleri bu maket üzerinde konuşup öyküsünü anlatmaktalar.

Bern kentinin eski kesimi, modelinin de gösterdiği gibi, en güzelinden bir dağ, bir kale ve bir yarımada üçlüsünün bileşiğidir diye betimlenebilir. Kirchenfeld ve Kornhaus köprülerinin arasından Aare ırmağı, nal biçimi, başdöndürücü bir yardan akar, ve ırmağa ihtiyatla sokulmuş olan eski kent, ortaçağdan kalma sokaklardan başlayarak Gotik çağın sonlarında yapılmış Katedral'in sivri kulelerliyle aynı düzeydeki doruklara kadar uzanır. Katedral'in bitişiğinde, onunla ayni yükseklikteki Platform vardır —bu sözcük Almancada da aynen böyle— ve Platform'un güneyine giden gafil ziyaretçi, kendini iki yandaki sarp kayaların arasından ve otuz metre derinde çağıl çağıl akan ırmağa bakarken bulur. Burası, intiharları çekici kılan bir yerdir ve bazı intihar olayları olduğu da su götürmez. Pek yaygın bir öyküye göre, buradan dindar bir adamı atının üstünden ırmağa atmışlar. Ta dibe kadar düştüğü halde kiliseye bir otuz yıl daha hizmet etsin diye Tanrı'nın yardımıyla kurtulmuş ve çok ileri bir yaşta huzur içinde ölmüş. Platform'un öbür yanları tam bir dinlenme yeri: Oturmak için sıralar, güzel ve gösterişli

ağaçlar, çocukların oyun alanı, bir de son yıllarda herkesin gelip satranç oynadığı bölüm. Satranç taşları, elli-altmış santim boyunda, yerinden kolayca oynatılacak kadar hafif ama çevredeki tepelerden esen güney rüzgârına dayanacak kadar da ağırdı. O pazar sabahı Toby Esterhase satranç yerine gidinceye kadar, umulmadık zamanlarda görünüveren güneş, sayısı az ama görünüşü temiz ve meraklı birkaç kişiyi de oraya çekmişti. İzleyiciler ya çepeçevre kareli taştan yapılmış kaldırıma oturmuş. ya da ayakta duruyorlardı ve hepsi halinden hoşnut görünüyordu. Ve onların ortasında, Toby'nin durduğu noktadan sadece ve sadece bir buçuk iki metre ötede,Sovyetler'in Bern Büyükelçiliği'nin hem işini hem de ailesini atlatmış olan Müsteşarı (Ticari) Anton Grigoriev, oyuncuların her hareketini, çerçevesiz gözlüğünün ardından dikkatle izliyordu. Ve Grigoriev'in tam arkasında Skordeno ile arkadaşı Silsky durmuşlar, Grigorlev'i gözlüyorlardı. Satranç oyuncuları genç, sakallı ve matraktılar; 'güzel sanatlar öğrencisi değillerse o zaman öyle sanılmayı istiyorlar demekti. Ve herkesin gözü önünde adeta düello yaptıklarının çok bilincindeydiler.

Toby, Grigoriev'e daha önce de çok yaklaşmıştı ama Rusların gözetiminden böylesine uzaktayken bu ilk kez oluyordu. Toby, yaklaşmakta olan savaştan önceki soğukkanlılık içinde Grigorlev'i tartıp değerlendirdiğinde, bugüne kadar öğrendikleri doğrulanmış oldu: Anton Grigoriev bir dava adamı değildi. Satranç oyuncularının yaptıkları ya da yapmayı tasarladıkları her devinimi dört gözle izlerken gardiyan gözetiminden uzak yüzünde öyle bir saflık vardı ki, Moskova Merkez'in dehlizlerinde böylesi bir saflığı asla yaşatmazlardı.

Toby'nin şahsen orada bulunması da o günün mutlu rastlantılarının bir başkasıydı. Bern'deki bu pazar gününe duyduğu saygı nedeniyle, Toby, koyu renk bir palto ve siyah kalpağını giymişti. Bu yüzden de en önemli, en can alıcı anında planı, en ufak ayrıntısına kadar düşündüğü biçimde gelişiyordu. Pazar gezintisine çıkmış, mevki sahibi bir adam görünüşündeydi Toby.

Koyu renk gözlerini, Katedral'den yana çevirdi. Kaçırma işinde kullanılacak arabalar yerli yerindeydi.

Hafif bir kahkaha duyuldu. Sakallı oyunculardan biri, abartmalı bir devinimle vezirini, çok ağırmış gibi zorla kaldırıp bir iki adım attı ve inildeyerek yerine koydu. Bunu yersiz bir hareket saydığından Grigoriev'in kaşları çatıldı, yüzü karardı. Toby'nin bir baş hareketi üzerine Skordeno ve Silsky, Grigoriev'e iki yanından sokuldular. Öylesine yaklaştılar ki Skordeno'nun omuzu avını dürtüyor gibiydi, ancak Grigoriev oralı olmadı. Toby Skordeno ve Silsky'nin davranışlarının kendileri için bir işaret olduğunu bilen adamları, salına salına kalabalığa doğru geldiler ve Skordeno Silsky ikilisinin arkasında ikinci bir sıra oluşturdular. Toby daha fazla beklemedi. Gelip doğruca Grigoriev'in önüne geçerken gülümsedi ve kalpağını çıkarıp selâm verdi.

Grigorlev, duraksıyarak, bu gülümsemeye karşılık verdi —diplomatik çevreden, iyi anımsayamadığı bir meslekdaş olabilirdi— ve o da şapkasını çıkardı.

Toby, oldukça neşeli bir sesle ve Rusça, "Bugün nasılsınız Yoldaş Müsteşar?" diye sordu.

Grigoriev, akıl erdiremediği ve şimdiye kadar hiç duymadığı bir şaşkınlıkla teşekkür etti ve iyi olduğunu söyledi.

Kolunu Grigorlev'inkine geçirirken aynı keyifli sesle, ama çok yavaş olarak, "Cuma günü kırlara yaptığınız küçük gezide eğlendiğinizi umarım," dedi Toby. "Sefire ve ben, eski bir kent olan Thun'a ve bu kent bankasının gösterdiği kolaylıklara hep büyük bir saygı duyuyoruz."

Bir büyükelçinin koluna girdiği düşüncesi, Grigorlev'in, karşı koymadan kalabalıktan çıkmasını sağladı. Skordeno ve Silsky, hemen arkalarındaydılar.

Toby, eli hâlâ ötekinin kolunda, "Benim adım Kurt Siebel efendim," dedi Grigorlev'in kulağına. "Thun-Bernese Standart Bankası başmüfettişiyim. Dr. Adolf Glaser'in bizdeki özel hesabıyla ilgili bazı sorularımız var. Beni tanıyormuş gibi davranırsanız iyi olur." Hâlâ yürüyorlardı. Arkalarından, ani saldırıya karşı hazırlanmış Amerikan futbolu oyuncuları gibi, gözetleme görevlileri tek sıra halinde yürüyorlardı. Toby, "Lütfen telaşa kapılmayın," diye sürdürdü konuşmasını. Grigorlev kendisine ayak uydururken Toby de adımlarını sayıyordu. "Bir saatinizi bize ayırırsanız, efendim, sizin aile ya da meslekî durumunuzu sıkıntıya sokmadan sorunları çözümleyebileceğimize eminim. Rica ederim."

Bir gizli ajanın dünyasında, güvenlik ve büyük tehlike arasındaki duvar hemen hemen yok gibidir. Her an yırtılabilecek bir zardan oluşur bu duvar. Bir adam yıllarca aranır, belli bir duruma göre hazırlanır. Ama o durumun kendi —"olacak mı, olmayacak mı?—" yengi ile yenilgi arasında bir sıçramadır ve bir an, Toby, yıkılmış, yenilmiş bir surata bakmakta olduğunu düşündü. Grigoriev, sonunda ölü gibi durdu ve Toby'yi görmek için başını çevirdi. Hastalıklı gibi sararmıştı. Çenesini kaldırdı, korkunç bir hakaretî protesto etmek için ağzını açtı. Kendisini kurtarmak için kolunu hızla çekti ama Toby, sıkı sıkı yapışmıştı. Skordeno ile Silsky hâlâ peşlerindeydiler ama binecekleri arabaya daha on beş metre vardı ve şişman bir Rus'u çekip götürmek söz konusu olunca bu uzaklık için Toby'nin kitabı, "uzun bir yol" derdi. Bu arada Toby, konuşmaya devam etti; içgüdüsü böyle yapmasını söylüyordu.

"Usulsüzlükler var, Sayın Müsteşar. Vahim usulsüzlükler. Bununla birlikte, polisle başımızı derde sokmaktan sizin kadar biz de kaçınıyoruz."

Polis sözcüğünün etkisi oldu. Büyük bir isteksizlikle otomobile doğru ilerleyen Grigorlev, o an konuşacak gücü de buldu.

"Ne biçim usulsüzlükler? Neden söz ediyorsunuz siz? Bu Glaser de kim? Hesap, usulünce, işlem görüyor. Ben bir diplomatım.

Dokunulmazlığım var. Nasıl usulsüzlük olabilirmiş?"

Binecekleri otomobil, arka kapısı açık, duruyordu. Onu koruyacak olan araba ise hemen arkasındaydı. Toby, İsviçre bankalarındaki hesaplara yürütülen faizlerin vergiye girdiği halde vergisinin ödenmediği gibi saçma sapan bir şeyler söylüyordu, ancak Grigorlev'in kendisini dinlemediği ve uyurgezer gibi yürüdüğünü biliyordu. Sıçrayıp öne geçen Silsky, arabanın arka kapısından içeri daldı ve Grigorlev'i içeri iteleyen Skordeno da onun yanına oturdu. Toby ise şoförün yanına geçti. Şoför, Meinertzhagen kızkardeşlerden biriydi. Almanca konuşan Toby, kıza yavaş gitmesini ve Tanrı aşkına o günün Bern pazarlarından biri olduğunu unutmamasını söyledi. Smiley, Grigoriev'in işiteceği yerlerde İngilizce konuşmamalarını söylemişti.

İstasyona yakın bir yerde Grigoriev'in aklına ikinci bir fikir gelmiş olmalı ki arkada ufak bir çatışma oldu ve dikiz aynasına bakan Toby, onun iki eliyle kasıklarını tuttuğunu, yüzünün de acıyla, kıvrandığını gördü. Otomobil, Üniversite'nin arkasında, kasvetli bir sokak olan Langgass'da ilerledi. Onlar arabayı apartmanın önünde durdururken evin kapısı açıldı. Zayıf bir kahya kadın eşikte bekliyordu. Eski bir ajan ve Sik'in eski bir gezginci üyesi olan Millie McCraig'di kapıdaki. Kadının gülümsemesini görünce Grigoriev huylandı; artık uydurulacak bir kılıf bulmak değil, eli çabuk tutmaktı önemli olan. Skordeno kaldırıma atladı, Grigoriev'in bir kolundan yakaladığı gibi, yuvasından sökercesine çekti. Ama Silsky gene ona vurmuş olmalı ki— Gerçi daha sonra bunun kaza olduğuna yemin etti— Grigorlev, arabadan iki kat çıktı ve ikisinin arasınca kargatulumba, eşikten gelin atlatır gibi atlatıldı. Bir çıkın gibi misafir odasına taşıdılar onu. Smiley bir köşede oturmuş, onları bekliyordu. Kahverengili basma ve dantelle döşenmiş bir odaydı burası. Kapı kapanınca, adamı kaçıranlar kısa bir şenlik yapma hakkını kendilerinde buldular. Skordeno ve Silsky, rahatlayıp bir kahkaha koyverdiler. Toby de şapkasını çıkardı ve terini sildi.

Yavaş yavaş herkes yatıştı. Omuzunu oğuşturan Grigoriev, helâya gitmek istediğini söyledi. Skordeno ile Silsky onu götürdüler. Millie McCraig, ses kayıt gerecini çalışmaya hazır hale getirmek üzere, mutfağa geçti.

Grigoriev, dönünce Smiley saygıyla, "Sayın Müsteşar" dedi "Bu fotoğrafları hemen incelemenizi istemek zorundayım."

Grigoriev, nasıl bir tavır alacağını henüz bilememişti.

"Fotoğraflar mı? Fotoğraflardan bana ne? Ben önemli bir diplomatım. Hemen Büyükelçimle konuşmak istiyorum."

"Önce fotoğraflara bir bakın. Sonra istediğiniz kişiye telefon etmekte özgürsünüz."

Grigoriev suratını astı ve diplomatik bir büfeyi denetler gibi masaya yürüdü ve kendisine uzatılan resimlere baktı. Bankanın dışında park eden Grigorievler, Grigoriev bankada ve omuzunun üstünden çekilmiş

harika bir pozda —Toby'nin kıvancı olan fotoğraf— Glaser adının açık seçik görüldüğü makbuza imza atan Grigoriev. Bisikletinin üstünde manastıra giren Grigoriev, Gertsch'in ambarının yanına park etmiş arabada asık suratla oturan ve bisikleti hâlâ arabanın üstünde duran Grigorieva. Ama elinde en uzun süre tuttuğu resim, Meinertzhagen kızkardeşlerin uzaktan ve gizlice, Murl yakınlarına park etmiş Mercedes'e doğru bisikletle giderken çektikleri fotoğraf oldu. Gerçi resmin kalitesi iyi değildi, ama arabanın içindeki iki baş yeterince açık seçikti. Başlardan biri Grigoriev'indi, öteki küçük Nataşa'nın ve bu iki baş birbirine çok yakındı. Masanın ucuna uzanan Grigoriev'in ağzından uzun, acılı bir inilti çıktı. Toby bir iskemle uzattı, Grigoriev neredeyse yıkıldı iskemleye ve üst cebinden aldığı katlanmış bir mendille, yüzünün boyasını sılıyormuş gibi düzenli olarak yanaklarında gezdirmeye başladı. Telefon çaldı, Toby konuştu.

Smiley'e sakin bir sesle Almanca, "Bir sorun yok," diye bilgi verdi ve telefonu kapadı.

"Ya aile?" diye sordu Smiley.

"Hâlâ Elfenau ormanında."

Silsky kapıda, Skordeno pencerede nöbet tutuyorlardı.

Smiley, "Sayın Müşteşar, Bayan Grigorieva'nın sizi öğle yemeğine bekleyip beklemediğini sormak zorundayım," dedi. Soruşturmasına resmi bir hava vermek için kucağında bir not defteri ve elinde kalemle duruyordu. Esterhase'nin daha sonra söylediğine göre George Smiley, insanın usulü böyleymiş deyip her şeyini anlattığı bir doktor gibiydi. "Evde olmayışınız kaygıya yol açarsa, büyük, çok büyük bir mutsuzluk olur," diye açıkladı.

Grigorlev ayaktaydı ve Silsky, gerekirse gene vurmak için arkasında ve çok yakınındaydı. Smiley'le Grigorlev arasında ok gibi gidip gelirken,bir yandan da elini gereken yönde ve öldürücü bir darbe indirmek üzere hazır tutuyordu. Toby, Silsky'yi gerçekten uyarmak zorunda kaldı: *"Lass inh!"* Yoksa, ellerine geçirdikleri kişiye, onarılmaz şekilde zarar verebilir, Grigoriev dahil, her şeyi mahvedebilirdi. Ancak Toby Silsky'yi durdurdu ve Grigoriev'in itirazları, Toby'nin sesi yükselince daha da arttı.

Isılık çalar gibi konuştuğu Almancasıyla, "Kimsiniz siz?" diye büyük bir öfkeyle sordu. "Fotoğraf çeken, namuslu diplomatları kaçıran, öğle yemeği hakkında bilgi isteyip ailelerine eziyet ettiren bu *banka* ne biçim şey? Sizler, faşist Almanlar mısınız? Bırakın beni!"

Bu nutuk, adama, kendini toparlayıp yeniden ağırbaşlı bir havaya dönme fırsatını sağlamıştı. Konuşmasını sürdürürken ortalığı etkin bir sessizlik kapladı; dokunulmazlığı vardı, kendisine saldırılması Moskova tarafından bir savaş ilanı olarak yorumlanmasa bile açıkça düşmanlıktı, pek çirkin bir kışkırtmaydı. Smiley, her şeyi büyük bir dikkatle dinledi, ama hiçbir soruyu doğrudan doğruya yanıtlamadı. Ve Grigoriev yerine

oturuncaya kadar da konuşmaya yanaşmadı.

Sonunda "Sayın Müşteşar, bazı bilginlerin son derece tehlikeli olduğunu size söylemişlerdir," dedi. Sesinde cansıkıcı ve resmi bir ton vardı: "Kendinizi daha büyük bir yükün altına atmadan önce ciddi ciddi düşünmeniz gerektiğine eminim."

"Casus musunuz?"

Smiley, bu soruyu da yanıtlamadı.

"Ajan mısınız? Batılı güçlerin *emperyalist* ajanları mı? *Şantaj* peşinde misiniz?" Smiley'in suskunluğunu kabul anlamına alan Grigoriev, mendilini iki eliyle buruşturup buruşturup inildeyerek yeni bir aşamaya girdi. İri suratını kan bastı, kasıldı, geniş omuzları heyecanla sarsılmaya başladı. Sonunda kendi kendine söylenmeye, halinden yakınmaya başladı. Yarı Rusça, yarı Almanca konuşuyordu. Önce usul usul kendini lanetledi;sonra annesine, karısına, kara bahtına ve baba olarak korkunç zaaflarına lânet yağdırdı. Moskova'da, Ticaret Bakanlığı'nda kalmalıydı. Budala karısı yabancı ülkelerden giyinmek, müzik dinlemek ve öteki ayrıcalıkları istedi diye işinden ayrılmamalı, kapana girmemeliydi. Karısını yıllar önce boşamalıydı, ama zayıf bir budala, bir soytarıydı. Çocuklarından ayrılmayı göze alamamıştı. O kızın yerine akıl hastanesinde kendisi olmalıydı. Moskova'ya gönderildiğinde "Hayır" demeliydi;baskıya karşı koymalıydı, dönüşünde durumu Büyükelçisine bildirmeliydi. "Ah Grigoriev!" diye bağırdı. Gizli işler başına bela açardı. Meslek yaşamında birçok kere *komşularla* bazı kirli girişimler için işbirliği yapmak zorunda kalmış, her biri felâketle sonuçlanmıştı. İşbirliği yaptıkları suçlular, şarlatanlar ve aptallardı. Ruslar böylelerine niçin bu kadar meraklıydılar? Ah, Rusların iç dünyasındaki gizliliğe teşne uğursuz boşluk!

Grigoriev, Almanca, "Dinin bıraktığı boşluk!" diye bağırdı. "Mistik gereksinmemizi böyle gideriyoruz! Bunlar bizim Cizvitlerimiz, bu domuzlar her şeyi mahvediyorlar!"

Yumruklarıyla yanaklarına bastırıyor, vicdan azabından kıvranıyordu.

Kucağındaki not defterini kaldıran Smiley, "Grigorieva'dan söz ediyorduk," diye hatırlattı.

"Saat birde evde olacak. Evet, beni bekler."

Smiley, saatine baktı. Ağlamakta olan Grigoriev de aynı şeyi yaptı.

Smiley, elinde kalemi, aradaki bütün engeller kalkmış gibi, "Bana lütfen, önce, Ostrakova denen kız olayına nasıl karıştığınızı anlatın,"diye öneride bulundu.

Grigoriev bakakaldı. Smiley, sesini biraz yükselterek sorusunu yineledi.

Grigoriev, aptal aptal, "Bir *bankaya* mı?" dedi. Sonra çevresine bakındı. "Bunu bir İsviçre *bankasına mı* anlatayım? Bu *banka* neyin nesi, rica ederim?"

Smiley, ölçülü bir sabırla, "Sayın Müşteşar, korkarım bunu kendi

kurtuluşunuz için anlatmak zorundasınız," dedi. Ve sorusunu, üçüncü kez, aynen sordu: Bana lütfen, önce "Ostrakova denen kız olayına nasıl karıştığınızı anlatın." İnsanı irkilten ani bir değişmeyle Grigorlev öfkeleniverdi:

"Ostrakova mı? Kim bu Ostrakova? Bilmiyorum, bu adda birini tanımıyorum, rica ederim! Ben bir diplomatım. Beni hemen bırakın. Bunu istiyorum!"

O zaman Smiley, az görülen, belki de yalandan bir öfkeyle elini önündeki küçük masaya öyle indirdi ki, masa, balta yemiş kereste gibi çatladı ve sesi odayı kapladı. Ve bunu yaparken hiç konuşmadı; sadece gözlüğünü çıkardı ve odadaki ses titreşimleri eriyip kaybolurken kravatının geniş ucuyla gözlük camlarını sildi.

Sakin ve kusursuz denecek kadar dengeli bir sesle, "Aleksandra Ostrakova," dedi, "Bir Rus kızı, ama yenilerde Fransız pasaportu aldı." Gözlüğünü taktı Smiley. 'Tıpkı sizin gibi Rus, Sayın Müşteşar, ama sizde de yeni bir İsviçre pasaportu var," diye sanki açıklamanın usulü böyleymiş gibi,devam etti. "Bu öyle bir şey ki, kanımca, buradaki yetkilileri her şeyden çok sinirlendirir. Sakın onun metreslerinizden biri olduğunu söylemeye kalkışmayın," diye de ekledi.

Ellerini kavuşturup,saldırgan bir anlatımla sorusunu yeniden sordu.

Grigorlev, *"Karışmak* mı?" diye yanıtladı. "Ben *karışmadım*! Bana şantaj yaptılar! Şimdi sizin yaptığınız gibi, şantaj yapıldı bana! Baskı! Her zaman baskı! Casuslar! Casuslar! Casuslar! Bütün dünya Casuslar için deli oluyor!"

Smiley, "Öyleyse nasıl şantaj yapıldığını anlatın, Sayın Müsteşar!"

Grigorlev, boğuk bir sesle, "Moskova'daydım," derken çevresine bakındı; kendinden yana birini arıyor gibiydi.

Smiley tarihini sordu.

"Tarih mi? Ne tarihi?"

"Moskova'da olduğunuz tarih," derken elini gene, az önceki hareketi yineleyeceğini ima edercesine, masaya indirdi.

"Eylül."

"Bu yılın mı?"

"Evet! Bu yılın!"

Smiley'in sinirlilik gösterisinden sıkılmış numarası yapan Grigorlev, küstah bir tavır takındı: "İvedi bir ticari konferans için bu yıl beni çağırdılar," dedi. "Bu yıl, eylülde. Ben, geniş çaplı çalışmalar gerektiren bazı ekonomik konularda uzmanım. Grigorieva'yı çağırmadıkları için o Bern'de kaldı. Karım öfkelendi. Zaten o hep öfkelidir."

Smiley, Grigorleva'nın bu halini biliyormuşcasına başını salladı.

"Peki, *kesin* tarihi?" diye sorarken, ayrıntılara girmedeki yetkisini yavaş yavaş kullanıyordu. Grigorlev, "Eylülün on sekizinden yirmi sekizine kadar," diye yanıtladı. "Yüksek düzeydeki görüşmelerimizin konusu Çin'di. Bakanlığımız, Çin'e silah satan uluslara karşı takınılacak

Sovyet resmi tutumunu ve muhalefet şekillerini görüşmek, tartışmak istemişti. Silah teklifi verenlere karşı hangi yaptırımların kullanılabileceğini konuşmak durumundaydık. Konferans, Ticaret Bakanlığı'nda yapıldı."

"Siz nerede kalıyordunuz?"

"Konuk devlet memurlarının da yararlanabildikleri bir konutla."

Bazı insanlar vardır, kendilerinden söz ederlerken doğallıklarını yitirmezler. Grigoriev, bunlardan biriymiş gibi göründü. "Dalgalarla savaşmaktan vazgeçmişti," —Toby, daha sonra böyle diyecekti— "onun yerine yüzmeyi deniyordu." Böylesine çabuk tavır değiştirenlere çok az tanık olmuştu.

"Bazan görüşmelerimiz gecenin geç saatinde bitiyordu," dedi Grigoriev. "Ama o cuma günü, hâlâ yaz mevsimi egemen ve hava çok sıcak olduğundan, köylere gitmek isteyen varsa bu olanağı sağlamak için toplantıyı erken bitirdiler." Grigoriev, kendisinin böyle bir tasarısı olmadığını söyledi.

"Hafta sonunu, eskiden sekreterim olan Evdokia adındaki kızın evinde geçirecektim. Kocası, askerliği nedeniyle, uzaktaydı,"

Toby bir sigara yaktı. Skordeno elini uzattı ve Toby ona da bir sigara, ardından da bir kutu kibrit verdi. Grigoriev'in sesi düzelmişti. İster iyiliğine, ister kötülüğüne, sonunda sorunlarından kurtarılmış bir adamın içtenliğiyle konuşuyordu.

"O cuma günü, öğleden sonra saat dörtte ötemi berimi toplayıp Evdokia'nın evine götürmek üzere kaldığım yere döndüm," diye konuşmasını sürdürdü. "Ancak, orada beni bekleyen üç adam, otomobillerine binmemi emrettiler —hatta sizin kadar bile açıklama yapmadılar— ve sadece o hafta sonu Evdokia'yı görmeyeceğimi söylediler. Yolda, özel bir görev için istendiğimi bildirdiler; ancak, görevin ne olduğunu onlarında bildiğini sanmıyorum. Her biri, kendi mesleğinde epey yol almış akıllı adamlardı. Sıradan birer uşak değil de yüksek rütbeli subaylarmış gibi geldi bana. Kaygılı değildim. Mesleki deneyimlerime, bazı gizli konularda gereksinme duyulduğunu varsaydım."

Smiley sordu: "Yol, ne kadar sürdü?" Bir yandan da hızlı hızlı not almaya devam ediyordu.

Kalın kaşlarını kaldıran Grigoriev, "Kentten çıktık," dedi. "Kentten çıktık, hava kararıncaya kadar kırlarda yol aldık. Saatlerce. Küçük bir odada, patron gibi görünen ufak tefek adamın yanına varıncaya kadar."

Kendisine vurmuş olan Silsky'ye, "Çay içmek isterdim," dedi.

Millie McCraig'in çayı, çoktan ocakta hazırdı.

25

Grigoriev, çevresindekilerdeki değişikliği ve hareketlerindeki ölçülü donukluğu hissetti mi acaba? Skordeno ile Silsky'nin gözlerinin Smiley'in kayıtsız yüzünde gezinip bir şeyler aradığını ve bulduğunuiki nöbetçinin gözlerinden anladı mı acaba? Millie McCraig'in, çay tepsisini verdikten sonra kör şeytanın hem as'!, hem de yedek ses alma aygıtlarını bozup bozmadığına bakmak için nasıl usulca sıvıştığını gördü mü? Smiley'in Doğululara özgü kabuğuna çekilme —ilgilenmenin tam tersi olan kabuğuna çekilme—durumuna girdiğini; baş ve işaretparmaklarını ıslatıp sayfayı çevirirken yolculuklarında giydiği kahverengi, kumlu bol paltosunun içinde büzüldüğünü acaba farketti mi?

Grigoriev'in bunların hiçbirini farketmeme olasılığı büyük ; çünkü kendini önemli rolüne kaptırıp, gitmişti. Ama Toby farketti. Telefonun yanındaki loş köşede, üstü kendinden siperlikli bir koltukta, oturduğu yerden ve dikkatı çekmeden herkesi gözetleme olanağı vardı. Kendindeki belirtileri —daha sonraları— boynunun her tarafında yanmalar ve mide kaslarında düğümlenmeler diye anlatacaktı.

Odadaki herkese hitap eden Grigoriev, "Papaza benzeyen, ufak tefek bir adam," diye yineledi. "Çok kısa, kır saçları vardı. Ufarak bir adam. Hep sigara içen biri. Evet, kuşkusuz."

Smiley, doğruluk derecesini anlamak içinmiş gibi, "Ne içiyordu Sayın Müsteşar?" diye bir soru sordu.

"Sigara. Amerikan. Hangi marka olduğunu bilmiyorum. 'Bu adam hep Amerikan sigarası içiyorsa,' diye düşündüm, 'o zaman önemli biri olduğu kuşku götürmez.' Değil mi?" Grigoriev, beklenmedik bir şekilde sordu bu soruyu ve Toby'ye dönerek aynı şeyi Rusça yineledi: "Amerikan sigarası, hem de zincirleme. Fiyatını düşünün, o sigaraları bulmak için gerekecek nüfuzu düşünün!"

Smiley, karışık notlar alırken,"Lütfen devam," dedi.

Ama telefon, ikinci kez sözünü kesti.

Toby, telefonu ağzına yaklaştırıp Almanca "Çok iyi," dedi. Smiley'e

doğru eğilip kulağına, usulca fısıldadı.

Smiley, "Sayın Müsteşar," dedi, "Eşiniz eve dönmüş. Ona telefon etmeniz gerek."

Grigoriev'in gözleri faltaşı gibi açıldı.

"İyi ama, ona ne söylerim?" diye fısıldadı.

"Gecikeceğinizi söyleyin."

"İşten mi? Hemen öğrenir! Daha ben telefonu kapar kapamaz, Büyükelçiliği arayacaktır. O her şeyi bilir!"

"Ona kurye Krassky ile önemli bir işiniz olduğunu, onunla buluşmak zorunda kaldığınızı söyleyeceğinizi varsaysak?"

"Bana inanmayacaktır."

"Daha önce denediniz mi?"

"Hayır."

"Kurye Krassky size haftalık emirleri Moskova'dan getiriyor, değil mi?"

"Evet," dedi Grigoriev; çok şaşırmıştı. "Ama hemen Cenevre'ye döner."

"Onunla kesin bir sesle konuşun. Krassky'den ad olarak söz etmeyin ama gizli bir görüşme için ondan emir aldığınızı ima edin. Planları değiştirdiğini de belirtin, ayrıntılara girmeyin. Ne zaman döneceğinizi, ya da sizden ne istediğini bilmediğinizi açıklayın. Karşı koyarsa azarlayın. Buna ne dersiniz?"

Grigoriev, bir an için kararsız, oturdu. Üzüldüğünü, şaşırdığını, en sonra da hafif bir gülümsemenin yüzüne yayıldığını gördüler. Ayağa kalktı, cesaretle telefona doğru yürüyüp bir numara çevirdi. Toby, yanıbaşındaydı ve gerektiğinde telefonu kapatmak üzere eli hazır bekliyordu. Grigorieva'nın, kocasının nerede olduğunu bilmek isteyen sert sesini duydular: Adamın kaskatı kesilip çenesini kaldırdığını, resmi bir yüz takınarak kısa yanıtlar verdiğini, bir şey sorduğunu ama buna yanıt almadığını gördüler. Telefonu kapattığında, zevkten gözleri parlıyordu ve yüzü pembeleşmişti.

Smiley, not defterinden okuyormuş gibi, Grigoriev'e Almanca anımsattı: "Papaz dediğiniz adam tarafından nasıl çağırıldığınızı anlatıyordunuz" dedi.

Ne var ki Grigoriev, baştan başlamayı yeğledi. Telefon konuşmasındaki yengisi belleğini tazelemiş, canlandırmıştı onu. Öyküsünün Kirov'unkine ne denli benzediğinin farkında olmayarak, bir büyük gizi açıklamanın keyfini çıkarıyordu. "O kampa gittik," dedi, "tamam mı efendim? Bir çok nöbetçiden ve etrafı çevrili araziden geçiyorduk, tamam mı efendim?" Smiley'e, sanki durumunu henüz farketmiş gibi "Efendim" demeye başlamıştı. Ortalık kararmıştı, otomobil hız kesmemişti ama Grigoriev, yasak ve sıkı güvenlik önlemlerinin alındığı bir alana girdikleri, sonra da saatlerce, o alanın merkezine doğru araba sürdükleri izlenimini edinmişti. "Bir karabasan gibi efendim. Hayır,

karabasan değil, daha çok bir düş." Gene de korkmamıştı Grigoriev. Üzerinde duruyor, bunu ısrarla söylüyordu: Grigoriev'de, kendisini ev sahibine götürmekte oldukları izlenimini bırakmıştı. Grigoriev, *ev sahibine* Rusça söyledi. Toby çevirdi —ve kendini, zavallı bir köylü gibi duyuyordu. Bu nedenle de korkmuyordu; çünkü olaylar onun denetiminde değildi, bu yüzden de kendisini azarlayacakları hiçbir şey yoktu.

"Tıpkı şimdiki gibi!" derken küstahça bir zevk duydu.

Otomobil durduğunda adamlardan biri elini Grigoriev'in koluna koymuş, verdiği uyarı söyleviyle de onun, bütün bunların gerçekdışı olduğuna değgin duygusunu pekiştirmişti.

"Büyük bir Sovyet savaşım adamı ve güçlü bir insanla buluşmak üzeresin. Saygısızlık eder ya da yalan söylemeye kalkışırsan karını ve aileni bir daha hiç görmeyebilirsin."

Grigoriev, "Bu adamın adı ne?" diye sormuştu.

Ancak, hiç gülümsemeden, bu adamın adı yok diye yanıtlamışlardı sorusunu. O ana kadar bu öyküyü bir peri masalı sayan Grigoriev, içinde büyük bir korku duymuştu. Ardından da ilk odaya girmişlerdi ve ikinci kapıya doğru ilerlerken Grigoriev'in dizleri titriyordu. Bu arada sevgili Evdokia'sı için üzülecek zamanı da bulmuştu. Kendisine ne olduğunu sanacaktı acaba? Ne yapacaktı? Daha kendisi bile bilmezken hafta sonunda Evdokia ile buluşacağını kestiren bu üstün insanın kim olabileceğini merakla düşündü.

Smiley, not tutarak, "Böylece kapıyı çaldınız," dedi.

Grigoriev, "Elbette!" diye bağırarak yanıtladı. "Ve içeri girmem emredildi!" İtiraf etme heyecanıyla devam etti Grigoriev, "Kendimi, kıdemli bir devlet memuru ve büyük bir Sovyet savaşçısına yakışır büyük ve görkemli bir salonda değil de, tutukevi hücresi olabilecek kadar çıplak, ortasında bir masayla konuklar için konmuş tahta iskemleleri bulunan bir odada buldum. Düşünün efendim, büyük bir Sovyet savaşçısı ve güçlü bir adam —bütün eşyası ise, son derece kötü bir ışıkla aydınlanan çıplak bir masa! Ve onun arkasında bir rahip oturuyordu efendim; yapmacığı ya da gösterişi hiç olmayan bir adam— sizin gibi efendim, engin deneyimleri olan, böyle diyorum, bağışlayın— ülkemin derin köklerinden gelen bir adam— sizi değil, efendim— onu anlatıyorum— küçük, dimdik bakan gözler, kısa, kır saçlar ve masanın üzerinde kelepçeliymiş gibi duran eller!"

Ola ki Smiley anlamamıştır diye, hareketleriyle gösterdi anlattığını. Kalın parmaklarını büktü, kısa kollarını öne doğru uzattı, bileklerini sırt sırta ve bitişik tutarak, "İşte böyle," diye açıkladı ve Toby'ye Rusça söylediği şeylerin çevrilmesini Toby, uygun bulmadı.

Rahip kılıklı adam, Grigoriev'e oturmasını emretti ve on dakika boyunca ona, Evdokia ile olan aşk serüveninden, her ikisi de bir zamanlar sekreterliğini yapmış olan —biri Potsdam'da, öteki Bonn'daki —iki

kızla, şimdi sona ermiş olsa bile düşüncesizce kurduğu ve Grigorieva'nın bilmediği ilişkilerinden söz etti. Bu noktada inanılacak olursa— Grigoriev bir yüreklilik gösterisi yaptı ve Rusya'nın yarısını, böyle bir ahlak mahkemesine çıkmak için mi aştığını bilmek istediğini söyledi:

"İnsanın sekreteriyle yatması, Politbüro üyeleri için bile dedim ona- olağanüstü bir şey değil; yabancı kızlarla asla böyle ilişkiler kurmadığıma, yalnızca Ruslarla bu işi yaptığıma güvence verdim. Beni şöyle yanıtladı: 'Biliyorum. Ancak Grigorieva, bu ayırımı yapabileceğe benzemez."

Smiley, başını not defterinden kaldırmadan. "Şimdi, lütfen, bize rahibin sizi niçin çağırttığını anlatın," dedi. Tutumuyla isteyerek ve tümüyle tarafsız kalıyordu Smiley ve sanki "... Ben bir aracıyım..." demek istiyordu; daha yüksek bir makamın aracısı.

Gülmesi kesildikten sonra Grigoriev, "Bana Bern'de özel bir iş vereceğini söyledi," diye yanıtladı. "Bundan kimseye söz etmemem, hatta Büyükelçime bile söylememem gerekiyordu. Onlara anlatılamayacak kadar gizliydi. 'Ama,' dedi, 'karınıza söyleyeceksiniz. Çünkü kişisel koşullarınız, gizli bir işi onun bilgisi olmadan yapmanızı olanaksız kılıyor. Bunu biliyorum Grigoriev. Bu yüzden ona anlatın.' Tümüyle haklıydı böyle konuşmakta!" Grigoriev yeni bir kahkaha patlattı. "Rahip akıllılık etmişti! İnsanlık durumlarını iyi bildiği, açıkça, kanıtlanmıştı!"

Rahip, Grigoriev'in önce İsviçre'de bir banka hesabı açmasını söyledi. Ona, yüzlük banknotlar halinde bin İsviçre frankı verdi ve ilk elde bunu kullanmasını istedi. Hesabı Bern'de değil-Bern'de tanırlardı onu,-Zürih'te de değil-çünkü orada Sovyet Ticaret Bankası Vozhod vardı ve bir çok resmi işlemlerde bu banka kullanılırdı— ama Bern'in birkaç kilometre dışındaki, küçük bir kent olan Thun'da açacaktı. Kendi adına değil, İsviçre uyruklu Glaser adına açacaktı. Rahip, bunu yapmasını sağlayacak bir İsviçre pasaportu uzattı. Söylediğine göre her ay, hesaba, birkaç bin İsviçre frangı yatırılacaktı ve Grigoriev bu paraları nasıl kullanacağını şimdi öğrenecekti. Rahip, bunun çok gizli olduğunu ve gizliliğe bağlı olarak bir ödülle bir tehdit bulunduğunu sabırla yineledi. Yani, gizlilik ilkesine uyarsa ödüllendirilecek, aksi halde tehdit ilkesi uygulanacaktı. Rahip, sırası geldikçe her şeyi büyük bir sadelikle anlattı.

Grigoriev, keyifle Smiley'e "Efendim, rahibin bana karşı nasıl soğukkanlı davranmış olduğunu, anlattıklarımdan gözlemlemiş olmalısınız," dedi. "Her koşulda soğukkanlı kaldığı ve otoriteyi elden bırakmadığı belliydi. Satrançta, yalnızca sinirlerinin bozulmaması ona bütün oyunları kazandırabilir!"

Sözkonusu tehdit, bağlı bulunduğu bakanlığa Grigoriev'in kadınlarla düşüp kalkması nedeniyle güvenilmez biri olduğunun, bundan ötürü de yabancı ülkelerde görev almasının engellenmesi gerektiğinin

bildirilmesiydi. Bu ise Grigoriev'in mesleğine ve evliliğine zarar verecekti.

Ödül olarak, iyi hareket eder ve gizlilik ilkesine sıkı sıkı uyarsa, mesleğinde ilerleyecek ve çapkınlıkları defterden silinecekti. Ayrıca Bern'de daha iyi semtlere taşınma fırsatı eline geçecek, bu ise Grigorieva'yı sevindirecekti. Hatta kendisine para verilecek, o da bu parayla otomobil alarak elçilik şoförlerinden kurtulacaktı. Son olarak, yaşam düzeyindeki gelişmeyi akla yakın kılmak için, Müsteşarlığa yükseliş işlemlerine hız verilecekti.

Binlerce franga, İsviçre pasaportuna, sonra da rahibe bakan Grigoriev, kendileriyle işbirliği yapmak istemezse ne olacağını sormuştu. Rahip, bu üçüncü olasılığı da düşünmüş gibi, başını sallayarak durumun öneminden ötürü böyle bir seçeneğin ne yazık ki kendisine bırakılmadığını anlatmıştı.

O zaman Grigoriev, "Bu parayla ne yapmam gerektiğini söyleyin bana," dedi.

Bu iş için Grigoriev'in seçilmesinin bir başka nedeni de —böyle demişti rahip— günlük sıradan işlerde iyi oluşuydu. "Günlük sıradan işlerin yürütülmesinde sizin mükemmel olduğunuzu söylediler," demişti rahip. Böylesi bir övgü Grigoriev'in koltuklarını kabarttı. Ardından da rahip, ona kızdan sözetti.

Smiley kımıldamadı ama Toby'nin onda pek çok kere gözlemlediği gibi, gene ve çok daha etkin bir biçimde uzaklara gitmişti. Gözleri Grigoriev'in yüzünde, Grigoriev'in ellerinde ve Grigoriev'in ipucu verecek her hareketindeydi, ama hiçbiri Smiley'in aklının gittiği yerlere uzanamıyordu. Millie McCraig kapının önündeydi; Silsky ile Skordeno odada heykel gibi duruyorlardı ve hepsi de —Toby böyle demişti— Grigoriev'e Aleksandra'nın öyküsünü yutturmak için Karla'nın seçeceği kılıf öykünün yol açtığı büyüklenmenin keyfini bölüşüyorlardı.

Rahip, hiçbir şeyi saklamayacağını söyledi Grigoriev'e ve ondan başka odada bulunan herkes bunun bir şeyleri gizlemenin başlangıcı olduğunu biliyordu. İsviçre'de, özel bir psikiyatri kliniğinde, şizofreninin ilerlemiş devresinde bulunan genç bir Rus kızının yattığını açıkladı:

"Sovyetler Birliği'nde bu gibi hastalıklar yeterince anlaşılmıyor," dedi kısaca. Ve rahibin böyle kesin, açık konuşmasının kendisine garip bir şekilde dokunduğunu şimdi anımsıyordu Grigoriev. "Teşhis ve tedavi, çoğunlukla, siyasal düşünceler yüzünden karmakarışık hale sokuluyor," diye devam etti rahip. "Bizim hastanelerde geçen dört yıllık tedavisi boyunca, doktorları, çocuk Aleksandra'yı pek çok şeyle suçladılar. 'Paranoid reformist ve sapık fikirler...' dediler. Ayrıca şunları da söylediler: 'Kendi kişiliğini aşırı derecede önemseme... Sosyal çevreye uyum güçlüğü... Yeteneklerini aşırı derecede zorlama... Cinsel

davranışlarında burjuva kokuşmuşluğu...' Rahip açıkça: "Hekimler, yanlış düşüncelerinden vazgeçmesi için kıza defalarca emirler yağdırdılar. Tıp bu değil," dedi. "Buna politika derler. İsviçre hastanelerinde, böyle hastalıklara daha ileri yöntemlerle yaklaşılıyor. Grigoriev, çocuk Aleksandra İsviçre'ye kesinkes gitmeli."

Geçen zaman içinde Grigoriev, bu yüksek bürokratın, kızın sorunuyla kişisel olarak ilgilendiğini, sorunu her yanıyla bildiğini açık seçik anladı. Rahip kızın, halen Paris'te, Çar yanlısı karşı devrimciler suçlamasıyla Rusya'ya ihanet etmiş biri olarak tanınan zor koşullarda yaşayan bir Sovyet kahramanı ve eski bir Kızıl Ordu subayının evladı olduğunu söyledi.

"Adı," dedi rahip, Grigoriev'e sırların en büyüğünü verirmiş gibi, "onun adı," dedi, "Albay Ostrakov. Bizim en iyi ve etkin gizli ajanlarımızdan biridir. Paris'teki karşı devrimci eylemcilerle ilgili bilgiler konusunda kendisine güvenimiz tamdır."

Rusya'dan kaçmış ve şimdi artık ölmüş olan birinin Tanrılaştırılmasına şaşmaz görünen Smiley'in, kendini toplayıp anlatılanları özel bir dikkatle dinlemeye başladığını farketti Toby.

Grigoriev, rahibin, yiğit ajan Ostrakov'u özetle anlatırken, bir yandan da kendisini görevin gizemlerine doğru iteledliğini anlattı. Emperyalistlerin karşı —casusluk görevlilerinin dikkatinden kaçmak için, ajanlara uyacak ya bir *masal* ya da uydurma bir yaşamöyküsünün gerekli olduğunu; böylece ajanın anti— Sovyet gruplara sızabileceğini de açıklamıştı rahip. Bu nedenle Ostrakov, Kızıl Ordu'dan kaçıp önce Batı Berlin'e, oradan da Paris'e giden, kızıyla karısını Moskova'da bırakan bir hain görünümündeydi. Ne var ki, Ostrakov'un Paris'te göçmenler arasında yaşamını güvenceye almak amacıyla, kocanın ihanetinin cezasını karısının çekmesi mantık açısından gerekliydi:

"Hepsinin ötesinde," dedi rahip," Emperyalist casuslar, vatanından kaçmış bir hainin karısının Moskova'da iyi bir yaşamı olduğunu, kocasının maaşını aldığını; örneğin hâlâ aynı evde oturduğunu öğrenirlerse, bunun, Ostrakov'a inananlar üstündeki etkisini bir düşünün!"

Grigoriev, bunu iyi anladığını söyledi. Rahibin, kendisine bir üst edasıyla değil, daha çok eşiti gibi davrandığını, bunun da kuşkusuz, Grigoriev'de bulduğu bilimsel niteliklere duyduğu saygıdan geldiğini iki lâfın arasına sıkıştırıverdi.

"Bundan ötürü de," dedi rahip —nedense birden sertleşivererek— "Ostrakova ile kızı Aleksandra, kocanın tam onayı alınarak, uzak bir ile götürüldüler. Kendilerine bir ev verildi, adları değiştirildi, hatta kendi alçakgönüllü çerçeveleri içinde yaşamöyküleri bile yenilendi. Bu kendini özel bir göreve adamış kişinin acılı gerçeği. Böylesine kaçamak ve sevdiğinden yoksun, hatta ikiyüzlü bir yaşam, duygulu, belki de henüz dengesini bulmamış bir kız çocuğu üzerinde neler yapar, düşün

Grigoriev. Adı yaşamlarından silinip, kazınmış, kendi de ortada olmayan bir baba! Daha önceleri güvence içinde yaşarken yasal yönetimin gözünden düşmenin bütün sıkıntısını göğüsleyen bir anne! Kendini, onların yerine koy. Sen de bir babasın, yetişmekte olan bir kızın duygusal yapısında yol açacağı gerilimi düşün!"

Böylesine güçlü bir konuşma yeteneği karşısında selam duran Grigoriev, bir baba olarak böyle bir gerilimi kolayca anlayacağını söyledi.

Rahip acı dolu bir sesle, "Son birkaç yıldır," diye devam etti, "Aleksandra kızımız —ya da kendi deyişiyle Tatlana— oturduğu ilde top-lum dışı ve hoppa bir yaşam sürdürdü. İçinde bulunduğu durumun baskısıyla, kundakçılık ve kamu kuruluşlarında hırsızlık gibi birçok suç işledi. Sözde entellektüel suçlulara ve akla gelebilecek en berbat antisosyal gruplara arka çıktı. Kendini erkeklere bedava olarak veriyordu, hem de aynı gün —çoğunlukla aynı gün—, birkaçına birden." İlk başlarda kız tutuklanmıştı ve rahipleyardımcıları için yasanın normal akışını durdurmak mümkün olmuştu. Ama zamanla, güvenlik nedeniyle kızdan ellerini çekmişler ve Aleksandra, bir çok kere devlet psikiyatri kliniklerine girmiş çıkmıştı. Yattığı klinikler, doğuştan topluma uyumsuzluğu olanları tedavide uzmanlaşmış yerlerdi ve bunların yol açtığı olumsuz sonuçları rahip zaten anlatmıştı.

"Çeşitli zamanlarda Aleksandra'yı tutukladılar da." Kısık bir sesle konuşuyordu rahip ve Grigoriev'e göre bu acı öyküyü şöyle toparladı: "Aziz Grigoriev, bir bilim adamı, bir baba, herkesin tanıdığı bir insan olarak, kızının günden güne kötüye gittiğini ve acıklı halini öğrenmenin bizim yiğit ajanımız Ostrakov'un Paris'teki kimsesiz, sürgün yaşamı içindeki başarısını nasıl etkileyeceğini hemen takdir edeceğinizden eminim."

Grigoriev, böylesine bir duygusallıktan etkilenmişti; hatta bunu rahibin, doğrudan doğruya, kişisel sorumluluk duyması diye tanımlayabilirdi.

Smiley, kibarca araya girdi.

"Bu arada kızın annesi *neredeydi*, Sayın Müsteşar; yani rahibin ifadesine göre?"

"Ölmüş," diye yanıtladı Grigoriev. "Ölmüş, yani gönderdikleri ilde. Doğal olarak da, başka bir adla gömülmüş. Onun bana anlattığına göre, kalp krizinden ölmüş. Bu olay da, rahibin Paris'teki kahraman ajanına büyük üzüntü vermiş," diye ekledi Grigoriev. "Ve elbette, Rusya'daki yetkilileri de üzmüş."

Smiley, "Elbette," dedi. Smiley'in ciddiyetini, odanın içinde yerlerini almış, hareketsiz duran dört kişi de paylaşıyordu.

"En sonunda" diye anlattı Grigoriev, "rahip çağrılmamın nedenine geldi. Bir yandan Ostrakov'nun ölümü, öte yandan Aleksandra'nın feci yazgısı, Moskova'nın, dışardaki yiğit ajanını ciddi buhranlara sürükledi.

Öyle ki, bir an geldi, Paris'teki hayatı görevini bırakıp Rusya'ya dönmeye ve annesiz kalan akıl hastası kızına bakmaya niyetlendi. Önünde sonunda bir çözümde anlaştık. Madem Ostrakov Rusya'ya gelemiyordu, kızı Batı'ya gitmeli; babasının görebileceği özel bir kliniğe yatırılmalıydı. Bu iş için Fransa çok sakıncalıydı. Ancak İsviçre'de, yani Fransa sınırının öte tarafında tedavi, Ostrakov'un karşı-devrimci arkadaşlarının kuşkulu gözlerinden uzakta çok daha rahat olabilirdi. Fransız uyruklu olarak babası kızını yanına isteyebilir, bunun için gerekli belgeleri sağlayabilirdi. Bern'den otomobille sadece bir saat uzaklıkta, uygun bir klinik bulunmuştu bile. Şimdi Grigoriev'in yapması gereken şey, İsviçre'ye girdiği andan başlayarak bu çocuğun bakımını üstlenmekti. Onu görmeye gidecek, kliniğin ücretini ödeyecek kızdaki gelişmeyi haftalık raporlar halinde Moskova'ya bildirecekti. Böylece Grigorlev'den alınan bilgiler, derhal kızın babasına aktarılacaktı. Bankadaki hesapla Grigorlev'in İsviçreli kimliğinin içyüzü ve amacı buydu."

Grigorlev sustuğunda, Smiley, "Ve siz de kabul ettiniz," dedi ve odadakiler, kâğıdın üstünde koşuşan kalemin cızırtısını duydular.

"Hayır, hemen değil." Üstüne garip bir kendini beğenmişlik geldi. "Ona, önce iki soru sordum. Biz akademisyenler öyle kolayca kanmayız, bilirsiniz. Önce, bu görevin niçin, İsviçre'de yerleşmiş güvenlik temsilcilerimizden biri tarafından yapılamadığını sordum elbette."

"Mükemmel bir soru. Bunu nasıl yanıtladı?"

"Görev son derece gizliydi. 'Gizlilik,' dedi rahip, 'kimsenin bilmediği bir kişiyi çalıştırmanın nedenini oluşturuyor.' Moskova Merkez'e bağlı olanların Ostrakov adını bilmelerini istemiyordu. Üstelik işler şimdiki gibi olursa, herhangi bir haber sızmasında falan yani, beni tek, başıma sorumlu tutacağını da söyledi." Grigorlev ise bu ayırımdan hiç de hoşnut kalmamıştı. Bunları anlattıktan sonra Silsky'ye biraz donuk ve budalaca gülümsedi.

"İkinci sorunuz, Sayın Müsteşar?"

"Paris'teki babayla ilgiliydi. Kızın babası, ne zamandan ne zamana gelecekti kızını görmeye? Babası sık sık gelecekse, o zaman benim bir baba gibi orada bulunmam elbette gereksiz kaçacaktı. Klinik ücretinin, doğrudan doğruya banka tarafından ödenmesi sağlanabilirdi. Babası da her ay Paris'ten gelebilir, öz kızının sağlığıyla kendisi ilgilenirdi. Bu sözlerime karşılık rahip, babanın çok seyrek gelebileceğini, Aleksandra ile yapılacak, konuşmalarda babasından asla söz etmemek gerektiğini bildirdi. 'Kız konusu çok acı olduğundan, hiç ziyaretine gelmemesini de doğal karşılamalı," diye ekledi. Bana, Sovyetler Birliği'nin gizli bir yiğidi adına önemli bir hizmeti yerine getirmekten onur duymam gerektiğini de söyledi. Birden sertleşti. Amatör mantığını profesyonellerin zanaatına uygulamaya kalkışmanın bana düşmediğini açıkladı. Özür diledim. Ona gerçekten onur duyduğumu belirttim. Anti-emperyalist savaşımda ne kadar yardımcı olabilirsem bundan o kadar gurur duyacağım."

Smiley, "Gene de inanmadan konuşuyordunuz, değil mi?" diye sorarken başını kaldırıp baktı ve yazıya ara verdi.

"Orası öyle."

"Niçin?"

Grigoriev, önce kuşkulu göründü. Belki de, daha önce hiç kimse ondan duygularının temelindeki gerçeği açıklamasını istememişti de ondan.

Smiley, "Ola ki, rahibe *inanmadınız,*" diye bir tahmin yürüttü.

Grigoriev, kaşlarını çatıp, "Bu öyküde tutarsız bir çok yan vardı," dedi. "Kuşkusuz, gizli görevlerde tutarsızlıklar kaçınılmazdır. Bununla birlikte, anlatılanın büyük bölümünü alışılmamış ya da gerçek dışı saydım."

"Nedenini açıklayabilir misiniz?"

Grigoriev, itirafın heyecanıyla bir kez daha içinde bulunduğu tehlikeyi unuttu ve odadakilere tepeden bakarak gülümsedi:

"Rahip heyecanlıydı," dedi. "Kendi kendime sordum. Daha sonra, ertesi gün, Evdokia'nın yanında yatmış bu olayı onunla tartışırken kendi kendime sordum. Bu rahiple Ostrakov'un arasında ne var? İkisi kardeş mi? Eski yoldaşlar mı? Beni göstermek için getirdikleri bu büyük adam çok güçlü, çok gizemli. Bütün dünyada kumpaslar kurup gizli işler çeviriyor, baskı yapıyor, özel eylemlere girişiyor. Acımasız bir meslekte acımasız bir adam. Gene de ben, Grigoriev, oturmuş onunla bir adamın akıl hastası kızından sözederken, karşımdakinin gizli aşk mektuplarını okuyormuşum duygusuna kapıldım. Ona dedim ki: 'Yoldaş, bana çok şey anlatıyorsunuz. Bilmem gerekmeyenleri anlatmayın. Sadece ne yapmak zorunda olduğumu söyleyin. Ama o bana şöyle dedi: 'Grigoriev, bu çocukla arkadaş olmalısın. O zaman benim de dostum olursun. Babasının karışık yaşamı, çocuğu kötü etkiledi. Kim ya da nereye ait olduğunu bilmiyor. Anlamını dikkate almadan özgürlükten sözediyor. Aleksandra, kötü kentsoyluluğun, kentsoylu hayalciliğinin kurbanı oldu. Ağzı, bir genç kıza yakışmayacak kadar bozuk. Yalancılıkta, deliliğin dehası var onda. Bunların hiçbiri kendi kusuru değil.' O zaman ona sordum? Efendim, siz bu kızla tanıştınız mı? Bana yalnızca şöyle dedi: 'Grigoriev, ona babalık edeceksiniz. Pek çok konuda annesi de geçimli bir kadın değildi. Böyle şeylere anlayış göstereceğinizi biliyorum. Annesi, yaşamının son yıllarında ters ve huysuz biri oldu, kızının bazı garip, antisosyal düşüncelerini destekledi de.'"

Grigoriev bir an sustu, bu süre içinde Toby Esterhase o ana kadar anlatılanları bir sıraya koyunca adamın, kendisine açıklanan gizi sıcağı sıcağına metresiyle tartıştığını düşündü ve konuşmadan geçen bu süreye minnettar kaldı.

Grigoriev, "Sırtını bana dayamış olduğunu hissettim," diye sözlerine devam etti. "Yalnızca o sözleri değil, duygularını da açıkladığını hissediyordum. Rahip uygulamadaki ayrıntıların tümünü anlattı.

İsviçre'deki kliniğin müdiresi olan bir Beyaz Rus kadın, daha önce Kudüs'teki Rus Ortodoks cemaatinde de hizmet etmiş olan iyi yürekli bir rahibeydi. 'Bu durumlarda, siyasal bakımdan çok fazla titizlik etmememiz gerekir,' dedi rahip. Bu rahibe, Aleksandra ile, Paris'te buluştu ve İsviçre'ye kadar kıza eşlik etti. Ayrıca klinikte Rusça, bilen bir doktor da vardı. Kız, annesinin kökenleri sayesinde Almanca da biliyor ama çoğunluk Almanca konuşmayı reddediyordu. Hem bu nedenlerle, hem de gözden uzak bir yerde olduğu için seçilmişti klinik. Thun bankasına yatırılan para, ayda bin frank kadar tutan kliniğin ücretiyle doktorun tedavi masrafını karşılayacaktı. Grigorlev gerekli görürse, daha da para gönderilecekti. Harcanan para için fatura ya da makbuz saklanmayacaktı. Çünkü, Grigoriev dalavere yaparsa rahip hemen öğrenirdi. Her hafta gidip kliniğin parasını ödemesi ve kızın sağlığı hakkında bilgi vermesi gerekiyordu. Bern'deki Sovyet Büyükelçisi'ne Grigorievlere gizli bir görev verildiği bildirilecek, ondan kendilerine yumuşak davranması istenecekti.

Daha sonra rahip, Grigoriev'in Moskova'yla haberleşmesi konusuna geldi:

"Bana, kurye Krassky'yi tanıyıp tanımadığımı sordu. 'Elbette bu kuryeyi tanıyorum,' diye yanıtladım. 'Krassky haftada bir, bazen iki kere, refakatçisiyle birlikte Büyükelçiliğe gelir. Aranızda dostluk varsa Moskova'dan size bir somun çavdar ekmeği de getirir.' "

Bundan böyle, Krassky, Grigoriev'le özel olarak her perşembe akşamı, yani Bern'e normal gelişinde, ya Grigoriev'in evinde ya da Büyükelçilikteki bürosunda görüşecekti. Ama evde görüşmeleri yeğleniyordu. Aralarında, casuslar dünyasıyla ilgili konuşma geçmeyecek, sadece Krassky, Moskova'daki teyzesinden getirdiği özel mektubu Grigoriev'e verecekti. Grigorlev, mektubu emin bir yere götürecek ve çarşıda satılan üç kimyasal maddeyi tarif edilen ısıda mektuba uygulayacaktı. Rahibin adını söylediği bu kimyasalı şimdi de Grigoriev, odadakilere yineledi. Kimyasal maddelerin yazılması bitince rahip, Aleksandra'ya her hafta soracağı soruların listesini verdi. Grigorlev Krassky ile buluşunca aynı teyzeye götürülmek üzere yanıtını teslim edecekti. Mektubunda karısı Grigorieva'nın sağlığını bildiriyormuş gibi, rahibe, Aleksandra'nın sağlık raporunu verecekti. Aralarındaki şifre buydu. Daha sonra, eğer gereksinme duyulursa, rahip Grigoriev'e daha gizli bir haberleşme olanağı sağlayacaktı. Ama, şimdilik, şifreli mektu bu işi görürdü.

Rahip, Moskova'daki ünlü bir doktorun imzasını taşıyan birde yazı uzattı Grigorlev'e.

"Burada, Moskova'da, aşırı yorgunluktan hafif bir kalp krizi geçirdiniz," dedi. "Sağlığınızın düzelmesi için, düzenli olarak bisiklete binmenizi salık verdi doktor. Karınız da size eşlik edecek."

Kliniğe bisikletle ya da yaya olarak gitmekle, arabanın diplomatik

plakasını gizlemiş olacağını anlattı.

Bundan sonra da, iki tane elden düşme bisiklet satın alma yetkisini verdi. Derken iş, Grigorlev'in klinige gitmesi için haftanın hangi gününün en uygun olacağı sorusuna geldi. Normal ziyaret günü olan cumartesileri gitmek çok sakıncalıydı. Orada kalanların çoğu Bern'dendi ve 'Glaser'in tanınma tehlikesi her zaman olacaktı. Bu nedenle de müdüre, cumartesilerin uygun bulunmadığı söylenip, kural dışı olarak, cuma öğleden sonraları için görüşme izni alındı. Büyükelçinin bir itirazı olmayacaktı ama her cuma öğleden sonraları görevi başında olmayışını elçilik usulleriyle nasıl uzlaştıracaktı?

Grigorlev, bunun bir sorun çıkarmayacağını bildirdi. Cumaları cumartesilerle değiştirmek kolaydı. Grigorlev cumartesileri çalışmak için başvuracak, böylece de cumaları boş kalacaktı.

Grigorlev, itirafını bitirdiği için kendisini dinleyenlere, birden, pek keyifle gülümsedi.

"Cumartesileri, vize servisinde genç bir hanım da çalışmaya başladı," derken Toby'ye göz kırptı. "Bu sayede de birlikte, yalnızlığımızın tadını çıkarıyoruz."

Bu kez odadakilerden yükselen kahkaha, sanıldığı kadar coşkulu olmadı. Zaman, Grigorlev'in öyküsü gibi geçip gidiyordu.

Başladıkları noktaya dönmüşlerdi. Ve birdenbire Grigorlev, özüntüsü, güvenlik kaygısı ve her şeyiyle yapayalnız kaldı. Budalaca sırıtarak kanapeye oturdu, ne var ki küstahlığı azalıyordu. İşi oluruna bırakıp ellerini birbirine kenetledi ve emirler bekliyormuş gibi herkese teker teker, baktı.

Mahzun bir gülümsemeyle, "Karım, bisiklete binemez," dedi. "Pek çok kere denedi." Karısının beceriksizliği, Grigorlev'in çok lehinde olan bir şeydi sanki. "Rahip bana Moskova'dan, 'Karını da birlikte götür. Belki Aleksandra'nın anneye de gereksinmesi vardır,' diye yazdı." Başını salladı Grigorlev, sersemlemişti. Smiley'e dönerek, "Bisiklete binemiyor," dedi. "Böylesine büyük bir gizlilik içindeyken, nasıl kalkar da Moskova'ya, Grigorleva'nın bisiklete binemediğini söylerim?"

Ancak Smiley'in aklı, Grigorlev'in anlattıklarının çok ötesindeydi. Gereksindiği şeyi öğrenmişti. Fazlası varsa, onu daha sonra öğrenirdi.

"Sayın Müsteşar, lütfedip hiç olmazsa iki hafta daha elçilikteki görevinizde kalın," diye üstüne, basa basa konuştu. "Benim önerdiğim gibi yapın. Bir gün, Batı'daki herhangi bir ülkeyi yeni bir yaşam kurmak için seçme durumunda kalırsanız, candan karşılanacaksınız. Ancak, önümüzdeki cuma Aleksandra'ya gitmeyin. Eşinize, gitmeyişinizin nedeni olarak bugün Krassky ile yaptığınız toplantıyı gösterin. Kurye Krassky önümüzdeki perşembe mektup getirdiğinde, her zamanki gibi alın. Ancak daha sonra karınıza genç, Aleksandra'ya gidilmeyeceğini

söyleyin. Karınıza karşı gizemli davranın.. Karınızın gözünü gizemle körleştirin."

Grigoriev, huzursuzca başını salladı.

"Bununla birlikte, rahip en ufak bir hatanızı ya da hilenizi öğrenecek olursa, sizi yok edecektir. Bu konuda sizi uyarmam gerek. Böyle bir durumda, Batı'da dostça kabul görme olanağını da yitireceksiniz. Bunu iyice anladınız mı?"

Grigoriev'e, arayabileceği telefon numaraları verildi. Bir telefon kulübesinden bir başka telefon kulübesini aramanın gerektirdiği işlemler anlatıldı ve ajanlık yasalarına aykırı olduğu halde, Smiley, Grigoriev'in başka türlü anımsamayacağını bildiğinden, her şeyi yazmasına izin verdi. Bütün bunlar bitince, Grigoriev, keyifsiz ve kara kara düşünerek onlara veda etti. Toby, inebileceği güvenceli bir yere kadar onu otomobille götürdü. Sonra veda toplantısına katılmak üzere, eve döndü.

Toby'den başka herkes oradaydı. Smiley o gün gidiyordu, ekibe de aynı şeyi yapma talimatı verildi. Bu gece değil, yarın hiç değil, şimdi! Çok büyük boyutlu ve adına zaman denilen bir bombanın üstünde oturuyorlardı. Grigoriev, belki de o an, itiraf etmenin hâlâ süren dürtüsüyle olaylar zincirini o müthiş karısına anlatıyordu. Evdokla'ya Karla'yı anlatmışsa, George'la arasında geçeni Grigorieva'ya ya da küçük Nataşa'ya anlatmayacağına kim güvence verebilirdi? Kimse ıskartaya çıkarılmış, kimse saf dışı bırakılmış gibi bir duyguya kapılmamalıydı. Büyük bir işin üstesinden gelmişlerdi ve bu işin defterini dürmek için, yakında gene buluşacaklardı. El sıkışıldı; hatta bir iki damla da gözyaşı döküldü. Ama hepsi de bekledikleri, umdukları gelişmenin son sahnesinin keyfini çıkarıyordu.

Grigoriev'i getirdikleri daire, bir çikolata fabrikasına bitişikti Toby, daha sonra söyledi bunu ve bu yüzden evin içi çikolata kokuyordu.

26

Her gizli harekatın bekleme süresi Ahret kapısında beklemekten, daha uzundur, der bir halk deyimi. George Smiley, ile Toby Esterhase içinse, ayrı ayrı, pazarı cumadan ayıran günlerin arasına sanki sayısız günler ve geceler sıkışmıştı. Üstelik bu işin Ahretle de bir ilgisi yoktu.

Toby, o sıralar, Moskova Yöntemleri'nden çok George'un savaş kurallarına göre yaşadıklarını söylüyor. Her ikisi de aynı pazar akşamı, otellerini ve kimliklerini değiştirmişlerdi. Smiley, kentin eski kesiminde pansiyonumsu bir küçük otele yerleşti; Toby, ise kent dışındaki bir motele gitti. Sonra da bu iki adam, aralarında kararlaştırdıkları gibi, bir telefon kulübesinden bir başka telefon kulübesini arayarak haberleştiler ve buluşmaları gerektiğinde açık havaya, kalabalık yerleri yeğlediler. Ayrılmadan önce de, birlikte kısa bir yürüyüş yaptılar. Toby, o ana kadar izlemekte olduğu yolu değiştirmeye karar verdiğini söylüyor ve otomobille olabildiğince az biniyordu. Onun görevi, Grigorlev'i gözaltında tutmaktı. Toby, Grigorlev'in, itirafın her zaman tadılmayan keyfini çıkardığına ve bu nedenle de bir başka itirafa daha çok hazır olduğuna değgin kanısını bir hafta boyunca değiştirmedi. Bu ikinci, itirafı önlemek için Grigorlev'in dizginlerini olabildiğince kasmalıydı, ama ona yetişmek karabasandan beterdi. Örneğin, Grigoriev evinden sabah saat sekize çeyrek kala çıkıyor ve beş dakikada elçiliğe yürüyordu. Toby, otomobille tam yedi ellide yoldan geçiyordu. Grigoriev evrak çantasını sağ elinde taşıyorsa, Toby, hiçbir şey olmadığını anlayacaktı. Ancak, çantanın sol elde olması "olağanüstü durum" a işaretti ve Elfenau Sarayı'nın bahçesinde hemen buluşmayı, kente geri çekilmeyi gerektiriyor demekti. İtiraftan sonraki pazartesi ve salı Grigorlev, evinden elçiliğe çantası sağ elinde gitti. Ama çarşamba kar yağıyordu. Gözlüğünü silmek istedi, bu yüzden de durup mendilini çıkardı. O zaman Toby, evrak çantasının Grigorlev'in sol elinde olduğunu gördü. Ancak, bir blok kadar yürüdükten sonra Grigorlev, deli gibi sırıtarak evrak çantasını Toby'ye doğru sağ eliyle salladı. Toby'nin söylediğine

göre, "yüreğine inmiş"ti. Ertesi gün, dananın kuyruğunun kopacağı perşembeydi. Toby, kentin hemen dışındaki küçük Allmendingen köyünde Grigoriev'le bir otomobilde buluştu ve onunla yüz yüze konuşabildi. Bir saat önce kurye Krassky gelmiş, Karla'nın haftalık emirlerini getirmişti. Toby, Grigoriev'in konutuna girerken görmüştü onu. Öyleyse Moskova'dan gelen talimat neredeydi? Toby bilmek istedi. Grigoriev huysuzlandı. Moskova'dan gelen mektubu vermek için on bin dolar istedi ve bu istek Toby'yi öylesine çıldırttı ki, Grigoriev'i, kimliğini o anda ve oracıkta açığa vurmakla, hemen kendisini karakola götürüp İsviçre uyruklu görünerek diplomatik durumunu kötüye kullanmakla, İsviçre vergi yasasına göre kaçakçılık yapmakla ve içinde casuslukla avcılık da olmak üzere daha on beş değişik suçla tehdit etti. Bu blöf işe yaradı ve Grigoriev,ei yazılı satırların arasına gizli şeyler yazıldığı için kimyasal işlemden geçirilmiş olan mektubu Toby'ye uzattı. Toby, bir çok fotoğrafını çektikten sonra mektubu geri verdi. O akşam, geç saatlerde, ender olarak buluştukları handa bir araya gelince Toby, fotoğrafları Smiley'e gösterdi. Moskova'nın soruları, hep. aynı şeyin çevresinde dönüyordu:

"...Aleksandra'nın ruh sağlığı nasıl görünüyor, daha ayrıntılı rapor ver... İyi mi Aleksandra? Gülüyor mu? Gülüşü mutlu mu, yoksa hüzünlü mü? Temizliğine özen gösteriyor mu? Tırnakları temiz, saçı fırçalanmış mı? Doktorunun en son teşhisi nedir? Başka bir tedavi biçimi salık veriyor mu?"

Ancak, Allmendingen'de buluştuklarındaGrigoriev'in kafasını kurcalayan ne Krassky idi, ne Moskova'dan gelen mektup, ne de mektubu yazan. Vize servisindeki kadın arkadaşının, cumaları yaptığı gezilerin niteliğini hemen öğrenmek istediğini söyledi Grigoriev. Sersemliği ve yılgınlığı bundandı. Üstü örtülü yanıtlar vermişti, ama şimdi bu kadının Moskova'nın casusu olduğundan ve oraya rahip ya da, daha beteri Sovyet güveniliğinin öteki korkunç kuruluşlarınca getirildiğinden kuşkulanıyordu. Toby de aynı inançtaydı, ne var ki bunu söylemenin bir yararı yoktu.

Grigoriev, içtenlikle, "Sarsılan güvenim yerine gelmedikçe kendisiyle sevişmeyeceğimi ona söyledim," dedi. "Ayrıca, Avustralya'da yeni yaşamıma başlarken onu yanıma alıp almama konusunda henüz karar vermiş değilim."

Smiley, Karla'nın Rusça mektubundaki kaygılı soruları incelemeye devam ederken, Toby, karmaşık duygular içinde ve öfkeli, "George, ortalık tımarhaneye döndü!" dedi. "Dinle, daha ne kadar önleyebiliriz ki? Bu herif zırdeli!"

Smiley, "Krassky Moskova'ya ne zaman dönecek?" diye sordu.

"Cumartesi öğleyin."

"Grigoriev, o dönmeden önce bir toplantı düzenlesin. Krassky'ye özel bir haberi olduğunu söylesin. Önemli bir haber."

"Elbette," dedi Toby. "Peki, George." Hepsi bu kadardı.

George'un aklı nerelere uzanmıştı? Smiley'in kalabalığa karışıp kayboluşuna bakarken, Toby, bunu merak etti. Avını, mantıklı bir sona doğru sürmekte olan böyle bir adam neler tasarlar, neler kurar diye de meraklandı.

Toby, Grigoriev'e en azından öfkelenir ve sıkıntıdan kıvranırken, Smiley, zamanının pek azını bu önemli işe veriyordu. Salı günü trene binip Zürih'e gitti ve öğle yemeğini Kronenhalle'de, Saul Enderby'nin emri üzerine Londra'dan uçakla gelen Peter Guillam'la birlikte sakin bir şekilde yedi. Sadece güvenlik değil, her konuyu kapsayan görüşmeleri ölçülü geçti. Guillam, Londra'dayken gidip Ann'ı gördüğünü söyledi ve döndüğünde Ann'a iletmek üzere bir diyeceği olup olmadığını sordu. Smiley'in diyeceği hiçbir şey yoktu. "Grigoriev konusunda," dedi Guillam, "Enderby'nin Sarratt'da onunla uğraşmaktansa Amerikalı meslektaşlarımıza satmak gibi bir fikri var." George buna ne derdi? Batı'ya sığınan kıdemli bir Rus diplomatının teslimi her ne kadar o diplomatın söyleyecek bir şeyi kalmış olmasa ve daha Londra'dayken bir çuval inciri berbat etmesi olasıysa da—Amerikalı meslekdaşların, ve Washington'un gözündeçok gereksindikleri itibarı sağlayacağı Saul'ün içine doğuyordu.

"Tümüyle öyle," dedi Smiley.

Guillam, gizlemediği bir bezginlikle, "Saul, cuma günkü şeyin kesinkes gerekli olup olmadığını da merak ediyor," dedi.

Yemek bıçağını eline alan Smiley, bıçağın kesici yanını gözden geçirdi.

"Bu kız onun mesleğinin karşılığı," dedi sonunda. "Bu kız için hırsızlık yapıyor, onun için yalan söyleyip yaşamını tehlikeye atıyor. Kızın tırnaklarını temiz tutup tutmadığını, saçını fırçalayıp fırçalamadığını bilmek zorunda. Bizim de o kızı hesaba katmamız gerektiğini düşünmüyor musunuz? Ödenmesi gereken bir borcumuz var."

Guillam, rapor vermek üzere Londra'ya dönerken "Borçlu ama kime?" diye düşünüp şaşmaktan kendini alamadı. Smiley, kendine borçlu olduğunu mu söylemek istemişti? Yoksa bu borç, Karla'ya mıydı?

İsviçre'nin şarapçılıkla uğraşan bu köyünde, bir tepeye kurulmuş olan şato uzaktan küçük kuleleri, içi su dolu hendekleri ve hendeklerin üstündeki içeriye geçit veren köprüleriyle ufak boy bir çiftlik sanılırdı. Daha yakından bakılınca, ölülerin yakıldığı fırını, bir meyva bahçesi ve küçük pencereleri hayli yüksek bir dizi binasıyla daha yararlı bir görünüm içindeydi. Köyün girişindeki bir tabelada, buranın övülmeye değer sessizliği, rahatlığı, personelinin özeni belirtiliyordu. Burası, "Hıristiyan Gizemcileri Topluluğu" diye tanımlanıyordu ve bir özelliği de yabancı uyruklu hastalardı. Üst üste yağan kar, tarlaları ve çatıları

örtmüştü ama Smiley'in arabasını sürdüğü yol temizdi. Bembeyaz bir gündü. Gökyüzü ve kar birleşerek hiç açık vermeyen tek bir boşluk oluşturmuştu. Giriş kapısındaki kulübede duran asık suratlı kapıcı, bir yere telefon edip birilerinden iznini aldıktan sonra ellyle geçmesini işaret etti. "Doktorlar" ve "zlyaretçiler" yazılı iki park vardı ve Smiley, ikincisine bıraktı arabayı. Kapının zilini çalınca, her şeyiyle kırlaşmış, kasvetli görünüşlü ve daha konuşmaya başlamadan kızaran türden bir kadın açtı kapıyı. Smiley, ölülerin yakıldığı yerlerde çalınan müziği, mutfaktan gelen tabak çanak ve insan seslerini bir arada duydu. Sert döşeme tahtaları olan ve pencerelerinde perde bulunmayan bir yerdi burası.

Utangaç bir fısıltıyla, "Başrahibe Felicity sizi bekliyor,"dedi Rahibe Beatitude.

Smiley, "Bir çığlık bütün binayı doldurur," diye düşündü. Elin uzanamadığı yerlerde çiçek saksıları olduğunu gördü. Üstünde "büro" yazılı kapıyı yanındaki rahibe kuvvetle yumrukladı, sonra itip açtı. Başrahibe Felicity, iri yarı, kan boğmuş gibi görünen ve bakışları insanı şaşırtacak derecede dünyaya ve onun nimetlerine dönük bir kadındı. Smiley, kadının karşısına oturdu. Kadının iri göğüslerinin üzerinde pek süslü bir haç vardı ve konuşurken, ara sıra, haça dokunuyordu. Almancayı yavaş ama çok iyi konuşuyordu.

"Evet," dedi, "evet, siz Bay *Lachmann*'sınız ve Bay Lachmann, Bay *Glaser*'in bir tanıdığı, Bay Glaser de bu hafta keyifsiz." Kadın bu adlarla, sanki yalan olduğunu hem kendisi hem de Smiley biliyormuşçasına, oynuyordu. "Telefon edemeyecek kadar keyifsiz değildi, ama bisiklete binemeyecek kadar, rahatsızdı. Doğru, değil mi?"

Smiley, doğru olduğunu söyledi.

"Rahibeyim diye sesinizi alçaltmamanızı rica ederim. Çok gürültülü bir evi yönetiyoruz ve böyledir diye hiç kimsenin saygısı azalmıyor . Bay Glaser, 'gribe' yakalandı. Geçen yıl Mısır gribine tutuldu; evvelki yıl Asya gribine. Ancak bu seferki hastalık yerli, tümüyle bizden yani. Acaba Bay Lachmann'da kimliğini gösteren belgeleri olup olmadığını sorabilir miyim?"

Smiley, bir İsviçreli kimliği uzattı.

Başrahibe, yüksek sesle, "Mesleği: *Profesör*," dedi. "Bay Lachmann ışığını göstermiyor. Kendisi *Profesör* Lachmann.Hangi konuda profesör olduğunuzu sorabilir miyim?"

"Filoloji."

"Öyle mi? Filoloji. Peki Bay *Glaser, onun* mesleği nedir? Bana bundan hiç sözetmedi."

Smiley, "İş adamı olduğunu sanıyorum," dedi.

"Kusursuz Rusça konuşan bir iş adamı! Siz de mükemmel Rusça konuşur musunuz Profesör?"

"Ne yazık ki, hayır."

"Ama onunla arkadaşsınız." Kimliği geri verdi. "Bir İsviçreli-Rus iş adamıyla alçakgönüllü bir filoloji profesörü arkadaş olmuşlar. Öyle ya. Bu arkadaşlığın verimli olmasını dileyelim."

Smiley, "Aynı zamanda komşuyuz da," dedi.

"Hepimiz komşuyuz, Bay Lachmann. Aleksandra ile daha önce tanışmış mıydınız?"

"Hayır."

"Buraya, değişik nitelikte bir çok kız getirilir. Vaftiz çocuklarımız var. Vesayet altında olan çocuklarımız var. Yeğenler, yetimler, akrabalar. Az sayıda da teyzeler, halalar. Birkaç da kız kardeş. Ama bu dünyada kız evladın ne kadar az olduğuna şaşarsınız. Örneğin, Bay Glaser'le Aleksandra'nın arasındaki akrabalık bağı nedir?"

"Sanırım, Bay Ostrakov'un arkadaşı oluyor."

"Paris'teki Bay Ostrakov'un mu? Ne var ki, ortaya çıktığı yok. Bayan Ostrakova da öyle. Görünmeyen kadın. Bugün de Bay Glaser kayıplara karıştı. Görüyorsunuz ya, Bay Lachmann, dünya ile diyalog kurmanız ne kadar güç. Biz kim olduğumuzu hemen hemen bilmezken, nasıl olur da *onlara* kim *olduklarını* söyleyebiliriz? Ona karşı çok dikkatli olun." Dinlenme saatinin sona erdiğini duyuran zil çalıyordu. "Bazan karanlıkta oturur. Bazan çok fazla şeyi görür. Her iki hal de ıstırap verici. Rusya'da büyümüş. Nedenini bilmiyorum. Çelişkilerle ve boşluklarla dolu, karışık bir öyküsü var. Hastalığının nedeni bu değilse, kuşkusuz, hastalığının temeli bu diyebiliriz. Bay Glaser'in babası olduğunu sanmıyorsunuz, değil mi?"

"Hayır."

"Ben de öyle. Bu, ortalarda görünmeyen Ostrakov'la *tanıştınız* mı? Tanışmadınız. Bu görünmeyen Ostrakov gerçekten var mı? Aleksandra onun bir hayal olduğunda ısrar ediyor. Aleksandra'nın çok farklı bir soyu olmalı. Pek çoğumuz gibi!"

"Ona, hakkımda ne söylediğinizi sorabilir miyim?"

"Bütün bildiğimi. Yani hiçbir şey. Anton amcanın bir arkadaşı olduğunuzu. Onu, amca olarak kabul etmiyor. Anton amcanın hastalığı Aleksandra'yı sevindirdi, ama çok üzmesi de olası. Her hafta birinin ziyaretine gelmesinin babasının dileği olduğunu anlattım, ancak bana, babasının bir haydut olduğunu ve annesini öldürdüğünü söyledi. Sizinle Almanca konuşmasını öğütledim ama, gene de, en iyisidir diye Rusça da kılabilir."

Smiley, "Anlıyorum," dedi.

"Öyleyse talihlisiniz," diye Başrahibe Felicity sert bir karşılık verdi. "Çünkü ben anlamıyorum."

Odaya Aleksandra girdi ve Smiley'in onda gördüğü ilk şey, gözleri oldu: Bu gözler öylesine temiz, öylesine çaresizdi ki. Hayalinde kızı, nedense, daha iri düşünmüştü. Ortada kalınlaşan dudakları kenarlarda inceliyordu ve seyiriyordu. Gülümseyişinde tehlikeli bir pırıltı vardı.

Başrahibe Fellcity oturmasını işaret etti, Rusça bir şeyler söyledi, kızın lepiska saçlarına bir öpücük kondurdu. Başrahibe odadan çıktı. Koridorda uzaklaşırken anahtarlarının şakırtısını ve rahibelerden birine, Fransızca olarak, bu pislliği temizlemesini söylediğini duydular. Aleksandra, bileğine kadar uzun kollu, yeşil bir tünik giymiş, bir yün ceketi de, pelerin gibi omuzuna almıştı. Elbiselerini laf olsun diye giymiyor, onlara bir eda veriyor gibiydi. Sanki birl, genç kızı bu buluşmaya hazırlamıştı.

"Anton öldü mü?" diye sordu hemen. Smiley, kızın yüzündeki anlatımla kafasındaki düşünceler arasında olması gereken doğal bağın bulunmadığını farkettl.

"Hayır, Anton, kötü bir *gribe* yakalandı," diye yanıtladı.

"Anton, amcam olduğunu söylüyor ama değil," diye anlattı kız. Almancası iyiydi Smiley, bunu da annesinden mi öğrendi, diye meraklandı, ya da babasının dil yeteneğini mi almıştı acaba? Belki her ikisini birden. "Otomobili yokmuş gibi numara yapıyor." Babası gibi, heyecana kapılmadan, kendini kaptırmadan bakıyordu. "Listeniz nerede?" diye sordu. "Anton, hep bir listeyle gelir."

"Yoo, benim sorularım aklımda."

"Listesiz soru sormak yasak. Akıldan geçeni sormayı, babam kesinkes yasakladı."

Smiley, "Babanız kim?" diye sordu.

Bir süre için gene yalnızca kızın gözlerini gördü. Kör gibi, ruhsuz ve yalnızlığının içinden bakan gözler. Başrahibe Fellcity'nin masasından bir rulo yapışkan bant aldı ve bandın parlak yüzüne parmağıyla dokundu.

"Arabanızı gördüm," dedi. "BE harfleri Bern demek."

"Evet, öyle," dedi Smiley.

"Anton'un arabası ne tür?"

"Mercedes. Siyah. Çok lüks."

"Kaç para verdi ona?"

"Kullanılmış aldı. Beş bin frank kadar, sanırım."

"Öyleyse, niçin beni görmeye bisikletle geliyor?"

"Belki idmana gereksinmesi vardır."

"Hayır," dedi Aleksandra. "Bir gizi var."

"*Senin* bir gizin var mı, Aleksandra?" diye sordu Smiley.

Kız, avuçları yukarı gelmek üzere ellerini Fellcity'nin masasına yan yana koydu. Tıpkı Müsteşar'ın anlattığı, ufak tefek rahibin Grigorlev'in götürüldüğü kamp odasında çıplak masa üstündekl elleri gibi; tıpkı, Smiley'in anımsadığı, Aleksandra'nın babasının Delhl'dekl tutukevinin pis kokulu soruşturma odasına, hücresinden çıkarılıp elleri kelepçeli getirildiğinde olduğu gibi. Sonra, kelepçeyi çözdüklerinde demir masanın üstündekl eller, insanın canını sıkacak kadar uzun uzadıya Ann'ın çakmağıyla oynamıştı. Genç kız soruyu duydu, gülümsedl ve sanki çok uzaklardaki birine birkaç kez başını salladı.

"Benim gizimin adı Tatlana," dedi.

"Güzel bir ad, *Tatiana*, nasıl elde ettin onu," dedi Smiley.

Başını kaldırıp duvardaki ikonalara neşeyle gülümsedi kız. "Ondan sözetmek yasak," dedi. "Ondan sözedecek olursanız hem kimse size inanmayacak, hem de sizi bir klinliğe koyacaklardır."

Smiley, "Ama zaten kliniktesin."

Aleksandra'nın sesi yükselmedi, yalnız hızlı hızlı anlatmaya başladı kız. Hiç kıpırdamadan oturuyor, soluk bile almazmış görünüyordu. Kibarlığı ve açıklığıyla insanda saygı uyandırıyordu. Smiley'in kibarlığına saygı duyduğunu söyledi genç kız, ama onun çok tehlikeli öğretmenlerle polislerden daha zararlı olduğunu biliyordu. Aleksandra, "Doktor Rüedi, dünyadaki yalan düzenin dayandığı sağlam düşüncelerden oluşan kuruluşlar ve tutukevleri icat etmiş," dedi. Başrahibe Felicity ise Tanrı'ya çok fazla yakındı ve genç kız, bu Tanrı'nın at biner gibi sırtına binilen ve sizi doğru yola götürünceye kadar sağrısı tekmelenen bir şeye benzediğine akıl erdiremiyordu.

"Ama siz, Bay Lachmann, yetkili makamların bağışlayıcı gücünü temsil ediyorsunuz. Evet, korkarım öylesiniz."

Genç kız içini çekti; hoşgörülü ve yorgun gülümsedi; ama Smiley masaya bakınca Aleksandra'nın, kendi başparmağını yakalamış, geriye doğru kırmak istercesine kıvırdığını gördü.

Gülümseyerek, "Belki de *siz* benim babamsınız, Bay Lachmann," diye düşüncesini açıkladı Aleksandra.

"Hayır, ne yazık ki hiç çocuğum yok," diye yanıtladı Smiley.

"Siz Tanrı mısınız?"

"Hayır, ben sıradan bir insanım."

"Başrahibe Felicity, her sıradan insanın içinde Tanrı olan bir yan vardır, der. Sizin bana, daha iyi olup olmadığımı sormanız gerek."

"Daha iyi misin, Aleksandra?"

"Benim adım Tatlana," dedi kız.

"Öyleyse Tatiana kendini nasıl hissediyor?"

Güldü kız. Gözleri, korkunç denecek kadar parlaktı. "Tatlana, varolamayacak kadar önemli birinin kızıdır," dedi. "O, bütün Rusya'yı kontrol eder ama kendi yoktur. Tatlana tutuklanınca babası özgürlüğüne kavuşmasını sağlar. O yaşamıyor, ancak herkes ondan korkar. Tatiana da yaşamıyor," diye ekledi. "Sadece Aleksandra yar."

"Ya Tatiana'nın annesine ne oldu?"

Aleksandra, dingin bir tavırla, "cezalandırıldı," derken bu bilgiyi Smiley'den çok ikonalara açıklıyordu. "Annem, tarihe saygılı değildi. Böyle dediler onun için. Tarihin, yanlış yolda olduğuna inanırdı. Yanılıyordu. İnsanlar, tarihi değiştirmeye yeltenmemeli. İnsanları değiştirmek tarihe düşer. Beni de birlikte götürmenizi istiyorum, rica ediyorum. Bu klinikten çıkmayı diliyorum."

Yüzü ikonalara gülümserken, elleri delice bir öfkeyle savaşıyordu.

"Tatlana hiç babasıyla karşılaştı mı?" diye sordu Smiley.

"Çocuklar okula giderken, ufak tefek bir adam hep onları seyrederdi" diye yanıtladı genç kız. Smiley bekledi, ama kız başka bir şey söylemedi.

"Peki, sonra?"

"Bir arabadan. Pencerenin camını indirir, ama yalnızca bana bakardı."

"Sen de ona bakar mıydın?"

"Elbette. Yoksa bana baktığını nereden bilirdim?"

"Görünüşü nasıldı? İri yarı mı? Ufak tefek mi? Gülümser miydi?"

"Sigara içerdi. İsterseniz siz de için. Başrahibe Felicity ara sıra içiyor. Eh, sigara içmek doğal, öyle değil mi? Sigara içmek bilinci yatıştırır. Bana öyle dediler."

Uzanıp zile bastı, uzun uzun çaldı zil. Başrahibe Felicity'nin koridorun alt başından gelen anahtar şıkırtısını ve kapıya kadar yaklaşıp orada duran ayak seslerini işittiler. Sonra dünyanın herhangi bir yerindeki tutukevinin kapısını açar gibi kilidi açışını duydular.

Aleksandra, "Ben de sizin arabanızla gelmek istiyorum," dedi.

Smiley, kliniğin ücretini ödedi ve Aleksandra onun, tıpkı Anton amcanın yaptığı gibi, banknotları lambanın ışığı altında sayışını seyretti. Başrahibe Felicity, Aleksandra'nın dikkatli bakışını farketti ve belki de sıkıntıyı sezinledi, davranışındaki bir terslikten kuşkulanmış gibi Smiley'e aksi aksi baktı. Aleksandra, Smiley'i kapıya kadar geçirdi. Rahibe Beatitude'nin kapıyı açmasına yardım etti, sonra da çok zarif bir şekilde kolunu dirsekten yukarı kaldırıp bir dizini kırarak selam verdi. Smiley'in elini öpmek istedi ama Rahibe Beatitude önledi bunu. Genç kız durmuş, erkeğin arabaya binişine bakıyordu. Sonra elini sallamaya başladı ve tam hareket etmek üzereyken, Smiley, kızın çok yakından gelen çığlığını duydu ve otomobilin kapısını açıp binmeye çalışan Aleksandra'yı gördü. Ancak Rahibe Beatitude, var gücüyle çekerek, hâlâ çığlık atmakta olan kızı binanın içine doğru sürükledi.

Smiley'in, bir hafta önce oturup Grigoriev'in bankaya gelişini izlediği Thun'daki aynı pastanede buluştular. Smiley, hazırladığı mektubu konuşmadan Toby'ye uzattı. Grigoriev'in bu mektubu, pazar sabahı Krassky'ye vermesi gerektiğini söyledi.

Toby, "Grigoriev, bu akşam Batı'ya sığınmak istiyor," dedi.

Smiley bağırdı. Yaşamı boyunca ilk kez bağırdı. Ağzını alabildiğince açıp öyle bir bağırdı ki, tüm pastane irkildi. Tezgahın arkasındaki garson kız, gazetedeki evlenme ilanlarından başını kaldırıp baktı. Köşede kağıt oynayan dört kişiden en az biri, ne olduğunu anlamak için başını çevirdi.

"Henüz sırası değil!"

Sonra da, kontrolunu hiç yitirmediğini göstermek için aynı

sözcükleri sakin sakin yineledi. "Henüz değil, Toby. Bağışla beni. Henüz değil."

Smiley'in, Grigoriev aracılığıyla Karla'ya gönderdiği ve ikinci bir kopyası bulunmayan mektubun özünde, belki sadece Smiley'in niyeti olarak, ama Karla'nın zaten kendi mesleği olduğunu iddia ettiği ve baskı dediği şeyin bulunduğu kuşku götürmez. Smiley, çıplak gerçekleri sergiledi mektubunda. Yani Aleksandra'nın, Karla'nın Sovyet düşmanı eğilimlerini ortaya vurduğu için öldürülen metresinden doğan kızı olduğunu; kızının yasal olmayarak gizli ajanmış gibi Sovyetler Birliği'nden, çıkışını düzenlediğini, devletin parasını ve kaynaklarını zimmetine geçirdiğini ve kendi suçlarının tablosunu gizlemek için iki cinayetle bir resmi idamı tezgâhladığını. Smiley, bütün bunlar için elde yeterince kanıt toplandığını da bildirdi. Bu kanıtlar Karla'nın Moskova Merkez'deki durumunu sarsacak,oradaki arkadaşlarının kendisini tasfiye etmelerine yol açacaktı. Bütün bunlar gerçekleşirse, kızının Batı'daki geleceğinin —takma adlarla nerede yaşayacağının— en azından karanlık olduğunu da anlattı. Kızının parası olmayacak ve Aleksandra, bir devlet hastanesinden ötekine gönderilen, arkadaşsız, elinde sağlam bir belge bulunmayan, meteliksiz bir sürekli sürgün-hasta durumuna düşecekti. En beteri de, babasının düşmanlarının gazabına hedef tutulmak üzere Rusya'ya geri gönderilmesi olacaktı.

Smiley,aba altından sopa gösterdikten sonra Karla'ya,yirmi yıl önce Delhi'de sunduğu can simidini uzattı: Kendini kurtar, bize katıl, ne biliyorsan anlat; biz de sana yeni bir vatan sunalım. Karla'ya, Vladimir'in öldürülmesindeki suçortaklığından ötürü adli kovuşturma yapılmayacağına ve kendisine dokunulmazlıktanınacağına söz veriyordu.Enderby'nin de, Otto Leipzig cinayeti için benzer bir ayrıcalık sağlayacağı kesindi. Aleksandra'nın Batı'daki geleceği hakkındaki genelde sağlanacak güvenceleri de sıraladı: Tedavisi, bakımı yapılacak ve gerekirse uyrukluk sorunu çözülecekti. Daha önce Delhi'de yaptığı gibi, Smiley, akrabalık bağından mı yakaladı Karla'yı? Karla'nın, şimdilerde ön plana çıkmış olan insan yanına mı seslendi? Ne denli gururlu olduğunu bildiği için Karla'nın küçük düşeceğini hesaba katıp kendini yok etmeye kalkışmasını önlemek amacıyla zekice bazı başka uzlaşma yolları mı ekledi mektubuna? Bunlar bilinmiyor.

Hiç kuşkusuz, kararını vermesi için Karla'ya çok az zaman tanıdı. Böyle yapması da, Karla'nın çok iyi farkettiği gibi, apaçık bir baskıydı. Avına düşünecek zamanı vermek tehlikelidir. Sadece hemen eyleme geçme çağrısı, avı kendini tutan ipleri koparmaya iter ve doğuştan ya da sonradan öğretilen her türlü içgüdüye karşın, engine doğru yelken açardı.

27

Kahvehanenin camından dışarı bakan Guillam, "İnsanın, bütün parasını rulette siyaha basması gibi bir şey," diye düşündü. "Dünyada senin olan her şeyi, karını ve doğmamış çocuğunu. Sonra, krupyenin ruleti çevirmesini beklemek."

Berlin'i, Soğuk Savaş yıllarında burası dünyanın başkentiyken ve Doğu'dan Batı'ya her geçiş noktasında ameliyathanelerdeki gerginliğin duyulduğu zamanlardan bilirdi. Bu geceye benzeyen gecelerde Berlinli polislerle müttefik askerlerinin kemerlerin ışığı altında toplaşıp kar üzerinde ayak izlerini çıkartışlarını, bir yandan soğuğa küfrederken tüfeklerini bir omuzdan öbürüne geçirişlerini, havada iz bırakan soluklarını birbirlerinin yüzüne üfleyişlerini anımsadı. Tankların, motorlarını susturmadan homurdana homurdana beklediklerini ve top namlusunu öte yanda varsayılan güçleri hedef alarak çevirdiklerini de anımsadı. Canavar düdüklerinin ani çığlıklarını ve Bernauerstrasse'de ya da başka bir yerdeki en yakın sığınağa kaçışları anımsadı. Havaya dikilen itfaiye merdivenlerini; karşı ateş açılmasını ya da ateş edilmemesini bildiren emirleri; bazısı ajan olan ölüleri gözünün önüne getirdi. Ama bu geceden sonra Berlin'i Guillam, yalnızca şöyle hatırlayacaktı; "Öylesine karanlıktı ki, sokağa çıkarken elinize bir fener almak isterdiniz, ama gene de nehrin öte yakasında mekanizması açılan silahların sesini işitebilirdiniz."

Peter Guillam, "Hangi kılıkta gelecekti?" diye sordu.

Karşısındaki, küçük plastik masada oturan Smiley'in dirseğinin dibinde bir fincan soğuk kahve duruyordu. Paltosunun içinde, nedense ufacık kalmıştı Smiley.

"Gösterişsiz bir kılık herhalde," dedi Smiley. "Üstüne ne uyarsa. Anladığım kadarıyla, buradan geçenlerin çoğu yaşlı emekliler." Guillam'ın sigarasından içiyordu Smiley ve bütün dikkatini sigaraya vermiş gibiydi.

Kahve, kentte Türklerin oturduğu semtteydi. Çünkü Türkler, şimdilerde Batı Berlin'in en yoksul beyazlarıydılar ve Utanç Duvarı'na yakın evlerde yaşam, en ucuz, en kötü ve en zor koşullarda sürüyordu. Smiley ile Guillam'dan başka yabancı yoktu kahvede. Uzun bir masada oturan bir Türk ailesi, kuru ekmek yiyip kahve ve koka-kola içiyordu. Çocukların kafaları tıraş edilmişti ve gurbetçi gözlerini alabildiğine açarak şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Eski bir teypte Türk müziği çalıyordu.

Kemerli bir kapı boşluğuna rengarenk plastik şeritler takılmıştı.

Guillam, bakışını pencereden ve köprüden yana çevirdi. Göze ilk çarpan şey, yüksekten geçen demiryolunu tutan payandalardı; sonra da, Sam Collins'le ekibinin gözetleme merkezi olarak seçtikleri eski tuğla ev geliyordu. Sam Collins'in adamları, son iki gündür saman altından su yürütüyorlardı. Bunların ardında yarım ay biçiminde, kavisli sokak lambalarının beyaz neon ışıklarının halesi ve arkasından da bir barikat, bir makinalı tüfek yuvası, sonra da köprü geliyordu. Köprüden sadece yayalar geçebilirlerdi. Köprünün üstündeki tek geçit, tel örgüler arasında, yer yer tek, yer yer de üç kişinin geçebileceği genişlikte ve çok kısa adımlarla yürünebilecek olan bir yoldu. Ara sıra köprüden geçen biri, dikkati çekmemek için halim selim görünmeye bakar ve kuledeki nöbetçiyi alarma geçirmemek amacıyla da hep aynı tempoda yürür ve beyaz ışıkların halesine girince Batı'ya geçmiş olurdu. Tel örgülerin arasındaki yaya yolu gündüzleri loştu, geceleri de nedense sarı ve garip bir biçimde parlak görünürdü. Makinalı tüfekli nöbetçinin durduğu kule sınıra bir iki metre uzaklıktaydı ve kulenin damı barikata egemendi. Ama her şeye egemen olanı, köprünün ortasında dikdörtgen şeklindeki demir bir sütun , yani kulenin kendisiydi. Kar bile kuleden kaçınırdı. Araçların köprüye girmelerini önlemek için yapılan beton dişlerin üstü karlıydı; makinalı tüfek yuvasıyla lambaların çevresi yumuşamıştı, kar erimek üzereydi ve ıslak arnavutkaldırımı meydana çıkmıştı. Ama nöbetçi kulesinin bağışıklığı vardı; sanki ona kalsa kar bile nöbetçi kulesine yaklaşmayacaktı. Lambalara doğru gelirken tel örgünün arasındaki geçit daralıyor ve son kapıya, geliniyordu. Ne var ki, bu son kapı elektrikle işlediğinden, makinalı tüfeklinin bulunduğu noktadan verilecek bir işaretle anında kapatılabileceğini söylemişti Toby. Vakit gecenin on buçuğuydu ama sabahın üçü de olsa fark etmezdi; çünkü Batı Berlin'de, sınır boyunda yaşayanlar havanın kararmasıyla yatağa girerlerdi. Kentin iç kısımlarda yaşayanların gece hayatı olabilir, içki içer, zamparalık edip para harcayabilirlerdi. Oralarda ışıklı tabelalar, yeniden inşa edilen kiliseler, konferans binaları bir panayır yeri gibi ışıldardı ama sınırdaki karanlık kıyılar, akşamın yedisinde sessizliğe gömülürdü. Sokak lambasına yakın bir yerde, bir Noel ağacı vardı; ama sadece üstü aydınlatılmıştı ve ırmağın bu yanından ağacın yalnızca üst yarısı görünüyordu. Guillam, "Burada ödüne yer yok," diye düşündü. "Burada üçüncü bir yol da yok." Doğu Bloku ve Batı Dünyası. Ara sıra Batı'da yer almak isteyen biri, burada bu sınırda ölümle durdurulurdu.

Guillam, yavaş, yumuşak bir sesle, "George?" dedi ve soran gözlerle baktı.

İşçinin biri, lambanın ışık alanı içine girdi. Adam ışığın altında dikleşmiş gibiydi. Tel örgülerin arasındaki yoldan geçenlerin, oradan çıktıkları an yaptıkları gibi, sırtındaki yükten kurtulmuşcasına davrandı. Elinde, demiryolcuların fenerini andıran bir evrak çantası vardı. Ufak

tefek biriydi. Ancak Smiley, işçiyi hiç fark etmemiş olsa bile paltosunun yakasını kaldırdı ve daldığı derin düşüncelerden sıyrıldı. "Gelecek olursa zamanında gelir," demişti. Guillam, "Öyleyse niçin iki saat öncesinden geldik buraya?" diye sormak istiyordu."Neden burada iki yabancı gibi oturmuş, bu zavallı Türk mutfağında pişirilen şekerli kahveyi alaturka fincanlarda içip basmakalıp şeylerden söz ediyoruz?" Ama Guillam bunun yanıtını çoktan biliyordu. Smiley'in canı konuşmak isterse eğer, "Borçluyuz," diyecekti. "Çünkü beklemek ve korumak boynumuzun borcu. Bu geceki bekleyişimiz, kurulmasına yardımcı olduğu bir düzenden kaçma çabasındaki adama karşı boynumuzun borcu. Bize ulaşmaya çalıştığı sürece onun dostlarıyız. Ondan yana çıkacak başka biri yok."

Guillam, "Gelir," diye düşündü. "Ama gelmeyecek, yalnız gelebilir de." İçinden, "Bu dua etmek değilse, peki nedir?" diye geçirdi Guillam.

"Daha kahve ister misin, George?"

"Hayır, teşekkür ederim Peter. İstemiyorum sanırım. Hayır."

"Bir tür çorba yapıyorlar sanırsın. Meğer kahveymiş."

"Teşekkür ederim, galiba içebileceğim kadarını içtim," derken sesi, hoşnutluğunu duyurmak isteyen herhangi biri gibiydi.

"Peki, ben kiraya katkıda bulunmak için bir şeyler isteyeceğim sanırım," dedi Guillam.

"Kira mı? Bağışla, anlamadım. Tabii, tabii. Tanrı bilir, bu insanların neyle, nasıl geçindiklerini."

Guillam, iki kahve daha söyledi ve parasını hemen ödedi. Kahveden telaşla çıkmaları gerekirse diye parayı peşin vermişti.

"George'un hatırı için gel," diye düşündü Guillam. 'Benim hatırım için gel. Hepimizin Allahın belâsı hatırına gel ve ne zamandır düşlediğimiz, en olmayacak dediğimiz zaferimizi gerçekleştir."

"Bebek ne zaman doğacak demiştin Peter?"

"Martta."

'Martta ha? Adını ne koyacaksınız?"

"Hiç düşünmedik."

Yolun karşı tarafında, dökme demir eşya, işlemeli kumaş, eski süsü verilen silahlar ve kalay-kurşun karışımından yapılmış öteberi satan bir mobilyacı dükkânının vitrin ışığında vitrini seyrediyormuş gibi yapan, sarınıp sarmalanmış,başında kürk kalpağıyla Toby Esterhase'yi gördü Guillam. Toby ile adamları, sokaklara dağılmışlardı. Sam Collins gözetlemeyi üstlenmişti, böyle planlamışlardı işi.Kaçışta kullanılacak arabalar, Toby'nin ısrarıyla, taksi olarak seçilmişti ve ne çok eski, ne de çok yeni otomobil, istasyon kemerlerinin karanlığında duruyordu. Her birinin ön camına, "Arızalı" yazan birer kâğıt konmuştu ve şoförleri, kâğıt tabaklara konmuş tatlı salçalı sosis yiyorlardı.

Toby, *"Orası tam bir mayın tarlası, Peter."* diye uyarmıştı. *"Türkler Yunanlılar, Yugoslavlar, üç kâğıtçılar —hatta kediler için bile elektrikli*

tel geçirmişler, abartmıyorum."

Smiley, *"Hiçbir yerde en ufak kıpırtı olmayacak,"* diye emretmişti. *"Mırıltı bile yok Peter. Collins'e söyle."*

Guillam, sabırsızlıkla, "Gel," diye aklından geçirdi. "Hepimiz, senin için beklemekten ağaç olduk. Gel."

Gözünü Toby'den ayıran Guillam, bakışlarını ağır ağır eski evin üst kat penceresine, Collins'le ekibinin gözetleme yeri olarak yerleştikleri yere çevirdi. Guillam, Berlin harekâtında üstüne düşeni yapmış, bu işte defalarca görev almıştı. Teleskoplar, kameralar, çeşitli yönlere göre yerleştirilmiş mikrofonlar, bütün bunların yanı sıra, havanın gerginliğini azaltıp bekleyişi kolaylaştıracağı sanılan bütün o yararsız ıvır zıvır; radyodan çıkan parazit, içilen kahve, tütün kokusu ve duvar diplerindeki kerevetler. Bu harekâttan ya vazgeçileceği ya da üstesinden gelineceği ana kadar kalacak olan, ama buraya niçin getirildiklerini bilmeyen Batı Alman polislerini düşündü Guillam. Bu polisler, köprüyü ezbere bilir, köprüde olan hareketlerin hangisinin doğal,hangisinin geçici olduğunu, en ufak tersliği daha olurken söyleyebilirlerdi. Sessizlik, bekleyişi iki kat güçleştiriyordu; keskin nişancılar, yavaş yavaş yerlerini alıyorlardı.

Guillam'ın aklından, "Ya ona ateş ederlerse?" diye geçti. "Ya tutuklarlarsa? Ya da, pek isteyerek yaptıkları ve birçok kez olduğu gibi, geçmesine göz yumup lambanın beyaz ışığına altı adım kala, iki tel örgü arasındaki geçitte üstüne ateş açarak yüzükoyun ölüme gönderirlerse?"

Umudunu biraz yitirmiş olan Peter Guillam, *Gel,* diye düşünürken Doğu Berlin'den yana bakarak kapkara gökyüzüne dualar etti. Nasıl olursa olsun, gel.

Çok parlak, incecik bir ışığın gözetlemede kullanılan evin batıya bakan üst kat penceresinde bir görünüp bir kaybolması Guillam'ı ayağa sıçrattı. Smiley'e bakmak için döndüğünde, onun çoktan yarı yolu bulmuş olduğunu gördü. Toby Esterhase, kaldırımda bekliyordu.

Karşısındakileri düş kırıklığına hazırlayan bir sesle, "Sadece bir olasılık George," dedi yavaşça. "Çok zayıf bir olasılık sadece, ama adamımız olabilir."

Guillam'la Smiley, hiç konuşmadan Toby'yi izlediler. Soğuk, insanın yüzünü yakıyordu. Vitrin camının gerisinde, koyu renk saçlı iki kızın dikiş dikmekte oldukları bir terzi dükkânının önünden geçtiler. Duvarlara yapıştırılmış, kayak yapılabilecek ucuz tatil ilânlarıyla "Faşistlere Ölüm", "İran Şahı'na Ölüm" diyen afişlerin önünden geçtiler. Soğuk, soluklarını kesti. Yüzünü döne döne yağan kardan kaçıran Guillam, bir an için, eski yataklı vagonlardan yapılma bir oyun bahçesindeki çocukların serüvenini yaşadı sanki. İki sıralı, kapkara ve yaşam belirtisi göstermeyen binaların arasından geçtiler. Sonra sağa sapıp arnavutkaldırımlı yolda yürüdüler. Karanlıkta ırmak boyuna geldiler;burada bulunan ve eski kerestelerden kurşunlara karşı korunmak üzere yapılmış barikatın tüfek yerleştirmek için açılmış delikleri, onlara bütün köprüyü

görme olanağını veriyordu. Sol taraflarında, düşmanca akan ırmağa karşın, üzerine dikenli tel geçirilmiş, büyük bir tahta haç duruyordu. Bu haç, kaçmayı başaramamış ve adı bilinmeyen birinin anısına dikilmişti.

Toby, cebinden çıkardığı bir çift dürbünü Smiley'e verdi.

"George. Dinle. Tallhin açık olsun. Tamam mı?"

Toby'nin eli, kısa bir süre Guillam'ın kolunu tuttu. Sonra hızla ayrıldı ve karanlığa karıştı.

Gerisinde durdukları barikat, çürümüş yaprak ve rutubet kokuyordu. Tüfeklerin yerleştirilmesi için açılan yarığın önünde çömelmiş olan Smiley, kumlu paltosunun eteğinin çamura girdiğinden habersiz, önündeki görünümü kendi uzun ömrünün son bölümüymüş gibi inceliyordu. Irmak genişti, ağır ağır akıyordu ve soğuk,suların üstüne sis gibi inmişti. Kemerlerin ışığı sularda oynaşıyor, bu ışıklarda kar tanecikleri raksediyordu. Köprünün altı ya da sekiz taştan oluşan payandaları,suya değdikleri noktada kaba saba yapılmış postallar gibi genişliyorlardı. Ortadakinin dışında, öbür ayakların arası kemer biçimindeydi. Sadece ortadaki aralık, gemilerin geçmesi için, kemer biçiminde değil de kare olarak yapılmıştı. Ne var ki, buradan geçen tek tekne ırmağın doğu kıyısına demirlemiş olan gri bir devriye motoruydu ve bu motorun yaptığı iş, sadece ölüm sunmaktı. Ötelerde, tıpkı köprünün kocaman gölgesi gibi, üzerinden demiryolu geçen kemerler vardı ama ırmak gibi demiryolu da terkedilmişti ve üzerinden hiç tren geçmiyordu. Ta içerlerdeki antrepolar, eski çağların barbar uygarlıklarından kalma canavar iskeletleri gibi duruyordu. Köprünün gece rengi sarıya dönen yaya geçidi, karanlığın içinden çıkan bu canavar iskeletlerinin üstüne atlamaya hazır, müthiş bir ışık yoluna benziyordu. Smiley'in durduğu yerden, her şey çok iyi görünüyordu. Smiley, bütün araziyi çifte dürbünüyle inceleyebiliyordu. Irmağın doğu yakasında, projektörle aydınlatılmış beyaz kışladan tepedeki siyah nöbetçi kulesine, sonra da aşağılara inip batı yakasına doğru gelerek, köprü kapısını kontrolu altında tutan makinalı tüfek yuvasına, ve en sonra da sokak lambasının beyaz hale yapan ışığına baktı.

Guillam birkaç adım arkasındaydı, ama Smiley onun yüzüne bakınca Guillam'ın aklının Paris'te olduğunu anladı. Tek başına yürüyen bir karaltı gördü Smiley. Adam, sigarasından son bir nefes daha çekip izmariti suya attı, ama izmarit tel örgüye çarpıp kuyruklu yıldız gibi ışık saçtı. Sırtında işçilerin giydiği türden bir kaban, boynunda çapraz asılmış bir işçi çantası, ne çok hızlı,ne de yavaş, ama bu yoldan çok geçmiş biri gibi yürüyordu. Bedeni bacaklarına oranla çok uzun kalan ufak tefek bir adam; yağan kara karşın şapkasız. "Bütün olan biten işte bu," diye düşündü Smiley. Ufak tefek bir adam, köprüyü geçiyor.

Guillam, "O mu?" diye fısıldadı. "George, söyle! Karla mı?"

Smiley, *"Gelme,"* diye geçirdi içinden. Kendi kullandığı sözcükler değil, Karla'nın sözcükleri geçti aklından: ***Ateş edin.*** Birdenbire müthiş

bir şey oldu; Smiley'in öteden beri bildiği bir şey su yüzüne çıktı. Bu ufacık tefecik yaratık, aşılmaz sanılan kara şatoyu ardında bırakmak ve onunla olan bağını koparmak üzereydi şu anda. Nöbetçi kulesinden ona ateş edin, beyaz kışladan, tutukevi antreposunun bacasına yuva yapmış olan kargaların yuvasından hep ateş edin. Çıkış kapısını suratına kapayın, yıkın devirin onu. Size ihanet eden kendi adamınızdır, öldürün onu! Aklından binbir şey geçerken bir sahneyi, hayalinde, açık seçik gördü Smiley: Karla'nın rezilliğinin Moskova Merkez'ce son anda öğrenildiğini, sınırlara "ne pahasına olursa olsun durdurun onu" diye edilen telefonlar. Ve açılan yaylım ateş, fazlasıyla hak ettiği yaylım ateş. İlki ya da ikincisi bir insanı yere sermaye yetecek olan yaylım ateş. Bekle bakalım.

Guillam, ıslık gibi bir sesle, 'Gelen o!" diye tısladı. Dürbünü Smiley'in elinden almış, o da karşı koymadan vermişti. "Bu, aynı adam! Fotoğrafını Sirk'teki odanın duvarına astığın adam bu işte! George, sen bir mucizesin!"

Ne var ki Smiley, sadece kar altında kopkoyu görünen Karla'ya çevrilmiş ışıldakları ve ışık çemberinde bir tavşan gibi onu kıskıvrak yakalamalarını kurşunların kendisini bez bir bebek gibi devirmesinden kurtulmak için Karla'nın umutsuz bir ihtiyar olarak koşusunu görüyordu. Guillam gibi Smiley de,böyle sahneleri daha önceleri görmüştü. Irmağın karanlıkta kalan öteki yakasına baktı yeniden ve bütün kurtulma çabalarına karşın içindeki şeytana yenildiğini,şeytanın kendisiyle vatan haini diye alay ederken bir yandan da bu ihanetini alkışladığını ve bu alkışa karışan uğursuz başdönmesini hissetti Smiley. "Ben onlarınım," diye düşündü. "Karla ne kadar bizimse, ben de o kadar onlarınım." Bağnaz Karla'nın üzerine, Smiley'in merhametinden doğan maraz çökmüştü; Smiley'in üstüne de Karla'nın gözüdönüklüğünün belası inmişti. Onu, aslında nefret ettiğim silahlarla yok ettim, ama bunlar onun, Karla'nın silahlarıdır. Birbirimizin sınırını aştık, insandan aşındırılmış bu bölgedeki olmayan insanlarız..

Guillam, "Aman yürümeye devam," diye mırıldanıyordu. "Sadece yürümeye devam et, hiçbir şeyin seni durdurmasına izin verme."

Nöbetçi kulesinin koyu gölgesine yaklaşan Karla, birkaç ufak adım daha attı ve Smiley, bir an için, onun karar değiştirebileceğini ve yaşamından vazgeçip Doğu Almanlara teslim olacağını iyiden iyiye düşündü. Derken, Karla'nın sigarasını yakarken parlayan alevi gördü. "Kibritle mi, yoksa çakmakla mı yaktı sigarayı?" Meraklandı Smiley. *Ann'a Bütün Aşkımla.* Çakmağın üstünde böyle yazılıydı.

"Tanrım, pek soğukkanlı!" dedi Guillam.

Ufak tefek adam yeniden yola koyuldu, ama yorulmuş gibi daha yavaş adımlarla yürüyordu. Smiley, "Cesaretini son adımına saklıyor," diye düşündü. "Yoksa, cesaretini idareli mi kullanmak istiyor?" Vladimir'i, Otto Leipzig'i, sonra da ölü Kirov'u aklından geçirdi. Bill Haydon'un, uğruna bir ömür verdiği uğraşının yıkılıp gidişini düşündü.

Karla'nın kurnaz, Bill Haydon'un hesaplı kucaklayışlarıyla, Smiley için hep lekelenmiş olarak kalacak Ann'ı düşündü. Çaresizlik içindeki Smiley, işkenceler, öldürmeler, sonu gelmez rüşvet yemelerle dolu uzun bir suç listesini kafasından geçirdi. Bütün bu suçlar, şu köprünün üstündeki yayanın çelimsiz omuzlarının yükündü. Ama orada kalmayacaktı bu yük: Smiley, bu ganimetin, Batı yöntemlerince ele geçirilmesini istemiyordu. Bir yarık gibi açılan gökyüzü köprünün üzerindeki adamı içine çekti, döne döne yağan kar bu yarığı bir cehenneme çevirdi sanki. Smiley, için için kaynayan ırmağın kenarında bir saniye daha kalıp kendisiyle savaşarak yaşamının yarısını isteyen düşmanına karşı, intihar sayılacak bir hamleyi düşündü. Ama bu gece, şu anda, ona öyle geliyordu ki, Karla'yı kendi yöntemleriyle alt etmişti.

Irmağın kenarında, motorları karadan çekmek için kullanılan yolda yürümeye başladılar; Guillam öndeydi. Smiley, gönülsüz gönülsüz arkasından gidiyordu. Beyaz ışık halesi önlerindeydi ve yaklaştıkça büyüyordu. *"Sıradan iki yaya gibi,"* demişti Toby. *"Yalnızca köprüye gidin ve bekleyin,bu doğaldır.'* Çevrelerini kuşatan karanlıkta, Smiley, gergin sinirlerin oluşturduğu havada telaşlı kıpırdanmalar ve fısıldaşmalar işitti. Biri "George," diye fısıldadı. *George.* Sarı bir telefon kulübesinden, tanımadığı biri, usulca elini kaldırıp Smiley'l ihtiyatla selamladı ve Smiley, kulübedeklnin kaçamak olarak söylediği, dondurucu soğuk ve ıslak havaya karışan *"Zafer"* sözcüğünü de duydu. Kar gözlüklerini bulandırdığı için görmesi güçleşiyordu. Gözetleme noktası sağlarında kalmıştı; pencerelerinde hiç ışık yoktu. Köprünün girişine park etmiş bir kaptıkaçtı gördü ve bunun Berlin posta idaresine ait olduğunu anladı.Posta arabaları Toby'nin gözbebeklerlydi. Guillam, arkada kalıyordu şimdi. Smiley, birllerinin "ödül istemek"ten söz ettiğini işitti. Beyaz ışık halesinin kenarına geldiler. Köprüyükapatan turuncu set, kitabına uydurulmuş bir hileydi. Böylece, nöbetçi kulübesinin görüş alanı dışında kalıyorlardı. Noel ağacının tepesindeki yıldız gibi, Toby Esterhase, herkese açık gözlemleme iskelesinde elindeki dürbünle durmuş, sakin sakin soğuk savaş turistlerinden biri rolünü oynuyordu ve tombul bir hatun da yanında durmuş, onu seyrediyordu. Eski bir duyuruda,bulundukları yerde başlarına gelecekler:den şahsen sorumlu olacakları bildirilmekteydi. Arkalarında kalan yıkık tuğla kemerin üzerinde, Smiley, unutulmuş bir arma sorgucu buldu. Toby, eliyle küçük bir hareket yaptı. *Başparmaklar yukarı; gelen bizim adamımız.* Turuncu setin arkasından gelen ayak seslerini ve demir parmaklıktaki titreşimi işitti Smiley. Buz gibi rüzgâr arkasından estiği için, sigarayı içenden önce dumanı geliyordu ve Smiley, Amerikan sigarasının kokusunu aldı. "Daha elektrikli kapı var," diye düşündü. Gürültüyle kapanan kapıdan çıkacak madeni sesi bekledi, ama ses çıkmadı. Düşmanının, ona hitap ettiğl zaman söyleyeceği doğru dürüst bir adı olmadığını fark etti. Yalnızca bir şifreli ad. Karla'nın askerken rütbesinin

ne olduğu bile bilinmiyordu. Ve Smiley, sırası geldiği halde sahneye çıkmak istemeyen oyuncu gibi, gerilerde kalıyordu.

Gulllam, Smiley'i çekerek götürüyor ve lambanın beyaz ışık çerçevesine doğru itmeye çabalıyordu. Toby'nin gözetleme görevlilerinin, birer birer beyaz ışık çemberinin kenarında toplanırlarken çıkardıkları ayak seslerini duydu Smiley. Önlerindeki turuncu set onları gözlerden saklıyordu ve her biri,soluğunu tutmuş, hiçbir şey kaçırmamak için bekleşiyorlardı. Ve birden o karşılarına dikildi. Kalabalık bir salona kimsenin dikkatini çekmeden giren biri gibiydi. Küçük sağ eli eldivensizdi ve yandan sarkıyordu; sigarasını tutan sol eli göğsünün üstündeydi. Başı açık omuzunda uzun askılı bir çanta bulunan ufak tefek bir adam. Bir adım daha atıp da beyaz ışık çemberinin içine girince, Karla'nın yaşlanmış, yorgun ve çok şey görmüş yüzünü ve kardan bembeyaz olan kısa saçlarını seçti Smiley. Sırtında kirli bir gömlek vardı, siyah kravat takmıştı. Bir dostunun cenaze törenine giden yoksul bir adama benziyordu. Soğuğun ısırdığı yanakları neredeyse sarkmıştı ve bu Karla'yı olduğundan da yaşlı gösteriyordu. Karşılıklı durup bakıştılar; birbirlerinden belki topu topu bir metre uzaktılar, Delhi'deki tutukevinde olduğu gibi. Smiley, başkalarının ayak seslerini de duydu. Bunlar, iskelenin tahta merdiveninden inen Toby'nin ayak sesleriydi. Fısıl fısıl konuşan ve gülenleri işitti.Hatta birilerinin hafif hafif alkışladığını sandı Smiley, ama bunun gerçekten olup olmadığını asla öğrenemedi. Her yerde gölgeler geziniyordu ve ışık çemberinin içinde kaldığı için Smiley'in karanlıkta olanları görmesi zordu. Paul Skordeno, öne doğru geldi ve Karla'nın yanında durdu; Silsky öbür yanına geçti. Gulllam'ın birllerlne, köprünün öte yanındakiler yetişip de Karla'yı götürmeden şu Allahın belası otomobili buraya getirmelerini söyledlğini işitti Smiley. Buz tutmuş arnavutkaldırımına düşen madeni bir şeyin çıkardığı şıngırtıyı duyunca, bunun Ann'ın çakmağı olduğunu anladı.Ancak, bu olayı Smlley'den başka hiç kimse fark etmiş görünmedi. Karla ile Smlley bir kez daha bakıştılar ve belki de bu ikinci bakışmada her biri, karşısındakinde kendinden bir parça buldu. Kendisiyle ilgili, onarılması olanaksız bir güç durumu karşısındakinin de bildiğini bilmekti bu. Otomobil lastiklerinin buzda çıkardığı çatırtıyı ve bir yandan motor çalışırken açılan kapıların seslerini işitti Smiley. Skordeno ile Silsky arabaya doğru harekete geçtiler ve dokunmadıkları halde Karla da onlarla birlikte yürüdü. Şimdiden uysal bir tutuklu gibi davranmayı benimsemiş görünüyordu. Smiley geride kaldı. Üçü, usulca yürüyüp yanından geçtiler. Kendilerini, Smiley'e dikkat etmeyecek kadar bu törene kaptırmışlardı. Beyaz ışık çemberi boş kalmıştı. Otomobilin usulca kapanan kapısını ve uzaklaşan motor sesini duydu, ilkinin ardından ya da ilkiyle birlikte hareket eden öbür iki arabanın gürültüsünü de işitti Smiley. Gidişlerine bakmadı. Toby Esterhase'nin omuzuna dolanan kolunu hissetti ve onun Macar

gözlerine dolan yaşları gördü.

"George," diye söze başladı Toby. "Senin tüm yaşamın müthiş bir şey."

Derken Smiley'in içinde dikiliveren bir şey, Toby'yi uzaklaştırdı ve Smiley, çarçabuk ışık çemberinden çıktı. Yolunun üzerinde duran Ann'ın çakmağının çok yakınından geçti. Çakmak yerde, beyaz ışık çemberinin tam kenarında duruyordu; hafifçe yan yatmıştı ve arnavut kaldırımı üstünde, altın suyuna batmış gibi parlıyordu. Eğilip çakmağı almayı düşündü Smiley, ancak ne hikmetse almak için bir neden göremedi. Hem kimse de çakmağın düştüğünü fark etmemişti. Birileri elini sıkıyor,bir başkası omuzunu okşuyordu. Toby, hepsini sukûnetie uzaklaştırdı.

"Kendine iyi bak, George," dedi. "Güle güle git, duydun mu beni?"

Smiley bir tek Peter Guillam kalıncaya kadar, Toby'nin adamlarının teker teker ayrılıp gittiklerini duydu. Geriye dönerek rıhtımda kısa bir yürüyüş yaptı, hemen hemen haçın durduğu yere kadar gidip köprüye bir daha baktı; bir şeylerin değişip değişmediğini saptamak istiyor gibiydi. Ne var ki, hiçbir şeyin değişmediği açık seçik belliydi. Sadece rüzgâr biraz daha sert esiyor, kar da her iki yana doğru savrula savrula yağıyordu.

Peter Guillam, Smiley'nin koluna dokundu:

"Haydi eski dostum," dedi."Yatma zamanı geldi."

Smiley, gözlüğünü çıkardı ve eski bir alışkanlıkla kravatının geniş ucuyla camlarını, dalgın dalgın parlattı. Ancak, kumlu bol paltosunun katları arasında kravatının ucunu bulmak için her yanını yoklamak zorunda kalmıştı.

"George, sen kazandın," dedi Guillam.

"Kazandım mı? Evet. Evet, şey kazandım sanırım."

Ağır ağır otomobillerine doğru yürürlerken, yollarının üzerindeki beyaz ışık çemberinin kenarından geçtiler.

Oğullarım Simon, Stephen,
Timothy ve Nicholas'a, sevgiyle.

Gerçek adı David Cornwell olan 49 yaşındaki John Le Carré, günümüzde dünyanın en çok okunan yazarlarındandır. Türk okurlarının da yakından tanıdığı Le Carré, serüvenci bir babanın oğlu olarak dünyaya gelmiş, çok küçük yaştayken annesinin iki çocuğunu bırakıp gitmesi sonucu, kardeşi David'le birlikte neredeyse tek başına büyümüştür. Oxford'u bitirmiş, kısa süre sonra da Dışişleri ve gizli servisler görevlisi olarak Viyana'da, ardından da Federal Almanya'da çalışmıştır. Alman edebiyatı uzmanı olmasına karşın, casusluk romanları yazarak üne ermiştir. İlk kitabının yayınlanma tarihi 1961 dir, ama bütün dünyada büyük ilgi gören ve ününü pekiştiren romanı *Soğuktan Gelen Casus* olmuştur. *İnsancıklar* başarılı kahramanı Smiley'in üçüncü ve son kez okurlarının karşısına çıktığı yeni romanıdır.

Hürriyet'in
armağanıdır